HENRICI NORISII

VERONENSIS AUGUSTINIANI

TIT. S. AUGUSTINI S. R. E. PRESBYTERI CARDINALIS ET S. SEDIS APOSTOLICÆ BIBLIOTHECARII

CENOTAPHIA PISANA

CAII ET LUCII CAESARUM

DISSERTATIONIBUS ILLUSTRATA

PARS PRIMA

DUAS CONTINENS

DISSERTATIONES.

PISIS MDCCLXIV.

APUD IO. PAULUM GIOVANELLI ET [redacted].
LUCÆ APUD JACOBUM GIUSTI.

CENSORUM PERMISSU

INDEX CAPITUM

PARTIS PRIMÆ.

DISSERTATIO PRIMA

CAPUT I.

Pisa in Etruria a Peloponnesiis condita. Plinii textus emendatus. Cluverii de Teutonibus Pisarum conditoribus opinio refellitur. Insigne M. Catonis de eiusdem Urbis antiquitate testimonium. Pisa Romano imperio addita. Varia Romanorum cum Liguribus in agro Pisano prælia recitata. Consules Pisis hiemantes. Eadem Urbs num fuerit Præfectura? Colonia Latina Pisas deducta. Cives in Tribum Galeriam relati. Pag. 1.

CAPUT II.

Coloniæ militares a Sylla primum deductæ. Pisæ colonia militaris constituta a Cæsare, vel ab Augusto, Iulia Opsequens *nuncupatur. Vetustæ Pisarum familiæ ex utroque Cæsarum Cenotaphio, aliisque vetustis epitaphiis producuntur.* pag. 28.

CAPUT III.

Pisanæ coloniæ Magistratus ex vetustis inscriptionibus producti. Duumviri iuri dicundo Pisis creati. Magistratus colonici potestas ex Polybio ac Cicerone declaratur. Duumvirorum insignia. Quo mense magistratum inirent. Annui Pisanæ coloniæ redditus a Proquæstoribus administrati. Quæstor Etruriæ Pisis residebat. Ædiles Pisani. Vetus inscriptio Pisana apud Gruterum mutila ac depravata restituitur. Curatores Kalendarii, ac Decemprimi Pisarum. Consul Pisanus in nuper eruto saxo inscriptus, expenditur. Triplex ordo civium in Coloniis. Num plebs in creandis magistratibus suffragium ferret? Ineunte A. V. 757. Pisis ob contentionem condidatorum nulli magistratus creati. Pag. 44.

CAPUT IV.

Sacerdotes Pisanæ Coloniæ. Flamen Augustalis Pisis creatus. Antonius Flamen viventis adhuc Cæsaris designatus, sed non inauguratus. Plutarchi & Appiani interpretes notati. Augustus ante obitum divinis honoribus in Italia cultus. AUGUSTEUM eidem Pisis sacratum. Romæ S. C. & in Coloniis Decurionum decreta in templis facta. Augustus a poetis passim Deus ante obitum nuncupatus. Flamines cum Augustalibus a V. C. perperam confusi. Flamines Provinciæ contra Valesium ac Gothofre-

fredum afferti. Iidem a Decurionibus creati, a magistratu proditi, ab Auguribus etiam inaugurati contra Gruchium. Pag. 72.

CAPUT V.

T. Statulenus Iuncus Pisis Pontifex minor. De Pontificum maiorum ac minorum distinctione Panvinii ac Gutherii opiniones ex Cicerone reiiciuntur. Pontifex Max. unus erat e collegio maiorum Pontificum contra Sigonium. Pontifices minores speciale collegium constituebant. Pontifices a Cicerone in oratione de Domo sua nominati illustrantur, ac de eisdem Gutherii sententia confutatur. Sigonii ac Panvinii fasti corriguntur. Lectio vulgata Svetonii contra Casaubonum ex Cicerone ac Dione probata. Plures errores Glandorpii notantur. Gutherii erratum de Flamine Diali, eiusque iuris dicendi potestate. Dii municipales Italiæ ex Tertulliano producti. Iuvenalis locus illustratur. Pontifices modo perpetui, modo temporarii extra Urbem creati. Quinquennales in vetustis saxis nominatos, non fuisse sacerdotes. Pag. 84.

CAPUT VI.

Augures in Coloniis. Augustalis Pisanus ex vetusta inscriptione producitur. Augustalium origo deducta. Eorum sacerdotium contra Velserum probatur. Eiusdem & Marcæ V. C. de numero Augustalium opinio reiecta. Seviri Augustales iidem Magistri nuncupati. Augustales sacerdotes in seniorum ac iuniorum collegia distributi. Creabantur a Decurionibus. Ius sacrum dicebant. Plures de iisdem Reinesii errores refelluntur. Liberti inter Augustales referri poterant. Eorum dignitas supra plebem at infra Decuriones. Quidam perpetui Augustales creati. P. 106.

DISSERTATIO SECUNDA

CAPUT I.

M. Vipsanius Agrippa ac Iulia Cæsaris Augusti filia, Caii ac Lucii parentes. Augusti cum Agrippa amicitiæ initium ex Nicolao Damasceno exponitur. Agrippæ gesta laudantur. Augustus Caium & Lucium adoptat. Quid de iisdem adoptatis dixerit Porcius Latro. Nummi a coloniis in honorem utriusque Cæsaris percussi. Coloniæ Iuliæ Traductæ numisma e cimeliarchio CHRISTINÆ Augustæ exhibetur & illustratur. Iulia Traducta ulterioris Hispaniæ urbs non a Iulio Cæsare, sed ab Augusto deducta. De eadem colonia insignium Scriptorum errores emendati. Pomponii Melæ lectio vulgo sollicitata, retinetur. Duo alii Iuliæ Traductæ nummi Caii ac Lucii imagine obsignati, producuntur. Alterum singulare numisma ex cimeliis eiusdem maximæ Reginarum exponitur. Caius Cæsar Troiam ludit. Idem ludis votivis pro reditu

Augu-

Augusti in puerili prætexta præsedit. Verrius Flaccus Grammaticus magister Cæsarum commendatur. Avilius Flaccus Cæsarum condiscipulus. Eosdem ipsemet Augustus pleraque docet. Pag. 115.

CAPUT II.

Agrippa Caii ac Lucii pater moritur. Iulia Cæsarum mater Tiberio desponsatur. Caius ad bellum Germanicum cum Tiberio vitrico mittitur. Dionis locus emendatus. Caius ludos votivos Romæ edit. Idem una cum fratre in toga pulla ludos gladiatorios spectat. Lucius Caio consulatum petit. Simulata Augusti indignatio. Caius consul designatur. Quædam designatorum Consulum munia recensentur. Pag. 138.

CAPUT III.

Caius Cæsar Princeps iuventutis ab Equitibus appellatur. Ordo equestris cur Iuventutis *nomine a Romanis nuncupatus. Seviri turmarum Equitum Romanorum. Cuneus Equitum iuniorum ex Tacito. Candidati imperii Principes iuventutis dicti. Dio Tacito conciliatur. Tiberius Tribunitiam potestatem accipit. Idem Caii ac Lucii Cæsarum causa, Rhodum transmittit. De anno secessus ejusdem disputatur.* Pag. 149.

CAPUT IV.

Caius Cæsar togam virilem induit. Die virilis togæ adolescentes in forum ducti. Eorundem sacrificia. Salianus diem XVII. Martii sumendæ togæ puræ definitum ex Ovidio perperam deducit. Toga virilis ineunte anno XVI. dabatur. Suetonius minus recte ab H. Valesio erroris notatus. Nicolai Damasceni de anno datæ Augusto togæ liberæ prochronismus confutatur. Ea in re ab Imperatoribus variatum. Quædam Casauboni ac Salmasii correctio reiicitur. Caius Cæsar Præfectus Tribus designatur. Congiarium die virilis togæ Caii ab Augusto datum. Eiusdem summa ex tabulis Ancyranis deducta. Pag. 158.

CAPUT V.

Caius Cæsar in Pontificum collegium cooptatus. Numisma Caii ac Lucii Cæsarum explicatur. Toga prætextæ usus in sacris. Triplex vestis Pontificum a Gutherio invecta reiicitur. Romani capite cooperto sacris operabantur. Insignia Pontificum & Augurum exposita. De iisdem Sigonii error notatus. Sacerdotes supra numerum in collegium ab Imperatoribus cooptati. Vetus numisma perperam Gutherio expositum. Collegium VII. Virum Epulonum unum e quatuor præcipuis contra eundem ostenditur. Caius Cæsar Kalatis comitiis Pontifex creatus. Vetus inscriptio suppletur, & explicatur. Pontifex Maximus tributis comitiis semper creatus. Dionis ea in re error correctus. Plures Gutherii lapsus

notantur. Pontifices tributis comitiis creatos, nunquam centuriatis confirmatos contra eundem demonstratur. Sacerdotia antiquitus adolescentibus non collata. Num Iulius Caesar adolescens Flamen Dialis factus? Suetonii error de anno delati Caesari flaminii. Casaubonus minus recte Plutarchum cum Suetonio committit. Flaminium Caesaris nusquam in nummis obsignatum. Celebris recentium scriptorum sententia de anno Natali Christi Domini proponitur. Pag. 167.

CAPUT VI.

Herodes Rex Iudaeorum certam talentorum summam Caio & Lucio Caesaribus testamento legat. Caius Caesar inter iudices in causa successionis regni eiusdem. Herodiani regni chronologia stabilitur. Interpretum Iosephi errores correcti. Ludi Apollinares pluribus diebus continuati. Ex iisdem ludis initae Caesarem inter & Antonium Triumviros pacis, ac regni Herodi delati tempus eximio charactere demonstratur. Annus captae ab Herode Hierosolymae ostenditur, ac Iosephi metachronismus notatur. Riccioli hallucinationes contra Dionem. Chronologia trium navigationum Herodis in Italiam proponitur, ac Saliani de iisdem anachronismi confutantur. Insignis character anni obitus Herodis ex historia Caii Caesaris producitur. Pag. 186.

CAPUT VII.

Lucius Caesar togam virilem induit. Idem Consul designatus, ac princeps Iuventutis, inter Augures cooptatus. Augurum magna apud Romanos auctoritas. Cicero eorundem disciplinam vanam fatetur. Idem tamen ambitione auguratus ductus. Affines poterant simul esse in collegio Augurum, sed non ex eadem familia. Plures ex eadem gente una simul fuisse in collegio Pontificum contra Panvinium ac Gutherium ex Cicerone ac Livio ostenditur, Iulius Caesar, dein Augustus vetustam de sacerdotiis legem mutarunt. Plures Imperatores sequiori aetate simul Pontifices Maximi contra Gutherium. Balbinum ac Papienum collegas Augustos omnium primos simul fuisse Pontifices Maximos, ex Capitolino ac nummis Mediceis ostenditur. Congiarium ob honores Lucii ab Augusto datum. Lucius Caesar Patronus coloniae Iuliae Pisanae Opsequentis. *Formula rogati, ac suscepti Patrocinii.* Pag. 230.

CAPUT VIII.

Quinam Romanorum Patres Patriae *nuncupati? Augustus cum titulum sero obtinuit. Annus perperam ab aliis statutus, ex Praenestina Inscriptione indagatur. Eiusdem explicatio. Quaedam inscriptiones lapidum ac nummorum exposita. Templi Martis Ultoris dedicatio. Naumachia Augusti. Eiusdem spectacula nomine Caii ac Lucii Caesarum edita. Iulia eorundem Caesarum mater ob adulteria in exilium deportatur. Quid*

Taci-

Tacitus ac Seneca de Augusti severitate senserint. Fasti consulares suppleti. Caius Cæsar ad legionum castra circa Istrum dimissus. Saliani falsum de Dione iudicium. Pag. 245.

CAPUT IX.

Armeniæ & Arabiæ tumultus. Tigranes, eiusque filii, ac nepotes Armeniæ reges. Augustus semel, iterum, ac tertio exercitus in Armeniam misit. Parthi Armeniis suppetias ferunt. Arabes Parthorum contra Romanos fœderati. Caius Cæsar ad bellum Parthicum Dux destinatur. Ovidius eleganti carmine Caio victoriam auguratur. Caius Cæsar Liviam Drusi filiam uxorem ducit. Usserii ea de re hallucinatio. Imperium proconsulare Caio defertur. Quædam de eodem imperio adnotata. Salmasius perperam Capitolinum notans, ex Tacito confutatur. Nulli imperium proconsulare intra Urbem concessum. Augustus semel tantum illo usus intra Urbem ad censum faciendum. Nero omnium primus imperium proconsulare perpetuum a Claudio accepit. Marcus Lollius Caii iuventæ rector impositus. Quidam expeditionis Caii comites recensentur. Dionysius insignis geographus. Eiusdem versus de Caio ac Lucio Cæsaribus. Idem a Scaligero, Barthio, ac Vossio de aliis Romanis Principibus perperam explicatur. Pag. 258.

CAPUT X.

Augustus templum Iani ter clausit. Variæ lectiones Suetonii, MSS. Mediceis producuntur. Vossii opinio reiicitur. Vetus inscriptio apud Gruterum depravata. Lipsio minus recte explicatur. Orosii ac Casauboni de tempore Iani ab Augusto tertium clausi sententia fusius refellitur. Keplerus negans pacem, nascente Christo, in orbe Romano, ex Patribus confutatur. Anno primo Epochæ Dionysianæ bellum a Caio Cæsare in Oriente gestum ex Pisano cenotaphio demonstratur. Ovidii locus exponitur. Quando idem poeta natus, & in exilium missus. Scaligeri ea in re metachronismus. Caius Cæsar in Asiam transmittit. Tiberius ad eundem se confert. Quo anno utriusque congressus contigerit. P. 272.

CAPUT XI.

Romanæ in Oriente provinciæ describuntur. Divisio provinciarum ab Augusto instituta. Asia, ac Bithynia cum Paphlagonia provinciæ Populi Romani a Proconsulibus annuis administratæ. Item Cyprus, ac Creta cum Cyrenis. Galatia, Lycaonia, ac Pisidia in formam provinciæ, Amynta rege mortuo, redactæ, Legatum proprætorem ab Augusto accipiunt. Pamphylia initio libera: sub Augusto proprio rectori subdita. Cilicia quando a Romanis occupata, fusius disputatur. Communis ea de re sententia expenditur. De tribus diœcesibus ab eadem abstractis Sigonii opinio examinatur. Ciliciam non spectasse ad iurisdictionem

 pra-

præsidis Syriæ contra Baronium ostenditur. Syriæ Legatus proprætor consularis ab Augusto impositus cum legionibus. Reges Orientis socii & amici P. R. Archelaus Cappadociæ Rex. Quot illi provinciæ subditæ. Polemo ac Pythodoris Ponti & Trapezuntis. Tarcodimotus Ciliciæ superioris circa Amanum. Antiochus Commagenus. Archelaus Ethnarcha Iudæorum cum vicinis Tetrarchis. Iamblicus Emesenus. Aretas Nabatæus. Reges Armeniæ maioris. Plura de singulis aduolantur. Pag. 287.

CAPUT XII.

Caii Cæsaris in Arabiam expeditio. Iubæ regis Mauritaniæ libri geographici de Arabia ad Caium scripti. Iubæ pater rex Mauritaniæ vulgo perperam appellatus. Cleopatra Iubæ uxor amita Liviæ Caii Cæsaris uxoris. Iosephi Hebræi ac cum eo Saliani error de anno mortis Iubæ regii. Assignatur tempus quo Strabo de geographia scribebat. Caius Cæsar Arabiam invisit. Ex Ægypto in Palæstinam descendens, apud Hierosolymam non supplicat, contra patris Agrippæ exemplum. Augusti ac Liviæ erga templum Hierosolymitanum munificentia. Saliani de Caii Cæsaris expeditionibus anachronismi confutati. Archelai regis Cappadociæ erga Caium officia, exitio eidem postea fuere sub Tiberio. Marci Lollii Caii iuventæ moderatoris rapinæ ex veste eiusdem neptis a Plinio indicatæ. Pag. 329.

CAPUT XIII.

Caius Cæsar in Syria consulatum init. Præposterum ea de re Saliani iudicium. Baronius consulatum Caii inficiatur: at ex Pisano Cenotaphio aliisque vetustis monumentis probatur. Augustus consul XIV. pro Caio perperam fingitur. Error indicis consularis apud Dionem Xilandro a Mureto falso affricatur. Tredecim tantum Augusti consulatus demonstrati. Lucius Æmilius Paullus Caii in consulatu collega. Idem maritus Iuliæ Caii a Lucii Cæsarum sororis. Eiusdem genealogia vitiose a Glandorpio digesta, e vetustis inscriptionibus recte contexitur. Ciceronis dictum in dubium ab eodem per errorem vocatur. Infelix exitus L. Æmilii ac Iuliæ recensetur. Augusti epistola ad Caium de exacto sibi anno Climacterico. Caius Cæsar Parthorum fines irrumpit. Virgilii carmina de Augusto, a Tristano de Caio falso intellecta. Phraates Regis regum titulum in literis ad Augustum inscribit. Pag. 340.

CAPUT XIV.

Artavasdis Armeniæ regis obitus. Tigranes pro successione scribens ad Augustum, Caium adire iubetur. Tiberii apud Rhodum anxietas. Caii Cæsaris cum filio regis Parthorum colloquium. Pax inter Romanos ac Parthos convenit. Lollius Caii rector, eiusdem gratia exclusus. Tiberius

rius Romam, Caio permittente, revertitur. M. Lollii mors. Eiusdem domi forisque dignitates recensitæ. Horatii epistolæ ad Lollium, ad Marci filium scriptæ contra Glandorpium. Saliani de Lollio iudicium reiicitur. Annus quo Tiberius Romam rediit, demonstratur. Lucius Cæsar Hispaniam mittitur. Casauboni interpretatio correcta. Idem perperam Strabonis locum emendat. Æmilia Lepida Lucio Cæsari sponsa destinata. Pater Lepidæ Glandorpio ignoratus, ostenditur. Reinesius ac Lipsius epitaphium ab Atteio Philologo positum, minus feliciter explicant. Usserii prochronismus refellitur. Pag. 352.

CAPUT XV.

Lucius Cæsar Massiliæ moritur. De anno eiusdem obitus variæ Scriptorum sententiæ. Sallianus affirmans eundem diuturniori morbo confectum, refellitur. Annus ex solo Cenotaphio Pisano intelligitur. Anni Tribunitiæ potestatis Augusti in Pisanis tabulis signati, exponuntur. Sigonius Tacitum a Fastis Capitolinis discordem perperam putat. Annos Tribunitiæ potestatis non esse inchoandos a Kalendis Ianuariis, ex nummis MEDICEIS contra Petavium ostenditur. Insignis inscriptio Ariminensis apud Gruterum depravata, recte exscripta producitur. Idem ex Pisanis Cenotaphiis ac Narbonensi tabula demonstratur. Annales Dionis ex veteri inscriptione confirmati. Mensis ac dies inita ab Augusto Tribunitiæ potestatis. Eiusdem in Fastis Capitolinis anni minus recte Sigonio ac Pighio numerati. Annus, mensis, dies obitus Lucii ex Pisano Cenotaphio exhibentur. Carmen lyricum Tiberii in obitu Lucii Cæsaris. Caii constantia in morte Lucii fratris, Senecæ laudata. Pisani annuas inferias Lucii Cæsaris Manibus in Colonia mittendas decernunt. Pag. 363.

CAPUT XVI.

P. Sulpicius Quirinius Caio Cæsari novus ab Augusto Rector imponitur. Baronii ac Saliani ea de re sententia expeditur. Præsides Syriæ ab anno Urbis DCCVII. usque ad annum DCCCXXII. enumerantur. Casauboni ac Montacutii errores in eorundem catalogo contexendo, passim notantur. Pag. 373.

§. I.

Sex. Iulius Cæsar A. V. 707. Syriæ impositus. Casaubonus diuturniorem eiusdem præfecturam putans, refellitur. Pag. 376.

§. II.

Q. Cæcilius Bassus Syriam occupat A. V. 708. Q. Cornificius a Cæsare contra Bassum destinatur. Eruditissimi Grævii sententia de anno proconsulatus Cornificii in Africa expenditur. Quo anno scriptus a Cicerone

liber

liber de Oratore ad Brutum. Antistius Vetus quæstor bellum in Syria contra Bassum gerit. Pag. 377.

§. III.

L. Statius Murcus A. V. 710. in Syriam venit, ac una cum Q. Marcio Crispo bellum contra Cæcilium Bassum continuatur. Casauboni ac Montacutii error. Appiani interpres perperam a Montacutio corrigitur. Legio Appiano τέλος nuncupata. Apud Strabonem τάγμα itidem legionem significat, ac Casauboni interpretatio reiicitur. De numero legionum Cassii Longini in Syria. Error Usserii de anno quo Tullius Cimber Bithyniam administravit. Pag. 382.

§. IV.

P. Cornelius Dolabella consul anno V. 710. Syriam provinciam obtinet. C. Cassius Longinus ineunte anno V. 711. Syriam præocupat. Appiani dictum ex Cicerone refellitur. Dolabella Trebonium Asiæ proconsulem trucidat. Velleii Paterculi error. Dolabellæ mors. Usserii hallucinatio ex Cicerone correcta. Scaliger verba Tullii pro S. C. perperam obtrudit. Syria Cassio a Senatu decernitur. Triumvirorum conspiratio. L. Cassius nepos proconsulis in Syria legatus. Uterque A. V. 712. interficitur. Pag. 386.

§. V.

L. Decidius Saxa A. V. 713. legatus Syriæ ab Antonio Triumviro imponitur. Ejusdem patria ac sub Cæsare stipendia. Cicero Saxæ infensus. Idem prælio a Labieno victus, occiditur. Card. Baronius a Casauboni ac Montacutii censuris vindicatur. P. Ventidius ab Antonio in Syriam A. V. 714. mittitur. Duo de eodem Montacutii errores confutantur. C. Sosius tertius Antonii in Syria legatus A. V. 715. Dionis de Sosio antilogia notatur. Pag. 392.

§. VI.

L. Munatius Plancus A. V. 719. L. Calpurnius Bibulus A. V. 723. Syriæ legati. Utrumque Casaubonus ac Montacutius ommittunt. Pag. 397.

§. VII.

Q. Didius A. V. 724. Cæsaris Octaviani in Syria legatus. Casaubonus eundem cum Decidio Saxa perperam confundit. M. Valerius Messalla Corvinus eidem successor a Casaubono ac Montacutio datur. Confutantur ex fastis Capitolinis. Messallæ de Aquitanis triumphus Tibullo celebratur. Pag. 399.

§. VIII.

§. VIII.

Varro A. V. 729. Syriam regit. Interpres falsus Iosephi, Baronio ac Saliano imponit. Montacutius perperam contendit Varronem fuisse procuratorem Cæsaris in Syria. Iosephi locus exponitur. Marcus Agrippa A. V. 731. Syriæ præficitur. Augustus A. V. 734. in Syriam venit. Vellei adulatio ac errores notati. Virgilius redeundi in Italiam Augusto, in Græcia occurrens, morbo contracto, paulo post diem suum obit. Baronii sententia expenditur. M. Tullius oratoris filius Syriæ rector in Appiano, Casaubono ac Montacutio non observatus. Agrippa in Orientem iterum venit. Ludi quinquennales Actiaci anno quinto non exacto, sed ineunte exhibebantur. Quatuor summa sacerdotum collegia iisdem per vices præsidebant. Eo in munere VII. Viri Epulones Quindecimviros precedebant. Dionis cum Iosepho consensus. Agrippæ imperium in provinciis Orientis Populi Romani. Id non exercuit iure tribunitiæ potestatis contra Casaubonum. Alter eiusdem error notatus. Iosephus immerito a Saliano vapulat. Plurimi errores Montacutii in historia, chronologia, ac geographia refelluntur. Augusto in provincias adveniente, ordinarii earundem rectores magistratum continuabant. Pag. 403.

§. IX.

M. Titius Syriæ præses A. V. 742. Plura de eodem adnotantur. Lapis ac nummus eiusdem nomine inscripti producuntur. Idem ex catalogo præsidum Syriæ imperite a Montacutio expungitur. Rufini in Iosepho lectio e Græco codice MEDICEO contra Gelenium ac Montacutium adstruitur. Pag. 418.

§. X.

C. Sentius Saturninus A. V. 746. legatus in Syriam missus. Eiusdem magistratus ac sacerdotium. Bini proconsules urgente bello, quandoque uni provinciæ impositi. Volumnius fuit procurator, non autem legatus Saturnini collega. Census in Iudæa actus, Syriam regente Saturnino. Subtilis Baronii ratiocinatio expenditur. Censum ac Tributum deferre diversa. Ex Evangelio Lucæ minus recte V. C. contendit Iudæos Herode regnante, tributum Cæsari solvisse. Pag. 424.

§. XI.

P. Quinctilius Varus anno V. 750. Syriæ rector imponitur. C. CAESAR a Baronio inter ordinarios Syriæ præsides numeratus. Hæc sententia non approbatur. Item nec opinio eiusdem de annis præfecturæ Quinctilii. Salianus literas Augusti ad eundem de Iudæa Romanis provinciis adiicienda, comminiscitur. Pag. 432.

§. XII.

P. Sulpicius Quirinius quando in Syriam legatus Augusti venerit. Ejusdem genus ac magistratus. Insignis Montacutii hallucinatio. Iosephi historia adversus V. C. defenditur. Num Quirinius pluries in Syria cum imperio fuerit? Idem consularis Homonadensium castella fame expugnat. Ubinam regio Homonadensium sita. Non erant finitimi Ciliciæ a Romano magistratu administratæ, sed Ciliciæ asperæ, quæ Archelao Cappadoci parebat, ac provinciæ proprætoris Galatiæ. Usserius Quirinium Ciliciæ proconsulem perperam existimavit. Strabonis locus e MS. Mediceo restituitur, ac Casauboni interpretatio reiicitur. Quando Quirinius Tiberium apud Rhodum adierit. Salianus C. CAESAREM dicti in Syria census auctorem fingit. Cur descriptio a Quirinio in Iudæa facta, ab Evangelista prima dicatur? Quo anno Tiberius æquum cum Augusto imperium in provinciis obtinuerit. Usserii sententia reiicitur. Taciti locus recte Lipsio emendatus. Veterum Patrum de anno mortis Christi Domini sententia. Docti recentiores quatuor paschata Servatori post baptismum celebrata minus consequenter putant. Pag. 437.

§. XIII.

Q. Cæcilius Silanus Creticus Syriam administrat. Glandorpius falso eundem e Iunia gente putavit. Anni in duobus Silani nummis rarissimi gazæ MEDICEÆ minus V. C. noti, explicantur. Cn. Calpurnius Piso Syriam provinciam obtinet. Montacutius neutrum apud Iosephum observavit. Cn. Sentius Saturninus prolegatus Syriæ. Montacutii error de eodem. L. Pomponius Flaccus legatus in Syriam mittitur. Idem recte Tacito proprætor appellatus contra Pighium ac Montacutium. Syria sub Tiberio aliquandiu a legato non consulari administrata. Eadem provincia L. Vitellio demandatur. Huic P. Petronius successor datus. Inane de eodem Montacutii dubium. Baronius tres Petronios in unum Syriæ præsidem confundit. Vibius Marsus Syriam regit. Iosephi a Tacito dissensus. C. Cassius Longinus I. C. Syriæ præses. Pomponii I. C. error corrigitur. T. Numidius Quadratus Syriam cum imperio tenet. Baronii contra Iosephum obiectio solvitur. Duo Quadrati nummismata proferuntur. Domitius Corbulo Quadrato demortuo succedit; huic Cincius. Utrumque præsidem Montacutius omisit. C. Cestius memoratam provinciam obtinet. Suetonii textus a Lipsio ac Montacutio frustra emendatur. Defuncto Cestio, P. Licinius Mucianus successor in Syriam missus. Titus Hierosolymam expugnat. Pag. 456.

CAPUT XVII.

Caius Cæsar Armeniam cum exercitu ingreditur. Tigrane cæso, Ariobarzanem Armeniis regem imponit. Barbaræ nationes a Cæsare devictæ.

Num

Num Caius ob victoriam salutatus Imperator? Quando is titulus victori datus. De Imperatoris titulo Augusto multiplicato, scriptorum, numismatum, ac lapidum discrepantia. Artagera rebellio. Cajus Cæsar eam urbem obsidens, a præfecto per insidias vulneratur. Artageræ excidium. Pessima Cæsaris valetudo. Eiusdem ministrorum rapinæ. Caius in Italiam revertens, in Lycia moritur. Vetus illa scribendi formula: Ante diem VIIII. Kalend. *exponitur. Textus* L. Aniculus D. de verb. signif. *Accursio, Alciato, aliisque depravatus, ex autographo Pandectarum Florentinarum restituitur. Eruditissimi Stephani Baluzii opinio expenditur. Scaligeri sententia confutatur. Dies & annus obitus Caii Cæsaris ex Cenotaphio Pisano demonstrantur.* Pag. 468.

CAPUT XVIII.

Augustus domesticis infortuniis conflictatus. Luctus eiusdem in morte Caii. Asinius Pollio quod eo luctu instante, cum amicis cenasset, ab Augusto reprehensus. Idem Tiberium Neronem ac Agrippam Posthumum Cæsarem fratrem adoptat. Basilica Caii ac Lucii ab Augusto, porticus a Livia in honorem eorundem extructa. Caii Cæsaris ossa ac cineres Romam deferuntur. Augustus nemus sub nomine Cæsarum conserit. Pag. 488.

INDEX CAPITUM

PARTIS SECUNDÆ.

DISERTATIO TERTIA

CAPUT I.

Vestes in calamitate ac luctu mutata. Qualis Senatorum & Equitum habitus in luctu publico. Sententia V. C. de sagis a plebe in luctu sumptis expenditur. Plebs in funere atrata. Magistratus nomine Duumviri in coloniis designati. Duumviri Pisani togis pullis amicti, annua parentalia peragere jussi. Toga pulla in epulo funebri vetita. Mulieres, stante Republica, in luctu atratæ. Sub Imperatoribus ea in re variatum. Insigne Lactantii testimonium. Gutherius funebre justitium in obitu Augusti primitus Romæ actum scribens, ex Pisano cenotaphio ac veterum testimoniis confutatur. In funere indictivo nulla vestium publica mutatio fiebat. Pag. 1.

CAPUT II.

Justitium coloniæ Pisanæ in morte Caii Cæsaris ex ejusdem cenotaphio describitur. Templa Deorum occlusa. Hujusce ritus causa producuntur. Ludis ac votis publicis instantibus, justitium exutum. Ædes Cereri Pisis Actes Neronis libertæ nomine dicata. Balnea quoque publica eodem in luctu clausa. De Thermis vetustis Pisarum. Earumdem hypocauston adhuc superstes describitur. De illius fenestris Robortelli opinio refellitur. Vera de iisdem doctissimi Equitis Fr. Mariæ Cessali sententia Senecæ, Statii, ac Martialis testimoniis confirmatur. Balnea antiquiorum obscura: Cæsarum ætate fenestris ac specularibus illustrata. Tabernæ, durante justitio, clausæ. Plura ea de re exempla ex Livio densata. Convictus in colonia inhibiti. Matronæ jussæ sublugere. Quædam de earumdem luctu notata. Quid elugere, prolugere, & sublugere *significent. Finis justitio Pisano quando statutus? Ossa Caii Cæsaris Romam relata ac condita. Gutherius negans mortuos cum imperio in provinciis potuisse in Urbem deferri, confutatur. Quædam Valerii Maximi a Tacito discrepantia indicantur.* Pag. 12.

CAPUT III.

Dies obitus Caii Pisis Alliensis decernitur. De diebus atris apud Romanos. Plurimi etiam Christiani eorumdem superstitione olim tenebantur. Dies cladis Alliensis semper infausti ominis habitus. Plutarchus vanam atrorum dierum religionem demonstrat. Quædam de diebus Ægyptiacis

cis

cis adnotata; ac vetus Kalendarium explicatum. Sacrificia ac supplicationes atro dia vetabantur. Quidam nec eo die parentalia licere arbitrati. Cur Ianum in sacrificiis præfabantur. Sponsalia eo die Pisis inhibita. Scaliger Festum perperam corrigit. Sponsalia in luctu domestico permissa. Convivia funesto die prohibita. Ludi Circenses ac Scænici eo quoque die Pisis vetati. Plura de Circensibus in coloniis editis colliguntur. Ludi Scænici Diis placandis stulte inventi. Pag. 28.

CAPUT IV.

Locus annuis inferiis Cæsarum destinatus, a privatis emptus. Rogi extra urbes incensi. Variæ veterum de diis Manibus opiniones recitantur. Pluto Summanus, hoc est summus Manium, nuncupatus. Manes ex leg. XII. tabul. deos habitos. Symmachus id negans a Prudentio falsi convictus. Aræ supra tumulos erectæ. Inscriptio Pisana militaris. Aræ procul etiam a sepulcris diis Manibus excitatæ. Gutherius Lucani versum perperam corrigit. Cadavera plebeiorum in arca in rogum delata. Omnes aræ deorum Manium sacræ contra Gutherium. Idem Dionem & Appianum falsi accusans, refellitur. Ara statim post necem Cæsaris, in foro eidem extructa. Suetonii dictum corrigitur. Pag. 42.

CAPUT V.

Inferiæ Diis Manibus Caii ac Lucii Cæsarum quotannis mittendæ, ex Pisana tabula describuntur. Ex sacrificiis victimarum, & libationibus constabant. Bos & ovis atri immolati. Diis inferis furva victima semper mactata. Eadem cæruleis vittis ornata. Cæruleus color pro nigro antiquis usurpatus. Non ipsis defunctis, sed Diis Manibus eorum sacrificia facta. Accæ Larentinæ parentalia. Non fuit Dea apud Romanos. Adolere victimas, idem ac comburere. Gutherius oppositum scribens, ex Latinis scriptoribus confutatur. Diis inferis integra hostia immolata. In sacrificiis Diis superis factis, sola exta in aris cremata. Libationes mellis, lactis, olei in Pisano cenotaphio memoratæ, plurimis veterum testimoniis illustrantur. Cur nulla vini vel thuris mentio. Thus in sacris Etruriæ antiquitus non adhibitum. Quantum thuris in funeribus consumptum. Differentia inter fundere & vergere a Gyraldo & Gutherio adducta, ex Pisana tabula ac vetustis scriptoribus refellitur. Pag. 54.

CAPUT VI.

Sacra diis inferis noctu fieri solita. Ludis secularibus sacrificia diis stygiis hora noctis secunda fiebant. Parentalia, aliave sacra inferorum post mediam noctem peracta. Num atro die parentare nefas? Kirchmanni ac Gyraldi sententia negans, ex cenotaphio Pisano confutatur.

Fabii

Fabii Maximi Serviliani ea de re opinio explicatur. Ianum ac Iovem die atro præfari licitum. Inferias Manibus Cæsarum mittere privatis permissum. Unum tantum cereum, facem, coronamve deferre datum. Cerei ac faces in funeribus ac parentalibus. Coronæ supra tumulos ac cenotaphia in annuis inferiis positæ. Pag. 69.

CAPUT VII.

Sacris operantes cincti Gabino ritu. Huiusce ritus origo exposita. Sacra privata eodem cinctu Gabino peracta. Idem ritus in supplicationibus, in deducendis coloniis, in devotionibus, ac hostium spoliis cremandis servatus. Magistratus Pisanæ coloniæ post sacrificia diis Manibus Cæsarum facta, struem lignorum iussus succendere. Servius piræ a rogo diversitatem inconstanter assignat. Nobiliores virorum insignium rogis faces subdebant. De area parentalibus Cæsarum peragendis destinata. Pedes XL. quoquo versus extensa. Eadem stipidibus septa. De tutela fundi, ac maceria sepulcrorum. Pag. 78.

CAPUT VIII.

Columnæ, dein Arcus ducibus post victoriam erecti. Arcus stante Republica nunquam mortuis decreti. Sub Augusto Druso, ac postea Pisis Caio Cæsari demortuis extructi. Arcus Caii devictarum gentium spoliis ornatus. Statua pedestris triumphalis Caio, ac binæ equestres inauratæ eidem, ac Lucio fratri positæ. Statuæ equestres raro Romæ dicatæ. Velleii de statua Cæsari Octaviano decreta, error rejicitur: Pisanæ Coloniæ ad Augustum legatio. Pag. 87.

CAPUT IX.

Sex. Ælius Catus ac C. Sentius Saturninus in cenotaphio Caiano nominati, illustrantur. Aelii ante Ællii & Ailii nuncupati. Qui Cati agnomen eam in familiam primus intulerit? Sex. Ælius Catus consul Straboni laudatus. Casaubonus eumdem in Licinium Crassum perperam mutat. Sentia gens plebeia Romam ex Atinate præfectura transmigrarat. Proavus ac pater C. Sentii Saturnini consulis commendantur. Hic semel consul fuit. Baronius ac Pamelius Saturninum filium cum Sentio patre confundunt. Consul uterque in Pisano lapide nominati legem Æliam Sentiam promulgarunt. Alciati ea de re error corrigitur. Lex Ælia Sentia in Topicis Ciceronis falso nominatur, ac germana lectio restituitur. Consules laudati, fuerant Triumviri Monetales. Utriusque numismata producuntur. Pag. 97.

DISSERTATIO QUARTA

CAPUT I.

Viri doctissimi de arte grammatica scripserunt. Puritas linguæ latinæ extra Urbem deficiens. Quid Livii Patavinitas. Asinius Pollio laudatur. Lapides antiquitus inscripti, variatæ latinitatis testes. Pisanæ tabulæ apud Pichenam & Ughellum mendosissimæ. Pag. 107.

CAPUT II.

Aurea utriusque cenotaphii Pisani latinitas a viri doctissimi censura vindicatur. Pag. 113.

§. I.

Codex Virgilii Mediceus omnium vetustissimus, quo sæculo scriptus. Turcius Rufius Apronianus Asterius eumdem codicem in suo consulatu emendavit. Insignes hujus Asterii magistratus ex ejusdem chirographo recitantur. Asteriorum familia Romæ sub Cæsaribus nobilissima. Sirmondus ac VVilthemius putant Turcium Asterium fuisse consulem A. Domini 449. Pluribus confutantur. Asturii diptychum Leodiense explicatur. Magistri militum Comiti Domesticorum Protectorum ac Comiti S. L. prælati. Asterius fuit consul. An. 494. Eiusdem de suomet consulatu epigramma ex eodem Mediceo codice exhibetur. Post consulatum poema Paschale Sedulii collegit, ac publicavit. Decretum de libris canonicis & apocryphis quo anno, & a quo Pontifice conditum? Turcius Asterius sitne auctor elegiæ de collatione veteris & novi testementi. *Sirmondi sententia de ætate Sedulii expenditur.* P. 114.

§. II.

Vetustiores Latini litera X non usi. Eadem pro C S & G S inducta. Hoc alterum perperam a Vossio negatur. Romani prius X quam G adhibuerunt, secus ac Diomedi scriptum. MAXSUMI cum S. post X antiquo charactere in Pisanis tabulis sculptum. Valerius Probus refellitur. Num litera S in compositis ex præpositione EX retinenda. Priscianus a Dausquio incostantiæ falso accusatur. Varia Virgiliani codicis Medicei orthographia Aldo Manutio dissimulata. CETEROS sine dipthongo in priori syllaba scribendum. In Pisanis cenotaphiis citra reprehensionem legi QVOD ANNIS & ADQVE. Dausquius iterum confutatur. Pag. 140.

§. III.

§. III.

Recte in Caiano lapide leggi PRAERVNT. *Item* IMPERI. *Similes genitivi casu non solum apud Poetas, verum etiam in soluta oratione per unam Ielatos, contra Priscianum & alios ex vetustis inscriptionibus demonstratur. Veteres ibidem non semper I longam scripsere contra Vossium.* Pag. 151.

CAPUT III.

Optime in Caiano lapide scalptum: Vltra FINIS EXTREMAS. *Accusativos tertiæ declinationis in EIS, in ES, & IS Latinis antiquitus terminatos, ex columna Duiliana aliisque inscriptionibus ante Cæsarum imperium scalptis, ostenditur. Eosdem casus, Augusto imperante, non per eis, sed per ES & IS scriptos. Lapidum ac nummorum inscriptiones recitantur. Id ipsum ex vetustissimo omnium Virgilii codice Mediceo, aliisque a Pierio Valeriano, ipsoque idiographo Virgilii a Valerio Probo laudatis, demonstratur. Ciceronem, Sallustium, ac Livium eosdem accusativos per I Sextulisse ex MSS. Mediceis. Idem apud Gellium ac Pandectas Florentinas observatum. Pomponius Secundus, Cornelius Fronto, ac Terentianus Maurus eam quarti casus pluralium tertiæ declinationis terminationem non admittentes, refelluntur. Accusativi iidem ætate Sosipatri Charisii in Is terminari desierant. Plurium grammaticorum canon de accusativis in is exeuntibus, a Plinio ac Probo rejectus. Prisciani de iisdem regulas deficere. Comparativa nomina genitivum multitudinis non in IVM, sed in VM, accusativos vero in IS mittere, ex Iulii Modesti Augusteæ ætatis scriptoris sententia. Euphonia in his rationem habendam Publius Consentius tradidit. Finis feminino etiam genere a Romanis scriptoribus elata. Plura ad hoc probandum e Virgilii codice Mediceo carmina recitantur. Comminianus in Virgilii carmine solœcismum perperam notat.* Finis certa *apud Lucretium sæpius legitur. Finis in codicibus MSS. Livii feminini generis.* Pag. 154.

CAPUT IV.

Recte in Caiano lapide Devicteis *scalptum. Veteres diphthongo EI pro I longa usi. Duæ vocales VV in eadem syllaba antiquitus numquam posita, sed loco alterius O, quæ tamen per V pronuntiabatur. Hinc* Volneribus *in eodem cenotaphio scriptum. Digamma a Claudio inventum. penultima syllaba superlativi nominis cum vocalibus I aut V pro libito elata.* Obit *unica* I *sine errore ibidem legi. Composita a* Iacio *cum simplici I leguntur in vetustis saxis ac codicibus; secus tamen Quintilianus ac Gellius docuerunt.* Pag. 174.

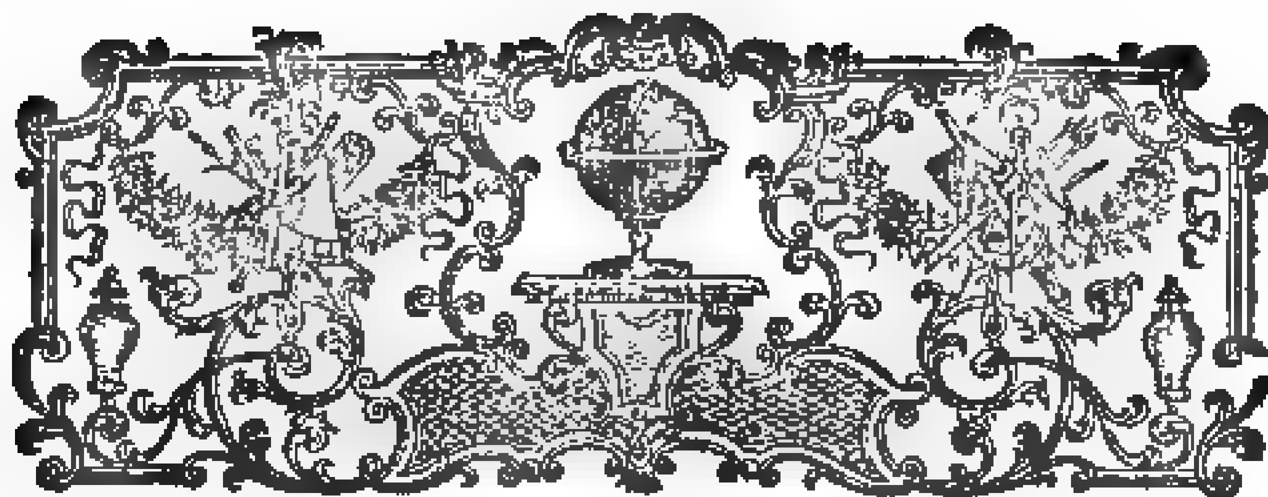
CAPUT V.

NI pro ne in antiquis Inscriptionibus ac scriptoribus legi Diphthongus AE olim a latinis, more Graecorum, per AI scripta. Num Spoleis *in Pisano lapide perperam sculptum sit. Praenomina Caii ac Cnei per G pronuntiata; at per C vel G ad libitum scripta. Antiqui* Cabino *per Gabino scribebant. Recte in Caiano Cenotaphio ALI pro alii, ac* perpetuom *legi. Quidam errores orthographici in Pisanis tabulis a sculptoribus ad missi, indicantur.* Pag. 181.

CAPUT VI.

Aurei latinitatis seculi orthographia ex Pisanis cenotaphiis demonstratur. Nuntius, *ac* Nuntio *non per C, sed per T scribenda. Dausquii dictum confutatum.* Felix *sine diphthongo OE. Pisana inscriptio producitur.* Mæstus *ac* Mæror *cum diphthongis AE & OE antiquitus scripta.* Non dum *seiunctim exarandum.* Albensi *cum unica L scribendum. Manutius, Sigonius, aliique perperam dixere. Servii error notatur.* In præsentia *phrasis aurei eloquii. Vox* impræsentiarum *ante Ciceronis tempora usurpata, secus ac Scioppius censuit. Scæna cum diphthongo AE in inscriptis saxis sæpius occurrere, aliter ac Scaligero indicatum.* Auctor *cum CT, non cum TH in vetustis elogiis legi.* Aspicio *cum D scribendum Dausquius falso putavit. Beda cum duplici SS* asspicio *scribens, reiicitur. Virgilius solœcismi inepte a Comminiano ac Donato incusatur. Nomina singularia collectiva eleganter verbo plurali iuncta. Plura Virgilii ac Livii testimonia producta.* Sæpio *cum diphthongo AE in vetustis saxis ac codicibus legi. Varia orthographia in voce* solemnis. *IN Præpositio in compositis non mutata. Vox* Magistratus *in quas syllabas, secus ac grammaticis visum, antiquitus divisa. Accentus in Pisanis tabulis signati, exponuntur, ac veterum grammaticorum canones de iisdem recitantur.* Pag. 188.

FINIS.

DISSERTATIO PRIMA

DE PISANÆ COLONIÆ ANTIQUITATE;

EIUSQUE VETUSTIS MAGISTRATIBUS, AC SACERDOTUM COLLEGIIS.

CAPUT I.

Pisæ in Etruria a Peloponnesiis conditæ. Plinii textus emendatus. Cluverii de Teutonibus Pisarum conditoribus opinio refellitur. Insigne M. Catonis de eiusdem Urbis antiquitate testimonium. Pisæ Romano imperio additæ. Varia Romanorum cum Liguribus in agro Pisano prælia recitata. Consules Pisis hiemantes. Eadem Urbs num fuerit Præfectura? Colonia Latina Pisas deducta. Cives in Tribum Galeriam relati.

Uicunque gentium ac urbium natales altius repetunt, usurpato magnis Scriptoribus iure, pleraque sine auctore vulgo prodentes, splendida mendacia adornant, ac poeticis propiora fabulis, quam incorruptis antiquioris ætatis monumentis tradita, in literas mittunt, ut laudatis gentibus eo nobilior quo antiquior origo asseratur. Hinc factum est, ut non una gens ex fumantis Troiæ cineribus originem iactet. Victoris ac principis terrarum populi Romani natales a Teucris per tela ac gla-

dios Achivorum elapsis, derivasse veterum tum historiæ, tum fabulæ contestantur. Eosdem per Antenorem maiores Venetorum Respublica belli pacisque artibus inclyta, veneratur. Paulus Æmilius conterraneus meus, Francorum res, opere tricenum in annum cuso, seris posteris commendaturus, bellicosissimam nationem a Troianis ortam autumavit. Quid quod ipsi Turcæ, vetusta origine, Teucri quibusdam putantur, unica tantum litera in ardentis Ilii rogo deperdita? Equidem ii suorum natalium primordia, per me licet, quocunque auctore, ad Troianos referant. Pisæ vetustissimi Etruriæ urbs vel Ilii excidio antiquiores, vel certe non modo Teucris æquales conditores, verum etiam rerum fortiter feliciterque gestarum gloria iisdem longe superiores sortita est. Etenim cum eversæ Troiæ reliquiæ *medias acies, mediosque per ignes* elapsæ, atque adversis fatis luctatæ, longiorem terra marique fugam consciscerent; Græci Teucrorum spoliis onusti, ac victrici classe in Etruriæ litora delati, prima Pisanæ urbis fundamenta posuerunt. Haud animum induxi rei densa tot sæculorum caligine perobscuræ maius lumen inferre, quam quod vetustissima Romanorum Scriptorum monumenta suppeditant; præsertim cum inter eosdem de Pisanæ urbis origine non una sententia esse videatur. Pisas a Piseis antiqua Peloponnesi gente, ac ludis Olympicis apud ipsam celebratis notissima, oriundos scribit Virgilius X. Æn. v. 179.

Hos parere iubent Alpheæ ab origine Pisæ,
Urbs Etrusca solo.

Alpheus enim prope Aseam Megalopolidis in Peloponneso vicum fontem sortitus, Piseorum agrum interfluit. Rutilius Numatianus in Itinerario Pisas describens, ait:

Ante diu quam Troiugenas fortuna penates
Laurentinorum regibus insereret,
Elide deductas suscepit Etruria Pisas,
Nominis indicio testificata genus.

Certum est Eleos ac Pisatas diversos populos fuisse, qui non semel secum invicem acerrime decertarint; unde apud Homerum Iliad. XI. Nestor Pyliorum ac Pisatarum Rex reportatas abs se de Eleis victorias ampullosa oratione exaggerat. At cum post Olympiadem quadragesimam octavam Pisæi, Rege Pyrrho Pantaleontis filio ipsis imperante, bellum Eleis ultro

in-

CENOTAPHIUM LUCII CÆSARIS AUGUSTI F

XIII . K. OCTOBR . PISIS . IN . FORO . IN . AVGVSTEO . SCRIB . ADFVER
Q. PETILIVS . Q. F. P. RASINIVS . L. F. BASSVS . M. PVPPIVS . M. F.
Q. SERTORIVS . Q. F. PICA . CN . OCTAVIVS . CN . F. RVFVS . A. ALB
A. F. GVTTA

QVOD . C . CANIVS . C . F . SATVRNINVS . IIVIR . V . F . DE . AVGENDIS . HONORIBVS
L . CAESARIS . AVGVSTI . CAESARIS . PATRIS . PATRIAE . PONTIFICIS . MAXSVMI
TRIBVNICIAE . POTESTATIS . XXV. FILI . AVGVRIS . CONSVLIS . DESIGNATI . PRINCIPIS
IVVENTVTIS . PATRONI . COLONIAE . NOSTRAE . Q. D. E. R. F. P. D. E. R. I. C.
CVM . SENATVS . POPVLI . ROMANI . INTER . CETEROS . PLVRIMOS . AC . MAXIMOS
HONORES . L . CAESARIS . AVGVSTI . CAESARIS . PATRIS . PATRIAE . PONTIFICIS . MAXIMI . TRI
NICIAE . POTESTATIS . XXV. FILIO . AVGVRI . CONSVLI . DESIGNATO . PER
CONSENSVM . OMNIVM . ORDINVM

TETVR . DATA . CVRA . C . CANIO . SATVRNINO . IIVIRO . ET . DECEM . PRIMIS . ELIGENDI
ASPICIENDIQVE . VTER . EORVM . LOCVS . MAGIS . IDONEVS . VIDEATVR . EMENDVS
PVBLICA . PECVNIA . A . PRIVATIS . EIVS . (LOCI . QVEM) . MAGIS . PROBAVERINT . VTIQVE
APVD . EAM . ARAM . QVOD . ANNIS . A . D. (XII-K-SEPT. P) VBLICE . MANIBVS . EIVS . PER . MAG
TRATVS . EOSQVE . QVI . IBI . IVRI . DICENDO . P) R[AE] R(VNT . TOGIS . PVLLIS . AMICTOS
QVIBVS . EORVM . IVS . FASQVE . ERIT . EO . D(IE . [EIV])S . VESTIS . HABENDAE . INFERIAE . MIT
TANTVR . EOSQVE . ET . OVIS . ATRI . INFVLIS . CAERVLIS . INFVLATI . [DI]IS . MANIBVS . EIVS
MACTENTVR . EAEQVE . HOSTIAE . EO . LOCO . ADOLEANTVR . SVPER . QVE . EAS
SINGVLAE . VRNAE . LACTIS . MELLIS . OLEI . FVNDANTVR . AC . TVM . DEMVM . FACTAM
CETERIS . P(OTESTATEM . SI . QVI . PRIVATIM . VELINT . MANIBVS . EIVS INFERIAS . MITTERE
NIVE . QVIS .) AMPLIVS . VNO . CEREO . VNAVE . FACE . CORONAVE . MITTAT . DVM . II . QVI . I
MOLAVER)INT . CINCTI . CABINO . RITV . STRVEM . LIGNORVM . SVCCENDANT . ADQVE
EXIN(DE . HABEANT
[VTI] . LOCVS . ANTE . EAM . ARAM . QVO . EA . STRVES . CONGERANTVR . COMPONANTVR . PATEAT
QVOQVE . VERSVS . PEDES . XL. STIPITIBVSQVE . ROBVSTIS . SAEPIATVR . LIGNORVMQVE
ACERVOS . EIVS . REI . GRATIA . QVOD . ANNIS . IBI . CONSTITVATVR . CIPPOQVE . GRANDI
SECVNDVM . ARAM . DEFIXSO . HOC . DECRETVM . CVM . SVPERIORIBVS . DECRETIS . AD . EIVS
HONORES . PERTINENTIBVS . INCIDATVR . INSCVLPATVRVE . NAM . QVOD . AD . CETERA
SOLEMNIA . QVAE . EODEM . ILLO . DIE . VITARE . CAVERIQVE . PLACVISSENT . PLACERENT
QVE . ID . SEQVENDVM . QVOD . DE . IIS . SENATVS . P. R. CENSVISSET . VTIQVE . PRIMO
QVOQVE . TEMPORE . LEGATI . EX . NOSTRO . ORDINE . IMPER . CAESARE . AVGVSTVM
PATREM . PATRIAE . PONTIFICEM . MAXIMVM . TRIBVNICIAE . POTESTATIS . XXV.
ADEANT . PETANTQVE . AB . EO . VTI . COLONIS . IVLIENSIBVS . COLONIAE . OPSEQVENTI
IVLIAE . PISANAE . EX . HOC . DECRETO . EA . OMIA . FACERE . EXSEQVIQVE . PERMITTAT

leontis filio ipsis imperante , bellum Eleis [illegible]

in-

CENOTAPHIUM CA

Desunt dies ac mensis . PISIS . IN . FORO .

F)VER .)Q . SERTORIVS . Q. F. ATILIVS . TAC
P(.F. TH(ALLVS . Q. SERTORIVS . Q. F. ALPIVS
M.)F. PR(ISCVS . A . ALFIVS . A . F. GVTTA . T
SE(X . AP)ONIVS . SEX . F . CRETICVS . C . CANI
) (
QVOD .) AD(SVNT . CVM . IN . COLONIA . NOSTRA
RV(M . M)AGISTRATVS . NON . ESSENT . ET . EA
CVM . A)D . II)II . NONAS . APRILES . ALLATVS . ES
AE). PO(NTIF . MAXSVMI . CVSTODIS . IMPERI
SI(DIS . F)ILIVM . DIVI . NEPOTEM . POST . CO
LI.) ROM)ANI . BELLVM . GERENS . FELICITER
IN(FID(EM . RECEPTIS . BELLICOSISSIMIS . AC
PV)BLI(CA . EXCEPTIS . EX . EO . CASV . CRVD
TV(M . (IVSTISSVMVM . AC . SIMILLVMVM . DA

intulissent, ultima internecione deleti sunt; teste Pausania lib. 6. Hinc *Olympiade quinquagesima Duumviris ex ipsa Eleorum civitate sorte ductis, Olympiorum cura mandata est*. Hæc idem Pausanias lib. 5. Strabo lib. 8. pag. 245. scribit: *Spartani eo usque Eleos iuverunt, ut omnis quæ ad Messenen usque est ditio, Elea appellata fuerit; idque nomen hodieque obtineat, cum Pisæorum, Cauconum, ac Triphyliorum ne nomina quidem supersint*. Itaque Pisatæ una cum imperio nomen amisere, Elei vulgo appellati sunt. Arethusa apud Ovidium 5. Met. v. 494. ait:

Pisa mihi patria est, & ab Elide ducimus ortus:

Laudatus etiam Rutilius Pisas Etruscas ab Elide deductas dixit, cum tamen a Pisæis reapse conditæ fuerint. Virgilius de equo Olympicis certaminibus destinato Georg. 3. v. 202. canit:

Hic vel ad Elei metas, & maxima campi
Sudabit spatia, & spumas aget ore cruentas.

Athenæus quoque lib. 13. scribit celebrari *Athenis Panathenæa, in Elide Olympia*; cum ludi Olympici non quidem in Elide, sed in agro Pisæo agerentur. Hinc Iovem Olympicum, ante cuius statuam ludi edebantur, Pisæum Tonantem Statius vocavit lib. 1. Theb. v. 421.

Non aliter quam Pisæo sua lustra Tonanti
Cum redeunt.

Ovidius quoque postrema elegia lib. 4. Trist. scribens se anno ætatis quinquagesimo exacto, in exilium deportatum ait:

Postque meos ortus Pisæa vinctus oliva,
Abstulerat decies præmia victor eques.

Ubi tamen Pisæorum quadriennes Olympiades cum Romanis lustris confundit; nam certum est natum Ovidium A. V. 711. Hirtio ac Pansa Coss. missum vero in exilium A. V. 761. ipsomet poeta initio invectivæ contra Ibin dicente:

Tempus ad hoc lustris mihi iam bis quinque peractis:

Placidus Lactantius, seu quicunque fuerit vetustus Statii interpres ad laudatum proxime carmen, ait: *Pisæ civitas Elidis, ubi Olympica corona est, idest agon in honorem Olympici Iovis celebratur, finito quinquennio*. Inepte. Etenim Olympias ineunte, non vero finito quinquennio celebrabatur. Pisam nuspiam in Peloponneso urbem fuisse quidam apud Strabonem contendunt; *sed Pisæam regionem, in qua octo urbes fuerant*:

lib. 8 pag. 245. Verum Pisam in Peloponneso urbem antiquitus extitisse auctor est locupletissimus Virgilius superius mihi laudatus, ubi ait Pisas Etruriæ urbem ab Alphea Pisa originem trahere. Statius quoque Thebaid IV. scribit:

—— auget & supinæ menipl[illegible]

Elis, depressæ populus subit incola Pisæ.

Pausanias, qui Elidem ceterasque Græciæ regiones exactissime descripsit, lib. 6. ait: *Murorum nullæ extant amplius reliquiæ, sed undique vitibus consitus est locus, ubi olim Pisa incolebatur*. Eius urbis conditorem nominant Pisum Perieris filium, Aeoli nepotem. Ita magnis urbibus suprema dies incumbit, ipsæ earundem ruinæ pereunt, ac laborat annalium fides, ut quandoque extitisse credantur; dum ne ulla quidem in loco, ubi antea fuere, vestigia supersunt. Interim patet Pisas a Piso Aeoli nepote nominatas.

Quamvis Strabo ac Plinius Pisas a Peloponnesiis in Etruria conditas contestentur, non eundem tamen illius conditorem affirmant. Etenim Strabo lib. 5. pag. 154. ait: *Pisæ a Pisatis Peloponnesiis conditæ sunt, qui cum Nestore ad Troiam profecti, in reditu navigantes, eiecti sunt alii ad Metapontum, alii ad agrum Pisanum, cum universi Pylii dicerentur*. Nestor Nelei filius cum nonaginta navium classe ex Peloponneso, bello Troiano exorto, in Asiam transmisit, ac non semel Homero memoratur. At Plinius lib. 3. cap. 5. scribit: *Colonia Luca, propiorque Pisæ, inter amnem Auserem & Arnum, ortæ a Pelope, Pisisque, sive Atintanis Græca gente*. Pelops Tantali Phrygum Regis filius ex Asia in Græciam navigavit, atque Oenomao Pisæorum Rege interfecto, eius filiam Hippodamiam uxorem duxit, ac vicinis gentibus bello feliciter subactis, universam regionem, quæ inter Ionium ac Ægeum extenditur, de suo nomine Peloponnesum, quasi Pelopis insulam, quod ea provincia brevi isthmo Helladi iungitur, nuncupavit. Nostra ætate *Morea* appellatur. Pelops vero regnabat ante Ilii excidium, teste Eusebio in Chronicis. Itaque Plinius diu ante Troianum bellum Pisas conditas affirmavit, ad cuius opinionem Rutilius accessit, cuius superius recitata carmina haud vacat repetere. At si dicamus Pisas a Pelope ortas, quod eandem urbem Nestor Pelopis altero sæculo successor per socios Troiani belli in Etruriæ li-

litora delatos, excitaverint, Plinium Straboni satis commode conciliabimus. Interea Plinii lectio restituenda est, ac Cluverii sententia refellenda, qui primos Pisarum conditores ex Germania accersit. In vulgato Plinii codice legimus Pisas ortas *a Pelope, Pisisque, sive Atintanis Græca gente*. Imprimis legendum puto *Piseisque*; nusquam enim Pisi dicti sunt. In quibusdam MSS. Mediceis scribitur *sive a Tenutanis*; in aliis *Tenucanis*; in omnium optimo Chiffletii *a Teuthanis*. Cluverius lib. 2. Italiæ antiquæ cap. 1. pag. 494. scribit Theuthanos non Græcam aliquam, sed Ligusticam gentem fuisse ex Germania oriundam; ex quibus infert: *Ergo primi Pisarum conditores fuerunt jam inde multis ante bellum Trojanum annis Ligores, Celtica gens*. In hanc vir eruditissimus opinionem descendit, quod Germani veteres Deum *Theuth* ipsis appellatum, adorabant, unde & iidem ab ipsorum Deo *Theutisci* nuncupati. Verum cum Plinius Theuthanos Græcam gentem diserte dixerit in Græcia, non vero in Germania, iidem nobis inquirendi sunt. Pausanias lib. 8. ait: *Thisoa regiuncula est, cui finitimus pagus Teuthis oppidum olim fuit, ac Trojano quidem bello ducem hinc missum narrant, cui nomen Teuthis*. Ex quibus colligo Teuthanos recte Plinio Græcam in Peloponneso gentem appellatos, ac frustra Cluverium eosdem ex Germania evocare. Immo nonnulli apud Catonem, cujus proxime verba adducam, Pisas antiquitus de conditorum nomine Teutham nuncupatas scripserunt. Itaque Plinius in medio relinquit, fuerintne Pisæ in Etruria a Pisæis, an a Teuthanis, utraque Peloponnesia gente, constructæ. Nec mirum nihil ea de re certi a Plinio affirmari potuisse, cum Cato Censorius diversas tantum de conditoribus Pisarum opiniones recitaverit, quamvis tertio ante Plinium sæculo floruerit. Servius a P. Daniele editus in commentario versus Virgilii X. Æneid. *Alpheæ ab origine Pisæ*, cum prænotasset Pisas juxta quorundam opinionem excitatas a Peloponnesiis, qui cum Pelope Lyde venerunt, juxta alios vero a Piso Celtarum Rege Apollinis Hyperborei filio, hæc subdit: *Cato in lib. Originum, qui Pisas tenuerunt ante adventum Etruscorum, negat sibi compertum; sed inveniri Tharconem Tyrrheno oriundum, postquam eorundem regionem ceperit, Pisas condidisse, cum ante regionem eandem Teuthones quidem græ-*

ce

te loquentes possederint . Alii ubi modo Pisæ sunt, Focida oppidum fuisse aiunt ; quod nobis indicio est ex Peloponneso originem id oppidum trahere . Alii incolas eius oppidi Teuthas fuisse , & oppidum ipsum Teutham nominatum , quod postea Pisas Lydi sua lingua singularem portum significare dixerunt ; quare huic urbi a portu Lunæ nomen impositum . Alii ab Epeo Troiani equi fabricatore conditum tradunt , qui cum aliis Græcis in hanc regionem revectus est . Cato libros Originum senex conscripsit , uti Cornelius Nepos ac Plutarchus testantur ; quamvis hic eosdem expresso nomine non appellet . Cicero etiam in Bruto ait : *Summa senectute , ut antea dixi , M. Cato legem suadens , in Galbam multa dixit , quam orationem in Origines suas retulit , paucis ante quam mortuus est diebus , an mensibus ?* Obiit vero Cato ex eodem Cicerone ibidem , L. Marcio Censorino & M. Manlio Nepote Coss. A. V. 605. ex quibus obiter infero satis probabiliter plerosque sensisse fictas a Livio plurimas orationes , quas suis libris inseruit . Nam lib. 34. cap. 5. recitans orationem L. Valerii Trib. plebis adversus Catonem tum Consulem de abroganda lege Oppia , hæc illum Catoni obiecisse refert : *Tuas adversus te Origines revolvam ;* ubi pleraque exempla ex libris Originum appellat . Equidem , si Cato libros Originum ætate senescente exaravit , haud illos laudare potuit Valerius A. V. 559. quo anno orationem illam habuit , cum Cato id temporis annum ageret 37. ac annos insuper vixerit 45. His adde eundem Livium lib. 45. cap. 23. narrare Catonem A. V. 587. Rhodiorum causam adiuvisse ; ac statim hæc subiicere : *Ipsius oratio scripta extat Originum quinto libro inclusa* . Igitur nondum id temporis Originum libros exaraverat , quod certe Livio notandum erat . Utut hæc sint , ex laudato Catonis fragmento Pisanæ urbis antiquitas patet , cum vel ante sæculum undevicesimum Scriptor eximiæ doctrinæ , ac omnium veterum monumentorum diligentissimus scrutator ; *ut nullius* , ut inquit Cicero in Bruto , *scriptum extet dignum quidem lectione quod sit antiquius* , certos Pisarum conditores singulari studio sibi inquisitos , non potuerit invenire . Dionysius Halicarnassensis lib. 1. ait : *Porcius Cato diligentissime scripsit de conditoribus Italicarum urbium* . Ibidem vero scribit Pelasgos , quorum natale solum Peloponnesus ante Pelopis adventum Pelasgia nuncupata,

jecto cum Aboriginibus fœdere, maritimæ Etruriæ oppida inhabitasse, partim ab ipsis condita, partim ab hostibus antea habitata: *ex quibus*, inquit, *sunt Cære dictum Agylla eo sæculo, Pisa, Saturnia, Alsium, & quædam alia, quæ postea a Tyrrhenis occupata sunt*. Quo auctore diu ante Troianum bellum Pisæ stabant. Scio Annium Viterbiensem quædam fragmenta librorum Originum Catonis evulgasse, in quibus legitur: *Pisa condita a Pisis Alpheis Pelasgis*. Verum huius Scriptoris fabulas non moror, viris eruditis dudum explosas, ac nuperrime a Francisco Sparaverio populari meo, generis nobilitate ac eruditionis fama conspicuo, iusto volumine confutatas. Etenim ex Servio vetustissimo grammatico constat quid de Pisarum conditoribus Cato scripserit; siquidem negavit sibi compertum esse qui Pisas tenuerint ante adventum Etruscorum, ac variis ea de re opinionibus recitatis, nihil certi ipse affirmavit. At Pelasgos ante adventum Etruscorum Pisas possedisse, aut forte condidisse, Halicarnassensis sententia fuit, quam Annius Catoni adscripsit.

Res Pisanis gestæ, antequam in Romanorum potestatem venerint, in obscuro latent. Strabo lib. 5. pag. 154. scribit: *Videtur ea urbs quondam floruisse, ac ne nunc quidem ignobilis est ob fertilitatem & lapidicinas, & navalem materiam, qua olim usi sunt ad maritima prœlia*. Livius lib. 5. *Tuscorum*, inquit, *ante Romanum imperium late terra marique opes patuere*. Nomina utriusque maris, quo Italia fere cingitur, argumento sunt; inferum enim Latinis Tuscum, Græcis Tyrrhenum dictum; superum vero ab Adria Etruscorum colonia, Adriaticum vulgo appellatum. Auctor est Diodorus Siculus lib. 11. C. Nautio Rutilo & L. Minucio Coss. A. V. C. 296. Syracusanos sexaginta triremium classem, duce Apelle, contra Tyrrhenos misisse, qui Corsicam *illa tempestate Etruscis subiectam*, pervastavit. Pisanos vero maximam maritimi Etruscorum imperii partem fuisse nullus inficias ibit, cum illorum *maritima prœlia* Strabo laudaverit, antequam in Romanorum potestatem venirent. Nonnulli inter duodecim Etruriæ populos, qui totidem trans Apenninum colonias condiderunt, laudatos Livio lib. 4. initio 5. & lib. 7. Pisanos numerant; sed illorum errorem ostendit Cluverius lib. 2. cit. cap. 1. nam illi fuere Cærites, Tarquinienses, Rusellenses, Vetulonii, Volaterrani,

Arretini, Cortonenses, Perusini, Clusini, Volsinii, Falerii; ac Veientes. Vetus enim Etruria Arno terminabatur; Pisæ vero ultra Arnum Liguriæ accensebantur. Vel forte Pisani rem tantum maritimam navantes, cum reliquis Etruriæ populis nequaquam consilia miscebant. Annus, quo Pisani Romanorum imperio additi sunt, ignoratur, altera T. Livii decade deperdita. Illi quidem Veientibus decennali bello a Romano populo expugnatis, aliisque viciniori bus Latio oppidis subactis, cum reliquis Etruriæ gentibus, icto cum Samnitibus, cum Tarentinis, ac Gallis fœdere, diuturnioi bello fata Italiæ atque Orbis imperium Romanis destinantia, remorati sunt. Anno V. 460. Etruria grave a Romanis vulnus accepit, cum L. Posthumio Megello iterum M. Attilio Consulibus, uti scribit Livius lib. 10. *tres validissimæ Etruriæ urbes, Etruriæ capita, Volsinii, Perusia, Arretium pacem petiere*, quam a Senatu impetrarunt, *mulcta quingentum millium æris in singulas civitates imposita*. In fastis Capitolinis Consulis triumphus signatur.

L. POSTHVMIVS. L. F. SP. N. MEGELL. AN. CDLIX
COS II. DE. SAMNITIBVS. ET. ETRVSCEIS. VI. K. APR.

Bello postea in Etruria exorto, novas iterum clades provincia accepit. Nam vetusti imperii ac libertatis memor, percusso cum Boiis Gallis fœdere, contra Romanos conspiravit. Positis ad lacum Vadimonis castris, cum P. Cornelio Dolabella pugnam commiserunt, loco plane Etruscis fatali; nam ante paucos annos ibidem a Q. Fabio Maximo Proconsule inito prælio, abundantes Etruscorum opes primum fractæ. Pugnæ cum Dolabella exitum paucis describit Polybius lib. 2. *Cæsi sunt*, inquit, *plerique omnes Etrusci, Boiorum oppido pauci evasere*. Addit id contigisse triennio priusquam Pyrrhus in Italiam trajiceret, nempe A. V. 471. Quintus Marcius Philippus A. V. 473. ex Fastis Capitolinis, re bene in Etruria gesta, triumphum egit. Cum vero A. V. 476. Pyrrhus Epirotarum Rex cum validissimis copiis Tarentum transmisisset, Etrusci quod sperabant Romanos in extrema Italia ad mare Superum bello difficili distentos, minus virium in Etruria habituros, arma contra eosdem sumpserunt. At Romani P. Valerio Lævino Consule contra Pyrrhum misso, Tiberium

tium Coruncanium eiusdem collegam contra Etruscos destinarunt. Hoc postremum cum Romanis bellum Etrusci gesserunt; nam acie victi, fœdus cum iisdem inire coacti sunt. Horum auctor est Dio apud Zonaram, qui scribit Pyrrhum destinasse iter per Etruriam facere, ut ea sibi gente iuncta, infestis statim signis Romam peteret. Verum *ubi eos cum Romanis fœdus percussisse didicit, ac Tiberium sibi obviam venire*, Lævinum vero reparato exercitu a tergo instare, ne in hostili regione ab utroque consule cingeretur, in Campaniam copias reduxit. Polybius narrato Pyrrhi in Italiam adventu, statim hæc subiicit. *Romani Etruscis & Samnitibus dominationi suæ adiectis, multisque iam de Gallis, qui Italiam incolebant, partis victoriis, tunc primum ad reliquâ Italiæ sunt progressi*. Hoc igitur tempore Pisæ universæ Etruriæ fatum secutæ, Romanis primum paruere; cum interim Carthaginienses, teste Polybio libro 1. *insulis Sardois Etruscisque maris omnibus* imperarent, quas postea bello primo Punico a L. Cornelio Scipione victi, amiserunt. Pisæ centum prope annos Romani imperii claustra fuere, valida militum manu præsidio urbi imposita, ut Ligurum irruptiones reprimerent. Anno Urbis 529. cum Gallici belli rumor populum Romanum ac socios latini nominis ad arma excivisset, *Sabini ac Etrusci equitum quatuor millia, peditum ultra quinquaginta millia armarunt, quos pro finibus Etruriæ hosti obiicerent*; ex Polybio libro 2. Caius Atilius Regulus Consul cum classe Pisas venit, ut provinciam contra barbarorum impetum tutaretur. Scribit ibidem Polybius: alter Consul *Æmilius legiones Pisas appulisse non ignorans*, adversus Gallos, qui Etruriam, Prætore prope Fesulas acie victo, cædibus ac rapinis vastaverant, cum legionibus Arimino per Apenninum venit. Cum barbari pone mare iter facerent, Atilius prope Telamonem eosdem assecutus, pugnam cum hostibus inivit, ac sub ipsum prelii initium collega adveniente, Gallorum copias cecidit, XL. millibus occisis, captis vero X. millibus. Auctor est idem Polybius C. Atilium in eodem prelio cecidisse; & sane in fastis Capitolinis unius Æmilii triumphus recitatur.

L. AIMILIVS. Q. F. CN. N. PAPVS. COS. AN. DXXIIX. DE GALLEIS. III. NONAS MART.

Hæc prima Pisarum sub Romano imperio mentio in Polybio occurrit, quam tamen Livium etiam in altera decade nominasse non dubito, cum bello primo Punico Romani insulas Etrusci maris, Corsicam, ac Sardiniam Carthaginensibus eripuerunt. Anno Urbis 536. qui prior belli secundi Punici fuit, cum P. Scipio Consul accepisset Hannibalem alpibus superatis, in Italiam descendisse, *cum paucis Pisas navigavit*, inquit Polybius lib. 3. ac copiis a Prætoribus acceptis, castra ad Padum posuit, ingenti postea clade ab Hannibale superatus. Anno insequenti Punici belli fragor in Etruria detonuit; etenim Dux Carthaginensium duplici victoria ad Ticinum ac Trebiam tumidus, Romam recta contendens, *Apennini iugis*, ut ait Plutarchus, *superatis, per Ligures ea via, qua ad paludes ac planitiem fluminis Arni est iter, in Etruriam descendit*. Ex quibus patet errare, qui putant Hannibalem ex Apennino in agrum Pisanum descendisse, cum supra Fesulas in terrestrem Etruriam irruperit. Pisæ id temporis valido præsidio munitæ, nullam a Pœnis cladem accepere. Nam Hannibal Romanis legionibus cum Flaminio Consule cæsis, ex Etruria per Umbrorum ac Picentum regiones transiens, prope mare superum castra posuit, unde Carthaginem nuntios misit, qui rerum abs se in Italia gestarum seriem exponerent; *nam ante illum diem, ex quo Italiam erat ingressus, ad mare nunquam accesserat*. Quæ Polybii laudati verba sunt. Itaque nunquam agrum Pisarum, quæ mari proxima civitas est, attigerat. Cum bellum Punicum in Brutiis, Campania, Apulia, ac vicinis regionibus desæviret, Romani Prætores, Proprætores, aut Proconsules in Etruriam cum binis legionibus mittebant; tum ne hostes maritima provinciæ prædatoriis classibus infestarent, tum etiam ut socias urbes Etruriæ tot passim populis post Cannensem cladem ad Pœnos deficientibus, in fide continerent; simulque Liguribus terrorem iniicerent, ne & ipsi novi contra Etruriam belli consilia agitarent. Livius lib. 26. A. V. 543. scribit: *Prætoribus prioris anni M. Iunio in Etruria, P. Sempronio in Gallia cum binis legionibus, quas habuerant, prorogatum est imperium*. Dein C. Calpurnius, Cn. Sempronius

Blæ-

Blæsus, Q. Fabius annis quisque sequentibus cum eodem militum numero, Etruriam provinciam tenuere. At A. V. 546. qui undecimus belli Punici erat, teste Livio lib. 27. *Comitiorum ipsorum diebus sollicita civitas de Etruriæ defectione fuit. Principium eius rei ab Arretinis fieri C. Calpurnius scripserat, qui eam provinciam proprætor obtinebat*. Verum illi M. Marcelli consulis designati adventu perculsi quievere; ac ne novos postea tumultus cierent, obsides dare iussi, CXX. Senatorum liberos tradidere. Interim C. Hostilium proprætorem *cum cetero exercitu placate totam provinciam peragrare, ne qua occasio novare cupientibus res daretur*. Anno insequenti ab V. C. 547. Asdrubal Hannibalis frater cum altero exercitu Italiam ingressus, nova belli mole Romanos oppressurus, Etruriæ atque Umbriæ populos per nuntios ad defectionem sollicitavit. Equidem Romanis in remotiori Italia adversus Hannibalem occupatis, proximus hostis adeo Etruscorum animos repentino terrore concusserat, ut quidam ad Pœnorum partes inclinarent. Ceterum Asdrubale cum universis copiis a Claudio Nerone ac Livio Salinatore ad Metaurum cæso, A. V. 548. M. Livius Proconsul in Etruriam provinciam ex S. C. est profectus *ad quæstiones habendas, qui Etruscorum Umbrorumque populi defectionis ab Romanis ad Asdrubalem sub adventum eius consilia agitassent*; Livius lib. 28. Num Pisani cum provincialibus ea in re consilia miscuerint, haud ausim affirmare. Etenim urbs, quod hostium classibus exposita, ac Liguribus contermina erat, valido præsidio tenebatur, ut vix quicquam sibi ab Asdrubale timere posset. Post biennium Etruriæ rursus fides apud Romanos in dubium venit. Nam cum Mago Punicæ classis Imperator Genuam occupasset, ac Ligures adversus Romanos sollicitaret, ingens pavor Pisanos, aliosque Etruriæ populos incessit, adeo ut fere universi ad spem novandi res verterentur; repentinus tamen M. Cornelii Cethegi consulis adventus eosdem in fide continuit, quem *non tam armis, quam iudiciorum terrore* usum testatur Livius lib. 29. Bello Punico anno XIV. in Italia senescente, novi belli moles a Liguribus imminebat. Hinc cum Consules provincias sortirentur, uni bellum contra Hannibalem, alteri Etruria obveniebat, hæc scribente Livio lib. 29. *M. Cornelio, P. Sempronio consuli-*

bus (quintusdecimus is annus Punici belli erat) provinciae, Cornelio Etruria cum vetere exercitu, Sempronio Brutii, ut novas scriberet legiones, decretae. Idem insequenti A. V. 551. ait: *Caepioni Brutii, Servilio Gemino Etruria evenit.* Horum consulatum Hannibalis ex Brutiis, Magonis ex Liguria exercitus in Africam a Carthaginiensibus revocati, Senatui ac Pop. Rom. memorabilem fecerunt.

Romani, Carthaginiensibus victis, totius Italiae imperio inhiantes, bellum adversus Ligures, Gallos Cisalpinos, atque Insubres decreverunt, quod hae gentes paullo ante cum Annibale Italiam invadente, arma sociassent. Itaque A. V. 559. L. Valerius Flaccus Consul Italiam provinciam sortitus, bellum Boiis Gallis inferre iussus est. Inter Praetores vero eius anni, obtinuit, ut ait Livius lib. 33. cap. 43. *P. Porcius Leca Pisas, ut ab tergo Liguribus esset;* & statim *P. Porcio Lecae ad Etruriam circa Pisas duo millia peditum & quingenti equites ex Gallico exercitu decreti.* Pighius ad A. V. Capitolinum 558. putat Livii testimonium corrigendum, nempe ut legatur: *ut ab tergo Lebuis Liguribus esset.* At certum est Pighium errasse. Nam, uti proxime ex pluribus Livii locis patebit, Apuani Ligures erant Pisano agro contermini, non autem Lebui, seu Libui, quorum sedes procul ab Etruria fuisse in Italia Transpadana, ex Plinio ac Livio nuperrime ostendit in priori epistola geographica Iacobus Gronovius, qui eximia eruditione, doctissimo parenti intervallo haud longo proximus, brevi eiusdem quoque famam aequabit. Ceterum eo anno Urbis 559. quietae res in Etruria fuerunt, nihil hostile Apuanis tentantibus. Anno insequenti bellum cum Boiis ac Insubribus gestum est, nec quicquam memorabile contra Ligures patratum. Verum Apuani Ligures, quorum oppida praeruptis ac sylvestribus iugis inter Auserem ac Macram imposita erant, sociorum cladibus ad arma exciti A. V. 561. in finitimos Pisanorum agros irruperunt. Hoc bellum in plures annos protractum, uti initio ingentia Pisanis damna intulit, ita summa postea felicitate profligatum, perpetuam eisdem securitatem peperit. Ex unius Livii libris, quando cetera per ea tempora rerum gestarum monumenta intercidere, ea tantum exscribam, in quibus Pisarum mentio occurrit. Lucio Cornelio Merula ac Q. Minucio Thermo Coss. *litterae M. Cincii (praefectus is Pisis erat)*

erat) *allatæ* : *Ligurum XX. millia armatorum , coniuratione per omnia conciliabula universæ gentis facta , Lunensem primum agrum depopulatos , Pisanum deinde finem transgressos , omnem oram maris peragrasse* . Lib. 35. Itaque Q. Minucius , cui Ligures provincia evenerat , edixit , ut legiones duæ urbanæ post decimum diem Arretii adessent , sociis ac Latini nominis magistratibus XV. millia peditum , & quingentos equites imperavit . Adiecit Senatus ut qui milites sociorum a P. Scipione Africano ac Tito Sempronio Longo superioris anni consulibus dimissi fuissent , ad quem diem Minucius , & ad quem Etruriæ locum edixisset , convenirent . Nec segnius bellum Ligures urgebant ; nam quotidie affluente ad spem prædæ multitudine , *Pisas iam quadraginta millibus hominum circumsedebant* . Minucius collectis apud Arretium copiis , *inde quadrato agmine ad Pisas duxit ; & cum hostes mille passuum ab oppido trans fluvium movissent castra , consul urbem haud dubie servatam adventu suo , est ingressus . Postero die & ipse trans fluvium quingentos fere passus ab hoste posuit castra* . Id temporis Arnum inter & Ausarem urbs sita erat , qui eandem ab utroque latere cingentes , uno postea alveo Tyrrheno miscebantur , uti diserte tradit Strabo lib. 5. pag. 154. Ughellus tom. 3. Italiæ sacræ perperam Strabonem redarguit , quod Ausar millibus passibus XII. supra Arni ostia in mare devolvitur ; qua in re etiam Volaterranus cespitavit . Nam Strabo Pisas inviserat , ut ibidem patet ; & lib. 2. pag 80. ait : *Ipsi obivimus versus occasum ab Armenia usque ad Etruriæ loca Sardiniæ opposita* . Cum vero Etruriam lustraret , scribit lib. 5. pag. 155. se , Populonio conscenso , Sardiniam , Corsicam , atque Æthaliam conspexisse . Accedit alter oculatus testis Rutilius Numatianus , qui suum Pisas adventum in Itinerario describens : ait :

Alpheæ veterem contemplor originis urbem ,
Quam cingunt geminis Arnus & Ausur aquis .
Conum pyramidis coeuntia flumina ducunt ;
Intratur modico frons patefacta solo .
Sed proprium retinet communi in gurgite nomen ,
Et pontum solus scilicet Arnus adit .

Scripsit illud opusculum Rutilius A. V. 1169. epochæ vulgaris 415. si Varronianam chronologiam secutus est , dum ibidem Romam alloquens , ait: *Quam-*

Qui novos seclecles denis & mille peractis,
Annus praeterea iam tibi nonus erat.

Itaque quinto etiam sæculo sub ipsis Pisarum mœnibus Ausur Arno miscebatur. Adhuc incompertum est, quo primum tempore illa flumina distinctis alveis in mare defluxerint. Ex his patet Ligures ac Romanos castra infra urbem munivisse, qua Arnus alterius fluminis aquis auctus, decurrebat. Ligures multitudine freti in aciem exibant, parati de summa rerum decernere; passim etiam prædatum per extrema finium discurrebant, abactamque prædam, addito præsidio, sua in castella referebant. Minucius levibus tantum prœliis sociorum agrum tutabatur, neque e re publica ducebat novum militem, ac ex multis generibus hominum collectum, ferocienti hosti, instructa acie, opponere. Immo cum comitiorum tempus instaret, Minucius scripsit ad Senatum, non posse se a castris sine sociorum pernicie & Reip. damno discedere. Oppugnata, atque ægre defensa consulis castra scribit Livius. Anno insequenti V. C. 562. Q. Minucius, prorogato imperio, bellum contra Ligures iussus urgere, novem millia peditum, equites quadringentos in supplementum accepit. Hinc novis suppetiis firmatus, *in agro Pisano cum Liguribus signis collatis pugnavit, novem millia hostium occidit, ceteros fusos fugatosque in castra compulit*. Eadem intempesta nocte ab hostibus deserta, prima luce invadit, incenditque. Deinde *ex agro Pisano in Ligures profectus, castella vicosque eorum igni ferroque pervastavit*. Lib. 35. Interea hiems alterum Ligustini ad Pisas belli annum clausit, ac Q. Minucius in castra rediit. Anno V. 563. Man. Acilio Glabrione, P. Cornelio Scipione Nassica Coss. *Ligures lege sacrata coacto exercitu, nocte improviso castra Q. Minucii proconsulis aggressi sunt*. Livius lib. 36. Proconsul militem intra vallum usque ad lucem continuit, barbarorum aggressionem sustinens; at prima luce e castris erumpens, post acre certamen, hostes in fugam compulit, cæsis IV. millibus, minus CCC. suorum amissis. Publius Scipio Boiis in Gallia Transpadana devictis, Romam triumphum petiturus venerat. Intercessit P. Sempronius Blæsus Tr. plebis: *Si ipse*, inquiens, *cum victore exercitu in agrum Ligurum transisset, aut partem copiarum Q. Minucio misisset, qui iam tertium ibi annum dubio detineretur bello, debellari*

vi cum Liguribus potuisse. At Senatus triumphum decrevit, iussitque Tribuno pl. intercessionem remittere. A. V. 564. L. Cornelio Scipione, C. Lælio Coss. *Exercitum ex Liguribus Q. Minucius (iam enim confectam provinciam scripserat, & Ligurum omne nomen in deditionem venisse) traducere in Boios, & P. Cornelio procos. tradere iussus*. P. Iunius Brutus in Etruriam Prætor mittitur, legio una Romana, X. millia socium Latini nominis, ac CCCC. equites eidem decernuntur. Minucius Romam reversus, triumphum ex Liguribus petens, repulsam tulit. Livius lib. 37. Anno insequenti 565. prorogatum imperium *P. Iunio Proprætori in Etruria cum eo exercitu, qui in provincia esset*. Ibidem. Ligures non una clade contusi, biennio pacem servaverunt; at cum A. V. 566. vulgaretur eosdem graviori apparatu bellum renovaturos, M. Valerio Messalla & C. Livio Salinatore consulatum idibus Martiis ineuntibus, *alteri Pisæ cum Liguribus, alteri Gallia provincia decreta est*. Iussi binas legiones, quinadena peditum millia socium Latini nominis, & mille ducentos equites in provincias ducere. Livius lib. 38. M. Valerius, cui Pisæ provincia obvenerat, *nulla memorabili in provincia re gesta*, sub exitum anni Romam ad magistratus subrogandos rediit. Equidem mixtus indignationi pudor Romanos subibat, quod una montana Ligurum gens, hinc Etruriam conterminam ipsi Urbi provinciam, illinc deductas circa Padum colonias diuturniori bello infestaret, ac victricia toto pene orbe arma Romana in media Italia tot annos eluderet. Iam Hannibale victo, Carthago per centum ac viginti annos de orbis imperio Urbis æmula, leges a Romanis acceperat, ac ab ipso Ligustino bello incepto, Philippus rex Macedoniæ, ingenti clade accepta, amissa Græcia, ac magna vi pecuniæ mulctatus, pacem servabat. Antiochus potentissimus Asiæ Rex Græcia eiectus, exercitu amisso, ac castris exutus, ultra Taurum regnare iussus, pecunia, frumento, atque obsidibus traditis, amicitiam P. R. colebat. Soli Ligures novem annos resistebant, Pisanos, aliosque Latini nominis socios, ac Romanas colonias vel illato bello, vel quod bello proximum est, frequentibus latrociniis infestantes. Itaque A. V. 567. peractis comitiis, creantur Consules M. Æmilius Lepidus & C. Flaminius, ac utrique Ligustinum bellum decernitur, nequicquam reclamante Lepido consule: *indi-*

digni esse consules ambos in valles Ligurum includi; teste Livio lib. 38. Flaminius Friniates Ligures aggressus, pluribus secundis prœliis eosdem ad deditionem compulit, & cum iterum rebellarent, trans Apenninum victi, armis traditis, imperata fecerunt. *Translatum inde ad Apuanos Ligures bellum, qui in agrum Pisanum, Bononiensemque ita incursaverant, ut coli non posset; his quoque perdomitis, consul pacem dedit finitimis*. Horum auctor est Livius libro eodem. Verum Apuanos paucos tantum menses pactis stetisse sequentis anni 568. Q. Marcii Philippi expeditio ostendit, eidem Livio lib. 39. memorata: *Q. Marcius in Ligures Apuanos est profectus*. Ille vero in præoccupatis angustiis, loco iniquo hostes aggressus, quatuor millia militum amisit, legionis secundæ tria signa ac undecim vexilla sociorum Latini nominis: *Saltus, unde eum Apuani fugaverant, Marcius est appellatus*. Anno 569. Ligustino bello gliscente, novi Consules Appius Claudius, & M. Sempronius legiones contra Ligures ducere jubentur. Hæc scribit laudatus toties historicus: *Sempronius a Pisis profectus in Apuanos Ligures, vastando agros, urendoque vicos & castella eorum, aperuit saltum usque ad flumen Macram & Lunæ portum. Hostes montem antiquam sedem maiorum suorum ceperunt, & inde, superata locorum iniquitate, dejecti sunt*. Appius Claudius collegæ felicitatem in Liguribus Ingaunis aliquot secundis prœliis æquavit. Ligures tot cladibus fatigati, pacem per legatos petiere. Verum nota non uno exemplo hostium calliditate, qui reparandarum tantum virium spatium & pacem quærerent, A. V. 570. utrique consuli Ligures provincia decreta fuit. Cum hostes hoc anno quieverint, nihil memorabile a consulibus in provincia gestum. Anno Urbis 571. consulatum iniere M. Claudius Marcellus, & Q. Fabius Labeo. *Consulibus*, inquit Livius, *cum iisdem exercitibus, quos P. Claudius & M. Porcius* superioris anni consules *habuerant, provincia decreta est*. Addit in fine lib. 39 *Nec in Liguribus memorabile quicquam a Q. Fabio consule gestum*. Sub exitum anni Q. Fabius ex Liguribus scripserat: *Apuanos ad rebellionem spectare, periculumque esse, ne impetum in agrum Pisanum facerent*: idem initio lib. 40. Annus V. 572. Consules habuit Cn. Bebium Pamphilum & L. Æmilium Paullum, de quibus eodem libro Livius: *Consules ambo in Ligures*,

res, quæ tum una consularis provincia erat, proficiscuntur, & quia prospere ibi res gesserunt, supplicatio in unum diem decreta est. Haud tamen bellum profligatum; nam Apuani in devios passim saltus recedentes, dimisso exercitu, suos in vicos ac castella dilapsi sunt; nec Romani montium ac silvarum asperitate impediti, suis in sedibus hostes expugnare potuerunt. Cum vero Consules de dimittendis exercitibus ad Senatum scripsissent, ex Livio libro 40. Patres *alterum ex his, dimisso exercitu, ad magistratus in annum creandos, Romam venire jusserunt, alterum cum legionibus suis Pisis hiemare*; ne per absentiam legionum, Apuani prædatoria iterum agmina colligerent, ac Pisanum agrum cædibus ac rapinis fœdarent. Lucius Æmilius Pisis subsistit, Cn. Bebio Romam profecto, quod Marcus frater consulatum petebat, quem A. 573. indeptus est, collega P. Cornelio, quibus Ligures provincia evenit. Decretæ *quatuor legiones quæ quina millia, ducenos pedites, trecenos haberent equites, & XV. millia sociorum ac Latini nominis, octingenos equites*. Hunc legionariorum militum numerum bello Gallico conscriptum scribit Polybius lib. 2. *Exiere*, inquiens, *cum consulibus legiones Romanæ quatuor; sunt autem in unoquaque legione Romanorum peditum V. millia & ducenti, equites trecenti*. Quod vero Consules militum delectus diutius Romæ occupaturus credebatur, Cn. Bebius ac L. Æmilius, prorogato imperio, jussi sunt exercitibus imperare; ineunte vere M. Pinarius Prætor, cui Sardinia provincia obvenerat, adversus quædam oppida quæ defecerant, cum classe mittitur, jussus *quod deerat militum sumere a Cn. Bebio Proconsule, qui Pisis hibernabat*. Is enim peractis comitiis, Pisas ad legiones statim redierat. Interim L. Æmilius copias adversus Ingaunos eduxit. At illi colloquia de pace miscere, spemque deditionis facere, quo colligendi militis spatium nanciscerentur; qui ubi magno numero in castra venit, Romanorum vallum ingenti impetu adoriuntur, ægreque repulsi, obsidium inchoarunt. Æmilius *duos equites ad Cn. Bebium* Proconsulem *cum literis Pisas mittit, ut obsesso sibi per traductas anum primum subsidio veniret*. In editis codicibus Livianis perperam legitur *ad M. Bebium*; etenim id temporis Cn. Bebius Proconsul Pisis aderat; ejus vero frater Marcus Consul Romæ detinebatur. At ubi Romæ castrorum obsidio intellecta fuit, *ann*, inquit

quit

quit Livius, *& ipsa tardior, quam tempus postulabat, subsidii spes erat, si consules maturassent in provinciam ire*. Postea: *Consules, nisi confecto delectu, negare se ituros*. Itaque M. Bebius Romæ militum delectum habebat. Ceterum legionum obsidium tantam Romanis trepidationem iniecit, ut Consules non potuerint sustinere consensum Senatus, *quin paludati exirent, & militibus quos conscriptos haberent, diem edicerent, quo Pisas convenirent; permissum ut qua irent, protinus subiterios milites scriberent, ducerentque secum*. Et Prætori Q. Petilio iniunctum, ut duas legiones civium Romanorum tumultuarias scriberet, omnibus minoribus quinquaginta annis sacramento rogatis. Alter Prætor Fabius iussus sociis Latini nominis XV. millia peditum, equites octingentos imperare. Duumviri navales creati, qui primo quoque tempore Ligurum oram infestis classibus aggrederentur. Inter tantos belli apparatus, Æmilius brevi oratione militibus animatis, signo e castris erumpendi dato, tanto impetu in hostes inordinatos ac dispersos, quod Romanos extra vallum signa non elaturos credebant, invectus est, ut XV. millia Ligurum ea die occiderit, duobus millibus captis ac quingentis. Triduo post Ingaunorum gens universa, datis obsidibus, in deditionem venit. Hac victoria Romæ intellecta, omnis belli apparatus dimissus, ac L. Æmilio triumphus decretus. Pace Ingaunis data, *otiosam provinciam consules habuerunt*. Anno V. 574. Consules creantur A. Posthumius, Albinus Luscus, & C. Calpurnius Piso. Cum Apuani Ligures Pisanis semper infesti, arma deponere recusarent, consulibus decernuntur *binæ legiones Romanæ cum suo equitatu, & socium Latini nominis quantus semper numerus, XV. millia peditum, & DCCC. equites; cum hoc exercitu Apuanis Liguribus ut bellum inferrent, mandatum est*: Livius lib. 40 Dum Consules novorum militum delectus Romæ moratur, mors deinde C. Pisonis, ac comitia pro altero subrogando, omnia tardiora facerent, P. Cornelius ac M. Bebius hostem imparatum aggressuri, legiones contra Apuanos ducunt, qui nullum sibi in præsentia, utroque consule absente, bellum imminere arbitrati, neque milites sub signa collegerant, nec quicquam propulsando bello comparaverant. Itaque hoste undique irruente, improviso malo consternati, se suaque omnia Romanis dedidere. Pax ea conditione data, ut e suis montibus

de-

descendentes, alio transmigrarent. At illi arma, obsides quoscunque victores peterent, offerre, modo ne cogerentur Deos indigetes, avitas sedes, ac maiorum sepulcra deserere. At Consules, quod locorum asperitati magis quam armis Apuanos fidere norant, indictam conditionem remittere recusarunt. Cum nullæ ad resistendum vires essent, edicto paruerunt. *Traducta sunt publico sumptu ad XL. millia liberorum capitum cum feminis puerisque*. Uterque Proconsul additis quinque viris, Apuanos in Samnitum agros, qui ob bellum cum Hannibale ea in provincia gestum inculti remanserant, deduxerunt. Hinc Plinio lib. 3. cap. 11. in Hirpinis nominantur *Ligures qui cognominantur Corneliani, & qui Bebiani*, a nomine utriusque Proconsulis, a quo ea in loca transducti fuerant. Iidem postea Proconsules de Apuanis triumphum egerunt, quem describens historiæ Romanæ conditor ait: *Tantum hostes ducti ante currum: quia nec quid ferretur, nec quid duceretur captum, nec quid militibus daretur, quicquam in triumphis eorum fuerat*. Cicero in Bruto actos de Liguribus triumphos ob exilitatem manubiarum ac prædæ irridens, ait: *Malim mihi L. Crassi unam pro M. Curio dictionem, quam castellanos triumphos duos*, quod plus Urbi dignitatis dicendo ille attulit, *quam illi qui Ligurum castella expugnaverunt, ex quibus multi sunt, ut scitis, triumphi*. Hæc ille scripsit, qui tamen ob Pindenissas, barbaram Amani montis gentem, ne quidem Romæ cognitam, immo nec semel nominatam, expugnatos triumphum immodica cupiditate sperabat; unde illius peragendi spe diuturniori lactatus, sub initium belli civilis cum laureatis fascibus, ac imperatorio titulo tumidus & timidus huc illuc extra Urbem cursitabat. Plus certe Reipublicæ Pisanæ interfuit Apuanorum castella capi, quam unius Curii causam ornate atque eleganter defendi. Equidem tanta lætitia Pisanos universos incessit, ubi Apuanis in longinqua deportatis, perpetuo ac ferocissimo hoste se liberatos sensere, ut eodem anno Urbis 574. missa Romam legatione, non modo Senatui gratias egerint, verum etiam enixe postulaverint, ut Pisas Latina Colonia deduceretur. *Pisanis*, inquit Livius lib. 40. *agrum pollicentibus, quo Latina Colonia deduceretur, gratiæ ab Senatu actæ. Triumviri creati ad eam rem Q. Fabius Buteo, Marcus, & Publius Lenates*. Libeat hic exi-

miam Pisanæ gentis munificentiam mirari, qui suos ipsorum penates, ac partem aviti agri Romanis incolendam ultronea liberalitate obtulerunt. Rari id plane exempli fuit; nam coloniæ a populo Romano deducebantur, *hostes devictos agris multando, non totis, sed parte tantum, in quam emeritos deducerent, quibus si nimis quæsitus ager non sufficeret, addebatur aliquid de publico, aut parato pecunia publica*; uti loquitur Brutus apud Appianum lib. 2. de Bel. civ. pag. 516. Hinc cum coloniæ deducerentur, aderant missi Roma Triumviri militari præsidio terribiles, agrarias leges a tribunali indicentes; cives vero mæsti novos suæ urbis nomine tenus inquilinos, reapse vero rerum suarum fures recipere cogebantur; quippe qui vel illata vi, veteri agrorum possessione detrusi, vel divisorum arbitrio pecuniam recipientes, ingentem aviti patrimonii iacturam faciebant. Hinc perpetuæ veteres inter, ac recens superinductos colonos contentiones, rixæ, litigia. At Pisani nec vi illata, nec accepta pecunia iussi parte agri cedere, spontanea liberalitate agrum ac domicilia victori gentium populo tradiderunt. Cum missi ab Senatu Triumviri cum novis sub vexillo colonis Pisas advenere, effusi in occursum cives, iunctæ dexteræ, data oscula, in penates atque agros festivis acclamationibus deducti. Hoc facto pares Romanis vices Pisani retulere. Romani Apuano hoste in longinquas terras abire iusso, Pisanis pacem ac securitatem præstiterant; at Pisani defensi ab Romanis agri partem iisdem donarunt.

Igitur A. V. 574. Pisas, ipsis civibus postulantibus, Latina colonia deducta est. Duum quidem generum coloniæ erant, Latinæ aliæ, civium aliæ Romanorum. De earundem diversa constitutione locupletissime disputarunt Sigonius lib. 2. de Antiquo Iure Ital. cap. 3. & Panvinius de Imperio Rom. a pag. 686. At bello sociali Italico, cum Etruria ad defectionem cum ceteris inclinaret, Senatus ius civium Romanorum universæ Etruriæ dedit; & decretum id dimisit circa Etruriæ populos excipientes avidissime. Id contigit A. V. 664. nonagesimo vero a colonia Pisis deducta. Quæri possit num Pisæ ante deductam coloniam præfectura esset, vel libera civitas fœderata ac socia Pop. Romani. Ignobilior sane erat præfecturarum conditio, quo nomine veniebant urbes, quæ neque suis legibus, neque creatis abs se magistratibus regebantur, sed a

præ-

præfecto Roma quotannis vel ab urbano Prætore, vel a populo misso, unde & ipsa oppida vulgo præfecturæ appellata. Earum mentio sæpius in Romanis Scriptoribus occurrit. Cicero in Sestiana num. 26. *Nullum, inquit, erat Italiæ municipium, nulla colonia, nulla præfectura, nulla Romæ societas, vectigalium* &c. Velleius libro 2. scribit Capuam a Cæsare consule coloniam deductam *post annos circiter 152. quam bello Punico ab Romanis in formam præfecturæ reducta erat*; nempe, ut auctor est Livius lib. 26. cum quod ad Hannibalem defecisset, Senatui *habitari tantum tanquam urbem, Capuam, frequentarique placuit, corpus nullum civitatis, nec Senatus, nec plebis concilium, nec magistratus esse, sine publico consilio, sine imperio multitudinem nullius rei inter se sociam, ad consensum inhabilem fore, præfectum ad iura reddenda quotannis missuros*. Apud eundem Livium lib. 35. legimus: *Literæ M. Cincii (præfectus is Pisis erat) allatæ*; ex quibus Pisæ præfectura forte fuisse videntur, cum Roma in eandem civitatem præfectus mitteretur. Verum præfectum tantum rei militaris Cincium existimo, qui Pisis præsidio esset adversus Apuanos agrum continuis incursionibus infestantes. Idem Livius lib. 23. de Hannibale loquens ait: *Postquam Neapolim a præfecto Romano teneri accepit, M. Iunius Silanus erat ab ipsis Neapolitanis accitus*. Neapolis erat socia ac fœderata civitas, non vero præfectura, a qua tamen præfectus Romanus cum præsidio adversus Pœnos accitus fuit. Arretium in Etruria erat socia ac fœderata civitas Romanorum, uti patet ex Livio lib. 27. ubi ait anno undecimo belli Punici Arretinos in suspicionem venisse defectionis ad Hannibalem, ac C. Hostilium Tubulum Etruriæ Proprætorem iussum obsides a Senatoribus Arretinis petere, & cum *septem principes Senatus cum liberis per noctem urbe evasissent, a ceteris Senatoribus CXX obsides ipsorum liberos acceptos*. Deinde scribit C. Terentium cum legione advenisse, *qui claves portarum cum magistratus poposcisset, negantibus iis comparere, fraude amotas magis ratus, quam negligentia intercidisse, ipse alias claves omnibus portis imposuit*. Itaque Arretium erat civitas fœderata, suusque illi Senatus erat, qui civibus iura dabat, ac urbis custodiam tenebat; quod etiam de Pisanis dicendum puto. Hi quidem socii populi Romani diserte vocantur apud Li-

Livium lib. 35. Nam Minucius Consul, qui Pisis cum legionibus hiemabat, scripsit ad Senatum non posse se ad comitia *sine pernicie sociorum* & damno Reip. venire; & antea de eodem castra ad Pisas tenente, ait: *levibus præliis a populationibus agrum sociorum tutabatur*: Pisanus etiam magistratus colonos suam in urbem per legatos a Senatu deduci postulavit; ex quibus eosdem socios ac fœderatos P. R. fuisse non obscure colligitur. Livius lib. 28. narrat socios Etruriæ populos Scipioni bellum in Africa contra Carthaginem adornanti, pro suis quosque facultatibus arma ac commeatus pollicitos. Eos inter recenset Cærites, Populonienses, Tarquinienses, Volaterranos, Arretinos, Perusinos, Clusinos, Rosellanos, nulla tamen Pisanorum mentione facta. Arretinorum certe militaris apparatus ibidem celebratur; ii enim obtulere triginta millia clypeorum, galeas totidem, pila, gæsa, hastas longas, millium quinquaginta summam pari cuiusque generis numero, navalia armamenta quantum in XL. longas naves opus esset. Pisani in eam Africanam expeditionem nihil contulere, non quod non essent, uti laudati Etruriæ populi, socii ac fœderati, sed quod bellum internicinum cum Apuanis sibi ipsis gerendum foret; unde nullas Scipioni contra Carthaginem suppetias offerre poterant, cum ægre patriam agrumque ab Apuanorum incursionibus tutarentur. Hæc apud Livium lib. 3. legimus: *Cum quæsitum ab Hernicis & Latinis esset, cur per eos annos militem ex instituto non dedissent, responsum datum, terrorem assiduum a Volscis causam attulisse.* Ita Pisani a vicino ac præpotente hoste vexati, ceterarum Etruriæ gentium in adiuvando Scipione promptitudinem imitari neutiquam potuere; hoc interim sibi gloriæ dantes, quod Etruriæ claustra adversus Ligurum irruptiones validissime defendentes, cum ceteris Etruscis securitatem præstarent, ut longa pace florentes, tantam armorum ac commeatuum copiam transmissuro in Africam Scipioni suppeditarent.

Pisæ in Romanam coloniam ita evasere, ut & municipium essent. Asconius in Pisonianam plane hæsit, cum Placentiam quæ colonia erat, a Tullio municipium appellatam legit. Festus V. *municipium*, cum notasset trium generum municipia esse, primo atque altero explicato, ait: *Tertio: cum id genus hominum definiatur, qui ad civitatem Romanam ita venerant,*

uti

uti municipia essent sua cuiusque civitatis & coloniæ, ut Tiburtes, Prænestini, PISANI, Arpinates, Nolani, Bononienses, Placentini &c. Id vero contingebat, cum in coloniarum deductione veteres cives a Triumviris, suis legibus ac sacris uti permittebantur. Livius lib. 8. scribit: *Antium nova colonia missa cum eo ut Antiatibus permitteretur, si & ipsi adscribi vellent*. Coloni Roma Antium deducti Romanis sacris ac legibus utebantur; veteres vero Antiates suas peculiares leges ac propria sacra servabant. Festus ibidem ait: *Municipalia sacra vocantur, quæ ab initio habuerunt ante civitatem Romanam acceptam, quæ observare eos voluerunt pontifices, & eo modo facere, quo fecerunt antiquitus*. Sigonius lib. 1. de Ant. Iur. Ital. cap. 8. scribit Romanos in coloniam deductos, Romana sacra deseruisse, ac ea servasse, quæ in urbibus, in quas perrexerant, colebantur; sed doctissimi viri errorem cap. 4. refellam. Ita in Etruria Sutrini Nortiam, Vulsinii Nersiam adorabant, ignorata Romanis numina, teste Tertulliano cap. 24. Apologetici. Ex his constat veteres Pisarum cives suis legibus ac sacris vivere permissos, cum novos Roma colonos accepere; unde Pisæ inter municipia a Festo recitantur. Qui civitatem Romanam indepti erant, poterant Romæ magistratus petere, ac suffragium ferre in comitiis, post legem Iuliam A. V. 664. promulgatam; cum antea civitas daretur etiam sine suffragio; unde Velleius lib. 1. ait: *Sabinis sine suffragio data civitas*. Et postea: *suffragii ferendi ius Sabinis datum*. Cum vero Romæ quinque ac triginta Tribus ferrent suffragia, cives urbium, quibus cum latione suffragii civitas dabatur, in aliquam tribum ex illis XXXV. referebantur. Livius lib. 38. *Rogatio perlata est, ut in Æmilia Tribu Formiani & Fundani, in Cornelia Arpinates ferrent; atque in his tribubus tum primum ex Valerii plebiscito censi sunt*. Legatur Cicero in Planciana. Pisanos in Galeria Tribu censos fuisse docent vetustæ Inscriptiones. Apud Gruterum pag. 558. 10. hæc militaris legitur.

P.RAM-

P. RAMFANIVS
P. F. GAL
CYRINICVS
PISIS
VIXIT. AN. XXIII.
MIL ANN. V. IN. COH
VIIII. PR. 7. SALVI
BASSI. H. S. E

Pisis in atrio elegantissimarum ædium Roncionorum propter Arnum plura Pisanæ antiquitatis monumenta servantur, quorum ex uno ac altero Galeria Tribus civibus antiquitus assignata dignoscitur.

V. F
Q. ANQVIRINIVS. SEC
VNDVS. OCCIA. AGILE
VXOR. Q. ANQVIRINIO
GAL. SEVERO. F. M. D. S. F

Nempe parentes Q. Anquirinio *Galeria*, quæ Tribus illis notis GAL. signatur, acerbo fato defuncto *filio monumentum de suo fecerunt*. Rursus in alia inscriptione ibidem.

D. M.
Q. LARGENNIO
Q. F. GAL. SEVERO
AEDILI. PISAS &c.

Integram inferius exhibebo. Fragmentum alterius epitaphii producit Chimentellius cap. 3. de Honore Bisellii.

CONIVGI. SVO C....
GAL. PISIS. Q. V...

Aliam inscriptionem M. Nævii Pisani itidem e Tribu Galeria, capite insequenti producam, quæ V. C. Chimentellium fugit. Hic laudato cap. 3. scribit; *carere Tribu aut servile, aut peregrinum habebatur*; quod sane falsum est. Nam civis Latinus nec servus erat, nec peregrinus, in nulla tamen Tribu censebatur, quod cives Latini suffragio carebant. Id proxime ex Livio indicabam, cuius etiam verba ad hoc ipsum confirmandum exscribo. Hæc lib. 38. ait: *De Formianis Fundanisque municipibus & Arpinatibus C. Valerius Trib. pl. promulgavit, ut iis suffragii latio (nam ante sine suffragio habuerant civitatem) esset. Huic rogationi quatuor Tribuni pl quia non ex auctoritate Senatus ferretur, cum intercederent; edocti populi esse, non Senatus ius, suffra-*

gium

gium quibus vellet, impertiri, destiterant incepto. Rogatio perlata est, ut in Æmilia tribu Formiani & Fundani, in Cornelia Arpinates ferrent; atque in his tribubus tum primum ex Valerii plebiscito censi sunt. Ex his intelligimus civitatem cum iure suffragii dare, ac in tribum referre non ad Senatum, sed ad populum spectasse. Hinc idem lib. 8. scribit: *Romani Acerrani facti, lege ab L. Papyrio pretore lata, quia civitas sine suffragio data*. Solius enim populi ius erat dare civitatem cum suffragio. Ibidem etiam narrat Livius A. V. 416. Fundanis, ac Formianis *civitatem sine suffragio datam*; Arpinates vero A. V 451. eodem modo civitate donatos lib. 9. testatur. Illi vero populi anno Urbis 565. M. Valerio Messalla ac C. Livio Salinatore ius suffragii obtinuerunt, quo demum anno in Æmiliam tribum Formiani & Fundani, in Corneliam vero Arpinates primum relati sunt. Igitur longo annorum spatio fuerant non servi, non peregrini, sed cives sine suffragio ac tribu. Cærites omnium primi municipes sine iure suffragii facti sunt a Romanis, uti scite notat Gellius lib. 16. cap. 13. Itaque quamvis Pisæ A. V. 574. Latina colonia evaserint, non inde fit consequens, ut eo anno in Galeriam tribum coloni relati fuerint; sed id temporis, cum ius civium Romanorum cum suffragio Pisanis datum fuit. Num vero id privilegii Pisani A. V. 655. consecuti fuerint, cum ob metum belli socialis lege Iulia universæ Etruriæ ius civium Romanorum datum est, an antea id obtinuerint, incompertum habeo. Primum illud probabilius dicitur, alterum affirmare, plane divinare sit; quamvis verisimili coniecturæ inniti forte videatur. Etenim cum Etruscis atque Umbris, ne cum ceteris Italicis gentibus, conspirarent, civitas Romana data fuisset, novos cives non in XXXV. tribus, quot tunc numerabantur, sed in VIII. recens tum additas, Romanus Senatus distribuit; in quibus hi omnium postremi supervacua plerumque suffragia ferrent, antiquis tribubus numero prævalentibus, quæ & priores ad suffragia vocabantur. Quod Romanorum consilium cum sibi fraudi esse Latini socii postea cognovissent, novos post biennium tumultus excitarunt, conflatore ac duce L. Cornelio Cinna Consule A. V. 667. qui novos cives vetustis tribubus miscere pollicitus, ne dum in suffragando postremi essent, nihil in Republica possent, ingentes Urbi tumultus de-

dit, Octavio collega antiquarum tribuum auctoritatem defendente. Hæc scribunt Appianus lib. 1. Bel. civ. & Velleius libro itidem primo. Quare si Pisani in Galeriam tribum adscripti fuerunt, quæ antiquarum una tribuum erat, ante bellum Italicum sociale, ius civium Romanorum indepti videri possint. Hoc tamen est puris putis coniecturis indulgere; nam in tribubus numerandis hærent, ut aiunt, ad aquas Sigonius lib. 1. de Antiquo Iure civ. Rom. cap. 3. & Panvinius de Civit. Rom. pag. 539. Nec vacat rem difficilem hic in examen adducere, cum ex laudatis inscriptionibus aperte colligamus Pisanos colonos tribulibus Galeriis accensitos; quamvis annus, quo eam in tribum relati fuerint, ignoretur.

Postquam A. V. 574. Romanorum colonia Pisas deducta fuit, eadem urbs totius veluti provinciæ metropolis evasit, ut qui antea Romani magistratus Etruriam sortiri dicebantur, Pisas deinceps provinciam obtinerent. Sigonius lib. 1. de Antiquo Iur. Ital. cap. 23. scribit Liguriam Pisarum nomine a Romanis id temporis designatam, uti apud Livium legimus lib. 28. *Ariminum (ita Galliam appellabant) Sp. Lucretio obtigit*; cum tamen Ariminum non esset urbs Gallica, sed Galliæ Cisalpinæ contermina, ac prima Italiæ urbium ex Gallia venientibus occurreret, Rubicone supra Ariminum Italiam a Gallia dividente. Unde scribit Lucanus lib. 1. de eodem.

—— & Gallica certus
Limes ab Ausoniis disterminat arva colonis.

Hæc quidem recte asseruntur; nam & ante conditam Pisis coloniam, Pisarum provincia Livio locis superius laudatis memoratur, quod nempe ea urbs regioni hostium, contra quos bellum Romanis gerendum erat, adiacebat. Et exemplum de Arimini provincia hoc ipsum locupletissime probat. Bello secundo Punico, Etruriam Proprætores ac Prætores sortiebantur; ac Ligustino postea bello succedente, non Etruriam, sed Pisas Romani magistratus sortiri dicebantur. Livius libro 33. Sortitus est *P. Porcius Læca Pisas, ut ab tergo Liguribus esset*: Idem tamen non semel Pisas a Liguribus separatim nominat: Lib. 33. *Consulibus alteri Pisæ cum Liguribus, alteri Gallia provincia decreta est*. Item lib. 41. ait: *De provinciis deinde consultus Senatus Pisas, & Ligures Consulibus decrevit*:

Dein;

Dein: *Pisæ Cn. Cornelio, Ligures Petilio obvenere*, A. V. 578. quarto a deducta Pisas colonia. Et A. 576. ibidem: *Semel*, inquit Livius, *decretum est, ut T. Claudius prætor militibus legionis IV. & sociûm Latini nominis quinque millibus, equitum CCL. Pisas ut convenirent ediceret, eamque provinciam, dum consul inde abesset, tutaretur*. Et postea: *Nero paludatus Pisas in provinciam est profectus*. Sigonius in notis Livianis recte tradit Claudium Neronem *Etruriam provinciam* sortitum, ut plane constet id temporis non tantum Ligures, sed ipsam Etruriam Pisarum nomine appellatam. Cum vero Ligustina bella per annos circiter LXXX. duraverint, Pisis hiemabant Prætores, Consules, Proconsules, ac legiones, uti ex laudatis Livii testimoniis patuit, quibus ex lib. 42. adde: *Legionibus Pisas in hibernacula missis* &c. Hinc ingens urbi decus accedebat, cum toties magistratuum fasces, legionum aquilæ, formidata Orbi Romanorum insignia, intra Pisana mœnia cernerentur. Liguribus tandem domitis, M. Æmilius Scaurus, qui consulatum gessit A. V. 639. *viam Æmiliam stravit, quæ per Pisas & Lunam usque Sabbatios, indeque Dertbonam venit*: quæ Strabonis verba sunt lib. 5. Cum lustro LXVII. a Censoribus P. Licinio Crasso, & L. Iulio Cæsare A. V. 665. universæ Etruriæ civitas Romana cum iure suffragii data fuerit, nulli deinceps in Etruriam Romani magistratus missi sunt, ac Pisæ erant finitimæ provinciæ Galliæ Cisalpinæ, quo nomine Liguria etiam veniebat. Luca enim decem tantum milliariis Pisis distans, erat sub iurisdictione Proconsulis Galliæ Cisalpinæ. Suetonius de Cæsare Galliæ Proconsule cap. 24. scribit: *Crassum Pompeiumque in urbem provinciæ suæ Lucam extractos, compulit, ut detrudendi Domitii causa, consulatum alterum peterent*. Ciceroni tamen maior fides habenda, qui de Pompeio scribit ad P. Lentulum lib. 1. fam. ep. 9. *eoque itinere Lucam ad Cæsarem venit: ubi multa de mea sententia questus est Cæsar, quippe qui etiam Ravennæ Crassum ante vidisset*. Ravenna altera erat Galliæ Cisalpinæ urbs in provinciæ finibus sita versus Ariminum, ubi Crassus Cæsarem convenit, uti postea eundem Lucæ Pompeius adivit.

CAPUT II.

Coloniæ militares a Sylla primum deductæ. Pisæ colonia militaris constituta a Cæsare, vel ab Augusto, Iulia Opsequens nuncupatur. Vetustæ Pisarum familiæ ex utroque Cæsarum Cenotaphio, aliisque vetustis epitaphiis producuntur.

CUm Romana plebs adeo excresceret, ut urbano agro ali non posset, urbes vero in ditionem populi Romani redactæ, diuturnioribus bellorum calamitatibus afflictæ, civium infrequentia laborarent, e re visum fuit ex urbe atque agro Romano colonos in devicta oppida destinare. Hinc Rullus tanta contentione agrariam legem promovebat, *ut sentina urbis exhauriretur, & Italiæ solitudo frequentaretur*; teste Cicerone orat. in eundem: qui in altera ad populum habita notat colonias sic *idoneis in locis a Romanis collocatas, ut esse non oppida Italiæ, sed propugnacula imperii viderentur*. Etenim recentes coloni, tum urbes in officio continebant, tum etiam finitimorum hostium incursiones reprimebant. Hæ civium Romanorum coloniæ nuncupatæ. Sylla dictator militum etiam colonias invexit, in quas non plebem urbanam, sed suos milites deduxit. Is enim cum ingenti civium edita strage, plus unus quam universa Respublica posset, partam sibi armis potestatem, armis pariter servandam ducens, milites quorum opera ad tantæ potentiæ fastigium evaserat, colonos varias in urbes deduxit; ut *opportunis in locis dispositi in ipsius potestate Italiam continerent, translatis ad eos veterum possessorum prædiis*: Appiani verba sunt lib. 1. Bel. civ. pag. 410. Horum plerosque in Etruriam misit, quos postea Catilina suas in partes pellexit, eosdemque hisce Cicero in Catil. 2. describit: *Hi sunt homines ex his coloniis, quos Fesulis Sylla constituit, quos ego universos cives esse optimos & fortissimos sentio; sed tamen hi sunt coloni, qui se insperatis, repentinisque pecuniis sumptuosius insolentiusque iactarunt: hi dum ædificant tanquam beati, dum prædiis, lecticis, familiis magnis, conviviis, apparatibus delectantur, in tantum æs alienum inciderunt, uti, si salvi esse velint, Sylla sit iis ab inferis excitandus*. Sane centum ac viginti hominum millia eo latrocinio agros, exclusis antiquis possessoribus, obtinuere. Nunquam exempla ibi consistunt,

fistunt, unde cœperunt, nec quisquam sibi turpe ducit quod alteri utile fuit. Hinc cum Iulius Cæsar Orbis Romani imperium occupare ambitiosa mente agitaret, Syllæ exemplis insistens, militum benevolentiam profusis largitionibus sibi conciliavit. Ille legionibus stipendium in perpetuum duplicavit ex Suetonio cap. 26 idem bello civili exorto, effractis ærarii postibus, publicam pecuniam in milites erogavit, ac instante maximo prœlio ad Pharsalum, ingentibus promissis suorum animos implevit; quæ cum postea victor non solveret, miles tumultuari cœpit, missionem petere, palamque conqueri pollicita ad Pharsalum necdum exsoluta. Cæsar, concione militum advocata: *Missionem*, inquit, *vobis do, redditurus tamen & promissa simul ac reversus fuero ex Africa; dabo & agros omnibus finito bello, non ut Sylla ereptos aliis, & colonos miscendo spoliatis, ad alendam utrorumque simultatem perpetuam; sed agrum publicum, & meas privatas possessiones dividam, & si non suffecerint, emam meis pecuniis*. Hac agrorum spe lactati milites, in Africam primum contra Scipionis ac Catonis exercitum, dein in Hispaniam contra Pompeii filios seduci passi sunt. Cæsar toto Romano Orbe bellis civilibus, magna felicitate profligatis, anno Urbis 709 Romam reversus, cum quatuor, variante pompa, triumphos egisset, milites agris donatos in colonias passim per Italiam deduxit. Ceterum in hisce militaribus coloniis condendis, neutiquam obligatam fidem implevit; nam cum nec ager publicus sufficeret, nec tantum pecuniæ Cæsar possideret, qua agros a privatis dominis redimeret, Proprætores deducendis coloniis imposuit, qui vetustis possessoribus per summam iniuriam eiectis, in eorundem agros veteranos inducerent. Horum auctor est Brutus in concione, quam occiso Cæsare, recitavit: *In ipsa*, inquit, *Italia nihil commerita, non iure belli, sed more latrocinii, veteribus possessoribus ademerunt agros, domos, sacra, fana, quæ ne exteris quidem adimimus, contenti decimis fructuum. At isti diviserunt vobis agros vestrorum popularium, auspiciis ipsius Cæsaris, sociorum expeditionis Gallicæ, qui vos votis pro victoria vestra nuncupatis, prosecuti, & parum securos ab illis, qui coacti sunt agris cedere*: Appianus lib. 2. Bel. civil. pag 516. Suetonius cap. 38. secus scribere videtur, de Cæsare inquiens: *Veteranis legionibus agros assignavit, sed non conti-*

tinuos, ne avit possessorum expelleretur. Verum hæc intelligenda sunt de priori agrorum designatione, quam anno V. 707. ante bellum Africanum Cæsar peregit, uti diserte testatur Dio lib. 42. *Universis*, inquit, *agros partim publicos, partim suos assignavit, aliis alio collocatis, longissimeque a se invicem distractis, ne si unum locum occupassent, vel finitimis terrori, vel ad novas denuo res conandas parati esse possent*. Hæc statim gesta testatur eo anno, quo jam desinente, Calenus & Vatinius consulum nomen habuere; nempe V. C. 707. Ex his patet id temporis a Cæsare nullam militarem coloniam deductam, cum milites sub vexillo unum in oppidum haud deducti sint, sed in disjunctos agros partim publicos, partim a Cæsare antea possessos, sparsi fuerint. Itaque post biennium militum coloniæ in Italia a Cæsare deductæ sunt; de quibus Bruti querelas audivimus. De hac agrorum divisione loquitur Cicero lib. 9. Fam. epist. 17. ad Pætum, scribens: *Vejentem quidem agrum & Capenatem metiuntur*; cum Petus ab ipso per literas petiisset, *quid de istis municipiis & agris futurum putaret*. Grævius V. C. qui nuper eruditissimis notis Ciceronis volumina summa cum laude illustravit, putat memoratam epistolam scriptam fuisse A. V. 708. cum Cæsar ex Africa Romam victor reversus esset. Verum Dio, ac Appianus nullos eo anno agros militibus divisos scribunt, sed A. V. 709. postquam idem Cæsar Pompeii liberis in Hispania profligatis, in Urbem rediit. Cicero in eadem epistola ait: *Primum quia de lucro prope jam quadriennium vivimus, si aut hoc lucrum est, aut hæc vita, superstitem Reipublicæ vivere*. At prœlio Pharsalico A. V. 706. Respublica interiit, ad unum Cæsarem delata. Itaque data est ea ad Pætum epistola A. V. 709. quarto jam inito post cladem Pharsalicam. Et quidem in Etruria agros divisos eo anno 709. constat ex literis Ciceronis lib. 13. ad Valerium Orcam, quarum mox verba proferam; in iis enim C. Curtii agros Valerio commendat, ne militibus tradantur, quod *hoc*, inquit, *tempore eum Cæsar in Senatum legit*. At Dio lib. 43. ad A. V. 709. cetera inter gesta Cæsari, postquam mense Octobri Romam post victoriam Hispanicam reversus fuisset, ait: *Adscripsit etiam complures in Senatum, nullo in discrimine ponens sive quis miles esset, sive libertinus, adeo ut summa Senatorum DCCC. fuerit*. Hinc

recte

recte idem vir doctissimus eam ad Valerium epistolam A. V. 709. scriptam affirmavit. At hoc pariter anno data est altera ad Pætum; etenim ne ad annum 707. quo prior agrorum divisio iussu Cæsaris peracta est, retrahatur, vetat quadriennium ab eversa Republica ibidem a Cicerone memoratum.

Ceterum notandum venit in hisce coloniis condendis callidum Cæsaris consilium, qui easdem ita per Italiam distribuit, ut vel in vicinia fundatæ, subitario sibi præsidio essent, si quæ contra ipsum seditio Romæ excitaretur; vel iis in locis collocatæ, per quæ Romam iter erat, ne Senatus ab iis, qui extra Italiam in Romanis provinciis magistratus gerebant, auxiliares suppetias pro libertate restituenda, sperare posset. Has vero colonias vulgo *Iulias* de nomine conditoris appellatas indicat Velleius, coloniarum *militarium*, inquiens, *& causæ, & auctores, & ipsarum præfulgent nomina*: & Iosephus contra Appionem, *omnes*, ait, *qui in colonias vocati sunt, licet multum genere differant, a conditoribus sortiri nomen*. Antonius in oratione funebri de laudibus Cæsaris, cum dixisset Æneæ posteros Lavinii atque Albæ regnasse, Cæsarem, inquit, *colonias etiam maiores his urbibus, quarum illi reges fuerant, deduxisse*: ex Dione lib. 44. Ex vetustis Inscriptionibus aliquot coloniæ Italiæ innotescunt. Fanum Fortunæ Gruteri pag. 416. 8. COL. IVL. FANESTRIS. & pag. 475. 7. Iulius Titulenus dicitur *oriundus* COLONIA IVLIA. FANO. FORTVNÆ. Hæc urbs est maritima prope Metaurum, ac viæ insidet, qua per angustias montium iter Romam aperitur. Pagina 351. 1. COL. IVL. HISPELLI. Iacebat hæc urbs loco munitissimo inter Perusiam & Fulgineum, partemque Etruriæ atque Umbriæ in officio erga Cæsarem continebat. Sutrium civitas antiquissima prope Urbem Cassiæ viæ imposita, paggina 303. appellatur COLONIA CONIVNC. IVLIA. Præterea Iulia Derthona, ubi Æmilia via definebat, atque in Ligures & Etruriam ducebat, ab eodem colonia deducta fuit. Plures etiam milites colonos aliis urbibus adscripsit, nempe Casilino, Calatiæ, Æserniæ, Lanuvio, Sinuessæ, quæ pag. 109. 8. COLONIA IVLIA FELIX nuncupatur, quod cognomen Capua, quam Cæsar in suo consulatu coloniam civium Romanorum condiderat, antea obtinuerat.

Pisas militum coloniam ab eodem Imperatore deductam ceno-

notaphium Lucii Cæsaris hoc demum sæculo indicavit, cum id hactenus incompertum fuerit. Etenim in calce eiusdem iubentur Pisani legati Augustum adire petituri ab eo, ut COLONIS IVLIENSIBVS COLONIÆ OPSEQVENTI IVLIÆ PISANÆ inferias Lucii Manibus perpetuas iuxta Coloniæ decretum, facere permittat. Auctor est Cicero Q. Valerium Orcam Proprætorem in Etruriam a Cæsare missum, ut veteranos in agrum Volaterranum deduceret: nam lib. 13. Fam. epist. 4. ad eundem Valerium ait: *Abs te peto, ut ita de Volaterranis mereare, ut existiment eum quasi divino consilio isti negotio præpositum esse*. In epistola sequenti commendat Valerio agros C. Curtii Senatoris Romani: *Is enim*, ait, *habet in Volaterrano possessionem, cum in eam tanquam e naufragio reliquias contulisset. Hoc tamen tempore cum Cæsar in Senatum legit, quem ordinem ille ista possessione amissa, tueri vix potest*. Et postea: *Minimeque convenit ex eo agro, qui Cæsaris iussu dividitur, eum moveri, qui Cæsaris beneficio Senator sit*. Quare si ipsis Senatoribus in agris militibus distribuendis detrimentum inferebatur, consequens fit, ut municipales viri ingentem avitorum prædiorum iacturam subierint, qualem in laudata concione Brutus exposuit. Arretium quoque militarem coloniam a Cæsare deductam existimo; nam Plinio lib. 3. cap. 5. memorantur *Arretini Veteres*, *Arretini Fidentes*, *Arretini Iulienses*, ut eadem urbs dicta fuerit *colonia Fidens Iulia*; quemadmodum Pisæ *colonia Opsequens Iulia*, quarum civitatum agros non Triumviri, veteri Reip. instituto, sed unus Valerius Cæsare *rem magnam atque difficilem*, ut idem ait Tullius, iussus perficere, veteranis divisit. Equidem Etruria haud tanta sibi a Cæsare mala timebat, quod sub initium belli civilis in eiusdem partes transierat, teste Cicerone lib. 6. Fam. epist. 6. ad A. Cæcinam de Cæsare hæc scribente: *Præterea cedit multorum iustis & officio incensis, non inanibus aut ambitiosis voluntatibus; in quo vehementer eum consentiens Etruria movebit*. Plinius lib. 7. cap. 53. scribit: *Nullis evidentibus causis obiere, dum calceantur matutino, duo Cæsares, prætor, & prætura perfunctus Dictatoris pater, hic Pisis exanimatus, ille Romæ*. Hinc forte Cæsar Dictator Pisas Caii patris funere nobilitatas, honoris gratia, in Iuliam coloniam erexit; quamvis, ut ego

qui-

quidem arbitror, Pisanam coloniam non ob paterni obitus locum nobilitandum, sed ad veteranorum cupiditates satiandas, ille condiderit; nihil enim Cæsar a defuncto olim genitore commodi, at plurimum sibi præsidii a superstite milite sperabat.

Ceterum hæc non tam certa mihi videntur, quin colonia Iulia Pisana æque ac commode ab Augusto deducta, atque ab eodem nomen sortita dici possit. Nam cum ille A. V. 710. testamento Cæsaris adoptatus, in familiam Iuliam transierit, *Caius Iulius Cæsar Octavianus* dictus fuit; unde & coloniæ pleræque ab ipso deductæ, Iuliæ nuncupatæ sunt. Plinius lib. 5. cap. 1. ait: *Colonia Augusti Iulia Constantia*; & statim: *Altera Augusti colonia est Baba, Iulia Campestris appellata.* Ita etiam Agrippa, cum comitium in campo Martio tabulis lapideis ac picturis exornasset, *Septa Iulia ab Augusto cognominavit*; ex Dione lib. 53. Equidem Iulium cognomen quibusdam coloniis impositum, viros eruditos in errorem induxit. Nam doctissimus Spanhemius disp. 9. de Præst. & usu numis. Tingin Mauritaniæ urbem deductam a Iulio Cæsare coloniam scripsit, quod in rarissimo CHRISTINÆ Augustæ numismate legitur: IVL. TRA. nempe *Iulia Traducta*. At lapsum insignis antiquarii inferius Diss. 2. cap. 1. ostendam. Patinus V. C. in notis ad cap. 42. Svetonii in Iulio, quod nummus cum epigraphe COL. IVL. BER. legitur scalptus, scribit, Berytum Phœniciæ urbem unam fuisse coloniarum transmarinarum, in quas Iulius Cæsar colonos misit. Verum hanc urbem non Iulii, sed Augusti coloniam fuisse tradit Ulpianus de Censibus, hæc de Beryto scribens: *Augusti beneficiis gratiosa, & ut Divus Hadrianus in quadam oratione* ait, Augustana colonia, *quæ ius Italicum habet*. Eusebius in Chronico anno tertio Olympiadis 191. V. C. 740. ait: *Colonia Berytum & Patras deductæ*. In Ancyrano lapide dicuntur militares coloniæ ab Augusto conditæ *M. Crasso & Cn. Cornelio Lentulo Coss* qui A. V. 740. magistratum gesserunt. Strabo lib. 16. pag. 520. scribit: *Berytus a Tryphone diruta, nunc vero a Romanis instaurata, duabus legionibus ibi ab Agrippa collocatis*. Et sane eo A. V. 740. Agrippa Asiæ ac Syriæ præerat, quo etiam anno colonos Augusti iussu, Berytum misit. Denique in cimeliis Mediceis servantur duo rara numismata Elagabali & Gordiani Imperatorum cum epigraphe in postica: COL. IUL.

AVG. FEL. BER. *Colonia Iulia Augusta Felix Berytus*. Plinius lib. 5. cap. 20. ait: *Berytus colonia quæ* Felix Iulia *appellatur*. Hunc quoque lapidem offendit Spanhemius scribens Dissert. 9 pag 765. Uticam municipium a Iulio Cæsare in Africa constitutum ex nummo regio inscripto: MVNICIP. IVL. VTICEN. DD. P. Verum Dio lib. 49. ad A. V. 717. de Augusto scribit: *Uticensibus civitatem dedit*. Cum vero Romana civitas daretur, ut cives iure coloniæ, vel municipii uterentur, ex laudato nummo constat Uticensibus cum iure municipii Romanam civitatem ab Augusto datam, non vero a Iulio Cæsare; uti vir eruditus opinabatur. Plinius lib. 5. cap 4 ait: *Utica civium Romanorum*, nempe municipium, non autem colonia. Fanum Fortunæ prope Metaurum Iuliam coloniam nuncupatum vetustæ inscriptiones docent. Panvinius in libro de Imp. Rom. ubi colonias recenset, de eadem ait: *Hanc ab Augusto deductam nomen declarat*. At Sigonius lib. 3. de Antiq. Iur. Ital. cap. 4. putat a Cæsare Dictatore *Fanum ac reliquas etiam, quæ Iulio nomine sunt affectæ, ab eodem esse deductas*. Ex his constat Iulium cognomen coloniis impositum tum eas designare, in quas Iulius Cæsar colonos adscripsit, tum etiam alias, quas Augustus deduxit. Chimentellius cap. 7. de Honore Bisellii: *Pisani*, inquit, *ab Augusto & eius domo, aut (quod multæ tunc fecerunt coloniæ) ad splendorem & opinionem dignitatis aucupandam, nomen Iuliæ & Iuliensis coloniæ affectaverunt. Cum enim in gentem Iuliam transierit Augustus, in hanc ipsam appellationem migraverunt coloniæ addictiores*. Hæc ille, ne quidem de Iulio Dictatore Pisanæ coloniæ militaris deductore suspicatus. At secus ea ætate contigisse auctor est Dio lib. 54 ad A. V. 739. *Cognomina*, inquit, *etiam urbium honoris causa Senatus eis imposuit, & non, quod nunc fit, ipse sibi nomina quotquot vellent, delegerunt*. Verum lib. 47. de Tarsensibus, quorum urbs erat metropolis Ciliciæ, scribit: *Adeo Cæsari priori, ac eius gratia etiam posteriori favebant, ut urbem suam pro Tarso Iuliopolim vocaverint*. Augustus in Triumviratu, ante pugnam Philippensem, præter alia victoriæ præmia, militibus octodecim colonias promisit *Italicarum urbium tam opibus, quam agri bonitate ac ædificiorum pulchritudine præcellentium*; ex Appiano lib. 4. Bel. civ. pag. 591. quas inter numerat

Ca-

Capuam, Rhegium, Venusiam, Beneventum, Nuceriam, Ariminum, Vibonam. Centum ac septuaginta militum millia in agros deducenda erant, ex eodem lib. 5. pag. 674. nempe legiones XXVIII. cum suis appendicibus. Parta tamen victoria, legionibus XXXIV. agros in Italia Augustus divisit: Idem pag. 634. Hæ tamen militum coloniæ non Augustæ, sed Triumvirales dictæ sunt; quarum plerasque Frontinus recenset, ac eas inter Florentiam, qua in urbe Italicarum pulcherrima, hæc ipsa in literas mitto. Cum vero Augustus, Lepido in ordinem redacto, ac postea victo apud Actium Antonio, totius Romani Orbis imperium occupasset, plures in Italia colonias militares erexit. Dio lib 51. ad A. V. 724. scribit, Augustum post victoriam Actiacam Brundusium reversum, militibus *qui omnibus secum bellis fuissent, agrum divisisse. Nam eos conventus Italiæ, qui Antonii rebus studuissent, extorres egerat, militibusque agros eorum donaverat, extorrium autem plerique Dyrrachium, Philippos, & alia oppida habitanda concessit, reliquis pecuniam pro agro, aut numeravit, aut numeraturum promisit*. Hæc ipsa mirifice firmat marmor Ancyranum, in quo Gruterii pagina 231. hæc Augusti verba leguntur:

EA. MILLIA. HOMINVM. PAVLLO. PLVRA. QVAM. DVCENTA FVERVNT. AGRIS. QVOS. IN. CONSVLATV. MEO. QVARTO. ET POSTEA. CONSVLIBVS. MARCO. ET CN. LENTVLO. AVGVRE ADSIGNAVI. MILITIBVS. SOLVI. MVNICIPIIS.

Anno Urbis 724. Augustus quartum consulatum gessit, quo quidem anno militum colonias in Italia deduxit. Alias postea erexit A. V. 740. M. Licinio Crasso & Cn. Lentulo Augure Coss. Præterea colonias etiam fundavit Claudio Nerone iterum & Pisone Coss. A. V. 747. & quasdam anno sequenti; ac denique L. Caninio Gallo ac Q. Fabricio suffectis Consulibus A. V. 752. quæ omnia in eadem inscriptione Ancyrana afferuntur. Svetonius in Augusto cap. 46. ait: *Italiam duodetriginta coloniarum numero deductarum abs se, frequentavit, operibusque ac vectigalibus publicis plurifariam instruxit; etiam iure ac dignatione Urbi quodammodo pro parte aliqua adæquavit, excogitato genere suffragiorum, quæ de magistratibus urbicis decuriones colonici in sua quisque colonia ferrent, & sub diem comitiorum obsignata, Romam mitterent*. Quænam vero octo istæ ac viginti coloniæ ab Augu-

sto deductæ in Italia fuerint, nondum pleno numero accepimus. Frontinus in libello de Coloniis, XII. designavit: Sigonius Capuam, & Augustam Taurinorum addit. Ex opere Gruteriano habemus pag. 492. 5. *Coloniam Augustam Ariminum*; pag. 164. 7. *Augusta Perusia* legitur; pag. 1085. 14. *Colonia Felix Nolana*; pag. 492. 5. *Colonia Iulia Augusta Parma*; pag. 434. 3 *Colonia Augusta Laurentum*. In arcu etiam Veronæ, quæ mihi patria est, legitur: COLONIA AVGVSTA VERONA: quæ inscriptio dicata est, Valeriano II. & Lucillo Coss. Gallieno imperante. Hisce autem militum coloniis Augustanis Pisæ forte adiungi possint, cuius tamen rei præter coloniæ *Iuliæ* cognomen Pisanæ urbi impositum, testem appellare non possumus. In utroque cenotaphio Pisano iubentur legati decurionum decretum ab Augusto ratum habendum, Romam deferre. In Caiano quidem rogatur T. Statulenus Iunctus, *ut cum legatis excusata præsenti Coloniæ necessitate, hoc offitium publicum & voluntatem, libello reddito Imp. Cæsare Augusto* &c. *indicet*. Quam legem conditis abs se coloniis Augustus imposuerat, uti ex Svetonio proxime adnotabam.

Doctissimus Chimentellius superius laudatus, ait non putare se *iterum Pisas sub Augusto scriptos fuisse colonos; nec enim sinerent historiæ id a nobis ignorari*. Vir insignis tunc de militaribus coloniis haud cogitabat; quarum tamen *auctores, & ipsarum præfulgent nomina*, ut inquit Velleius lib. 1. Itaque cognomen Iulium Pisanæ coloniæ superadditum, eandem vel a Iulio, vel ab Augusto novis colonis auctam indicat. Porro quot coloniæ ab alterutro conditæ ex solis nummorum aut lapidum inscriptionibus intelliguntur, quarum tamen nulla apud Scriptores memoria reperitur, cum Augusteæ ætatis historiæ latine scriptæ perierint? Quinam historici Parmam, Perusiam, Veronam, deductas ab eodem Imperatore colonias testantur? Svetonius scribit a Iulio Cæsare LXXX. millia civium in transmarinas colonias missos; quarum tamen numerus apud Scriptores deficit, ac ex numismatum tantum epigraphis aliqua saltem parte suppleri potest. Equidem civibus coloniarum bello, vel pestilentia ad paucos redactis, in easdem urbes a Triumviris novi iterum coloni deducebantur: Livius lib. 2. ait: *Eodem anno Signia colonia, quam rex Tar-*

qui-

quinius deduxerat, suppleto numero colonorum, iterum deducta est. Et lib. 37. *Cum legati Placentinorum & Cremonensium dicerent, colonos passim belli casibus, alios morbis absumptos, alios accolarum Gallorum tædio deseruisse, L. Lælius consul sex millia familiarum scripsit, qui per Triumviros in colonias deducerentur*. At quot millia civium tota passim Italia bella civilia ab A. V. 706. usque ad annum 724. absumpserint, ex Cæsaris Dictatoris censu Romæ peracto, abunde intelligimus. Nam in censu A. V. 708. qui tertius erat belli civilis, *centum & quinquaginta hominum millia reperta sunt, cum antea* CCCXX. *millia fuissent. Tam magnam cladem, tantasque populi strages intestina mala pepererunt, præter reliquas Italiæ ac provinciarum vastitates*. Ita Plutarchus in Cæsare, Livius lib. 115. Appianus lib. 2. Bel. civil. pag. 492. Itaque cum coloniæ Italiæ tot delectibus per bella civilia exhaustæ essent, Augustus, pace domum parta, militibus in easdem missis, frequentandas curavit; quo quidem facto & militum cupiditati, ac coloniarum infrequentiæ consuluit. Cum M. Antonius Consul ad Ciceronem scripsisset, num coloniam iterum Capuam deducere posset; Cicero, *negavi*, inquit, *in eam coloniam, quæ esset auspicato deducta, dum esset incolumis, coloniam novam iure deduci; colonos novos adscribi posse rescripsi*. Hæc ille in Philip. II. ubi in Antonium invectus ait: *Tu autem insolentia elatus, omni auspiciorum iure turbato, Casilinum coloniam deduxisti, quo erat paucis ante annis deducta, ut vexillum videres, & aratrum circumduceres, cuius quidem vomere portam Capuæ pene perstrinxisti, ut florentis coloniæ territorium minueretur*. De Augusto scribit Dio in fine lib. 52. *Carthaginem quoque denuo coloniam deduxit, quia Lepidus partem eius cum habitatoribus orbasset, videbatur ius coloniæ dissolvisse*. Profecto in literata Carthaginiensis coloniæ deductione solitas cærimonias peractas, testatur Tertullianus cap. 1. de Pallio scribens: *Ubi mœnia Statilius Taurus imposuit, solemnia Sentius Saturninus enarravit*. Cum Antonius Triumvir milites Bononiam colonos deduxisset, Augustus *Bononiam iterum coloniam militibus constituit, ut a se id beneficium habere viderentur*: Dio lib. 50. Immo intra paucos annos Capuam ter coloniam deductam accipimus. In eam Cæsar in suo con-

sulatu A. V. 695. cives Romanos misit. Eandem Triumviri militum coloniam iterum fecere; ex Appiano libro 4. pag. 591. Denique etiam Augustus, hæc Plinio scribente lib. 18. cap. 11. *Extat D. Augusti decretum, quo annua vicena millia Neapolitanis numerari jussit a fisco suo, coloniam deducens Capuam*. Dio etiam lib. 49. auctor est, Augustum post Sextum Pompeium classe ac terrestribus copiis exutum, agros militibus paullo post divisisse; & cum ager publicus non sufficeret; *alios*, inquit, *etiam coemit, multos vero a Campanis iis qui Capuam colebant, quorum urbs colonis multis indigebat*; quamvis Cæsar in Stellatem ac Campanum agrum XX. millia civium, quibus terni pluresve liberi essent, colonos misisset. Tantam Campaniæ cladem civile bellum intulerat. Hanc quoque colonici agri solitudinem, seu infrequentiam auxerat militum in eosdem agros deductorum avaritia. Nam Cæsar Dictator militum colonias deducens, inter cetera legis agrariæ capita novis colonis indixerat, ne ante vigesimum annum portiones suas venderent, teste Appiano lib. 3. Bell. civ. pag. 539. At post Cæsaris cædem, bellis civilibus in Italia primum, dein per Romanum orbem sævientibus, milites nuper in agros deducti, pecuniæ largitione empti, ac prædarum spe allecti, venditis agris, ingenti numero militiam repetebant. Et quidem A. V. 713. L. Antonio consule a iuniore Cæsare intra Perusiæ mœnia obsesso, tota passim Italia veterani ex agris ad castra ingentium præmiorum pollicitatione evocabantur. Hinc Cæsare ipso, M. Agrippa, ac Salvidieno eiusdem legatis, illinc vero Asinio Pollione, P. Ventidio, ac Munatio Planco, qui Antonii partes fovebant, tota passim Italia militum delectus habentibus, coloniarum agri pene deserti relinquebantur. Novo postea bello contra Sex. Pompeium exorto, cum Menas Pompeianæ classis præfectus in maritimam Etruriam impetum fecisset, teste Dione lib. 48. Pisanum agrum non levi clade affecit; Corsica præsertim proxima eidem insulis, ac Sardinia in Pompeii ditionem redactis. Cum vero proditione Menodori utramque insulam Augustus recuperasset, maritimam classem eidem Menodoro ac Calvisio Sabino in Etruria adornandam iniunxit; ex Appiano lib. 5. pag. 718. & hanc quidem in Pisano portu instructam nullus inficias ibit, cum ea in urbe navalia antiquitus extructa extarent,

rent, Claudiano postea etiam laudata de Bello Gildonico canenti:

——*nec Alpheæ capiunt navalia Pisæ.*

Hinc colonorum plurimi inter classiarios relati, servi vero remigio deputati sunt; magna interim agri Pisani parte colonis orbata, quorum sane pauci ad patrios lares redierunt; nam paullo post eadem classis e Pisano portu solvens, partim sinistris prœliis, partim improvisis tempestatibus pessum ivit; uti fusius describunt Appianus lib. 5. & Dio lib. 48. Ex his satis probabiliter deduci potest, iterum ab Augusto, sopitis bellis civilibus, militum coloniam Pisis constitutam, quod magnam veterum colonorum partem civilia bella absumpserant, urbe tum infrequenti, ac parte agri inculta. Ita in tanta antiquorum Scriptorum inopia coniecturis indulgere liceat, cum plane incertum sit, num Cæsar, vel Augustus militum coloniam Pisas miserit, idque *Iulium* cognomen eidem urbi impositum sub dubio, uti ostendi, relinquat. Quod autem navalium Pisarum mentio proxime incidit, haud omittendam duxi insignem eorundem memoriam, quæ in vetustis Inscriptionibus occurrit apud Gruterum pag. CIϽXXXI. 5.

M. NÆVIVS. M. F
GAL. RESTITVTVS
MIL. COH. X. PR. H. AQ
QVI. RELIQ. TESTAM. COLL
FABR. NAVAL. PIS STATIONI
VETVSTISS. ET. PIS H. S IIII
N. EX. CVI. REDITV. PA
RENTAL. ET. ROSAR. QVOT
ANN. AT. SEPVLCHRVM
SVVM CELEBRARENT. QVOT
SI. FACTUM. AB. EIS. NON
ESSET. TVNC. EA IPSA. CON
DICTIONE. FABR. TIG PIS
ACCEPT. PRO. POENA. A
FABR. NAV H. S. IIII. N. IPSI
CELEBRARE. DEBEBVNT

M. Nævius Restitutus *e Galeria* tribu Pisana, *miles cohortis decimæ Prætoriæ*, testamento reliquisse dicitur *collegio Fabrum Navalium PISANÆ STATIONIS VETVSTISSIMÆ IV. millia sestertia nummum*; nempe scutatos Romanæ monetæ centum, cum eo, ut quotannis ad ipsius sepulchrum parentalia & rosarium celebrarent; hoc est annuas inferias sibi mitten-

tes,

tes, rosis tumulum conspergerent: quæ sacra funebria si iidem omisissent, tunc collegium *Fabrum Tignariorum* PISARVM eadem perageret, quatuor millibus H S. multæ nomine a Fabris Navalibus acceptis. Illæ literæ tertii versus H. AQ. significant: HIC AQVIESCIT, uti ex altero Pisano epitaphio, aliisque cap. 3. monstrabo. Ex hoc autem militari epitaphio constat Næviorum familiam Pisis fuisse, quæ iis, quas eadem in colonia extitisse proxime dicam, accensenda est. Rursus patet Pisanos fuisse e tribu Galeria; quod ex pluribus aliis inscriptis antiquitus saxis superius ostendi. At ex eodem epitaphio antiquitas navalium Pisanorum præsertim colligitur; siquidem *Pisana Statio Vetustissima* ibidem nuncupatur, ubi erat collegium *Fabrum Navalium*, qui naves ibidem fabricabant. Fabri Tignarii memorantur L. 2. de Excusat. art. Cod. Th. ac passim occurrunt in vetustis Inscriptionibus, in quibus etiam pag. 168. 6. dicuntur *Tignuarii*. Vide pag. 99. 9. 194. 2. 235. 7. & alibi in thesauro Gruteriano.

Quædam coloniæ a Iulio Cæsare deductæ, ut ab Augustæis discernerentur, Iuliæ Paternæ nuncupatæ sunt. Gruteri pagina 229 COL. IVL. PATER. NARB. MART. *Colonia Iulia Paterna Narbo Martia*. Narbonem primam in Gallia Romanorum coloniam deduxerat A. V 636 Q. Marcius Rex, cum eo anno Consul Galliam provinciam obtineret; ex Eutropio lib. 4. & Velleio lib. 1. Caius Cæsar confecto bello Alexandrino, decimæ legionis milites Narbonem colonos misit, deductore Ti. Nerone Tiberii Imp. patre; teste Svetonio in Tiberio cap. 4. ubi de illo ait: *Ad deducendas in Gallia colonias, in queis Narbona & Arelate erant, missus est*. Quare Arelatensis etiam colonia nuncupatur in vetustis saxis Gruteri pag. 448. 5. COL. IVL. PAT. AR. quod a Iulio patre milites Arelatum coloni missi fuerant. Aliquæ vero coloniæ a nomine simul ac agnomine Augusti dictæ sunt, uti Parma pag. 492. 5. COL. IVL. AVG. PARM. & pag. 429. COL. F. I. A. P. BARCIN. hoc est: *Colonia Flavia Iulia Augusta Paterna Barcino*, quod iterum colonos Flavius Vespasianus misit; unde ibidem num. 5. inscribitur COL. FLAV. P. BARC. nulla vetustioris deductoris mentione inserta. Ex nummorum etiam epigraphis quasdam colonias *Iulias Augustas* exhibet Spanhemius diss. 9. pag. 767. diss. 4. pag. 376. diss. 2.

pag.

pag. 57. & alibi. Cum plures coloniæ a nomine Iuliæ familiæ, vel agnomine Augusti nuncupationem sortitæ essent, quo invicem discernerentur, agnomen quæque diversum sibi addiderunt. Ita Capua *Iulia Felix*; Sutrium *Iulia Conjuncta*; Tarraco *Iulia Victrix*; Arretium *Iulia Fidens* dictæ sunt. Ita *Augusta Emerita*, *Augusta Prætoria* leguntur apud Dionem lib. 53. In Lucii cenotaphio Pisarum urbs nuncupatur COLONIA OPSEQVENS IVLIA PISANA: Porro obsequens ille dicitur, qui alterius imperata facit. Terentius Haut. II. 3. 18. *Propter quam in summa infamia sum, & meo patri minus sum obsequens*. Plaut. Capt. VI. 56. *Qui imperare insueram, nunc alterius imperio obsequor*. Hinc agnomen *opsequens* a Pisanis colonis assumptum, promptum eorundem animum ad Cæsaris mandata facienda designat, in novis præsertim colonis admittendis; cum pleræque urbes summis contentionibus reluctarentur, quod ægre ferebant partem aviti agri militibus cedere. Quod si milites ipsi Pisas recens ab Augusto deducti, id cognomen urbi indiderunt, perpetuum eorundem erga suum Imperatorem obsequium exprimere voluerunt, utque etiam se ad omnia iussa facienda faciles ac promptos tam specioso vocabulo contestarentur.

Plures Romanæ gentis familiæ in Pisanam seu civium seu militum coloniam deductæ, ex titulis utriusque cenotaphii Cæsarum indicantur, nempe Petilia, Rasinia, Pupia, Sertoria, Octavia, Albia, Lappia, Vettia, Petronia, Fabia, Aponia, Cania, Otacilia. Et in Caiana inscriptione nominantur Allia, & Titia. Ita quindecim Pisanæ coloniæ familiæ Romanæ intelliguntur. Vetusta Albiorum ac Faniorum epitaphia etiamnum Pisis extant in ædibus Tortorum.

D. M
FANIÆ. C. F. CHARIS
VIXIT. ANNIS. XXX
MENSIBVS. III. DIEB. IIII.

D. M
ALBIÆ. IONICIÆ. ALBIVS. ATHICIVS
CONIVGI. BENEMERENTI. FECIT. ET. SIBI

Præterea in titulo Caiani cenotaphii M. Herius nominatur; cuius familiæ aliquot tum viros, tum mulieres laudat Gruteri Index cap. 23. In vetustis Inscriptionibus, quæ Pisis in atrio

elegantissimarum ædium familiæ Roncioniorum pone Arnum visuntur, Ovinii, Murtii, Pompeii, Arquinii, aliique nominantur; quas quidem familias non ausim Pisanas omnes adstruere, cum inscripti illi lapides sepulchrales aliunde Pisas forte delati fuerint. In Caii cenotaphio T. Statulenus Iuncus Princeps coloniæ ac Flamen Augustalis appellatur; cujus familiæ neminem uspiam laudatum legi. Porro quindecim familiarum Decuriones, eorundem prænomine, nomine, ac cognomine designato, dicuntur adfuisse scribendo utrique decreto coloniæ de inferiis quotannis Caio ac Lucio Cæsaribus instaurandis. Initio cenotaphii Lucii legitur: SCRIB. ADFVER. & in Caiano, priori versu detonso, initio alterius legimus: FVER. nempe: *Scribundo adfuerunt*. Hac plane formula Senatus consulta, ac decreta municipalia describi solita ex aliis vetustis monumentis intelligimus. In fragmento S. C. de ludis Sæcularibus apud Gruterum pag. 328. legitur: SCRIBVNDO ADFVER *M. Iunius M. F.* &c. pag. 499. SCR. ADF. A. *Nonius* &c. & pag. 503. ΕΝ ΚΟΜΙΤΙΩΙ ΓΡΑΦΟΜΕΝΩΙ ΠΑΡΗΣΑΝ ΛΕΥΚΙΟΣ ΦΑΒΕΡΙΟΣ, nempe: *In comitio* SCRIBENDO ADFVERVNT *Lucius Faberius* &c. In eadem etiam verba initio concepta leguntur decreta municipalia pag. 355. 1. *K. Iun. in curia August. Annian.* SCRIBVND. ADFVER. *T. Oppius Severus* &c. & pag. 406. *S. C. Ferentin. in curia Aedis Mercuri* SCRIBVNDO ADFVERVNT *Q. Segiarnus* &c. Eadem formula passim a Cicerone laudatur. In oratione post reditum ad Senatum, ait: *Cum praeclarum caput recitaretur, ne quis ad vos referret, ne quis decerneret, ne disputaret, ne loqueretur, ne pedibus iret, ne scribendo adesset*. In oratione de Provinciis consularibus: *Non decrevi solum*, inquit, *sed etiam ut vos decerneretis, laboravi, multa dissentientibus respondi, scribendo adfui*. Lib. 4. ad Atticum epist. ult. *duo consulares, qui se dicerent in ornandis provinciis consularibus scribendo adfuisse* &c. Et lib. 7. epist. 1. *Cato autem & scribendo adfuit, & ad me sententia sua iucundissimas literas misit*. In oratione pro Flacco, ait: *Decreto scribendo primum video adfuisse Lysaniam*. M. Cœlius lib. 8. Famil. epist. 8. narrat Ciceroni decretum a Senatu factum de provinciis consularibus, scribens: *S. C. quod tibi misi, factum est, auctoritatesque perscriptae. S. C. auctoritas. Pridie Kal Octobris*

in

In æde Appollinis scribendo adfuerunt L. Domitius Cn. F. Ahenobarbus Q. Cæcilius Q. F. Metellus Scipio; aliosque sex Senatores nominat. Doctissimus Grævius e vetusto suo codice legit: *S. C. auctoritates*, uti olim legendum iudicabat Manutius. Sane, ut iidem adnotarunt, Cicero initio fere libri 3. de Oratore de L. Crasso scribit, *eundem quod in auctoritatibus perscriptis extat, scribendo affuisse*. Ego *adfuerunt* non *affuerunt* scribendum censeo; ita enim in vetustis omnibus Inscriptionibus legitur, quarum princeps Pisana ac altera de ludis Sæcularibus, ut pote ætate aurea Latini eloquii exaratæ. Idem autem Manutius e codice vetusto in notis ad epist. 2. libri 5 Familiarium reponit: *in auctoritatibus præscriptis*; unde & in epistola laudata Cœlii legit: *auctoritatesque præscriptæ*. Nobilissimi Senatores, seu decuriones in S. C. seu decretis municipalibus initio statim scribebantur, qui testes iisdem decretis describendis adfuissent. Auctor est Lampridius cap. 4. de Vita Elagabali, ab eodem matrem, ubi primum Senatum habuit, in consessum accitam: *Quæ*, inquit, *cum venisset vocata ad consulum subsellia, scribendo adfuit, id est senatus consulti conficiendi testis*. Itaque quod illi testes aderant S. C. descriptioni, eidem auctoritatem dabant; unde eorundem nomina in iisdem præscripta vulgo, uti ex Cicerone ac Cœlio patet, *auctoritates præscriptæ* dicebantur. Extat in Codice Theod. lex 151. de Decurionibus, ab Honorio lata: *Municipalia gesta non aliter fieri volumus, quam trium principalium præsentia, excepto magistratu, & exceptore publico*. Ita sequiori ætate tres principales decuriones, seu tres e decem primis cuilibet decreto municipali testes adesse & præscribi iussi sunt. Cum A. V. 709. a Cæsare Senatus consulta ad Orientis Reges spectantia conderentur, Ciceronis nomen, quasi adfuisset scribendo præscribebatur, cum tamen ille abfuisset, quo ob viri dignitatem, famamque in Asia percelebrem maioris auctoritatis pondus iisdem adiiceretur; ut idem l. 9. Famil. epist. 15. ad Pætum scribit. In tabula Lucii præscribuntur auctoritates sex decurionum, qui scribundo decreto adfuerunt; in altera vero Caii tredecim scribendo adfuisse dicuntur. Ex quibus colligo certum eorundem numerum non fuisse, cum modo plures, modo pauciores testes adfuerint; quod ipsum constat ex inscriptionibus ex Grutero adductis. Qui vero in Pisa-

nis tabulis nominantur, erant id temporis inter decuriones præcipui, quamvis non omnes e decem primis, cum in Caiano cenotaphio tredecim testium auctoritates præscribantur.

CAPUT III.

Pisanæ coloniæ Magistratus ex vetustis inscriptionibus producti. Duumviri iuri dicundo Pisis creati. Magistratus colonici potestas ex Polybio ac Cicerone declaratur. Duumvirorum insignia. Quo mense magistratum inirent. Annui Pisanæ coloniæ redditus a Proquæstoribus administrati. Quæstor Etruriæ Pisis residebat. Ædiles Pisani. Vetus inscriptio Pisana apud Gruterum mutila ac depravata restituitur. Curatores Kalendarii, ac Decemprimi Pisarum. Consul Pisanus in nuper eruto saxo inscriptus, expenditur. Triplex ordo civium in Coloniis. Num plebs in creandis magistratibus suffragium ferret? Ineunte A.V. 757. Pisis ob contentionem candidatorum nulli magistratus creati.

Cum Romani optime intelligerent ea quæ similia sunt, facile una simul coire ac sese invicem fovere, nihil antiquius duxere, quam in aba se deductis coloniis magistratus Urbanis persimiles instituere. Quare uti Romæ florente Republica, summa penes binos Consules potestas erat, ita in coloniis Duumviri eligebantur, qui annuam in iisdem iurisdictionem exercerent. Cicero in altera Agraria Capuanorum superbiam perstringens, ait: *Cum ceteri in coloniis Duumviri appellentur, hi se prætores appellari volebant*. Verum postquam Iulius Cæsar coloniam civium Romanorum Capuam deduxit, Duoviri pariter ibidem creati sunt. Lucius Piso consulatus, quem spe iam certa conceperat, imaginem formaturus, Capuæ Duumviratum gessit; teste Cicerone in Sestiana num. 14. Idem in oratione contra eundem Pisonem num. 18. ait: *Denique si vidissent duumvirum vestri illi unguentarii, citius agnovissent*. Tanti erat Duumviratus coloniarum apud Romanos, ut a nobilissimis Senatoribus acciperetur. Hinc Pompeius iam magnus ac triumphalis, post Orientem debellatum, cum Iuliæ sponsæ amore captus, foro ac Roma relictis, Campaniæ hortos frequentaret, Duumviratum Capuæ gessit, ut eo magistratu conditam a socero Cæsare coloniam decoraret; etenim idem

idem Cicero in oratione post reditum ad Senatum num. 26. testatur, Pompeium *in colonia nuper instituta gessisse magistratum*. In municipiis etiam Duumviros fuisse colligitur ex lib. 1. Bel civ. Cæsaris cap. 30. *Duumviris*, inquit, *municipiorum omnium imperat, ut naves conquirant, Brundusiumque deducendas curent*. Et cap. 23 IIviros Corfinienses laudat. In quibusdam tamen urbibus Dictatores, vel Ædiles ius dicebant, quod olim eruditi observarunt, quorum testimonia exscribit Chimentellius cap. 4. de Bisellio. Hinc de Hadriano Imperatore scribit cap. 19. Spartianus: *Per Latina oppida* dictator, & ædilis, & Duumvir fuit. De Duumviris Hispanarum civitatum lege canonem 56. Concilii Eliberitani; de Africanis vero gesta purgationis Felicis Episcopi Aptungensis. Pisis Duumviros præcipuum magistratum gessisse ex utroque nostro lapide intelligimus; etenim in cenotaphio Lucii laudatur C. CANIVS C. F. SATVRNINVS IIVIR; & in altero Caii nominantur L. TITIVS A. F. ET T. ALLIVS T. F. RVFVS IIVIRI. Et rursus ibidem: *Cum primum per legem coloniæ duoviros creare & habere potuerimus, ii duoviri, qui primi creati erunt, hoc quod decurionibus & universis colonis placuit, ad decuriones referant* &c. Nempe quemadmodum Romæ consulibus incumbebat referre ad Senatum de iis, quæ deliberanda erant, unde Cicero Consul in Catil. 2 ait: *Rem omnem ad Patres conscriptos retuli*; ita in coloniis ad Duumviros pertinebat ad decuriones referre, eorumque sententias rogare. Quare in cenotaphio Lucii legimus. *Quod C. Canius IIvir V. F.* (verba fecit) *de augendis honoribus L. Cæsaris* &c. Q.D.E.R.F.P.D.E.R.I.C. quæ familiares Romanis notæ explicantur: *Quod de ea re fieri placuit, de ea re ita censuere*. M. Cœlius lib. 8. Fam. epist. 8. Senatus consultum recitans, ait: *Quod M. Marcellus Cos. V. F. de provinciis consularibus, D. E. R. I. C.* & in Philip. 8. ait Tullius: *Quod Lucius Opimius consul verba fecit de Republica, de ea re ita censuerunt*. Eædem omnino notæ in decreto municipali leguntur apud Gruterum pag. 227. 408. 456. & in S. C. de Ludis sæcularibus pag. 328. 1. & alibi; sæpius etiam occurrunt apud Frontinum in lib. 2. de Aquæductibus. In aliis plerisque Italiæ urbibus Quatuor viri magistratum gerebant. Cicero in Cluentiana num. 18. *Quatuor*

tuor viros, quos municipes Larinates fecerant, sustulit; se a Sylla & alios tres factos esse dixit; lib. 10. ad Atticum epist. 13. de Antonio scribit: *IIIIviri venerunt ad villam eius mane*; & lib. 13. Fam. circa finem scribit epistolam *IIIIviris & decurionibus Fregellarum*. In eadem urbe modo Duumviri, modo Quatuorviri laudantur in antiquis Inscriptionibus. Patavii IIviri exhibentur a Grutero pag. 96. 1. & 445. 2. At IIIIviri ibidem nominantur pag 472. 7. 456. 4. & 555. 2. Comi etiam quæ Cisalpinæ Galliæ colonia erat, Duumviri laudantur pag. 423. 2. & 449. 2. Quatuorviri autem pagina 478. 7. Veronæ Quatuorviros habemus pag. 410. 5. 411. 5. & 438. 8. Velserus lib. 5. Rerum Augustæ Vindelicorum scribit Duumviros principe loco, Quatuorviros autem inferiori loco una simul eisdem urbibus præfuisse. Rectius tamen dicemus initio quidem IIviros creatos; at postea, quo civium ambitioni satisfieret, IIIIviros electos, ut ea ratione ad plures summus coloniarum seu municipiorum magistratus perveniret. Nusquam tamen IIIIviri Pisarum occurrunt.

Duumviros ius in coloniis dixisse mihi plane compertum est; nam in vetustis saxis apud Gruterum legitur pag. 373. 8. & 375. 2. IIVIR. IVRIS DICVNDI. Pag. 109. 39. IIVIR. PRÆF. IVR. DIC. vel DVVMVIR I. D. pag. 435. 8. Ibidem etiam IIIIviri I. D. passim leguntur. Gentilis lib. 2. de Iurisd. cap. 6. de Duumviris ait: *Tribunal tamen non habuerunt, nec unquam dicuntur tribunali præesse, nec iuri dicundo, quod est maximum & legitimorum P. R. magistratuum proprium*; nec dissentit Reinesius epist. 31. Horum tamen errorem laudatæ inscriptiones redarguunt; & in nostra Pisana Caii palam dicitur: *Neque Duumviri, neque præfecti erant, neque quisquam iuredicundo præerat*; & in altera Lucii: *Per magistratus, eosque qui ibi iuri dicendo præerant*. Ubi plane de magistratibus municipalibus sermo est. His addatur testimonium Svetonii c. 6. de Claris Rhetoribus: *Caius*, inquit, *Albutius Silus Novariensis, cum ædilitate in patria fungeretur, cum forte ius diceret, ab iis, contra quos pronuntiabat, pedibus e tribunali tractus est*. Itaque magistratus municipalis ius e tribunali dicebat. Cum D. Paulus Philippis accusaretur, quod novam religionem doceret, quam cives admittere se non posse dicebant, quod *essent Romani*; plebe adversus

Apo-

Apostolum concitata, magistratus iusserunt Paulum ac Silam *virgis cadi, & cum multas plagas eis imposuissent, miserunt eos in carcerem*: Act. 16 23. Philippi colonia Romana erat in Macedonia, ut ibidem dicitur vers. 12. quod etiam patet ex nummo gazæ Mediceæ inscripto: IMP. CÆS. VESPASIANVS AVG. & in postica parte: COL. IVL. AVG. PHILIP. Hinc patet Philippos ab Augusto coloniam deductam, & forte A. V. 724. quando idem ex Dione lib. 51. *eos conventus Italiæ, qui Antonii rebus studuissent, extorres egerat, militibusque agros eorum donaverat; extorrium autem plerisque Dyrrachium, Philippos, & alia oppida habitanda concessit*. Ita civibus Romanis post Actiacam pugnam decreto Augusti Philippos transmigrare iussis, eadem urbs coloniæ ius primum obtinuit; ubi cum postea iussu magistratus colonici Apostoli virgis cæsi fuerint, eiusdem iurisdictio intelligitur. Graviora quidem crimina, quæ in coloniis ac municipiis Italiæ patrabantur, ad Romani Senatus cognitionem spectabant. Horum auctor venit Polybius lib. 6. ubi ait: *Similiter & delicta in Italia admissa, quæ animadversione publica opus habent, puta proditio, coniuratio, veneficium, aut cædes dolo malo patrata, ad cognitionem Senatus spectant. Hoc amplius, si quis privatus, aut si qua urbs in Italia aliquid controversia dirimendum habuerit, aut obiurgatione dignum facinus admiserit, aut ope, aut præsidio indiguerit, omnia hæc Senatus sunt curæ*. Hoc ipsum diserte tradit Cicero in Cluentiana, scribens Sassiam matrem A. Cluentii, filio veneficii ac cædis dolo malo patratæ apud municipium Larinatum, accusationem Romæ instruxisse. Do eiusdem verba num. 152. *Atque his*, inquit, *rebus cum instructum accusatorem filio suo Romam ipsa misisset, paulisper conquirendorum & conducendorum testium causa, Larini commorata est; postea autem cum appropinquare huius iudicium ei nuntiatum est, confestim huc advolavit*. At capitalem quæstionem in servos a municipali magistratu habitam, eosque criminum convictos, morte eiusdem magistratus sententia mulctatos ibidem Cicero affirmat num. 151 *Ab eodem scelere*, inquiens, *illæ triennio post habitæ Larini quæstiones, eiusdem amentiæ falsæ conscriptiones quæstionum; ex eodem furore etiam illa consceleratа exsectio linguæ*. Nam cum Strato servus furtum & homicidium

in municipio Larinate fecisset, *Strato in vincula coniectus est; constituitur quaestio de furto*. Item: *Stratorem quidem, Iudices, in crucem actum esse exsecta scitote lingua, quod nemo est Larinatium qui nesciat*: num. 148. Ceterum cum sequiori aetate Hadrianus quatuor Proconsules Italiae provinciis imposuisset, in quorum postea locum Praesides ac correctores successere, municipalium magistratuum iurisdictio plurimum est immmuta; quae plerique non animadvertentes, ex iis quae Digestorum lib. 50. ex posterioris aevi Imperatorum legibus de municipali iurisdictione recitantur, eandem coloniarum ac municipiorum potestatem priori etiam aetate fuisse perperam existimarunt. Augustus uti Urbani Senatus ac P. R. potestatem imminuit, ita etiam coloniarum veterum iurisdictionem decurtavit. Hoc aperte testatur Svetonius cap. 46. de Vita eiusdem, scribens duodetriginta in Italia colonias ab illo deductas; *excogitato genere suffragiorum, quae de magistratibus Urbicis decuriones colonici, in sua quisque colonia ferrent, & sub diem comitiorum obsignata, Romam mitterent*; cum tamen stante Republica, suos sibi magistratus coloni eligerent, nec eorundem confirmationem a Romano Senatu postularent. Praeterea graviores expensas ante impetratam ab Augusto facultatem, facere nequibant. Hinc cum annuae inferiae, arcus, statuae, aliaque a Pisanis colonis ad augendos defunctorum Caesarum honores, decreta fuissent, legatos Romam ad Augustum miserunt, ut ab eo peterent, *uti colonis Iuliensibus, Coloniae opsequentis Iuliae Pisanae ea omnia facere, exsequique permitteret*; quae in cenotaphio Lucii verba leguntur: & in Caiano T. Statulenus Iuncus legatus a Pisanis colonis dicitur Augustum adiisse; ut eidem *officium publicum & voluntatem universorum, libello reddito, indicaret*. De iurisdictione colonici magistratus consule Cuiacium tom. 4. ad *l. 1. de offic. eius cui mand. est iurisdictio*; & Gothofredum ad *l. 4. de damno infecto*; ubi plura de eadem iurisdictione adducunt.

Quidam Duumviris duos cum fascibus lictores concedunt, quod leg. 174. *de decurionibus* Cod. Theod. dicatur: *Duumvirum impune non liceat extollere potestatem fascium extra metam territorii*. Hanc legem Chimentellius cap. 5. scribit latam ab Arcadio & Collegis. Verum ex hac eiusdem subscriptione: *Dat. VI. Id. Mart. Ravennae Honorio Aug. IX. & Theod.*

Theod. V. Coss. patet eandem latam anno æræ vulgaris Dionysianæ 412. ab Honorio, Arcadio eius fratre ante quadriennium vita functo. Apuleius lib. 10. scribit: *Gradatim permensis honoribus, quinquennali magistratui fuerat destinatus; & ut splendori capessendorum responderet fascium, munus gladiatorum triduanis spectaculis pollicitus, latius munificentiam suam porrigebat*. Elmenhorstius, qui Apuleium notis illustravit, scribit sibi incompertum esse tempus, quo Apuleius floruit; at illum vixisse imperante Antonino Pio, qui obiit anno Dionysiano 161. colligo ex his eiusdem verbis in Apologia pag. 101. edit. Casauboni: *Apud has Imperatoris Pii statuas, filius matri suæ pudenda exprobret stupra, & amores obiectet*. Cum Pium non appellet Divum, patet eodem imperante, causam apud Proconsulem Africæ dixisse. Ibidem pag. 112. Lollianum Avitum proconsulem laudat; is autem consulatum gessit A. 144. æræ Christianæ, Antonino Pio Imperatore. Recte tamen Gothofredus in notis ad laudatam legem 174. *de decur.* scribit veteri iure, nempe florente Republica, & priori sæculo Imperatorum, negatas fasces Duumviris. Nam Cicero in Agraria 2. Capuanorum superbiam perstringens ait: *Deinde anteibant lictores, non cum bacillis, sed ut hic prætoribus anteeunt, cum fascibus duobus*. Hinc Cicero ex Cilicia triumphum petiturus, Romam reversus, bello civili iam a Cæsare conflato, iussit lictores fasces deponere, eosque *cum bacillis in turbam coniecit ad oppidum accedens*, ne cum summo imperio advenire videretur: ex lib. 11. ad Atticum epist. 6. Id ipsum mihi ex lib. 2. Taciti probatur, de Germanico scribentis: *Hinc ventum Athenas, fæderique sociæ & vetustæ urbi datum, ut uno lictore uteretur*. Itaque Tiberio imperante, nondum fascium usus Romani imperii urbibus permittebatur. Illas vero lictores habuisse certum est ex cap. 16. Act. Apost. ubi legimus: *Et cum dies factus esset, miserunt magistratus lictores*. Græce ῥαβδοῦχοι scribitur; a voce ῥάβδος, quæ bacillum seu virgam significat, quod lictores Philipporum bacillis utebantur.

Duumviris togæ prætextæ usus concedebatur, quod eruditi ex lib. 34. Livii dudum prænotarunt: *Magistratibus in coloniis municipiisque, hic Romæ infimo genere magistris vicorum togæ prætextæ ius permittemus*. Consule eruditissimum

eundemque amicissimum Ferrarium lib. 2. de Re vestiaria cap. 3. Annuum fuisse duumviratum patet ex *leg. 1. quemad. mun. civ* & *leg. 16. de decur.* C. Theod. De Africae Duumviris legimus in gestis de purgatione Felicis Episcopi tom. I. Concil. Labbei pag. 1451. *Magistratus, suppleto anno, omnes actus suos domum suam tulit*. De Hispanis vero in Synodo Eliberitana can. 56. *Magistratum uno anno, quo agit duumviratum, prohibendum placuit, ut se ab Ecclesia cohibeat*. Id moris erat quarto seculo aerae Christianae. Ceterum observo ex inscriptione Capuana apud Pighium tom. 3. Annal. Rom. ad A. V. C. 719. initio imperii Augusti nondum colonici magistratus tempus fixum ac certum fuisse; nam ibidem nominantur Duumviri creati modo EX K. SEPT. AD. K. FEBR. & EX K. FEBR. AD. K. IVL. postea: EX. K. IAN. AD. K. IAN. denique: EX. K. IAN. AD. K. IVL. ut duumviratus quinquemestris, semestris, ac etiam annuus gereretur. Num Augustus in coloniis XXVIII. abs se in Italia deductis, iusserit annuum esse duumviratum, nusquam observavi. Ex Caiana nostra tabula habemus A. V. 756. usque ad palilia, IV. Non. Apriles nondum Duumviros Pisis ob contentiones candidatorum creatos fuisse; ubi etiam postea scribitur: *Cum primum per legem Coloniae Duoviros creare & habere potuerimus; ii Duoviri qui primi creati erunt* &c. Nominantur postea electi eo anno L. Titius & T. Allius; nihil tamen additur, ex quo sciri possit, quantum magistratus illorum duraverit. Id temporis, quo ob contentiones candidatorum Duumviri Pisis creari non potuere, num penes prioris anni Duumviros, vel quospiam alios iurisdictio esset, haud satis liquet. Exponam paucis quae mihi ea de re sententia ex Caiano lapide deduci videatur. Cum Romae propter civium dissensiones Consules creari non possent, interrex eligebatur, qui quinto statim die successorem accipiebat. At in coloniis ac municipiis, cum Duumviri creari ob decurionum dissidia non possent, Praefectos nominatos puto, penes quos iurisdictio esset, quousque Duumviri nominarentur. In laudato fragmento Capuano in consulatu Cn. Domitii ac C. Sosii A. V. 722. quo bellum inter Augustum & Antonium erupit, haec recitantur:

EX.

EX. K. IVL. AD K. SEPT. PRÆFECTI
T. LICINIVS. L. CORNELIVS
EX. K. SEPT. AD. K. FEBR
C. PLOTIVS. C. ANNÆVS. II. VIR

Anno vero superiori Augusto iterum consule, Collega L. Volcatio, nempe V. C. 721. ex Kal. Iuliis ad Kal. Iulias dicuntur facti Duumviri C. Æmilius ac Q. Potienus, qui cum anno insequenti 722. pridie Kal. Iulias duumviratu abiissent), nec successores Duumviri ob candidatorum contentiones, vel aliam ob causam creari potuissent, Præfecti bimestres T. Licinius & L. Cornelius loco Duumvirorum iurisdictionem in colonia acceperunt. Hinc in Caiano lapide dicitur: *Quicunque postea in colonia nostra Duumviri, præfecti: sive qui alii magistratus erunt*; nempe præfecti, cum nulli Duumviri in colonia erunt. Chimentellius putat præfectos ærario ibidem designari, de quibus iam dicam.

Hic Scriptor cap. 7. de Bisellio, ait, in colonia Pisana creari etiam solitos Præfectos ærario, quod in Caiano lapide legitur: *Quando eo casu in colonia, neque* IIVIR. NEQVE. PRÆFECTI ER.. O, *neque quisquam iuri dicundo præerat*. At PRAERAT. legitur; de quo Diss. 4. Sed hoc omisso, adverti in cenotaphio ibidem dissecto, haberi: *neque Præfecti* ER..... NEQVE *quisquam* &c. Quare illud O præter lapidis fidem a Chimentellio fingitur, ut Præfectos ærario Pisis ostentet. Rectius Pichena reposuit: *Neque Præfecti* ERANT, cum præsertim summus apex lineæ superioris literæ T in eodem lapide appareat. Cum Duumviri in colonia non essent, penes Præfectos erat coloniæ magistratus, ut modo prænotabam. Porro Chimentellium defectum illum literarum perperam supplevisse patet; tum quia ætarium per diphthongum Æ scribitur, quod cuilibet id temporis notum erat vel ex nummis Triumvirorum Monetalium inscriptis A A A. F. F. nempe *Auri, Argenti, Aeris flandi feriundi*; tum quia tunc in colonia Pisana creabantur Proquæstores qui in eodem lapide nominantur. At horum munus erat publicam pecuniam, ac tabulas publicas custodire, ut plane constet nullum locum id temporis fuisse in colonia Pisana Præfectis ærarii. De quibusdam Asiæ urbibus Cicero in oratione pro Flacco ait: *In ærario nihil habent civitates, nihil in vectigalibus, duæ rationes*

conficiendæ pecuniæ, aut versura, aut tributo. At coloniæ & municipia civium Romanorum sua vectigalia, suumque ærarium possidebant, quibus aliquos civium annuatim præficiebant. Svetonius cap. 46. scribit Augustum colonias abs se in Italia conditas, *operibus ac vectigalibus publicis plurifariam instruxisse*. Vespasianus Imperator in rescripto ad Saborenses in Hispania; Gruteri pagina 164. 1. ait: VECTIGALIA. QVÆ. AB. DIVO. AVGVSTO. ACCEPISSE. DICITIS. CVSTODIO. Cicero lib. 13. Fam. epist. 11. ad Brutum scribit omnes redditus sui municipii Arpinatis consistere in iis vectigalibus, quæ habebant in provincia Gallia Cisalpina. In insigni saxo Tergeste inscripto legitur: *Sine ullo ærarii nostri impendio*; Et inferius: *Et ærarium nostrum iam ditatum implevit*; apud Gruterum pag. 408. Eumenes Rhetor in panegyri ait: *Salarium me liberalissimi principes ex huius Reipubl. viribus in sexcentis millibus nummum accipere iusserunt*. Tam grandi pretio unus Rhetor annuas voces pueris venditabat. Sane redditus ac vectigalia propria urbium passim occurrunt; quorum etiam mentio fit L. 26. *de oper. publ. C. Th.od* Hæc vero pecunia in municipali ærario reponebatur, cui unus vel plures præficiebantur, qui imperante Augusto, alicubi Quæstores, seu pro quæstoribus, alibi Præfecti ærario dicebantur. Equidem Augustus eos, qui publicæ pecuniæ, quæ Romæ servabatur, curam gerebant, præfectos ærario nuncupavit, cum antea eiusdem custodia ad Quæstores pertineret; teste Tacito libro 13. Annalium, ubi ait Claudium Imper. ærario *quæstores rursum imposuisse*. In inscriptione Cæritum pagina 214. Gruteri legitur: *C. Suetonio Claudiano Ædile iure dicundo præf. ærari*. Emissum est illud decretum Traiano imperante, anno Dionysiano 113. Ita in municipio Cæritum Præfectus ærario publicos redditus custodiebat. At in colonia Pisana non unus, sed plures pro quæstoribus in singulos annos ærarii curam gerebant. De Dorylensibus scribit Cicero in oratione pro Flacco num. 34. *Nummus commoveri nullus potest sine quinque prætoribus, quæstoribus, quatuor mensariis, qui apud illos a populo creantur*. Bini forte colonicæ pecuniæ servandæ Pisis præficiebantur, qui apud Doryleum Phrygiæ urbem quæstores a Tullio appellantur. Caputæ etiam Quæstores dicebantur, quibus publicæ pecuniæ cu-

ra iniungebatur; ex laudato superius fragmento apud Pighium. Spanhemius Dissert. 6. pag. 552. scribit in Pisano nostro lapide de annuis inferiis Caii nominari *quaestorem ad aerarium*; sed nusquam ea nomina ibidem leguntur, sed in altera inscriptione Lucensi, quam laudat Chimentellius cap. 7. nusquam tamen a me Lucae repertam, licet per amicos diligentissime perquisitam. In calce quidem Caianae inscriptionis Duumviri iubentur, ut omnia de annuis inferiis decreta, *coram* PRO QVÆSTORIBVS *primo quoque tempore per Scribam publicum in tabulas publicas referenda curent*. Chimentellius ibidem legit: *Coram provinciae quaestoribus*. Scio florente Republica Romana, quaestores provinciis Italiae, iussu Senatus, impositos; cum nulli maiores magistratus in easdem id temporis mitterentur, uno tantum Proconsule Galliam Cisalpinam provinciam obtinente. Illorum munus erat vectigalia, portoria, tributa, decimas fructuum, frugumque, omnes denique publicos redditus P. R. curare, collectam inde pecuniam in usus Reipublicae expendere, & quod eiusdem supererat, in aerarium Romam deferre. Tacitus libro Annal. XI. scribit quaestores, Regibus Romae imperantibus, institutos; dein *gliscentibus*, inquit, *negotiis, duo additi qui Romae curarent. Mox duplicatus numerus stipendiaria iam Italia, & accedentibus provinciarum vectigalibus. Post lege Syllae viginti creati* &c. Lucium Appuleium Saturninum quaestorem Ostiensem legimus apud Ciceronem in Sestiana num. 31. Alterum apud Tacitum habemus libro 4. Annal. *Et erat*, inquit, *iisdem regionibus Curtius Lupus quaestor, cui provincia vetere ex more Cales evenerat*. Cicero in Vatinium num. 8. ait eundem creatum Calenum quaestorem in Campania, abs se consule Puteolos missum, ut inde aurum argentumque exportari prohiberet. Dio lib. 55. ad A. V. 718. *Quaestores etiam*, inquit de Augusto, *in ora maritima prope Urbem & aliis Italiae locis, ut praeessent, constituit, idque pluribus annis fecit*. Ex his colligo quaestorem etiam in Etruriam missum, qui Pisis degeret, quod ea urbs maritima erat, ac portum prope haberet Romanorum navibus frequentatum. Neque huiusce rei primus auctor venio; nam Pighius vir in Romana historia versatissimus, inter annuos P. R. magistratus Pisanum quaestorem in Etruria saepe commemorat. Ceterum illis novis PRO. QVÆSTORIBVS,

Etru-

Etruriæ quæstorem non arbitror designatum; nam cum nulla ibidem verba punctis intercisa, seu abbreviata legantur, diserte *PROVINCIAE* sculptor expressisset, nec priorem tantum syllabam sculpsisset. Itaque coloniæ Proquæstores in nostro lapide appellatos puto, cum præsertim provinciæ unus tantum quæstor præesset; at plures ibidem nominantur: *Coram proquæstoribus primo quoque tempore per scribam publicum in tabulas publicas referenda curent*; quæ si Chimentellius observasset, plane intellexisset colonicos Proquæstores, non provinciæ quæstorem designari. Nemo vero ignorat in vetustis Inscriptionibus Proconsules ac Proquæstores, puncto post præpositionem posito, describi, nempe PRO. COS. PRO. Q. Cicero in Verrem III. num. 64 ait: Occiso C. Malleolo quæstore, C. Verres *a Cn. Dolabella statim pro quæstore iussus est esse*; & superius num. 29. *quem Cn. Dolabella postea, C. Malleolo occiso, pro quæstore habuit*. Itaque in colonia Iulia Pisana Proquæstores creabantur, qui præter pecuniam publicas etiam tabulas custodiebant, in quibus redditus ac expensæ coloniæ describebantur. In horum postea locum posteriori ætate Curatores Kalendarii successere. Extat insignis de illis titulus lib. 12. Cod. Theodosiani; & in Gruterianis inscriptionibus pag. 444. 5. laudatur C. Octavius Modestus *honoratus ad curam Kalendarii Reip. Canusinorum a Divo Traiano*. pag. 446. 7. *Curator Kalendarii R. P. Aeclanensium electus a D. Pio*. Pisis in area ædium Roncionorum grandius saxum servatur, cuius inscriptionem apud Gruterum pag. 444. 1. mutilam & depravatam, integram ac correctam exhibeo.

D M
MEITIA. IANVĀRIA. HIC. ADQ. CON

B. M.
QVINTVS. OBSEQVENTIVS. SEVERINVS
AVG. PISIS. CVR. KAL. FLORENTINORVM
SIBI. POSTERISQ. SVIS

Prior versus in Grutero deest, quem etiam omisit Chimentellius cap. 7. postea legitur CVR. I. ALAE. *Florentinorum*; ubi inscitiosi exscriptores K. in I. commutarunt, insertis postea literis AE, quibus nullus eo in lapide locus est. Ratiocinium pecuniæ fœnebris Kalendarium dicebatur; quod egregie iunior

nior Gothofredus in notis ad leg. 1. *de Curat. Kalend.* Codicis laudati probat ex panegyri Æduorum Flavensium nomine Constantino recitata : *Ob hæc igitur merita & prisca pater tuus civitatem Æduorum voluit iacentem erigere, perditamque recreare, non solum pecuniis ad Kalendaria largiendis* &c nempe fenori dandas, ex qua annuos quæstus facerent. Tabulæ publicæ, in quibus scribebantur nomina eorum, qui fenebrem pecuniam a civitatibus accipiebant, Kalendarium dicebantur. Hinc in eadem lege ait Constantinus Imperator : *Itaque quotiens minus idoneum deprehenditur eius patrimonium, cuius nomen Kalendario civitatis alicuius invenitur obnoxium* &c. Nomen Kalendarii hisce tabulis inditum est, quod debitores, quorum nomina ibidem signabantur, vertentibus menstruis Kalendis fenus solvebant; unde Horatius Serm. 1. Sat. 3. ait :

Odisti & fugis, ut Drusonem debitor æris,
Qui nisi, cum tristes misero venere Kalendæ,
Mercedem aut nummos undeunde extricat ...

Seneca lib. 1. de Benef. cap. 2. *Nemo*, inquit, *beneficia in Kalendario scribit; nec avarus exactor ad horam & diem appellat*. Vide *l. lecta* 40. ff. *si cert. pet.* ac Pancirolum de *magistratibus municip.* cap. 14. ubi fusius agit de Curatoribus Kalendarii, de quibus hactenus. Redeo ad Proquæstores coloniæ Pisanæ, qui in nostro Cenotaphio iubentur adesse, cum Duumviri decreta de inferiis Caio quotannis mittendis, *per Scribam publicum in tabulas referendo* curabant. Singulis magistratibus scribæ inserviebant, qui eorundem decreta in tabulas publicas referebant. Scriba hic nominatus, erat scriba proquæstorius. Ita Cicero in Cluentiana *scribam ædilitium* appellat, qui ædilium decreta publicis tabulis consignabat. *Scriba ad ærarium* recitatur Ciceroni in Pisoniana num. 49. Idem pro Archia poeta num. 6. *Hic tu*, inquit, *tabulas desideras Heracliensium publicas, quas bello Italico incenso tabulario, interiisse scimus omnes*. Locus in quo publicæ tabulæ servabantur, *tabularium* dicebatur.

Nulli in neutro Cenotaphio Ædiles Pisani occurrunt; at in inscriptione apud Roncionos, quæ patricia & equestris Pisis familia est, Pisani ædilis mentio fit.

D. M

D. M
Q. LARGENNIo
Q. F. GAL. SEVERo
ÆDILI. PISAS
Q. LARGENNIVs
CHRESIMVS. PAter
QVI. OB.HONORem
BISELLI. H-S. L. Nv
REI. P. PISANOR
DEDIT

Hanc inſcriptionem iuſto volumine, cui titulus: *Marmor Piſanum de Honore Biſellii*, illuſtravit Valerius Chimentellius in Piſano Lyceo eloquentiæ profeſſor inſignis, cuius modo ibidem veſtigia implet V.C. Averanus nitore latini ſermonis, ac græcarum literarum peritia univerſæ Academiæ commendatus, ac brevi exteris poſteriſque noſcendus. Incompertum plane eſt, quando hic Q. Largennius Piſis ædilitatem geſſerit; uti etiam quot Collegas eo in magiſtratu habuerit: nam Arpini tres Ædiles fuiſſe ſcribit Cicero lib. 13. Fam. epiſt. 11. ad Brutum. Velſerus lib. 5. rerum Auguſtan. putat, ubi in vetuſtis ſaxis legitur: AEDIL. IIVIR. AEDIL. IIIVMVIR. vel IIIIVIR. binos, ternos, vel quaternos in coloniis Ædiles indicari. Verum nullus dubito diverſos ibidem honorum gradum exprimi, nempe cum quis primo Ædilis, dein IIVir, Triumvir, vel IIIIVIR fuerit. Id patet ex inſcriptione Gruteriana pag. 461. in qua A. Quinctilius in eodem municipio dicitur IIIIVIR. AED. POTEST. IIIIVIR. IVRE. DIC. quæ pariter leguntur Ocriculi in altera inſcriptione pag. 422. 8. Non poſſum hic omittere decretum Tergeſtinorum relatum pag. 408. in quo *Hiſpanius Lentulus Nepos Duumvir iuri dicundo* verba fecit de honoribus deferendis Fabio Severo, ob præclara eiuſdem erga Tergeſtem patriam beneficia; inter quæ recenſetur eundem ab Antonino Pio impetraſſe: ut *Carni, Catalique adtributi a D. Auguſto Pio Reip. noſtræ, prout qui meruiſſent talia, abſque cenſu per ædilitatis gradum in curiam noſtram admitterentur, ac per hoc civitatem Romanam adipiſcerentur*. Itaque in eadem urbe

præ-

præter Duumviros, qui supremum magistratum gerebant, creabantur etiam Ædiles. In actis etiam purgationis Felicis superius laudatis Cæcilianus Duumvir municipii Aptungensis in Africa testatur se ibidem cum Augentio ædilitatem administrasse. Persius in priori satyra vers. 129. ait:

Sese aliquem credens, Italo quod honore supinus
Fregerit heminas Ereti Ædilis iniquas.

Ædilatum *Italam honorem* appellavit, quod in vilioribus etiam oppidis, ne dum in coloniis ac municipiis insignioribus Italiæ, ædiles passim creabantur. Quidam quibus adhæsit Farnabius, legunt *Areti*, quæ antiqua est Tusciæ urbs. Verum *Ereti*, ignobilis in Sabinis oppidi, legendum esse puto; tum quia poeta ibi irrideet fastum cuiuspiam, qui ob infimum ædilitatis munus in vili oppido habitum, vultu elato atque inflatus procedebat. Arretium vero nobilissima erat colonia, diuque cum Romanis Etruriæ inhiantibus, vario Marte conflixerat; tum quia Arretium priorem syllabam longam effert ob geminatam consonantem. Silius lib. 5.

—— Pœnus nunc occupet altos
Arreti muros?

In vetustis Inscriptionibus Grut. pagina 520. 3. *domo* ARRETIO. pag. 372. 12. MVNICIP. ARRETIN. & pag. 1022. 2. ORDO ARRETINORVM. Porro nulla in nostris lapidibus Ædilis mentio occurrit, quod neutiquam ad eorum magistratum spectabat decretum de inferiis quotannis instaurandis, sed ad Duumviros, ac Proquæstores ob publicam pecuniam impendendam. Hic mihi liceat unum & alterum subnotare ad memoratam inscriptionem explicandam. Honorem BISELLI ibi recitatum pluribus indagat Chimentellius; at ipse duumviralia ornamenta designata existimo. Varro lib. 4. LL. ait: *Quod non plane erat sella, subsellium dictum; ubi in eiusmodi duo, bissellium dictum.* Romani magistratus insigne erat sella curulis, quæ passim visitur in denariis gentium Romanarum ad designandos Dictatores, Consules, Prætores, aliosque curules magistratus. Ita in coloniis Duumviri in eadem sella ius dicebant, qaæ inde bisellium dicta, quod duo in eadem sedebant. Dio lib. 44. ceteros inter honores Cæsaris post devictos iuvenes Pompeios, hunc recitat: *Ut semper curuli sella sederet, exceptis ludis, tum etiam sessio ei in tribunitio subsellio*

lio cum iis qui quoque tempore tribunatum plebis gererent, concedebatur. Tacitus lib. 1 hist. ait: *Legati legionum consularibus ornamentis donantur*; inter quæ sella curulis numerabatur. Ita cum quempiam de colonia benemeritum decuriones publico honore decorare volebant, eundem duumviralibus ornamentis, hoc est bisellio donabant. Apud Grut. pag. 347. 3.

P. AELIO. P. F. PHILOLOGO
AVG. DECVRIONI. CAPVAE
ORNAT. ORNAM. IIVIRAL
AELIA. APHRODISIA
MATER. ET. SIBI. FECIT

Rursus in eadem inscriptione legitur: AEDILI. PISAS. Ne errorem marmorario impingamus, facit altera inscriptio apud Gruterum pag. 301. posita Torquato & Attico Coss. æræ vulgaris Christi 143. Antonino Pio imperante; ibi nomina ac patriæ plurium exhibentur, quos inter quarto statim loco: CLEMENS PISAS. Ceterorum patriæ ablativo casu efferuntur, nempe *Bononia*, *Tiburi*, *Fano Fortunæ*, *Formis*, *Volceis* &c. Pisæ tantum accusativo casu inscribuntur. Chimentellius cap. 7. scribit Pisam singulari casu non semel apud veteres, Græcos præsertim pronuntiari; quare uti a Latinis dicitur *paterfamilias*, *non vero paterfamiliæ*, ita *Ædilis Pisas* pro Pisæ scalptum fuit. Sed posterior inscriptio, quam ille non observavit, palam ostendit accusativum pro ablativo, non autem pro genitivo usurpatum. Extat Gruteri pag. 359. 1. epitaphium, quod uxori posuit:

M. APISTIVS. M. F. PAL. SABINVS. DVVMVIR
VEIOS. IIII. VIR. NEPETE

Hic quoque *Veios* pro Veis sculptum est. Præterea pagina 14. 9. eiusdem thesauri Gruteriani legitur:

I. O. M.
L. PETRONIVS
FLORENTINVS
DOMO. SALDAS

Saldæ erant in Mauritania, ac ea urbs colonia erat Romanorum. Est militis inscriptio, cuius patria ablativo casu latinis efferri solebat, voce *domo* sæpe præposita; Florentinus enim eiusdem cognomen fuit. Ita miles *domo Arretio* laudatur pag. 520. 3. *domo Brixia* 534. 1. *domo Philippis* 546. 2. *domo Placen-*

centia 554. 6. quæ dicendi phrasis passim in militaribus epitaphiis occurrit, in quibus ablativus casus gentilitius legitur. Vide indicem Gruteri, in quo sub titulo *casus mutatio*, Pisas pro Pisis per antiptosin scriptum dicitur. Extat tamen pag. 558. 10. militaris inscriptio, in qua *Pisis* iuxta tritas Grammaticorum regulas sculptum est.

P. RANFANIVS
P. F. GAL
CYRINICVS
PISIS
VIX. ANN. XVIII
MIL. ANN. V. IN. COH
VIIII. PR. 7. SALVI
BASSI. H. S. E.

In cenotaphio Lucii Cæsaris datur cura C. Canio Saturnino IIVIRO & DECEM PRIMIS eligendi & emendi a privatis loci, in quo annuæ Cæsari Augusti F. inferiæ mittantur. Decem Decuriones, qui in ordine Curiæ primi censebantur, *decem primi* vulgo appellabantur, eorumque non rara apud antiquos Scriptores mentio habetur. Cicero pro Roscio Amerino num. 14. *Itaque*, ait, *decurionum Amerinorum decretum statim fit, ut decem primi proficiscantur ad Sullam*. Idem in quarta Verrina narrat L. Metellum prætorem Siciliæ ob depulsas a Centuripinis C. Verris statuas *evocasse ad se Centuripinum magistratum, & decem primos*. In Codice Theod. *l.* 39. *de Episcopis*, & *l.* 54. *de Heret.* nominantur *decem primi curiales*. Gratianus Imp. ibidem *l.* 2. *de quæst.* decernens pœnam plumbatarum infligi posse decurionibus, addit: *Decem primos tantum Ordinis curiales ab immanitate huiusmodi verberum segregamus*. In editis codicibus *immunitate* perperam legi, scite in notis Gothofredus observavit. Idem vero principalium curiæ numerus non ubique fuit; nam Cæsar libro I. Bell. civil. cap. 35. evocavit ad se *Massiliensium XV. primos*. Tullius libro 3. de Nat. Deorum laudat chirographum *sex primorum*; & in Novella Maiorani ad Basilium Pr. Prætorio nominatur *quinque primorum curiæ* subscriptio. Apud Gruterum pagina 348. 7. hocce epitaphium legitur:

FILI FECERVNT
D M
P. AEMILI. NICOMEDI. IVN
QVI. VIXIT. ANNIS. XLII. M VI. DIB. XX
DOMINO. D. III. INTER. DECEM
PRIMOS
PATRI. BENE MERENTI
DVLCISSIMO &c.

Item pag. 49.

DEO. CAVTE
FLAVIVS. ANTISTIANVS
V. E. DE. DECEM. PRIMIS
PATER. PATRVM

Hermogenianus antiquus I. C. ait: *Decem primi tributorum exactioni ita praerant, ut si quid detrimenti fiscus mortuorum causa contraheret, ipsi suis sumptibus resarcirent*. Eorundem etiam meminit Firmicus libro 3. Mathes. cap. 2. & 12. & plura de iisdem notat Reinesius epist. 31. scribens in singulis ordinibus, corporibus, ac scholis decem primos fuisse. Sane *decem primi* scholæ Domesticorum laudantur *leg. 7. 8. & 9. de domest & protect. C. T.* & pag. Grut. 202. 2. nominantur X. PRIMI, qui pertinebant ad domum Augustorum, non vero ad curiam, seu ordinem coloniæ.

Antequam institutum de antiquis Pisanæ coloniæ magistratibus sermonem absolvam, inventa nuper Pisis inscriptio producenda mihi est. Illam mihi ostendit Io. Baptista Ricciardus in Pisano lyceo philosophiæ moralis professor, quem virum ob singularem eruditionem ac non vulgarem in omni literarum genere peritiam, unice observo, isque me vicissim eximia benevolentia complectitur.

D. M. S
FELIX. HERCVLEO
EQ. P. AED. II COS. I
PONT. PERP
REIP. PIS

Extat hocce saxum in horto, in quo ceræ dealbantur, literis affabre insculptis, optimeque servatis. Equidem ut a nomine incipiam, Felix florente Republica, ac priori Imperatorum ætate, cognominis loco erat, nec uspiam nomen viri fuit; unde posteriori Augustorum ætate ea inscriptio dicata est. Hinc sub horum imperio laudantur *Felix Publicius Pal. Furianus* pag. 303. 3. operis Gruteriani; *Flavius Herculeo Pont.* pag. 313.

313. 3. & *M. Herculeus Festus* pag. 1077. Illis vero notis EQ. P. nempe EQVO PVBLICO, idem Felix equo publico donatus indicatur, ac proinde vir erat ordinis equestris. Cicero in Philippica sexta loquens de statuis C. Antonio Triumviri fratri erectis ait: *Altera equitibus Romanis equo publico, qui item adscribunt*; PATRONO. Etenim licet quis esset ex ordine equestri, equo etiam publico honoris gratia donabatur. Ovidius familia antiquitus equestri se ortum testatur lib. 4. de Ponto eleg. 8.

Seu genus excutias, equites ab origine prima
Usque per innumeros inveniemur avos.

Idem tamen scribit lib. 2. Trist. se equo publico ab Augusto honoratum.

At memini; vitamque meam, moresque probabas
Illo quem dederas, prætereuntis equo.

Nempe cum, teste Svetonio cap. 38. de Vita Augusti, equitum turmas recognosceret; reducto post longam intercapedinem more transvectionis. Hinc apud Gruterum pag. 480. 5. & 484. 2. leguntur hæ notæ dignitatis equestris; EQ. R. EQ. P. scilicet: *Equiti Romano, equo publico*. Pag. 486. 1. inscribitur epitaphium

T. VETTIDIO
POTENTI FIL
EQVO PVBLICO
ANNOR. XX. M. IIII. D. V

Pag. 468. 4.

SERVILIO POPILIAN
EQVO PVB
DECVRIONI &c.

Pag. 347. 6.

L. AELIANO. L. F
AN. PROVINCIALI
EQVO. PVBLICO. ORNATO &c.

Pag. 404. 2.

L. EGNATIO. INVENTO
PATRI. L. EGNATI. POLLIONIS
RVFI. HONORATI. EQVO. P. &c.

Postea Felix Herculeo equo publico ab Imperatore ornatus, iterum ædilitatem gessisse dicitur, de quo colonico magistratu superius dictum est. At quod idem inscribitur COS. I. hoc est *consul semel*, non levem mihi difficultatem ingerit, cui vix solvendæ sim. Doctissimus Chimentellius cap. 5. de Honore Bisellii scribit Duumviros in ambitiosa quapiam colonia po-

potuisse nuncupati Consules, cum iidem Romanorum consulum imaginem suis in urbibus prae se ferrent; qui quidem Scriptor si epigramma, quod nondum e ruderibus erutum pedibus forte Pisis calcavit, vidisset, in eodem suaemet opinioni triumphum cecinisset. Cicero in altera Agraria Capuanorum superbiam exaggerans, qui suae urbis magistratum non Duumviros, uti ceterae coloniae, sed Praetores nuncupassent, ait: *Nonne arbitramini paucis annis fuisse nomen consulis appetituros?* Equidem Ausonius se Burdigalae Consulem vocat.

Diligo Burdigalam, Romam colo; civis in hac sum,
Consul in ambabus.

Quae carmina Velserus lib. 5. pro arbitrio invertit praeter omnium vetustorum codicum fidem. Reinesius vero epist. 31. putat Ausonium poetarum more locutum, ac metri causa pro Duumviro *consulem* posuisse; quod etiam repetit lib. 3. Variar. cap. 16. scribens pag. 603. *Consules sola Roma habebat incommunicabiles municipiis & coloniis*. Verum, uti scite notat Chimentellius, si quaedam municipia Dictatorem iuri dicendo praeficiebant, quod de Lanuvio testatur Cicero in Miloniana, & de Caerete inscriptio Gruteriana pag. 214. aliae quaedam urbes suos magistratus nomine consulum per ambitionem appellarunt. Maior certe Dictatorum, quam Consulum dignitas atque imperium erat; quod Syllae ac dein Caesaris exemplo constat. Augustus decimum tertium consulatum accepit; idem vero Dictatoris nomen ac potestatem sibi populo offerente, *vestem suam discidit, recte invidiam atque odium eius nominis vitans*; ex Dione lib. 54. & Svet. cap. 52. de Vita eiusdem. Nullus ignorat Augustorum sequioris praesertim aetatis imperio consulum potestatem viluisse, ac penes nomen tantum & fasces stetisse. Ita pluribus consularia ornamenta donata; sub Commodo enim vigintiquinque unico tantum anno consulatum gessere. Quare vel principum privilegio, vel coloniae Pisanae ambitione, posteriori aetate, pro Duumviris Consules creati videri possint. Laudata inscriptio *COS I.* posteriora tempora aperte indicat; nam antiquitus is qui semel consulatum gesserat, *consul* inscribebatur, numeralibus notis tunc tantum additis, cum alterum, vel plures consulatus obtinuisset. Vereor tamen ne illa nota I. praeter morem addita, apud eruditos memoratae inscriptioni fidem elevet, cum nusquam

uni-

unico consulatui subiecta legatur. Casaubonus in notis ad paginam 112. Apologiæ Apuleii ex Philostrato de Vitis Sophistarum municipales Consules producit; quos etiam admisit Scipio Gentilis libro 2. de Iurisdict. cap. 5. Ipse ad hunc consulem non secus ac ad aquas, ut aiunt, hæreo.

Hactenus de vetustis coloniæ Iuliæ Pisanæ opsequentis magistratibus disserui. Quod vero in Caiano cenotaphio nulli dicuntur incunte anno magistratus *propter contentiones candidatorum* Pisis electi, huius dissidii origo exponenda est. Quemadmodum Romæ cives partim patricii, partim plebei erant, ita etiam cives coloniarum in decuriones ac plebeios dividebantur. Decurionum numerum in unaquaque colonia a Triumviris qui eandem deducebant, constitutum colligo ex Cicerone in Agraria 2. dicente lege Rulli de deducenda colonia Capua, *centum decuriones* ibidem decretos. Postea decurionibus accensebantur illi, quibus centum millium nummum, nempe duorum millium ac quingentorum scutatorum facultates erant. Plinius lib. 1. epist. 19. *Esse autem*, inquit, *tibi centum millium censum satis indicat, quod apud nos*, videlicet Comi, *decurio es*. Qui ultra 25. iugera possidebat, inter decuriones censebatur. *L.* 33. *de decur. C. Theod.* curialibus provinciæ Mysiæ conceditur, *ut quos e plebe idoneos habent, ad decurionatus munia devocent*; hoc est eos e plebe cives, *quos ad decurionum subeunda munera splendidior fortuna subvexit*: ibidem *leg.* 53. Cum post fugatum Sex. Pompeium, ac exauctoratum Lepidum, milites missionem Augusto in Sicilia peterent, hic quo eos sub signis in castris contineret, pollicitus est unicuique suis in patriis *Senatoriam*, seu *decurionis dignitatem*; ex Appiano lib. 5. Bel. civ. pag. 744. Plinius lib. 10. epist. 117. græcam vocem Latio donans, ait: *Solent totam bulem atque etiam e plebe non exiguum numerum vocare*. Decuriones in coloniis id erant ac Romæ Senatores, unde non semel Senatores nuncupati. Tacitus lib. 13. ait: *Isdem consulibus auditæ Puteolanorum legationes, quas diversas Senatorius ordo plebsque ad Senatum miserant*. Pacatus in panegyrico de laudibus Theodosii laudat apud Hemonam *conspicuos veste nivea Senatores*. Theodosius Imp. *l.* 85. *de decur.* vetat *decurionem* (*& si sic dici oportet*) *Curiæ Senatorem plumbatarum ictibus subdi*. Maioranus Augustus Novella 1. curialium *cœtum*, inquit,

quit, *recte appellavit antiquitas minorem Senatum*. Hinc in vetustis Inscriptionibus legitur pag. 457. 6. SENATVS. P. Q. TIBVRS. pag. 463. 3. P. Q. NOLAN. At pag. 1086. 3. 4. ORDO. POPVLVSQVE. NOLANVS. Quo sane nomine municipalis Senatus vulgo nuncupabatur; ut ex rescriptis Principum in utroque Codice patet. Apud Gruterum pag. 19.

PRO. SALVTE. COLONIAE
ET. ORDINIS. DECVRIONVM
ET. POPVLI. TVDERTIS &c.

Pag. 393. 5. ORDO SANCTISSIMVS DECVR. pag. 475. 2. 481. 9 & 1095. SPLENDIDISSIMVS. pag. 421. 7. 447. 1. 481. 9. & 484. 6. AMPL. nempe *Amplissimus*. Qui aderant Romæ in Senatu ac decreta condebant, *Patres conscripti* dicebantur; at decuriones coloniarum, qui in curia sententiam dicebant, non *Patres*, sed tantum *conscripti* appellabantur; licet quidam Patres Patrum in allata superius inscriptione nuncupentur. Hinc pag. 355. Gruteri legitur: *Placere huic* ORDINI, nempe decurionibus; pagina vero 443. *Placere universis* CONSCRIPTIS; & pag. 456. *Placere* CONSCRIPTIS. Et in nostro Caiano cenotaphio: *Placere* CONSCRIPTIS *quæ ad IIII. Nonas Apriles &c. ita fieri agi, haberi, observarique* &c. Ex quibus eam antiquitus formulam in condendis colonicis decretis usurpatam intelligimus. Uti vero Senatus ac plebs Romæ discernebantur, ita & in coloniis ac municipiis separatim nominantur. Extant inscriptiones apud Panvinium in lib. de Imperio Rom. ubi de Coloniis agit, pag. 747.

DECVRIONES ET PLEBS
COLONIÆ ANCONITANORVM

Item pag. 748.

DECVRIONES ET PLEBS
COLONIÆ ASCVLANORVM

Ex quibus infertur in coloniis decurionum decretis plebis scita adiuncta, ita ut & ipsa plebs sententiam rogaretur. Hoc ipsum ostendit celebris inscriptio Narbonensis pag. 229. in qua Augusto Narbone PLEBS NARBONENSIVM *aram in foro posuisse* dicitur, ac TRES EQVITES ROMANI A PLEBE, & tres libertini annua sacra facere iubentur in honorem Augusti, quod IVDICIA PLEBIS DECVRIONIBVS CONIVNXIT; sive quia Decuriones conarentur plebeios a iudiciis excludere;

sive

sive quia discrepantes utrorumque sententias idem Princeps composuerit. Augustus sane ius comitiorum plebi Romanæ servavit; ex Svetonio cap. 40. nam *Fabianis & Scaptiensibus tribulibus suis die comitiorum, ne quid a quoquam candidatorum desiderarent, singula millia nummum a se dividebat.* Idem tamen in coloniis aba se in Italia deductis, ius comitiorum penes solos decuriones colonicos esse voluit; *excogitato*, ut ait Svetonius cap. 46. *genere suffragiorum quæ de magistratibus Urbicis Decuriones colonici in sua quisque colonia ferrent, & sub diem comitiorum obsignata Romam mitterent.* In nostro cenotaphio Caii hæc leguntur: *Duoviri qui primi creati erunt, hoc quod decurionibus & universis colonis placuit, ad decuriones referant, eorum publica auctoritate adhibita, legitime id caveatur, auctoribusque iis in tabulas publicas referatur.* Itaque tota auctoritas condendi decreti penes decuriones erat. Ceterum etiam plebem sententiam rogatam colligo ex iis quæ in eodem lapide leguntur: *Ob eas res universi Decuriones,* COLONIQVE &c. *inter sese consenserunt.* Deinde inferius: *Hoc quod decurionibus*, & VNIVERSIS COLONIS *placuit.* Ubi *colonorum* nomine plebs designatur, cum seiunctim a decurionibus nominetur. Ita apud Gruterum pag. 387. 2. legitur: ORDO NARNIENSIVM VNA CVM CIVIBVS. Vide inscriptionem Mundæ in Hispania, quam cap. 4. exhibeo. Pag. 484. 2.

ORDO VOCONTIORVM
EX CONSENSV ET POS
TVLATIONE POPVLI &c.

Quæ postulatio populi exprimitur etiam pag. 423. 6. & pag. 421. 1. Sextus Ligurius dicitur: IIVIR DESIGNATVS EX POSTVL. POPVLI; qui tamen ibidem inscribitur *ornamentis quinquevíralibus* SVFFRAG. SANCT. ORDINIS *honoratus*. Immo cum plebs cuipiam ob accepta beneficia statuam, vel inscriptionem dedicabat, locus publico monumento ornandus a decurionibus concedebatur. Ita pag. 392. in saxo Urbini legitur: LOCVS PLEBEI DATVS DECRET. DECVR. & passim hæ notæ L. D. D. D. in Gruteriano opere occurrunt, nempe: *Locus datus decreto Decurionum*; uti Romani Senatus consulta illis literis S. C. exprimebantur: ut plane constet integram condendorum decretorum auctoritatem solos decurio-

nes habuisse. Libro Digestorum 50. recensetur titulus *de decretis ab ordine faciendis*. Extat in codice Theod. lex. 1. *quemad. mun. civ.* in qua Constantinus Imperator ait, nominationem Duumvirorum *populi quoque suffragiis in Africa ex consuetudine celebrari*; cuius primum inductæ consuetudinis origo tempusque ignorantur: quæ tamen postea abolita fuit ex leg. 84. & 142. *de decur.* quibus statuitur nominationes a duabus tertiis ordinis in Africa faciendas. In decreto nostro de inferiis Caii laudantur *acta, facta, constituta per consensum* OMNIVM ORDINVM; quibus postremis verbis decretum Decurionum, ac consensus plebis exprimuntur, quæ decretum illud gratanter accepit. Ciceroni in epist. 3. ad Brutum *omnium Ordinum consensus* recitatur; nempe Senatus, equitum, ac plebis, qui triplex erat ordo civium Romanorum. In coloniis ac municipiis equites fuisse certum est, quorum census erat CCCC. millium nummum. Ovidius se equestri familia apud Sulmonem natum scribit lib. 4. Trist. eleg. 10.

Si quid id est, usque a proavis vetus ordinis hæres,
Non modo fortunæ munere factus eques.

Cicero apud Arpini municipium equestri familia natus erat; unde & a Iuvenali Sat. 8. ver. 237. dicitur

Hic novus Arpinas ignobilis, & modo Romæ
Municipalis eques.

Cæsar lib. 3. Bel. civ. cap. 71. scribit, eodem die duplici prælio desideratos equites Romanos notos *C. Fulginatem Placentia, A. Gravium Puteolis, M. Sacrativum Capua*. Cicero in Planciana num 18. cum quædam municipia nominasset, ait: *Iisdem nunc a municipiis adsunt equites Romani publice, cum legationis testimonio*. Et num. 26. *Sed cum sit Cn. Plancius is eques Romanus ea primum vetustate equestris ordinis, ut pater, ut avus, ut maiores eius omnes equites Romani fuerint, summum in præfectura* Atinati *florentissima gradum tenuerint* &c. Pisis etiam plures equestris ordinis viros fuisse nullus inficias ibit; & illi quidem vocibus *omnium ordinum* in Caiano marmore exprimuntur. Ordo equitum R. in coloniis dignior erat, quam ordo decurionum. Nam Plinius lib. 1. epist. 19. ad Firmum Novocomensem scribens, ait: *Magnæ & graves causæ, cur suscipere, & augere dignitatem tuam debeam. Esse autem tibi centum millium censum satis indicat, quod*

apud

apud nos decurio est. Igitur ut te non decurione solum, verum etiam equite Romano perfruamur, offero tibi ad implendas equestres facultates CCC. millia nummum. Iuxta illud Horatii:

Si quadringentis sex, septem millia desunt,
Plebs eris;

Romæ videlicet; in coloniis enim centum millium census Decuriones a plebe distinguebat. Strabo Gaditanæ urbis splendorem describens lib. 3. pag. 116. ait quingentos ibidem equites Romanos censos fuisse; *quot nullius vel Italicæ urbis censi fuerant, præter Patavinam.* Scribit de Augusto Svetonius cap. 46. *Ac nec ubi aut honestorum deficeret copia, aut multitudinis soboles, equestrem militiam petentes, etiam ex commendatione publica cuiusque oppidi ordinabat.* Præterea L. Munatius Plancus Lugdunum militum coloniam deduxit ex veteri epigrammate apud Panvinium & Gruterum: illorum quidam Equites fuere, quorum mentio habetur apud Gruterum pag. 431. 1. Sigonius lib. 2. de Antiquo Iure civ. Rom. cap. 2. recte notat Equites alios equo publico meruisse, alios privato; illos autem in Urbe diversum a Senatoribus ordinem constituisse; hos vero in exercitu ordinem a peditibus distinctum constituisse. Cicero in prima Philippica num. 14. reprehendens legem M. Antonii, qua centuriones in tertiam iudicum decuriam coniiciebat: *Census præfiniebatur*, inquit, *non centurioni solum, sed equiti etiam Romano. Itaque viri fortissimi atque honestissimi, qui ordines duxerunt, res & iudicant & iudicaverunt. Non quæro, inquit istos: quicunque ordines duxit, iudicet. Atqui si ferretis, quicunque equo meruisset, quod est laudatius, nemini probaretis; in iudice enim spectari & fortuna debet & dignitas.* Certum est lege Aurelia lata a L. Aurelio Cotta, Cn. Pompeio & M. Crasso Coss. A.V. 684 equestri ordini iudicandi potestatem restitutam, quam postea Iulius Cæsar confirmavit, exclusis tribunis ærariis. Svetonius in Iulio cap. 41. *Iudicia ad duo genera iudicum redegit, equestris ordinis, ac senatorii; tribunos ærarios, quod erat tertium, sustulit.* Hinc cum Cicero ait, nemini probari potuisse legem, qua iudicia concederentur iis omnibus, *qui equo meruissent*, plane infertur, non omnes qui equo merebant, ad equestrem ordinem Senatorio oppositum, pertinuisse; ob defe-

ctum videlicet census & dignitatis. Huius generis equites fuere qui in memorata inscriptione Lugdunensi post decuriones nominantur, quorum fortunæ ac dignitas infra decuriones erant. Illis etiam verbis, *per consensum omnium ordinum*, intelligi possunt Decuriones, & varia collegia, seu corpora artificum, fabrorum, naviculariorum &c. Ita Gruteri pag. 391. 1. legitur: *Ex decreto* ORDINIS *corporis piscatorum & urinatorum totius alvei Tiberis*. Verum cum Ordo cœtum decurionum postea significaret, plebeiorum artificum cœtus seu societates passim *collegia*, ac *corpora* nuncupata sunt; uti ex innumeris inscriptionibus, & ex titulo *de navicularius libro* 13. *C. Theod.* ac de pluribus collegiis lib. 14. per totum colligitur.

Anno Urbis 756. desinente IV. Nonas Apriles ob contentiones candidatorum, nulli Pisis magistratus novi creati fuerant; ex initio decreti de inferiis Caii. Extat lex 28. *de decurionibus* C. T. lata a Constante, seu Constantio; uti contendit Gothofredus, anno æræ Christianæ 339. *Constitutionibus perspicue definitum est, Kalendis Martiis nominationes fieri, ut splendidorum honorum munerumque principia primo tempore procurentur*. In tabula municipali apud Pighium ad A. V. C. 719. non eodem tempore novi magistratus unoquoque anno creati leguntur. Puto tamen imperante Augusto, in coloniis, quas idem *iure ac dignatione Urbi quodammodo pro parte aliqua adæquavit*; ex Suet. cap. 46. novos magistratus Kalendis Ianuariis munus primum obivisse; cuius tamen rei in tanta veterum monumentorum inopia nullum testem appello. Profecto in laudata tabula Duumviri post bellum Alexandrinum creati, Kalendis Ianuariis magistratum iniisse dicuntur. Utut de hoc sit, ineunte Aprili eius anni, quo Caius Cæsar obiit, nulli Pisis magistratus creati fuerant, *propter contentiones candidatorum*. Non semel Romæ ob candidatorum ambitionem nullis consulibus designatis, interrex creabatur. Ita anno V. 701. *septimo demum mense* consules creatos scribit Dio lib. 40. Cicero epist. 8. lib. 3. ad Q. fratrem ait: *Res prolata: ad interregnum comitia adducta*. Anno etiam insequenti 702. invalescentibus seditionum procellis, quas consularis ambitus excitarat, candidati consulatus per vim ac cædes magistratum invasuri, tribus veluti castris Romam occupaverant, ita ut unus tantum Consul Pompeius V. Kal. Martias designatus fuerit.

rit. Hic idem ambitus Pisanos Decuriones in partes distraxit, ne stato tempore, novi illius anni magistratus in colonia eligerentur. Alia tamen ex causa nulli plerumque in coloniis magistratus inibant. Nam cum Duumviris, atque aliis recenter creatis magistratibus munerum editio incumberet, nonnulli, ut graviores expensas declinarent, omni contentione curabant, ne quipiam sibi magistratus deferretur, & delato, non semel aufugiebant; ex *L.* 16. & 29. *de decur.* Præterea *Magistratuum & Sacerdotiorum editiones* memorantur *L.* 1. *de spect.* Apuleius libro 10. ait: *Quinquennali magistratui fuerat destinatus, & ut splendori capessendorum responderet fastium, munus gladiatorium triduanis spectaculis pollicitus, latius munificentiam suam porrigebat.* Plinius lib. 10. epist. 117. scribit, ineuntes magistratum in Bithynia universis decurionibus, ac non exiguo e plebe numero binos denarios, vel singulos dare. Extat inscriptio pag. 409. 3.

L. FADIO. PIERO. II. VIRO
MVNIFICENTISSIMO. CIVI
QVI. OB. HONOREM. DECVR
EODEM. ANNO. QVO. FACTVS. EST
GLAD. PARIA. XXX. ET. VENATION
BESTIARVM. AFRICANAR. ET. POST
PAVCOS. MENSES. DVVMVIRATV
SVO. ACCEPTIS. A. REP. H-S. XIIIX. N. VENAT
PLENAS ET. GLADIATORVM. PARIA. XX
EDIDIT. ITEM. POST. ANNVM. LVDOS
SCAENICOR. P. S. F. AVGVSTALES
L. D. D. D.

Coloniæ Duumviris, ne in edendis ludis patrimonia decoquerent, pecunias quandoque donabant, expensas munerum ex parte suppleturæ. Item pag. 452. 1.

T. ANCHARIO. T. F. PAL. PRISCO
AED. QVAEST. IIVIR QVAEST. ALIMENT. HVIC. PRIMO
II. VIR. BIGA. POSITA. OB. EXIMIAS. LIBERALITATES. ET ABVN
DANTISSIMAS. SINE. EXEMPLO. LARGITIONES. ET. QVOD. EX
INDVLGENTIA. AVG. OCTIES. SPECTACVLVM. GLAGIATOR
EDIDERIT. AMPLIVS. LVDOS. FLORALES &c.

Ea munerum a novis magistratibus edendorum consuetudo Roma in colonias ac municipia derivaverat. Plinius lib. 36. cap. 15. munus ædilitium M. Scauri, ac M. Agrippæ ludos in ædilitate undesexaginta diebus factos recitat; quod enim ædili-

li-

litas magistratum petentibus primum obveniret, immanibus munerum expensis populi Romani favorem sibi conciliare conabantur. Cicero pro Murena num. 38. ait: *Trinos ludos aedilis feceram*; & libro 2. de Officiis: *Nam pro amplitudine honorum, quos cunctis suffragiis adepti sumus nostro quidem anno, quod contigit eorum nemini, quos modo nominavi, sane exiguus sumptus aedilitatis fuit*. Plurium aedilium munera ibidem commemorat, additque: *Vitanda tamen est suspicio avaritiae; nam Mamerco homini ditissimo, praetermissio aedilitatis consulatus repulsam attulit*. Et in laudata oratione pro Murena ait: *Sunt enim populi ac multitudinis comitia. Quare si populo ludorum magnificentia voluptati est, non est mirandum eam L. Murenae apud populum profuisse*. De novorum consulum muneribus dixi dissert. 1. de Duobus nummis Diocletiani ac Licinii cap. 5. Vopiscus in Aureliano cap. 15. Furii Placidi consulis anno vulgari Christi 273. largitionibus narratis, ait: *Factum est enim ut iam divitiarum sit, non hominum consulatus: quia utique si virtutibus defertur, editorem spoliare non debet. Perierunt casta illa tempora; & magis ambitione populari peritura sunt*. Eadem largitionum pestis colonias afflavit. Hinc cum Sex. Ligurius in colonia Lugdunensi ob perpetuum pontificatum sibi collatum, plura millia nummum colonis donasset, dicitur: II. VIR. DESIGNATVS EX POSTVL. POPVLI. Ex Grutero pag. 431. 1. Quare cum populus magnificentiora munera ab uno potius quam ab altero expectaret, novorum magistratuum comitia per seditionem plerumque turbabat, quamvis electio penes decuriones esset, plebe nullum in coloniis suffragium dante. Ceterum memoratae in Pisana colonia contentiones candidatorum ambitioni potius deputandas arbitror, quam eorundem in declinandis ob spectaculorum expensas magistratibus; nam qui munus refugit, neutiquam pro eodem obtinendo candidatus contendisse dici potest. Cum Romae defuncto Rege, ac postea comitiis consularibus, morbo consulum, bello, aut seditione impeditis, novi magistratus creari non possent, interrex patritia e gente prodebatur, qui ad quintum diem cum imperio in Urbe esset, qui postea successorem in quinque alios dies excipiebat, quousque comitia consularia haberentur. In quibusdam coloniis, quod nulli novi magistratus creari possent, penes interregem iuris-

iurisdictionem fuisse indicat inscriptio Narbonensis apud Gruterum pag. 394. 5.

T. COMINIVS. C. F. PO
DVVMVIR. AEDILIS
INTERREX

Pagina etiam 491. 10. ponitur inscriptio cuidam, imperante Tiberio, Formiis dicata.

AED. III. AVGVRI. INTERREGI &c.

Verum Pisis nullos id temporis interreges creatos diserte monstrat tabula Caiana, in qua legimus: *Universi decuriones, colonique, quando eo casu in colonia neque IIvir, neque Praefecti erant, neque quisquam iure dicundo praerat, inter sese consenserunt* &c. At interrex iuri dicundo praeerat, Senatum cogebat, aliaque praestabat, quae Reges, seu Consules summo cum imperio Romae exequebantur. In illo tamen interregno coloniae Decuriones ac ceteri cives Pisani annuas inferias Caio decreverunt, legatos ad Augustum destinarunt, aliaque edixere, quae in eadem inscriptione referuntur. Quo vero mense eius anni Urbis 757. Duumviri *L. Titius A. F. & T. Allius T. F. Rufus*, qui in calce eiusdem decreti nominantur, magistratum capessiverint, ignoratur, priori versu cenotaphii, quo dies, mensis, ac locus exprimebantur, nescio cuius imperitia detonso. Hoc tamen compertum habeo ante V. Kal. Iulias Duumviros Pisis electos fuisse; nam ibidem Augustus saepius dicitur tribunitiae potestatis XXVI. quae desinebat die 27. Iunii, tunc tribunitiam potestatem XXVII. eodem auspicante; ut dissert. 2. cap. 15. fusius ostendam.

CA-

CAPUT IV.

Sacerdotes Pisanæ Coloniæ. Flamen Augustalis Pisis creatus. Antonius Flamen viventis adhuc Cæsaris designatus, sed non inauguratus. Plutarchi & Appiani interpretes notati. Augustus ante obitum divinis honoribus in Italia cultus. AUGUSTEUM eidem Pisis sacratum. Romæ S. C. & in Coloniis Decurionum decreta in templis facta. Augustus a poetis passim Deus ante obitum nuncupatus. Flamines cum Augustalibus a V. C. perperam confusi. Flamines Provinciæ contra Valesium ac Gothofredum asserti. Iidem a Decurionibus creati, a magistratu proditi, ab Auguribus etiam inaugurati contra Gutherium.

AD antiquos Coloniæ Iuliæ Pisanæ opsequentis Sacerdotes gradum facio, ut Caianam inscriptionem aliasque Pisis servatas, exponam; qua occasione insignem Ciceronis locum hactenus vel depravatum, vel perperam explicatum illustrabo. Et quidem in cenotaphio Caii nominatur *T. Statulenus Iuncus princeps Coloniæ*, FLAMEN AVGVSTALIS, PONTIF. MINOR PVBLICORVM P. R. SACRORVM. Numa tres tantum Flamines Romæ instituerat, Iovis, Martis, ac Quirini, quorum singuli sui tantum Dei sacris operarentur. Postea aliis Diis Flamines consecrati sunt; unde Tullius lib. 2. de Legibus, ait: *Divisque aliis alii sacerdotes omnibus pontifices, singulis Flamines sunto*. Varro lib. 4. L. L. a filo dictos putat; nam, cum intecto capite procedere non possent, nec apicem (galerus erat pilei rotundi formam habens) per æstatem ob æstum ferre possent, capillos filo nectebant; unde Flamines quasi filamines nuncupati. Religiosos vero Flaminum ritus in indicem cogit A. Gellius lib. 10. cap. 15. Inter ceteros honorum titulos, quos Dictatori Cæsari post bella civilia profligata, Senatus detulit, *Iovis ipsi*, inquit Dio lib. 44. *cognomentum palam imposuerant, templumque ei Clementiæ dedicari iusserunt, sacerdotioque eius Antonium quasi Flaminem Dialem aliquem præfecerunt*. Quod Iupiter Græcis Δὶς dicitur, eiusdem Flamen Dialis appellatus. Cicero in secunda Philippica num. 106. hunc Cæsaris Flaminem execratus, ait: *Est ergo Flamen ut Iovi, ut Marti,*

ut

ut Quirino, sic Divo Iulio M. Antonius . : . *Detestabilem hominem, sive quod tyranni sacerdos est, sive quod mortui*. At Cæsare superstite, eodemque forte vetante, non fuisse Antonium inauguratum colligitur ex eodem oratore ibidem dicente: *Quid ergo cessas? cur non inaugurare? Sume diem. Vide qui te inauguret; collegæ sumus; nemo negabit*. Erant ambo in augurum collegium cooptati. Ceterum Antonius quamvis Flamen Cæsaris destinatus, eodem occiso, invidiæ forte metu, seu quod stultitiæ proximum ducebat trucidati hominis Flaminem esse, inaugurationem omisit. Huius testis est idem Cicero in Philippica 13. hisce Antonium perstringens: *Deceptum autem patrem a me Cæsarem affirmare audes? Tu, tu, inquam, illum occidisti Lupercalibus, cuius homo ingratissimus flaminium cur reliquisti?* Verum Plutarchus in Antonio, narrata pace inter hunc ac Cæsarem & Sex. Pompeium A. V. 714. factam, ait: αὐτὸς δὲ Καίσαρι χαριζόμενος ἱερεὺς ἀπεδείχθη τοῦ προτέρου Καίσαρος. Quæ latine reddit Leonardus Arretinus. *Essetque augur in locum prioris Cæsaris, iunioris gratia constitutus*. At falso. Nam uti ex Cicerone ostensum est, iam Antonius vivente Cæsare fuerat inter augures adscriptus. Cum Parthica Appiani ex Plutarcho consarcinata sint; eadem verba pag. 156. interpres Gelenius latine vertit: *Ipse in amicorum gratiam, creatus est flamen divi Cæsaris*. Sed neque hæc melior est interpretatio. In primis participium χαριζόμενος voci Καίσαρι uniendum est; quod sane nomen *Cæsaris* perperam exscriptor Plutarchi omisit. Præterea falsum est Antonium eo A. V. 714. creatum fuisse flaminem *prioris Cæsaris*; siquidem adhuc superstite Cæsare A. V. 709. ex Dione lib. 44. proxime laudato, Antonius eiusdem Cæsaris flamen fuerat designatus. Vox ἱερεὺς, qua Plutarchus utitur, *sacerdotem* significat, non autem speciale quoddam genus sacerdotii, flaminium nempe, aut auguratum. Hinc cum Cæsar Octavianus Iulio patri divinos honores decrevisset, Antonius, inquit Plutarchus, *in gratiam Cæsaris* Octaviani, *prioris Cæsaris sacerdos factus est*. Ex his patet Augustum primum inter principes Romanos, cum adhuc in vivis esset, suomet nomini tanquam numini consecratos Flamines habuisse. Antonius enim Flamen Iulii Cæsaris adhuc superstitis designatus, non fuit inauguratus, seu ut vulgo dicitur, consecratus; illo vero mortuo, *flaminium reliquit*,

teste Tullio: quamvis postea eiusdem sacerdos in gratiam Augusti creatus fuerit, si vera narrat Plutarchus.

Cum Augustus A. V. 718. Sex. Pompeium maritimis ac terrestribus copiis exutum, ex Sicilia fugasset, ac Lepidum in triumviratu hactenus collegam, a militibus desertum, in ordinem redegisset, summis & humano fastigio maioribus honorum titulis ab Italiæ oppidis exceptus fuit; quod sublatis bellis civilibus, quæ Italiam tot annos infandis calamitatibus ac miserandis cladibus oppresserant, pacem eiusdem provinciis intulisset. Hinc teste Appiano lib. 5. Bel. civ. pag. 746. *oppidatim inter Deos tutelares consecratus est*. Hæc prima divini cultus Augusto delati mentio in historiis occurrit. Cum vero superato Antonio, Romanum orbem occupasset, Asiatici templa eidem uti Deo dicarunt apud Pergamum, Ancyram, aliisque in urbibus; quamvis ille ad declinandam invidiam, petentibus urbium legatis, ut ipsis templa Augusto consecrare permitteret, sub Romæ & Augusti nomine eadem dicari voluerit; ex Tacito lib. 4. Annal. Gruteri pag. 105.

ROMAE. ET. AVGVSTO
CAESARI. DIVI. F
COLON. AVXVRN
A. AEMILIVS. EX. PECVNIA
SVA. F

In vetustis iisdem Inscriptionibus non semel legitur: *Sacerdos Romæ & Augusti*. Philo de legatione ad Caium, ait: *Totus orbis cælestes Augusto honores decrevit, templa, fana, lucos, porticus, ut his nulla pulchriora visantur in urbibus, vel vetera, vel nova*. Addit autem Augustum accepisse huiusmodi honores a cæcis assentatoribus; *non quod probaret, sed quia videbatur hoc postulare amplitudo imperii, cui veneratio quædam his artibus parabatur*; *ipsum vero nunquam inflatum talibus obsequiis hinc certo colligitur, quod nunquam sustinuit se appellari Deum vel Dominum, aversatus hanc adulationem*. Svetonius cap. 2. de Vita Claudii, scribit ipsum natum Kalendis Augusti Lugduni; *eo ipso die quo primum ara ibi Augusto dedicata est*, anno Urbis 744. Apud Gruterum pag. 229. recitantur sacrificia statis anni diebus *Numini Augusto* facienda Narbone ex plebiscito colonico, in cuius titulo legitur:

NV-

NVMINI. AVGVSTI. VOTVM
SVSCEPTVM. A. PLEBE. NARBO
NENSIVM. IN PERPETVOM

Hæc ara Augusto dicata fuit X. Kal. Octobris, T. Statilio Tauro, L. Cassio Longino Coss. V. C. 764. Hinc Pisani, ne in deferendis Augusto honoribus ceteris cedere viderentur, sacrarium eidem in foro dicarunt, quod de Imperatoris agnomine Augusteum nuncuparunt. Initio decreti de inferiis Lucii dicitur; PISIS. IN. FORO. IN AVGVSTEO *scribendo adfuere* &c. Chimentellus cap. 7. de Bisellio scribit Augusteum exponi posse forum, quod ab Augusto sic dictum tradit Suidas in V. *Augustus*. Recte tamen observat hanc explicationem Pisanæ inscriptioni non congruere. Nam si forum dixerant, cur *Augusteum* repeterent? Duo igitur ibidem designantur, forum & Augusteum. Secundo exponit Augusteum proprætorio, seu publica domo, in quam de more Decuriones conveniebant ad consultandum, ac decreta facienda. *Tertio*, inquit, (*& puto verius*) *a cultu Augusti sic dictum, ut Serapeum, Heracleum, & multa id genus*. Vir insignis duo diversa loca putavit, quæ apud Romanam gentem unus idemque locus prisca religione erant. Nam ædes publica, in quam Romæ Senatus, & in coloniis seu municipiis Decuriones ad consultandum conveniebant, erat templum alicui Deo dicatum; nefas enim erat in loca non sacra, sed profana Senatum convenire. Gellius lib. 14. cap. 7. ait: *Varro docuit, confirmavitque nisi in loco per augures constituto, quod templum appellaretur, Senatus consultum factum esset, iustum id non fuisse; propterea & in curia Hostilia, & in Pompeia, & post in Iulia, cum profana ea loca fuissent, templa esse per augures constituta, ut in eis Senatus consulta more maiorum iusta fieri possent*. Lampridius in Alexandro Severo cap. 6. *Cum Senatus frequens in curiam, hoc est in ædem Concordiæ, templum inauguratum, convenisset*. Equidem Senatus coacti in templis mentio passim in Romanis Scriptoribus occurrit. Livius lib. 1. *Templumque*, inquit, *ordini ab se aucto curiam fecit, quæ Hostilia usque ad patrum nostrorum ætatem appellata est*. Lib. 37. *Eumeni Senatus datus est*. Dein: *Eumenes templo excessit*, ut de iis quæ Rex postulaverat, Patres consultarent; quo peracto: *Reductus a prætore in templum Rex, & dicere iussus*. De tem-

plo Castoris Cicero ait Verrina 3. num. 92. *Quo sæpe numero Senatus convocatur, quo maximarum rerum frequentissimæ advocationes fiunt*. Sallustius in Catilinaria: *Consul in ædem Concordiæ venire iubet, eo Senatum, advocat*. Audiendus iterum Cicero in Philippica 2. num. 43. *In hac cella Concordiæ, o Dii immortales, in qua, me consule, salutares sententiæ dictæ sunt*. Et in Philip. 5. num. 176. *In cella Concordiæ collocari armatos latrones, sicarios, e templo carcerem fieri; opertis valvis Concordiæ cum inter subsellia Senatus versarentur latrones, Patres conscriptos sententias dicere*. Idem habet in Sestiana num. 20. Lib. 2. epist. ad Q. fratrem ait: *Senatus ad Apollinis fuit*. Et M. Cælius lib 8. Fam. epist 4. idem tradit; epistola etiam 8. ait: *In æde Apollinis scribendo affuerunt*; recitatque S. C. de prætoriis provinciis. Appianus lib. 2. Civ. Bel. pag. 507. edicto Antonii consulis *Senatus in ædem Telluris convocatus est*. Quod ipsum testatur Plutarchus in Bruto. Vetustum hunc Latinorum morem, ante Æneæ in Italiam adventum laudans Virgilius Æneid. VII. V. 174 ait:

—— *hoc illis curia templum*.

Augustus quo Patres conscripti *& religiosius & minore molestia senatoria munera fungerentur*, sanxit, *ut prius quam consideret, quisque thure ac mero supplicaret apud aram eius Dei, in cuius templo coiretur*. Hæc Svetonius cap. 35. Sequiori quoque Augustorum ætate, Senatum in templum convocari solitum testantur Capitolinus in Maximo & Balbino cap. 1. & in Maximinis cap. 16. Trebellius in Valeriano cap. 1. in Claudio cap. 4. Vopiscus in Probo cap. 10. Lampridius in Alexandro cap. 6. Uti vero Romæ Senatores in templa coire solebant, ita pariter in coloniis Decuriones in sacras ædes decreta facturi conveniebant; nempe in loca per augures constituta, ut decreta iusta fieri possent. Ausonius in panegyri ad Gratianum ait: *Non forum, non basilica olim negotiis plena, nunc votis, votisque pro tua salute susceptis* &c. Forum quodlibet ex area & basilica constituebatur. Pisis in foro ædes sacra Augusto dicata *Augusteum* dicebatur, in quam Decuriones Iuliæ Pisanæ obsequentis consultaturi coibant. Apud Gruterum in titulo inscriptionis Neapoli legitur pag. 355. 1., ut omittam allatam pag. 444. 2. K. IVN. IN. CVRIA. BASILICAE. AVG. ANNIAN. SCRIBVN.

AD-

ADFVER. Qui locus Neapoli *Curia Basilica Augusta* Pisis *Augusteum* dicebatur. Philo de legatione ad Caium laudat dicatum Augusto templum, quod nuncupabatur [illegible], quod latine redditur *Augusteum*. Chimentellius ideo veretur Augusteum pro domo publica accipere, in quam de more convenirent Decuriones ad consulta facienda, quia Augusteum *vix digna vox eo saeculo Augusteo*. At extat vetus inscriptio pag. 227. 5.

P. VEIDIVS. P. F. POLLIO
CAESAREVM. IMP. CAESARI
AVGVSTO
ET. COLONIAE. BENEVENTANAE

P. Veidius Pollio Eques Romanus, ex Augusti amicis, qui murænarum vivariis damnatos servos immergebat, quive obiens A. V. 738. Augusto magnam hæreditatis partem, & Pausilypum villam prope Neapolim eidem legavit; ex Dione libro 54. Curiam Augusti honori, ac coloniæ Beneventanæ ornamento æque ac commodo extructam, Romano quidem, sed novo nomine, *Cæsareum* nuncupavit. Equidem Decuriones, uti dicebam, in ædes sacras ad consulta facienda convenisse, docet etiam inscriptio Ferentinatum pag. 456. 1.

M. ACILIVS. PLACIDVS. L. PETRONIVS. FRONTO
IIIIVIR. I. D. S. C. FERENTIN. IN. CVRIA. AEDIS. MER
CVRI. SCRIBVNDO. ADFVERVNT Q. SEGIARNVS MAE
CIANVS. T. MVNNIVS. NOMANLINVS

Utrumque vero decretum, nempe pag. 355. & 456. eadem plane formula, qua nostra Pisana, expressum apparet. Item pag. 1001. legitur decretum municipii Regiensis factum IN TEMPLO COLLEGI FABRVM. Huius vero moris causam assignabant, ut Numinis *sacramento unusquisque conventus, consuleret in medium*; teste D. Ambrosio in epistola contra Symmachum præfectum Urbi, qui aram Victoriæ dicatam in curia Romana reponendam dicebat, hæc ad Imperatorem scribens: *Illa ara concordiam tenet omnium, illa ara fidem convenit singulorum; neque aliud magis auctoritatem facit sententiis nostris, quam quod omnia iuratus noster Ordo decernit*. Victoriæ imaginem Augustus A. V. 725. ibidem posuit, *cum curiam Iuliam in honorem patris sui factam dedicavit*. Dio lib. 51. ubi antea dixerat eundem principem Asiati-

ticis permisisse, ut sibi templum Pergami, ac Nicomediæ extruerent: *Nam*, inquit, *Romæ & in Italia nemo unquam alicuius pretii homo id facere ausus est; quanquam defunctis Imperatoribus, qui imperio recte usi sunt, cum alii divini honores dantur, tum sacraria tribuuntur*. Aliter tamen Sextus Aurelius Victor de eodem principe scribit: *Hincque uti Deo*, inquiens, *Romæ provinciisque omnibus, per urbes celeberrimas, vivo mortuoque templa, sacerdotes & collegia sacravere*. Svetonio tamen plenam fidem habeo, qui cap. 52. ait: *In Urbe quidem pertinacissime abstinuit hoc honore*; subindicans in aliis Italiæ urbibus haud vetasse, ne divinus sibi cultus deferretur. Dionem certe redarguit Pisanus lapis, in quo T. Statulenus Iuncus Flamen Augustalis Pisis fuisse dicitur; itemque Augusteum, scilicet ædes sacrata Augusto, in quam colonici Decuriones publice deliberaturi conveniebant. Tacitus lib. 1. An. cetera inter, quæ mortuo statim Augusto vitio dabantur, hoc refert: *Nihil Deorum honoribus relictum, cum se templis & effigie numinum per Flamines & sacerdotes coli vellet*. Unus tantum Flamen Augusti adhuc superstitis a Pisano marmore exhibetur, eoque Taciti dictum mirifice illustratur. Et quidem poetæ, quibus cuncta pro arbitrio fingere licuit, non semel Augustum Dei nomine appellabant. Manilius lib. 1. Astronomicon sub initium ait:

Nunc mihi tu, Cæsar, patriæ princepsque paterque,
Qui regis augustis parentem legibus Orbem,
Concessumque patri mundum Deus ipse mereris.

Pedo Albinovanus in elegia de Consolatione ad Liviam Augusti uxorem, Drusum extinctum ita fantem inducit.

Denique laudari sacrato Cæsaris ore
Et merui, lacrymas eliciuique Deo.

Cui similia antea cecinerat Propertius lib. 4. eleg. ult. de Augusto itidem loquens:

Ille sua gnata dignam vixisse sororem
Increpat, & lacrymas vidimus ire Deo.

Ovidius lib. 1. Trist. eleg. 3. Deos, ut sibi Augustum placatum redderent, precatus, ait:

Cælestique viro, quis me deceperit error,
Dicite; pro culpa ne scelus esse putet.
Ut quæ sentitis, pænæ quoque sentiat auctor;

Pla-

Placato possim non minor esse Deo.

Et lib. 4 eleg. 4. cum Iovem ac Augustum nominasset, addit:

Causa tua exemplo superorum tuta duorum est,
Quorum hic aspicitur, creditur ille Deus.

Et lib. 2. ad Augustum:

Per mare, per terras, per tertia Numina iuro,
Per te præsentem conspicuumque Deum.

Horatius lib. 2. epist. 1. ad Augustum.

Præsenti tibi maturos largimur honores,
Iurandasque tuum per nomen ponimus aras.

Et hi quidem Deum Augustum fictis carminibus canebant, quem tamen ut reapse Numen Pisani coloni per Flaminem divinis honoribus prosequebantur; quod ipsum nobiliores Italiæ colonias & municipia fecisse nullus inficias ibit. Defuncti postea Augusti Germanicus Flamen inauguratus est, quod præter nummos prodit lapis pag. 236. 4. eidem Cæsari inscriptus:

AVGVRI. FLAM. AVG.
COS. II. IMP. II.

Illo vero in Syria acerbo fato sublato, Senatus decrevit; teste Tacito Annal. 2. *ne quis Flamen, aut augur in locum Germanici, nisi gentis Iuliæ crearetur*. Hic Petri de Marca Archiepiscopi Parisiensis sententia refellenda est, qui in dissertatione de Primatu Ecclesiæ Lugdunensis num. 58. ait: *Augustales isti sodales in unum corpus coibant, unde* Seviri Augustales *dicti, quibus ille qui præerat, Flamen primus dicebatur, idest primus collegii & corporis Augustalium*. Eadem inferius repetit num. 103. *Sacerdotes*, inquiens, *isti nuncupati sunt tamen* sodales Augustales, *ex Instituto Tiberii, apud Tacitum lib. 1. Annal. qui Lugduni, quemadmodum in Bætica, & aliis provinciis erant sex numero. Unde in inscriptionibus mentio IIIIII Aug. idest Sevirorum Augustalium, qui dicti quoque Flamines Augustales. Servabant inter se ordinem* &c. Eruditio virum insignem defecit, dum flamines Augustales cum sodalibus Augustalibus perperam confudit. Unius Dei unus tantum erat Flamen, Iovis Flamen Dialis, Martis Martialis &c. ita Augusti tum viventis in coloniis, tum mortui etiam Romæ unus tantum erat Flamen Augustalis; neque hic erat e corpore sodalium Augustalium: qui quidem sodales Augustales neque erant sex tantum, neque uspiam dicti sunt flamines

Augu-

Augustales. Capitolinus de Antonino Pio cap. 13. *Meruit*; inquit, *& Flaminem; & Circenses, & templum, & sodales Antonianos*. Spartianus scribit Helvium Pertinacem a Severo Imperatore in superos relatum, *addito Flamine, & sodalibus Helvianis*: cap. 7. de Vita Severi. Et Capitolinus cap. 15. de Pertinace ait: *Filius Pertinacis patris Flamen est factus, Marciani sodales, qui Divi Marci sacra curabant, Helviani sunt dicti propter Helvium Pertinacem*. Ita unus ubique Flamen, plures vero eiusdem consecrati principis sodales laudantur. Spartianus in Hadriano cap. 27. scribit, eidem vita functo decretos ab Antonino Pio *& Flamines & sodales*: nempe ut per singulos Flamines de more in quocunque oppido coleretur; non vero ut Romæ, vel alicubi uno eodemque loco plures Flamines sua sacra curantes haberet. Ita etiam Pacatus in panegyri ad Theodosium laudat apud Hemonam urbem *reverendos municipali purpura Flamines*; quod ibidem plures Flamines essent, quorum singuli sui cuiusque Dei sacris operabantur. Extat inscriptio apud Gruterum pag. 237. 1. a Seviris Augustalibus Neroni Germanici F. dicata.

NERONI. CAESARI
GERMANICI F
TI. AVGVSTI. N. DIVI. AVG
PRON. FLAMINI. AVGVSTALI
SODALI. AVGVSTALI

Palam uti distincta sacerdotia recensentur flaminium ac sodalitium Augustale. Tacitus lib. 1. An. ait: *Idem annus*, quo mortuus est Augustus V. C. 767. *novas ceremonias accepit, addito sodalium Augustalium sacerdotio, ut quondam T. Tatius retinendis Sabinorum sacris, sodales Titios instituerat. Sorte ducti e primoribus civitatis unus & viginti. Tiberius, Drususque, & Claudius, & Germanicus adiiciuntur*. Igitur illud collegium sodalium Augustalium ex viginti quinque sacerdotibus componebatur, ut plane demirer doctissimum Marcam sodales Augustales ad Seviros tantum restrinxisse; de quo mox plura dicentur. Porro illud sodalitium *novam ceremoniam* historicus appellavit, quod ante nulli extiterant sodales Augustales; cum tamen A. V. 757. Pisis T. Statulenus fuerit Flamen Augustalis, aliique etiam in ceteris Romani orbis coloniis; ita ut de utriusque sacerdotii discrimine dubitare nemo possit. De

Se-

Seviris Augustalibus proxime fusius differam; ac Marcæ opinionem iterum confutabo. Hic quidem num. 58. ex Grutero pag. 29. 12. inscriptionem adducit; in qua memoratur *Tauropolium provinciæ Narbonensis factum per C. Batonium* PRIMVM FLAMINEM AVG. ut plures Flamines collegium conflasse videantur, in quo primus idem Batonius fuerit. Valesius in notis ad lib. 28. Ammiani Marcellini, & in commentariis ad cap. 14. lib. 8. Eusebianæ Historiæ; & Gothofredus ad *L. 2. quemadmodum mun. civ.* C. Theod. scribunt eos qui provinciæ sacra curabant, appellatos sacerdotes; eos vero qui in municipiis Dei cuiuspiam sacris præerant, Flamines nuncupatos. Sane Martianus Imp. in Novella quarta laudat Constantini Augusti legem, qua vetat *Flamini municipali, sacerdoti provinciæ* uxorem ancillam ducere. Hos tamen reiiciunt inscripta antiquitus saxa. Nam pag. 322. 9. laudatur Sex. Attius Viennensis FLAM. PROV. NARB. *Flamen provinciæ Narbonensis*. Pagina 324. 8. Tarracone dicatur inscriptio C. Mario Verro Gerundensi FLAMINI. PROVINCIAE. HISP. CITER. ubi plures eiusdem provinciæ Hispaniæ citerioris Flamines nominantur. Item pagina 1096. Mæcius Mæcianus dicitur FVNCTVS. FLAMINATV. PROVINCIAE. HISPANIAE. CITERIORIS. Caius Batonius *primus Flamen Augustorum* appellatur, quod inter eos, qui erant Flamines provinciæ Narbonensis, primus erat; nempe ante eosdem creatus. Uti coloniæ diversos Flamines diversis Numinibus deputabant, quorum primus is dicebatur, qui ante ceteros flaminio ornatus fuerat; ita etiam provinciæ, habito publico provincialium conventu, Flamines distinctis Numinibus, videlicet singulis singulos assignatos creabant; quorum primus, qui flaminium prior acceperat, dicebatur. Narbonenses igitur de provincia benemeritis Augustis Flamines creabant, quorum prior flaminio iussus est pro salute Septimii Severi & M. Aurelii sacrificium facere. Aliam interpretationem mox afferam, & forte magis probabilem.

Flamines Romæ fuere perpetui, quod passim constat ex libris T. Livii, in quibus nusquam novus Flamen, nisi in demortui locum creatus recitatur. Postea idem sacerdotium in coloniis ac municipiis pro certo quodam tempore delatum fuisse, patet ex *L. 21. de decur.* qua statuit Constantinus, Curiales

post flaminii honorem, & magistratus, vel sacerdotii decursa insignia, non posse cogi fieri praepositos mansionum. In antiquis saxis legitur: FLAMINI. II. *Flamini iterum* pag. 489. 10. & pag. 321. 10.

C. SEMPRONIO. SPERATO. FLAMINI. DIVORVM
AVGG. PROVINCIAE. BAETICAE
IMP. NERVA. TRAIANO. CAES. AVG. GERM. III
VICERIO. ALARIANO. ET. L. MARTIO. POSTVMO. COSS
HIC. PROVINCIAE. BAETICAE CONSENSV. FLAMI
NIC. MVNVS EST. CONSEQVVT. PERACTO. HO
NORE FLAMINI. &c.

Habetur hic alter Flamen provinciae Divorum Augustorum, a provincialibus pro certo tantum tempore nominatus. Cum ante Traianum Imperatorem plures Augusti in Deos relati fuissent, ne Flaminum provincialium numerus plus forte iusto excresceret, quidam Flamines creabantur, qui consecratorum principum sacra peragerent; quos inter qui primo loco inaugurabatur, primus provinciae Flamen dicebatur, nusquam tamen Flaminum collegium legitur, secus ac Marca putavit. Alii Flamines erant perpetui, quorum aliquot nobis exhibent vetustae Inscriptiones pag. 426. 7. 446. 7. 479. 7. 480. 5. 483. 3. 494. 4. & alibi. Constantinus *L. 2. quemad. mun. civ.* statuit *Flamines perpetuos* esse immunes ab annonarum praepositturis; & in actis de purgatione Felicis Episcopi Aptungensis tom. 1. Concil. edit. Labbei nominatur *Felix F. PP. curator coloniae Cirtensium*; nempe *Flamen perpetuus*. Num T. Statulenus in nostro lapide nominatus, fuerit Flamen perpetuus Augustalis, vel tantum ad tempus creatus, incompertum mihi est; puto tamen perpetuum fuisse, uti erant Romae ceteri Flamines; temporarii enim Flamines sequiori aetate videntur inducti.

Flamines municipales erant ex ordine decurionum, nec prius sacerdotio ornari poterant, quam municipalia munera obivissent: *L. 77. de decur.* C. Theod. Hinc Flamen Augustalis Pisanus in cenotaphio nuncupatur PRINCEPS COLONIAE NOSTRAE; nempe primus inter colonos. Cicero lib. 3. Fam. epist. 11. Brutum appellat *principem iam pridem iuventutis, celeriter, ut spero, civitatis*. In oratione pro domo sua Pompeium principem civitatis nuncupat. Censorinus cap. 4. de Die Natali Q. Caerelium commendans, ait: *Tu*

iu-

tamen officiis municipalibus functus, honore sacerdotii in principibus tuæ civitatis conspicuus &c. quibus plane honorum titulis noster municipalis Flamen insignitur. Ad augendum honorem Cæsaris Augusti, eiusdem sacris fas erat operari virum coloniæ Pisanæ principem; uti eiusdem Imperatoris demortui flaminium Romæ suscepit Germanicus Cæsar, dein eiusdem filius Nero. Creabantur Flamines in municipiis a decurionibus; unde in saxo Comensi pag. 438. 7. laudatur L. Minucius Exoratus

FLAMEN. DIVI. TITI. AVG
VESPASIANI
CONSENSV. DECVRION

Nominatos a decurionibus, magistratus prodebat. Cicero in Miloniana num. 20. narrat Milonem profectum *Lanuvium ad Flaminem prodendum; quod erat Dictator Lanuvii Milo*. Flamines a Pontificibus inauguratos fuisse tradit Grucchius lib. 1. de Comitiis pag. 10. Verum ab auguribus eosdem etiam inauguratos ait Macrobius lib. 3. Satur. cap. 13. ubi inter commensales in cæna L. Lentuli Flaminis Martialis numeratur *L. Iulius Cæsar augur, qui eum inauguravit*. Idem docet Cicero in Philippica 2. ubi de Antonio Flamine Iulii nondum inaugurato verba facit.

CAPUT V.

T. Statulenus Iuncus Pisis Pontifex minor. De Pontificum maiorum ac minorum distinctione Panvinii ac Gutherii opiniones ex Cicerone reiiciuntur. Pontifex Max. unus erat e collegio maiorum Pontificum contra Sigonium. Pontifices minores speciale collegium constituebant. Pontifices a Cicerone in oratione de Domo sua nominati illustrantur, ac de eisdem Gutherii sententia confutatur. Sigonii ac Panvinii fasti corriguntur. Lectio vulgata Suetonii contra Casaubonum ex Cicerone ac Dione probata. Plures errores Glandorpii notantur. Gutherii erratum de Flamine Diali, eiusque iuris dicendi potestate. Dii municipales Italiae ex Tertulliano producti. Iuvenalis locus illustratur. Pontifices modo perpetui, modo temporarii extra Urbem creati. Quinquennales in vetustis saxis nominatos, non fuisse sacerdotes.

IDem T. Statulenus Iuncus Princeps coloniæ Iuliæ Pisanæ, & Flamen Augustalis, dicitur etiam in eodem Cenotaphio Caiano PONTIF. MINOR PVBLICORVM P. R. SACRORVM. Livio lib. 22. memoratur *L. Cantilius scriba Pontificum, quos nunc Pontifices minores appellant*. Quæ verba exscribens Capitolinus capite 7. de Vita Macrini, ait, hunc Imperatorem ac Pontificem Maximum electum, *cum scriba Pontificum esset, quos hodie Pontifices minores vocant*. Macrobius lib. 1. Satur. cap. 15. scribit: *Pontifici minori hæc provincia delegabatur, ut novæ Lunæ primum observaret aspectum, visamque regi sacrificulo nuntiaret*. In vetustis Inscriptionibus pag. 426. 5. dicatur elogium C. Iunio Flaviano PONTIF. MINORI. Cicero initio fere orationis de Haruspicum Responsis, Romanos Pontifices, qui de restituenda sibi domo iudicarunt, recensens, eos inter tres minores Pontifices nominavit. Integrum textum inseram, ut insignium Scriptorum in eodem exponendo errores clarius ostendam. *At vero*, inquit, *domum meam P. Cornelius Lentulus Consul & Pontifex, P. Servilius, M. Lucullus, Q. Metellus, Man. Glabrio, M. Messalla, L. Lentulus Flamen Martialis, P. Galba, Q. Scipio, C. Fannius, M. Lepidus, L. Clodius rex sacrorum,*

M. Craf-

M. Crassus , M. Scaurus , C. Cato , Sextus Cæsar Flamen Quirinalis , Q. Cornelius , P. Albinovanus , Q. Terentius Pontifices minores , cognita causa , duobus locis dicta , maxima frequentia amplissimorum ac sapientissimorum civium adstante , omni religione , una mente , omnes liberaverunt . Hosce iudices habuit Cicero A. V. 697. pridie Kal. Octobris ex lib. 4. ad Atticum epist. 2. Eos inter nominantur Pontifices sedecim , duo Flamines , ac insuper Rex sacrorum ; tres vero Pontifices postremo loco post Flaminem Quirinalem nominatos, *minores* appellat . Viri eruditi ex hoc Ciceronis textu Pontifices in maiores & minores dividunt ; quamvis in eisdem distinguendis diversas in sententias abeant . Symmacho Urbis præfecto , PONTIFICI MAIORI , *Quindecim viro S. F.* dicitur inscriptio , pag. 370. 3. Altera pag. 361. 1. L. Aradio Augur. , PONTIFICI MAIORI Panvinius de Civitate Romana pag. 417. scribit , collegium Pontificum Romæ usque ad Syllam ex octo tantum sacerdotibus conflatum , quibus cum Sylla Dictator A. V. 673. alios septem addiderit ; ex Liviana epitome lib. 89. plenum eorundem collegium XV. sacerdotum evasisse. Addit maiores Pontifices nuncupatos illos octo , qui lege Ogulnia ante Syllam collegium componebant ; maiores vero dictos , qui Sullana lege superadditi sunt , in quorum locum qui postea suffecti sunt , minores pariter sunt appellati . Hæc tamen opinio laudato superius Livii testimonio refellitur ; narrat enim L. Cantilium A. V. 538. fuisse *scribam Pontificum , quos nunc Pontifices minores vocant* . Itaque Pontifices minores ii postea dicti sunt , qui diu ante Syllam Romæ erant , non vero ii quos nova lege Dictator superinduxit . Rupertus in Enchirid. Pomponii lib. 3. cap. 4. ait , in collegio XV. Pontificum primo loco fuisse Pontificem Maximum , reliquos XIV. fuisse Pontifices minores . Hoc quoque falsum esse constat ex Cicerone , qui tres tantum postremos vocavit Pontifices minores, ut plane appareat ceteros fuisse Pontifices ; qua ratione Panvinii iterum opinio redarguitur . Praeterea L. Aradius Consul æræ vulgaris anno 340. in memorata inscriptione dicitur Pontifex maior , itemque Symmachus ; cum tamen id temporis Gentiles Pontificis Maximi titulum Imperatori tantum deferrent . Gutherius libro 1. de Vet. Iur. Pont. cap. 17. opinatur Pontifices patritia e gente appellatos maiores , plebeios

vero

vero minores dictos; nam lege Ogulnia sacerdotiis plebi communicatis, collegia Pontificum & Augurum partim ex plebeis, partim ex patriciis componebantur. Hanc quoque opinionem cum superius allatis, laudato Ciceronis testimonio, erroris manifeste convincitur. Orator ibidem sedecim Pontifices recenset, quorum postremos nuncupat minores; isti igitur neutiquam pertinebant ad collegium XV. Pontificum. Hoc secum tacite reputans Gutherius lib. 1. cap. 31. Ciceronis textum mutilavit, quo ultra XV. collegium Pontificum non excresceret; nam referens verba Ciceronis post Flaminem Quirinalem ait: *Q. Cornelius, Q. Terentius Pontifices minores, causa cognita* &c. cum tamen apud Ciceronem legatur: *Q. Cornelius, P. Albinovanus, Q. Terentius, Pontifices minores* &c. Sciens ac volens P. Albinovanum e collegio erasit, ne uno supra numerum XV. intruso, collegium Pontificum ex sedecim sacerdotibus conflaretur. Macrobius lib. 1. Satur. cap. 13. referens cœnam datam sacerdotibus in inauguratione P. Lentuli Flaminis Martialis, ait: *Duobus triclinis Pontifices cubuerunt: Q. Catulus, Man. Æmilius Lepidus, D. Sylanus, C. Cæsar rex sacrorum, P. Scævola Sextus, Q. Cornelius, P. Volumnius, P. Albinovanus, & L. Iulius Cæsar augur, qui eum inauguravit*. Ex his patet P. Albinovanum ac Q. Cornelium, quos Cicero in oratione habita A. V. 697. minores Pontifices appellat, fuisse Pontifices ante annum Urbis 691. quo mortuus est Metellus Pius Pont. Max. ex cuius libris se ea exscripsisse Macrobius testatur, Cæsare in Metelli postea locum creato; ex Dione lib. 37.

Ceterum duos alios Pontifices habemus eo anno 697. quo Cicero apud Pontifices orationem pro Domo sua recitavit; qui tamen iudicio non interfuerunt. Et quidem primo loco Iulium Cæsarem Pontificem Maximum, quem supremo licet sacerdotio conspicuum, laudati Scriptores non observarunt. Eo vero anno Cæsar bellum in Galliis administrabat, quam in provinciam anno 699. ineunte Aprili profectus fuerat. At Pontifex Maximus unus erat e collegio XV. Pontificum, quod locupletissimis Livii testimoniis ostenditur. Etenim mortuo Pontifice Maximo, prius creabatur alius Pontifex, ut integrum ac plenum esset collegium; dein ex eorum numero unus fiebat Pontifex Maximus. Livius libro 39. cap. 46.

A. V.

A. V. 571. M. Claudio Marcello, Q. Fabio Labeone Coss. ait: *Huius principio anni P. Licinius Crassus Pont. Max. mortuus est; in eius locum M. Sempronius Tuditanus Pontifex est cooptatus. Pontifex Maximus est creatus C. Servilius Geminus*, qui A. V. 545. Pontifex suffectus fuerat in locum T. Otacilii Crassi; ex eodem Livio lib. 27. cap. 6. Idem lib. 25. cap. 2. *Mortuo*, inquit, *L. Cornelio Lentulo Pont. Max. in eius locum suffectus M. Cornelius Cethegus*. Et paulo post. *Comitia inde Pontifici Maximo creando sunt habita*; additque electum P. Licinium Crassum, competitoribus Q. Fulvio Flacco & L. Manlio Torquato, qui ambo erant Pontifices; ex eodem Livio, qui lib. 23. cap. 21. ait Q. Fulvium Flaccum cooptatum fuisse Pontificem in locum Q. Ælii Pæti in pugna Cannensi occisi. Libro vero 30. cap. 39. ad A. V. 552. ait: *L. Manlius Torquatus Pontifex eo anno mortuus*. Cum Cæsar prætura functus Pontificatum Maximum peteret, competitores habuit nobilissimos consulares viros Q. Catulum ac P. Servilium; ex Plutarcho in Cæsare, & Sallustio in Catilinaria: quos *potentissimos duos competitores* vocat Svetonius cap. 13. Uterque vero erat Pontifex. Q. Catulus inter Pontifices in cœna a Macrobio memorata recensetur; P. Servilius dicitur Pontifex a Cicerone in orat. de Haruspicum responsis, & pro Domo; Cæsar vero, ex Velleio lib. 2. *absens Pontifex factus erat*; cum in Asia privata stipendia iuvenis faceret. Denique ipse Cæsar libro 3. Bel. civ. cap. 83. in castris Pharsalicis *iam de Cæsaris*, inquit, *sacerdotio Domitius, Scipio, Spintherque Lentulus quotidianis contentionibus ad gravissimas verborum contumelias palam descenderant*; singuli enim victoriam, occiso Cæsare, sperantes eiusdem Pontificatus maximo certatim inhiabant; Pompeii, in cuius castris militabant, operam ad illud obtinendum inani sibi voto pollicentes. Tres isti præcoces Pontificatus candidati erant e collegio XV. Pontificum. P. Cornelius Lentulus Spinther Consul & *Pontifex* dicitur Ciceroni in orat. citata, ubi num. 19. addit: *Te appello, L. Lentule, cui sacerdotis sunt thensæ, curricula, præcentio, ludi, libationes, epulæque ludorum publicorum* &c. Domitius paulo post occisus fuit in pugna Pharsalica, in cuius locum Pontifex factus est C. Octavius, qui postea imperium Romanum occupavit; teste Nicolao Damasceno in libello de Educatio-

ne

ac Augusti; cuius verba exscribam dissert. 2. cap. 4. Q. Scipio a Cicerone inter iudices Pontifices ibidem recitatur; quo mortuo, in eius locum Pontifex creatus fuit Tiberius Tiberii Imperatoris pater; ex Svetonio cap. 4. in Tiberio. Ex his constat Pontificem maximum e collegio Pontificum semper electum, ac primum in eodem fuisse. Hæc Sigonius, quamvis in Romana historia versatissimus, ignorans scripsit pag. 423. not. in lib. 25. Livii: *L. Lentulus duobus sacerdotiis præditus fuit, pontificatu, & pontificatu maximo. In eius mortui locum M. Cornelius Cethegus Pontifex factus est; P. vero Crassus Pontifex Maximus*: non animadvertens Pontificem maximum ex integro Pontificum collegio creari solitum; quæ tamen eiusdem antagonista Grucchius acute observavit. In eundem lapidem offendit Kippingius lib. 2. Antiq. Rom. cap. 12. scribens Pontifici maximo adfuisse *Pontifices minoris auctoritatis primo quatuor, tum quinque, demum quindecim*. Erant enim tantum quatuordecim.

Alterum etiam, præter Cæsarem, e Collegio XV. Pontificum eodem anno V. C. 697. indicat Cicero in oratione pro domo sua; ubi irridens Pontificem qui instigante P. Clodio, Tullianæ domus aream, erecto ibidem Deæ Libertatis simulacro, consecraverat, vocat eundem num. 104. *novum Pontificem, primam hanc post sacerdotium initum, religionem instituentem*. Dein num. 91. *Si autem scientia est quæsita, quis erat minus peritus, quam is qui paucis illis diebus, quibus in collegium venerat? qui etiam tibi erat magis obstrictus beneficio recenti, cum se fratrem uxoris tuæ fratri tuo germano antelatum videbat*. Et antea num. 90. *Pontifex*, inquit, *adfuit. Non te pudet, cum apud Pontifices res agatur, Pontificem dicere, non collegium Pontificum adfuisse? præsertim cum Tribunus plebis vel denuntiare potueris, vel etiam cogere? Esto collegium non adhibuisti; quid? de collegiis quis tandem adfuit* &c. *Frater*, inquit, *uxoris meæ*. Postea addit: *Hanc tu dedicationem appellas, ad quam non collegium, non honoribus P. R. ornatum Pontificem; non denique adolescentem quemquam, cum haberes in collegio familiarissimos, adhibere potuisti? Adfuit is, si modo adfuit, quem tu impulisti, quem soror rogavit, mater coegit*. Pontifex igitur, qui aream domus Ciceronis consecraverat, frater erat uxoris.

Clo-

Clodii. Haec erat Fulvia, quae Clodio occiso, C. Curioni nupsit, quam tandem M. Antonius, Curione bello civili in Africa interempto, uxorem duxit; unde pessimum eidem fatum imprecans Cicero in Philippica secunda, ait: *Cuius Clodii te fatum sicuti Curionem, manet; quoniam id domi tuae est, quod fuit illorum utrique fatale*. Consule Dionem in fine lib. 46. & Svetonium in Augusto cap. 62. Asconius in argumento Milonianae, ait: *Ultimae testimonium dixerunt Sempronia Tuditani filia, socrus P. Clodii, & uxor Fulvia, & fletu suo magnopere eos qui astabant, commoverunt*. Ex his colligimus Pontificem Ciceroni tacito nomine irrisum, fuisse Fulvium filium Semproniae, ac fratrem Fulviae Clodii uxoris. Eiusdem praenomen ac cognomen Glandorpius in Onomastico, ex collatis duobus Ciceronis testimoniis, erudite indagavit. Cicero in orat. pro domo numero 103. de eodem Pontifice, ait: *Viderat ille Muraenam vitricum suum consulem designatum, ad me consulem cum Allobrogibus communis exitii indicia afferri*. In oratione vero pro Muraena num. 67. ait: *Non igitur si L. Natta, summo loco adolescens, qui & quo animo iam sit, & qualis vir futurus sit, videmus; in equitum centuriis voluit esse, & ad hoc officium necessitudinis, & ad reliquum tempus gratiosus, id erit eius vitrico*, nempe Muraenae, *fraudi, aut crimini*. Pontifex igitur suppresso nomine Tullio memoratus, fuit L. Fulvius Natta, cuius vitricum L. Muraenam Cicero defendit: Sempronia enim, mortuo coniuge, Muraenae iuncta fuerat. Ex hucusque disputatis colligo A. V. 697. pridie Kal. Octobris, cum Cicero orationem pro domo sua apud Pontificum collegium recitavit, decem & octo Pontifices Romanos nomine nobis cognitos, sacris Deorum praefuisse, quorum sedecim Tullius recensuit; duos vero ex illius temporis Scriptoribus addidimus: nempe C. Iulium Caesarem Pont. Max. & L. Fulvium Nattam *novum Pontificem, qui paucis ante diebus in collegium venerat*. Neuter illorum iudicio adfuit. Nam Caesar in Gallia bellum gerebat; Fulvius vero, pudore vetante, ad tribunal non accessit, cum plenis collegarum suffragiis domum Ciceroni restituendam certo intelligeret; domi ergo procul a iudicio ea die se continuit. Cicero loco laudato, ante Sex. Caesarem Flaminem Quirinalem, tredecim Pontifices nominat, quibus si addantur Iulius Caesar

Pont. Max. ac Fulvius Natta, qui Tullianam aream dedicavit, integrum collegium XV. Pontificum componetur. Hinc recte Tullius post recensitum Flaminem Quirinalem, addit: *Q. Cornelius, P. Albinovanus, Q. Terentius, Pontifices minores*; ut plane intelligamus tres hosce postremos ad collegium XV. maiorum Pontificum non spectasse. Pontifices minores alterum collegium inferiorum sacerdotum componebant, quod non obscure indicat Festus *V. Pontifices minores*, scribens: *Minorum Pontificum maximus dicitur qui primus in id collegium venit; item minimus qui novissimus*. Non dicit *in collegium*, sed *in id collegium*; nempe Minorum Pontificum, quod erat diversum a collegio Maiorum Pontificum, illique administrare solitum. Lucanus lib. 1. describens amburbium Romæ peractum, fingit maximum natu vatum Etruriæ iussisse Urbem

Ambiri: & festo purgantes mœnia lustro,
Longa per extremos pomœria cingere fines
Pontifices, sacri quibus est commissa potestas:
Turba minor sequitur ritu succincta Gabino.
Vestalemque chorum ducit vittata sacerdos.

Addit quindecim viros, quibus Sibyllinos libros consulere datum; augures postea, dein VII. viros Epulones &c. Post collegium XV. maiorum Pontificum, memoratur poetæ *turba minor* Gabino ritu succincta, videlicet Minores Pontifices, quos immediate locat post Pontifices Maiores ante Vestales, XV. viros S. F. aliosque sacerdotes. Quædam Pontificum minorum munera recitat Macrobius lib. 1. Saturn. cap. 15. Quot vero fuerint Pontifices minores in suo collegio, incompertum mihi est, nec sum hariolus qui possim divinare. Existimo tamen omnes fuisse plebeios, quales plane fuere tres illi a Cicerone memorati; nempe Q. Cornelius, P. Albinovanus, & Q. Terentius. Cicero Q. Cornelii meminit lib. 5. Fam. epist. 6. ad P. Sestium scribens: *Sed postea quam & Cornelius tua Terentiam convenit, & ego cum Q. Cornelio locutus sum* &c. Hic Q. Cornelius cognatus erat P. Sestii, nec ullus Corneliorum patriciorum *Quinti* prænomen tulit. P. Albinovanus an is sit, quem Cicero in Vatiniana ait instructum a Vatinio ad accusandum P. Sestium, in medio relinquo. Publium quendam Albinovanum Senatorem a Sylla proscriptum scribit Appianus lib. 1. Bel. Civ. pag. 386. cuius Albinovanus Pontifex

fex filius videri possit. Q. Terentius Culleo Trib. pl. adstruitur A. V. 697. a Pighio; gens vero Terentia Culleorum erat plebeia, & aliquot eius familiæ viri tribunatum plebis gesserunt.

Gutherius lib. 1. laudato scribit: *Ex quindecim Pontificibus octo fuerunt patricii, septem plebeii*; addens patricios appellatos Pontifices maiores, plebeios vero minores. Hoc posterius evidenti ratiocinio confutatum est. Primum vero in examen vocandum est, ac recitati a Tullio Pontifices illustrandi; quædam enim in adversariis adnotavi, quæ bona lectoris venia, non historiam, sed philologicos commentarios scribenti, huc advocare liceat: quæ præfari libuit, ne in interpretando Ciceronis textu, extra chorum saltare videar. Primus nominatur *P. Lentulus consul & Pontifex*. Is est P. Cornelius Lentulus Spinther Cos. A. V. 697. e gente patricia. Ciliciam Proconsul obtinuit, ac re ibi feliciter bello gesta triumphum egit; ex Cicerone lib. 5. ad Atticum epist. ultima. Bello civili partes Pompeii secutus, a Cæsare apud Corfinium obsessus, colloquium impetrans, inquit Cæsar lib. 1. Civ. cap. 22. *Cæsaris in se beneficia exponit, quæ erant maxima; quod per eum in collegium Pontificum venerat* &c. Fugiens ex acie Pharsalica, Rhodum appulit; at ab oppidanis exclusus alio fugam intendit, ac brevi incerta morte extinctus est; nam Cicero in Bruto eundem recenset cum iis *qui eodem bello occiderant*; ubi insigne eidem elogium attribuit. Sæpius suis in orationibus Cicero plenis velis in Lentuli encomia fertur, quod eodem Consule, ab exilio revocatus fuit. Illa plane emphatica in orat. post red. in Sen. *Princeps P. Lentulus, parens ac Deus nostræ vitæ, fortunæ, memoriæ, nominis* &c. Secundo inter iudices loco ponit P. Servilium Vatiam Cos. A. V. 675. a debellatis in proconsulatu Cilicum prædonum oppidis, Isauricum appellatum. Extrema senectute diem clausit A. V. 710. quo Cæsar occisus fuit. Cicero in Philip. 2. quam anno V. 711. recitavit, *proxime mortuum* testatur. Et hic quoque patricia gente natus erat. Tertius nominatur M. Lucullus e plebeia Liciniorum gente, qui consulatum gessit A. V. 681. in Terentiam gentem adoptatus a M. Terentio Varrone, frater L. Licinii Luculli rebus adversus Mithridatem gestis celeberrimi. Provinciam Macedoniam sortitus, ob victorias de Thracibus aliisque barbaris reportatas, triumphavit: ex Livio lib. 97. ac Ci-

cerone in Pisoniana. Cum A. V. 697. Kal. Octobris Senatus haberetur, scribit Cicero lib. 4. ad Atticum epist. 2. *Adhibentur omnes Pontifices, qui erant Senatores*; a quibus cum Marcellinus quæsivisset, quidnam pridie in iudicio collegii Pontificum de domo Ciceronis statuissent: *tum M. Lucullus de omnium collegarum sententia respondit: religionis iudices Pontifices fuisse, legis Senatum: se & collegas suos de religione statuisse* &c.

His quartum addit Pontificem Q. Metellum. Pedianus in argumento Cornelianæ notat florente Cicerone, plures fuisse Quintos Cæcilios Metellos gentis plebeiæ. Q. Metellus Pont. Max. ante sexennium obierat. Qui Cæcilius Metellus Celer A. V. 694 consulatu functus est, eiusque in eo magistratu gesta laudantur Dioni lib. 37. ubi eundem Augurem fuisse scribit. Hic Claudiæ uxoris fraude extinctus fuit, eiusque infelicem exitum deplorat Cicero in orat. pro Cælio num. 46. Veneno sublatus est A. V. 695. nam Vatinius eo anno Tribunus plebis *augur fieri in Q. Metelli locum contendebat*; ex Cicerone in Vatiniana num. 14. Ambo igitur isti Quinti Metelli obierant, antequam Cicero causa de domo sua apud Pontifices diceret. Duo vero Metelli solo agnomine distincti, id temporis apud Scriptores Romanos celebrantur. Q. Cæcilius Metellus Nepos Cos. anno Urbis 697 & Q. Cæcilius Metellus Creticus Cos. anno Urbis 685. collega Q. Hortensii oratoris. Horum quinam fuerit Pontifex inquirendum. Cicero pro domo sua numero 94 ait: *C. Atinius patrum memoria, bona Q. Metelli, qui eum ex Senatu censor eiecerat, avi tui, Q. Metelle, & tui, P. Servili, & proavi tui, P. Scipio, consecravit, foculo posito, adhibitoque tibicine*. Plinius libro 7. capit. 44. fusius describit furorem eius Tribuni plebis: *Macedonicus*, inquiens, *in ipso tamen flore dignationis suæ ab C. Atinio* (in editis libris perperam *Catinio* legitur) *Labeone, cui cognomen fuit Macerioni, Tribuno plebis* &c. Q. Cæcilius Metellus Macedonicus fuit Consul A. V. 611. Censor vero An. 623. Asconius Pedianus loco superius laudato, scribit Q. Metellum Nepotem consulem A. 697. filium fuisse Q. Metelli Nepotis, qui cum T. Didio consulatu functus est A. V. 656. ac nepotem Q. Metelli Balearici, filii Q. Metelli Macedonici. Quare Q. Metellus Macedonicus fuit proavus Q. Metelli Nepotis Cos. A. 697. quo Cicero ab exilio Romam revocatus,

tus, orationem pro recuperanda domo recitavit. Ex his infero Q. Cæcilium Metellum Creticum fuisse Pontificem quarto loco a Cicerone recensitum. Nam si is fuisset Q. Metellus Nepos, noster Orator non dixisset: *Avi tui, Q. Metelle*; sed: *proavi tui*, ut statim dixit: *proavi tui, P. Scipio*. Erravit Glandorpius in tabulis Cæciliorum, dum Q. Metellum Creticum non ab avo Q. Metello Macedonico, sed ab ignoto quodam Q. Metello avo ortum fingit, ignotiorem eidem etiam L. Metellum patrem pro arbitrio assignans. In vulgatis Plinii codicibus lib. 7. cap. 44. hæc Q. Metelli Macedonici, cum ultimo fato urgeretur, postrema verba recitantur: *Ite filii, celebrate exequias; nunquam civis maioris funus videbitis: Et hoc dicebat Balearicis, & Creticis, & Diadematis, iam Macedonicus ipse*. Velleius Paterculus lib. 1. cum Q. Metelli Macedonici felicitatem describeret, ait: *Mortui eius lectum pro rostris sustulerunt quatuor filii, unus consularis & censor, alter consularis, tertius consul, quartus candidatus consulatus, quem honorem adeptus est*. Obiit igitur Q. Macedonicus A. V. 639. quo Q. Metellus eiusdem filius cum M. Scauro Consul fuit, & annum post alterum C. Cæcilius Metellus Caprarius quartus eius filius gessit consulatum, collega Cn. Papirio Carbone. Profecto anno Urbis 639. quo Q. Metellus Macedonicus obiit, cognomen *Cretici* nondum cuipiam Metellorum delatum fuerat. Hoc cognomen primum obtinuit Q. Cæcilius Metellus Creta anno Urbis 685. quadragesimo sexto ab avi Macedonici morte, in P. R. potestatem redacta; ex Dione initio lib. 36 *Cretensibus*, inquit ibidem, *servitutis iugum impositum est, cognomentumque Cretici Metello dederunt*. Florus lib. 3. cap. 7. *Nec quicquam*, inquit, *amplius tamen de tam famosa victoria, quam cognomen Creticum reportavit*. Ciceroni in Planciana, quam habuit anno Urbis 699. Plancius dicitur *miles in Creta Metello hoc imperatore*. Ex his patet Pliniani codicis erratum. In tribus Mss. Mediceis in pluteo Laurentiano LXXXII. recte legitur: *Et hoc dicebat iam Balearicis, & Diadematis, iam Macedonicus ipse*, cognomine *Creticis* omisso, quod primus Cæciliæ genti intulit Q. Metellus, qui Pontifex sedit in causa de domo Tulliana. Q. Metellus Creticus æmulorum invidia, sub initium Catilinariæ conspirationis A. V. 691. nondum ex Cre-

ta

ta triumphaverat, ex Sallustio in Catilinaria; qui tamen teste Eutropio lib. 6. D. Iunio Syllano & L. Muræna Coss. *de Creta triumphavit* V. C. A. 692. Kal. Iuniis. Is A. V. 699. adhuc erat superstes; quod colligitur ex allatis verbis Ciceronis pro Plancio, de quo ibidem num. 22. ait: *Fuit in Creta postea contubernalis Saturnini propinqui tui, miles huius Q. Metelli, quibus cum fuerit probatissimus, hodieque sit, omnibus esse se probatum debet sperare*. Obiit paullo post cum Hortensio oratore *ante initium bellorum civilium*; teste Velleio lib. 2. nempe ante A. V. 704. Sigonius ac Panvinius in fastis scribunt Q. Metellum Creticum fuisse filium L. Metelli Delmatici. Idem vero Panvinius ad A. V. 637. statuit consulem L. Cæcilium Metellum Delmaticum filium secundum Q. Macedonici. Quæ sententia Sigonio pariter placuit. Utrunque tamen insignem Scriptorem erroris convincunt fragmenta triumphalia Capitolina apud Gruterum pag. 298. 3. ubi legitur:

L. CÆCILIVS. L. F. Q. N. METELLVS. ANN. DCX...
DELMATIC. PRO. COS. DE. DELMATEIS. III. NO...

Lucius Cæcilius Delmaticus ex huius tabulæ fragmento designatur filius L. Cæcilii Metelli Calvi; quare errarunt laudati Scriptores, ad quos etiam accessit Glandorpius, dum eiusdem patrem statuunt, Q. Metellum Macedonicum, fratrem L. Metelli Calvi. Hoc ipsum ex Cicerone colligitur. Nam in Sestiana num. 88. M. Scaurum alloquens, ait: *Aut qualis Q. Metellus patruus matris tuæ, qui cum florentem hominem in populari ratione L. Saturninum censor notasset* &c. Is fuit Q. Cæcilius Metellus Numidicus ex auctore vitarum Vir. illustrium, Cæcilia mater Scauri erat filia L. Metelli Delmatici Pontificis Max. quod diserte tradit Pedianus in Scaurianam. Itaque Q. Metellus Numidicus, ac L. Metellus Delmaticus fuere fratres germani, filii L. Metelli Calvi. Marci vero Scauri patruus recte a Tullio appellatur Q. Metellus Numidicus. Præterea Sigonius ac Panvinius perperam L. Metellum Delmaticum ex fascia, qua ulcus frontis obligabat, Diadematum nuncupatum putarunt. Etenim L. Metellus Diadematus erat filius Q. Metelli Macedonici, teste Plinio laudato; Lucius vero Delmaticus ex fastis Capitolinis fuit L. Calvi F. Amissis indicibus consulum qui initio lib. 36. Dionis descri-

pti

pti erant, ac Q. Metellum Creticum A. V. 785. eiusque fratrem L. Metellum anno insequenti consules designabant, praenomine patris de more addito, incompertum habeo, quemnam ex quatuor Q. Metelli Macedonici filiis Q. Metello Cretico patrem assignem.

Quintus in iudicio Pontificali statuitur Manius Glabrio plebeia Aciliorum familia genitus, cuius pater Acilius Glabrio Trib. pl. legem Aciliam de repetundis tulit; ex Cicerone in Verrina tertia. Gessit consulatum A. V. 787. ac Pontum cum Bithynia lege Gabinia sortitus, in Asiam transmittens, partas a Lucullo contra Mithridatem victorias corrupit. Sextus ponitur M. Valerius Messalla patricius, qui A. V. 693. consulatu functus fuerat. De eodem haec scribit Cicero in Bruto: *M. Messalla minor natu quam nos, nullo modo inops, sed non nimis ornatus genere verborum, prudens, acutus, minime incautus patronus in causis cognoscendis, componendisque diligens, magni laboris, multae operae, multarumque causarum.* Hisce sex Pontificibus, viris consularibus addit L. Lentulum Flaminem Martialem, cuius nummi prostant apud antiquarios; eiusque coenam inauguralem Macrobius lib. 3. Sat. cap. 13. describit, ut paene salivam moveat. Eiusdem meminit Cicero lib. 2. ad Att. epist. 24. & lib. 12. epist. 6. & in Vatiniana num. 19. ait: *L. Lentulum hunc iudicem nostrum Flaminem Martialem, quod erat eo tempore Gabinii tui competitor, eiusdem Vettii indicio opprimere voluisti.* Patinus vir eruditissimus in notis ad cap. 17. Svetonii in Iulio, ubi dicitur Caesar inter socios Catilinae nominatus *apud Novium Nigrum quaestorem a L. Vettio indice*, reponit cum Casaubono *L. Vettio iudice*; quod extat nummus inscriptus: VETTIVS IVDEX; & in altera parte: SABINVS. S. C. Verum vulgarem lectionem retinendam esse patet; ex Dione lib. 37. ubi narrans coniurationem Catilinae, ait: *Alii autem qui nondum deprehensi erant, indicio L. Vettii equitis, qui consors eorum coniurationis, proposita impunitate, indicium professus erat, convicti atque supplicio affecti sunt.* Addit eundem alios postea mala fide indicasse, fraudemque Senatui innotuisse. Idem Cicero in Vatiniana: *Fregerisne in carcere cervices ipsi illi Vettio, ne quod indicium corrupti indicii extaret?* Vettius semel A. V. 691. Caesarem aliosque, uti Catilinae socios, detu-

tulit. Rursus A. V. 695. paris fraudulentiæ operam C. Cæsari pollicitus, *exposuit manum fuisse iuventutis duce Curione, in qua Paullus initio fuisset, & Cn. Cæpio hic Brutus, & Lentulus Flaminis filius conscio patre* &c. ut Pompeium de medio tollerent. Vettius tamen falsi indicii convictus, ne Cæsar, aliique auctores fraudis publicarentur, in carcerem coniectus, laqueo extinctus est. Sane Cicero rem narrans Attico lib. 2. epist. penultima, scribit: *Vettius, ille, ille noster index, Cæsari ut perspicimus, pollicitus est* &c. quo dicendi modo designat Vettium sibi consuli fuisse indicem conspirationis Catilinariæ. At Vettius, qui in nummo designatur, diversus plane est a Vettio indice. Sane T. Vettius cognomine *Iudex*, Prætor quæstionem de repetundis A. V. 695. sortitus est, & ex prætura Africam obtinuit; uti ex Cicerone in oratione pro Flacco ostendit Pighius ad eundem annum. Capitolino in Maximo & Balbino capit. 2. memoratur *Vettius Sabinus ex familia Ulpiorum*; unde cognomen *Sabini* in Vettiorum gente sequiori etiam ætate auditum est. In vetustis inscriptionibus ponitur epitaphium P. VETTIO. P. F. CAM. SABINO. Apud Gruterum pagina 486. 7.

Septimo inter Iudices loco appellat P. Galbam e patricia Sulpiciorum gente in Pontificum collegium adscitum. Hic A. V. 684. Prætor fuit in quæstione de repetundis, quem tamen C. Verres hoc anno accusatus, *iudicem reiecit*; ex Verrina 3. numer. 12. Pedianus in argumento orat. de toga candida, eumdem vocat *sobrium ac sanctum virum*. A. V. 690. cum Cicerone, Catilina, L. Cassio aliisque ex epist. 1. ad Atticum consulatum petens, repulsam tulit. Idem Orator pro Muræna numer. 15. ait: *Mihi ipsi accidit, ut cum duobus patriciis, altero improbissimo atque audacissimo, altero modestissimo atque optimo viro peterem; superavi tamen dignitate Catilinam, gratia Galbam*. Hunc amplissima ex familia hominem, sed sine nervis fuisse scribebat Quintus Cicero de petitione consulatus. Octavus ibi Pontifex recitatur Q. Scipio e patricia Corneliorum gente. Hic filius fuit P. Cornelii Scipionis Nasicæ & Liciniæ L. Crassi oratoris filiæ, eiusque avos ac proavos laudat Cicero in Bruto. Idem tamen a Q. Cæcilio Metello Pio Pontifice Max. adoptatus ante A. V. 691. dictus postea fuit *Q. Cæcilius Q. F. Metellus Pius Scipio*; uti nominatur a Cælio

lio apud Ciceronem lib. 8. epist. Fam. epist. 8. Edidit munus funebre gladiatorum in honorem Q. Metelli Pii; ex Tullio in Sestiana numer. 107. Glandorpius memoratam adoptionem non advertens, duos ex uno Scipiones fecit in Onomastico, pagina 261. Illam tamen diserte Dio lib. 40. A. V. 792. recensuerat: *Is*, inquiens, *Scipio, cum Nasicæ esset filius, testamento in genus hæreditatemque Metelli Pii adoptatus, atque hinc cognomentum Metelli ferens, filiam Pompeio in matrimonium dederat, ab eo contra consulatum, ac ne causam diceret, acceperat*. Hinc generis partes secutus, bello civili acie in Africa victus, ac navi fugiens, manus sibi intulit, ne vivus in Cæsaris potestatem veniret. Itaque ex patricia Corneliorum Nasicorum familia ad plebeiam Cæciliorum Metellorum gentem transierat. Eiusdem pontificatus meminit Cicero in Bruto, cum Brutum ita loquentem inducit: *Hic Scipio collega meus*, quod Brutus eo A. V. 707. erat e collegio Pontificum; ut patet ex lib. epist. ad M. Brutum 10. in qua Cicero: *cuius vos*, ait, *Pontifices, ad aram in Velabro sacrificium facere soletis*. Svetonius etiam scribit patrem Tiberii Imperatoris *Pontificem in locum P. Scipionis substitutum*; in Tiberio capit. 4.

Nonum in eodem pontificali iudicio locum tenuit C. Fannius stirpis plebeiæ; plures autem eius gentis Tribuni pl. in Republ. floruerunt. Partes Pompeii bello civili secutus, milites cum imperio habuit; ex Cicerone lib. 8. ad Attic. epist. ante penult. *Nam aut cum imperio*, inquit, *sunt, ut Pompeius, Scianus, Fannius, Voconius, Sestius, ipsi consules*. Sicilia provincia eidem destinata fuerat; nam lib. 7. ad Atticum epist. 13. Cicero scribit: *Fannius cum imperio in Siciliam præmittitur*; quamvis Cato illuc postea missus fuerit; ex Cæsare lib. 1. Bel. civ. cap. 22. Idem Cicero lib. 11. epist. 6. Pompeii miserando exitu deplorato, ait. *De Fannio consoler te? perniciosa loquebatur de mansione tua*; ex quibus colligitur eodem infelici fato A. V. 706. periisse. Decimus Pontifex appellatur Manius Æmilius Lepidus, quem pariter in cœna Flaminis Lentuli Macrobius inter Pontifices recenset. Gessit consulatum A. V. 688. Cum ob contentiones candidatorum A. V. 702. consularia comitia peragi non possent, Manius Lepidus fuit interrex; ex Pediano in Milonianam.

Hisce Pontificibus inseritur a Cicerone L. Claudius Rex sa-

crorum. Erat patricia Claudiorum gente natus, quem compellans Cicero pro domo sua ait: *Et tu, Rex, disce a gentili homine tuo*; nempe P. Clodio, quem ibidem insequitur. Hæc verba Tullii perperam intelligens Glandorpius in Marciis pag. 583. putavit ibidem designari Q. Marcium Regem Cos. A. V. 686. quem gentilem P. Clodii dicit, quod Claudiam illius sororem in matrimonio habebat. Verum eo in loco vocem *Rex* non Marciorum cognomen, sed sacerdotem Regem sacrificulum significare ex oratoris contextu palam deducitur. Cum ante paucos annos in cœna augurali a Macrobio dicatur *C. Cæsar Rex sacrorum* cum Pontificibus sedisse, & hic alter Rex sacrorum a Tullio nominetur; vel quispiam C. Cæsar Glandorpii Onomastico addendus est; vel dicendus est C. Cæsar postea Dictator, id temporis fuisse Rex sacrorum, quo sacerdotio abdicavit, cum provinciam Hispaniam ulteriorem cum militari imperio accepit post præturam, quam A. V. 692. gessit. Etenim Romani, ejectis regibus, quod insignia eorundem in rempublicam beneficia fuerant, volentes regium nomen in Urbe remanere, sacerdotem designarunt; teste Dionysio lib. 5. *qui sacris tantum præesset, immunis a militia, vocaretur que Rex sacrificulus*. Cum L. Cornelius Dolabella, qui Duumvir navali classi præerat, creatus esset Rex sacrorum, P. Servilius Pontifex Max. jussit eidem militari magistratu abiret, antequam inauguraretur, quod & Tribus etiam jussere; ex Livio lib. 40. Hinc C. Cæsar cum bellicam gloriam affectaret, antequam in provinciam abiret, sacerdotio regis sacrorum abdicavit, in ejusdem loco L. Claudio suffecto; de quo nihil compertum mihi est, cum Tullius cognomen reticuerit.

Undecimus Pontifex est M. Crassus Liciniæ familiæ plebeiæ, duplici consulatu Pompeio collega, sed infelici apud Parthos exitu magis notus. Ejus vitam Plutarchus descripsit; avaritiam vero Urbs, Palæstina, ac Orientales Romanorum provinciæ expertæ sunt. M. Scaurus patricia Æmiliorum gente ortus duodecim inter judices locum tenuit. Hujus avus ex auctore de Viris illust. *quamvis patricius, ob paupertatem carbonarium negotium exercuit*; pater vero multis in Republica honoribus floruit, Consul, ac postea Censor, quo in magistratu viam Æmiliam stravit, *qua per Pisas & Lunam usque Sabatios*

tios, indeque Dertbonem ducit; ex Strabone lib. 5. pag. 150. Glandorpius pag. 35. scribit uxorem habuisse Cæciliam Q. Metelli Pont. Max. filiam, ex qua M. Scaurum Pontificem suscepit. Errat; etenim Cæcilia uxor patris Scauri, erat filia L. Cæcilii Metelli Delmatici Pont. Max uti ex Pediano in Scaurianam prænotavi; quæ marito mortuo, Syllæ dictatori nupsit, ex Plutarcho in Sylla. Munus ædilitium M. Scauri Pontificis in causa Ciceroniana, describit Plinius lib. 36. cap. 15. Vocat *opus maximum omnium, quæ unquam fuere humana manu facta*. Quæstor antea Pompeii in Oriente Palæstinam rexit; ex Appiano in Syriacis, & Iosepho lib. 14. Antiq. Iud. cap. 8. Idem postea ex iudice Ciceronis cliens, ob Sardiniam avare administratam, reus repetundarum a Cicerone defensus fuit, cuius orationis fragmenta Pedianus posteritati servavit. Cum in A. V. 701. consulatum peteret, repulsam passus, ac largitionum convictus, in exilium missus fuit A. V. 702. Lege Appianum lib. 2. Bel Civ. pag. 442. Pedianum in Scaurianam, Ciceronem lib. 4. epist. ad Atticum, & lib. 3. ad Q. fratrem. Maiorum Pontificum collegium complet C. Curio, qui decimo tertio loco a Cicerone nominatur; nam Flaminem Martialem ac Regem sacrorum extra numerum Pontificum repono. Curio e Scriboniis plebeiis fuit; quem sane non C. Curionem, qui bello civilium maximo omnium primum facem subiecit, sed eiusdem patrem fuisse ex Cicerone probatur. C. Scribonius Curio functus consulatu A. V. 678. Macedoniam provinciam sortitus, *Dardanos & Mœsiacos subegit, & primus Romanorum ducum ad Danubium usque pervenit*; ex Sex. Rufo in Breviario. Eiusdem ex Macedonia triumphi meminit Cicero in Pisonem, & Eutropius lib. 6. Hic tertius suæ ætatis orator est habitus uno tantum, ut inquit Cicero in Bruto, *verborum splendore* commendatus. Testatur tamen ibidem neminem, qui in oratorum numero fuere, abs se cognitum *in omni genere honestarum artium tam indoctum tam rudem*. Præterea ostendit vel in scribendo turpes illum memoriæ defectus passum esse; nam in dialogo, quem cum Curione filio, Cæsare consule, habere fingit, *cum sermo esset institutus, senatu misso, quem senatum Cæsar consul habuisset, reprehendit eas res, quas idem Cæsar anno post, & deinceps reliquis annis administravisset in Gallia*. Cæsar A. V. 695. consulatu functus est; qu re si

Curio reprehendit ea quæ anno sequenti, & deinceps reliquis Cæsar in Gallia gessit, Curio vivebat A. V. 697. quo iudicium Pontificale de domo Ciceronis habitum fuit. Eundem A. V. 700. vel insequenti mortuum esse, colligo ex eiusdem Ciceronis epistolis. Nam lib. 2. Fam. epist. 2. C. Curionem filium ob mortem patris consolatur, scribens C. Curionem patrem omnium fortunam superaturum fuisse, *si ei contigisset ut te ante videret, quam e vita discederet*. Curio filius id temporis erat in Asia quæstor C. Clodii proprætoris, qui A. V. 700. Asiam provinciam obtinebat; ex epist. 14. lib. 4. ad Atticum. Cum M. Antonius dictitaret se petitionem auguratus Ciceroni concessisse, mendacem eiusdem iactantiam confutans in Philip. 2. sub initium ait: *Poteras autem eo tempore auguratum petere, cum in Italia Curio non esset? aut tum cum es factus, unam tribum, sine Curione ferre potuisses?* At Cicero factus est augur in locum P. Licinii Crassi A. V. 701. cum M. Crasso patre a Parthis cæsi; teste Plutarcho in vita Ciceronis. Præterea lib. 2. cit. epist. 6. scribit Curioni: *Nondum erat auditum te ad Italiam adventare, cum Sex. Iulium Milonis mei familiarem cum his ad te literis misi, sed tamen cum adventare tuus adventus putaretur, & te iam ex Asia Romam versus profectum esse constaret*. Narrat ibidem Milonem petere consulatum, cui se omnem operam debere testatur; ipsumque Curionem etiam atque etiam rogat, ut Milonis petitioni adiumento esse velit. Milo A. V. 701. erat candidatus consulatus, competitoribus Plautio Hypsæo, Metello Scipione, C. Memmio, aliisque; ex Appiano lib. 2. Bel. Civ. pag. 442. Itaque etiam A. V. 701. Curio filius aberat Roma; ac proinde intra A. V. 700. & 701. eiusdem pater e vita migravit. Scio Dionem libro 40. A. V. 704. scribere Curionem Trib. pl. petiisse, ut ad ferendas leges, alter mensis intercalaretur, cum nulla esset intercalationis necessitas: *Quod Curionem ipsum, quippe Pontificem, minime fugiebat*. Verum novum id temporis Pontificem fuisse Curionem colligo ex lib. 2. laudato epist. 7. cuius legitur inscriptio: *Cicero Procos. C. Curioni Trib. plebis*; ubi gratulatus Curioni tribunatum, ait: *De sacerdotio tuo quantam curam adhibuerim, quanquam difficili in re atque causa cognosces ex iis literis, quas Thrasoni liberto tuo dedi*. Rogat postea Curionem, ne sibi imperium prorogetur. Hæc epistola scripta est A. V. 703. quo Cicero proconsul Ciliciam administra-

stravit, ac Curio in annum insequentem Tribunus designatus fuit; quo tempore Curio sacerdotio in Pontificum collegio ornatus fuit, ut Curio Pontifex in causa de domo Ciceronis A. V. 697. non filius, sed pater omnino censendus sit. Hactenus de Pontificibus maioribus, qui de domo Tulliana iudicarunt; ex quibus constat errasse Gutherium, dum illorum octo patricios, septem vero plebeios statuit. Nam eo anno erant in collegio Pontificum septem patricii, C. Iulius Cæsar, P. Lentulus Spinther, P. Servilius Isauricus, M. Valerius Messalla, P. Sulpicius Galba, Man. Æmilius Lepidus, M. Æmilius Scaurus; octo vero plebeii, nempe: M. Licinius Lucullus, Q. Cæcilius Metellus Creticus, Man. Acilius Glabrio, Q. Metellus Pius Scipio, C. Fannius, M. Licinius Crassus, C. Scribonius Curio, L. Fulvius Natta. Quibus Cicero inserit L. Cornelium Lentulum Flaminem Martialem, L. Claudium Regem sacrorum, ac Sex. Iulium Cæsarem Flaminem Quirinalem, quæ sacerdotia patriciis tantum gentibus conferebantur; ex Cicerone in orat. pro domo num. 30. neque unquam uti auguratus ac Pontificatus, plebi communicata sunt.

Idem Gutherius lib. 1. de Vet. Iure Pont. cap. 32. cum inter iudices Pontifices, qui de domo Ciceroniana sententiam tulere, Flamen Dialis neutiquam ab Oratore recenseatur, putavit Flaminem Dialem iuris dicendi potestate caruisse, quod ex Fabio Pictore quotidie feriatus erat: additque ex indice iudicum in causa de domo sua a Cicerone memoratorum, constare Dialem non fuisse e collegio Pontificum, in quo tamen censebantur Flamen Martialis, ac Quirinalis cum Rege sacrorum, quoties de sacris apud collegium agebatur. Vir eruditus rem plane ignoravit. Etenim cum A. V. 697. agitabatur causa Ciceroniana, nemo erat id temporis Flamen Dialis. Anno Urbis 667. L. Cornelius Merula Flamen Dialis Consul suffectus in locum Cinnæ, qui consulatu Urbeque eiectus fuerat, eodem anno Cinna cum victore exercitu in Urbem ingresso, *sibimet ipse venas secuit, scripta prius tabella, testatus se id fecisse* deposito apice; Flaminem enim apicatum mori nefas habebatur. Velleius vero lib. 2. ait: *Quos sæpe pro salute Reipublicæ Flamen Dialis precatus erat Deos, eos in exsecrationem Cinnæ partiumque eius tum precatus, optime de Republica meritum spiritum reddidit*. At certum est post Merulam

ne-

neminem Flaminem Dialem fuisse inauguratum ad annum usque V. C. 744. Tacitus lib. 3. An. scribit: *Duobus & septuaginta annis, post Cornelii Merulæ cædem, neminem suffectum*. Dio vero lib. 54. *Tum quoque primum post Merulam, Flamen Dialis creatus est*. Quæ verba perperam de Augusto dicta Pighius tom. 3. An. accepit; scribens ad annum Capitolinum 743. *Augustus Flamen Dialis creatus est*. Nam inauguratus fuit Cornelius Lentulus Maluginensis, cuius consulatus suffectus una cum flaminio Diali, imperante Augusto A. V. 763. ita in fastis Capitolinis designatur: LX. K. IVL. SER. CORNELIVS. CN. F. CN. N. LENTVL. MALVGIN. FLAM. DIAL. Tacitus lib. 3. An. *Servius Maluginensis Flamen Dialis, ut Asiam sorte haberet, postulavit*. Svetonius de Augusto cap. 31. ait: *Nonnulla etiam ex antiquis cærimoniis paulatim abolita restituit: ut salutis augurium, Diale flaminiam* &c. Hinc Flamen Dialis suos inter iudices Pontifices a Cicerone non recitatur, quia nullus per ea tempora erat Flamen Dialis. Equidem alterum etiam Gutherius peccat scribens Diales magistratus Romæ non cepisse, quod quotidianis feriis impediti, ius dicere non possent. Nam Servius Maluginensis libro 3. Taciti testatus est: *Sæpe Pontifices Dialia sacra fecisse, si Flamen valetudine, aut munere publico impediretur*. Itaque & Diales munere publico fungebantur. Livius lib. 39. scribit A. V. 571. *Prætores ita sortiri iussi, uti Flamini Diali utique altera iurisdicendi Romæ provincia esset*. Is fuit C. Valerius Flamen Dialis, eo anno prætor electus. Idem antea fuerat ædilis curulis ex eodem Livio; ædiles vero circa ea quæ ad ipsorum magistratum attinebant, iurisdictione pollebant. Hinc Auctor de Viris illustr. in M. Scauro ait: *Ædilis, iuri reddendo magis, quam muneri edendo studuit*. Denique Merula ac Maluginensis, aliique consules, quos A. Gellius tacito nomine recitat, consulatum gessere; ut plane omnis de Dialium iurisdictione dubitatio evanescat.

Hisce pro insigni Ciceronis testimonio de maioribus ac minoribus Pontificibus prolixius disputatis, ad Pisanæ coloniæ Pontificem minorem, a quo longius excurrere libuit, revertor. Is in nostro lapide inscribitur *Pontifex Minor* SACRORVM PVBLICORVM P. R. Italiæ urbes, antequam in easdem Romani coloni deducerentur, particularia quædam Numina colebant; eorumque sacris pro-

prii

prii Pontifices operabantur. Tertullianus quorundam Italiæ populorum Deos recenset in Apologetico cap 24. scribens: *Romanas ut opinor, provincias edidi; nec tamen Romanos Deos earum, quia Romæ non magis coluntur, quam qui per ipsam quoque Italiam municipali consecratione censentur: Crustuminiensium Belventinus, Narniensium Viridianus, Asculanorum Ancharia, Volsiniensium Nursia, Ocriculanorum Valentia, Sutrinorum Nortia, Faliscorum in honore est pater Curis, unde accepit cognomen Iuno*. Iuvenalis Sat. 10. v. 74. ait:

—— idem populus, si Nurscia Thusco
Favisset, si oppressa foret secura senectus
Principis; ac ipsa Seianum diceret hora
Augustum.

Seianus Tacito initio lib. 4. Annalium *genitus Vulsiniis* dicitur; at Vulsinensium Dea erat ex Tertulliano *Nursia*, quæ tamen in quibusdam codicibus perperam *Nersia* appellatur. At Farnabius proximo Tertulliani loco ignorato, putavit Nursciam Thuscorum omnium Numen fuisse, quam tantum Vulsinienses e duodecim Etruriæ populis adorabant. Antiates Fortunæ Equestri templum dicaverant; Romæ *nullum tamen tali cognomento erat*. Tacitus lib. 3. hæc prodit, additque Romanos decrevisse, *cunctas cærimonias Italicis in oppidis, templaque, & Numinum effigies, iuris atque imperii Romani esse*. Lepide Tertullianus: *Satis etiam video Deos decuriones, certasque municipii, quibus honor intra muros suos determinatur*. Hinc Cicero pro Flacco num. 54. *Sua cuique*, inquit, *civitati religio est; nostra nobis*. Antiqua suorum Arpinatium sacra laudat initio libro 2. de Legibus: *Hic sacra, hic genus, hic maiorum multa vestigia*. Hæc particularia urbium sacra vulgo municipalia dicebantur. Extat inscriptio pag. 66. 3. quam dicavit L. Caspurnius

II. VIR. BIS. FLAM
SACR. PVB. MVNICIPAL

Festus ait: *Municipalia sacra vocantur, quæ ab initio habuerunt ante civitatem Romanam acceptam: quæ observare eos voluerunt pontifices, & eo more facere, quo fecissent antiquitus*. Sigonius libro 1. de Ant. Iure Italiæ cap. 4. scribit, cives Roma in colonias deductos, earum urbium, in quibus collocati essent, sacra secutos fuisse, Romanis sacris desertis,

quod

quod Cicero in Agraria secunda adhortans plebem Romanam, ne timeret se lege Rulli in colonias mitti, hæc pro concione dixit: *Vos vero, Quirites, retinete istam possessionem gratiæ, libertatis, suffragiorum, dignitatis, urbis, fori, ludorum, festorum dierum, ceterorum omnium commodorum*. Quare si coloni non agebant festos dies, quos Romæ celebrabant, Romana sacra amittebant. Hanc tamen opinionem saxum Pisanum elidit, in quo T. Statulenus inscribitur *Pontifex minor sacrorum publicorum Populi Romani*. Itaque Pisana in colonia servabantur sacra publica victoris gentium populi. Pag 1011. 1. Iulius Zosimus dicitur: CVR. SAC. PVB. P.R. *Curator sacrorum publicorum Populi Romani*. Est tamen Romana inscriptio. Profecto Cicero ibidem ait num. 92. *Hic isti decem viri, cum numerum colonorum ex lege Rulli deduxerint, centum decuriones, decem augures, sex Pontifices constituent*. Hanc electi ex numero civium Pontifices, ad nova sacra transire debebant? immo una cum collegiis quæ Romæ summo in honore erant, Romanorum etiam Deorum cultum in colonias deferebant. Cum Paulus Act. 16. una cum Sila Philippensibus Christianam religionem traderet, utrunque ad tribunal traxerunt, dicentes. *Annuntiant morem, quem non licet nobis suscipere, neque facere, cum simus Romani*. Philippi, ut ibidem dicitur, erat *prima partis Macedoniæ civitas colonia*; quod & nummus indicat inscriptus: COL. AVG. IVL. PHILIP. apud Spanhemium dissert. 2. pagina 57. Illos vero apud Philippopolim Romanorum Deorum cultum secutos, ex laudatis eorundem verbis apparet. Nec oppositum Cicero adstruit in oratione contra Rullum. Nam quo plebem a mutando patrio solo revocaret, universa Romanæ urbis commoda, maiestatem magistratuum, fori frequentiam, ludorum voluptates, tot festorum dierum solemnitates ob oculos ponit, ac statim addit: *Nisi forte mavultis, relictis his rebus atque hac luce Reipublicæ, in Sipontina siccitate, aut in Salpinorum pestilentia finibus, Rullo duce, collocari*. Equidem Circenses in colonia celebratos ex nostro lapide Caiano dissert. 3. ostendam. Tertullianus cap. 7. de Spect. ait: *Ea si minore cura per provincias pro minoribus viribus administrantur; tamen omnes ubique Circenses illuc deputandi, unde & petuntur; inde inquinantur, unde sumuntur*. In iis vero ludis sacrificia more Roma-

mano ubique fiebant, uti idem Scriptor affirmat. Praeterea forum habebant in coloniis, sua comitia, & alia, quae quod ob exilitatem umbra tantum essent eorum, quae Romae discedentes in colonias, amissuri erant; ideo Orator plebem monebat, ne legem Rulli ratam haberet.

Pontifices Romae perpetuos fuisse, nisi ultro sacerdotio abirent, vel eodem privarentur, ex Livianis monumentis superius notavi, quod initio in coloniis etiam observatum puto; verum ad certum tempus postea creari coeperunt. In marmore Pisano nuper effosso laudatur Felix Herculeo PONT. PERP. REIP. PIS. *Pontifex perpetuus Reipublicae Pisanae*.

Ex quo constat posteriori aetate Pisis Pontifices temporarios inaugurari solitos; alias nullus augendi honoris causa dictus fuisset perpetuus, si nemo ad pontificatum stato tempore finiendum, promotus fuisset. In vetustis saxis *Pontifices perpetuos* designatos, vide cap. 3. indicis Gruteriani. Cicero in Verrina 4. annuum Pontificem Syracusis creari solitum testatur: *Siracusis lex est de religione, quae in annos singulos Iovis sacerdotem sortito capi iubet*. Et inferius: *Cephaledi mensis est certus, quo mense sacerdotem maximum creari oporteat*. Num vero in coloniis annui Pontifices designati fuerint, mihi plane incompertum est. Quod quidam in antiquis monumentis dicantur *Pontifices quinquennales*; pag. 437. 5. putarunt viri eruditi Pontifices ad quinquennium creatos. Verum duas ibidem dignitates expressas censeo, ut quinquennales fuerint in coloniis, qui Romae censores dicebantur; de quibus Cicero lib. 3. de Legibus, XII. tabularum sanctionem refert: *Magistratum quinquennium habento*; unde singulis lustris creabantur. Cicero in Verrina IV. a num. 91. de Censoribus Siciliae plura narrat; praesertim *censores binos* in singulis civitatibus creatos, & *propter magnitudinem potestatis hunc magistratum a populo summa ambitione contendi*; denique *quinto quoque anno* Siciliam totam censeri. Pagina 366. Gruteriani thesauri inscriptio secunda legitur.

S. P. Q. NEAPOLITANVS
D. D. L. ARRVNTIO. L. F
GAL. BAEBIO. CENSORI
REIP. NEAP

Censores colonici vulgo quinquennales dicebantur, quod quin-

to quoque anno crearentur. Eos vero a Pontificibus distinctos probat inscriptio pag. 479. 8.

D. M.
C. VALERI
PETRONIANI
DECVR. PONTIF. SACERD
IVVEN. MED. CAVSIDIC. QVINQ

In qua cum dicatur *Pontifex*, *Sacerdos iuvenum Mediolanensium*, *Causidicus*, & denique *Quinquennalis*, palam indicat Pontificatum ac quinquennalitatem diversos coloniarum honores designare, non vero Pontificem in quinquennium creatum. Pagina 394. 7. Comnius quidem inscribitur: PONTIF. ET. QQ. *Pontifex & quinquennalis*. Igitur erant munera diversa. Plura id genus epigrammata addensat iunior Gothofredus ad *leg. 7. de Pistoribus* C. Theod. In inscriptione Pisaurensi pag. 322. 8. legitur: Huic ANNO QVINQVENNAL. *Petinii Prisci mariti eius plebs urbana ob merita eorum* . . . . . Hinc tamen non infertur quinquennalitatem fuisse annuum magistratum; nam ibidem honor a plebe uxori Petinii delatus indicatur anno, hoc est, ut vulgo dicimus, *in un anno* quinquennalitatis mariti. Apuleius lib. 10. ait: *Gradatim permensis honoribus, qui quennali magistratui fuerat destinatus*; quemadmodum Romæ censores eligebantur, qui aliis magistratibus antea perfuncti fuerant. Hadrianus Imperator *Atria quinquennalis* creatus dicitur Spartiano cap. 19. sed de his hactenus.

CAPUT VI.

Augures in Coloniis. Augustalis Pisanus ex vetusta inscriptione producitur. Augustalium origo deducta. Eorum sacerdotium contra Velserum probatur. Eiusdem & Marca V. C. de numero Augustalium opinio reiecta. Seviri Augustales iidem Magistri nuncupati. Augustales sacerdotes in seniorum ac iuniorum collegia distributi. Creabantur a Decurionibus. Ius sacrum dicebant. Plures de iisdem Reinesii errores refelluntur. Liberti inter Augustales referri poterant. Eorum dignitas supra plebem et infra Decuriones. Quidam perpetui Augustales creati.

PRæter Pontifices erant etiam in coloniis Augures cum ad templa dedicanda, comitia Decurionum habenda, aliave

ve more Romano, præmissis auspiciis, facienda, augures in coloniis lege triumvirali constituebantur. Hinc Rullus, cum coloniam Capuam vellet deducere, *decem Augures, sex pontifices* eo mittendos esse dicebat; apud Ciceronem in Agraria. Sex. Volusius AVGVR. Spoleti memoratur pag. 171. 1. Altera inscriptio pag. 444. 3. dicatur L. Octavio AVGVRI EX D. D. (*Decurionum decreto*) CREATO. Similia habentur pagina 172. 13. Extat Pisis apud Roncionios, uti superius retuli, prægrande saxum; in quo uxori Meitiæ Ianuariæ epitaphium sculpendum curavit Q. Obsequentius Severinus

AVG. PISIS. CVR. KAL. FLORENTINORVM

Si quis contenderet ibidem AVGVREM coloniæ Pisanæ designari, nullum cum eodem contentionis funem ducerem. Ipse tamen arbitror Augustalem illis notis AVG. exprimi, quorum sane Augustalium mentio iisdem omnino literis expressa in innumeris inscriptionibus toto Romano orbe dicatis, occurrit. Horum originem recitat Tacitus sub initium principatus Tiberii, ante exitum anni Iuliani 59. V. C. 767. quo Augustus, & imperandi & vivendi finem fecerat: *Idem annus*, inquit, *novas cærimonias accepit, addito sodalium Augustalium sacerdotio, ut quondam T. Tatius retinendis Sabinorum sacris, sodales Titios instituerat. Sorte ducti e primoribus civitatis unus & viginti. Tiberius Drususque & Claudius & Germanicus adiiciuntur.* Anno vero insequenti, ait, Falanio equiti Romano crimen ab accusatore prætentatum; *quod inter cultores Augusti, qui per omnes domos in modum collegiorum habebantur, Cassium quendam mimum, corpore infamem adscivisset.* Uti Pisani, honoris causa, adhuc superstitis Augusti sacerdotem, quem Flaminem Augustalem dixere, in colonia Iulia obsequenti creaverant, ita Tiberius, eiusque exemplo plerique in Urbe Augustales sodales instituerunt, qui consecrati post mortem Augusti tanquam Numinis sacra curarent. Tum Romani orbis coloniæ, aliaque oppida Augustalium collegia instituerunt, ut insigni erga demortuum principem officio, successoris sibi benevolentiam conciliarent. Viri doctissimi in Augustalibus describendis, minus feliciter stylum exercuerunt; quamvis ex vetustis saxorum elogiis plenam eorundem cognitionem assequi potuissent. Velserus lib. 5. rerum Augustæ Vindelicorum pag. 103. scribit ex laudato Taciti libro, Augustales dicen-

dos esse sacerdotes; at inquit *vetare lapides, in quibus sodalium nomen nunquam additum, & a Flamine Augustali unus plane distinguit*: FLAMINI DIVI AVG. VI. VIRO AVGVSTALI; *nec enim unus aliquis eiusdem Numinis Flamen & sodalis*. Huius postremi dicti falsitas patet ex inscriptione Neronis Cæsaris Germanici F. superius allata, in qua idem dicitur *Flamen Augustalis, sodalis Augustalis*. Eiusdem etiam pater Germanicus pag. 236. 4. inscribitur FLAM. AVG. quod idem tradit Tacitus, cuius verba ibidem adduxi; qui tamen diserte affirmat Germanicum adiectum supra numerum sodalibus Augustalibus una cum Claudio; de quo Svetonius in sexto cap. vitæ eiusdem ait: *Senatus quoque, ut ad numerum sodalium Augustalium sorte ductorum, extra ordinem adiiceretur, censuit*. Tacitus diserte Augustales vocat sacerdotes lib. 2. ubi referens honores mortuo Germanico decretos, ait. *Ut nomen eius Saliari carmine caneretur, sedes curules sacerdotum Augustalium locis, superque eas querceæ coronæ statuerentur*. Nec vetant lapides, cum in iis sæpe Augustalibus addatur vox *sodalium*, secus ac Velsero visum fuit. Pag. 381. 1. inscribitur elogium C. Cæsonio Macro SODALI AVGVSTALI. Pag. 453. epigramma dicatur Tiberio Plautio Silvano SODAL. AVG. Item pag. 465. 5. C Sallio Aristæneto septemviro epulonum, SODALI AVGVSTALI &c Augustalium sacerdotum mentio non semel fit in iisdem inscriptis antiquitus saxis. Pagina 372. 7.

L. AVRELIO. L. L
VICTORI
DOMO. EQVO. AVG. ET
SENIAE. SACER. PRIM
CORP. AVGVSTALIVM
ORNAT. ORNAM
DECVRIONALIB
PLEB. SENIENSIVM
AERE. COLLATO

Pag. 1100. 7. Sextus Apusius Bæbius VI. Vir Augustalis appellatur TABVLARIS SACR. AVGVSTAL. Minus etiam recte idem Velserus pag. 104. scribit Augustales sex in unoquoque corpore fuisse, quod passim in antiquis lapidibus legitur: *VI. Vir. Augustalis*, in qua opinione fuit etiam doctissimus Marca in differt. de Primatu Ecclesiæ Lugdunensis num;

103.

103. tomo X. Concil. edit. Labbeanæ pag. 557. In collegium Augustalium Romæ a Tiberio primitus institutum e primoribus civitatis unus & viginti sortito adsciti fuerunt ; quibus quatuor supra numerum adiecti sunt , teste Tacito , cuius verba semel atque iterum recitavi : tantusque eorundem numerus statim Romæ excrevit , Augusti sacri plurimis sese certatim initiantibus , ut eodem auctore , *per omnes domos in modum collegiorum haberentur* . Coloniæ partim adulandi calliditate , partim ambitionis sensu , collegia seu corpora Augustalium sacerdotum , imperantis Urbis exemplo , instituerunt ; in quibus sex primum nominati , Seviri Augustales dicebantur , uti in ordine Decurionum decem primos cap. 3. produxi . Illi vero Magistri quoque Augustales nuncupati sunt . Cum eorum numerus in coloniis, ac municipiis excrevisset , in plura collegia partiti sunt , nempe Iuvenum ac Seniorum , quibus distincti VI. Viri præerant . Hæc ex vetustis elogiis lapidum nobis constant , cum hac de re Scriptores ne verbum quidem fecerint . Pag. 414. 2. Reate.

T. FVNDILIO. GEMINO. VI. AVG. MAG
IVV. AVGVSTALES. PATRONO. ET. QVINQ. PER
PETVO. &c.

Pag. 397. 1. dicatur elogium Brixiæ L. Cornelio Prosodico

VI. VIRO. AVG. BRIXIAE. ET
VERON. SACERD. COLLEG
IVVENVM. BRIXIAN
PRIMVM INSTITVTI

Non unum vero tantum fuisse Brixiæ collegium iuvenum Augustalium patet ex pag. 366. 6. ubi laudantur COLLEGIA IVVENVM BRIXIAN. In agro Veronæ patriæ pag. 444. 6.

Q. OCTAVIO
Q. L. POP. PRIMO
VI. VIRO. AVG
SAC. IVVEN

Nempe *VI Viro Augustali sacerdotum iuvenum* . Pag. 49. 2. VI. VIR. IVN. DECVR. Pag. 43. 8. VI. VIR. IVN. DEC. Videlicet : *Sevir iuniorum decuriæ* . Item pag. 1088. 12. Profecto si iuniores erant in decurias distincti , senarium numerum excedebant . Mediolani Seviri iuniores nominantur pagina 488. 11. & 490. 8. Ibidem etiam laudantur *Seviri seniores* pag. 384. 5. 416.

5. 416. 3. Augustales coloniaci, uti Pontifices & Augures, a Decurionibus creabantur. Extat epitaphium, quod pagina 409. ponit.

FAVSTVS
VI.VIR. ET. AVGVST
QVI. INTER PRIMOS
AVGVSTALES
A. DECVRIONIBVS
AVGVSTALIS. FACTVS. EST

In hac inscriptione cum dicitur *Sevir & Augustalis*, idem significatur quod in aliis lapidibus sculptum legitur: *Sevir Augustalis*. Ceterum conjunctio ET passim inserta habetur in eisdem inscriptionibus pag. 68. 3. 472. 8. 475. 6. item: *Sevir senior & Augustalis* pag. 43. 8. 481. 3. & in Comensi lapide pag. 477. plures eodem modo inscriptos videmus, quo quidem charactere tum Augustalitas, tum etiam peculiaris in eodem collegio dignitas Seviratus exprimitur. Verum probabilius dicentur Seviri in memoratis elogiis sex primi inter corpora artificum designari. Uti in ordine equestri plures erant turmae, in quarum singulis sequiori aetate VI. Viri principe loco numerabantur, quod patet ex Capitolino cap. 6. de Vita M. Aurelii, ac vetustis Inscriptionibus; ita in collegiis seu corporibus artificum Seviri primo loco censebantur a corporatis creati, qui eisdem corporibus praesidebant. Extat inscriptio pag. 445. 6. Narbone, in qua Decuriones & Seviri Augustales statuam decernunt P. Olitio Apollonio IIIIII. VIRO AVG. ET NAVIC. hoc est: *Seviro Augustali & Naviculariorum*. Cum leguntur Seviri & Augustales, ii designantur, qui praeter Augustalitatem, seviratum in aliquo corpore seu collegio gesserunt.

Reinesius in vetustis Romanae gentis monumentis summa cum laude versatus, in epist. 31. plura de Augustalibus congessit, quorum tamen minus perfectam notitiam assecutus est; siquidem, ut cetera omittam, tradit *Augustales fuisse magistratus municipales; ex eisdem Duumviros eligi solitos, ipsos a praesidibus etiam provinciae Augustalitate decoratos; unde Augustalium appellatio, tanquam Augustorum jussione in colonia nominari, quia genere, meritis, & patrimonii amplitudine potiores*. Haec omnia procul a vero abeunt. Nam Augustales non erant magistratus, sed sacerdotes; uti ex Tacito & vetustis elogiis probatum est. Opponit inscriptionem Alcantarensem

stro pag. 421. 7. in qua C. Iulius Capito dicitur AVG. I. D. CVR. ANNON. nempe. *Augustalis iuri dicundo, curator annonæ*. Porro iurisdictio ad magistratus pertinet. Nec dissimulabo similem dicendi phrasim legi in altera proliziore inscriptione; pag. 215. 2. cuius fragmentum subiicio. *M. Megonius pecuniam ac fundum testamento legat Reip. Petelinorum, iubens ex usuris comparare Augustalium nomine instrumentum duorum tricliniorum; quod* inquit, *eis, me vivo, tradidi, candelabra, & lucernas bilychnes arbitrio Augustalium, quo facilius strati IVS PVBLICVM OBIRE possint, quod ipsum ad utilitatem Reipublicæ nostræ pertinere existimavi, facilius subituris onera Augustalitatis; dum hoc commodum ante oculos habent* &c. Hæc tamen iurisdictionem tantum in rebus sacris probant, non vero in civilibus; unde nec Augustales magistratus dici possunt. Collegium Pontificum Romæ iurisdictione in sacris utebatur; quod prolixe æque ac erudite probat Gutherius toto lib. 2. de Veteri Iure Pontificio. In coloniis aliisque urbibus, in quibus erant Augustales, penes ipsos erat iudicare de iis sacris, quæ ad ipsorum collegium attinebant; non vero ipsorum erat civilibus causis præesse. Itaque ius sacrum obibant, ac proinde non erant magistratus. Alcantarensis saxi notas perperam exscriptas probant innumeræ aliæ inscriptiones, in quibus nusquam Augustales iuri dicundo præfuisse dicuntur; sed tantum Duumviri, Quatuorviri, aliique civiles magistratus. Arbitror tamen subintelligi PR. *præfectus* ante illas notas I. D. Præterea eadem Reinesii opinio solide confutatur, quod Duumviri ex decurionibus tantum assumebantur. In Cod. Theod. *l. 8. de decur. Decuriones ad magistratum* ante tres menses vel amplius nominari debent. Paulus I. C. in *l. honores 7. §. Is qui. D. de decur* scribit; *Is qui non sit decurio, duumviratu vel aliis honoribus fungi non potest*. Augustales ut plurimum non erant Decuriones. Id evincunt inscripti lapides, in quibus legitur *Augustalis & decurio* pag. 344. 1. 447. 3. 479. 8. 1100. 7 & alibi; cur vero *decurio* adderetur, si omnes Augustales fuissent Decuriones? Rursus superius ex pag. 372. septimam inscriptionem recitavi, in qua L. Aurelius Lucii libertus Victor dicitur; SACER. PRIM CORP. AVGVSTALIVM ORNAT. ORNAM. DECVRIONALIB. quæ eadem de aliis Augustalibus leguntur pag. 81. 7. 409. 7. 469. 4 1099. 2.

Quem-

Quemadmodum Romanis Ducibus, re feliciter gesta, ornamenta consularia ab Imperatoribus dabantur; ita in coloniis civibus plebeis optime de patria meritis ornamenta Decurionum conferebantur; nempe uti dicitur pag. 495. 3. in lapide Sinuessano, ut *commodis publicis ac si decurio frueretur*. Qui ornamenta consularia obtinebat, non dicebatur Consul; nec is etiam in coloniis nuncupabatur Decurio, qui ornamenta decurionalia ferebat. Hinc in eodem lapide Sinuessano additur: *Titio Chresimo filio eius ob merita patris honorem Decurionatus gratuitum decrevit Ordo Decurionum, & Augustalium, & plebs universa*. Si Augustalibus summo honori deputatur ornamentis Decurionalibus decorari, non omnes erant ordinis Decurionum. His addatur plurimos Augustales fuisse libertos, ut nihil frequentius in antiquis monumentis occurrat. Pag. 150. 1. tredecim Seviri Augustales recitantur, quorum undecim sunt liberti. Pag. 489. 1. Quinque VI. Viri Augustales liberti nominantur. Vide pag. 19. 6. 456. 3. 468. 2. 378. 1. 372. 7. & passim in universo Gruteriano opere. Liberti Decurionum in coloniis, quamvis praenomen ac familiam patroni consequerentur, non tamen evadebant Decuriones, si patronus erat decurio. Extat tit. 32. lib. 10. Cod. *si servus aut libertus ad decurionatum aspiraverit*. Item lib. 9. ad l. Viselliam, rescribunt Impp. *Lex Visellia libertinae conditionis homines persequitur, si ea quae ingenuorum sunt, contra dignitates ausi fuerint attentare; vel decurionatum arripere, nisi iure aureorum anulorum a principe sustententur*. Ad imperium usque Diocletiani liberti curia exclusi erant, nec ad decurionatum adrepere poterant. Hinc lege Visellia citata libertus in curiam sese immiscens, *damno cum infamia afficitur*. Itaque non omnes Augustales erant Decuriones, cum plerique illorum essent liberti. Hic unum epigramma Augustalium subicio ex pagina 237. 1. in quo e Seviris Augustalibus quatuor dicuntur liberti.

NE-

NERONI. CAESARI
GERMANICI. F
TI. AVGVSTI. N. DIVI AVG
PRON. FLAMINI. AVGVSTALI
SODALI. AVGVSTALI
Q. NOVANNIVS. Q. L. SALVIVS
C. CVLMINIVS. Q. F. FVSCVS
L. FVLVIVS. L. F. DOCIMVS
L. FVLVIVS. L. L. RECTVS
L. POPILIVS. L. L. APOLLONIVS
L. FVRIVS. L. L. GEMELLVS
VI. VIR. AVGVST

Est vetustissimum Augustalium sacerdotum monumentum, quippe scalptum Tiberio imperante, a quo Augustales Iuliæ genti primum sacrati fuerant. Audiatur iterum Tacitus lib. 2. hist. ubi narrans inferias Neroni a Vitellio factas, ait: *Faces Augustales subdidere: quod sacerdotium, ut Romulus Titio regi, ita Cæsar Tiberius Iuliæ genti sacraverat*. Hic quidem *e primoribus civitatis* Augustalium collegium composuit; at in municipiis liberti quoque inter Seviros Augustales relati sunt. Chimentellius cap. 40. de Honore Bisellii erudite observavit in saxis antiquitus inscriptis, Augustales medium inter Decuriones ac plebem ordinem conflasse, honestum quidem, sed infra Decurionum amplitudinem, at supra plebis tenuitatem. Ita pag. 475. 3. legitur: ORDO. DECVRIONVM. ET. AVGVSTALIVM. ET. PLEBS. VNIVERSA. Pag. 344. 3. 6. DEC. VI. VIR. PLEBS. VRB. quod etiam legimus pag. 68. 3. 355. 3. 395. 1. 328. 6. 434. 1. & alibi. Ex his recte refellit Reinesium putantem Augustales fuisse inter Decuriones genere, meritis, & patrimonii amplitudine potiores. Verum minus recte idem Chimentellius addit illorum trium ordinum respectu in Pisano decreto de obitu C. Cæsaris: *Per consensum omnium ordinum* scriptum fuisse; etenim nondum anno quo Caius decessit, Augustalium collegia in Italia inceperant, sed illa in honorem gentis Iuliæ Tiberius A. V. 767. post consecrationem Augusti, primum instituit. Alii quoque Imperatores post decessores inter Divos relatos, sodalitia de illorum nomine appellata, invexerunt; uti su-

ſuperius obſervabam , præeunte Panvinio , qui e vetuſtis ſaxis eadem ſingulari diligentia congeſſit . Pag. 96. 10. apud Gruterum L. Cæſius inſcribitur VI.VIR. FLAVIALIS, inter ſodales Veſpaſiano dicatos. Idem tamen poterat in plura collegia referri. Pag. 19. 6. L. Cancrius libertus nuncupatur

SEX. VIR. II. AVGVSTALIS. ET. FLAVIALIS
PRIMVS. OMNIVM. HIS. HONORIBVS
AB. ORDINE. DONATVS

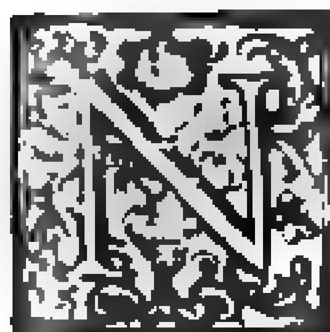
Lege Panvinium in libro de Civitate Romana pag. 361. 364. & indicem Gruteri cap. 3. Auguſtalitas erat temporarium ſacerdotium, unde Cancrius nuncupatur in proxime recitato elogio *iterum Auguſtalis*; quidam tamen perpetui deſignabantur, uti ex iiſdem vetuſtis Inſcriptionibus intelligimus.

DIS-

DISSERTATIO SECUNDA
DE CAIO ET LUCIO CÆSARIBUS AUG. FF.

CAPUT I.

M. Vipsanius Agrippa ac Iulia Cæsaris Augusti filia, Caii ac Lucii parentes. Augusti cum Agrippa amicitiæ initium ex Nicolao Damasceno exponitur. Agrippæ gesta laudantur. Augustus Caium & Lucium adoptat. Quid de iisdem adoptatis dixerit Porcius Latro. Nummi a coloniis in honorem utriusque Cæsaris percussi. Coloniæ Iuliæ Traductæ numisma e cimeliarchio CHRISTINÆ Augustæ exhibetur & illustratur. Iulia Traducta ulterioris Hispaniæ urbs non a Iulio Cæsare, sed ab Augusto deducta. De eadem colonia insignium Scriptorum errores emendati. Pomponii Melæ lectio vulgo sollicitata, retinetur. Duo alii Iuliæ Traductæ nummi Caii ac Lucii imagine obsignati, producuntur. Alterum singulare numisma ex cimeliis eiusdem maximæ Reginarum exponitur. Caius Cæsar Troiam ludit. Idem ludis votivis pro reditu Augusti in puerili prætexta præsedit. Verrius Flaccus Grammaticus magister Cæsarum commendatur. Aulius Flaccus Cæsarum condiscipulus. Eosdem instruit Augustus pleraque docet.

Ullæ maiorum imagines Caii ac Lucii Cæsarum natales illustrant. M. Vipsanium Agrippam novum plane hominem patrem habuere, matrem vero Iuliam Augusti filiam, cuius avus Octavius sedem curulem suam in familiam primus intulit, quæ antea in equestri gradu constiterat. Et sane tantus Vipsaniæ familiæ pudor M. Agrippam subiit, ut eandem ægre a quoquam se coram nominari pateretur. Auctor est M. Seneca in controver. 12. Agrippa reum quendam defendente, accusatorem dixisse: *M. Agrippam, & quod vi medium est*, nempe, vellet, nollet, *Vipsanium*, priori tantum syllaba lepide inserta, indicavit. Hinc in inscriptionibus ædium amplissimarum, quas secundum post Augustum Romano in Orbe gra-

dum tenens, regiis plane impensis extruxit, se Lucii F. appellavit. In frontispicio Panthei Romani legitur: M. AGRIPPA. L. F. COS. TERTIVM FECIT. In fastis etiam Capitolinis, cum aliorum consulum patres, & avi memorentur, Agrippæ pater solo prænomine expressus apparet; quem Seneca lib. 3. de Benef. cap. 32. *ne post Agrippam quidem notum* dicit. Caius Caligula, qui quartus a Iulio Cæsare imperavit, teste Suetonio cap. 23. *Agrippæ se nepotem neque credi, neque dici ob ignobilitatem eius volebat*. Herodes tamen Rex Iudæorum, cui Agrippæ cognomen fuit, haud veritus fuit in literis ad Caium datis, scribere: *M. Agrippa avus tuus maternus*; natus enim erat ex Agrippina Agrippæ filia. Plinius lib. 7. cap. 8. observat eos qui in pedes nascebantur, Agrippas a Romanis nuncupatos; *qualiter*, inquit, *M. Agrippam ferunt genitum, unico prope felicitatis exemplo omnibus ad hunc modum genitis*. Verum amicitia Augusti, cum *miseram iuventutem* eodem teste, antea vixisset, eo felicitatis evasit, ut secundum maximi post hominum memoriam imperii locum occupaverit. Nicolaus Damascenus in libello de Educatione Augusti ab Henrico Valesio V. C. in lucem edito, Agrippam inter & Augustum amicitiæ initia, hucusque nobis ignorata, prodidit: *Erat*, inquiens, *Agrippa singulari amicitia ac præcipua quadam sodalitate cum Octavio coniunctissimus, quippe qui a puero simul educatus fuisset*. Cum Cæsar profligatis bellis civilibus, in Parthos expeditionem adornaret, C. Octavium, cuius erat maior avunculus, Apolloniam A. V. 709. præmisit, quo liberalibus ante disciplinis eruditum, maximi postea belli commilitonem haberet. Octavius longinquæ peregrinationis ac studiorum comitem Agrippam secum ducens, Apolloniam transmisit; ubi cum uterque in Theogenis mathematici pergulam ascendisset, ingens cupido iuvenes incessit, consulendi quæ se fata manerent. Auctor horum est Svetonius cap. 94. de Vita Augusti: *Cum Agrippæ*, inquit, *qui prior consulebat, magna & pene incredibilia prædicerentur, reticere ipse genituram suam, nec velle edere perseverabat, metu ac pudore, ne minor inveniretur. Qua tamen post multas adhortationes vix & cunctanter edita, exsilivit Theogenes, adoravitque eum*. Cum sextum Apolloniæ mensem agerent, interfecti Cæsaris nuntium Roma accepere. Tum Octavius non modo hæsitare, verum etiam pavere, dubius quid consilii caperet, præsertim quod ignorabat, num decreto Senatus, vel

pauco-

paucorum conſpiratione avunculi cædes perpetrata fuiſſet. Agrippa legiones, quæ in Macedonia hiemabant, adeundas dicebat, militari ſacramento Cæſari obligatas, ipſum ducem ad avunculi necem vindicandam ſecuturas. Interim cum ſpe ac metu varias in partes Octavius traheretur, literis a matre ac Philippo vitrico acceptis, conſpirationis in Cæſarem feriem intellexit; Senatorum præcipuos, auctoribus Cicerone ac Bruto, de Republica in priſtinam iterum libertatem aſſerenda, concionari; nondum Cæſaris teſtamentum lectum; nihil ſibi audacius tentandum; ſuadebantque Urbem cum amicorum cohorte privatus repeteret. His ille permotus, una cum Agrippa aliiſque amicorum præcipuis, iter in Italiam maturavit, ac in proximum Brunduſio oppidum, cui Lupiæ nomen, tranſmiſit; ubi primum intellexit, ſe ab avunculo in familiam Iuliam nomenque Cæſaris adoptatum, ac hæredem ex dodrante nominatum. Neapolim venit die 18. Aprilis, ab avunculi cæde 35. ac poſtridie in Cumanum, quo Cicero ſeceſſerat, ſe contulit. Cicero lib. 14. epiſt. 12. ad Atticum ait: *Nobiſcum hic perhonorifice & amice Octavius, quem quidem ſui Cæſarem ſalutabant; Philippus non; itaque ne nos quidem*. Etenim, teſte Velleio lib. 2. *Non placebat Atiæ matri Philippoque vitrico, adiri nomen invidioſæ fortunæ Cæſaris*. Verum ille Agrippæ conſilia ſecutus, adiit hæreditatem, ac veteranorum, qui a Cæſare in coloniis Campaniæ deducti fuerant, fide operaque implorata, altero ſtatim anno avunculi interfectoribus partim occiſis, partim Italia ejectis, Romani Orbis imperium, collegis Lepido ac Antonio, Triumvir occupavit. Ceterum omnium bellorum, quæ plurima ac periculoſa poſtea geſſit, adminiſtrationem uni Agrippæ commiſit, uti Dio, Appianus, aliique teſtantur; ut quandoque Antonius timiditatem Auguſto exprobrans, dixerit ipſum non prius in conſpectum militum veniſſe, *quam a M. Agrippa fugatæ ſint hoſtium naves*: ex Svetonio cap. 16. Profecto bello Siculo Auguſtus non una clade accepta, adverſa ſibi fata expertus, claſſe Agrippæ tradita, Sex. Pompeium terra marique profligatum, e Sicilia fugavit. Hinc *inſigne coronæ claſſicæ, quo nemo unquam Romanorum donatus erat, hoc bello Agrippa ſingulari virtute meruit*: Velleius lib. 2. cap. 81. Idem bello Actiaco, in quo de totius Romani Orbis imperio certabatur, Antonianis ducibus duplici navali prælio victis, maximi diſcriminis die, quo totis claſſibus confligendum erat, *omne claſſici*

cer-

certaminis arbitrium accepit; ac perniciosa forte victoriæ Augusti consilia respuens, Antonianas naves ingenti virtute superavit. Contigit pugna hæc navalis apud Actium IV. Nonas Septembris A. V. 723. qua die Cæsari Augusto universi Romani imperii principatus cessit, quem deinde annos XLIV. tenuit; quamvis Agrippa ingenti Reipublicæ restituendæ desiderio, prolixiori oratione Augustum hortatus fuisset, ut e supremo fastigio ad privatam eamque securiorem vitam descenderet; quod quamvis eidem neutiquam persuaserit, effecit tamen, ut in decennium tantum imperium sibi administrandum acciperet. Virgilius Actiacam pugnam describens, lib. 8. Æneid. V. 682. ait:

Parte alia ventis, & Dis Agrippa secundis
Arduus agmen agens, cui belli insigne superbum
Tempora navali fulgent rostrata corona.

Augustus Ægypto in provinciæ formam redacta, quo Agrippæ fidem tot sibi exemplis probatam, maioribus beneficiis atque honorum titulis obligaret, eundem A. V. 726. consulem iterum creavit, cum ipse sextum Consul processisset; fasces vero cum eodem more maiorum partitus est. Ludis quos pro Actiaca victoria edidit, una cum Agrippa præsedit, ac eundem in censu faciendo, condendoque lustro, collegam adscivit. Hæc scribit Dio initio lib. 53. In marmore vero Ancyrano hæc leguntur. *In consulatu sexto censum populi, collega M. Agrippa, egi. Lustrum post annum alterum & quadragesimum feci, legi. Censita sunt capita quadragiens centum millia & sexaginta tria.* Lustrum ab Agrippa conditum memorato anno V. 726. fuit LXXI. nam ex Censorino cap. 6. de Die natali, a primo lustro, quod Servius Tullus Rex condiderat, LXXV. lustra Romæ condita sunt. Augustus tria lustra condidit ex eodem lapide Ancyrano, cui similiter loquitur Svetonius capit. 27. Claudius Imperator post Augustum semel lustrum fecit, collega L. Vitellio; quod præter Tacitum lib. 11. Annal. Svetonium capit. 16. ac Plinium lib. 10. capit. 2 lapidum ac nummorum inscriptiones ostendunt. Postremum omnium lustrum LXXV. Vespasianus V. ac Titus III. Coss. unaque censores peregerunt A. V. 827. Panvinius, Goltzius ac Pighius duo tantum lustra ab Augusto condita scripserunt; nempe cum Agrippa A. V. 726. ac iterum cum Tiberio A. V. 767. Verum in tabulis Ancyranis legitur: *Nuper lustrum solus feci, legi* Censorino & *Asinio Cos. quo lustro censa sunt civium Romanorum quadra-*

dragiens centum millia & ducenta triginta tria .... A. V. 746. Itaque Agrippa censu peracto, condidit lustrum LXXI. Interim hac occasione fasti Sigonii, Panvinii, ac Pighii (minorum gentium Exscriptores non moror) corrigendi sunt, in quibus inter A. V. 784. quo L. Gellius ac Cn. Lentulus censores lustrum condiderunt, & annum V. 726. plura collegia censorum lustra fecisse dicuntur. Nam *post annum alterum & quadragesimum* intermissum a censoribus lustrum, Augustus ac Agrippa peregerunt. Equidem censores intermedio tempore creatos Romani Scriptores produnt; sed ob dissensiones inter ipsum censum erumpentes, nullum lustrum finito censu de more facere potuerunt. Hinc Cicero lib. 4. ad Atticum epist. penult. scribebat: *Non enim te puto de lustro, quod iam desperatum est, aut de iudiciis quae lege Plotia fiant, quaerere*. Et in fragmento Colotiano apud Gruterum pag. 298. ad A. V. 712. L. Munatio ac M. Æmilio Lepido Coss.

L. ANTONIVS. P. SVLPICIVS. CENS. LVSTR. N. F.

nempe: *L. Antonius, P. Sulpicius censores lustrum non fecerunt.* Lustrum anno Urbis 684. Pompeio ac Crasso Coss. factum, Sigonio est LXX. Hæc pro reparandis fastis libuit inserere. Dio proxime laudatus, præter alterum consulatum Agrippæ ab Augusto delatum; *eidem*, inquit, *etiam sororis suæ filiam in matrimonium locavit; & si quando simul in bellum proficiscerentur, tabernaculum sui simile dedit, iussitque ut signum militare ab utroque acciperetur*. Agrippa cum post Philippense prœlium Romam rediisset, Pomponiam T. Pomponii Attici, ad quem sunt epistolæ Ciceronis, filiam uxorem duxit, *atque harum nuptiarum conciliator fuit M. Antonius Triumvir Reip.* teste Cornelio Nepote in libello de Vita Attici. Filiam ex Pomponia suscepit Agrippinam, quæ Tiberio, qui rerum post Augustum potitus est, nupta, Drusum peperit. Hanc Tacitus Vipsaniam vocat. Augustus quo veterem cum Agrippa amicitiam affinitate firmaret, Marcellam ex sorore Octavia neptem matrimonio eidem iunxit; ex qua ille liberos sustulit, quorum tamen nomina ignorantur. Cum A. V. 731. Augustus gravi adeo morbo decubuisset, ut nulla spes salutis reliqua videretur, veluti iam vita decessurus, Agrippæ annulum tradidit, quasi successorem eundem destinans, cum Marcello nepoti adhuc adolescentulo non satis fideret; unde Agrippam inter ac Marcellum, cum iam Augustus convaluisset, simultates exortæ; quas ut Agrippa declinaret, in

Sy-

Syriam cum imperio secessit. Verum Marcello extrema eiusdem anni parte, sive morbo, sive Liviæ dolo, immaturo fato sublato, Agrippa paulo post ex Asia hac occasione revocatur. Cum Augustus Romanas provincias lustraret, consularia comitia per eiusdem absentiam, candidatorum ambitu omnia susdeque miscente, peragi neutiquam potuerunt. Quæ Augustus moleste ferens, cum nec soli Romæ præsens vacare posset, neque eandem sine gubernatore relinquendam putaret, de præficiendo eidem Agrippa cogitavit; quo vero sive plus illi maiestatis, sive sibi securitatis adderet, iussit ut idem Marcellam neptem licet, repudiaret, ac Iuliam filiam ob mortem Marcelli viduam duceret. Ferunt Mæcenatem harum nuptiarum auctorem fuisse; siquidem hac de re ab Augusto consultus, respondit: *Tantum Agrippam iam fecisti, ut vel gener tuus fiat, vel occidatur, necesse est*: Dio lib. 54. ad A. V. 733. quo Agrippa Cæsari Augusti filiam uxorem duxit. Iulia annum ætatis duodevicesimum agebat; nata enim erat L. Marcio ac C. Sabino Coss. A. V. 715. ex Dione lib. 48. Macrobius libro 2. Satur. cap. 5. hæc de Iulia scribit: *Indulgentia tam fortunæ, quam patris abutebatur, cum alioqui literarum amor, multaque eruditio, quod in illa domo facile erat, præterea mitis humanitas, minimeque sævus animus ingentem feminæ gratiam conciliabat, mirantibus qui vitia noscebant, tantam pariter diversitatem*. Ibidem etiam recitat quædam Iuliæ acuta apophtegmata.

Anno V. 734. Agrippa filium ex Iulia suscepit, cui Marci prænomen paternum impositum puto, nam Caii prænomen post triennium per adoptionem, ut suo inferius loco ostendam, accepit. Dies natalis eiusdem ignoratur; hæc tantum Dione scribente: *Sacrificium perenne natalibus eius cum quibusdam aliis decretum est: privatim vero ædiles natalibus Augusti ludos equestres & venationes ediderunt*. Anno insequenti V. C. 735. cum Augustus ex Asia in Siciliam venisset, Agrippam ad salutandum Principem eundemque socerum eo profectum, seditiones Urbanæ ob consularia comitia, in urbem revocarunt. His sedatis, in Gallias cum legionibus pergens, Germanos Romanas provincias igne ferroque vastantes, trans Rhenum submotos, suas in sylvas compulit. Inde eodem victoriæ impetu Hispanias petens, Cantabros bellicosissimam gentem, quæ per annos fere CC Romana arma fatigaverat, pluribus prœliis fractos, ad deditionem faciendam adegit; atque exarmatos ex montanis locis, quorum

præ-

præsidio toties legionum robur eluserant, in campestria descendere iussit, ne abruptis montium receptaculis fisi, iterum rebellarent. Cum Augustus ob victorias triumphum eidem decrevisset, eadem animi moderatione usus, qua alterum triumphum recusaverat, ab hoc pariter abstinuit; maximæ sibi gloriæ ducens Romani nominis hostes ubique gentium profligasse, populares Capitolii plausus contempsit. Anno V. 736. inquit Dio lib. 54. *Agrippam ad imperium quodammodo Augustus provexit*; nam cum sibi in aliud quinquennium imperium prorogasset, Agrippæ potestatem Tribunitiam in illud idem quinquennium detulit. C. Furnio, C. Silano Coss. V. C. 737. Lucium Cæsarem alterum Agrippæ filium Iulia enixa est; uti scribit Dio lib. 54. Diem natalem Lucii Ricciolius in Chronico statuit tertio Kal. Maii, quod Dio scribit Augustum festum Honoris & Virtutis in eam diem, qua hodie agitur, transtulisse. Ego potius diem adoptionis Caii ac Lucii crediderim; illius enim mentionem Dio antea fecerat. Idem historicus eius anni gesta narraturus, a natali Lucii statim auspicatur; quod sub initium eiusdem anni in lucem fortassis editus sit. Addit vero narrato natali Lucii, *hunc & fratrem eius Caium Augustus, quo tutior esset ab insidiis, non expectato dum virilem ætatem attingerent, statim adoptavit*. Etenim cum a pluribus sibi structas insidias evasisset, utrumque nepotem adoptavit, quo imperantis familiæ principatum uno & altero successore firmaret. Svetonius in Augusto cap. 64. modum adoptionis describens, ait: *Caium & Lucium adoptavit domi per assem & libram emptos a patre Agrippa*. Quamvis ceteros inter honores Augusto a Senatu delatos, decretum esset, ut legibus solutus, omnia pro arbitrio statueret; ille tamen in adoptandis nepotibus veterem Romanorum consuetudinem secutus est. Adoptio per mancipationem ac vindicationem imaginaria quædam venditio erat; cum adhibitis non minus quinque testibus civibus Romanis, atque alio insuper, qui quod libram tenebat, libripens dicebatur, adoptans dicebat: *Hunc ego hominem ex iure Quiritium meum esse aio, isque mihi emptus est hoc ære æneaque libra*. Dein ære libram percutiens, idem æs quasi pretii loco naturali patri dabat; quod cum iterum ac tertio fecisset, filius de potestate patris exibat, ac fiduciarii patris filius evadebat. Rem iuris consultis notissimam describit Boethius in Topica Ciceronis. Hæc ortum traxisse putant ex lege Romuli, qua pater vendendi filii usque ad

tertiam auctionem potestatem habebat. Sigonius lib. 1. de Antiq. Iure civium Rom. cap. 10. in Svetonio legendum putat *per æs & libram emptos*. Verum magnæ vir lectionis Casaubonus recte observat ex Festo *V. Rodus*, vel *Rhaudus*, æs æque pro rudi ac signato vulgo acceptum. Varro etiam lib. 1. L. L. ait: *Pro assibus nonnunquam æs dicebant antiqui, a quo dicimus assem tenentes: Hoc ære aneaque libra*. Itaque adoptans æs signatum, nempe assem tenebat, quem nomine æris adoptans exprimebat. Velleius lib 2. scribit: *Agrippæ liberos, nepotes suos, Divus Augustus præpositis Caii ac Lucii nominibus, adoptaverat*. Ex quibus colligo utrique puero tum primum duo illa prænomina imposita fuisse, cum alia antea ab Agrippa tulissent. Id more maiorum factum; nam qui in alienam familiam per adoptionem transibant, fiduciarii patris prænomen, nomen, ac cognomen assumebant, retento tantum patris naturalis cognomine, vel nomine parumper immutato. Ita P. Cornelius Scipio Nasica a Q. Cæcilio Metello Pio adoptatus, dictus est Q. Cæcilius Metellus Pius Scipio. Augustus ante adoptionem vocabatur C. Octavius Thurinus; at ab avunculo adoptatus, vocari cœpit C. Iulius Cæsar Octavianus. Ita Agrippæ filii ex Vipsaniis in Iulios transierunt, cognomento Cæsares, quod antiquum erat Iuliorum cognomen. Hinc in Pisanis tabulis, atque apud Scriptores Caius ac Lucius *Cæsares* nuncupati; quæ quidem duo prænomina fratribus Iuliæ gentis passim non semel imposita occurrunt. Caii Iulii ac Lucii Iulii Cæsarum necem deplorat Cicero lib. 2. de Oratore. Caius Cæsar Dictatoris avus Caium ac Lucium filios reliquit, quorum improvisum obitum recitat Plinius lib. 7. cap. 53. Spanhemius dissert. 8. de Præst. num. pag. 663. scribit Augustum Caio ac Lucio per adoptionem in filios adscitis, appellationem *Cæsarum* addidisse, ut ea denominatione successores imperii designarentur. Errat vir eruditus; nam id temporis *Cæsar* purum putum cognomen erat Iuliæ familiæ, in quam ambo per adoptionem transibant. Ita cum Octavius Caii Cæsaris hæreditatem, uti ex adoptione filius, adiisset, Caius Cæsar est appellatus. Svetonius in Aug. cap. 7. *Postea C. Cæsaris & deinde Augusti cognomen assumpsit: alterum testamento maioris avunculi* &c & de Cæsare Dictatore capite 83. scribit: *In ima cera C. Octavium etiam in familiam, nomenque adoptavit*; eodem hærede ex dodrante instituto. Illum Cicero in lib. 15. & 16. epistolarum ad Atticum

Octa-

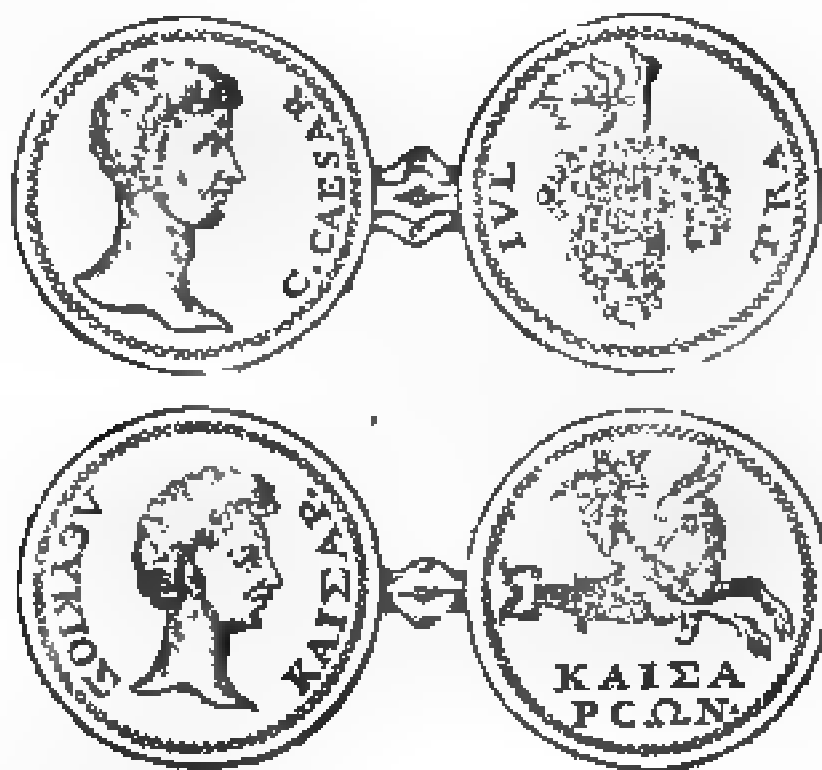
Octavianum nominat. At in Philippicis C. Cæsarem semper eundem vocat, uti etiam in epistolis ad Brutum; & in quinta Philippica, cum eiusdem erga Rempubl. studium pluribus exaggerasset, prope finem exclamat: *Promitto, recipio, spondeo, Patres conscripti, C. Cæsarem talem semper fore civem, qualis hodie sit, qualemque eum maxime velle & optare debemus*. Brutus quidem in epistola ad Ciceronem ait de Augusto: *Hic ipse puer, quem Cæsaris nomen incitare videtur in Cæsaris interfectores &c.* Postea *Tyranni nomen adsciscit sibi*. Denique Ciceronem perstringens, inquit. *Me vero post hoc ne commendaveris Cæsari tuo, ne te quidem ipsum, si me audies*. Recte Dio lib. 33. scribit Cæsaris vocabulum *successionem stirpis* designasse; illud enim Augustus obtinuit, antequam ullum in Republica imperium acciperet. Pisani coloni in cenotaphio Caium nuncuparunt IAM DESIGNATVM IVSTISSVMVM AC SIMILLVMVM PARENTIS SVI VIRTVTIBVS PRINCIPEM. Id tamen præcox colonorum votum indicat, qui Caium Augusto in imperio successurum speraverant. Vel certe Principem iuventutis ab Augusto designatum intelligunt; quod utrunque complexus Ovidius libro 1. de Arte Caium ipsum alloquens, ait:

Tale rudimentum tanto sub nomine debes,
Nunc iuvenum princeps, deinde future senum:

Ipse enim Imperator Augustus erat princeps Senatus, qui titulus, eversa Republica, uni Augusto ac successoribus deferri cœpit; quamvis, ut initio Annalium recte Tacitus notat, Augustus *cuncta discordiis civilibus fessa, nomine principis sub imperium accepit*. Pisani ea loquendi formula Caio totius Romani Orbis imperium, post Augusti mortem decretum significarunt. Auctor est Seneca pater contr. 12. id temporis, quo Cæsares adoptati fuerant, Porcium Latronem, insignem eius ætatis oratorem, cum apud iudices cuiusdam pueri adoptionem, quæ in dubium vocabatur, ratam habendam esse contenderet, dixisse: *Nam isti adoptione nobilitati sunt*. Quibus verbis paternam illam Caii ac Lucii ignobilitatem perstrinxisse Mæcenas Agrippæ sibi proximo indicavit. Nondum imperante Augusto, Romani fori libertas extincta erat.

Coloniæ Romanæ, quibus cudendæ monetæ facultas ab Augusto permissa fuerat, nummos Caii ac Lucii Cæsarum effigie signatos, scalpendos iussere, quorum aliquos, quamvis rarissimos,

adhuc superstites Antiquariorum scrinia custodiunt. Binos quidem exhibet Eques Patinus in notis nummariis ad cap. 65. Svetonii de Vita Augusti, quibus fere similes hic subiicio.

Græcum Lucii Cæsaris numisma servatur in Cimeliarchio REGIS Christianissimi, cuius ectypum ad me transmisit P. Carcavius eruditæ nummorum gazæ custos, non minus doctrina, quam humanitate domi forisque celebratus. Scribit Svetonius cap. 94. Augustum *nummum argenteum nota sideris Capricorni, quo natus est, percussisse*; quamvis eodem signo aurei ac æreı etiam nummi postea scalpti fuerint. Haud ignoro Scaligerum, Keplerum, ac Petavium varie de horoscopo Augusti sensisse; siquidem luxatis annis ante correctum a Iulio Cæsare Kalendarium, vix quicquam certi de genethliaco themate Augusti demonstrari posse videtur: Gothfredus Vendelinus apud Albertum Rubenium in dissert. de Gemma Augustea, scribit natum Augustum, *sidere Capricorni quintam sub terris domum Fortunæ signante*: unde plerunque Capricorno in nummis Augusteis adduntur insignia Fortunæ, gubernaculum navis, orbis, cornucopia; uti ostendunt plura numismata, quæ exhibent Goltzius tom. 2. pag. LXVIII. ac Patinus ad cap. 94. Svetonii. Quænam autem Cæsarea laudatum nummum ob honorem Lucii Cæsaris percusserit, non ausim divinare, quod eius nominis urbes plures id temporis extiterunt. Nam, ut inquit

idem Svetonius cap. 60. de Vita Augusti, *reges amici atque socii & singuli in suo quique regno Cæsareas urbes condiderunt*. Iuba Rex Mauritaniæ urbem Iol regni metropolim Cæsaream nuncupavit. Eiusdem nominis urbem, immani sumptu, Herodes in Palæstina condidit; cuius etiam filius Philippus Paneada ad Iordanis fontes sitam, ædificiis auctam; *Cæsaream Augustam* nuncupavit, cuius rarum numisma in Medicea gaza servatur cum epigraphe: ΚΑΙC. CEB. IEP. ΚΑΙ. ACΤ. ΥΠ. ΠΑΝΕΙΩ: *Cæsarea Augusta sacra & asylum sub Paneo*. Nam ad pedes Panii montis eandem urbem sitam scribit Eusebius lib. 7. Hist Eccles. capit. 17. Ex quibus recte notat doctissimus Spanhemius dissert. 9. de Præst. & usu numis. pag 895. errasse Plinium qui a vicino fonte Paneade, ac Philostorgium qui a cultu simulacri Panis Paneada nuncupatam scripserunt. Mazaca etiam Cappadociæ metropolis Cæsarea appellata fuit; quamvis in incerto sit, quo Cæsare imperante id nomen primo sortita fuerit; ut ibidem Spanhemius ostendit. Ceterum laudatus nummus apud Cæsaream Palæstinæ percussus videri possit, quod Cæsarea Panias, ac Cappadociæ Mazaca nondum id nomen forte tulerant; ac in Mauritaniæ seu Hispaniæ urbibus Cæsareis latina potius, quam græca epigraphe idem nummus signatus fuisset. Alterum numisma in honorem Caii Cæsaris a colonia Iulia Traducta scalptum, in Cimeliarchio CHRISTINÆ *Augustæ* visitur, cuius iconem ad me Reginarum maxima, eademque seris posteris, ut Plinii lib. 5. cap. 1. verbis utar, *studiorum claritate memorabilior etiam quam regno*, transmisit. Itaque regia beneficentia, qua pretiosa eruditi thesauri cimelia ad uberrimum literarum quæstum recludens, Romanæ antiquitatis studium fovet ac promovet, iure poscit, ut in præclaro numismate explicando, properantem ad alia stylum paulisper sistam, ac Iuliæ Traductæ tum situm, tum etiam conditorem exponam, aliisque nuper inventis numinis eandem coloniam illustrem.

Ezechiel Spanhemius ac Carolus Patinus magni inter antiquarios nominis; ille quidem dissert. 9. pag. 768. hic vero ad cap. 65. Svetonii scribunt: Tingim Mauritaniæ urbem (*Tanger* hodie appellatur) Iuliæ Traductæ nomen sortitam fuisse, cum Iulius Cæsar, quod diserte Spanhemius scribit, Romanam coloniam eo deduxisset. Nam Plinius lib. 5. cap. 1. ait. *Tingi quondam ab Anteo conditam, postea vero a Claudio Cæsare, cum coloniam faceret, appellatam Traducta Iulia*. Eundem tamen errasse putant; quod

co-

coloniæ Iuliæ Traductæ Claudium conditorem scripsit; cum ex laudato nummo aperte colligatur eadem ante illius imperium deducta. Isaac Vossius in eruditissimis observationibus ad cap. 6. lib. 2. Pomponii Melæ suspicatur a Plinio scriptum: *Postea vero a C. I. C.* nempe *a Caio Iulio Cesare, cum coloniam faceret* &c. ac librarios per imperitiam Claudium Cæsarem reposuisse. Verum in quatuor vetustis codicibus Mediceis legitur: *postea vero a cl. Cesare* &c. quæ lectio in ceteris quoque MSS. apparet. At plane compertum habeo nullam a Iulio Cæsare coloniam Tingim deductam. Nam ante Cæsaris necem nullum in Mauritania Cæsariensi, aut Tingitana a Tingi metropoli appellata, oppidum Romani possidebant. Bogud Rex sub initium belli civilis Cæsarem inter ac Pompeium, Mauritaniæ Tingitanæ, Bocchus vero Cæsariensi imperabant, quos Cæsar sibi studentes, A. V. 705. Reges a Senatu Cæsarianos dicendos curavit; ex Dione L. 41. Plinius cap. 2. lib. cit ait: *Namque diu regum nomina obtinuere, ut Bogudiana appellaretur extima; itemque Bocchi, quæ nunc Cæsariensis.* Q. Cassius qui Hispaniam pro prætore A. V. 706. in obsequio Cæsaris tenebat, Bogudem cum auxiliaribus copiis a Mauritania Tingitana in provinciam accivit; teste Hirtio cap. 62. de Bello Alexandrino. Cn. Pompeius Magni filius ex eodem cap. 23. de Bello Africano, *profectus ab Utica est in Mauritaniam, regnumque Bogudis est ingressus*; verum clade accepta, in naves compulsus, re infecta discessit. Asinius Pollio in epistola 32. inserta lib. 10. Fam. Ciceronis, huic eidem scribit altero anno a nece Cæsaris, Balbum quæstorem magna vi auri in ulteriori Hispania coacta, *a Calpe traiecisse sese in regnum Bogudis*. Cæsar quidem lib. 1. de Bel. civ. cap. 6. ait: *Faustus Sylla pro prætore in Mauritaniam mittitur*. Hic tamen Mauritaniæ nomine ea pars Africæ quæ Romanis parebat, intelligitur; vel forte Faustus in Mauritaniam provinciam missus dicitur, ut utriusque Mauritaniæ Reges rebus Cæsaris palam studentes, bello persequeretur. At ne barbaros prior Senatus armis lacessere videretur, *de Fausto*, inquit ibidem Cæsar, *impedit Faustus Tribunus plebis*. Ceterum Tingitanos nondum Romanis subiectos fuisse, sed Bogudi Regi, ex Dione luculentissime demonstratur; qui lib. 48. ad A. V. 716. scribit Bogudem Mauritaniæ regem cum exercitu in Hispaniam traiecisse, ac statim addit: *Interimque deficientibus ab eo Tingitanis, & ex Hispania recessit, neque suum regnum recepit; quippe qui in Hi-*

spa-

spania Cæsari (qui postea Augustus dictus fuit) *favebant, ii Bocchi auxilio Bogudem vicerunt. Bogud ad Antonium se contulit; Bocchus regnum eius occupavit, idque Cæsar ei confirmavit. Tum subdit*: καὶ τοῖς Τιγγιτανοῖς πολιτεία ἐδόθη: *ac Tingitanis civitas data est*, seu: *ac Tingitanis ut sui iuris, ac liberi essent, concessum*. Prior interpretatio Dionis menti magis congruit; ea enim loquendi formula semper utitur, quoties civitatem Romanam aliquibus datam recenset. Ex his patet Tingim Mauritaniæ urbem usque ad annum V. C. 716. Bogudi Regi paruisse, quo anno cum ab eodem Tingitani cives defecissent, Romana civitate donati sunt; ac proinde falsum est Romanam coloniam a Iubo Cæsare Tingim deductam fuisse. Alterum etiam errorem iidem Scriptores admiserunt, Iuliam Traductam in Mauritania coloniam locantes, quæ in Bætica maritima ab Augusto condita fuit. Strabo lib. 3. pag. 96. scribit: *Fuit & Zeles Tingi vicina urbs, sed eam Romani in oram e regione oppositam transtulerunt, additisque a Tingi nonnullis, colonos alios ipsi ex Italia miserunt, urbique nomen Iuliæ Ioza indiderunt*. Casaubonus Græca verba Strabonis: ἀλλὰ μετῴκισαν ταύτην εἰς τὴν περαίαν Ῥωμαῖοι reddidit latine: *sed eam Romani in oppositam Mauritaniam transtulerunt*; cum *in oppositam Hispaniæ oram* scribere debuisset; verbum enim περαιοῦν significat in oram oppositam traducere: at Hispaniæ Bæticæ litus ex adverso est Mauritaniæ, in qua Zeles sita erat. Salmasius in exercit. Plinianis pag. 288. ait: *Nec Ioza quid sit scio, cum Latinum nomen debeat esse*. At Samuel Bochartus plurium linguarum peritia insignis, par. 2. Geogr. sacræ lib. 1. cap. 24. erudite advertit *Ioza* Africanam seu Punicam vocem esse, idemque significare quod latine *Traducta*. Arabes etiamnum vocem *Giuza* mollius proferunt, priorem literam G sono I efferentes, uti etiam faciunt Galli cum G literas E & I præcedit. Vox *Giuza* in Arabum scriptis ac Chaldæa paraphrasi sæpius occurrit, quoties agitur de maris aut fluminum traiectione. Itaque auctore Strabone habemus coloniam Iuliam Iozam; hoc est *Traductam* in ora Bæticæ a Romanis conditam. Ptolemæo inter urbes Bæticæ numerantur: *Belo*, *Menlaria*, *Transducta*, *Barbesola*, *Carteia*. Marcianus Heracleota in Periplo cap. *de Bætica* scribit: *a Transductis ad Menlariam stadia non amplius quam trecenta quindecim*. Eiusdem etiam coloniæ meminit Gregorius Turonensis lib. 2. Hist. Franc. cap. 2. *Post hæc*, inquit, *persequentibus Ala-*

nian-

mannis usque ad Traductam, transito mari, Vandali, per totam Africam ac Mauritaniam sunt dispersi. Idacius in Chronico ad annum V. Valentiniani III. scribit: *Gesericus Rex de Bætica provinciæ litore cum Vandalis omnibus, eorumque familiis mense Maio ad Mauritaniam & Africam relictis transit Hispaniis*. Ita Vandali Suevis Alemanniæ populis persequentibus, conscensis ad Iuliam Traductam navibus, ex Bætica in Mauritaniam angusto freto superato, transmiserunt. Nusquam vero Iuliæ nomine eam urbem nuncuparunt, quod cum plurimæ Augustæ & Iuliæ coloniæ in Hispaniis essent, hæ solo cognomine invicem discernebantur; siquidem Iulia Valentia, Augusta Emerita, Augusta Cæsarea, Iulia Calpe, aliæque solo cognomine designatæ ab historicis scribebantur. Hinc omisso Iuliæ nomine, Traductam vulgo laudatam coloniam appellabant. Eiusdem Traductæ in ora maritima Bæticæ meminit vetustius geographus Ravennas, cuius verba proxime laudabo.

Salmasius, Bochartus, ac Vossius scribunt coloniam Iuliam Traductam a Iulio Cæsare deductam, id ex *Iuliæ* nomine colligentes. Verum cum pleræque coloniæ ab Augusto, qui in Iuliam familiam per avunculi adoptionem transierat, *Iuliæ* appellatæ fuerint, minus recte Iulius Dictator laudatæ coloniæ auctor affirmatur. Et quidem ex superius demonstratis palam ostenditur non Iulium Cæsarem, sed Augustum coloniam Iuliam Traductam deduxisse. Nam Strabone auctore, Romani Zelis in Mauritania urbis cives, e vicino Tingi quibusdam additis, in Bæticam traducti, Iuliam Traductam condidere. At Cæsare Dictatore superstite, Zeli ac Tingi Bogud imperabat, cui postea A V 716. Bocchus successit, quo A. V. 721. vita functo, Augustus, ut ait Dio lib. 49. *regnum eius nemini alii tradidit, sed inter provincias Romanas retulit*. Cum vero idem Princeps A. V. 729. in Hispania bellum gereret, quod etiam feliciter profligavit, cunctis eius provinciæ nationibus in P. R. potestatem redactis, Iubæ regis milites a Iulio Cæsare una cum Scipionis legionibus superati, filio *Bocchi & Bogudis ditiones dedit*; ex Dione lib. 53. Interim vero Hispaniensi bello, quod ducentos prope annos arma Romana vario Marte fatigaverat, confecto, Augustus emeritos milites in colonias deduxit tum in proximas Hispaniæ urbes, uti laudatus Dio testatur; tum etiam in vicinam oram Mauritaniæ, ubi teste Plinio, tres colonias condidit, quarum

pri-

primo loco eidem recensetur Iulia Constantia XXV. M. P. Tingi distans versus occasum. Hanc autem in agrum oppidumque Zelis urbis deduxit; Zelis enim, geographis auctoribus, XXV. M. P. versus Occidentem aberat, ac Strabo eam urbem Tingi proximam appellat. Hinc idem Augustus milites eandem in urbem colonos mittens, eamque Iuliam Constantiam nuncupans, veteres Zelis colonos in oppositam Hispaniæ oram traducens, Iuliam Traductam condidit, quam illi gentili vocabulo *Iozam* dixere. Plinius lib. 5. cap. 1. ait: *Zelis regum ditioni exempta, & iure in Bæticam petere iussa*. In tribus MSS. Mediceis legitur *Zylil*. Id primum contigisse puto, cum anno Urbis 716. Tingitanis Zeli proximis civitas data fuit; quo anno etiam Mauritania, quæ Bogudi antea paruerat, Boccho tradita, huius ditioni Zeles quoque exempta, ad ius Proconsulis Bæticæ translata fuit. Hinc postea Augustus Zelitenses Romanis magistratibus parere suetos, in Bæticam transmigrare iussit, cum Iuliam Traductam conderet. Hac sane ratione Plinius Straboni satis probabiliter conciliatur. Pomponius Mela lib. 2. cap. 6. Bæticam describens, ait: *In eoque*, nempe sinu, *Carteia, & quam transvecti ex Africa Phœnices habitant, atque unde nos sumus, Tingentera, tum Mellaria, Belo* &c. Cum nusquam Tingenteræ mentio apud alios geographos occurrat, viri eruditi non una correctione Melæ verba sollicitarunt. Sane in MSS. Mediceis variæ lectiones apparent; siquidem in uno codice legitur: *atque unde nos sumus Tingente ratam*; in altero *Tingenteratam*; in tertio *cingente ratam*; in quarto denique *ingente ratam*. Henricus Stephanus edidit: *cingente freto, Melaria, Belo* &c. Casaubonus in notis ad pag. 96. lib. 3. Strabonis legit: *atque unde nos sumus, Tingi contraria Mellaria* &c. Salmasius pag. 288. Exercit. Plin. corrigit: *atque unde nos sumus, Tingi altera, tum Mellaria*; cui subscribit Bochartus laudato cap. 24. Isaac Vossius in præclaris ad Melam notis ait legendum: *Tingi Cetraria*, quod anonymus geographus Ravennas Bæticæ urbes recensens, scribit: *Saldaba, Maliona, Corteia, Transducta Cetraria, Mellaria, Belon* &c. Idem vero Vossius tradit unam eandemque urbem variis nominibus appellatam, *Iuliam Iozam* a Strabone, *Traductam* a Ptolemæo, *Traductam Cetrariam* a geographo anonymo, ac denique *Tingim Cetrariam* a Mela; quod nempe Iulius Cæsar eo colonos miserit cohortes cetratas, quas lib. 1. de Bello civili narrat in Hispania fuisse. Ceterum Elias Vinetus in vita

Pomponii Melæ, vetustissimorum codicum lectionem retinens, scribit *Tingenteram* Melæ patriam fuisse. Quam sane lectionem retinendam censeo, quæ etiam in duobus Mss. Mediceis facile restituitur, si pro *Tingente ratum*, *Mellaria*, *Belo* &c. legatur cum disiunctione: *Tingentera*, *tum Mellaria*, *Belo* &c. Tingenteram minus celebre eius oræ oppidum ceteri geographi omiserunt, quam tamen Mela, ibidem natus, debito erga patriam cultu & obsequio, suis libris inserendam duxit. Profecto lapsus est Scriptor alioquin eruditissimus, dum cetratas cohortes Iuliam Traductam a Cæsare Dictatore missas putavit. Nam Strabo diserte eo traductos scribit Zelis incolas, quibusdam e Tingi additis, aliisque ex Italia illuc migrare iussis; quæ sane post Iulii necem, imperante Augusto, contigisse demonstravi. Præterea cohortes cetratæ, quarum Cæsar lib. 1. laudato meminit, in castris Pompeianis in Hispania stipendia merebant. Nam cap. 39. dicuntur sub legatis Pompeii in Hispania militasse *scutatæ citerioris provinciæ*, *& cetratæ ulterioris Hispaniæ cohortes circiter LXXX.* quas cum Cæsar obsedisset, eisdem una & extrema conditione pacem dedit; *ut hi qui haberent domicilium, aut possessiones in Hispania, statim dimitterentur*. Itaque cetratarum Bæticæ cohortium milites, sacramento soluti, in suos quique lares dimissi sunt; non autem a Cæsare in coloniam deducti. Cur enim hostium cohortes agro donasset, cum nec suis militibus tantum beneficium id temporis contulerit? Hinc in geographo anonymo legendum est: *Carteia*, *Transducta*, *Cetraria*, *Mellaria* &c. ut interiecta coma, Cetraria diversa a Traducta oppidum designetur.

Ex huc usque disputatis palam fit coloniam Iuliam Traductam in ora maritima ulterioris Hispaniæ ad fretum Gaditanum sitam fuisse, eamque conditam non a Iulio Cæsare Dictatore, sed ab Augusto. At quid Plinio faciemus, qui diserte eandem cum Tingi confundit, quod *a Claudio Cæsare*, *cum coloniam faceret*, *appellatam Traductam Iuliam* testatur? Verum nummi ante imperium Claudii Iuliam Traductam fuisse evincunt. Num Claudius post occisum Iubam Regem a decessore Caligula, ac rebellantes Mauros ad obsequium armis redactos, Tingim coloniam condens, Zelitenses ac Tingitanos ab Augusto in Bæticam traductos, in avitos iterum agros remeare iussit, Iuliæ Traductæ, quam relinquebant, nomen in novam coloniam deportantes? Hæc tamen sine teste finguntur; quæ etiam ex Ptolemæo refelli possunt, cui

in

in Mauritaniæ extimæ descriptione nominatur, ut recte Salmasius prænotavit, *Tingis Cæsarea*. Pinedo Hebræus, qui nuper Stephanum de Urbibus notis abs se illustratum latio donavit, in V. *Tingis* scribit cum Plinio Iuliam Traductam a Claudio appellatam, iis dissimulatis quæ Salmasius ac Bochartus ex vetustis geographis, ac dein Spanhemius ac Patinus ex nummis prænotaverant. Iohannes Baptista Cataneus insignis ordinis Minorum Theologus, Bæticam perlustrans, quædam sane rarissima eiusdem provinciæ Coloniarum numismata collegit, quæ una cum aliis alibi abs se inventis, apud Rhegium Lepidi in sui Ordinis cœnobio custodit. Hos inter nummos quatuor apud Iuliam Traductam scalpti sunt, quorum ectypa ab eodem eruditissimo æque ac humanissimo Patre mihi communicata subiicio, & eo quidem libentius, tum quod in duobus nostrorum Cæsarum vultus exprimuntur; tum etiam quia parum notæ ante CHRISTINÆ Augustæ numisma, coloniæ Iuliæ Traductæ nomen ibidem visitur. Porro nummi, quorum posticam tantum partem exhibeo, in antica vultum Augusti sine laurea exprimunt cum epigraphe: PERM. CAES. AVG. In eorum altero tutulus seu galerus cum simpulo Augusti Pontificatum Maximum indicat, ut cuilibet notum; de quibus etiam quædam inferam inferius, ubi de Caii ac Lucii sacerdotio in eorundem vulgari nummo signato verba faciam. Nam quamvis Augustus esset Pontifex Maximus, hæc tamen eiusdem dignitas in nummis iisdem instrumentis exprimebatur, quibus ceterorum collegarum Pontificum sacerdotium obsignabatur.

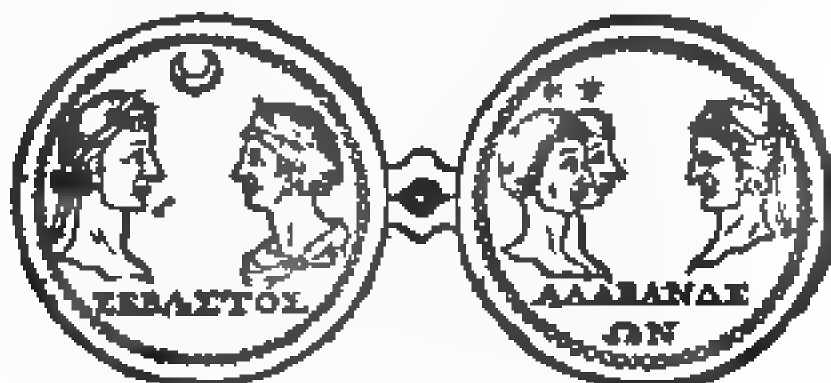
Uti in nummo Caii botri symbolum sculptum est, ita in altero eiusdem fratris Lucii spica visitur, ut agri Iuliæ Traductæ fertilitas intelligatur. Plinius lib. 3. cap. 1. ait: *Bætica a flumine eam secante cognominata, cunctas provinciarum diviti cultu, & quodam fertili ac peculiari nitore præcedit*. Strabo lib. 3. pag. 96. cum dixisset: *Regionem a fluvio Bæticam nominant, ab incolis Turditaniam*; paullo inferius ait: *Exportatur e Turditania multum frumenti ac vini*. Silius Italicus Hispaniam describens, canit:

Nec Cereri terra indocilis, nec inhospita Baccho.

Extat apud Goltzium pag. 34. nummus Augusti, in cuius postica Hispania visitur dextera binas spicas præferens. Cum vero Iulia Traducta Cereris ac Bacchi donis ceteras inter provinciæ urbes maxime afflueret, botrum ac spicam in nummis sculpebat. Illis autem verbis in Lucii nummo: PERM. CAES. AVG. *Permissu Cæsaris Augusti*, notatur facultas cudendæ monetæ, quam Augustus Iuliæ Traductæ concesserat; qua de re plura erudite congerit Spanhemius differt. 6. pag. 554. & 555. Hactenus de Iulia Traducta, ac nummis ab eadem utriusque Cæsaris Caii ac Lucii effigie signatis. In scriniis veterum numismatum, quæ Cardinalis Camillus Maximus singulari studio collegerat, servatur nummus, in cuius antica legitur: IMP. CAES. AVGVSTVS PONT. MAX. P. P. in postica vero visuntur capita Caii ac Lucii Cæsarum cum epigraphe: C. L. CAES. AVG. F. C. V. T. cuius nummi ectypum habes apud Equitem Patinum ad cap. 65. Suetonii de vita Augusti. Antiquarii vulgo inscriptionem eandem ita exponunt: *Caius Lucius Cæsares Augusti filii. Colonia Victrix Tarraco*: Verum in inscriptione Gruteri pag. 111. legitur: GENIO COL. I. V. T. TARRACO. In septem aliis inscriptionibus pag. 429. iisdem

iisdem literis ea colonia Iulia Victrix designatur. Hinc ne *Tarraco* frustra ibidem repetatur, prioris literæ T. altera interpretatio adsignanda est. Antonius Augustinus vir nulli eruditione secundus, ita olim explicuit: *Colonia Iulia Victrix Togata Tarraco*. Nam cum Scipio Tarraconem contra Carthaginiensium impetum in Hispania condidisset quod Romani toga de more induti eandem incolebant, Togatæ cognomen ea urbs vulgo obtinuit. In Gaza Medicea extat æreus Tiberii Augusti nummus in postica signatus: AETERNITATI AVGVSTÆ C. V. T. T. nempe: *Colonia Victrix Togata Tarraco*. Græca numismata, quorum unum Caii, alterum Lucii Cæsarum imagine signatum est, possidet proxime laudandus Comes de Lazara; in quibus tamen non designatur urbs, in qua eadem percusa fuerint. Scalptos apud Smyrnam nummos Cæsarum vultu obsignatos videsis apud Tristanum tomo priori. Hactenus de nostrorum Cæsarum nummis; modo ad historiam redeo, iterum tamen alia numismata laudaturus.

Anno V. C. 738. qui utriusque Cæsaris adoptionem proxime insecutus est, Augustus Occidentis provincias lustraturus, in Gallias perrexit, cum prius Agrippam in Orientem misisset. Auctor est Nicolaus Damascenus in excerptis Valesianis pagin. 418. Iuliam coniugem cum eodem Agrippæ in Asiam transmisisse, scribens eandem prope Ilium, auctis Scamandri undis, in lectica pæne submersam; Agrippam vero Iliensibus indignatum, quod nullos viæ comites ad eandem misissent, & quamvis adventus Iuliæ ignaros, drachmarum millibus centum multasse. Num Augustus Caium & Lucium secum trans alpes duxerit, an eosdem Romæ reliquerit, in incerto ponatur. Illos forte a matre Iulia in Asiam delatos mihi videor colligere ex hoc plane singulari nummo Alabandensium, qui in regiis cimeliis Reginarum Maximæ CHRISTINÆ custoditur.

In antica parte Augustus eiusque coniux Livia exprimuntur; in po-

postica vero Caius ac Lucius Cæsares cum eorundem patre M. Agrippa. Liviæ effigies cum Luna in cornua curvata in quibusdam nummis, qui rari in honorem eius percusi sunt, apparet. Vnum & alterum delineat Goltzius inter Augusteos pag. 20. num. 5. & 12 Bina sidera, quæ supra capita Caii ac Lucii scalpta sunt, eosdem Iulii Cæsaris stirpe ortos designant. Nam cum Augustus septimo mense ab avunculi cæde V. C. anno 710. ludos Veneri Genitrici, eiusdem templo in Foro a Iulio extructo, ac tum abs se dedicato, faceret, stella crinita apparuit; qua de re Plinius lib. 2. capit. 25. hæc ipsa Augusti verba recitat: *Iis ipsis ludorum meorum diebus, sidus crinitum per septem dies in regione cæli, quæ sub septentrionibus est, conspectum. Id oriebatur circa XI. horam diei, clarumque & omnibus terris conspicuum fuit. Eo sidere significari vulgus credidit Cæsaris animam inter Deorum immortalium numina receptam: quo nomine id insigne simulacro capitis eius, quod mox in foro consecravimus, adiectum est.* Ovidius lib. 15. Metamorph. a V. 746. Cæsaris apotheosim describens, plura hoc de sidere canit. Hæc ait a V. 843.

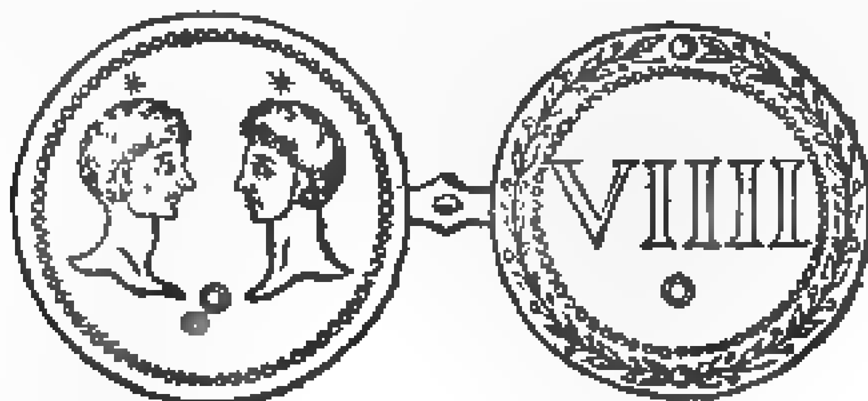
Vix ea fatus erat, media cum sede Senatus
Constitit alma Venus, nulli cernenda, suique
Cæsaris eripuit membris, nec in aera solvi
Passa recentem animam, cælestibus intulit astris.
Dumque tulit, numen capere, atque ignescere sensit,
Emisitque simul: simul evolat altius illa,
Flammigerumque trahens spatioso limite crinem
STELLA micat.

Idem tradunt Dio lib. 45. & Svetonius in Iulio capit. 88. scribens eos ludos Cæsari consecratos; quamvis Plinius ac Dio rectius Veneri Genitrici eosdem factos dicant. Eorum annua instauratio in fragmento Kalendarii apud Gruterum pag. 135. 2. signatur in ante diem VI Kal. Octobris: VENERI GENETRICI IN FORO CÆSARIS. Augustus in Actiaco prælio Virgilio lib. 8. V. 780. describitur.

Stans celsa in puppi, geminas cui tempora flammas
Læta vomunt, patriumque aperitur vertice sidus.

Hinc in nummis Iulii & Augusti supra caput sidus conspicitur, quorum sane numismatum imagines, uti recte P. Seguinus scribit, vix præ copia enumeres, passim enim apud Antiquarios prostant. Alabanda liberum Cariæ oppidum in Caii ac Lucii vertice Iulium sidus

sidus apposuit, ut utrunque Iulii stirpe ortos demonstraret. In Scriniis Illustrissimi Comitis Ioannis Lazara Patavini servatur nummus, in quo utriusque nostri Cæsaris imago in vertice Iulio sidere obsignata conspicitur. Eiusdem nummi ectypum vir nobilissimus ad me misit; neque enim eruditam supellectilem uni sibi avara custodia servat, sed eandem antiquarum rerum studiosis pari beneficentia ac alacritate communicat.

Numerus ille VIIII. annum forte Tribunicia potestatis Augusti denotat, uti plures etiam alii nummi Augusti, in quorum postica solæ numerales notæ intra lauream apparent apud Goltzium pag. 69 Anno V. 740. V. Kal. Iulias Augustus annum nonum Tribunicia potestatis complevit.

Cum anno insequenti V. C. 741. idem Augustus alpinis gentibus superatis, plurimisque per Hispaniam ac Galliam militum coloniis excitatis, Romam rediisset, theatrum Marcelli dedicavit, *ludisque eius rei gratia factis, Troiam inter alios patricios nepos Augusti Caius lusit*: Dio lib. 54. Erat equestre certamen a pueris editum, quo præ ceteris spectaculis Augustus delectabatur. Svetonius de eodem cap. 43. scribit: *Sed & Troiæ ludum edidit frequentissime maiorum, minorumque puerorum delectu, prisci decorique moris existimans claræ stirpis indolem sic innotescere*. Caius id temporis annum ætatis agebat septimum; quare in turma minorum puerorum lusit, cuius etiam princeps fuit. Hunc ludum in Augusti gratiam prolixius describit summus poetarum libro V. Æneid. a versu 548. fingens illum ab Ænea puero Ascanio hisce vocibus imperatum.

Vade age, & Ascanio, si iam puerile paratum.
Agmen habet secum, cursusque instruxit equorum,

Du-

Ducat avo turmas, & sese ostendat in armis.

Cum ludi votivi ob reditum Augusti ederentur, Tiberius Augusti privignus ac Consul Caium ad spectaculum una secum ductum, proximo sibi loco sedere iussit. Augustus id indignanter tulit; neque enim fas erat pueros prætextatos in theatro cum Senatoribus sedere. Itaque, inquit Dio lib. 54. *Tiberium increpuit, quod ludis votivis, quos pro suo reditu faciebat, Caio iuxta se sedem dedisset; populumque obiurgavit, quod plausu & laudibus eam rem prosecutus esset*. Horum ludorum memoria extat in fragmento marmoreæ basis effossæ in area D. Apollinaris ad caput Circi Agonalis, quod suppletum ita legitur pag. 11. 2. apud Gruterum.

P. Quinctilius. SEX. F. VARVS
Pontifex. COS.
Ludos. votivos. prO REDITV
Imp. Caesaris. diui. F. AVGVSTI
Iovi. Optimo. mAXIMO. FECIT
Ti. Claudio. Ti. f. NerONE. CONLEGA
Ex. S. C.

Idem tamen Augustus A. V. 747. cum Caius adhuc esset prætextatus, permisit, ut alteros ludos votivos pro suo iterum reditu faceret, ac pro Tiberio, qui ad bellum Germanicum profectus fuerat, eisdem præsideret. Do Dionis verba ex lib. 55. ubi præmisso Tiberii in Germaniam itinere, ait: *Ac pro eo ludos votivos pro Augusti reditu, Caius ac Piso fecerunt*. Horum etiam ludorum mentio fit in altera basi ibidem pariter eruta pagina eadem 11. Gruteri; qui tamen ibidem uni absenti Tiberio adscribuntur.

TI. CLAVDIVS. TI F. NERO
PONTIFEX. COS. ITERVM
LVDOS. VOTIVOS. PRO. REDITV
IMP. CAESARIS. DIVI. F. AVGVSTI
PONTIFICIS MAXIMI
IOVI. OPTIMO. MAXIMO. FECIT

Interea nihil Augusto antiquius erat, quam adoptatos abs se nepotes, quos in maximi omnium imperii spem alebat, optimis disciplinis præformare, ac administrando principatui pares facere. Verrius Flaccus homo libertinus dicendi genere ea tempestate inter grammaticos præ ceteris celebrabatur. *Is*, ut Svetonii verbis utar cap. 17. de Illustr. grammaticis, *ad exercitanda discentium ingenia*,

nia, aequales inter se committere solebat, proposita non solum materia, quam scriberent, sed & praemio, quod victor auferret. Id erat liber aliquis antiquus, pulcher, aut rarior. Hunc Augustus suis nepotibus, immo tum filiis praeceptorem imponere deliberavit. Verum cum Flaccus aegre ferre videretur, nobilissimorum adolescentium classe, quae eius scholam frequentabat, omissa, duos tantum pueros instructurus, in palatium transire; Augustus iussit hominem in imperatorias aedes cum tota schola se conferre, cum eo tamen, *ne quem amplius post hac discipulum reciperet; docuitque in atrio Catilinae domus, quae pars palatii tunc erat, & sextertia centena in annum accepit*; nempe Romanae monetae scutatos bis mille ac quingentos, qui decurionis census fuit. Sequior tamen aetas Eumenio grammatico sexcenta millia nummum, hoc est quindecim millia scutatorum in annuum stipendium a Principe vidit destinata. Quis modo regum grammaticum tanti emeret? Hinc Eumenius plenis iam scriniis dicebat: *Quid mihi cum ullis opibus aut Midae regis, aut Croesi, aut ipsius qui auro dicitur fluxisse, Pactoli?* Eximiae Augusti laudi vertatur, quod non intra secretiores palatii cellulas mutae filiorum disciplinae paedagogum praefecit, sed universam puerorum scholam intra ipsius aulae muros admisit, quo Caesares condiscipulorum ingenia aemulantes, maiores in literis progressus facerent. Flaccum praeceptorem non modo dictionis elegantia, verum etiam annalium victoris gentium populi peritia commendabat. Is enim est, qui Romanos consulares ac triumphales fastos per annos Urbis summa fide parique diligentia digestos, ac in hemicyclo Praenestino marmoreo parieti incisos, publicavit. Philo Iudaeorum doctissimus unum condiscipulorum Caii ac Lucii Caesarum prodit Avilium Flaccum equestri familia natum. Hic quinquennio ante obitum Tiberii Augustalis Aegyptum gubernarat; dein imperante Caio, plurium criminum reus incusatus, cognita Romae causa, in Andrum Aegei insulam deportatus fuit; quam cum e navi primum aspexit, in hasce voces erupit: *Viri custodes & dedoctores, pulchrum sane locum & fortunatam insulam Andrum accipio pro beata Italia. Flaccus natus, educatus, eruditusque Romae, nepotum Augusti sodalis, & condiscipulus, Tiberii quoque Caesaris inter praecipuos amicos habitus.* Haec Philo in invectiva contra eundem Flaccum. Ceterum Augustus tantam nepotum curam gerebat, ut haud contentus eisuem instruendis omnium optimum praeceptorem selegisse,

illos per se plerunque doceret tum literas, tum ceteras artes, quæ iuvenes Principes tanto imperio regendo destinatos, decebant. Horum testis, venit Svetonius cap. 64. de Augusto scribens: *Nepotes & literas, & natare, aliaque rudimenta per se plerunque docuit; ac nihil æque laboravit, quam ut imitarentur chirographum suum. Neque cœnavit una, nisi ut in imo lecto assiderent; neque iter fecit, nisi ut vehiculo anteirent, aut circa adequitarent.* Augustus loquendi genus sequebatur elegans & temperatum; exoletas vero ac non usu receptas voces aversabatur. Quæ ille multorum verba emendavit, recitat Svetonius cap. 86. Ad rem propius pertinent quæ scribit Quintilianus lib. 1. Instit. cap. 6. *Sed Augustus quoque*, inquit, *in epistolis ad Caium Cæsarem scriptis, emendat, quod is* calidum *dicere, quam* caldum *malit; non quod illud non sit latinum, sed quia sit odiosum, & ut ipse Græco verbo significavit,* περίεργον. Sane Varro lib. 3. de Re rustica cap. 2. & Cato cap. 6. *caldum* dixerunt. Ex his facile intelligitur, quantam curam Augustus adhibuerit, ut nepotes secum degentes instrueret, cum eorum alterum absentem ob unicum verbum latinum licet, immo & Ciceronianum, per literas corrigendum putaverit.

CAPUT II.

Agrippa Caii ac Lucii pater moritur. Iulia Cæsarum mater Tiberio desponsatur. Caius ad bellum Germanicum cum Tiberio vitrico mittitur. Dionis locus emendatus. Caius ludos votivos Romæ edit. Idem una cum fratre in toga pulla ludos gladiatorios spectat. Lucius Caio consulatum petit. Simulata Augusti indignatio. Caius consul designatur. Quædam designatorum Consulum munia recensentur.

ANnus V. 742. quo M. Valerius Messalla Barbatus ac P. Sulpicius Quirinus consulatum gessere, funestus Augusto ac Caio & Lucio Cæsaribus, luctuosus etiam populo Romano fuit ob Agrippæ mortem. Vix ille ex Oriente Romam redierat, cum Augustus, audita Pannoniæ rebellione, hieme licet instante, illum adversus barbaros misit, propagata eidem in alterum quinquennium tribunitia potestate. Agrippa in provinciam statim profectus, ac bellum de proximo ostentans, tantum barbaris terrorem incussit, ut positis armis, datisque obsidibus, ad obsequium statim redierint. Pacata provincia, pari celeritate

Ro-

Romam reversus, in Campaniam secessit, ubi gravi morbo correptus, intra paucos dies extinctus, magnum sui apud universos desiderium reliquit. Plinio lib. 7. cap. 8. dicitur Agrippa *quinquagesimo uno raptus anno*. Nicolaus vero Damascenus, qui legatione apud Agrippam Herodis Iudæorum Regis nomine perfunctus fuit, in libello de Educatione Augusti, scribit Agrippam maiorem natu ipso Augusto fuisse: cum autem hic in lucem editus fuerit A. V. 691. IX. Kal. Octobris, præsenti anno V. 742. quinquagesimum primum ætatis annum die 23. Septembris complebat. Quare Agrippa natus erat prope initium A. V. 691. ante aliquot menses, quam Augustus in lucem veniret. Mensem obitus Agrippæ designat Dio lib. 54. *Augustus*, inquiens, *tum forte Quinquatribus munus gladiatorium* Caii ac Lucii Cæsarum *filiorum nomine exhibebat; qui simul ac de Agrippæ casu cognovit, properato ex urbe profectus, mortuum eum invenit*. Quinquatria Minervæ sacrata agebantur a die 19. Martii per insequentes quatuor dies. Ovidius lib. 3. Fastorum de eisdem diebus scribit:

Sanguine prima vacat, nec fas concurrere ferro;
Causa, quod est illa nata Minerva die.
Altera tresque super rasa celebrantur arena;
Ensibus exsertis bellica læta Dea est.

Cum Augustus nomine Cæsarum ludos gladiatorios exhibens, nuntium morbi generi Agrippæ acceperit, ac prima die Quinquatrium haud fas esset ferro concurrere, intra reliquos quatuor dies Agrippa decessisse dicendus est. Hunc vitæ exitum Agrippa Caii ac Lucii Cæsarum pater habuit, vir citra controversiam optimus, Augusto, Senatui, ac Populo R. ex æquo gratissimus. Eius elogium quod epitaphii loco sit, vide apud Dionem laudatum; neque enim vacat plura hic de viro inserere. Stupenda eiusdem ædificia, quæ in publicum usum extruxit, laudant Plinius lib. 36. cap. 15. & 25. Strabo lib. 5. pag. 163. Dio lib. 53. ad A. V. 728. Extat Horatii Ode ad Agrippam lib. 1. Carmin. IV.

Augustus corpus Agrippæ Romam adduxit; inquit Dio lib. 54. *ac in foro expositum, funebri laudatione decoravit, cortina inter se & mortuum expansa*; cuius moris causam fatetur sibi incompertam; additque errare eos, qui ideo id velum positum putant, quod nefas erat Pontificem Maximum cadavera inspicere. Verum Dio Græcus homo, qui post ducentos annos res

Romanas in literas misit, vetustas Latinæ gentis cærimonias, sua forsan ætate antiquatas, ignoravit. Seneca omni exceptione maior testis eidem refragatur, hæc ad Marciam scribens cap. 15. *Tiberius & quem genuerat, & quem adoptaverat, amisit, ipse tamen pro rostris laudavit filium, stetitque in conspectu posito corpore, interiecto tantummodo velamento, quod Pontificis oculos a funere arceret*. Augustus vero anno ante obitum Agrippæ, mortuo M. Æmilio Lepido Pont. Max. quem ante annos triginta Collegam in triumviratu acceperat, summum illud sacerdotium inierat, quod postea solis Imperatoribus delatum fuit, ut iidem etiam sacrorum Principes haberentur. Quamvis Agrippa proprium sibi sepulcrum in campo Martio exstruxisset, Augustus eiusdem ossa ac cineres in Mausoleo condi iussit, quod inter viam Flaminiam ac ripam Tiberis, in sexto suo consulatu regiis impensis perfecerat. Pedo Albinovanus in epicedio de morte Drusi ad Liviam, de Augusto ait:

Condidit Agrippam, quo te, Marcelle, sepulcro;
Et cepit generos iam locus ille duos.
Vix posito Agrippa, tumuli bene ianua clausa est,
Percipit officium funeris ecce soror.

Hæc fuit Octavia M. Antonii Triumviri uxor post biennium fato defuncta. Iulia Agrippæ uxor, marito demortuo, posthumum filium genuit, quem Augustus Marcum Agrippam nominandum iussit, qui penes nomen tantum magno parenti similis, ceteroqui dissimillimus moribus, illatam a patre Vipsaniæ familiæ nobilitatem extinxit. Agrippa tres ex Iulia liberos reliquit Caium ac Lucium, qui in Iuliam Cæsarum familiam transierant, ac Agrippam Posthumum; duas vero filias, Iuliam, quæ L. Æmilio Paullo postea nupta fuit, & Agrippinam Germanici Cæsaris uxorem. Vipsanii Agrippæ fratris unus & alter Scriptorum, quorum libri supersunt, meminere. Nicolaus Damascenus in libello de Educatione Augusti scribit eundem bello civili ad Pompeianas partes transisse, ac Marci Catonis, cui erat acceptissimus, militiam bello Africo secutum fuisse, eique post cladem cum ceteris captivis ad Iulium Cæsarem adducto, Augustum in gratiam Agrippæ sui contubernalis, veniam ab avunculo impetrasse. Dio vero lib. 54. scribit Agrippam aliquando a Consule de fratre sententiam rogatum, eam non tulisse. Interim Agrippæ fratri ac nostrorum Cæsarum patruo eximiæ laudi vertatur, Catoni acceptum fuisse.

Vipsa-

Vipsaniam Polam Agrippæ sororem ac Caii & Lucii amitam nominat Dio lib. 55. ad A. V. 747. scribens eandem porticum in campo Martio inchoasse, cursusque equorum instituisse; sed hæc antea contigerant, neque eo anno Pola erat superstes.

Iulia Cæsarum mater viro orbata, annum ætatis agebat septimum supra vicesimum. Quare Augustus ne filia quicquam quod imperantis familiæ dignitatem deceret minus, admitteret, eandem Tiberio Neroni privigno suo, nondum finito luctu, despondit, iubens eundem divortium facere cum Agrippina; quamvis hanc quoque idem Augustus vix anniculam eidem uxorem destinasset; ex Cornelio Nepote in vita Attici. Svetonius de hisce Tiberii nuptiis scribit cap. 7. *Iuliam Augusti filiam confestim coactus est ducere, non sine magno angore animi; cum & Agrippinæ consuetudine teneretur, & Iuliæ mores improbaret, ut quam sensisset sui quoque sub priori marito appetentem; quod sane vulgo etiam existimabatur*. Nam Iulia magnitudinem fortunæ suæ peccandi licentia metiebatur, virtutesque quibus fine multis prædita, turpi salacitate fœdabat. Et quidem, Agrippa superstite, variis illa se amatoribus iunxerat; etenim de Sempronio Graccho scribit Tacitus lib. 1. Annal. *eandem Iuliam in matrimonio M. Agrippæ temeraverat*. Augustus licentiorem Iuliæ cultum, ac perspicuos comitatus moleste ferens, eandem, ut temperantius viveret, non semel monuerat; verum, ut inquit Macrobius lib. 2. Satur. cap. 5. *cum ad nepotum turbam similitudinemque respexerat, qua repræsentabatur Agrippa, dubitare de pudicitia filiæ erubescebat*. Addit ibidem: *Cum conscii flagitiorum mirarentur, quomodo similes Agrippæ filios procrearet, quæ tam vulgo potestatem sui corporis faceret*; eandem respondisse: *Nunquam enim nisi navi plena, tollo vectorem*. Haud tamen Agrippa vir in Romani imperii commoda oculatissimus, domi cæcutiebat; nam Plinius lib. 7. cap. 8. de eodem scribit: *In tormentis adulteriorum coniugis, socerique prægravi servitio, luisse augurium præposteri natalis existimatur*. Hæc Principum feminarum crimina turpius vindicando publicantur, quod paucis nota, longe lateque publica vindicta diffamat. Hinc Agrippa silentio magis, quam ultione, sui ipsius famam minus detrimenti accipere iudicavit. Interim ex Macrobio indicavi Caium ac Lucium Cæsares effigie ac lineamentis corporis Agrippæ patri similes extitisse; licet in dissimillimos postea mores defluxerint.

Quam-

Quamvis Augustus eo ipso anno quo Agrippa obierat, viduam filiam Tiberio desponsaverit, non tamen nisi post biennium eandem marito copulavit; ex Dione in fine lib. 54 ad A. V. 744. Viduæ Romanæ per decem menses viros extinctos lugere iubebantur, antequam alteri matrimonio iungerentur. Nota sunt Ovidii carmina lib. 1. Fastorum. Hinc Cicero in Cluentiana ait: *Quæ mulier obtestatione viri decem illis mensibus ne domum quidem ullam, nisi socrus suæ nosse debuit, hæc quinto mense post viri mortem, ipsi Oppianico nupsit*. Augustus licet omnibus legibus decreto Senatus esset solutus, tum honestati Iuliæ, quæ tamen nulla illi inerat, tum Agrippæ meritis, quæ maxima fatebatur, consulens, statum viduis tempus ultra alterum annum, antequam novo marito copularetur, prorogavit; quamvis paulo post prioris obitum sponsalia celebranda curasset, quæ sane nulla lege vetabantur; unde Paulus lib. 10. ad edictum scribit: *Quæ virum eluget, intra id tempus sponsam fieri non nocet*. Anno insequenti V. C. 745. Liviæ Augusti uxori ac Cæsarum novercæ, ipsique Romano imperio grave vulnus illatum est ob mortem Drusi, in ipso iuventæ flore, medioque victoriæ cursu in æstivis castris, crudelibus fatis erepti. Eiusdem mortem eleganti carmine ad Liviam deflet Pedo Albinovanus, matrem postea consolatus; honores vero funebres fusius recitat Dio lib. 55. Obiit anno ætatis tricesimo. Cum Drusi cadaver Romam deportaretur, auctor est Tacitus lib. 3. An. Augustum *asperrimo hiemis Ticinum usque progressum*. At Valerius Maximus, qui Tiberio imperante scripsit, lib. 5. cap. 5. de Tiberio ait: *Cum Ticini, quo victor hostium ad complectendos parentes venerat, gravi illum*, nempe Drusum fratrem, *& periculosa valetudine in Germania fluctuare cognosset* &c. Itaque æstate adulta, ante obitum Drusi, Augustus una cum Livia erat Ticini. Num Iulia quoque cum Caio ac Lucio filiis illuc patrem secuta, Tiberium maritum exceperit, in incerto est, nec vacat esse tam curiosos.

Anno V. C. 746. C. Mario Censorino & C. Asinio Gallo Coss. Germanis iterum bellum restaurantibus, Augustus Tiberium copiis præfecit, iubens ut Caium Cæsarem, puerum licet duodennem, secum in castra duceret, non solum ut sub disciplina vitrici militaria rudimenta poneret; verum etiam ut adolescentulum imperio destinatum, legionibus de facie notum faceret, militumque benevolentiam & obsequium eidem maturaret. Tiberius Rhe-

num transgressus, bellum de proximo tantum ostentans, barbaros ad pacem per legatos petendam compulit. Scribit Dio lib. 55. *Barbari omnes, exceptis Cantabris, legatos miserant, pacem petentes*, quam Augustus, *nisi Cantabris ad causam adiunctis*, se daturum negavit. Nullus dubito, quin Dionis codici error obrepserit; etenim nulli Cantabri in Germania, cum ea gens Hispanorum bellicosissima tam procul a Rheno degeret. Leunclavius *Cattuarios* reponendos censet. Velleius de hac expeditione Tiberii, res eiusdem per adulationem in maius augens, lib. 2. ait: *Peragratus victor omnes partes Germaniæ, sine ullo detrimento commissi exercitus, quod præcipuæ huic duci semper curæ fuit, sic perdomuit eam, ut in formam pene stipendiariæ redigeret provinciæ. Tum alter triumphus cum altero consulatu ei oblatus est.* Caius Cæsar eo bello Germanico militaris tirocinii rudimenta ponens, bellicosissimas gentes longo terrarum tractu ultra Rhenum adiit, ac deditorum populorum voluptatem præsens accepit. Augustus donativum militibus dedit, non quidem victoriæ nomine, *sed quod Caium tunc primum militaribus exercitiis deditum secum habebant*: Dio lib. 55. qua sane pecuniæ largitione magnam Caio apud milites gratiam conciliavit. Hoc anno Mæcenas Augusti amicitia celebris sed poetarum insignium patrocinio illustrior, e vita discessit. Epicedium cecinit Pedo Albinovanus, vel ignotus alter poeta, cuius adhuc elegia superest, in qua sub finem Mæcenatem iam iam moriturum, hæc superstiti Augusto precantem inducit:

Vive diu, mi care senex: pete sidera sero,
Est opus hoc terris, te quoque velle decet.
Et tibi succrescant iuvenes bis Cæsare digni;
Sed tradant porro Cæsaris usque genus.
Et tibi securo, quod primum Livia coniux,
Expleat amissi munera rapta gener.

Tiberium generum Augusti appellat, ac Caium & Lucium Cæsares, quos optat adolescere *bis Cæsare dignos*, nempe tum sanguinis coniunctione, tum virtutum similitudine, patre Augusto dignissimos. Salianus in Annalibus sacris, opinatur Augustum hoc anno Aquileiam se contulisse, ut Tiberio bellum adversus Germanos gerenti, propior esset. Verum cap. 5. in quo de Herodis Romam peregrinationibus disputabo, Saliani opinionem aperte falsitatis convincam; Augustus enim censui peragendo, ac lustro condendo eo anno occupatus, *domi substitit*; uti Dio diserte testatur.

tur. Cum ante biennium Augustus una cum Druso ad bellum Germanicum Roma proficisceretur, Senatus pro ejusdem felici reditu vota nuncupaverat, quæ tamen non ante annum V. C. 747. persolvi potuerunt. Nam cum decreto Patrum votorum solutio Tiberio incumberet, idemque novis Germanorum tumultibus compescendis, procul ab Urbe distineretur, *pro eo ludos votos pro Augusti reditu Caius ac Piso fecerunt*: Dio citatus. Cneus Piso gerebat consulatum, Tiberio collega, pro quo Caius Cæsar ejusdem privignus superiori autumno Romam reversus, ludos votivos dedit; qui tamen in veteri inscriptione superius allata a Tiberio editi dicuntur. Romani cum defunctis parentibus inferias dabant, gladiatorios ludos exhibebant, quos omnium primus Iunius Brutus invexerat. Horum testis venit Livius in epitome lib. 16. *Iunius Brutus*, inquit, *munus gladiatorium in defuncti patris memoriam edidit primus*. De ludis gladiatoriis, quos honori Q. Metelli Pii dedit Q. Scipio, scribit Tullius in Sestiana numer. 107. *Maximum vero populi Romani iudicium universo consensu gladiatorio declaratum est; erat enim munus Scipionis dignum & eo ipso, & illo Q. Metello, cui dabatur*. Iustus Lipsius in libris Saturnal. hocce argumentum singulari, qua pollebat, eruditione profligavit. Hos pariter ludos Agrippæ ante triennium defuncto, iussu Augusti datos testatur Dio lib. 55. *spectantibus omnibus, ipsisque adeo filiis Augusti (is eam non sumpserat) in pulla veste*.

Inter lascivientis fortunæ illecebras, ac in summo felicitatis fastigio aut virtus, aut virtuti constantia deficit. Caius ac Lucius, quamvis sub oculos Augusti in palatio educati, in pravos statim mores defluxere. Lucius minor natu Cæsar, nondum duodennis A. V. 748. inscio Augusto, *theatrum ingressus, cum omnium plausu, partim ex animo, partim ab adulatione profecto exciperetur, aucta petulantia, iussus est petere, ut Caio fratri nondum ex ephebis egresso, consulatus daretur*: Dio lib. 55. qui addit Augustum filiorum temeritati indignatum optasse, *ne quando ea quæ ipsi quondam impenderat, temporum iniquitas eveniret, ut consulatus ei mandandus esset, qui nondum vicesimum annum attigisset*. Etenim Augustus, cum bellum apud Mutinam Proprætor administraret, M. Antonio fugato, ac utroque consule acceptis inter dimicandum vulneribus extincto, quadringentis militibus Romam legatis, consulatum a Senatu petere ausus fuerat. Cum vero Patres ambitiosa juvenis postulata reiecissent, quod consula-

la-

latus nusquam ab Urbe condita adolescenti dari consueverat, sed annum tertium supra quadragesimum agenti tantum deferretur. Augustus victrices copias Romam rapiens, consulatum invitis extorsit. Livius lib. 119. ait Augustum cum annos XIX. haberet, creatum fuisse Consulem. Svetonius capit. 26. tradit eundem XX. anno ætatis consulatum invasisse. Velleius lib. 2. pridie quam XX. annos impleret, X. Kal. Octobris. Usserius notat ad A. Mundi 3961. mensem integrum cum diebus quinque complendo vigesimo anno defuisse. Natus est Augustus A. V. 691. die 23. Septembris. Consulatum obtinuit die 19. Sextilis, qui postea de ipsius agnomine Augustus dictus est, A. V. 711. quo Hirtius, ac Pansa Coss. Mutinensi bello cecidere. De mense non sinit dubitare S. C. recitatum Macrobio lib. 1. Satur. c. 12. *Cum Imperator Cæsar Augustus mense Sextili & primum consulatum inierit* &c. Diem vero XIX. produnt Dio lib. 56. scribens: *Vita excessit XIV. Kal. Septembris, qua die quondam primum consulatum inierat*: & Tacitus lib. 1. An. scribens multos de Augusto sermones iactatos, *plerisque vana mirantibus, quod idem dies accepti quondam imperii princeps, & vitæ supremus*. Verum notandum venit Cæsarem in anno Iuliano reformando iussisse ut annus, quem confusionis vulgo appellarunt, esset dierum CDXLV. ex Censorino capit. 8. de Die natali. Hæc dierum additio facta est ante annum, quo Augustus consul fuit; nempe A. V. 710. fuitque ille annus bissextilis dierum 366. quibus si addantur dies LXXIX. fiet annus dierum 445. Ex his infertur Augustum anno ætatis vicesimo, ac mense insuper expleto, consulatum extorsisse. Hoc tamen iuveni sibi patratum facinus, senex improbabat, ut pote qui adversus patrias leges summum in Republica magistratum, iuvenili impetu tantaque ambitione invasisset. At longe turpius ducebat puero adhuc prætextato, ac decimum quartum ætatis annum nato, consulatum deferri. Tacitus auctor est Augustum in speciem tantum Cæsarum petulantiæ indignatum, cum nihil magis in votis haberet, quam Caium ac Lucium summis magistratibus exornatos, ac præcoci Senatus populique Romani obsequio cultos, certos sibi successores quam primum maturare. Hæc ille ait: *Genitos Agrippa Caium ac Lucium in familiam Cæsarum induxerat; necdum posita puerili prætexta, Principes iuventutis appellari, destinare consules specie recusantis, flagrantissime cupiverat*. Cum vero Senatus ac populus palam Caio consulatum peterent, Augustus rem nec

exempli, nec sui sæculi iudicans consulatum puero adhuc prætextato concedi, decrevit, ut post quinquennium a deposita puerili prætexta Caius consulatum iniret, atque interim Consul designatus appellaretur. Hinc in fragmento Gruterianæ inscriptionis pag. 228. 5. legitur de Caio Cæsare:

QVEM. COS. POPVLVS. CREAVIT
ANN. NAT. XIIII.

Pag. vero 231. ubi Ancyrani lapidis inscriptiones exhibentur, de utroque Cæsare consule destinato, hæc ipse Augustus loquitur:

HONORIS. MEI. CAVSA. SENATVS. POPVLVSQVE. ROMANVS. ANNVM. QVINTVM. ET. DECIMVM. AGENTIS CONSVLIS. DESIGNAVIT. VT. EVM. MAGISTRATVM. INIRENT POST. QVINQVENNIVM. EX. EO. DIE. QVO. DEDVCTI. IN FORVM VT. INTERESSENT. CONSILIIS. PVBLICIS. DECREVIT SENATVS. EQVITES. AVTEM. ROMANI. VNIVERSI PRINCIPEM Caium HASTIS. ARGENTEIS. DONATVM. APPELLAVERVNT

Ex utroque elogio patet Caium *annos natum XIV.* ac iam *quintum & decimum agentem* A. V. 748. Consulem designatum fuisse; cum eo tamen, *ut eum magistratum iniret post quinquennium*, non quidem inchoandum ex eo die, quo Consul designatus fuerat, sed *ex eo die quo deductus in forum*, deposita puerili prætexta, virilem togam sumpsisset; nempe quinquennium inchoandum erat a Kal. Ianuariis A. V. 749. ad Kal. Ianuarias A. V. 754 quo die consulatum inivit. Nusquam eiusmodi consulatus designatio contigerat; nam comitia Consulum paucos ante menses, quam magistratum inirent, celebrabantur. Cæsar Dictator, Republica oppressa, ad bellum Geticum ac Parthicum profecturus, ne Romæ in magistratibus eligendis, se absente, seditiones erumperent, consules in triennium (tantum enim temporis utrique expeditioni sibi impendendum putabat) designandos curavit. Verum uti novi in Romana gente exempli res erat, in unum & alterum tantum annum Consules designari potuerunt; *tantum abfuit, ut tertii quoque anni magistratus ordinarentur*: Dio in fine lib. 43. Ceterum paulo post occiso Cæsare, Vibius Pansa & A. Hirtius qui in proximum annum V. 711. designati Consules fuerant, magistratum inierunt. Alterius anni 712. consules nominati erant D. Brutus ac Munatius Plancus. Cicero in fine Philippicæ III. quam anno V. 710. recitavit, hosce quatuor Consules designatos nominans ait: *Senatum ad summam Reipublicæ pertinere arbitrari a D. Bruto*

& ab

& ab L. Planco imperatoribus, consulibus designatis, itemque a ceteris qui provincias obtinent, obtineri ex lege Iulia &c. & statim addit: *Senatui placere, uti C. Pansa, A. Hirtius consules designati, cum magistratum inierint, si eis videretur, primo quoque tempore de his rebus ad hunc ordinem referant*. At Bruto in fuga occiso, Collega Plancus consulatum capessivit, qui sibi biennio ante fuerat destinatus. Rursus A. V. 715. pace inter Sex. Pompeium ac Triumviros facta, *consules in octo annos designatos* tradit Dio lib. 48. Appianus vero lib. 5. Bel. civ. pag. 714. ait: *Consules designati sunt in quadriennium*, eosque ibi recenset; quorum tamen designationem renovatum statim civile bellum antiquavit. Itaque Caius Romanorum primus, Consul in puerili prætexta designatus, post quinquennium magistratum capessere iussus est. Claudius Imperator Neroni privigno eosdem postea honores detulit. Do Taciti verba lib. 12. *Adulationibus Senatus libens cessit, ut vigesimo ætatis anno consulatum Nero iniret; atque interim designatus, proconsulare imperium extra Urbem haberet, ac princeps iuventutis appellaretur*. Nero anno ætatis XIV. uti noster Caius, consul designatus est; verum mortuo Claudio, consulatum iniit A. V. 808. cum ante dies duodeviginti decimum septimum ætatis annum complevisset. Sequiori ætate Constantinus Magnus filium natu maiorem ex Fausta susceptum sexto anno ætatis consulem non quidem designavit, sed datis insignibus plane creavit; & Iovianus Imperator Varronianum filium adhuc in cunis vagientem infantulum, consulem fecit. Ita summa imis longa dies miscuerat, cum consulum fasces ac secures Orbi quondam formidatæ, pueris prælatæ, risui essent antiquiora reputantibus. Huic Principum ambitioni, ac cæco prorsus filiorum amori Augustus in Caio filio omnium primus aditum aperuit.

Cum consules designatos in annum proximum decessores publicabant, vota solemni precatione nuncupabant. Cicero in oratione pro Murena, cum hunc ipsum designatum consulem publicaret, hac se precandi formula usum dicit: *Ut ea res mihi, magistratuique meo, populo, plebique Romanæ bene ac feliciter eveniret*. Ipsi vero Consules designati, cum domi promiscua gratulationum officia exciperent, laurea maiorum imagines coronabant; teste ibidem Cicerone num. 79. Eisdem literas ad Senatum missas, tradi consuevisse auctor est Dio in fine lib. 40. Illi etiam primi in Senatu sententias passim rogabantur. Sallustius in Cati-

sinaria scribit : *Tum D. Iunius Silanus primus sententiam rogatus, quod eo tempore consul designatus erat.* Quamvis tunc in Senatu fuerint viri amplissimi, antea consulatu perfuncti, Catulus, Servilius, Lucullus, Curio, Torquatus, Lepidus, Gellius, Volcacius, Figulus, Cotta, L. Cæsar, C. Piso, Man. Glabrio; ex Cicerone lib. 12. ad Atticum epist. 19. Marcus Cœlius lib. 8. Famil. epist. 4. Ciceroni scribens, ait: *Ego tamen nihil expecto quomodo Paulum consulem designatum, primam sententiam dicentem.* Cicero de haruspicum resp. num. 12. *Te consule designato, Lentule, sententia principe.* Idem tradit lib. 4. ad Atticum ep. 2. *a quibus Marcellinus, qui erat cupidissimus mei, sententiam primus rogatus, quæsivit* &c. Loquitur de causa domus suæ quam defendit A. V. 797. cum Cn. Cornelius Lentulus Marcellinus designatus esset Consul in annum proximum. A. Gellius lib. 4 capite 10. *Ordo*, inquit, *rogandi sententias in Senatu varius fuit; alias primus rogabatur, qui a censoribus princeps in Senatum lectus fuerat; alias qui designati consules erant.* Cum vero eversa Republica, unus Imperator princeps Senatus semper esset, consules designati primi sententiam rogabantur. Hinc de Tiberio scribit Tacitus lib. 3. An in causa Æmiliæ Lepidæ feminæ nobilissimæ, quæ a marito incusabatur, *exemit Drusum consulem designatum dicendo primo loco sententia.* Libuit hanc in rem plura veterum testimonia recitare, quod Iosephi de Caio Cæsare narratio cap. 5 mihi recensenda, multum inde roboris accipiet. Caii Cæsaris eiusque fratris Lucii consulum designatorum numismata sua in cimeliis servat Illustrissimus ac Excellentissimus Io. Dominicus Theupolus Patricius Venetus, ac modo Veronæ Prætor, qui ditissima veterum nummorum gaza intra lustrum collecta, ingentia ad Augustam historiam, in qua idem versatissimus est, augendam, subsidia antiquæ eruditionis studiosis, nunquam satis laudata beneficentia, suppeditat. At vero Caii Cæsaris non iam designati, sed reapse consulis numisma vidi in scriniis Illustrissimi & Excellentissimi D. Iulii Iustiniani Divi Marci Procuratoris, cuius ectypum cap. 13. exhibebo. Idem etiam eximiæ doctrinæ ac eruditionis Senator alterum utriusque Cæsaris nummum mihi ostendit, quem in Romana quapiam colonia scalptum puto, antequam iidem consules designarentur, quod nullus ibidem magistratus iisdem destinatus exprimitur.

CA-

CAPUT III.

Caius Cæsar Princeps juventutis ab Equitibus appellatur: Ordo equestris cur Iuventutis *nomine a Romanis nuncupatus. Seviri turmarum Equitum Romanorum. Cuneus Equitum juniorum in Tacito. Candidati imperii Principes juventutis dicti. Dio Tacito conciliatur. Tiberius Tribunitiam potestatem accipit. Idem Caii ac Lucii Cæsarum causa, Rhodum transmittit. De anno secessus ejusdem disputatur.*

AUgustus, quamvis indignationem simularet, hilari tamen animo insignes honorum titulos Caio ab universis ordinibus certatim delatos, excepit. Nam cum Cæsares in spem imperii educaret, gratanter accipiebat eosdem maximis dignitatibus decoratos, in proximo sibi fastigio ultro a Senatu ac populo Romano collocari. Cum in singula tantum decennia imperium reciperet, restituendæ quandoque Reipublicæ auctor futurus videbatur; nec satis dignosci poterat, num ex animo, vel in speciem tantum, decennale imperium susciperet, ut interim pristinæ libertatis reddendæ spe universos lactaret. Interea civium adulatione duo Cæsares adolescentuli in id honorum fastigium tollebantur, ut uno tantum gradu ab Augusto distarent, ac ubi is fatis concessisset, principem locum de proximo nullo negotio occuparent. Hoc quod ille in votis habebat, aliena opera parari lætabatur; hinc præcocem Cæsarum ambitum cum reprimere pro imperio posset, prompte promovit. Et quidem Caium equester ordo Principem juventutis appellavit. Extat fragmentum inscriptionis Romanæ laudatum a Panvinio lib. 2. Fast. ad A. V. 749. eanque suppletam exhibeo.

PRIN-

PRINCipem. IVVENTVTIS. Appellaverunt
QVEM. COS. POPVLVS. CREAVIT
ANN. NAT. XIIII.
ac SENATVS. ET POPVLVS. ROMANVS
ob HONOREM. DOMVS. AVGVSTAE. KALAtis
comitiis . Pontificem fecit

In priori versu, qui deest, equester ordo nominabatur; quod patet ex inscriptione Ancyrana superius recitata, ubi legimus:

... EQVITES. AVTEM. ROMANI. VNIVERSI. PRINCIPEM
Caium HASTIS. ARGENTEIS DONATVM. APPELLAVERVNT

Mutius Scævola ad Porsenam tractus, quo regi qui priores insidias evaserat, novarum metum iniiceret: *Trecenti*, inquit, *iuravimus principes iuventutis Romanæ, ut in te hac via grassaremur*; ex Livio lib. 2. quibus plane verbis iuvenes virtute ac natalibus conspicuos significavit. Ita Cicero lib. 3. Fam. epist. 11. vocat Brutum *Principem iam pridem iuventutis*; & in Vatiniana C. Curionem itidem *Principem iuventutis* appellat, quod nullos id temporis magistratus egisset; quæstor enim C. Clodii fuit anno V. 700. ut dissert. 1. cap. 5. monstravi. Quæstura primus erat magistratus, qui civibus Romæ dabatur, quem qui obtinuissent, facultatem eundi in Senatum habebant, & ex ordine equestri, cum primum census agebatur, in senatorium ordinem referebantur; interim vero e Senatu dicebantur. Hoc illustri testimonio ex Valerio Maximo lib. 2. cap. 2. probatur; nam Q. Fabius Maximus decretum de tertio bello Punico indicendo in curia factum P. Crasso significavit: *memor eum triennio ante quæstorem factum, ignarusque nondum a censoribus in ordinem senatorium allectum*. Quæsturæ vero tempus erat ætas annorum duodetriginta. Hinc cum viri nobiles, & quibus erat census equestris, priusquam, quæstura obtenta, in Senatum allegerentur, dicebantur ordinis equestris. Ita *Augustus*, apud Svetonium cap. 2. *nihil amplius quam equestris familia ortum se scribit, vetere ac locuplete, & in qua primus senator pater suus fuerit*. Itaque cum ætatis defectu ingens civium multitudo a capessendis magistratibus excluderetur, inter equites censebantur, quosque annum vigesimum octavum ingressi, quæsturæ candidati ac comitia descendentes, primum magistratum obtinebant. Hinc factum est, ut equester ordo iuventutis nomine designaretur; quamvis plurimi eo in ordine consene-

sce-

ſcerent; quos inter celebratur Mæcenas Auguſto cariſſimus: qui, ut inquit Dio lib. 55. *cum apud hunc plurimum poſſet, adeo ut ab eo multis honores magiſtratusque impetraverit, tamen animo nihil elatus, in equeſtri ſtatu vitam ſuam exegit*. Idem de Attico ſcribit in eius vita Cornelius Nepos, ac de Criſpo Salluſtii hiſtorici nepote Tacitus lib. 2. An. Valerius Max. lib. 2. cap. 2. ſcribit: *Equeſtris vero ordinis iuventus omnibus annis bis Urbem ſpectaculo ſui ſub magnis auctoribus celebrabat die Lupercalium, & equitum probatione*. Hoc ipſum firmat locupletiſſime Q. Cicero de petitione conſulatus ad Marcum fratrem: *Iam equitum*, inquit, *centuriæ multo facilius diligentia teneri poſſe videntur. Primo cognoſcendi ſunt equites; deinde adipiſcendi; multo enim facilius illa adoleſcentulorum ad amicitiam ætas adiungitur; deinde habebis tecum ex iuventute optimum quemque ſtudioſiſſimum humanitatis. Tum equeſter ordo ſequetur illius auctoritatem ordinis. Iam ſtudia adoleſcentulorum in ſuffragando, in obeundo, in nuntiando, in aſſectando mirifice & magna & honeſta ſunt*. Ita in equeſtri ordine iuvenes primas veluti partes ferebant, ut eorum tantum gratiam Ciceroni pro obtinendo conſulatu aucupandam ſuaſerit, qua quidem ſemel inita, ſeniorum equitum ſuffragia a iunioribus levi opera captata fuiſſent. Perſeus Rex Macedoniæ apud Livium lib. 42. ſuos milites ita allocutus dicitur: *Equitatum Romanum, quo invictos ſe eſſe gloriabantur, fudiſtis. Equites enim illis principes iuventutis, equites ſeminarium Senatus; inde lectos in Patrum numerum conſules, inde imperatores creant*. Ex his colligo pro eodem accipi eſſe Principem iuventutis, ac Principem equitum. Hoc ipſum allatæ inſcriptiones evincunt. Nam ubi in una dicuntur equites Romani Caium appellaſſe *Principem iuventutis*; in altera Ancyrana legitur: *Equites autem Romani univerſi PRINCIPEM Caium haſtis argenteis donatum appellaverunt*. Scio Caſaubonum ac cum Lipſio Gruterum legere: *Principem* IVV. C nempe *iuventutis Caium*; ſed nulla ibi verba abbreviata, ac lacunæ ſpatium quinque tantum literis exarandis ſufficit; quare rectius *Caium* reſtituimus. Extat inſcriptio pag. 236. 11.

NERONI. CLAVDIO. DRVSO. GER. COS. DESIG
EQVESTER. ORDO. PRINCIPI. IVVENT

Princeps Senatus a cenſoribus nominari ſolebat; & illorum indicem

cem stupendæ eruditionis vir Panvinius contexuit usque ad postrema ruentis Reipublicæ tempora; siquidem eadem in Cæsarum potestatem redacta, ipsimet Imperatores nomen Principis soli usurparunt. Tacitus initio statim Annalium de Augusto scribit: *Cuncta discordiis civilibus fessa, nomine Principis, sub imperium accepit*. Dio l. 53. A. V. 726 de eodem ait; *Censum etiam peregit, princepsque Senatus ipse in eo dictus est, pro eo more, qui integro etiamnum populi in Republica statu erat receptus*; & l. 57. de Tiberio: *Princepsque Senatus more antiquo nomen sibi tribuebat*. At Ordo equestris, quo Augusto blandiretur, Caium Cæsarem Principem iuventutis, nempe equitum appellavit, qui titulus cum primum inventus fuit, quo secundus ab Augusto in Romano orbe Princeps designabatur. Ovidius lib. 1. de Arte amandi, nostrum Caium Cæsarem alloquens, ait:

Tale rudimentum tanto sub nomine debes,
Nunc iuvenum princeps, *deinde future senum*.

Principis Senatus titulum eidem Caio, utpote futuro Augusti successori, augurabatur, cum iam esset Princeps iuvenum, hoc est, Equitum. Caio autem ac Lucio acerbo fato sublatis, Augustus Tiberium adoptavit ea lege, ut & ipse Germanicum sui fratris filium prius adoptaret. Tum Germanicus dictus fuit Princeps iuventutis non autem Tiberius, quod Tribunitia potestate auctus, ipsi pene Augusto æquatus censebatur. Idem Ovidius lib. 2. de Ponto eleg. 5. de Germanico loquens, scribit:

Tu iuvenum Princeps, *cui dat Germania nomen,*
Participem studiis Cæsar habere solet.

Honores mortuo eidem Germanico decretos recensens Tacitus lib. 2. Annalium ait: *Equester Ordo cuneum Germanici appellavit, qui Iuniorum dicebatur; instituitque uti turmæ Idibus Iuliis imaginem eius sequerentur*. Ordo equestris Romæ in sex turmas dividebatur, quarum singulis unus præerat, ac sevir equitum Romanorum dicebatur. Antoninus Pius Imp. Marcum Aurelium, teste Capitolino cap. 5. *Sevirum turmis equitum Romanorum iam consulem designatum, creavit*. Et in vetustis elogiis apud Gruterum L. Æmilius Arcanus dicitur IIIIII. VIR EQVITVM ROMANOR. pag 348. 1. M. Marius Titius Rufinus SEVIR TVRMAR. EQ. ROM. pag. 436. 7. Et pagin. 412. 2. L. Flavio Septimio SEVIR. TVRM. II. EQVIT. Lazius lib. 3. cap. 6. Casaubonus in notis ad cap. 6. Capitolini proxime laudatum, alii-

aliique eruditi huc trahunt lapides, in quibus Seviri iuniores, & Seviri seniores nominantur. Verum ibidem non equitum turmas, sed collegia sacerdotum Augustalium designari mihi iam probatum est dissert. 1. cap. 4. Ita pag. 42. 2. legitur VI. VIR. IVN. DECVR. & Augustales in decurias distinctos constat ex inscriptione Tiburtina pag. 1088. 12.

CLAVDIAE. RVFINAE
IVLI. HERACLAE
ALLECTAE. AB. ORDINE
IN. DEC. AVGVSTAL
SENATVS. POPVLVSQ
TIBVRS
POSS

Et sane equites in Seniores ac iuniores divisos Taciti testimonio probatur; laudat enim *cuneum iuniorum* equitum. Ezechiel Spanhemius magni inter antiquarios nominis dissert. 8. de Usu & præstantia numismat. pagin. 667. non improbabili ratione ductus, putat tres fuisse turmas equitum iuniorum ac totidem seniorum. Lampridius capit. 2. de Commodo scribit: *Cooptatus inter tres solos principes iuventutis, cum togam sumpsit*: quem Lampridii locum Lipsium secuti Casaubonus, ac Salmasius parum feliciter sollicitarunt, ut acute idem Spanhemius ostendit. Marci Aurelii Imperatoris modestiæ argumentum scriptor prodit, qui Commodum die virilis togæ non totius equestris Ordinis, immo ne iuniorum quidem principem creavit, sed satis honori filii consultum putavit, si inter tres Principes turmarum iuniorum supra numerum cooptaretur; quemadmodum Pius Imperator ipsum unum sevirorum turmæ equitum Romanorum creaverat, non totius ordinis equestris, vel trium turmarum iuniorum Principem constituerat.

In Pisanis tabulis Lucius *Princeps iuventutis* inscribitur; at is titulus Caio in altero cenotaphio non defertur, sed coloni ibidem conqueruntur: *crudelibus fatis ereptum populo Romano iam designatum iustissimum ac simillumum parentis sui virtutibus* PRINCIPEM; quibus sane verbis Caius Princeps iuventutis indicatur acerbo fato populo Romano surreptus: neque enim arbitror ea phrasi designari Caium Augusti in imperio successorem; quamvis per adulationem id ipsum a Pisanis civibus significatum videri possit.

illud constat imperii candidatos Principum iuventutis titulo designatos. Svetonius de Caligula cap. 15. ait: *Fratrem Tiberium die virilis togæ adoptavit, appellavitque Principem iuventutis.* Claudius quoque cum virilem togam Neroni privigno daret, adulationibus Senatus libens cessit, ut Consul designatus *Princeps iuventutis appellaretur*; cuius tituli honore filii Imperatorum Augustæ maiestatis hæredes passim declarati sunt; uti ex nummorum ac lapidum inscriptionibus constat. Cæterum omnium primus Caius Cæsar eo honore ab Ordine equestri decoratus fuit, dein Lucius eiusdem frater; ut suo inferius loco narrabitur. Quo tamen anno Caius appellatus fuerit Princeps iuventutis, dubium vetusti Scriptores fecere. Tacitus lib. 1. A. de Augusto scribit: *Nam genitos Agrippa Caium ac Lucium, in familiam Cæsarum induxerat; nec dum posita puerili prætexta, Principes iuventutis appellari, destinare consules, specie recusantis flagrantissime cupiverat.* Eos vero honores tulisse Caium annos natum XIV. ex vetusta inscriptione ostensum est. Itaque A. V. 748. Caius eos honores sibi accumulatos accepit. At Dio in excerptis a Zonara ait: *Augustus vero anno sequenti duodecimum consul Caium, toga virili data, in curiam adductum, Principem iuventutis designavit, & præfectum Tribus esse iussit.* Augustus A. V. 749. duodecimum Consulatum Kal. Ianuariis inivit, qua die Caio cum virili toga Principis iuventutis titulum datum autumat Dio. Verum Dionem Tacito conciliare possumus, si Caius ante virilem togam eos honores ab equitibus ac aliis ordinibus tulisse dicatur, quos tamen Augustus die tantum virilis togæ eidem reapse deferri voluit. Ita Consul designatus dicitur in lapide Ancyrano, ut cum magistratum iniret post quinquennium, non quidem ab eo die inchoandum quo a populo designatus fuerat Consul, sed ab eo die, quo *deductus in forum*, togam virilem acceperat. Cum Tiberius Drusi filius, ac postea etiam Nero die virilis togæ, Principes iuventutis dicti fuerint, idem de Caio credendum est; quamvis equestris ordinis acclamationibus in puerili prætexta Princeps iuventutis appellatus fuerit. Visuntur etiamnum in antiquariorum scriniis numismata, in quibus delatus Caio ac Lucio fratri ab equitibus honor, figuris equestribus exprimitur. Franciscus Lotus Bononiensis vetustæ stelographiæ studiosus, nummum habuit, in quo duæ figuræ equestres visebantur cum epigrapha: C. L. CAESARES PRIN. IVVENTVTIS. Hæc ille mihi per literas signi-

significaverat; eo vero postea vita defuncto, ectypum nummi obtinere non potui. In gaza Medicea rarissimus Vespasiani nummus æreus mediocris magnitudinis servatur, in cuius postica parte apparent duæ figuræ equestres inscriptæ: TITVS ET DOMITIANVS CAESARES PRIN. IVVENT. Itemque alter Domitiani: CAESAR AVG. F. DOMITIAN. COS. V. in cuius altera parte figura equestris hastam sinistra tenet cum inscriptione: PRINCEPS IVVENTVTIS. Ioseph Magnavacca Bononiensis rei antiquariæ callentissimus, huiusce Caii Cæsaris numismatis iconem ad me transmisit.

Similem fere nummum habes inter Augusteos Goltzii, ubi tamen præter hastam, Caius altera manu parmam gestat, ut plane Princeps iuventutis ibidem designetur. At non semper Cæsares Principes iuventutis equestribus figuris exprimebantur; nam in cimeliis Medicei s visuntur nummi Cæsarum Maximini, Philippi, ac Numeriani cum epigrapha: PRINCIPI IVVENTVTIS; ubi tamen figura pedestris militaris scalpta est, manu signum militare sive hastam tenens. Sed de his hactenus.

Præcox Cæsarum ambitio, quam vehementior totius populi Romani aura latius inflarat, Tiberii animum altius pupugit; siquidem optime animadvertebat, secundo sibi loco cedendum, privignis eo in gradu non iam dubia Augusti destinatione collocatis. Huc usque spem imperii nutriverat, arbitratus vitricum, non quidem familia propinquiorem, sed rerum gestarum gloria ceteris in Romano orbe insigniorem, Augustæ potentiæ hæredem designaturum. Augustus tum ut filiorum ambitionem, æmulo interiecto, frænaret, tum etiam ne Tiberius ob tot in Caium congestos hono-

tes, in ordinem se redactum suspicaretur, eidem Tiberio potestatem tribunitiam in quinquennium detulit, qua æqua cum Augusto dignitas eidem conferebatur, ut citra piaculum a nemine ne verbo quidem lædi posset, eidemque Armeniam post Tigranis mortem rebellantem, attribuit. *Verum*, inquit Dio in excerptis a Zonara, *ea re nihil profectis; nam pueri* Caius ac Lucius, *cum se negligi putarent, succensebant, & Tiberius illorum iram veritus in Armeniam non abiit, sed Rhodum profectus est*. Certum est A. V. 748. tribunitiam potestatem Tiberio collatam; nam illam eidem Augustus contulit, ut filiorum ambitioni, cui tamen nimium indulserat, obicem poneret, & quidem antequam virilem togam Caio daret; ut diserte produnt Velleius lib. 2. Dio in excerptis laudatis, ac Svetonius cap. 9. Improvisa Tiberii secessio variis ubique iudiciis excepta est, cum plerisque monstro propius videretur virum supra iteratum consulatum, ac geminatos triumphos, nuper collatæ tribunitiæ potestatis consortio ipsi rerum domino Augusto pene æquatum; ad hæc Liviæ matris ac Augusti uxoris amore atque artibus suffultum, e summo potentiæ fastigio ad privatum hominem non modo descendere, sed tam procul a patria in voluntarium veluti exsilium abire. Tacitus auctor est Tiberium Iuliæ uxoris tædio id consilium cepisse. Hæc de Iulia scribit lib. 1. An. *Fuerat in matrimonio Tiberii, florentibus Caio ac Lucio Cæsaribus, spreveratque ut imparem; nec alia tam intima Tiberio caussa, cur Rhodum abscederet*. Suffragatur Svetonius in Tiberio cap. 7. *Cum Iulia*, inquiens, *primo concorditer & amore mutuo vixit; mox dissedit, & aliquanto gravius, ut etiam perpetuo secubaret, intercepto communis filii pignore, qui Aquileiæ natus, infans extinctus est*; cum præsertim uxorem teste eodem cap. 10. *neque criminari, neque dimittere auderet*. Quidam apud Dionem in excerptis editis ab Henrico Valesio, eam secessus causam putant, quod non fuisset, uti privigni, Cæsar renuntiatus. Verum lubrica, immo falsa coniectura est; etenim Caius ac Lucius per adoptionem ante annos undecim in Cæsarum familiam transierant; eratque illud cognomen Iuliæ gentis insigne, non futuræ in imperium successionis indicium. Ipse sane Tiberius in literis post quinquennium ad Augustum datis apud Svetonium cap. 11. confessus est; *nihil aliud secessu devitasse se quam æmulationis cum Caio Lucioque suspicionem*; quæ itidem affirmat Velleius, cuius mox verba recitabo. At in præsentia

hono-

honorum satietatem, ac laborum requiem prætexens, commeatum ab Augusto tanta constantia postulavit, ut cum initio repulsam tulisset, cibo per quatriduum abstinuerit, qua pertinacia Augustum vel invitum postulatis morem gerere coegit. Variant rerum Romanarum Scriptores in assignando anno, quo Tiberius Rhodum secessit. Velleius lib. 2. scribit: *Cum Caius Cæsar sumpsisset iam virilem togam, Lucius item maturus esset viris, ne fulgor suus orientium iuvenum obstaret initiis, dissimulata causa consilii sui, commeatum a socero atque eodem vitrico acquiescendi a continuatione laborum petiit*. Cum vero Caius ineunte anno sequenti V. C. 749. virilem togam acceperit, eodem quoque anno, ex Velleio Tiberius Rhodum se contulit. At secus scripserunt Svetonius ac Dio. Hic in excerptis a Zonara ait: *Tiberius illorum iram veritus, in Armeniam non abiit, sed Rhodum profectus est: Augustus vero anno sequenti duodecimum consul Caium, toga virili data, in curiam adductum, Principem iuventutis designavit*. Idem ex Svetonio colligitur; nam de Tiberio cap. LI. scribit transacto quinquennio tribunitiæ potestatis, petiisse ab Augusto facultatem Romam revertendi, qua non impetrata, cap. 13. ait: *Redegitque se, deposito patrio habitu, ad pallium & crepidas; atque in tali statu biennio fere permansit*; & initio cap. 14. *Rediit octavo post secessum anno*. At constat illum rediisse, ipso Velleio teste, Lucio Cæsare adhuc superstite, qui cum obierit A. V. 755. uti ex eiusdem cenotaphio Pisano aperte colligitur, & quidem ante Septembrem, palam fit Tiberium Roma discessisse A. V. 748. circa autumnum, ut anno postea octavo labente V. C. 755. Romam reversus dicatur. Velleius vero diserte ait Tiberium *septem annos Rhodi moratum*, ut plane annos exactos intelligere putandus sit; nam si A. V. 749. Roma egressus, Rhodum transmisisset, id non hieme sæviente, sed aperto iam mari, circa Aprilem fecisset; cum autem ante Augustum A. V. 755. in Urbem remeaverit, vix septimi anni unum & alterum mensem Rhodi substitisset, ac perperam septimum Rhodiensis secessus annum Velleius obtrusisset: Itaque septem exactis, octavo iam labente Romam reversus est. Fateor Velleium sub nostro Caio in Armenia, ac sub Tiberio postea in Germania stipendia fecisse, cum Svetonius uno, & Dio altero postea sæculo floruerint. Verum Dio quod annales scribebat, rerum gestarum tempora diligentissime in vetustiorum Scriptorum libris adnotata, observavit, ut rerum quæ Augusto impe-

perante contigerunt, chronologia ex uno tantum Dione haberi possit, ceteris illius ætatis historicis malo posterorum fato, nomine tantum notis. Svetonius vero Tiberii vitam ex coætaneis ejusdem Scriptoribus collectam in literas misit, ut integra eidem fides præstanda videatur. Interim non de anno, sed de aliquot tantum mensibus Velleius ab utroque discrepat; quod quamvis leve dissidium videri possit, magni tamen momenti est, cum inde chronologia anni, quo Caius Cæsar in Orientem summo cum imperio profectus fuit, deducenda sit, in qua indaganda nobiles Scriptores inanem operam posuere. Baronius in apparatu ad annales scribit: *Anno ab V. C. septingentesimo quadragesimo octavo præficitur Syriæ totique Orienti Caius Cæsar Augusti filius adoptivus*; quam chronologiam secutus est Torniellus ad A. Mundi 4048. num. 1. cum tamen hoc anno 748. Caius nondum virilem togam induisset, quam ineunte anno insequenti, Romæ ab Augusto in forum deductus, accepit; ut jam mihi statim demonstrabitur.

CAPUT IV.

Caius Cæsar togam virilem induit. Die virilis togæ adolescentes in forum ducti. Eorundem sacrificia. Salianus diem XVII. Martii sumendæ togæ puræ definitum ex Ovidio perperam deducit. Toga virilis ineunte anno XVI. dabatur. Svetonius minus recte ab H. Valesio erroris notatus. Nicolai Damasceni de anno datæ Augusto togæ liberæ prochronismus confutatur. Ea in re ab Imperatoribus variatum. Quædam Casauboni ac Salmasii correctio rejicitur. Caius Cæsar Præfectus Tribus designatur. Congiarium die virilis togæ Caii ab Augusto datum. Ejusdem summa ex tabulis Ancyranis deducta.

AUugustus undecim Consulatus gesserat, quorum postremo perfunctus fuerat Anno V. 731. multos postea oblatos recusaverat; majorem enim potestatem nactus, amicos eo magistratu honoratos voluit; *Duodecimum*, inquit Svetonius c. 26. *magno*, *id est septemdecim annorum intervallo*, *& rursus tertium decimum biennio post ultro petiit*, *ut Caium & Lucium filios amplissimo præditus magistratu, suo quemque tirocinio deduceret in forum*. Dio similiter in excerptis a Zonara ait: *Augustus anno sequenti Consul duodecimum Caium, virili togâ data, in curiam adductum, Principem juventutis designavit, & præfectum Tribus esse jussit.*

Idem

Idem produnt fragmenta Ancyrana capite secundo exscripta, in quibus dicuntur Caius ac Lucius Consules designati, ut eum magistratum inirent post quinquennium; EX DIE QVO DEDVCTI IN FORVM. Cum autem Caius Cæsar A. V. 754. Kal. Ianuariis Consulatum inierit, patet eundem Kal. Ian. A. V. 749. sumpta virili toga, ab Augusto Consule XII. in forum deductum. Iuvenes cum ex ephebis exeuntes, deposita prætexta, togam puram induebant, in forum prius deducebantur; inde in Capitolium, Iovi sacrificium facturi. Seneca epist. 4. *Quantum*, inquit, *senseris gaudii, cum prætexta posita, sumpsisti virilem togam, & in forum deductus es*. Plutarchus in Bruto ait: *Alii Cassio congregati, eius filium tunc sumentem virilem togam, deducebant in forum*. De sacrificiis vero ab eisdem factis, passim Scriptores contestantur. Valerius Maximus lib. 5 cap. 4. scribit M. Cottam eo ipso die, quo togam virilem sumpsit, protinus ut e Capitolio descendit, C. Carbonem, a quo pater eius damnatus fuerat, apud iudices accusasse. Appianus lib. 4. Bel civ. pag. 607. inter ceteros a Triumviris proscriptos ac interfectos, recenset Atilium, *qui tum primum virilem togam sumpserat, ac sacra ex more petebat, deducentibus amicis*. Sed omnium locupletissimum est Nicolai Damasceni testimonium in libello de Educatione Augusti edito inter Valesiana excerpta pag. 476. *Inde*, ait, *annos circiter quatuordecim natus, in forum descendit, posita prætexta, togam puram indutus, quod virilis tirocinii argumentum est, omniumque civium oculis in eum defixis, cum ob nobilitatem, tum ob egregiam adolescentis virtutem, Diis sacrificavit, & in collegium Pontificum adscriptus est in locum L. Domitii, qui e vivis abierat, quod quidem populus suis suffragiis libentissime iussit*. Tertullianus cap. 16. de Idololatria quærens liceatne homini Christiano solemnitati *togæ puræ*, nuptiarum, aut nominalium interesse, respondet: *Toga vero etiam appellatione virilis est. Nuptias quoque celebrari non magis Deus prohibet, quam nomen imponi. Sed his accomodantur sacrificia. Si in vocatu, nec in sacrificiis sit titulus officii, & operæ meæ expunctio, quid tum? si libet* &c Propertius canit:

Mox ubi bulla rudi demissa est aurea collo
Matris, & ante Deos libera sumpta toga.

Salianus ad A. Mundi 4049. scribit Caium anno ætatis decimo sexto togam virilem induisse die 17. Martii, quod ea die dari

esset

esset solita adolescentibus teste Ovidio lib. 3. Fastorum, ubi Liberalia Baccho dicata describit. At hæc falso pronuntiari certissimis exemplis ostendo. Cicero lib 9. ad Atticum epist. antepenultima data VI. Kal. Aprilis ait: *Volo Ciceroni meo togam puram dare*; epistola vero ultima narrat se Arpini togam puram filio dedisse. De Galba qui imperium post Neronem obtinuit, scribit Dio lib. 55. ad annum V. 767. eundem *ipsis Kalendis Ianuariis eius anni virilem togam sumpsisse*. Cassii qui Cæsarem occidit, filius ea die qua ille a patre interemptus fuit, nempe die XV. Martii, virilem togam accepit ex Plutarcho in Bruto. Attilius superius nobis ex Appiano memoratus, sæviente proscriptione iussu Triumvirorum publicata, die virilis togæ occisus fuit; at ea clades contigit Romæ exeunte anno; nam Cicero peremptus est VII Idus Decembris, cum illi V. Kal. Decembris Triumviratum inierint; ex inscriptione vetusti lapidis Gruteri pag. 298. Augustus inito autumno, ut postea declarabo, liberam togam induit. M. Aurelius Imp. Commodo togam dedit 27. Novembris; ex Lampridio cap. 12. in Commodo. Spartianus de Severo Septimio scribit cap. 16 *Deinde cum Antiochiam transisset, data virili toga filio maiori, secum consulem designavit, & statim in Syria consulatum inierunt*. Itaque Antonius Caracalla circa Kal. Ianuarias togam sumpsit. Denique ex marmore Ancyrano ostendi Caium Cæsarem ipsis Kal. Ianuariis, toga accepta, in forum ab Augusto deductum. Ex Ovidio tantum colligitur die 17. Martii pueris prætextatis licitum fuisse uti toga libera, ut maiori frequentia ac pompa Liberalia Baccho dicata peragerentur; etenim ibidem scribit:

Ergo, ut tironum celebrare frequentia possit,
Visa dies danda non aliena togæ.

At de anno ætatis, quo adolescentes, posita prætexta, togam liberam induebant, non una est Scriptorum sententia, sed diversæ plane atque contrariæ. Nam doctissimus Henricus Valesius laudato Nicolai Damasceni testimonio convictus, putat exacto anno ætatis XIV. usum virilis togæ pueris permissum, quæ sententia fuerat Kepleri cap. 10. de Anno natali Christi Domini, cui etiam video adhærere Octavium Ferrarium eruditissimum virum, & quod honori meo deputo, amicissimum, lib. 2. de Re Vestiaria cap. 1. ubi ineditum Iuvenalis interpretem idem sentientem producit. Sigonius lib. 3. de Iudiciis Rom. capit. 19. ait togam da-

tam

lum exacto anno XV. ac decimo sexto ineunte. Grucchius lib. 2. de Comitiis cap. 4. arbitratur eandem traditam initio anni XVII. quam sane opinionem intelligo celeberrimis Scriptoribus commendatam, Scaligero in Eusebium ad num. 1964. Pamelio in notis ad cap. 16. Tertulliani de Idolatria, Salmasio in commentariis ad vitam Commodi, Manutio in epist. de toga, aliisque. Denique Calvinus I. C. in Lexico *V. Toga*, ad initia anni XVIII. togæ virilis usum prorogat. Quis tantam de re adeo apud Romanos vulgari opinandi diversitatem non miretur? Ceterum pene certa mihi sententia stat, adolescentes florente Republica, ac sub prioribus Cæsaribus, expleto decimoquinto ætatis anno, ac decimo sexto inito, virilem togam induisse. Cicero epist. 1. ad Atticum scribit sibi filium natum fuisse *L. Iulio Cæsare, C. Marcio Figulo Coss.* A. V. 690. Miror Manutium laudatum dixisse filium eidem natum Cotta & Torquato Coss. A. V. 689. Togam eidem dedit initio belli civilis L. Corn. Lentulo, & C. Claudio Marcellino Coss. A. V. 705. quo iuvenis Cicero annum XV. explevit. Hoc ipsum de Cicerone patre demonstro. Is natus est Q. Servilio Cæpione & P. Rutilio Coss. A. V. 648. eodemmet teste in Bruto, III. Nonas Ian. ex lib. 7. ad Atticum epist. 5 & lib. 13. epist. 41. & in oratione pro Roscio Amerino. Idem vero designans tempus, quo sumpta virili toga, in forum primum venit, in Bruto ait: *Hoc igitur florescente, Crassus est mortuus, Cotta pulsus, iudicia intermissa bello, nos in forum venimus*; addens se tunc audivisse orantes Curionem Trib. pl. & C. Iulium ædilem curulem. Lucius Crassus, cum Idibus Septembris declamasset contra Philippum Consulem, septimo postea die morbo interiit ex L. 3. de Oratore sub initium; nempe A. V. 663. quo L. Marcius Philippus Consulatum gessit, ac bellum Marsicum, seu sociale Italiæ erupit, ut ex Capitolinis fragmentis constat. Caius vero Curio ac C Iulius gerebant magistratus A. V. 664. *quo*, inquit ibidem, *me cupidissimum audiendi primus dolor percussit, Cotta cum est expulsus*. Deinde: *Iam consequente anno Q. Varius sua lege damnatus, excesserat. Ego autem iuris civilis studio multum operam dabam Q. Scævolæ P. F.* nempe A. V. 665. Tum statim subiungit: *Atque huic anno proximus Sylla Consule & Pompeio fuit*, hoc est A. V. 666 Habes ex eodem rectam chronologiam. Idem etiam in tertio de Oratore scribit: *C. Cotta, quem ille florentem reliquerat, paucis diebus post mortem Crassi,*

ius etiam educatione libellum lectu plane dignissimum scripsit. Verum ipsum Nicolaum Damascenum errasse evidenti ratiocinio demonstro, ipsius tantum testimonio usus. Scribit Augustum eadem die togam puram, deposita puerili prætexta, induisse, ac Pontificem creatum *in locum L. Domitii*, *qui e vivis abierat*. At L. Domitius Pontifex anno Urbis 707. in castris Pharsalicis cum Lentulo Spinthere & Q. Metello Scipione de obtinendo Pontificatu Maximo Cæsaris acerrime contendit; teste eodem Cæsare libro 3. Bel. civ. cuius verba dedi differ. 1. cap. 5. Pugnatum est ad Pharsalum *adulta æstate* ex Plutarcho in Bruto; & Cæsar scribit eodem lib. 3. cum venisset cum exercitu in Thessaliam, de summa rerum cum Pompeio dimicaturus, segetem prope iam maturam fuisse. Hinc Pompeius ante pugnam apud Lucanum lib. 7. ait.

Ad præmaturas segetum ieiuna rapinas
Agmina compulimus.

Porro ea in pugna L. Domitius Pontifex occubuit, cum dextrum cornu Pompeiani exercitus regeret; cuius necis auctorem Cicero Antonium incusavit in Philipp. 2. num. 79. *Fueras*, inquiens, *in acie Pharsalica antesignanus*; *L. Domitium nobilissimum & clarissimum virum occideras*. Lucanus cit.

Mors tamen eminuit clarorum in strage virorum
Pugnacis Domiti; quem clades fata per omnes
Ducebant.

Augustus natus est A. V. 691. die 23. Septembris: Anno 706. præcipiti iam æstate, L. Domitius pugna Pharsalica occisus fuit, in cuius locum cum Augustus Pontifex creatus fuerit eo ipso die, quo togam virilem obtinuit, optime infertur illum eandem primum induisse sub initium An. XVI. ac integram Svetonio fidem constare, eique a Valesio Damasceni testimonium frustra opponi, cum eodem Svetonii narratio solide firmetur, ac perperam annus XIV. datæ Augusto togæ puræ, Græco scriptori adstruatur. Hæc quidem locupletissime probant togam virilem vulgo tradi solitam pueris, cum XVI. annum ætatis inibant. At non dissimulabo Imperatores modo celerius, modo tardius eandem filiis dedisse. Nero in lucem venerat A. V. 790. die 16. Decembris; at Tacitus lib. 12. ait: *Ti. Claudio V. Ser. Cornelio Orphito Coss.* V. C. 804. *virilis toga Neroni maturata*, *quo capessendæ Reip. habilis videretur*. Quare Nero vix annum XIV. auspicatus, prætextam pue-

rilem exuit. Commodus optimi Imperatoris M. Aurelii pessimus filius, natus est M. Aurelio patre ac L. Vero patruo Coss. V. C. 914. seu vulgaris Epochæ Christianæ 161. die 31. Augusti, ex Lampridio cap. 1. de vita eiusdem, qui cap. 12. scribit: *iisdem consulibus*, nempe Pisone & Iuliano, *togam virilem accepit*, hoc est An. Christi 175. Casaubonus ac Salmasius hunc Lampridii textum pervertunt, ita legentes: *Profectus in Germaniam XIV. Kal. Ælias, ut postea nominavit, iisdem consulibus. Togam virilem accepit, cum patre appellatus Imperator V. Kal. Exuperatorias, Pollione iterum & Apro Coss.* ut toga virilis eidem hisce consulibus, exeunte Novembre data videatur. Sed perperam interponi punctum inter verba illa *consulibus*. *Togam* &c. patet ex eodem superius cap. 2. ubi ait: *Indutus autem toga est Nonarum Iuliarum die, quo in terris Romulus non apparuit*. Quare contra sententiam historici, periodo distincta, toga obtruditur Commodo data V. Kal Exuperatorias; hoc est die 27. Novembris (Decembrem stultus ille Exuperatorium vocabat) cum diserte prænotet datam Nonis Iuliis. Itaque legendum est: *iisdem consulibus togam virilem accepit. Cum patre appellatus Imperator V. Kal. Exuperatorias* &c. Ex his colligitur Commodum togam a patre M. Aurelio accepisse ante duos fere menses, quam XIV. annum exegisset. Rursus prorogatum etiam eiusdem togæ tempus ex Dione ostenditur, qui scribit Agrippam Posthumum nostrorum Cæsarum fratrem natum A. V. 742. cum antea eius pater Agrippa mense Martio vita defunctus fuisset. At lib. 55. ad A. V. 758. ait: *Eodem anno Agrippæ nihilo eorum quæ fratribus obtigissent, potito, virilis toga data est*: nempe exacto fere anno decimo sexto. Augustus in puerili prætexta præferocem adolescentulum diutius detinuit, ut eiusdem morum duritiem, honorum dilatione corrigeret. Caius Caligula natus est A. V. 765. Germanico patre ac Fonteio Capitone Coss. pridie Kal. Septembris. Idem Liviam proaviam, Augusti uxorem ac Tiberii matrem *defunctam prætextatus etiam tum pro rostris laudavit*; ex Svetonio cap. 10. Obiit autem Livia A. V. 782. Rebellio & Fusio Coss. teste Tacito initio lib. 5. quo anno Caligula agebat annum decimum septimum, quod cum præter morem esset, recte dixit Svetonius, *prætextatus etiam tum*; statim addens: *vigesimo ætatis anno accitus Capreas a Tiberio, uno atque eodem die togam sumpsit, barbamque posuit*. Hoc eo consilio Tiberius egit, ut Caium pro-

cul

qui a foro ac curia detineret, ne toga celeriter data, præcocem eidem gratiam apud populum conciliaret, sibique imperii simul ac vitæ insidiatorem maturaret. Hic subiiciam quæ primo statim loco ad meam de anno dandæ virilis togæ opinionem probandam, adducenda fuerant. Tacitus lib. 1. diserte ait Caium ac Lucium Cæsares *in puerili prætexta* Consules designatos, quæ quidem de Caio vere eidem narrata probat inscriptio allata, in qua dicitur Consul factus *annos natus XIV.* & in alia *agens annum XV.* quo tempore nondum virilem togam induerat, quam tamen designati consulatus causa eidem annum adhuc agenti XV. Augustus dedit Kal. Ian. A. V. 749. Ex quibus constat togam liberam neutiquam dari solitam ante exactum annum XV. Etenim Augustus, si eo anno ineunte dari consuevisset, nequaquam Caium filium sibi carissimum, & in spem imperii educatum, tanto honore ætati iam debito fraudasset. Keplerus sane erravit scribens c. 10. de Natali Christi, datam togam Caio labente anno XIV. cum ceteris datetur inito statim XV. ætatis; nam Kal. Ianuariis A. V. 749. agebat, uti dixi, annum XV.

Hac ipsa die Kal. Ianuarii, qua Caius in viros relatus est, Augustus tum consulatus designationem, tum etiam titulum Principis iuventutis, quibus paulo ante a S. P. Q. R. Caius ornatus fuerat, rata habuit, ac ut idem iisdem imposterum honorificis titulis uteretur, decrevit. Dio lib 55. scribit Caium *hastis aureis* donatum ab ordine equestri, *cum virilem togam sumeret*. Verum in laudato marmore Ancyrano eundem HASTIS ARGENTEIS DONATVM legimus; quamvis Dio in aureas commutaverit. Hæ vero hastæ visuntur in vulgari numismate, quod proxime ubi de Pontificatu Caii sermonem instituam, exhibebo. Idem Dio in excerptis a Zonara addit eundem Caium *Præfectum Tribus* ab Augusto creatum. Et hoc novo exemplo. Cicero in sexta Philippica toto orationis impetu invehitur adversus statuam L. Antonio M. Antonii Triumviri fratri dicatam cum titulo: QVINQVE ET XXX. TRIBVS PATRONO; exclamatque: *Populi Romani igitur est patronus L. Antonius; malam quidem illi pestem. Sed quis unquam tantis opibus, tantis rebus gestis fuit, qui se Populi Romani victoris dominique omnium gentium tutorem dicere auderet?* Augustus quo Caio Principi iuventutis ab ordine equestri appellato, plebis etiam favorem conciliaret, eundem præfectum Tribus esse iussit. Idem vero Imperator, quo diem virilis togæ Caio da-

tæ, universæ plebi gratiorem redderet, congiarium eidem donavit, cuius memoriam solæ Ancyranæ tabulæ ad posteros transmiserunt. Fragmentum quod ad institutum facit, produco, priori verbo cum Lipsio allisi ne correcto.

DVODECIMVM CONSVL TRECENTIS ET VIGINTI MILLIBVS PLEBIS VRBANAE SEXAGENOS DENARIOS VIRITIM DEDI

Scriptum perperam erat *Duodevigentesimum Consul* ab iis qui easdem tabulas in Galatia primum exscripserant, cum Augustus ter ac decies tantum Consul fuerit. Illis e plebe congiarium dedit, qui ut ibidem dicitur: FRVMENTVM PVBLICE ACCIPIEBANT. Cum denarius Iulio Romano eruditorum iudicio comparetur, Augustus trecentis ac viginti plebeiorum millibus senos scutatos viritim dedit, nempe Romanæ monetæ millionem nongenta ac viginti scutatorum millia; qua quidem profusa liberalitate Augustus suo Caio plebis amorem redimere conabatur, ut carum, si fata sinerent, imperii successorem, se moriente, relinqueret. Hinc Augusti exemplo Tiberius cum togam virilem Neroni Cæsari Germanici filio duxet, *quo primum die forum ingressus est, congiarium plebi* donavit, ex Tacito lib. 3 An. At cum Caium Caligulam Neronis fratrem toga virili ornavit, nullum plebi congiarium dedit, quod tamen die virilis togæ Drusi itidem fratris distribuerat, ex Svetonio in Tiberio cap. 54. *Maximos natu*, inquit, *de Germanici liberis Neronem & Drusum P. C. commendavit, diemque utriusque tirocinii, congiario plebi dato, celebravit*. At Caius ægre ferens Romanam plebem eo munere die suæ togæ virilis fraudatam, imperium indeptus, ex Dione lib. 59. *viritim sexagenos denarios, quos cum ipse virilem togam acciperet, non persolverat, cum fœnoris causa additis quindenis denariis, numeravit*. Ita numerus pecuniæ viritim datæ a Caio, idem servatus, quem die tirocinii nostri Caii Cæsaris Augustus primum largitus fuerat. Tacitus lib. 12. cum scripsisset Neroni a Claudio Imperatore togam maturatam ait: *Additum nomine eius donativum militi, congiarium plebi*. Hic postea mos ad privatos per Romanas provincias transiit, uti patet ex Plinio lib. 10. epist. 117. Verba dissert. 1. recitavi.

CA-

CAPUT V.

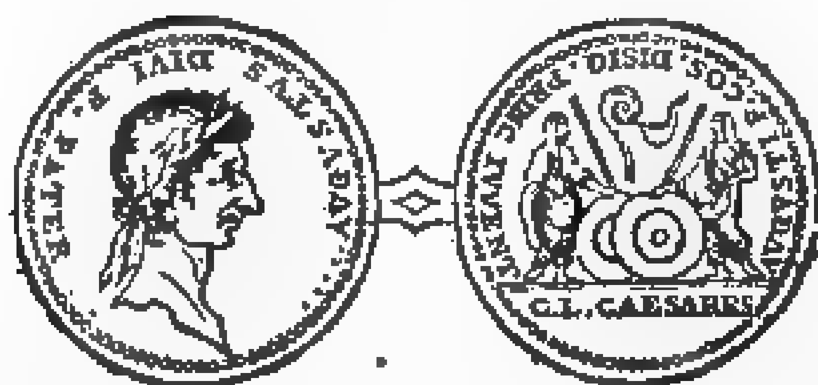
Caius Cæsar in Pontificum collegium cooptatus. Numisma Caii ac Lucii Cæsarum explicatur. Toga prætextæ usus in sacris. Triplex vestis Pontificum a Gutherio invecta reiicitur. Romani capite cooperto sacris operabantur. Insignia Pontificum & Augurum exposita. De iisdem Sigonii error notatus. Sacerdotes supra numerum in collegium ab Imperatoribus cooptati. Vetus numisma perperam Gutherio expositum. Collegium VII. Virum Epulonum unum e quatuor præcipuis contra eundem ostenditur. Caius Cæsar Kalatis comitiis Pontifex creatus. Vetus inscriptio suppletur, & explicatur. Pontifex Maximus tributis comitiis semper creatus. Dionis ea in re error correctus. Plures Gutherii lapsus notantur. Pontifices tributis comitiis creatos, nunquam centuriatis confirmatos contra eundem demonstratur. Sacerdotia ant quitus adolescentibus non collata. Num Iulius Cæsar adolescens Flamen Dialis factus? Suetonii error de anno delati Cæsari flaminii. Casaubonus minus recte Plutarchum cum Suetonio committit. Flaminium Cæsaris nusquam in nummis obsignatum. Celebris recentium scriptorum sententia de anno Natali Christi Domini proponitur.

HUcusque profanos Caii honores explicui; de illius modo sacerdotio dicendum est. Hujus quidem nulla in Caiano nostro Cenotaphio Pisano mentio habetur, quamvis in altero Lucii fratris sacerdotium non semel nominetur, ubi AVGVR appellatur. At Dio lib. 55. ait: *Deinde sacerdotium Caio, atque in Senatum ire, ac inter Senatores spectaculis, epulisque interesse liceret, dedit.* Extat vetus inscriptio pag. 234. 4.

C. CAESARI. AVGVSTI. F.
PONTIFICI. COS
DESIGNATO
PRINCIPI. IVVENTVTIS

Ex hoc elogio constat Caium Cæsarem in Pontificum collegium adscitum fuisse; cujus sane, quemadmodum & Lucii fratris, sacerdotium scalptum visitur in nummis, qui vulgo apud antiquarios servantur. Æreum rariorem continet gaza Medicea; alterius iconem dabo cap. 13. in quo vultus Caii expressus est cum epigra-

graphe : C. CAESAR PONT. COS. Argenteam antiquam sculpturam undique exprimentem, vidi in scrinio Apollonii Bassetti Serenissimo Magno Etruriæ Duci a secretis, viri vetustæ eruditionis studiosissimi, ut inscripta antiquitus saxa, ac ingens veterum numismatum congeries eidem singulari diligentia collecta, demonstrant. Eiusdem etiam nummi ectypum ad me transmisit Cesar Leopardus Auximas vetustissimæ familiæ nobilitate insignis, ac Romanæ antiquitatis studio percelebris. In aliis nummis in antica parte legitur: CAESAR AVGVSTVS DIVI F. PATER PATRIAE; in hoc vero laudati Bassetti primum ac ultimum vocabulum non apparent, quæ sane longior ætas detrivit.

Hoc vulgare licet numisma non vulgare nostris de utroque Cæsare commentariis pondus adiicit; nam omnes delatos eisdem honores sub oculos ponit. In epigraphe quidem CONSVLES DESIGNATI, ac PRINCIPES IVVENTVTIS inscribuntur. Utriusque postea figura habitu sacerdotali induta visuntur, una cum instrumentis sacerdotii eorundem, additis insuper hastis, quas argenteas ab equitibus Romanis die virilis togæ acceperunt. Uterque Cæsar cum toga prætexta, cooperto capite, cernitur. Equidem sacerdotes usos toga prætexta, cum sacra facerent, constat ex Lampridio cap. 40. de vita Alexandri Severi, ubi ait: *In Urbe tamen semper togatus fuit, & in Italiæ urbibus*. Nempe togam candidam puram, nulla purpura circumtextam induebat. Deinde: *Accepit prætextam etiam, cum sacra faceret, sed loco Pontificis Maximi, non Imperatoris*: hoc est tanquam Pontifex, non velut Imperator. At non tantum cum sacris operabantur, sed extra eadem sacra sacerdotes prætexta amiciebantur; erat enim collatæ dignitatis insigne. Livius lib. 34. *Purpura viri utemur: prætextati in magistratibus, in sacerdotiis; liberi*

nostri

nostri prætextis purpura togis utentur &c. Cicero in fine Sestianæ de Lentulo P. Lentuli Spintheris Consulis filio in Augurum collegium cooptato, ait: *Cui superior annus idem & virilem patris, & prætextam populi iudicio dedit*. Toga virilis tota candida erat, nulla purpura prætexta, unde Ciceroni in epistolis ad Atticum *pura* appellatur; toga enim prætexta in extrema ora seu limbo purpuram prætextam seu circumtextam habebat. Gutherius lib. 1. de Vet. iure Pont. cap. 29. scribit Pontifices triplicem vestem induisse: candidam, quæ pura erat; cui duplicem togam imponebant, quarum una in modum tunicæ brevior erat, altera oblonga in modum pallii, & utramque fuisse totam purpuream. Adducit ibidem ex Panvinio figuram Romani sacerdotis vestibus sacris induti. Miror virum eruditum minus oculatum fuisse, non quidem cum illa scripsit, sed cum eandem figuram contemplatus est; etenim ea in figura tunica tantum interior, more Romano, conspicitur, supra quam toga prætexta visitur ritu Gabino præcincta. Præterea si binæ vestes, quæ, uti putat, tunicæ imponebantur, ita formatæ erant, ut una in modum tunicæ brevior, altera in modum palli oblonga esset, neutra togæ prætextæ formam habebat. Perperam etiam utraque tota purpurea dicitur, cum certe vestis sacerdotum Romanorum fuerit toga prætexta: nempe tota candida præter extremam oram, in qua erat purpura, a qua prætextæ nomen datum, ut notum est.

Caius Pontifex ac Lucius Augur capite eadem prætexta adoperto, conspiciuntur; eo enim habitu sacris operabantur; cuius moris causam reddit poetarum maximus lib. 3. Ænead. V. 404. hæc vatis ad Æneam dicta referens:

Et positis aris, iam vota in litore solves;
Purpureo velare comas adopertus amictu,
Ne qua inter sanctos ignes in honore Deorum
Hostilis facies occurrat, & omina turbet.

Aurelius Victor in libello de Origine Romanæ gentis scribit Æneam, sacrificium in litore facientem, *forte advertisse Argivam classem, in qua Ulysses erat; cumque vereretur ne ab hoste cognitus, periculum subiret, itemque rem divinam interrumpere summum nefas duceret, caput velamento obduxisse, atque ita pleno ritu sacra perfecisse: inde posteris traditum morem ita sacrificandi, ut scribit M. Octavius lib.* 1. Livius lib. 1. narrat in ipsis gradibus Comitii ad lævam curiæ stetisse statuam Accii auguris *capite ve-*

lato; & lib. 10. de Sacerdote ait: *Cum capite, ac lituo, capite velato, victimam cædat*. Iosephus lib. 7. de Bello Iud. cap. 24. de Vespasiano scribit: *Amictu magnam partem capitis adopertus, solemnia vota peregit*. Curtius lib. 4. de gestis Alexandri cap. 30. de Aristandro ait: *Ille in candida veste, verbenas manu præferens, capite velato, præibat preces Regis*; ut e Græcia in Latium ritus ille deductus videatur. Hinc Vitellius, cum Syriam præses rexisset, Romam a Caio revocatus, cum Caium uti Deum per adulationem adorare decrevisset, *non aliter adire ausus est, quam capite velato*; ex Svetonio in Vitellio cap. 2. Hunc precandi ritum irridens Tertullianus cap. 30. Apologetici ait, se ac Christianos ceteros Deum precari *capite nudo, quia non erubescimus*. Præterea in eodem nummo visuntur Pontificum atque Augurum insignia; nempe prope Caium simpulum, ac prope Lucium lituus. Festus ait V. Simpuvium: *Vas parvum non dissimile cyatho, quo vinum in sacrificiis libabatur*. Varro lib. 4. de L. L. ait: *Quo vinum dabant, ut minutatim funderent, Guttum appellaverunt; & quo sumebant minutatim, a sumendo simpulum nominavere. In hujusce locum e Græcia successit epichysis & cyathus; in sacrificiis remansit guttum & simpulum*. Hoc vero fuisse vas fictile tradit Plinius lib. 35. c. 12. *In sacris*, inquiens, *etiam inter has opes non murrinis cristallinisve, sed fictilibus prolibatur simpuviis*. Id Numa instituerat. Hinc Iuvenalis Sat. 6. V. 343. *Simpuvium ridere Numæ*. Simpulum vel simpuvium dicebatur, quod Lexicographi prænotarunt. Apud Ciceronem proverbii loco ponitur: *Excitare fluctus in simpulo*, nempe de re levi ingentes tumultus conflare. Præter simpulum alia etiam in nummis Pontificum instrumenta scalpebantur, nempe securis, urceolus, flagellum, & galerus insuper, quæ eruditi nostra ætate doctissime explicarunt; cum antea ad eadem magnæ vir lectionis Sigonius hæserit. Nam in libello de Nominibus Romanorum, producens Cæsaris Dictatoris nummum cum elephanto, & in alia parte cum securi, flagello, ac simpulo, putavit illa *esse instrumenta quibus Romani elephantos perimebant*: cum tamen elephantus ibidem victoriam Cæsaris Africanam de Iuba ac Scipione reportatam signet; ex Appiano lib. 2. Bel. civ. pag. 488. galerus vero ac alia ibidem scalpta, Cæsaris eiusdem Pontificatum Maximum exprimant. Lituus Augurum insigne erat, quo illi in captandis auspiciis utebantur. Livius lib. 1. ait: *Augur ad lævam*

eius

eius capite velato, sedem cepit, dextra manu baculum sine nodo aduncum tenens, quem lituum appellaverunt. De eodem lituo Cicero lib. de Divinat. ait: *Quid lituus iste vester, quod clarissimum est insigne auguratus, unde nobis est traditus? nempe eo Romulus regiones direxit tum cum Urbem condidit. Qui quidem Romuli lituus, idest incurvum & leviter a summo inflexum bacillum, quod ab eius litui, quo canitur, similitudine nomen invenit.* Apuleius in Apologia: *Hæc*, inquit, *Diogeni & Antisthenei pera & baculus, quod regibus diadema, quod imperatoribus paludamentum, quod pontificibus galerum, quod lituus auguribus.* Video tamen lituum in Lepidi, ac Cæsaris Octaviani Triumvirorum nummis scalptum; quamvis ambo fuerint Pontifices, non vero Augures; & rursus idem lituus cernitur in vulgato numismate L. Lentuli Flaminis Martialis. Consulatur hac de re Gutherius lib. 1. de Vet. iure Pont. cap. 29. neque enim vacat id modo diligentius inquirere.

In eodem nummo visuntur parmæ & hastæ, quas, ut inquit Dio lib. 55. prope A. V. 757. *aureas ab equitibus, cum virilem togam sumerent, acceperunt.* Ex marmore Ancyrano ostendi eas hastas fuisse argenteas; nam legimus ibidem Caium HASTIS ARGENTEIS DONATVM. Hæ vero hastæ dicebantur *puræ*, quod nulla ferrea cuspide munirentur. Virgilius Æneid. VI. V. 755. *Ille, vides, pura iuvenis qui nititur hasta.* Servius ibidem: *Nam hoc fuit præmium apud maiores, qui tunc primum vicissent in prælio.* Cerda tamen hastam pro sceptro poetæ acceptam contendit. Propertius lib. 4.

Sed tua sic domitis Parthæ telluris alumnis,
Pura triumphantes hasta sequatur equos.

Claudius Posiden spadonem libertorum carissimum, *Britannico triumpho inter militares viros hasta pura donavit*, Svetonius cap. 28. In vetustis Inscriptionibus plures dicuntur HASTA PVRA ab Imperatoribus donati; pag. 350. 1. 365. 6. 369. 5 387. 8. & pag. 375. 1. HASTIS PVRIS IIII. Idem de Probo antequam ad imperium vocaretur, scribit Vopiscus cap. 5. *Publice in concione donatus est hastis puris quatuor.* Parmæ etiam in eodem numismate apparent, quæ tamen Dioni perperam πέλται nuncupantur; etenim peltæ erant oblongæ, Numidarum cetris persimiles. Livius lib. 28. ait: *Menippum item quendam ex regiis ducibus cum mille peltatis (pelta cetræ haud dissimilis est) Chalcidem misit.* In nummo pa-

lam parmæ ſcalpuntur, cum rotundam figuram habeant: Hinc parma Polybio l. 6. recte dicitur περιφερής, ſcilicet *rotundæ figuræ*. Varro lib. 4. L. L. parmam inde dictam putat: *quod a medio in omnes partes par*. Eas vero equitibus geſtatas tradit Livius lib. 26. ſcribens: *Parmas iis fuiſſe breviores, quam equeſtres*. Nonius ait: *parma ſcutum breve*; laudatque hæc Salluſtii verba ex lib. 4. hiſt. *Quod inopia ſcutorum fuerat, ad ea arte ſe quiſque in formam parmæ equeſtris armabat*. Porro parmæ a ſcutis differebant, quia hæc erant oblonga; a clypeis vero, quod hi grandiores erant; quamvis uti parmæ, eſſent rotundi, ſed ob magnitudinem ab equitibus non geſtabantur; plurimum enim incommodi in pugna equeſtri attuliſſent. Ex hoc tantum numiſmate diſcimus equites Caio Cæſari non quidem peltas, uti ſcripſit Dio lib. 55. ſed parmas donaſſe, eodemque ſuppletur lapis Ancyranus, in quo haſtæ tantum argenteæ, non vero etiam parmæ eidem Cæſari ab equitibus datæ inſcribuntur. Tantum lucis vetuſta numiſmata antiquioris ætatis monumentis important.

Incompertum mihi eſt, num Caius Cæſar inauguratus fuerit Pontifex in locum alicuius vita defuncti, qui perpetuus mos ſervatus fuerat ab Urbe condita, ut ex Liviana hiſtoria colligitur; an vero in collegium Pontificum ſupra numerum cooptatus fuerit. Lege Syllana ſeu Cornelia tum collegium Pontificum, tum alterum collegium Augurum ex quindecim ſacerdotibus componebantur. At Cæſar in Africam contra Pompeianas reliquias tranſmiſſurus, quo plures delatis honoribus, ſibi amicos aut faceret, aut ſervaret, ſingulos ſacerdotes tribus ſummis collegiis ſupra præſcriptum a Sylla numerum addidit; ex Dione lib. 42. qui lib. 51. inter cetera privilegia a Senatu conceſſa Auguſto poſt ſubactam Ægyptum, recenſet: *Ut ſacerdotes quotcunque vellet, etiam neglecto numero antiquitus recepto, conſtitueret; quod quidem ab eo acceptum, deinceps in infinitum excrevit*. Hæc ille ad A. V. 725. At hanc ſibi iam antea poteſtatem in Triumviratu uſurpaverat; nam M. Valerium Meſſallam *inter augures, numerum eorum etiam augens, adſcripſit*, ex eodem lib. 49. Sane ſucceſſores Auguſti hac poteſtate uſos ſcimus. Extat nummus Neronis Principis Iuventutis cum epigraphe: CLAVD. CAES. DRVSVS GERMAN. PRINC. IVVENT. & in poſtica: SACERD. COOPT. IN. OMNI. COL. SVPRA. NVMER. S. C. ſcilicet: *Sacerdos cooptatus in omnia collegia ſupra numerum Senatus conſulto*. Hic

Dru-

Drusum Germanici filium designari Gutherius lib. 1. cit. cap. 9. falso existimavit. Nam Tiberius Neronem maiorem natu filiorum Germanici pontificem creavit; ex Tacito lib. 2. An. ubi de eodem, die virilis togæ, scribit: *Additur pontificatus, & quo primum die forum ingressus est, congiarium plebi* &c. Eius vero fratrem Drusum in collegium augurum adscripsit. Svetonius in Caligula cap. 12. ait: *Deinde augur in locum fratris sui Drusi destinatus, priusquam inaugurаretur, ad pontificatum traductus est.* Tiberius Augustum imitatus, alterum nepotum Pontificum, alterum Augurum collegio adscripsit. Itaque ibidem designatur Nero a Claudio Imperatore adoptatus, cuius ex adoptione nomen ac cognomina, ac quatuor collegiorum sacerdotia accepisse palam ostendit inscriptio Gruteri pag. 236. 9. cuius fragmentum subiicio.

NERONI
CLAVDIO. AVG. F. CAISARI
DRVSO. GERMANICO
PONTIF. AVGVRI. XVIR. S.F.
VII. VIR. EPVLONI
COS.
PRINCIPI. IVVENTVTIS.

Nero igitur, qui ex Iulia stirpe ultimus imperavit, a Claudio factus est Pontifex, Augur, XV. Vir sacris faciundis, & Septemvir Epulo. Hinc alii Gutherii errores corrigendi sunt. Nam cum in postica parte nummi scalpta appareant insignia sacerdotalia, simpulum, lituus, tripus, ac patina, scribit tria ibidem indicari summa collegia sacerdotum: nempe Pontificum, Augurum, ac XV. Virum. Sed plane quatuor collegia designantur; siquidem simpulum notat Pontificatum, lituus auguratum, quæ optime Caii ac Lucii numisma cum iisdem insignibus illustrant; dein tripus Apollini sacer XV. Viros, quorum erat carmina Sibillina consulere; postremo patina VII. Viros Epulones significat, qui instituti fuerant, ut epulare sacrificium facerent; ex Cicerone libro 3. de Oratore num. 42. At vir alias eruditus, hunc in errorem lapsus est, quod libro 1. cap. 3. scripsit Septemvirorum Epulonum collegium non fuisse e quatuor præcipuis sacerdotum collegiis; concludens, *in quatuor summis collegiis Aruspices agnoscimus, non Epulones*. At Dio initio l. 53. scribit ludos Actiacos curatos fuisse

ſe a quatuor ſacerdotum collegiis : nempe *Pontificibus*, *Auguribus*, *Septemviris*, & *Quindecimviris*. Reponit collegium Epulonum non fuiſſe unum *ſummorum collegiorum*, uti eadem vocat Svetonius in Auguſto cap. 101. ſed ex Tacito refellitur lib 3. Ann: ſcribente: *Ludique magni a Senatu decernuntur, quos Pontifices, & Augures, & Quindecimviri, Septemviris ſimul & ſodalibus Auguſtalibus ederent*. Addit collegium Fecialium ſententia L. Apronii additum, ſed contradixiſſe Tiberium: *neque enim unquam Fecialibus hoc maieſtatis fuiſſe*. Igitur Epulones Septemviri conſtituebant unum e quatuor ſummis collegiis ſacerdotum. Fecialium vero collegium, quod tantæ *maieſtatis* non eſſet, a curatione ludorum excluſum fuit. Quod collegium VII. Virum Epulonum e quatuor ſummis eſſet, patet eo quod Nero filius Claudii Imperatoris in illud ſupra numerum cooptatus fuit, ut quatuor ſummis ſacerdotiis maioris honoris gratia, initiaretur. Quid? quod ipſe Tiberius Imperator iiſdem collegiis adſcriptus memoratur in vetuſta Inſcriptione pagin. 235. 10.

TI. CAESARI. DIVI AVG. F. DIVI IVLI N
AVGVSTO. PONT. MAX. TRIB. POT. XXIIX
COS. IIII. IMP. VIII. AVGVRI. XV. VIRO. S. F
VII. VIRO. EPVLON &c.

Ita Tiberius *Pontifex Maximus*, *Augur*, *Quindecimvir ſacris faciundis*, *ac Septemvir Epulonum* inſcribuntur, quod auctor prodit. Miror autem ab eodem Gutherio haruſpices inter quatuor ſumma collegia ſacerdotum numerari, cum ne quidem ſecundo loco inter collegia ſacerdotum a Romanis collocati fuerint. Lucanus lib. 1. publicam ſacerdotum Urbis ſupplicationem deſcribens, recenſito collegio Pontificum, ac Veſtalibus, addit:

Tum qui fata Deum, ſecretaque carmina ſervant,
Et lotam parvo revocant Almone Cybellem;
Et doctus volucres Augur ſervare ſiniſtras;
Septemvirque epulis feſtis, Titiique ſodales;
Et Salius læto portans ancilia collo;
Et tollens apicem generoſo vertice Flamen.
Dumque illi effuſam longis anfractibus Urbem
Circumeunt &c.

Recenſet poſt Pontifices, Quindecimviros Sibyllinorum carminum ſcrutatores, Augures, Septemviros Epulones, Sodales Titios, Salios,

tios, ac tandem Flamines. Nullus haruſpicibus, utpote non tantæ maieſtatis, locus inter memorata ſacerdotum collegia. Nulli Conſules, aut viri triumphales, nulli provinciarum præſides, aut legati Imperatorum in vetuſtis Inſcriptionibus haruſpices nuncupantur; cum tamen iidem Septemviri Epulonum honoris gratia dicantur. Vide indicem Gruterianum cap. 3. Cicero lib. 6. fam. epiſt. 19. ſuo demum tempore, everſa per Cæſarem Republica, qui haruſpicinam facerent, in Senatum lectos ſcribit. Livius ſæpius Pontifices, Augures, ac Quindecimviros mortuos, ac ſacerdotes in locum eorundem ſuffectos recenſet. Cum vero lib. 35. ſcripſiſſet A. V. 558. Triumviros Epulones primum creatos, lib. 40. narratur eidem mortuus *P. Manlius, qui nuper ex ulteriori Hiſpania* (prætor eam provinciam obtinuerat) *redierat Triumvir cooptatus; tum prætextatus erat*. Nuſquam autem Haruſpicum mortem ac novorum deſignationem recenſet. Imo obſervo in edendis ludis Actiacis Septemviros Epulones ante Quindecimviros a Dione nominatos. Et ſane Septemviri præſederunt tertiis ludis Actiacis, quartis vero Quindecimviri; uti oſtendam cap. 16. §. 8. ex quibus eorundem Epulonum dignitas innoteſcit. Hæc cum ſcripſiſſem, incidi in lib. 4. Obſervationum Gisberti Cuperi viri eruditiſſimi, qui capit. 13. eodem de argumento contra Gutherium diſputans, pleraque mihi antea collecta, præoccupavit. Ad Caii ſacerdotium redeo.

Caium tributis comitiis Pontificem creatum mihi videor colligere ex lacera inſcriptione apud Panvinium ac Gruterum, quam cap. 3. ſuppletam exhibui; ibi enim de Caio legitur:

SENATVS. ET. POPVLVS. ROMANVS
ob HONOREM. DOMVS. AVGVSTAE. KALATis
comitiis Pontificem creavit

Gellius lib. 15. cap. 27. ſcribit *Labeonem tradere Kalata comitia eſſe quæ pro Pontificum collegio habebantur*. Sane ab Urbe condita uſque ad Cn. Domitium tribunum plebis, qui teſte Velleio lib. 2. in tertio conſulatu Marii anno V. 651. *legem tulit, ut ſacerdotes, quos antea collegæ ſufficiebant, populus crearet*. Paulo poſt Sylla Dictator eam legem antiquavit, quam tamen alter tribunus plebis T. Atius Labienus A. V. 691. Cicerone conſule, reſtituit; uti tradit Dio lib. 37. qui tamen errat ſcribens Labienum a Cæſare, qui Pontificatum Maximum petebat, ad

eam

eam legem rogandam impulsum ; uti & Pighius ad A. V. Capitolinum 690. scribens : *Qua lege mox C. Cæsar nondum Praetor ns* &c. *Pontifex Max. in Q. Metelli Pii eo anno mortui locum factus est* . Etenim Pontificis Maximi electio numquam a collegio , sed comitiis tributis a populo facta fuerat ante legem Domitiam , quod locupletissimis Livii testimoniis ostendit Gruchius lib. 2. de Comitiis cap. 2. pag. 82. ac cum eo Gutherius lib. 1. cap. 8. Hoc ipsum aperte tradit Cicero in secunda Agraria, ubi ait minorem partem populi vocatam ad creandum Pontificem Maximum , nempe Tribus XVII. ex quibus novem eligebant Pontificem Max. *Atque hoc*, inquit , *idem de ceteris sacerdotiis Cn. Domitius Trib. plebis V. C. tulit , quod populus per religionem sacerdotia mandare non poterat , ut minor pars populi vocaretur , ab ea parte qui esset factus , is a collegio cooptaretur* . Iulia lex a Dictatore Cæsare lata , *quæ lex est de sacerdotiis proxima* , inquit Tullius in epistola ad M. Brutum , populo creandorum sacerdotum potestatem relinquebat ; unde ibidem ait Cicero , Pansa superstite , *ante praetoria , sacerdotum comitia fuissent* . Quare A. V. 711. quo post mortem Pansæ consulis , data est eadem epistola , sacerdotes comitiis populi creabantur . Augustus in Philippicis eodem anno recitatis, atque in aliis priori anno habitis , dicitur Ciceroni *C. Cæsar Pontifex* ; ipsum vero factum Pontificem A. V. 706. ex Nicolao Damasceno superius ostendi , cuius hæc verba adduxi : *In collegium Pontificum adscriptus est in locum L. Domitii , qui e vivis abierat ; quod quidem populus suis suffragiis libentissime iussit* . Cæsar igitur Octavianus , qui postea Augusti agnomen retulit , factus est Pontifex comitiis tributis . Panvinius in libro de Civitate Romana pag. 419. scribit sub Augusto , lege Domitia abrogata , Collegiorum primo , dein Romanorum Principum arbitrio Pontifices creatos . Hoc tamen falsum esse vel inde constat , quod Augustus legem Iuliam , quam Panvinius non observavit , neutiquam abrogasse credendus est ; erat enim ab avunculo eodemque per adoptionem patre promulgata , cum ipse quoque tributis comitiis Pontifex factus fuisset . Hoc ipsum ex recitata inscriptione deducitur ; nam cum dicitur : OB HONOREM DOMVS AVGVSTAE KALAT. hoc postremo verbo *Kalata comitia* designantur , quibus Caius sacerdotium obtinuit . Sane nusquam legimus Augusto imperante , Pontifices a collegio creatos . Svetonius de eodem scribit capit. 40. *Comitiorum quoque pri-*

pristinum ius reduxit ac multiplici pœna coercito ambitu, Fabianis & Scaptiensibus tribulibus suis die comitiorum, ne quid a quoquam candidato desiderarent, singula millia nummum a se dividebat. Consularia comitia populo servasse constat ex Dione lib. 54. ad annum V. 733. ac Velleio lib. 2. qui ait C. Sentium Saturninum Consulem obstitisse ne Egnatius sibi sufficeretur, ac iurasse, *etiamsi factus esset consul suffragiis populi, tamen se eum non renuntiaturum*. In hoc elogio de quo loquor, de Caio legimus: QVEM. COS. POPVLVS CREAVIT. Quare Augustus sacerdotum, uti etiam Consulum comitia populo permisit. His tamen obiter notatis, vox illa KALATis in examen vocanda est. Etenim scribit Gellius loco prænotato ex libris Lælii Felicis, *Labeonem tradere Kalata comitia esse quæ pro Pontificum collegio habentur, aut Regis, aut Flaminum inaugurandorum causa; eorum autem alia esse curiata, alia centuriata* &c. Regem sacrorum centuriatis comitiis, Flamines vero curiatis creatos eruditi observarunt, easdem coniecturas Sigonius lib. 1. de Antiquo Iur. civ. Rom. capit. 19. ac Panvinius pag 314. de Civit. Rom. desumentes ex Grucchio lib 1. de Comit. Rom. capit. 2. pag 11 At cum Pontificum creandorum ius ad populum, lege Domitia, ita spectaret, ut non in curias, neque in centurias discretus, ad comitia descenderet, sed Tribus XVII. sortito ad suffragia venirent, Pontifices tributis comitiis creabantur, & quidem sine auspiciis; uti patet ex laudata epistola Ciceronis ad Brutum, quæ tamen auspicia semper captabantur in comitiis curiatis ac centuriatis. Ex his cuipiam haud forte probabitur allatam inscriptionem ea ratione suppleri; videlicet ut Caius KALATis *comitiis Pontifex* factus fuerit, cum Kalata comitia, uti proxime prænotavi, fuerint aut curiata aut centuriata, eademque pro collegio Pontificum haberentur, aut Regis sacrorum, aut Flaminum tantum inaugurandorum causa, non autem Pontificum quoque creandorum gratia. His accedit Q. Antistium Labeonem, cuius testimonium produxi ex Gellio, floruisse sub imperio Augusti, cuius doctrinam laudat Tacitus in fine lib. 3. An. libros vero iuris ab eodem scriptos Pomponius *D. de origine iuris*. At Labeo scripsit *Kalata comitia esse, quæ pro Pontificum collegio habentur* &c. nempe eo quo scribebat, tempore ita eadem comitia appellari solita; & statim addit iisdem Kalatis comitiis *testamenta fieri solebant* &c. qua phrasi suo tempore eam condendorum testamentorum consuetudinem an-

tiquatam fuisse designat; ita lib. 2. Institut. capit. 10. *de testamentis ordinandis*, dicuntur eadem olim *calatis comitiis* facta: ac de eisdem scribit Theophilus lib. 2. Institut. *Testamentum calatis comitiis tempore pacis fiebat bis in anno, hoc modo: praeco universam circuibat civitatem, populum convocans; tum qui testamentum condere volebat, in concione populi, ipso teste populo, testamentum scribebat, ex quo etiam dictum est, calatis comitiis; nam calare est vocare, comitia vero populi congregatio: quoniam igitur vocati congregabantur, appellatum est testamentum calatis comitiis*. Hæc ille. Huiusce difficultatis tollendæ ratio in tanta veterum Scriptorum inopia, vix certa mihi inveniri potest, ut plane coniecturis indulgendum esse videatur. In primis constare arbitror ibidem novam Caio Cæsari a Senatu ac populo Romano delatam dignitatem designari, & quidem Kalatis comitiis; vox enim illa KALAT de solis comitiis intelligi potest, ubi civium congregatio appellatur, uti in eadem inscriptione fit, in qua legimus:

... SENATVS. ET. POPVLVS ROMANVS
.. HONOREM. DOMVS. AVGVSTAE. KALAT..

At ibidem prænotatur Caium ab equitibus appellatum fuisse *Principem iuventutis*, eundemque annos natum quatuordecim a Populo *consulem* creatum; diversa postea dignitas eidem Kalatis comitiis a Senatu populoque Romano collata indicatur, quæ nulla alia videri potest, nisi Pontificatus; cum Caius tres hosce honorum titulos tulerit, ac Kalata comitia dicerentur quæ pro collegio Pontificum fiebant, ex Labeone laudato a Gellio ex libris Lælii Felicis. Ceteri quidem Pontifices tributis comitiis creabantur, quæ ex eodem Labeone, Kalata nequaquam dicebantur, cum Kalata comitia essent curiata, aut centuriata. Verum Caium Cæsarem S. P. Q. R. ob HONOREM. DOMVS. AVGVSTAE. KALATis comitiis Pontificem fecit, sive centuriatis uti Regem sacrorum, sive curiatis, uti Flaminem. Cum ibidem legitur: *Ob honorem domus Augustæ*, quid peculiare atque insolitum indicat quod in aliis Pontificibus designandis non fiebat. Cum igitur ceteri Pontifices tributis comitiis crearentur, Caius Cæsar Kalatis comitiis Pontifex præter morem factus est, eo modo quo Rex sacrorum, vel Flamines creabantur: nempe per præconem populo calato, seu vocato ad comitia sive per curias, sive per centurias,

ha-

habenda. Macrobius lib. 1. Satur. capit. 15. ait: *Itaque sacrificio a rege sacrorum & minore Pontifice celebrato, idem Pontifex calata, id est vocata in Capitolium plebe, iuxta curiam Calabram, quæ casæ Romuli proxima est, quot numero dies a Calendis ad Nonas superessent, pronuntiabat* &c. *Verbum enim* καλῶ *Græcum est, id est voco*. Hinc καλάτωρ præconem, qui populum convocare solet, apud lexicographos significat; quamvis Festus putet servos designari, *quia semper*, ait, *vocari possent ob necessitatem servitutis*. Illud certe compertum est ministros tantum sacerdotum Kalatores in vetustis epigrammatis appellatos. KALATOR FLAMINVM pag. 305. & pag. superiori 304. 9. KALATORI SACERDOTII TITIALIVM FLAVIALIVM; ut plane appareat ea voce significari quæ ad sacerdotes pertinebant, unde posita interpretatio detruncati illius verbi KALAT iterum confirmatur, uti scilicet indicet sacram dignitatem, qua Caius Cæsar Princeps iuventutis ac Consul designatus, exornatus fuit.

Hic iterum quædam Gutherii dicta corrigenda sunt. In primis lib. 1. capit. 8. ubi de Pontificibus Maximis disputat, scribit: *Populum non illos creasse, propter religionem sacrorum, sed suis suffragiis designasse, posteaque a collegio cooptatos*; additque: *Nos hodie ius nominationis, quod vocant, Populo Romano daremus, canonicam vero institutionem collegio*. At Romani Scriptores non semel sacerdotes a populo *creari* dixerunt. Livius lib. 25. ait: *Comitia inde Pontifici Maximo creando sunt habita*; & in epitome lib. 67. *Cn. Domitius Pontifex Maximus populi suffragio creatus est*. Velleius lib. 2. *Cn. Domitius*, inquit, *tribunus plebis legem tulit, ut sacerdotes, quos antea collegæ sufficiebant, populus crearet*. Idem vero erat creare ac designare. Cæsar Velleio dicitur *Flamen Dialis creatus*; Svetonio vero capit. 1. *Flamen Dialis destinatus*. Ita noster Caius in nummis dicitur *consul destinatus*; & in Ancyrano lapide: *Quem populus annos natum XIIII. consulem creavit*. Peius etiam dicta Gutherius explicavit; nam Populus Romanus, si Ecclesiæ vocibus uti velimus, ius Canonicæ institutionis, non vero puræ putæ nominationis habuit; neque enim Principes, qui nominant, sed Pontifex Romanus, penes quem est canonica institutio, dicitur Antistites creare. Ceterum populus Romanus habitis comitiis, Pontifices creare dicebatur, ut sane non nominationis tantum, sed plenæ institutionis eorundem ius habuerit. In Pontifice faciendo

hæc tria apud Romanos post latam legem Domitiam distinguebantur, creari videlicet, nominari seu cooptari, ac inaugurari. Pontifex, comitiis tributis a populo creabatur, uti ex Velleio & Livio ostendi. Deinde ab uno vel a duobus e collegio nominatus, cooptabatur in collegium. Cicero in Philippica XIII. cum recitasset ea quæ Senatus Sex. Pompeii honori decreverat, ait: *Hæc Senatus; reliqua populus Romanus in ea familia, quam vidit amplissimam, prosequetur, in primis paternum auguratus locum: in quem ego eum, ut quod a patre accepi, filio reddam, mea nominatione cooptabo*. Et in Philippica II. *Quo enim tempore me augurem a toto collegio expetitum, Cn. Pompeius & Q. Hortensius nominarunt (neque enim licebat a pluribus nominari)* &c. & initio libri ad Brutum de Q. Hortensio loquens, ait: *Cooptatum me ab eo in collegium recordabar, in quo iuratus iudicium dignitatis meæ fecerat, & inauguratum ab eodem, ex quo augurum institutis in parentis eum loco colere debebam*. Ita inauguratio cooptationem sequebatur, quæ idem erat ac consecratio, quæ regiam nominationem, ac factam a Pontifice Romano Antistitis creationem consequitur; quæ quidem omnia & clara & vulgata, haud maiori indigent disquisitione. Tertium etiam Gutherius peccat, cum lib. 1. capit. 8. scribit: *Si igitur tributis comitiis patricius Pontifex designaretur, propter vim auspiciorum, curiatis confirmabatur, cum plebeii sacerdotes comitiis tantum tributis fierent, quod nulla auspicia haberent*. Et cap. 9. idem repetens ait: *Tributis factis comitiis Pontifices, antequam curiatis confirmarentur, vel a collegio cooptarentur* &c *designati dicebantur*. Hæc ille, quæ ubinam veterum monumentorum legerit, nescio. Nomine Patriciorum Pontificum haud intelligere potest regem sacrorum, aut Flamines, quasi latius voce *Pontifices* usurpata; nam illi neutiquam tributis comitiis creabantur, ut ex Cicerone de Domo, & Labeone superius laudato patet: nunquam enim populus eos sacerdotes suis comitiis, quæ tributa erant, designavit. Sed perperam illud etiam adstruitur de Pontificibus proprie dictis, quorum collegium ex lege Ogulnia partim ex plebeiis, partim ex patriciis componebatur. Etenim post legem Domitiam collegium XV. Pontificum tributis comitiis creabatur, nec quolibet eorum creato, cogenda erant comitia curiata, ut idem confirmaretur. Plane fingit Pontifices, qui essent patricii, curiatis comitiis confirmatos fuisse, non vero Pontifices plebeios,

beios. Cicero in Agraria ait: *Atque hoc idem de ceteris sacerdotiis Cn. Domitius Trib. plebis V. C. tulit, quod populus per religionem sacerdotia mandare non poterat, ut minor pars populi vocaretur, ab ea parte, qui esset factus, is a collegio cooptaretur.* In hac lege Domitia curiata comitia non nominantur, sed tantum tributa; nempe ut superius notat, Tribus XVII. ad comitia descendebant sorte ductæ, a quarum parte maiore, novem scilicet, qui esset factus, is non quidem curiatis comitiis confirmaretur, sed statim, inquit Tullius, a collegio cooptaretur. Cum Rullus Decemviros agris dividundis tributis comitiis creandos contenderet, Tribus XVII. ut in creandis sacerdotibus, suffragia ferentibus; *Vidit*, inquit Cicero, *& perspexit sine curiata lege Decemviros habere potestatem non posse, quoniam per novem Tribus essent constituti*. At Rullus ut huic incommodo occurreret, teste eodem oratore, *curiatis ea comitiis, quæ vos non sinitis, confirmavit*; lege per prætorem lata: *ut hi decemviratum habeant, quos plebs designavit*. At cum semel Rullus Decemviros eo modo quo Pontifices, creari vellet, si Pontifices curiatis comitiis confirmabantur, ut Gutherius opinatur, & in hoc quoque suos X. Viros Pontificibus similes Rullus fecisset; neutiquam Tullius obiecisset: *curiatis ea comitiis, quæ vos non sinitis, confirmavit*, si & ipsi Pontifices eodem omnino modo confirmabantur. Præterea ante legem Domitiam Pontificum creatio ad collegium tantum pertinebat, nec ullis populi comitiis curiatis confirmabantur, sed ipsi Pontifices creabant, cooptabant, inaugurabant, nullæque erant ea in re populi partes. At Cn. Domitius totam eam creandorum Pontificum potestatem a collegiis ad partem minorem populi transtulit, a qua qui factus erat Pontifex vel augur, sine alia rogatione populi, cooptabatur ab ipsis Pontificibus vel auguribus in collegium. Denique ideo Cn. Domitius ad comitia sacerdotum partem tantum populi vocavit, teste Tullio, *quod populus per religionem sacerdotia mandare non poterat*. At si comitia curiata habita fuissent, lex lata fuisset: *Velitis, iubeatis, ut quem novem Tribus Pontificem designarunt, pontificatum teneat?* Sane populus, tunc curiatis comitiis sacerdotia mandasset.

Verum neque hic Gutherii errorum finis; siquidem lib. 1. cap. 17. scribit: *Cæsar Octavius Caio Cæsari filio in ipsis fere cunabulis sacerdotium dedit*; cum tamen Caius ageret annum ætatis XV. cum pontificatum accepit, ac proinde iam diu e cunabu-

lis

lis exiisset. Sacerdotium severiori veterum Romanorum disciplina iis tantum dabatur, quos honoribus commendatos gravior etiam ætas veneranda maiestate decorabat. Scribit Livius lib. 29. *Augur T. Sempronius admodum adolescens, quod tunc perrarum in mandandis sacerdotiis erat*. Idem lib. 40. ait mortuo P. Manlio Triumviro Epulone, *Q. Fulvius M. F. and ctus locum Triumvir cooptatus; tum prætextatus erat*. Cicero pro Sestio in fine ait, P. Lentulum eodem anno & virilem togam ac prætextam ob delatum auguratum obtinuisse. Augustus vero eodem die, uti ex Nicolao Damasceno notavi, virilem togam ac pontificatum accepit, aliquot tantum mensibus natu grandior Caio Cæsare, cum hic eadem dignitate ornatus fuit. De Cæsare Dictatore scribit Velleius lib. 2. *Cum in Cottæ consularis locum pene puer a Mario Cinnaque Flamen Dialis creatus, victoria Sullæ, qui omnia ab iis acta fecerat irrita; amisisset id sacerdotium*. Svetonius vero ab his volumen auspicatur: *Iulius Cæsar Divus annum agens sextum decimum, patrem amisit, sequentibus consulibus Flamen Dialis destinatus* &c. additque a Dictatore Sulla *sacerdotio & uxoris dote multatum*. Itaque Iulius Cæsar circa annum decimum septimum Flamen Dialis destinatus fuit. Quod hunc Svetonii locum Casaubonus aliique Svetonii commentatores infeliciter attigerunt, paulisper in eodem, bona lectoris venia, immorabor, præsertim quod intelligo eusdem utroque Velleii ac Svetonii testimonio Plutarchum falsi reum arguere, qui scripsit Cæsarem sacerdotii candidatum, L. Syllæ opera, a populo illud non impetrasse. Cæsar natus est A. V. 654. Mario VI. consule, III. Idus Iulii, tunc Quinctilis. Annum igitur ætatis XVI. init eadem die A. V. 669. Flamen Dialis destinatur A. V. 670. Cn. Papirio Carbone II. L. Cornelio Cinna IV. Coss. annos natus sexdecim. Hæc Svetonio scribuntur, quæ tamen ex Velleio falsa probantur. Nam Marius A. V. 668. Idibus Ianuarii morbo obiit; teste Floro lib. 3. cap. 21. cum ante paucos dies septimum consulatum inivisset. Cinna vero occisus est A. V. 670. cum quartum Consul esset; ex Appiano lib. 1. Bel. civ. pag. 397. Qui igitur fieri potuit, ut Cæsar a Mario & Cinna A. V. 670. Flamen crearetur, cum Marius ante triennium vivendi finem fecerit? Præterea A. V. 667. L. Cornelius Merula erat Flamen Dialis, qui eo anno in locum Cinnæ magistratu pulsi, Consul suffectus, paulo post capta Urbe a Cinna, venas sibi secuit, ne vivus in hostium potestatem veniret; ex Appiano cit. pag. 395.

Vel-

Velleio lib. 2. Floro loco laudato, ubi ait: Merula *Flamen Dialis in Capitolio Iovis ipsius oculos venarum cruore respersit*. At cap. 5. ostendi post Merulam usque ad Ser. Cornelium Maluginensem neminem Flaminem Dialem creatum, ipso Flamine Diali Maluginensi in Senatu atteſtante: *Sæpe Pontifices Dialia sacra fecisse, si Flamen valetudine, aut munere publico impediretur, duobus & septuaginta annis post Cornelii Merulæ cædem, neminem suffectum*; apud Tacitum lib. 3. Hæc virum oculatiſſimum Panvinium fugere; etenim in lib. de Civ. Rom. pag. 345. scribit post Cornelium Merulam, C. Cæſarem id sacerdotium consecutum, ac paulo post eodem a victore Sulla deiectum; ac dein vacasse flaminium Diale annos plus minus centum. Velleius diserte testatur Cæsarem non quidem in Cornelii Merulæ, sed *in Cottæ consularis locum Flaminem Dialem suffectum*. Ex proxime dictis constat A. V. 667. Cæsarem annum agentem ætatis decimum tertium, non fuisse Flaminem Dialem, cum L. Merula eo anno id sacerdotium obtineret, neque huic postea suffectum fuisse, ac ex consequenti Svetonium in ipso limine in errorem impegisse. Rursus cum Velleius scribat Cæsarem creatum Flaminem a Mario ac Cinna pæne puerum, ac postea victoria L. Syllæ eo sacerdotio privatum fuisse; hæc Mario ac Cinna viventibus contigere. Sylla Urbem bis victor ingressus est. Nam A. V. 666. cum idem Consul apparatui belli Mithridatici in Campania incumberet, Marius quamvis privatus, curavit, ut lata a Sulpicio Tribuno plebis lege, Syllæ provincia abrogata, sibi committeretur; Sylla vero re intellecta, exercitum Romam duxit, ac cum duabus legionibus Urbem ingressus, quatuor aliis in suburbanis castris relictis, obviam ad Esquilias Marium acie fudit, ac cum universa eiusdem factione Roma eiectum, Populi Romani hostem iudicavit, pari Marianis omnibus sententia damnatis. Tum victor Sylla, rebus in Urbe pro arbitrio constitutis, in Asiam contra Mithridatem transmisit. Interim Marius ac Cinna rerum iterum Romæ potiuntur, multa Senatorum cæde Urbem fœdantes. At Sylla bello Mithridatico intra triennium magna felicitate confecto, in Italiam rediit, ac Brundusii copias exposuit Olympiade CLXXIV. ex Appiano citato pag. 401. anno ejusdem primo, L. Scipione Asiatico, C. Norbano Flacco Coss. A. V. 671. ex eodem ibidem, Livio in epitome lib. 85. Eutropio lib. 5. Toto fere biennio, vario Marte, in Italia bellum civile flagravit, donec A. V. 672. Kal. Novembris,

ma-

maximo ac periculosissimo certamine ad portam Collinam inito, ingenti hostium strage edita, Sylla iterum armatus Urbem occupavit. Ex his infertur Cæsarem non fuisse deiectum flaminio Diali hac posteriori Syllæ victoria; nam anno V. 667. quinquennio antequam iterum Sylla Urbem irrumperet, Merula fuerat Flamen Dialis, cui nemo usque ad imperium Augusti suffectus fuit. Hinc Sylla post priorem victoriam quam in suo consulatu A. V. 666. de Marianis reportavit, Cæsarem flaminio privavit, Merula eidem suffecto. Porro Cæsar eo anno erat puer duodennis, cum natus fuerit ex dictis A. V. 654. Illum tamen Marius, qui Iuliam Cæsaris amitam in matrimonio habebat, puerum licet, Flaminem creavit; arbitror tamen defectu ætatis non fuisse inauguratum, unde Svetonio dicitur *Flamen Dialis destinatus*: qua dicendi formula usus, scribit de Caligula capite 12. *Augur in locum fratris sui Drusi destinatus, prius quam inauguraretur, ad pontificatum traductus est*. Cum vero Sylla Mario hosti infensus, universam eiusdem factionem partim S. C. partim metu Urbe expulisset, Cæsarem, etiam puerum Mario affinitate coniunctum, flaminio privavit. Plutarchum initio de vita Cæsaris scribit eundem post reversum ex Asia Syllam, sacerdotium a populo petiisse; at obstante Sylla, suffragia populi non tulisse. Id contigit ante latam a Sylla Dictatore legem A. V. 673. qua potestas creandorum sacerdotum, antiquata lege Domitia a populo ad collegia translata est. Igitur non loquitur de flaminio, quod antea Cæsar amiserat, sed de altero sacerdotio, quod postea idem petebat. Fallitur vero vir eruditus, arbitratus nummos quorum ectypum producit, flaminium Cæsaris Svetonio memoratum, designare; etenim in iisdem non albogalerus, sive apex Flaminum insigne, ut idem putat, exprimitur, sed tutulus insigne Pontificum; unde Apuleius in apologia loco superius indicato *Pontificibus galerum* pro insigni assignavit. Eundem galerum habes in nummis Augusti Triumviri, quo quidem Augusti pontificatus designatur. Profecto in laudatis nummis Cæsaris Dictatoris non flaminium, quo nunquam inauguratus fuit, quamvis esset destinatus Flamen, sed Pontificatus Maximus, quem A. V. 691. obtinuit, scalptus est.

Huius A. V. 749. initium lætum Augustæ domui, atque Orbi Romano reddidit Caius Cæsar Imperatoris Cæsaris Augusti filius, togam virilem induens, idemque sacris ac profanis dignitatibus

exor-

exornatus; verum eiusdem anni exitum longe lætiorem fecit universo terrarum orbi, immo cælestium etiam spirituum choris æterni Patris Filius in terris natus *habitu inventus ut homo*. De anno natalis Christi Domini iam inde ab Ecclesiæ crescentis exordio diversæ fuerunt Sanctorum Patrum sententiæ; & quamvis doctissimi Scriptores summo studio ac singulari diligentia certam illius epocham indagare conati sunt, nihil hucusque explorati, & quod in dubium a pluribus optimo iure non revocetur, traditum est. Recte S. Augustinus lib. 2. de Doctr. Christ. cap. 28. *Per Olympiadas*, inquit, *& per Consulum nomina multa sæpe quæruntur a nobis, & ignorantia consulatus, quo natus est Dominus, & quo passus est, nonnullos coegit errare*. Haud animum induxi ad difficillimam controversiam divertere, de qua quidam iusta volumina conscripsere. Illorum sententiam hic selegi uti ceteris anteferendam, cum qua Caii Cæsaris historia, quam prosequor, maxime congruit; quædam enim de eodem Cæsare vetusta monumenta recensent, quæ iuxta aliorum de natali Christi opiniones, nulla plane veritate subsistunt; uti in proximo capite demonstrabo. Æra vulgaris, quam modo Romana Ecclesia sequitur, auctorem habet Dionysium Exiguum, qui ineunte sexto Christi sæculo floruit. Ab hac tamen epocha meus Panvinius anno discordat, biennio Baronius, triennio Sulpicius Severus. At pleno quadriennio ante æram vulgatam natale Domini anticipandum contendunt doctissimi recentiores e Societate Iesu, quos honoris meique erga eorundem familiam, in cuius scholis educatus sum, obsequii causa nomino; nempe Ioannes Dekerius in thesibus, Bucherius in canonem Paschalem Victorii cap. 12. pag. 221. Senescallus apud eruditissimos collegas Henschenium ac Papebrochium in diatriba præliminari ad mensem Aprilem exercit. 2. num. 7. qui tamen in superiorem annum Natale Domini retrahunt; quæ pariter sententia cum historia Caii recte consentit. Eandem *ceteris anteponendam* iudicat Petavius lib. 12. Doct. Temp. cap. 7. Usserius in rebus chronologicis summa cum laude versatus, eidem opinioni adhæret tomo 2. Annal. pag. 527. quam sibi pariter probari mihi testatus est P. Antonius Pagy vir doctissimus, ac historiæ Ecclesiasticæ bono natus. Igitur Christus Dominus natus est die 25. Decembris A. V. 749. Augusto XII. L. Cornelio Sylla Coss. anno vero Iuliano exeunte XXXXI. Olympiadis 193 anno IV.

CAPUT VI.

Herodes Rex Iudæorum certam talentorum summam Caio & Lucio Cæsaribus testamento legat. Caius Cæsar inter iudices in causa successionis regni eiusdem. Herodiani regni chronologia stabilitur. Interpretum Iosephi errores correcti. Ludi Apollinares pluribus diebus continuati. Ex iisdem ludis initæ Cæsarem inter & Antonium Triumviros pacis, ac regni Herodi delati tempus eximio charactere demonstratur. Annus captæ ab Herode Hierosolymæ ostenditur, ac Iosephi metachronismus notatur. Riccioli hallucinationes contra Dionem. Chronologia trium navigationum Herodis in Italiam proponitur, ac Saliani de iisdem anachronismi confutantur. Insignis character anni obitus Herodis ex historia Caii Cæsaris producitur.

Historiam in præsenti aggredior plenam litigiis, quorum fons Iosephus, qui res Hebræorum a prima gentis origine ad eiusdem usque excidium in literas misit. Nam lib. 2. de Bello Iudaico cap. 20. scribit Herodem, cum postremo fato urgeretur, testamentum condidisse, ac regni successore Archelao filio nominato, ingentem vim pecuniæ legasse, Augusto quidem χίλια τάλαντα, τῇ τε γυναικὶ, καὶ τέκνοις αὐτοῦ, καὶ φίλοις καὶ ἀπελευθέροις περὶ πεντακόσια: *Mille talenta, & uxori, & filiis ipsius ac necessariis, nec non amicis, & libertis circiter quingenta*. Galenus vertit quinquaginta, sed typographo erratum est; nam πεντακόσια *quingenta* significat. Tota vero ea legatæ pecuniæ summa valet nongenta scutatorum millia. Addit Iosephus Herodem paulo post regnandi ac vivendi finem fecisse. At cum in prioribus tabulis regni hæredem constituisset Herodem Antipam, quem ex alia uxore, novem enim duxit, susceperat, statim ab obitu regis contentionem de successione regni inter fratres erupisse, qui paulo post Romam transmisere, apud Augustum de paterna hæreditate disceptaturi. Rem fusius narrat Iosephus lib. 17. Antiquit. cap. 11. scribens Augustum iudices cognoscendæ causæ destinasse, qui coram ipso sententiam ferrent, Σὺν οἷς καὶ Γάϊον τὸν Ἀγρίππα μὲν καὶ Ἰουλίας τῆς αὐτοῦ θυγατρὸς υἱὸν, παῖδα δὲ αὐτῷ γεγονότα, πρῶτόν τε καθεζόμενον παρέλαβε: *Et in his Caium filium Agrippæ & Iuliæ ipsius filiæ, a se autem adoptatum, primo supra ceteros loco sedentem*. Mirum quanti ob hæc Iosephi verba tumultus inter Scriptores excitentur. Salianus perpetuus ille Io-

sephi hostis ad A. M. 4054. num. 4. Hebræum historicum splendidi mendacii reum peragit; quod *cohonestandi concilii gratia, in quo de Hebræorum rege ac regno agebatur, Caii præsentiam adstruit*. Baronius Herodis regis mortem recitat ad annum V. 759. biennio post obitum Caii Cæsaris, qui ex Pisana tabula decessit *ante diem IX. Kal. Martias Sex. Ælio Cato, C. Sentio Saturnino Coss.* anno Urbis 756. ut plane iudicio de successione in demortui Herodis regnum, interesse non potuerit. Idem vero Annalium conditor in apparatu num. 114. ait: *Labyrinthos & inextricabiles offendere errores, & in eis mergi necesse sit eos, qui de annis Herodis regni tam facile eidem Iosepho acquiescendum existimant.* At Dionysius Petavius omnium Iesuitarum eruditissimus, & cui vix parem nostra ætas tulit, lib. 11. Doctr. temp. cap. 1. Iosephi vicem dolens, eiusdem adversariis ingratitudinis notam inurit: *Ex Iosephi*, inquiens, *fontibus rivulos suos duxerunt, & tamen incredibile est quantum ab auctore ipso magistroque suo dissentiant.* Equidem si Saliani voluminibus quæcunque ex Iosepho exscripsit, demerentur, plurimum sane ponderis tomi illi prægrandes amitterent. Eadem vero terricula idem Petavius contemnens lib. 10. cap. 65. scribit: *Quoniam ad verum Christi natalem investigandum, & ad Evangelicam illustrandam historiam, Herodis Epocha plurimum confert*, μάλιστα τὸ νῦν. *Ad id nobis facem præfert Iosephi præstantissimi scriptoris historia, qui unius Herodis initia, resque gestas fidelissime perscripsit.* Et in notis ad S. Epiphanium ad hæresim LI. Alogorum Iosephi fide in scribendo commendata, ait: *Tum ubi hæc attentius excussi quæ ad Iosephum evertendum validissima credebantur, nihil atroci illa castigatione iniquius est visum.* Hic sane non timuit, *facem* præferente Iosepho, labyrintos & inextricabiles offendere errores. Non is sum, qui Baronium aut Petavium iudicio meo sistere ausim. Equidem, magni viri,

Non nostrum inter vos tantas componere lites,

Nec pariter animum induxi constantem ac perpetuam Iosepho advocationem commodare; cum præsertim tantulam hæreditatem sibi ab Herode legatam Caius Augusti exemplo, dimiserit: quam licet diligentiori opera eidem Cæsari contra Salianum assererem, ne illius quidem teruncius in advocati sportulam veniret. Verum quod ad annum natalis Christi Domini certiori tramite indagandum, *Herodis epocha plurimum confert*, uti scite Petavius pronuntiavit, celeberrimam in controversiam libens ac volens descen-

do, in qua Saliani adversus Iosephum insultus ita comprimo, ut eundem tamen Iosephum in quibusdam corrigendum ostendam. Porro rem altius repetam.

Anno V. C. 712. Iuliano IV. Olympiadis CLXXXIV. anno tertio, M. Æmilio Lepido iterum L. Munatio Planco Coss. pugnatum est apud Philippos, victisque Bruto ac Cassio, Romani Orbis imperium Triumviri inter se partiti sunt. Prælium vero Philippense exeunte autumno commissum colligo ex Plutarcho in Bruto, quo loci narrata Cassii clade ac morte, de militibus Antonii & Cæsaris Octaviani, antequam postremo prælio cum Bruto confligerent, scribit: *Ex castrorum concavitate asperrimam hiemem expectabant; paludibus etiam implicit, præterea post pugnam autumnalibus pluviis copiosis, limo omnia contubernia impleverant, aquaque, quæ ex frigore in glaciem densabatur*. Appianus etiam de iisdem militibus ait lib. 4. pag. 660. *Appetente hieme quoque molesta, in planitie cœnosa manentibus* &c. Dein victo etiam Bruto, Cæsar in Italiam agros militibus divisurus, transmisit; Antonius vero in Græciam descendens, Athenis hiemavit, teste Plutarcho in Antonio. Dum hic ea in urbe hiemem transigebat, inquit ibidem Plutarchus, ad doctorum hominum disputationes, ad theatra, ad ludos se totum converteret, in iudicando mitis, in largiendo magnificus. *Vere appetente, L. Censorino Græciæ præfecto, ipse in Asiam transmisit*. Ibidem; nempe A. V. 713. P. Servilio L. Antonio Triumviri fratre Coss. Scribit Iosephus Antonium in Bithyniam primum advectum, ubi aderant Hebræorum legati Herodem accusaturi, quod regiam potestatem invasisset, Hyrcano penes titulum tantum regnante; Herodem vero ab Antonio primum in colloquium admissum, adeo sibi Antonium conciliasse, ut accusatores ne quidem auditi, re infecta, discesserint. Salianus hoc Antonii in Bithyniam iter Iosepho recitatum, in dubium vocat quod Romanarum rerum Scriptores dicunt ipsum Ephesum transmisisse. Cur enim, inquit, cum ex Græcia recta sit navigatio Ephesum, in Bithyniam divertisset? Sane verebar, ne Salianus Iosephum apud Antoninum Imperatorem accusaret, cuius extat rescriptum Ulpiano memoratum *L. 4. D. de off. Proconsulis*, ubi ait: *Imperator noster Antoninus Augustus ad desideria Asianorum rescripsit, proconsuli necessitatem impositam per mare Asiam applicare, & metropolim Ephesum primam attingere*. Hanc quoque *necessitatem impositam*

An-

Antonio Triumviro Salianus opinatur . Sed *necessitatem* quæ Antonium in Bithyniam primum traxit, Saliano exponamus. Bithyniam A. V. 711. Tullius Cimber, unus interfectorum Cæsaris, obtinebat, qui classe Turullio quæstori tradita, terrestres copias adversus Dolabellam Antonii collegam duxit; ex lib. 12. Fam. Ciceronis epist. 13. ac Tarsenses expugnavit ex Dione lib. 47. Anno insequenti Urbis 712. M. Brutus, bello contra Triumviros instante, in Asiam pecuniam ac militem collecturus, se contulit. Plutarchus in Bruto ait: *Classem in Bithynia, & apud Cyzicum relinquit, terrestrique itinere proficiscens civitates sibi confirmat*. Ecce tibi Brutum in Bithyniam primum classe advectum. Cum vero copias cum Cassio in Europam traiiceret, Appuleium a Triumviris proscriptum, Bithyniæ præfecit. Hinc Antonius Bruto victo atque occiso, recta in Bithyniam transmisit, ut provinciam triennio fere ab hostibus Cæsaris gubernatam, omnium primam lustraret. Scribit Appianus lib. 4. pag. 616. *Appuleius Bruti auspiciis venit Bithyniam; quo cæso, & tradita Antonio provincia, reditum impetravit*. Idem vero historicus recensens provincias, quas Antonius Epheso profectus, adiit, numerat lib 5. Bel. civ. pag. 675. *Phrygiam, Mysiam, Gallograeciam, Cappadociam, Ciliciam, Cœlesyriam, Palæstinam, Ituræam, ceterasque Syrorum provincias*. Bithyniam non recenset, quod eam provinciam Antonius adierat, antequam Ephesum veniret. Dum Antonius *per æstatem* in Phœnicia, quæ una provinciarum Syriæ est, moraretur, L. Cocceium ac Cæcinam Cæsaris legatos excepit; ex eodem lib. 5. pag. 706. Interim exactis tota Asia ac Syria tributis, relicto in Asia L. Munatio Planco, in Syria vero L. Decidio Saxa, *militibus per hiberna distributis, in Ægyptum post Cleopatram profectus est, a qua exceptus splendide, hiemavit ibi sine insignibus imperii*; Appianus lib 5. pag. 677.

Dum hæc in Asia ab Antonio geruntur, Cæsar in Italia agros militibus dividebat. Cum vero Romani cives ægre ferrent avitis se possessionibus pelli, ac easdem in civilium bellorum prædam venire, ingentes tumultus tota passim Italia erupere, quos etiam bellum inter L. Antonium ac Cæsarem Octavianum circa Autumnum consecutum est. Lucius Antonius, qui eo A. V. 713. consulatum gerebat, plerisque frustra tentatis, Perusiam tandem se recipiens, castra ibidem metatus est. Cæsar eundem statim insecutus, triplici exercitu Perusiam cinxit. Obsidium per hiemem

pro-

protractum est; urbs enim in collibus sita, ac numerosis copiis munita, nisi fame expugnari poterat. Scribit Appianus lib. 5. pag. 689. L. Antonium *nocte quæ Kalendas Ianuarias præcedit*, eruptione facta, castra Cæsaris aggressum, ac cum multa suorum clade repulsum. Interea ciborum inopia deditionem facere coacti sunt. Cæsar L. Antonii militibus, teste eodem pagina 699. *hiberna designavit oppida, simulque qui eos deduceret*. Svetonius cap. 15. deditionem Perusiæ recitans ait: *Scribunt quidam trecentos ex dedititiis electos utriusque ordinis, ad aram D. Iulio extructam, Idibus Martiis hostiarum more mactatos*; ut hostium sanguine ea die, qua Cæsar Dictator occisus fuerat, eiusdem manes satiaret. Ex his intelligimus Perusiam a L. Antonio deditam A. V. 714. a parilibus inchoando, antequam hiems exiret. Obsessam vero eandem urbem instante hieme A. 713. ex eodem scriptore Græco colligitur, qui de L. Antonio consule pag. 689. scribit: *Perusiam autem ideo venerat, ut, si opus esset, in urbe munita hiemaret, donec Ventidius veniret cum sociis*.

A. V. 714 Iuliano VI. Parthi appetente vere, cum ingenti exercitu in Syriam irruperunt. Nam Labienus ex clade Philippensi ad barbaros fugiens, auctor Orodi Regi fuerat, ut Italia bello civili inter Cæsarem Octavianum ac L. Antonium consulem flagrante, Antonio vero in hibernis Ægypti voluptatibus turpi socordia indulgente, Syriam occuparet. Parthi Pacoro Regis filio ac Labieno ducibus, Syriam aggressi, nullo negotio universam, excepta Tyro, subegerunt. Saxa enim, quem Antonius Syriæ præfecerat, prœlio a Labieno victus, ac in fuga captus, neci traditus est; eoque mortuo, Syria in Parthorum potestatem venit. Tum divisis copiis, Labieno cum parte exercitus in Asiam misso, Pacorus in Palæstinam movit; ex Dione lib. 48. Iosephus lib. 14. Antiq. cap. 23. scribit hanc Parthorum in Syriam irruptionem contigisse *altero anno* ab Antonii in Asiam adventu. Recte; nam A. V. 713. Antonius in Asiam e Græcia transmiserat, ac anno colligendis tributis consumpto, Alexandriam hieme instante, perrexerat; Parthi vero altero A. V. 714. Syriam invaserunt. Hæc Iosephi chronologia observanda est; nam ipsius postea testimonio eundem metachronismi convincam. Plutarchus cum narrasset ludos, convivia, ceterasque voluptates, quibus Antonius per hiemem apud Cleopatram indulserat, scribit: *Eiusmodi rebus intento Antonio, duo nuntii eodem tempore afferuntur*;

tur; alter quo certior factus est Lucium fratrem & Fulviam uxorem primo inter se dissidentes, deinde cum Cesare pugnantes, amissis rebus, Italia pulsos; alter Labienum Parthorum ducem omnem Asiam ab Euphrate & Syriam, & Lydiam, & Ioniam occupasse narrabat. Hinc tanto armorum fragore excitus, inquit Appianus lib. 5. pag. 701. *Verno tempore Alexandria Tyrum profectus est*; ubi cum accepisset Asiaticas provincias in Parthorum potestatem venisse, Italicum bellum prætexens, Athenas navigavit, ut cum Sexto Pompeio Magni filio, qui Siciliam cum instructissima classe tenebat, belli adversus Cæsarem societatem iniret, illatasque Lucio fratri apud Perusiam iniurias ulcisceretur.

Palæstinæ id temporis Hyrcanus imperabat, omnia tamen unius Herodis eiusdem generi arbitrio gerebantur, quod ægre ferens Antigonus, cuius pater Aristobolus Iudæ regno quondam a Pompeio privatus fuerat, Parthos tota Syria victores, ingentium præmiorum promissis allectos, in Palæstinam accivit, ut eorundem opera paternum regnum recuperaret. Pacorus cum sciret Hyrcanum Romanorum partibus studere, cum duplici exercitu in Iudæam statim venit, ut deiecto Hircano, Antigonum regno præficeret. Antigonus cum copiis, quas privata pecunia collegerat, Hierosolymam movit, atque a civibus Herodis regimen perosis, intra urbem admissus est; regiam tamen non occupavit, quod & situ munita, & valido milite instructa, ab Herode tenebatur. Pacorus exercitum procul ab urbe castra m tari iussit, expectans *conventuras e tota regione turbas ad Pentecostem, quam vocant solemnitatem*; ex Iosepho lib. 14 cap. 24. Ubi festa dies advenit, ac in urbe passim cædes fierent, aliis Antigoni, aliis Herodis partes foventibus, Pacorus prætextu seditionis componendæ, partem exercitus urbi admovit, ac Hyrcanum in colloquium amice venientem, ac nullos dolos veritum, specie legationis ad Barzapharnem ducit, qui cum altero exercitu longius Hierosolymam substiterat. Hyrcanus, ubi in castra venit, in vincula conicitur, ac Antigonus Iudæis rex statim imponitur. Herodes qui in regia remanserat, Hyrcani captivitate intellecta, Hierosolymis relictis suos secum milites cum familia ducens, Massadam munitissimum oppidum se recepit; eodem vero valido præsidio ac copioso commeatu instructo, quo obsidium diutius protraherent, si eo Antigonus cum exercitu venisset, magnis itineribus in Arabiam ad Malchum regem Nabatæorum pluribus sibi beneficiis obstrictum,

per-

perrexit. Verum a Malcho iussus regni finibus excedere, in Ægyptum iter intendens, venit Rhinocoluram, inde Pelusium; ubi a nautis Alexandriam navigaturis exclusus, a magistratu eius urbis summo cum honore in Ægypti regiam deductus fuit. Cleopatra Herodis vicem miserata, eundem Alexandriæ detinere conata est; *haud tamen efficere potuit ne Romam properaret procelloso licet tempore, & parum tranquillis, ut nuntiabatur, rebus Italiæ*: Iosephus lib. cit. cap. 25. Salianus Iosephum antilogiæ reum peragit, qui cum scripsisset, capta a Parthis diebus festis Pentecostes Hierosolyma, Herodem celeri fuga urbe elapsum, Alexandriam se contulisse, hyberno tempore Alexandria solvisse postea affirmaverit. Verum nullus hic Iosephi error est, sed Saliani pravam Rufini interpretationem secuti. Iosephus græce scripsit: χειμῶνι τὶ ὄντι, quæ verba Rufinus ac Galenius Latio donantes dixere, *hiberno licet tempore*. At vox χειμῶν tum hiemem, tum maris procellam promiscue significat. Appianus lib. 5. pag. 728. narrat plurimos remiges classis Augusti per hiemem interiisse, ac statim eandem classem improvisa tempestate huc illuc iactatam refert; hiemem ac procellam eadem vox χειμῶν ibidem exprimit. Dio lib. 44. ad A. V. 706. scribit Cæsarem per hiemem piscatoria navicula ex Epiro solvisse, ac statim sæviente maris tempestate, pæne submersum. Nomen autem χειμῶν hiemem ac procellam ibidem designat. In Actis Apostolicis cap. 27. describitur tempestas, qua D. Paulus, cum in Italiam deduceretur, conflictatus est; illi vero Græce χειμῶν scribitur; postea ibidem hiemare ab eadem ipsa voce dicitur παραχειμάζειν. Ex varia huiusce vocis significatione non semel Iosephi interpretes lapsi, viros eruditos in errores traxere; quod iterum inferius proxime demonstrabo. Itaque Herodes A. V. 714. post Pentecosten, labente Iunio, Alexandriam venit, *procelloso licet tempore* transmittens, fluctibus iactatus, ac sarcinis amissis, ægre Rhodum applicuit, ubi amicorum pecunia adiutus, triremi extruendæ intentus, aliquamdiu ibidem degere coactus est.

Cæsar Octavianus, cum accepisset Antonium ex Asia in Græciam venisse, veritus ne idem inito cum Sex. Pompeio fœdere, bellum sibi denuntiaret, animum induxit Fusii Caleni, qui Antonii nomine Galliam ac Hispaniam tenebat, legiones suas in partes trahere. Dum cunctatur, honestam occasionem perficiendi consilii expectans, Calenus legatus morbo absumitur, ac Cæsar

pro-

propere in Galliam profectus, Antonianas legiones sibi adiunxit, simulque Galliam ac Hispaniam, quæ hucusque Antonii legato paruerant, occupavit. Antonius hisce intellectis, cum Sex. Pompeio contra Cæsarem conspirans, cum classe in Italiam venit, ac statim Sipuntum cepit; inde Brundusium copias admovit, & cum oppidani in urbem illum admittere recusassent, obsidium terra marique inchoavit. Dio lib. 48. & Appianus lib. 5. pag. 704. Cæsar Sex. Pompeii amicitiam quæsiverat, ne cum duobus hostibus una simul bellum gerere cogeretur; at cum Pompeius nullas pacis conditiones admitteret, inquit Dio lib. 48. ad A. V. 714. *M. Vipsanio Agrippæ bellum contra eum gerendum iniunxit, ipse vero in Galliam profectus est. Qua re cognita, Pompeius, observato eo tempore, quo Apollinaribus ludis exhibendis, occupatus erat Agrippa (præturam enim tum gerens, ac præcipuus amicus Cæsaris splendide omnia agebat, ludosque inter cetero equestres biduo præbebat &c.) in Italiam transmisit, ac tandiu in ea prædas agendo commoratus est, donec Agrippa adveniret.* Etenim Antonius contracta societate cum Sex. Pompeio, auctor eidem fuerat, ut classe educta, Italiæ maritima infestaret, dum interim ipse in altera provinciæ parte Brundusium obsidio premebat. Insignem characterem, quo Dio tempus huius belli civilis palam designavit, eruditissimi chronologi atque historici non observarunt; cum tamen ex eodem Herodiani regni initium non obscure deducatur. Scribit Dio Sex. Pompeium in Italiam transmisisse, cum Agrippa prætor Urbanus Romæ ludos Apollinares ederet. Horum ludorum editio prætori Urbis incumbebat ex fatidicis Marcii carminibus, in quibus legebatur: *iis ludis faciendis præerit prætor is, qui ius populo plebique dabit summum.* Initio nulla stata anni die edebantur; at A. V. 546. P. Licinius Varus prætor Urbanus lege ad populum lata, iussus est certum Apollinaribus diem statuere. *Itaque ipse primus ita vovit, fecitque ante diem tertiam Nonas Quintiles.* Horum testis est Livius lib. 27. Hos vero ludos iterum datos fuisse III Idus Quintiles, patet ex veteri Kalendario; quod integrum publici iuris fecit Lambecius V. C. ac de republica literaria ob tot veterum monumenta & vulgata, & eruditis notis illustrata, ultra omne nostrum præconium benemeritus. Etenim tertio Non. Iulii signantur ludi Apollinares; dein *IV. Idus Iulii Cæsaris Natalis*; & statim *III Id. Ludi Apollinares*. Dio lib. 47. ad A. V. 712. ait: *Ac quoniam die Cæsaris natali Apol-*

linares ludi fiebant, *pridie eius diei Natalitia Cæsaris peragi iusserunt*. Iulius Cæsar natus est *ad quartum Idus Quintilis*; ex Macrobio lib. 1. Satur. cap. 12. Ludos vero Apollinares datos fuisse IV. Idus Quintilis, patet ex Cicerone lib 16 ad Atticum epist. 4 ubi de Bruto ait: *Quam ille doluit de Nonis Iuliis! mirifice est conturbatus*; *itaque sese scripturum aiebat*, *ut venationem etiam*, *quæ postridie ludos Apollinares futura est*, *proscriberent*, *III. Idus Quintilis*. M. Brutus prætor Urbanus A. V. 710. quo idibus Martii Cæsarem interfecerat, ludos Apollinares absens Romæ per L. Antonium edendos curavit, quorum splendorem ac magnificentiam exaggerat Cicero in Philippica prima prope finem, & iterum in secunda, ac denique fusius in decima. L. Antonius proscripserat ludos edendos III. Nonas Iulias. At moleste tulit Brutus Nonas a tyranni nomine *Iulias* appellatas; itaque cum ludi *IV. Idus Iulias* proscripti fuissent, nec ob angustias temporis id prohibere posset, curavit per literas, quas statim Romam misit, ut venationi, quæ postridie ludos Apollinares danda erat, dies statueretur *III. Id. Quintilis*. Interim ex collatis testimoniis Macrobii, Dionis, ac Tullii constat ludos Apollinares factos fuisse IV. Idus Iulias, ac postea decretum, ut Natalitia Cæsaris eo die celebrarentur. Livius lib. 37. ad A. V. 564. ait: *Ludis Apollinaribus ante V. Idus Quintiles*, *cælo sereno*, *interdiu obscurata lux est*, *cum luna sub orbem solis subisset*. Editores ludorum Apollinarium, quo plebis aures captarent, ludos ab ante diem III. Nonas Quintiles ad IV. Idus continuabant; immo alios insuper adiiciebant. Brutus postridie Apollinares venationem dedit III. Idus. Agrippa binis diebus equestres ludos edidit ex Dione laudato. Scenicos ludos datos inter Apollinares festivos scribit Cicero lib. 2. ad Atticum epist. 19. & in Philippica decima commendans ludos Apollinares nomine M. Bruti prætoris exhibitos ait: *Quanquam qui unquam aut ludi*, *aut dies lætiores fuerunt*, *quam cum in singulis versibus populus Romanus maximo clamore & plausu Bruti memoriam prosequebatur*. Et statim pluribus diebus eos ludos datos prodit, hæc de Bruto dicens: *Atque hunc his ipsis ludorum diebus videbam in Insula clarissimi adolescentis Luculli propinqui sui* &c. Habemus igitur ex Dione Agrippam prætorem A V 714. mense Iulio dimidia fere sui parte exacto, περὶ τὰ Ἀπολλώνια ἔχοντα *circa ludos Apollinares occupatum*, quo tempore Sex. Pompeius Thurios ac Cosentiam obse-

ſedit; Antonius vero Brunduſium militari corona vallatum premebat. Cæſar Octavianus novis legatis Galliæ ac Hiſpaniæ impoſitis, in Italiam venit, ſtatimque iuſſit Agrippæ, ut contra Pompeium copias duceret, ipſe vero contra Antonium movit, ac prope eiuſdem vallum caſtra metatus eſt. Agrippa Sipuntum levi negotio recepit; Pompeius vero a Thuriis repulſus, Coſentiæ obſidium continuabat. Antonius diuturnioris obſidionis impatiens; machinas deiciendis mœnibus parabat, nec Cæſari ulla ſpes erat munitiones Antonii ſuperandi. Hæc menſe Septembri contigiſſe nullus inficias ibit. Nam Cæſar antequam Brunduſinum in agrum veniret, *Canuſii per aliquot dies corpore languens* decubuerat; ex Appiano cit. pag. 704. Interea utriuſque partis milites moleſte ferre ducum ambitione, mutuiſque ſuſpicionibus Italiam civilibus armis devaſtari, colloquia de componendis mutuo fœdere Imperatoribus miſcere, pacem publice loqui, ſuam in bello operam negare. Tum L. Cocceius Cæſari ac Antonio ex æquo pergratus ultro citroque ad eoſdem commeans, pacem tandem inter utrunque certis quibuſdam conditionibus conciliavit. Antonius Ventidio in Aſiam adverſus Parthos ire iuſſo, una cum Cæſare in Urbem profectus eſt. Senatus autem decreverat ob initam concordiam, ut ambo ovantes Romam ingrederentur. In faſtis Capitolinis legitur:

M. ANTONIVS. M. F. M. N. III. VIR. R. P. C. OVA....
QVOD. PACEM. CVM. IMP. CAESARE. FECIT

Annum ac diem malo chronologiæ & hiſtoriæ fato longior ætas abraſit. Annum tamen Urbis 714. colligo ex triumpho L. Cenſorini, qui in eiſdem tabulis poſtea recitatur.

L. MARCIVS. L. F. C. N. CENSORINVS. COS. A....
EX. MACEDONIA. K. IAN

Ineunte A. V. 715. Marcius Cenſorinus eadem die Kal. Ianuarii, qua conſulatum capeſſivit, triumphum egit. Igitur ovatio Antonii anno ſuperiori contigerat; omnes enim triumphi & ovationes continuata annorum ſerie ibidem deſcribuntur. Rurſus ineunte Octobri utrunque Imperatorem Romam ovantem intraſſe non obſcure demonſtrant res breviſſimo illo bello Romanis Scriptoribus narratæ; bellum enim eruperat circa dimidium Iulii, Agrippa ludis Apollinaribus occupato, ac Cæſare Galliæ ac Hiſpaniæ ſtatum Roma

procul disponente; qui cum ex Gallia revertisset, ac contra Antonium legiones duceret, iisdem, quod contra suum dudum Imperatorem pugnare recusarent, castra deserentibus, alium exercitum accire coactus fuit, dein per aliquot dies ægrotavit, antequam prope Antonium castrametaretur. Ad hæc apud Brundusium gesta vix bimestri spatio una cum superioribus contingere potuerunt; unde vel ineunte Octobri, uti dicebam, vel exeunte saltem Septembri uterque Imperator ac Triumvir Romam ovantes rediere, ac non modo Urbem, verum etiam Italiam universam ingenti lætitia affecerunt; cum civili bello in ipsa Italia sæviente, agrorum vastationem, urbium direptiones, ceteraque incommoda sibi coloniæ ac municipia timerent; quam tamen sollicitudinem pax improvisa sustulerat. Hinc eiusdem occasione hanc inscriptionem in agro Casinate repertam, dicatam suspicor, ex qua posita opinio de inita circa exitum saltem Septembris pace, probabili coniectura firmatur.

M. PAPIVS. M. F. L. MATRIVS. L. F
DVO. VIRI. I. D
SIGNVM. CONCORDIAE. EX. S. C. RESTITVENDVM
COERAVERVNT. EIDEMQ. DEDICARVNT
ET. BASIM. GRADVM. ARAM. SVA. PECVNIA
FACIVNDA. COER. EIDEMQVE. PROBAVER
AD. III. EID. OCT. CN. DOMIT. C. ASINIO. COS

Dum hæc in Italia geruntur, Herodes instructa apud Rhodum trireme, vela faciens, *Brundusium appulit, inde Romam profectus* ad Antonium; teste Iosepho lib. 14. cap. 25. eidem narravit occupatam Parthorum auxiliis ab Antigono Palæstinam, deiectum regno Hyrcanum, ac turpiter inter vincula mutilatum, se tamen *ἐν χειμῶνι*, (recte hic interpres, *per procellas*) ad ipsum navigasse, a quo afflictæ, atque tum ab hoste obsessæ familiæ meliora fata speraret. Antonius amici vicem dolens, simulque indignatus Antigonum Parthorum copiis instructum, Iudæam invasisse, re cum collega Triumviro communicata, communi consilio decreverunt Herodem Iudæorum regem per Senatum designare. Itaque convocatis Patribus, regnum Palæstinæ Herodi S. C. delatum est: Iosephus capit. 26. ubi addit: *Antonius & Cæsar medium habentes exiverunt, Consulibus ceterisque magistratibus deducentibus, ascenderuntque in Capitolium sacra ibi facturi &c.*

At-

Atque hoc pacto ille regium fastigium adeptus est Olympiade CLXXXV. V. C. 714. Cn. Domitio Calvino iterum C. Asinio Pollione Coss. Ex chronologia validis ratiocinijs stabilita, palam mihi colligitur, Herodem labente Octobri regnum a Romanis accepisse. Hinc patet plerosque insignes Scriptores in assignandis initiis regni Herodiani, esse deceptos. Nam Montacutius in Apparatu V. num. 10. annum Urbis 717. mense Iunio quartum regni Herodis vocat. Keplerus cap. 8. de Natali Christi ait Antonium ac Cæsarem circa æquinoctium vernum Romam venisse, ac Herodem regem factum primo quadrante anni VI. Iuliani, cum æstate sequenti expectaretur Olympias 185. Idem tradit Calvisius in Isagoge Chronol. capit. 44. scribens eundem *adulto vere* regnum obtinuisse. Usserius initio Augusto regem creatum putat, dum anno 38. ante vulgarem epocham scribit Herodem anno tertio ineunte, postquam Romæ declaratus fuerat rex, Hierosolymam obsedisse; ac postea scribit urbem occupasse ultima die eius anni, obsidionis mense quinto. Nullus horum in Dione notavit circa medium Iulii, cum ab Agrippa prætore urbano ludi Apollinares Romæ ederentur, primum civilis belli inter Antonium ac Cæsarem turbinem detonuisse, Pompeio Magni filio, auctore Antonio, hostili classe Italiæ maritima infestante. Iosephus etiam minus recte initium regni Herodis posuit Olympiade centesima octogesima quarta; nam hæc circa solstitium eius anni V. 714. desierat, ac inita erat Olympias 185. cum Herodes regnum accepit. Si tamen Iosephus Olympiadas ab Octobri inchoavit, quod Syris in usu fuisse quidam sentiunt, in exitu Olympiadis 184. Herodes regia potestate ab Senatu ornatus fuit. Torniellus extra veram chronologiam abiit scribens ad A. Mundi 4014. num. 4. Herodem prope finem anno V. 714. qui terminari solebat die 25. Aprilis, regiam dignitatem fuisse consecutum. At eo anno erant consules L. Marcius Censorinus, ac C. Calvisius Sabinus; Iosephus vero ad superioris anni consules initia Herodiani regni reiicit. Præterea certum est Antonium ante hiemem anno V. 716. Roma digressum, Athenis hiemasse, nec unquam postea Romam rediisse. At Antonius Romæ degens, Herodi præsenti regnum deferendum curavit. Iosepho suffragatur Appianus lib. 5. Bel. civ. pag. 715. ubi cum dixisset *Idumæorum Samaritarumque Herodem regem* ab Antonio constitutum, statim addit: *His depositis, hibernavit Athenis cum Octavia, sicut ante Alexandriæ cum Cleo-*

pa-

patra. Igitur perperam scribit num. 5. *Verno tempore anni primi Olympiadis 185. Herodes factus est rex*; nam id temporis Antonius erat Athenis, ac desinente tantum vere, inde discessit, ut mox ostendam. Sed pessime loquitur num. 6. *Quare neque supponi neque affirmari ullo modo potest, Calvini & Pollionis consulatum partem anni quarti Olympiadis 184. & partem anni sequentis obtinuisse, sed tantummodo quod ipsi tunc consules erant, quando Herodes declaratus est rex, videlicet sub finem anni Olympiadis 185. qui annus pene totus concurrebat cum A. V.* 714 Præmiserat vero non esse certum quanto tempore Calvinus ac Pollio fuerint consules, cum Triumviri consulatus tempore magistratibus pro arbitrio definire consueverint. Verum ex Dione ac vetustis Inscriptionibus Tornielli dicta refelluntur. Dio lib. 48. circa Decembrem A. V 714. ait: *Interea temporis, etsi iam in exitu erat annus, abrogato prætoribus & consulibus magistratu, alios iis suffecerunt, nihil curantes quod ii paucos dies essent cum ea dignitate futuri. Fuit inter eos qui tum consules facti sunt, L. Cornelius Balbus Gadibus natus* &c. Lapis vero Colotianus tum ordinarios consules Calvinum ac Pollionem, tum suffectos ita designat apud Gruterum pag. 298.

CN. DOMITIVS M. F. C. ASINIVS. CN. F
SVF. L. CORNELIVS. L. F. SVF. P. CANIDIVS. P. F

Habemus P. Canidium alterum consulem suffectum, quem Dionis historia non nominat. Quamvis vero Triumviri tempus consulatus pro arbitrio disponerent, nunquam tamen fecere, ut prioris anni consules ultra sequentes Kalendas Ianuarias magistratum continuarent. Hinc in fastis Capitolinis ipsis Kal. Ianuariis anni insequentis V. C. 715. L. Marcius Censorinus Consul dicitur triumphasse, ut superius ostensum est. Porro Calvini & Pollionis consulatus continet partem anni quarti Olympiadis 184. & a solstitio æstivo usque ad suffectos consules Balbum ac Canidium initium Olympiadis 185. uti recte dicebat Baronius, quem Torniellus satis infeliciter ibidem impugnat. Hactenus de aliorum anachronismis in assignando initio regni Herodiani. Nullus enim hucusque characterem chronologicum, quem ludi Apollinares Agrippæ prætoris suppeditant, observavit; quo tamen a me primum, (absit verbo invidia,) designato, regni Herodis initium circa Octobrem contigisse convincitur.

He-

Herodis septimo die postquam Romam fugitivus advenerat, ne somniata quidem sibi, quod celeritatem attinet, felicitate, rex inde discedens, prospera navigatione usus, Ptolemaidem appulit, ac sibi noto dudum milite statim collecto, amicis etiam operam atque opes conferentibus, per Galilæam ad matrem, uxorem, reliquamque familiam, quæ ab Antigono apud Massadam longiori obsidio premebatur, liberandam properavit. Interea Ventidius ab Antonio post initam cum Cæsare apud Brundusium concordiam, in Asiam missus, in Syriam advenerat; cui Antonius, literas deferente Dellio, iniunxit, ut Herodem regem ab Senatu declaratum, eiecto Antigono, in Iudæorum regnum deduceret. Is quod adversus Labienum ac Parthos expeditionem parabat, Popedium Silonem cum copiis in Palæstinam misit, iubens ut agmina cum Herodianis coniungeret. Herodes Massada obsidione liberata, auxiliaribus Romanorum copiis aucto exercitu, Hierosolymam recta contendit, regiam urbem imparato hosti erepturus. Verum ne obsidionem inciperet, Silonis milites fecere, *cum & pecuniam in alimenta flagitarent, abducique se in hiberna ad commodiora loca postularent*. Quare castra movens, Hiericunthem ab incolis desertam cepit, ac Romanis in prædam concessit. Hæc Iosephus lib. 14. cap. 27. addens: *Rex vero relicto in ea præsidio reversus est, & Romanum exercitum hibernatum in recens deditas regiones dimisit*. Antonius vero ac Cæsar, cum urbs fame premeretur, Sex. Pompeio numerosa classe impediente, ne commeatus Romam adveherentur, populi Romani conviciis coacti, pacem cum eodem Pompeio fecerunt, qui in colloquium cum Triumviris venerat. Conditiones recitant Dio lib. 48. & Appianus lib. 5. pag. 713. Sextus in Siciliam reversus est, Antonius vero una cum Cæsare terrestri itinere in Urbem rediit, ac paulo post ex Italia descendens, *hibernavit Athenis cum Octavia, sicut ante* (anno superiori) *Alexandriæ cum Cleopatra*; uti scribit Appianus cit. pag. 716. Habemus igitur primam hiemem, postquam Herodes a Romanis regnum obtinuit. Plutarchus in Antonio: *Mandata*, inquit, *Cæsari rerum suarum cura, ipse ex Italia migravit, Octavia uxore, quæ iam filiolam pepererat, usque in Græciam comitante. Ibi cum Athenis hiemaret, afferuntur lætissimi nuntii, Ventidium profligatis Parthorum copiis, Labienum & Pharnapatem bellicosissimum Orodis regis ducem occidisse*. Antonius Octaviam Cæsaris Octaviani sororem, pace apud

Brun-

Brundusium facta, uxorem duxerat ex Marcello nuper defuncto viro *praegnantem*; ex Dione lib. 48. Quae consulto adnotata volui, ne cum circa initia Octobris, vel exitum saltem Septembris compositam inter Triumviros pacem adstruxerim, eamque nuptiis Octaviae firmatam, per hiemem filiolam Octaviae natam legens apud Plutarchum, ex Antonio ortam putaret, & inde initum matrimonium aliquot ante Octobrem mensibus arbitraretur. Ex laudatis tamen Plutarchi verbis infero Ventidium, misso cum auxiliaribus copiis in Iudaeam Silone, circa exitum autumni signis cum hoste collatis, Parthos ac Labienum superasse, cum victoriae nuntium Antonius Athenis hibernans acceperit.

Annum V. 715. Iulianum VII. L. Marcius Censorinus ac C. Calvisius Consules aperuere; ipsas vero Kalendas Ianuarias Censorinus non consulatu tantum, verum etiam triumpho illustravit. Antonius vero Athenis in alterum mutatus, rejecto imperatorio cultu ac Romana toga, more Graecorum palliatus, absque insignibus Triumviratus, duobus amicis, totidemque famulis comitatus, Atheniensium professorum scholas frequentabat. Bacchi sibi nomen imposuit, ac desponsata sibi ab Atheniensibus Minerva, nuptias cum eo celebrandas iussit, ut earundem conciliatores dotis nomine quadragies sestertium, hoc est centum millia scutatorum solverent. Scribit vero Appianus pag. 716. *desinente vero hieme* (λήγοντος δὲ τοῦ χειμῶνος) *tanquam alius factus ad pristinum cultum rediit, personamque mutavit; rursumque circa fores obversabantur lictores, duces, & satellites, omnia ad terrorem composita*. Interea Pacorus Orodis Parthorum regis filius, ut acceptam anno superiori a Romanis cladem ulcisceretur, copiis ex hibernis eductis, contra Ventidium iter intenderat. Haec ubi Ventidius accepit, non levi metu perculsus est, cum neque urbes essent adhuc in Romanorum amicitia confirmatae, *& exercitus in hibernis etiam num dispersi*; uti scribit Dio lib. 49. Quare ut properanti Pacoro moram iniiceret, ac tempus colligendis copiis nancisceretur, hac fraude usum tradunt Dio laudatus ac Frontinus lib. 1. de Stratag. cap. 1. Chanuo cuipiam regulo, quem occulte Parthis studere noverat, quamvis se Romanorum amicum simularet, inter familiaria colloquia significavit vereri se, ne barbari omisso breviori transitu Euphratis prope Zeugmam, ubi colles Romanis legionibus ad Parthorum numerosiorem equitatum de superiori loco propulsandum, per commodi surgebant, inferius

flu-

flumen, iniectis pontibus, transirent, ubi lata planicies ad equestrem pugnam commodior prætendebatur, in qua legiones Romanæ tot millium cataphractorum equitum impetum sustinere non poterant. Chaunus per secretos nuntios rem Parthis significavit, qui longiori circuitu ad Euphratem descendentes, multum temporis consumpserunt. Auctor est Frontinus Parthos quadraginta amplius dies construendis pontibus impendisse; ibi enim Euphrates latissimo alveo fluebat. Hac igitur arte Ventidius parte exercitus, qui in Cappadocia ultra Taurum hiemaverat, ceteris copiis adiuncta, motisque castris, in Cyrrhesticos campos perrexit, ac Parthos fluvium transire passus est, quo timoris opinionem illis iniiceret. Signis postea collatis, iterumque metu simulato, iussit legionarios quasi hostilium sagittarum nimbis confixos procumbere, ac in hostem victoriæ opinione securum, ac spe prædæ laxatis ordinibus irruentem, insurgere. Ita consilio primum ducis, dein militum manu victi, ac fugati Parthi, toto inter Orontem atque Euphratem spatio lata strage ceciderunt, viginti millibus una cum Pacoro in acie desideratis. Dio lib. 49. *Videbatur*, inquit, *Crassi calamitatem Pacorus abunde compensasse, præsertim cum eadem anni die utraque res evenisset*. Idem testantur Latini Scriptores Sex. Rufus in Breviario, ac Eutropius lib 7. At M. Crassus VI. Idus Iunii a Parthis cæsus fuit, ex Ovidio lib. 6 Fastorum die octava Iunii; ibi enim descriptis solemniis Vestæ, quæ ea die celebrabantur, ait:

Scilicet interdum miscentur tristia lætis,
Nec populum toto pectore festa iuvant.
Crassus ad Euphratem aquilas, natumque, suosque.
Perdidit; et letho est ultimus ipse datus.

Hoc autem anno 715. ab V. C. insignem hanc P. Ventidii victoriam contigisse colligo ex Plutarcho, qui cum narrasset quæ Antonius Athenis egerat, ait: *Inde ad bellum proficiscens, sertum excerpit e sacra oliva, et ex clepsydra vas aquæ plenum secundum quoddam oraculum secum tulit. Interea Pacorum Regis filium una cum magnis Parthorum copiis in Syriam irrumpentem, Ventidius in Cyrrhestica delevit.* Torniellus hanc Parthorum cladem recenset anno V. 716. Claudio Pulchro & Norbano Flacco Coss. Dio quidem, ne Parthicis rebus Italicas misceret, lib. 49. cum recitasset necem Sex Pompeii, quæ contigit A. V. 719. ineunte, orditur bellum a Ventidio contra Parthos gestum. Verum

illud prœlium ipsius Dionis testimonio incidisse in annum Urbis 715. aperte monstratur. Nam ait statim ab Antonio Ventidium præfectura privatum, neque tunc, neque deinceps illum ulla in re eiusdem opera usum fuisse. *Caius autem Sosius*, inquit, *Syriæ & Ciliciæ ab Antonio præpositus*, Aradios expugnavit, ac Hierosolymam una cum Antigono rege cepit; tempus vero designans, ait: *Id factum Claudio & Norbano consulibus*. Quare cum hi magistratum gesserint A. V. 716. eo anno Sosius erat legatus Antonii in Syria; anno vero superiori 715. Ventidius eandem Syriam administrabat, quo etiam anno Parthos insigni clade profligavit. Ventidius Parthis devictis, eaque victoria Syriæ urbibus in Romanorum amicitia confirmatis, legiones in Commagenam duxit, ac Antiochum eius regionis regem Samosatis obsedit. Cum vero Antiochus mille se talenta daturum, ac iussa prompte facturum polliceretur, iussus est a Ventidio legatos ad Antonium mittere; *nam is iam prope aderat, nec permittebat Ventidium rem cum obsessis transigere, ut saltem hoc unum suum, & non Ventidii factum videretur*. Plutarchus in Antonio.

Redeo ad Herodem, cuius res Romanis Scriptoribus omissas, Iosephus descripsit, sed quæ plurimum lucis, quod chronologiam attinet, ex Romanorum gestis recipiunt. Scribit lib. 14. cap. 27. *Eodem tempore Antonius morabatur Athenis. In Syria vero Ventidius Silonem accersens contra Parthos, iussit primum Herodi navare operam, deinde ad proprium bellum excire provinciales auxiliarios*. Silo tamen cum iis copiis, quas in vicinia collegerat, Ventidii de summa rei cum Parthis dimicaturi, castra secutus est. Herodes Romano milite destitutus, contra latrones, qui locorum fiducia freti, provinciam cædibus ac rapinis infestabant, profectus est. Legatur Iosephus, qui statim in eodem cap. 27. addit: *Interea cæso in pugna Pacoro, & Parthis profligatis, Ventidius Herodi in auxilium mittit Machæram cum duabus legionibus & mille equitibus, iubente hoc Antonio*. Cum vero Machæra dolorum Antigoni ignarus, bellum suo ipsius arbitrio administrare vellet, & Herodis consilia admittere recusaret, hic *properavit ad Antonium oppugnantem Samosatam sitam ad Euphratem fluvium ducens auxiliares tam equites quam pedites*. Idem ibidem. Scribit vero Plutarchus de Samosatenis: *Ob desperationem in audaciam versi, diu Antonium oppugnationi intentum tenuere*; Ita obsidium in adultam æstatem protractum est. Sequitur Iosephus:

phus: *Antiocho autem paulo post urbem dedente, & hoc pacto finito bello, Sosio provinciam Antonius cum exercitu tradidit*: cap. eodem 17. Herodes summo cum honore ab Antonio dimissus, qui advenientem etiam pari comitate exceperat, apud Daphnem Antiochiæ intellecta nece fratris Iosephi, acceptis ab Antonio duabus legionibus, quædam oppida vi cepit ac diripuit, dein cum Pappo Antigoni duce signa contulit, atque hostes ad internecionem cæcidit; eodemque victoriæ impetu ad expugnandam Hierosolymam exercitum duxisset; εἰ μὴ χειμὼν ἐπέσχε βαθύς, inquit Iosephus; hoc est; *nisi eum hiems aspera prohibuisset*. Interpres vertit: *nisi repente valida tempestas irruisset*. Recte tamen lib. 1. Bel.Iud. cap. 13. ubi eadem historia repetitur, hæc Græca Iosephi verba: εἰ μὴ χειμὼν ἐπεκώλυσε σφοδρότατος, interpretatur: *nisi vehementi hiems præpeditus fuisset*. Post tredecim verò versus scribit: λήξαντος δὲ τοῦ χειμῶνος, &c. latine reddit interpres: *Post hæc ubi tempestas acquievit, moto inde exercitu, venit Hierosolymam, & castra prope urbem metatus est, anno tertio postquam Romæ rex declaratus fuerat*. Hic quoque ambigua vox χειμὼν interpretem in in errorem induxit. At in libro 1. Belli cit. ubi eadem narrans ait: λωφήσαντος δὲ τοῦ χειμῶνος, optime legit. *Ubi autem rigor hiemis cessit*. Equidem hiemem instasse rerum eo anno gestarum series evincit. Mense Iunio Ventidius cum Pacoro conflixit, cum Antonius Athenis in Asiam transmissurus esset, qui mense Iulio in castra apud Samosatam venit. Obsidium vero diu perdurasse auctor est Plutarchus; etenim cives obstinata defensione eo rem adduxere, ut Antonius oppugnatione omissa, trecentis dumtaxat talentis turpiter acceptis, ab obsidione desisteret. Igitur usque in autumnum obsidium protractum fuit. Cum vero Herodes, deditis Samosatis, Antonium Antiochiam usque prosecutus, binis ab eodem legionibus acceptis, in Palæstinam venerit, ac quinque oppida haud magni momenti, (ac proinde Iosepho nequidem nominata,) cepisset; inito cum Pappo certamine, superior evasit. Harum rerum series exitum autumni indicat; ac propterea vox χειμὼν apud Iosephum non subitam aeris procellam, sed hiemem instantem designat. Ex his intelligimus bis hiemem contigisse ab accepto regno ab Herode ad obsidium Hierosolymæ; quod statim post alteram hiemem exactam, Iosephus cap. 28. fuse describit. Cum autem constet Herodem per autumnum A.V.714.regem Romæ declaratum fuisse, evidenter ipsius Iosephi testimonio A. V. 716. Hie-

rosolyma ab Herode & Sosio obsessa est. Ceterum idem historicus obsidionem celeberrimae Urbis narrans, ait Herodem, *ubi hiemis vigor cessit*, castra prope Hierosolymam metatum, quae mox propius admovit, urbem qua maxime parte oppugnationi obnoxia erat, expugnaturus. Interim dum aggeres ac turres extruuntur, in Samariam divertit, ducturus in uxorem Mariamnem Aristobuli regis neptem, celebratisque nuptiis, in castra reversus est; Sosius etiam Antonii in Syria legatus cum undecim legionibus ac sex millibus equitum per Phaeniciam iter faciens, Herodis exercitui se iunxit. Intus certatim Iudaei resistebant, *templum Domini* iactantes, ac populo prospera ominantes. Interim tres aggeres operariorum frequentia absoluti erant; *aestas enim erat, opus fervebat, nullo interturbatum aeris intemperie*. Machinis vero admotis muri quati coeperunt, obsessi nova intus moenia extruebant, quibus pariter expugnatis, Romani in urbem irruperunt. Annum ac diem captae urbis Iosephus describens ait: *Ea clades Hierosolymorum incidit in consulatum M. Agrippae & Canidii Galli, Olympiade CLXXV. mense tertio, in ieiunii solemnitate, tanquam recurrente in idem temporis momentum illata Iudaeis a Pompeio calamitate post annos viginti septem*. In fine lib. 14. M. Agrippa & Caninius Gallus consulatu functi sunt anno Urbis 717. Dio vero in superioris anni 716. consules Hierosolymae expugnationem retrahit lib. 49. scribens: *Id factum Claudio & Norbano Consulibus. Anno insequenti nihil memoratu dignum a Romanis in Siria actum est. Nam Antonius in Italiam eundo, ac inde revertendo, totum annum exegit. Sosius Antonii, non suam gloriam aucturus, metu invidiae iraque eius, ita id tempus consumpsit ut non quomodo re aliqua egregie gesta Antonium offenderet, sed quomodo otiatus eius gratiam iniret, cogitaverit*. Petavius lib. 10. Doct. temp. cap. 66. putat apud Dionem *in consulatu errorem esse*, ac scribendos Agrippam & Canidium. Errat vir eruditus; nam Dio addit, *anno insequenti nihil memoratu dignum in Syria gestum*, quod eum annum inutili navigatione in Italiam Antonius exegit. At admissa correctione Petavii, nempe posito consulatu Agrippae ac Caninii V. C. 717. annus insequens erit eiusdem Urbis 718. quo anno Antonius bellum Parthis inferens, periculosam expeditionem suscepit, quam in eadem pagina Dio narrare incipit. Praeterea A. V. 718. non Sosius, sed L. Munatius Plancus erat legatus Antonii in Syria; ex

Ap-

Appiano lib. 5 Bel. civ. pag. 715. At Dio post recitatos consules Claudium ac Norbanum, statim addit Sosium anno insequenti otiosum legatum Antonii in Syria egisse; cuius etiam facti causas adducit. Igitur Dio nulla indiget correctione, ac plane constat eius chronologia de expugnatis a Sosio Hierosolymis Claudio & Norbano Coss. A. V. 716. qui cum ex incorruptis Romanorum monumentis atque annalibus scripta concinnarit, rectam ubique chronologiam eundem secutum videmus. Quare integram eidem fidem, quoad annum captæ Hierosolymæ, commodemus necesse est. Iosephi vero metachronismum aliosque errores ostendam. Nam scribit urbem expugnatam in consulatu M. Agrippæ & Canidii Galli. Canidia gens Romæ a Caninia erat diversa, ac recte Dioni in indice lib. 48. collega Agrippæ dicitur *L. Caninius L. F. Gallus*; etenim Gallus erat cognomen gentis Caniniæ. Valerius Maximus Caninium Gallum C. Antonii generum laudat lib. 48. cap. 2. Ciceroni lib. 2. Fam. epist. 8. memoratus Caninius Gallus. Doctissimus idemque amicus noster Patinus in notis nummariis ad caput 21. Svetonii de vita Augusti numisma producit cum epigraphe L. CANINIVS GALLVS IIIVIR. Præterea peccat Iosephus, uti eruditis antea adnotatum est, in annis supputandis a captis Hierosolymis a Pompeio, usque ad eandem urbem iterum a Sosio expugnatam, scribens eosdem fuisse viginti septem completos. Pompeius Hierosolymam in potestatem P. R. redegit C. Antonio ac Tullio Cicerone Coss. ex eodem Iosepho lib. 14. cap. 8. & Dione lib. 37. nempe A. V. 691. Si vero dicatur eadem rursus capta M. Agrippa & Caninio Gallo Coss. A. V. 717. anni tantum sex supra viginti inter utramque expugnationem numerantur. Sed in anno Iosephum errasse mihi pariter compertum est. Nam ex ipsius scriptis Herodi ab accepto regno a Romanis A. V. 714. ad captam Hierosolymam, una tantum & altera hiems exacta colligitur; quod miror neminem hucusque observasse. Igitur anno Urbis 716. Herodes Hierosolymam armis occupavit. Rursus monstratum est Herodem A. V. 715. Samosatis in Palæstinam reversum, quinque parva oppida nullo negotio occupasse, ac signis cum Pappo Antigoni duce collatis, insignem victoriam reportasse. Quæ autem A. V. 716. gessit? Iosephus post illam pugnam scribit prohibitum Herodem *hiemis asperitate*, ne Hierosolymam obsideret, quam demum corona militari vallavit, expugnavitque M. Agrippa & L. Caninio Coss. si Iosepho fides præstatur; ac

pro-

proinde toto A. V. 716. Herodes positis armis, ansatus domi sedit, ac Sosius cum XI. legionibus otiosus in Syria fuit; cum tamen Dio scribat altero A. 717. ob memoratas causas, Sosium otio indulsisse. Hactenus mihi videor ex Scriptoribus Romanis ac ex ipsius Iosephi scriptis, huius auctoris metachronismum de captis ab Herode Hierosolymis demonstrasse. Existimo annum Sabbaticum Iosepho errandi occasionem dedisse; siquidem initio lib. 15. describens rapinas, quas paulo post captam urbem, Herodes faciebat, ac annonæ caritatem, qua cives vexabantur, ait: *Agri inculti manebant propter tempus anni Sabbatici, quo nobis non est fas serere*. Annus Sabbaticus inchoatus fuit A. V. 716. mense Thisri, qui Septembris parti respondet; exiit vero anno evoluto V. C. 717. M. Agrippa & Caninio Gallo Coss. ut ex perpetua annorum Sabbaticorum observatione eruditi chronologi tradiderunt. Iosephus annum captæ urbis illum putavit, quo annus Sabbaticus exibat, cum reapse fuerit A. V. 716. quo paulo post urbem expugnatam, Sabbaticus inchoatus est. Ita etiam scripsit Herodem *anno tertio postquam Romæ declaratus fuerat rex*, castra prope Hierosolymam metatum, cum *altero anno* scribere debuisset.

Ex hac chronologia, qua initia Herodis regni a Romanis accepti, atque annum redactæ ab eodem suam in potestatem Hierosolymæ, capto, ac paulo post occiso Antigono rege, in bono lumine collocavi, ad exitum regni eiusdem transeundum est. Iosephus lib. 1. de Bello Iud. cap. ultimo scribit illum decessisse, annis quidem *quatuor ac triginta ab interfecto Antigono, regno potitum; triginta vero & septem, postquam rex a Romanis designatus est*. Illum vero obiisse circa festum Paschatis ex eiusdem Scriptoris narratione colligitur. Regnum obtinuit A. V. 714 mense Octobri; Antigonus vero iuxta Iosephi opinionem A. V. 717. occisus fuit. Igitur A. V. 751. a palilibus annum agebat prope Pascha regni a Romanis accepti XXXVII. a morte autem Antigoni XXXIV. Hæc autem firmantur chronologia etiam eiusdem successorum. Mortuo Herode, eiusdem filii Romam ad Augustum transmiserunt, de successione in paternum regnum secum invicem litigantes. Augustus Archelaum, Herodem Antipam, ac Philippum, tres in partes paterno regno diviso, Dynastas instituit. Mortem Philippi narrat postea Iosephus lib. 18. cap. 6. scribens illum e vita migrasse anno imperii Tiberii vicesimo, cum ipse præfuisset *triginta septem annis* Trachonitidi, & Gaulonitidi,

tidi, ac Batanææ. Anno Urbis 787. die 19. Augusti, Tiberius annum imperii vicesimum explebat. Philippus vero ante duos ferme menses annum regni trigesimum septimum inchoaverat. Idem Iosephus lib. 18. cap. 3. narrat Philippum Bethsaidæ vicum splendidis ædificiis in speciem urbis exornasse; *quam*, inquit, *Iuliæ Cæsaris filiæ cognominem esse voluit*. At Iulia ab Augusto patre A. V. 752. in exilium deportata, nequaquam eos honores a Iudæo Tetrarcha tulisset. Hinc A. V. 751. Philippus, mortuo Herode patre, parti regni paterni imperabat. Hæc dudum Keplerus adnotaverat in libro de Natali Christi. Neque reponi potest eo loci Liviam nomine Iuliæ venire, quæ testamento Augusti in filiam ac familiam Iuliam adoptata fuit, de eadem Velleio lib. 2. scribente: *Quam postea coniugem Augusti vidimus: quam transgressi ad Deos sacerdotem ac filiam*; unde & Iosepho, etiam cum viveret Augustus, Iulia nominatur. Hæc, inquam, dici nequeunt; nam ibidem Iosephus ait Herodem Philippi fratrem, urbem etiam *Iuliada ab uxore Imperatoris* appellasse; Liviam uxorem Augusti a Iulia eiusdem filia paucos intra versus manifeste distinguens. Annus idem obitus Herodis ab annis regni Archelai eius filii rursus ostenditur. Iosephus lib. 2. Belli Iud. cap. 6. de eodem ait: *Nono principatus sui anno, legatis contra se ab utrisque ad Cæsarem missis, ipse quidem in exilium pellitur Viennam Galliæ civitatem*. Ibi etiam Archelai somnium narrat, nempe visas illi fuisse per quietem *novem spicas plenas & maximas a bobus comedi*; atque Simonem Essenum hanc somnio interpretationem dedisse: regnaturum quidem illum esse tot annos, quot significasset numerus aristarum. Et statim: *Hisque auditis, Archelaus quinque diebus post ad causam dicendam est evocatus*. Dio vero lib. 55. ad Consulatum Manii Æmilii Lepidi & L. Arruntii V. C. 759. ait: *Herodes Palæstinus a fratribus accusatus, trans alpes est relegatus, ac pars eius ditionis in publicum redacta*. Anno V. C. 751. a palilibus, ante pascha mortuo Herode Archelaus succedit, novies spicæ maturarunt ab eodem anno ad A. V. 759. Igitur Archelaus reapse patri demortuo successit A. V. 751. ac nono anno suæ ethnarchiæ currente, regno exeunte Autumno privatus, Viennam in exilium deportatus fuit. Baronius ad annum Christi decimum sextum, Augusti imperantis 57. V. C. 767. scribit eo anno Archelaum Viennam relegatum fuisse; Dioni vero Iosephum imposuisse, a quo *res Iudæorum creditur mutuatus*. Hæc certe ad-

admitti non possunt. Nam Iosephus lib. 18. Antiq. cap. 1. scribit, ditione Archelai in fiscum redacta, ac Syriæ legato subiecti, missum equitem Romanum, qui ibidem Cesaris procuratorem ageret; ac primum quidem advenisse Coponium, qui successorem postea excepit M. Ambivium, quo abeunte ex provincia, Rufus in eandem missus fuit; eoque Iudæam regente, Augustum imperandi ac vivendi finem fecisse. Augustus obiit memorato anno Urbis 767. die 19. Augusti, quare si eodem anno Archelai ditio Romanis provinciis addita, a Cæsare rectores accepit, tres procuratores intra semestre spatium sibi succedentes ante diem 19. Augusti accepisset. Nec Dio ea quæ de Archelao relegato scripsit, a Iudæo historico mutuatus est; non enim Archelaum ibidem perperam *Herodem* nominasset, si Iosephi codicem exscripsisset. Ex Romanis Augustææ ætatis Scriptoribus, qui iniuria temporum intercidere, illa exscripsit; quorum plerique, uti Livius ac Tacitus, per consules rerum Romanarum monumenta digesserunt, iidemque semper consueverunt redacta in provincias regna commemorare. Ricciolius tom. 1. Chronol. lib. 6 cap. 14. num. 7. scribit Archelaum relegatum anno Iuliano 57. V. C. 765. quo anno Coponius Iudææ procurator erat, cui anno insequenti successit Ambivius, ac deinde A. V. 767. Annius Rufus, quo Iudæam gubernante, Augustus decessit, additque: *Erravit igitur Dio, aut qui eius lacunam supplevit, relegationem Archelai annis quinque, aut sex anticipans*. At Dio lib 55. ad A. V. 759. scribit provincias populi singulis bienniis rectores accepisse, *cum alioquin Cæsaris provincias iidem multos per annos soliti essent regere*. Unde igitur annua Iudææ procuratorum administratio homini fingitur? Sane sub Tiberio Gratus XI annos, Pilatus vero decem Iudæam gubernarunt. Eidem etiam somniatur eo loci apud Dionem lacuna; nihil enim ibidem deest: & ubi ad A. 757. latior lacuna emersit, nullus hucusque eandem implevit; quamvis quædam in excerptis Valesianis, & exscriptis a Zonara suppleantur. Monstro propius est quod subiicit Ricciolius num. 8. ubi arguit Dionem falsitatis, quod res diversis annis gestas recitet ad consulatum Antistii Veteris ac Lælii Balbi. Nam ibidem decem annorum historia intercidit, quam lacunam dudum viri eruditi observarunt; quos inter Baronius in apparatu numer. 95. quod evidenter patet ex laudatis excerptis, ac ex legat. 39. a Fulvio Ursino edita; ibi enim quædam ex Dionis libris

bris referuntur, quæ tamen in eiusdem modo historia desiderantur, in qua Consulibus Antistio ac Balbo succedunt Cornelius Cinna ac Valerius Messalla Coss. anno V. 758. cum priores anno V. 748. consulatu functi fuerint. Addit Tiberium Archelao de successione regni cum fratribus Romæ litiganti, patrocinatum fuisse coram Augusto; quod probat hisce Svetonii de Tiberio verbis capit. 8. *Civilium officiorum rudimentis Archelaum, Trallianos, & Thessalos, varia quosque de causa, Augusto cognoscente defendit.* At certum est, inquit, teste Velleio Tiberium ex secessu Rhodiensi Romam venisse anno secundo vulgaris Epochæ, Iuliano 47. V. C. 755. quo anno Archelaus Tiberio patrocinante, ethnarchiam ab Augusto obtinuit, non vero anno V. 751. aut superiori. Nominis similitudo Ricciolium in errorem traxit. Nam Archelaus, cuius causam Tiberius Romæ defendit, non fuit Archelaus Herodis regis Iudæorum filius, sed Archelaus rex Cappadociæ, uti diserte tradit Dio lib. 57. anno Urbis 769. scribens Tiberium Romam ex Cappadocia evocasse Archelaum regem, *cui erat infensus, quia cum olim sibi is supplicasset, suoque patrocinio usus, cum ab incolis apud Augustum accusatus fuisset, Rhodi se neglexisset* &c. Alios Riccioli de Archelao rege Cappadocum errores capit. 11. confutabo.

Recte Cardinalis Baronius Iosephum antilogiæ incusat, quod cum in libro 2. belli scripsisset Archelaum novem annos regnasse, in libris postea Antiquitatum decem annos ethnarchiæ Archelao attribuerit. Usserius aliique utrunque componunt, ut illic de nono exacto, hic vero de decimo inito intelligatur. Cataplasma huic ulceri inutile. Nam Iosephus lib. 18. Antiq. cap. 15. idem Archelai somnium narrans, ait: *Visus est sibi videre decem spicas maturas tritico plenas*; tum subiicit Simonem interpretatum de decem regni annis, ac dixisse: *Unam futuram æstatem, qua exacta, regno depelleretur*; ac quinto postea die a somnii interpretatione Romam ab Augusto evocatum. Qui visus est novem tantum spicas sibi per quietem videre, quod scribitur in libro priori de Bello Iudaico, neutiquam vidit decem. Spicæ vero totidem æstates, quas ethnarcha transacturus erat, designabant, hoc est totidem annos regiminis. Iosephus fortassis vel legit, vel ab aliis grandioribus natu accepit Archelaum somniasse tot spicas vidisse, quot plane annos regnavit, atque hos ab eisdem spicis Simonis interpretatione designatos; quamvis numerus præcisus spicarum sibi in-

dicatus non fuerit. Hinc cum in prius ab se editis libris de Bello Iudaico, annos completos ethnarchiæ Archelai vellet designare, novem spicas eidem visas affirmavit. At in libris Originum decimum inchoatum dominii annum numeraturus, unam priori numero spicam addidit. Et quidem in libello de Vita sua idem Iosephus ait, ipsius patrem natum fuisse *anno decimo regni Archelai*, ac publicas tabulas appellat. Hinc Petavius, Keplerus, Usserius, quos nuper secuti sunt viri eruditissimi Henschenius ac Papebrochius loco superius mihi laudato num. 10. scribunt Herodem obiisse Calvisio Sabino iterum & L. Passieno Rufo Coss. anno V. 750. quod etiam confirmant eclypsi Iosepho memorata paulo ante Herodis obitum, itemque ex annis decem dominii Archelai. At mors Herodis non potuit contingere anno V. 750. a parilibus, ante Pascha, immo nec ante exitum Septembris, quia mense Octobri Herodes annum regni XXXVI. explebat; quod evidenti chronologia mihi probatum est. Usserius ad annum IV. ante æram Dionysianam pag. 535. ex Hebræorum festis ostendit Herodem obiisse die 7. Cislevi mensis, quæ anno V. 750 Novembris Iuliani diei XXV. correspondebat. In hac sententia Herodes mortuus est altero mense anni XXXVII. Tum Archelaus anno V. 759. exeunte anno Iuliano LI. ethnarchia pulsus dicetur, anno principatus decimo inchoato. Et quidem ex illis verbis: *Unam futuram æstatem, qua exacta, regno depelleretur*, circa finem anni regno privatus intelligitur, cum post quinque dies ab Augusto Romam ad causam dicendam, evocatus fuerit, ac postremam æstatem Romæ sub iudice exegerit.

Quicunque de anno natali Christi Domini scripsere, Herodiani etiam regni epocham sibi necessario exponendam duxerunt, ne Herodes mortuus videretur, antequam Christus natus esset. Etenim Evangelica fide credimus Magos natum Christum adoraturos, vivente Herode, Hierosolymam venisse; eundem regem infanticidium per summam sævitiam imperasse, eiusque iræ Christum a parentibus, maturata in Ægyptum fuga, subductum. Baronius in apparatu numer. CXI. scribit: qui Iosephi chronologiam de annis regni Herodis sibi sequendam proposuerit, *ab Evangelica, veritate (proh nefas) declinet necesse est*. At Torniellus sacrorum annalium Scriptor ad annum Mundi 4014. num. 6. ait: *Manifestum est dictum Iosephi de initio regni Herodis nequaquam sacro Evangelio adversari*. Quod vero animadverto

epo-

epocham regni Herodiani ex triplici eiusdem navigatione in Italiam illustrari, de annis earundem navigationum disputationem hoc loco inferendam decrevi; cuius si nulla te, amice Lector, curiositas teneat, poteris eandem una & altera versa pagina, transilire; in quibus tamen chronologiæ studiosorum oculi hærebunt; istæ enim tricæ ipsorum amores ac deliciæ sunt. Antequam tamen Herodem iam regem in Italiam primum deducam, quædam eidem gesta paucis prænarrabo. Iosephus lib. 15. cap. 12. describit gravitatem annonæ, quam Palæstina *anno decimo tertio* Herodis passa est, narrans regem a C. Petronio præfecto Ægypti magnam frumenti copiam impetrasse. Petronius A. V. 728. in locum Cornelii Galli, qui Romanorum primus Ægypto ius dixerat, successerat ex Dione lib. 53. Hic Iosephus annos regni Herodis a captis, uti putat, A. V. 717. Hierosolymis numerat; nam annus XIII. regni a Romanis accepti, Herodi anno V. C. 727. exierat. Subiicit statim Iosephus: *Eodem tempore auxilio misit Cæsari quingentos selectos e suo satellitio, quos Ælius Gallus duxit in expeditione Arabica.* Ælius Gallus Romanorum ducum primus Latina arma Arabiæ intulit, ex Dione A. V. 730. Itaque recte scripsit Iosephus *eodem tempore*. Petavius lib. 11. Doctr. temp. cap. 1. ait: *Non est dubium quin Ælii Galli nomen depravate scriptum sit; legendum est Ælius Largus*; uti a Dione nuncupatur. Immo non est dubium quin Petavius cum Dione cognomen Largi perperam scripserit. Strabo lib. 1. pag. 81. ait: *Quin & in Arabiam Felicem Romani iam cum exercitu profecti sunt, ductore Ælio Gallo amico ac sodali nostro*; & postea: *Quo tempore Gallus Ægypto præfuit, ad ipsum veni.* Plinio lib. 6. cap. 28. idem *Ælius Gallus ex equestri ordine* laudatur. Ælii Galli expeditionem Arabicam fusius idem Strabo describit lib. 16. ubi inter auxiliares Galli copias recenset Iosepho similiter *quingentos Iudæos*. Idem Iosephus capite insequenti 13. narrat Herodem in loco, cui turris Stratonis nomen erat, novam urbem Cæsaream condere inchoasse; & statim: *Hac iam altera urbe post Sebasten inchoata, decrevit Romam mittere filios Alexandrum & Aristobulum, ut salutarent Cæsarem.* Dein quibusdam interiectis, præcipue vero Augustum *excepisse adolescentes summa humanitate*, hæc scribit: *Interea in Asiam Agrippa mittitur, administraturus transmarinas provincias pro Cæsare.* Eum, quod esset amicissimus, Herodes apud Mytilenem cum salutasset,

in Iudæam reversus est. Agrippa in Orientem missus fuit A. V. 731. ex Dione lib. 53. Igitur anno superiori V. C. 730. Cæsarea condi cœpta est, ac ambo filii Herodis Romam missi. Hæc cum non notasset Torniellus ad A. M. 4038. num. 2. imprudenter Iosephum arguit, scribens haud simile vero esse Herodem ante filios Romam misisse, *quam sciret aut verisimiliter crederet Cæsarem de Asia Romam rediisse*. Cæsar Augustus in Asiam profectus est verno tempore A. V. 734. cum in Samo insula hiemasset; teste Dione lib. 54. cum filii Herodis quartum annum Romæ iam degerent.

Iosephus lib. 16. cap. 1. narrat Herodem Romam navigasse, ac inde reducem secum filios optimis disciplinis instructos, in Palæstinam duxisse; ac statim iuvenes ingenti apud Salomem amitam invidia laborasse. In capite sequenti recitatis nuptiis, quas iidem filii Herodis nobilibus feminis copulati, celebrarunt, ait: *Post hæc audito quod M. Agrippa ex Italia rediisset in Asiam, profectus illo, invitavit eum in regnum suum*. Agrippa iterum in Orientem missus fuit A. V. 738. ut ad eum annum testatur Dio lib. 54. Igitur Herodes anno superiori V. C. 737. Romam transmiserat, ibidem ab Augusto *humanissime tractatus*; ex eodem Iosepho initio laudati lib. 16. Salianus cum in Iosepho libro primo de Bello Iud. cap. 17. legisset Herodem annuos redditus decrevisset pro edendis ludis Olympicis, *eo lustro, quod cum Romam navigaret, offendit*, putavit Herodem priori vice cum rex Romam navigavit, ludos Olympicos in Græcia offendisse. Hinc scribit tom. 6. ad A. M. 4042. Olympiade 192. A. V. 742. Romam primum transmisisset, *ut felicem Augusto reditum, & novam pontificatus dignitatem gratularetur, & cum S. P. Q. R. patrem patriæ salutaret*; hoc enim titulo eo demum anno Augustum appellatum existimat. Ibi laudat Torniellum Iosephi anachronismum refellentem, quod hic iter Romanum Herodi susceptum eo anno asseveret, quo Augustus Roma aberat. Miror hunc Scriptorem adeo secure chronologiam navigationum Herodis suo in cerebro fingere, relicto auctore, qui eiusdem regis nepotibus convixit, ac commentarios de illius vita sincere ac diligenter conscriptos evolvit. Anno V. C. 736. & 737. Augustus Romæ substitit, teste Dione in libris Annalium. Sane A. V. 737. Cæsares nostros adoptavit; anno vero insequenti exhibitis in Urbe ludis, Roma discessit, cum prius eodem anno Agrippam in Orientem mi-

misisset. Sed antequam Agrippa in Orientalibus iterum provinciis proficisceretur, Herodes filios Roma in regnum reduxerat, ac ex ingenti ac nimium noto patris erga eosdem amore Salomæ livor eruperat, atque uterque uxores jam duxerat. Itaque iter primum Herodis ante secundum adventum Agrippæ in Asiam contigit A. V. 737. vel forte superiori; utroque enim Augustus Romæ degit. Quod vero Salianus addit de titulo patris patriæ A. V. 742. vel ut ipse juxta Capitolinas tabulas supputat 741. Augusto delato, falsissimum esse, inferius cap. 7. evidenter demonstrabo. At Torniellus ea scripsit, quæ cum primum legi, non potui non mirari hominis anti-historias, & pinguissimos anachronismos. Profecto ne quidpiam Torniello affingere videar, quæ scribit sub ipsius verbis ponam. Is igitur ad A. Mundi 4037. V. C 737. num. 7. ait: *Eodem item circiter tempore, ut credimus, Herodes, ut primum cognovit Cæsarem de Syria, Asiaque Romam redisse incolumem, quod non nisi per hæc circiter tempora contigisse inferri potest, misit Romam filios suos ex Mariamne genitos Alexandrum & Aristobulum* Dein anno insequenti Mundi 4038. V. C. 738 scribit num. 2. *Eodem anno quo Cæsar Romam redit, M Agrippa iterum venit in Asiam, ad quem salutandum & invitandum protinus cucurrisse Herodem, dubitare nemo debet. Ergo necesse est, quod Herodes longe prius reduxerit Agrippam de Asia, quam filios suos e Roma. Nemo igitur miretur, si nos in hisce rebus Herodis recensendis, non sequamur ordinem, quo hæc eadem ab ipso Iosepho sunt tradita*. Denique ad A M. 4040. V. C 740. ait: *Eodem, ut arbitror, anno, qui erat quartus, ex quo miserat Romam filios, Herodes navigavit in Italiam, salutatum Cæsarem, a quo humanissime tractatus, filios domum reducendo recepit*. Superius vero A. M. 4035. num. 2 dixerat ea quæ Iosephus narrat in octo prioribus capitulis lib. 16. Antiq. esse *confuse tradita*. *Nos autem*, addit, *ea satis probabiliter suis locis ac temporibus adnotabimus*. Hæc Torniellus. Singula in examen vocemus, inspecturi num *satis probabiliter* dicta sint; ac suppono eumdem, ut contestatur ad A M. 3300. pag 158 *æram ab Urbe condita Varronianam*, cum Dione aliisque sequi. Et quidem quod scribit reditum Cæsaris ex Asia ac Syria Romam contigisse A. V. 737. quo intellecto, Herodes filios Romam misit, metachronismum sapit. Nam Augustus, cum ineunte A. V. 735. alter Consul collega C. Sentii Saturnini per se-

ditionem comitiorum creari non posset, Q. Lucretium, inquit Dio lib. 54. *consulem designavit, ac ipse Romam contendit*. Quæ eo anno ibidem egerit Imperator, ex eodem Scriptore intelliguntur. Anno etiam insequenti 736. Romæ subsistit, ac examen Senatus habuit, leges etiam promulgavit laudato Dioni memoratus. At Tornielius in annum V. 737. reditum Augusti protrahit, vel eo certe anno Imperatoris reditum Herodi innotuisse imaginatur, ut tabellarii tardiores quam cucurbitæ in mari, nuntium de Augusto in Italiam reverso, Herodi in Palæstinam attulerint. Itaque si Herodes Augusti Romam reditum expectabat, antequam filios in Urbem mitteret, cum ille ante biennium Romam reversus fuerit, poterat Tornielius ante biennium regios iuvenes Romam deducere. At nec minus falsa loquitur, cum scribit: *Eodem anno quo Cæsar Romam rediit, M. Agrippa iterum venit in Asiam*; nempe A. M. 4038. V. C. 738. Immo eodem hoc anno Urbis Augustus & Agrippa Roma discessere, Urbis custodia Statilio Tauro commissa. Hæc Dio scribit de Augusto: *L. Domitio & P. Scipione Coss. in Galliam profectus est, obtendens caussae huius profectionis bella quæ ibi conturbata essent*, & post duodeviginti versus ait: *Nam statim Agrippam in Syriam miserat*. Qua autem ratione ex his inferatur prius ab Herode Agrippam suum in regnum ex Asia deductum, quam filios in patriam, plane non video. Hoc tamen scio, perperam regios adolescentulos A. V. 740. ab Augusto Herodi Romam advenienti traditos dici, in patriam reducendos. Nam A. V. 738. Imperator Roma in Gallias profectus, anno demum Urbis 741. reversus est. Hæc Dio scribit lib. 54. *Augustus rebus Gallicis, Germanicis, Hispanicisque omnibus confectis* &c. *Romam reversus est, Tiberio & Quintilio Varo Consulibus*, A. V. 741. Uterque vero Consul ludos pro reditu Augusti celebravit, ut ex vetusta inscriptione constat, quam recitavi cap. 1. Augustus vero, inquit idem auctor, *Tiberium increpavit; quod ludis votivis, quos pro suo reditu faciebat, Caio iuxta se sedem dedisset*. Et tamen Tornielius scribit Herodem A. V. 740. Romæ *humanissime tractatum* ab Augusto, cum id temporis Augustus Roma procul transalpinas provincias perlustraret. Satius huic homini fuerat Iosephi, ut cum Petavio loquar, *præstantissimi Scriptoris* vestigiis insistere, quam sine duce ac præmonstratore, res ante sexdecim secula gestas, in literas mittere, ac subinde dicere, *ut arbitror, ut credimus*; quibus vocibus, si in historia condenda, uti liceret,

ret,

ret, quilibet optimo iure posset novam Alexandri Magni vitam describere, procul abire iussis Curtio ac Arriano. Ego interim *& arbitror & credo* Tornielium, Iosephi historia, vel saltem eiusdem ordine relicto, bellas fabulas lusisse, quas unus Iosephi hostis Salianus commendet. Idem autem Salianus A. Mundi 4032. Olympiade ineunte 192. V. C 742. qui iuxta tabulas Capitolinas, quas hic auctor sequitur, est 741. scribit Herodem ex Iosepho ivisse Romam eo anno quo celebrabantur ludi Olympici, quos inter navigandum offendit; quod non potuit contingere, nisi Olympiade 192. *Non* inquit, *Olympiade* 190. *quia Cæsar erat in Syria cum Herode. Initio* 191. *ab Urbe aberat*. Recte hæ duæ Olympiades Saliano excluduntur, ac annalibus Dionis similiter loquitur. Illud tamen errat, quod primum iter Herodis recenset anno quo Olympici ludi in Elide celebrabantur; quod tamen nusquam scribitur a Iosepho, quem unum auctorem navigationis Herodis sub ipsis ludis Olympicis habemus; ille enim solummodo narrat Herodem Romam transmittentem, interfuisse ludis Olympicis. Quare pro arbitrio Salianus hoc primum iter regis alligat anno, quo Olympia celebrabantur, cum illi ludi contigerint, ut mox ostendam, cum iterum una cum filiis Romam profectus est. At in priori navigatione filios regiis disciplinis excultos, in Palæstinam reduxit; quod hoc A. V. 742. quo celebrata est Olympias 192. nequaquam evenit. Nam Iosephus testatur diu antea filios Herodis in patriam remeasse, nempe antequam A. V. 738. Olympiade 191. Agrippa iterum in Asiam veniret. Præterea lib. 16. cap. 1. & 2. nuptiis filiorum recitatis, alterum Agrippæ in Asiam adventum recenset, qui contigit A V. 738 In cap. 3. narrat Herodem perrexisse ad Agrippam bellum in Bosphoro gerentem. Hoc bellum eiusque originem atque exitum paucis describit Dio A. V. 740. In cap. 4. recensetur oratio a Nicolao Damasceno, iussu præsentis Herodis ad Agrippam pro Iudæis contra Asiaticos habita, cum ex bello Bosphorano in Samum venissent. In cap. 5. narratur reditus Herodis in Iudæam. Quare tria hæc capita continent gesta Herodis A. V. 740. In cap. 6. dissidia regiæ domus commemorat, ac delationes contra Alexandrum, & Aristobulum, cum cetera inter crimina, *his*, inquit, *affinxerunt, Archelaum Cappadocem eis spem facere, quod ope illius perventuri sint ad Cæsarem, & patrem accusaturi*. Nempe quia Archelaus erat socer Alexandri, cui filiam Glaphyram in uxorem tradi-

diderat. Hinc scribit Herodem filiis memoratis subinsensum, Antipatrum utroque natu minorem, quem ex altera coniuge susceperat, in aulam accitum, summis honoribus decorasse, ut ferocientibus filiis æmulum validiorem opponeret. Denique in fine eiusdem capitis ait: *Et cum navigaret ad salutandum Agrippam post decennalem administrationem Asiæ decessurum, solum ex filiis Antipatrum secum duxit, quem et cum multis muneribus tradidit Romam deducendum*. M. Agrippa ex Asia Romam reversus est anno Urbis 741. & quidem ante hiemem, qui tamen mense Martio anni insequentis V. C. 742. morbo interiit; uti fuse ostendi cap. 2. huiusce dissertationis. Et tamen Salianus fingit Herodem hoc anno, incumbente æstate, Alexandrum & Aristobulum secum Romam duxisse, iam Agrippa demortuo; cum & Roma reversi, ac cum uxoribus iuncti fuissent, antequam Agrippa A. V. 738. iterum Orienti præfectus, in Asiam transmitteret. Cum narratio Iosephi adeo distincta sit, ac iuxta seriem rerum ab Herode gestarum Romanis Scriptoribus adeo conformis, Saliano A. M. 4044. num. 11. dicitur *admodum perturbata esse in hac re*; quas ille voces sibi redditas audiat. Hactenus de anno prioris navigationis ab Herode Romam susceptæ.

Contextum historiæ Iosephi prosequamur, ex qua annum secundæ peregrinationis in Italiam certissimis characteribus designabo. In capite septimo sequenti narrat Antipatrum Romæ degentem frequentibus literis fratribus insidias struxisse, veritum ne illi, se absente, paternam gratiam, qua exciderant, recuperarent. Accedebant affinium accusationes, qui moleste ferebant Alexandrum & Aristobulum materna cognatione tumidos, Herodis regis propinquis generis humilitatem exprobrare. Hinc Herodes eisdem indignatus, *decrevit Romam navigare, & ibi filios accusare apud Cæsarem, ne propter indignationem videretur parum pius erga filios*. Quo postquam pervenit, non inventum ibi Cæsarem, Aquileiam usque ad eundem perrexit. In capite 8. recitat orationem qua, Alexander illata sibi a patre crimina apud Cæsarem confutavit. Addit Augustum eadem commotum, Herodem filiis conciliasse; ac statim: *Tum igitur post actas Cæsari gratias una discesserunt, & cum eis Antipater, simulans se gratulari reversis in gratiam. Sequentibus deinde diebus Herodes CCC. talentis Cæsarem donavit, munera edentem Romæ, & congiarium populo dividentem*. Inde ait Herodem in regnum reversum, advocato in templum po-

populo, publice pro concione exposuisse, quæ in Italia peregisset, ac postea concionem dimisisse, quibus verbis octavo illi capiti finem imponit. Tum statim caput nonum ita exorditur. *Per idem tempus perfecta est Cæsarea, decimo anno postquam ædificari cœpta est, regni vero anno octavo supra vicesimum, Olympiade* 192. In hac historia evidenter designatur annus V. 742. quod quidem ex rebus Augusto gestis, vetustis inscriptionibus, ac characteribus chronologicis demonstro. Pannonii A. V. 742. audita Agrippæ morte, a quo per hiemem ad obsequium, bello tantum ostentato, redacti fuerant, iterum rebellarunt. Augustus contra eosdem Tiberium Neronem cum legionibus misit. Svetonius in Augusto cap. 20 scribit eundem plura per legatos bella gessisse; *ut tamen quibusdam Pannonicis atque Germanicis aut interveniret, aut non longe abesset, Ravennam, vel Mediolanum, vel Aquileiam usque ab Urbe progrediens*. Quare memorato A. V. 742. Pannonico bello excitato, Augustus Aquileiam se contulit, ut de proximo suos Divos, inquit Horatius, & auspicia pugnantibus præberet. In Pannoniam per Aquileiam iter fit, supra quam Norici sunt, Pannoniis conterminì. Præterea auctor est Iosephus Herodem ac filios redeuntis Romam Augusti comitatum secutos fuisse, addens: *Herodes CCC talentis Cæsarem donavit* [illegible]: *spectacula edentem, & congiarium dividentem populo Romano*. In saxis Ancyranis hæc Augusti congiaria recitantur:

> Nomine meo .... dringenos. ex. bellorum. manu
> biis. consul. quintum. dedi. iterum. autem. in con
> sulatu. decimo. ex. patrimonio. meo. bis. quadrin
> genos. congiari. viritim. aere. meo. merui. &. con
> sul. undecimum. duodecim. frumentationes. priva
> tim. columello. emensus. sum. &. Tribunicia. pote
> state. duodecimum. quadringenos nummos. tertium.
> viritim. dedi.

Duo postea insuper congiaria abs se plebi data recenset; nempe cum DVODECIMVM CONSVL die virilis togæ Caio Cæsari datæ ineunte A. V. 749. ac CONSVL TERTIVM DECIMVM die tirocinii Lucii Cæsaris Kal. Ianuariis A. V. 752. sexagenos denarios plebi viritim dedit. Augustus undecimum Consulatum gessit A. V. 731. duodecimum iniit A. 749. Intermedio spatio temporis semel tantum congiarium plebi dedit, nempe: TRIBVNICIA PO-

TESTATE DVODECIMVM, cum *quadringenos nummos tertium viritim dedit*. Augustus A. V. 731. potestatem tribuniciam accepit, & quidem die 27. Iunii; uti Panvinius omnium primus observavit, idque ex Pisanis nostris tabulis postea monstrabo. Annum Dio etiam prodit ac fragmenta Capitolina, innumeræque inscriptiones, omnibus eruditis consentientibus. Igitur A. V. 742. die 27. Iunii tribunitiam potestatem DVODECIMVM inibat, cum Aquileiæ propter bello Pannonico subsisteret; unde ob victoriam per æstatem a Tiberio de hostibus reportatam, victor Romam reversus una cum Herode abs se filiis iam apud Aquileiam conciliato, plebi congiarium dedit. Herodes vero trecenta talenta Cæsari donavit, nempe centum & octoginta millia scutatorum. Hoc plane Ancyrano saxo refelluntur anachronismi illorum scriptorum, qui hanc secundam Herodis peregrinationem Romanam aliis a stabilito annis affigunt. Itaque Herodes transacta in Italia æstate A. V. 742 labente Octobri, in Iudæam reversus, acta apud Augustum populo in concionem vocato significavit. Subiicit statim Iosephus: *Per idem autem tempus perfecta est Cæsarea decimo anno postquam ædificari cœpta est, regni vero octavo supra vicesimum, Olympiade* 192. Error in primis qui in priorem numeralem notam irrepsit, ex ipsomet Iosepho corrigendus est. Etenim legitur tum in editis, tum in MSS. Mediceis, quæ consului, *δεκάτῳ μὲν ἔτει decimo anno* perfectam Cæsaream; sed legendum esse *δωδεκάτῳ* constat ex libro superiori capite 13. ubi scribit Cæsaream ab Herode condi cœptam, eamque postea absolutam *δωδεκάτῳ χρόνῳ*. Et post aliquot versus ait: *Interea in Asiam Agrippa mittitur* &c. Agrippa autem missus est primum in Asiam A. V. 731. Cum vero Cæsarea ante illius adventum in Orientem, extrui cœpta sit, anno superiori V. C. 730. Herodes novæ urbis fundamenta posuit, quæ postea *δωδεκάτῳ χρόνῳ duodecimo anno* absoluta est. Annus autem duodecimus ab eadem urbe inchoata expletur A. V 742. quo pariter anno Herodes vigesimum octavum annum regni a Romanis V. C. 714. accepti, mense Octobri complebat, Olympiade 192. quæ cum eo anno acta fuerit die septima Augusti, colligimus Herodem id temporis ludis Olympicis inter navigandum Romam, interfuisse. Salianus hanc alteram Romanam Herodis peregrinationem toto quadriennio protrahit ad consulatum C. Marcii Censorini, ac C. Asinii Galli V. C. anno Varroniano 746. Olympiade 193. Saliani tamen errorem Dio confutat, qui lib. 55. ad annum

num memoratum de Augusto scribit: *Bellum in Germanos molitus, ipse DOMI subsistit. Tiberius autem Rhenum transiit* &c. Ita Romæ degens, pomœrium protulit, sextilem de suo agnomine Augustum appellavit; & quod Dio siluit, nec Salianus advertit, censum egit, ac lustrum fecit; uti patet ex tabulis Ancyranis, in quibus eo anno dicuntur censa Romanorum civium quadragies centum millia & ducenta ac triginta tria millia. Nemo nescit tot millium civium censum vix maiori parte eius anni absolvi potuisse; cum in Senatorum vitam inquirendum esset, ac mores tot millium equitum Romanorum in examen vocandi. His adde nullum eo anno congiarium populo datum, quod tamen contigit, cum Herodes rex iterum in Italiam advectus, apud Aquileiam Augustum convenit, ac cum eodem Romam profectus fuit. Denique Herodes hac secunda peregrinatione peracta, Cæsaream dedicavit Olympiade 192. At anno Urbis 746. acta est Olympias 193. die 24. Iulii. Nec reponi potest Herodem vere ineunte in Italiam profectum, & antequam exiret annus quartus Olympiadis 192. in Iudæam reversum, Cæsaream dedicasse. Nam Saliano auctore, Augustus eo anno Aquileiam usque profectus est, ut Germanico bello propius assisteret; quare si ante solstitium Herodes cum Augusto Romam reversus fuit, Augustus procul a Germaniæ confiniis secessit, cum per æstatem ardor belli ferveret. Nec numerus annorum regni Herodis congruit cum chronologia Saliani. Nam A. V. 746. Kalendis Ianuariis Herodes agebat annum regni a Romanis accepti tricesimum secundum, a captis Hierosolymis sive morte Antigoni vicesimum nonum. Hæc monstra loquantur necesse est, qui Iosephi historia contempta, seriem rerum ab Herode gestarum suo sibi in cerebro disponunt. At reponit Salianus A. V. 746. Imperatoris titulum ex Dione Augusto iteratum fuisse, *quod*, inquit, *ridiculum esset, si ipse domi resedisset*. Vix hospes in Romanorum Principum historia tam ridicula pronuntiaret. Cum milites victoriam de hostibus reportabant, *imperatoris* titulum Cæsari tum rerum potienti deferebant, quamvis ille procul a castris Romæ id temporis degeret. Cum A. V. 769. Germanicus exercitum Germanorum fudisset, *Miles in loco prælii Tiberium* Imperatorem *salutavit*; ex Tacito lib. 2. Annal. Cum idem ante biennium demortuo Augusto successisset, in nummis appellatus est IMP. VII. At rursus a Germanicis legionibus Imperator salutatus, inscribi cœ-

 pit

pit IMP. VIII quod patet ex nummis, atque inscriptionibus lapidum pag. 153. 7. 160. 2. 187. 13. & 2. 235. 8. 10. Et tamen de Tiberio scribit Svetonius cap. 38. *Biennio continuo post adeptum imperium, pedem porta non extulit*. In Claudio vero scribit: *Expeditionem unam omnino suscepit*; qui tamen Claudius in nummis ac lapidibus nuncupatur IMP. XXIIII. Sed de Augusto loquamur. Cum Crassus Augusti legatus Thraces vicisset, ex Dione l. 51. *neque tamen imperatoris nomen Crassus accepit, sed solus Cæsar*. Et quidem Augustus postremo decennio imperii semel tantum A. V. 761. ex eodem in fine lib. 55. *quo propius quæ in Pannonia ac Dalmatia gerenda essent, subinde monere posset, Ariminum se contulit*. Hæc vel ipse in Ponto exul Ovidius cum intellexisset, l. 2. Eleg. 2. ad Messallinum scribit.

Adde triumphatos modo Pæonas, adde quieti
Subdita montanæ brachia Dalmatiæ.
Nec dedignata est abiectis Illyris armis,
Cæsareum famulo vertice ferre pedem.
Ipse super currum placido spectabilis ore,
Tempora Phœbea virgine nexa tulit;
Quem pia vobiscum proles comitavit EUNTEM,
Digna parente suo, nominibusque datis.

Sane Augustus ab A. V. 757. usque ad A. 767. quo vivendi finem fecit, semel tantum Roma profectus, Ariminum usque progressus est; ceteris vero annis Romæ substitit, bellum per Tiberium in Germania, Pannonia, ac Dalmatia administrans, cui postea collegam Germanicum misit. Hæc idem Ovidius testatur lib. 2. Tristium ad Augustum scribens:

Sic assueta tuis semper victoria castris,
Nunc quoque se præstet, notaque signa petat.
Ausoniumque ducem solitis circumvolet alis,
Ponat & in nitida aurea serta coma:
Per quem bella geris, cuius nunc corpore pugnas,
Auspicium cui das grande, deosque tuos.
Dimidioque tui præsens & respicis Urbem:
Dimidio procul es, sævaque bella geris.

Corpore enim præsens in Urbe erat, animo tamen procul aberat, bello administrando per Tiberium, quem poeta *Ausonium ducem* appellat, intentus. Scribit Dio lib. 59. *De Germanis Imperatoris nomen non Augustus modo, sed Tiberius accepit* A. V. 759. Auctor est

est Velleius lib. 2. ac Dio lib. 55. Tiberium legionibus in hibernis castris collocatis, Romam ad Augustum singulis fere annis se contulisse. Velleius per adulationem id pietati Tiberii tribuit, qui Augustum patrem salutaturus, obstructas gelu alpes toties superaret. Dio vero ait: *Partim ob negotia quædam, potissimum vero metuens ne quem ipsi absenti alium Augustus præferret*. Augustus apud Gruterum pag. 187. inscribitur P. Lentulo Scipione T. Quinctio Crispino Coss. TRIB. POT. XXX. IMP. XV. Onuphrius noster ac Pighius ex eodem notant memoratos Consules fuisse suffectos a Kal. Iul. A. V. 760. quo anno Augustus quindecies tantum Imperatoris titulum obtinuerat. Anno vero quo obiit, *nomen Imperatoris semel atque vicies partum*, eidem testatur Cornelius Tacitus lib. 1. Annalium sub initium; qua de re plura dabo inferius cap. 16. Igitur Augustus sæpius nomen illud obtinuit, quamvis Romæ subsistens, bella per legatos, aut privignum, nepotemque Germanicum administraret. Bello Dalmatico confecto, Romæ degenti Augusto, inquit Dio lib. 56. ad A. V. 762. *Victoriæ nuntium attulit Germanicus, eiusque causa Augusto & Tiberio nomen Imperatoris, ac triumphus decretus*. Hactenus contra errorem Saliani, ac de anno secundæ navigationis Herodis.

Ceterum, quo anno tertium idem rex in Italiam transmiserit, mihi prorsus incompertum est; nulla enim chronologica nota, aut tenui saltem eius vestigio tempus postremæ navigationis Herodianæ apud Iosephum signatur. Keplerus cap. 8. de Anno natali Christi pag. 65. scribit Herodem tertio in Italiam venisse quo anno Olympias 193. celebrabatur, V. C. 746. affirmans hoc iter Herodis statui a Iosepho eo anno, *quo Olympias celebrata fuit*. Hoc postremum falso Iosepho imponitur; nam hic scriptor, ut ostendi ex eiusdem verbis, narrat in eo capite, in quo plura Herodianæ munificentiæ exempla addensat, eundem Romam navigantem, offendisse ludos Olympicos, quos cum exili pompa agi videret, annuos redditus, augendæ illorum solemnitati, destinavit. Nullam autem trium ibi navigationum designat. Porro idem Iosephus cap. 13. scribit Herodem cum tertio Romam transmissurus esset, Titium Syriæ præsidem Archelao Regi Cappadociæ conciliasse. Salianus cum in titulo A. M. 4046. scripsisset: PRÆSIDE SYRIÆ N. N. in titulo anni insequentis ponit: PRÆSIDE SYRIÆ TITO. Proximo deinde anno Syriæ præsides designat Saturninum & Volumnium. Hinc tertium iter Herodis recenset A. M. 4047.

M. 4047. Tiberio Nerone II & Calpurnio Pisone Coss. V. C 747. anno quo Titus Syriam obtinebat. Anno V. 741. Agrippa Syriam regebat; quod ex Dione recte Salianus didicit. Per quadriennium insequens Præses Syriæ eidem statuitur N. N. At A. V. 747. ecce illi natum præsidem Syriæ Titum, cui proximis consulibus binos successores attribuit Saturninum & Volumnium. In primis ex vetustis MSS. Mediceis, ac editis antiquis exemplaribus patet a Iosepho scribi *Titium*, non *Titum*; neque enim historici ad personam designandam purum prænomen scribebant, quod pluribus gentibus Romanis commune erat, sed nomen gentile, vel cognomen, quod proprium genti erat. Strabo etiam eundem præsidem Syriæ diserte *Titium* appellat, de quo cap 15. plura dicentur, ac eiusdem numisma producam, in quo M. TITIVS inscribitur. At Salianum interrogatum velim, cur Titium unico tantum anno Syriæ præsidem facit, cum imperante Augusto rectores provinciarum P. R. per biennium magistratu fungerentur, præsides vero ac legati qui Augusti provinciis præerant, diuturniorem magistratum gererent, uti ex Dione superius observabam. Salianus annum tantum regimen Titio permittit, qui Quinctilio Varo tertio a Titio eiusdem Syriæ Præsidi ab A. M. 4052. usque ad A. M. 4061. magistratum prorogat. Idem scriptor cum A. Mundi 4046. Herodem Romam euntem exhibuisset, anno statim insequenti 4047. eundem Herodem Romanum rursus iter metientem inducit. Ita, si Saliano fides, Herodes vix ex Italia in Palæstinam redierat, cum statim de altera Romana peregrinatione deliberat, commeatum parari, triremes seu naves adornari iubet, ut tam celeriter in Italiam remeans, Romanis Iudæorum non quidem rex, sed tabellarius videatur. Hæc tam levia omitto, ac quæ probabilis mihi coniectura iudicetur ad annum postremæ huius navigationis Herodis indagandum, expono. Anno V. 751. quo Herodes decessit, Quinctilius Varus præses ac legatus Augusti nuper in Syriam venerat; uti colligitur ex Iosepho lib. 17. cap. 7. & Tacito lib. 5 Hist. ubi ait: *Post mortem Herodis, nihil expectato Cæsare, Simon quidam regium nomen invaserat, is a Quinctilio Varo obtinente Syriam, punitus, & gentem coercitam, liberi Herodis tripartito rexere*. C. Sentius Saturninus Vari decessor fuit, uti ex Iosepho intelligitur. Hic A. V. 749. quo die 25. Decembris Christus natus est, Syriam regebat. Huius rei testem locupletissimum habemus Tertullianum lib. 3. con. Marcionem

cap.

cap. 15. scribentem: *Sed & census constat actos sub Augusto tunc in Iudæa per Sentium Saturninum, apud quos genus eius*, scilicet Christi, *inquirere potuissent*; nempe quando *exiit edictum a Cæsare Augusto, ut describeretur universus orbis*: Lucæ 2. At si Sentius Saturninus per quadriennium Syriam obtinuit, is in provinciam venit A. V. 746. ac A. V. 750. circa autumnum Quinctilium Varum successorem accepit. Quare cum Iosephus scribat Herodem ex Italia in Iudæam reversum, invenisse præsidem Syriæ Saturninum, eodem quoque anno Romam navigavit. Verum quod Saturninus per quadriennium, vel per triennium tantum legatum Augusti in Syria forte egerit, annus certus tertiæ navigationis Herodis designari non potest, nec historico licet divinare, nisi velit cum Saliano fabulas, vel proximiora fabulis in literas mittere.

Cardinalis Baronius admittens annos regni Herodis 37. a Iosepho numeratos, contendit eosdem inchoandos ab anno *quo Augustus navali bello Antonium & Cleopatram debellavit, eodem Augusto tertium & Messalla Coss. Olympiadis* 187. *anno secundo*. V. C. 723. Cuius sententiæ rationem adducit, quod cum Herodes partes contra Augustum fovisset, *ac postea Augustus ex Senatus consulto rescidisset, irritaque reddidisset, quæ ab Antonio in Imp. perduelle gesta essent; non licuit Herodi illos regni sui numerare annos, quibus regnavit, postquam illud ab Antonio sibi restitutum accepit, sed ab eo tempore quo ab Augusto sibi redditum fuit, & ex S. C. confirmatum*. Hæc ille in Apparatu numero 116. Prænotaverat autem num. 114. Iosephum in annis Herodis numerandis varium fuisse & inconstantem; nam lib 14. Antiq. cap. 15. scribit eo tempore quo confecto bello Alexandrino, Iudææ regimen Antipatro commisit, Herodem Antipatri filium fuisse *adolescentem annos natum quindecim*; nempe A. V. 707. Postea vero lib. 17. narrans obitum Herodis, dicit eundem obiisse anno ætatis ferme septuagesimo, circa A. V. C. 762. Hic chronologicus Baronii calculus sectatores non invenit, ac passim ab omnibus confutatur. Victoria Actiaca contigit die secunda Septembris A. V. 723. Augusto III. & Messalla Coss. ex Dione initio lib. 51. Cum vero Herodes circa pascha labente anno 37. ab Actiaca victoria, Baronio mortuus credatur, decessit A. V. 760. Q. Cæcilio Metello Cretico A. Licinio Nerva Silano Coss. At obitus Herodis a Baronio in Annalibus statuitur

anno

anno Christi iuxta ipsum VIII. M. Æmilio Lepido, L. Aruntio Coss. V. C. 759. quo tamen anno circa Pascha Herodes ab Actiaca victoria egisset annum regni XXXV. ac mensem sextum. Ita annos triginta septem perperam subduxit. Sed nec initium recte deduxit; siquidem cum Augustus anno tantum altero ab Actiaca victoria, bellum contra Antonium profligaturus, in Asiam transmisisset, Herodes eundem apud Rhodum convenit, depositoque diademate veniam supplex postulavit, quod Antonio contra ipsum suppetias misisset. Quare si 37. anni regni Herodis inchoentur *ab eo tempore quo ab Augusto illi redditum fuit & ex S. C. confirmatum*; quod apud Rhodum contigit, obitus Herodis alligandus est A. V. 760. non vero A. V. 759. uti Baronius opinatur. Dio lib. 51. scribit de Augusto: *In Italiam properavit, media hieme, se quartum, M. Crasso (hunc enim collegam habebat &c.) consulibus*. Postea: *In Graeciam advectus est tricesimo quam in Italiam venerat, die, ac propter hiemem navibus per Isthmum Peloponnesiacum translatis, tanta celeritate in Asiam advenit, ut de eius discessu simul reditaque Antonius ac Cleopatra cognoverint*. Quare ut minimum exeunte Februario A. V. 724. a partibus Augustus iterum in Asiam venit. Nec enim dici potest Herodes Cæsarem adiisse cum A. V. 723. *Ab Actio Samum insulam in hiberna se recepisset*; ex Svetonio in Augusto cap. 17. Nam Herodes apud Rhodum Cæsarem convenit, ac in colloquium admissus, suam cum Antonio amicitiam non modo fassus est, verum laudi quoque sibi vertendum dixit, quod ne post Actiacam quidem cladem illum deseruerit, neque fortuna iam aperte mutata, ad novas spes se transtulerit, apud Iosephum lib. 15. cap. 11. Cum vero Augustus Rhodo discederet, Herodes *deduxit eum in Ægyptum*: ibidem. Herodes igitur haud statim post cladem Actiacam Antonium deseruit, sed altero postea anno re eiusdem penitus desperata. Ex his patet eruditissimum Cardinalem nec initium, neque exitum annorum regni Herodis recte assignasse. Eadem opinio luculentissimo exemplo reiicitur. Archelaus ab Antonio Cappadociæ regnum acceperat A. V. 718. ex Dione lib. 49. opera Glaphyræ matris, cuius amore Antonius exarserat; extatque ea de re impudicum ipsius Augusti hexasticon apud Martialem libro XI. epigr. 21. Archelaus in Antonii castris cum regiis copiis contra Cæsarem stetit; ex Plutarcho in Antonio. Huic tamen Cæsar post victoriam veniam dedit, eique

re-

giam dignitatem ac nomen reliquit. Tiberius demortuo Augusto, eundem Romam evocavit, Tacito hæc scribente: *Rex Archelaus quinquagesimum annum Cappadocia potiebatur, invisus Tiberio, quod eum Rhodi agentem nullo officio coluisset*. Porro Romam accitus fuit ex eodem ibidem, ac Dione lib. 57. Cæcilio Rufo ac Pomponio Flacco Coss. A. V. 770. Ita anni regni Archelai neutiquam numerati sunt ab eo tempore, quo in regno confirmatus est ab Augusto post victoriam Actiacam; nam septem supra quadraginta tantum intercessere ad eum usque annum, quo Romam venire iussus fuit. Video tamen Tacitum cum Dione non congruere, quod attinet ad initium regni Archelai; etenim Archelaus regnavit annos LII. at Tacitus rotundo numero usus est, quod scriptoribus familiare esse nullus ignorat. Montacutius in Apparatu V. num. 102. & sequ. ingenti verborum strepitu memoratam Baronii opinionem insequitur; at in eo ipse errores delabitur, ut verear, ne per somnium illa eructarit. Exclamat num. 106. *Hanc autem sententiam inauditam, stupenda plane portenta consequuntur*. Eia age; pande hæc portenta. *Non effugies*, inquit, *quin omnino fateatur, Archelaum relegatum, non a superstite Augusto, sed post excessum, rerum iam potiente Tiberio, ad minus per biennium. Nam ab A. V. C. DCCXXII. quo, quod omnes fatentur, pugnatum erat ad Actium III. Non. Septemb. anni XXXVII. numerati, desinent in annum DCCLXIX. quo Cæcilius Rufus & Pomponius Flaccus, imperante Tiberio, fuerunt cum consulatu. Non possum non cum indignatione quadam admirari* &c. At ipse non possum non admirari Montacutium tam inepte annorum calculum subduxisse. Pugna ad Actium non tertio, sed quarto Nonas Septembris contigit. Hoc tamen erratum typographi incuriæ vertatur. Annus pugnæ iuxta fastos Capitolinos, quos Montacutius sequitur, adstruitur V. C. 722. addantur his XXXVII. pervenies ad A. V. 759. quo Æmilius Lepidus ac L. Arruntius consulatum gessere, post quem annum Augustus octennio superstes fuit. Debebat computare annos regni XXXVII. at hallucinatus, XXXVII. subduxit, eaque depravata computatione, regnum Herodis protraxit ad A. V. 769. quo Tiberius imperabat. Idem vero Montacutius in fine eiusdem V. Apparatus scribit, Herodem a regno a Romanis accepto regnasse *annos XLII. ut omnino sit error apud Iosephum, vel ab ipso admissus, vel potius per incuriam librariorum*. Ne librarii scripsissent Archelao rele-

gato, Iudæam Syriæ provinciis additam anno post Actiacam victoriam 37. qui inchoabatur die 2. Septembris A. V. 723. iuxta epocham Varronianam, cum regnasset annos novem, seu novem æstates, quarum prima incepit A. V. 751. a quo anno si per annos XXXVII. regni Herodis retrocedas, devenies ad A. V. 714. Calvinio ac Asinio Pollione Coss. in quorum magistratu Herodes insignia regni a Romanis accepit. Hæc tam exacta sibique plane conformis computandi ratio librarios auctores habet?

Fatendum tamen est in codicem Iosephi errorem irrepsisse, cum in cap. 15. lib. 14. eo tempore, quo Cæsar Dictator a bello Alexandrino A. V. 707. adversus Pharnacem movebat, dicitur *Herodes adolescens annos natus quindecim*; nam cum in codice græce sine dubio scriptum fuerit κε, *vigintiquinque*, in ιε hoc est, *quindecim* librariorum errore mutatum est. Iosephus lib. 14. cap. 12. scribit Antipatro quatuor filios fuisse: Phasaelum, Herodem secundo genitum, ac Pheroram, filiam vero Salomen; ab illo maxime cultum Aretam regem Arabum, *apud quem*, inquit, *& liberos deposuit, dum bellum contra Aristobulum gereret*. Hoc bellum gestum est A.V. 689. ante epocham vulgarem Christi 65. ut erudite ostendit Usserius in Annalibus, & quidem ineunte vere; nam inter solemnia paschalia Antigonus intra Hierosolymam ab Areta & Antipatro obsidebatur; ex Iosepho lib.14. cap. 3. At anno superiori Antipater ad Aretam regem Arabum confugiens, eundem ad bellum contra Antigonum suscipiendum sollicitavit, & ut fidem eidem faceret, filios apud illum deposuit. Igitur anno V. 688. Herodes vivebat, obses Arabi datus. Cum autem maior natu esset Pherora (volo enim concedere Salomen nondum natam) anno superiori 687. idem Herodes erat puer. Hinc ab anno V. 707. anni viginti numerantur vitæ Herodis; ac proinde error codicis Iosephi ex eodem auctore corrigendus venit. Ricciolius cum aliis contendunt Iosephum eo loci hanc correctionem non admittere, cum diserte Herodem appellet *adolescentem*; sed neque hoc nomen annos XV. probat. Nam ut omittam eo de nomine Casaubono in exercitationibus prænotata, Sallustius in Catilinaria scribit Q. Catulum Cæsari infestum fuisse, quod in petitione Pontificatus Maximi *ab adolescentulo Cæsare victus discesserat*. Cæsar Pontificatum maximum adeptus est anno V. 691. ex Dione lib. 37. annos natus XXXVII. Eodem anno idem Cæsar fuit designatus prætor. Cicero in divinatione contra

Ver-

Verrem L. Metellum pretorem Siciliæ alloquens, ait: *M. Cecilium fratrem tuum lectissimum atque ornatissimum adolescentem*; qui tamen erat ibidem prætor designatus; ut ibidem Cicero testatur. De Metello Pio scribit auctor Vit. virorum illustr. *Adolescens in petitione preturæ & pontificatus, consularibus viris prælatus est*; de quo ait Sallustius ubi de bello Iugurt. *Is eo tempore in contubernio patris* Q. Metelli Numidici *ibidem militabat, annos natus circiter viginti*; nempe ante primum consulatum Marii, A. V. 647. At Metellus Pius fuit candidatus preturæ A. V. 664. ut ex oratione Ciceronis pro Archia poeta erudite Pighius ad eum annum observavit. Germanicus Cæsar apud Tacitum lib. 1. A.V. 767. *adolescens* nuncupatur, qui tamen annos erat natus 29. Illa vero correctio Iosephi historiæ congruit. Nam lib. 17. capit. 8. scribit Herodem defunctum *circa annum septuagesimum*. Si anno V. 707. Herodes erat natus annos vigintiquinque, adde annos quatuor supra quadraginta, habebis annum Urbis 751. ætatis vero Herodis 69. Non est hic tamen omittendum Iosephum gestarum ab Herode rerum seriem non ex suo cerebro procudisse, sed eandem ex Nicolai Damasceni voluminibus, quæ de vita Herodis composuit, exscripsisse, quibusdem tamen additis, quæ Nicolaus regis gloriæ tantum studens, quod erant impie facta, adulando conticuit; ut patet ex l. 16. Antiqu. capit. 11. Nicolaus vero Damascenus amicorum fidissimus Herodi habebatur, ac in rebus gravissimis nomine Herodis apud Augustum legatione perfunctus fuit; cui etiam regi historias sciendi cupido, supra centum ac viginti quinque volumina rerum in orbe gestarum ex antiquis quibusque scriptoribus compilata, nuncupavit; cuius sane prægrandis operis excerpta quædam vir. doctissimus Henricus Valesius publicavit. Hinc orationes eiusdem Nicolai libris Iosephi insertæ leguntur, ut eadem historia eiusdem manu maiori ex parte scripta videatur. Ptolemæi quoque de vita Herodis codices ad manum eidem Iosepho fuere; quibus plane suppetiis instructus, prolixiores de gestis Herodis libros composuit. Hinc postea in describenda vita Archelai, qui Herodis successor per novennium Iudæis ethnarcha imperavit, adeo ieiune atque exiliter scripsit, ut paucis illam versibus absolverit, non tam quod ignavia principis nullam scribendi materiam suppeditabat, quam quod nullis domesticorum, aut exterorum scriptis adiutus, Archelai gesta ignoravit, paucis tantum exceptis, quæ avorum traditione cognovit.

 Pro-

Prolixiori hucusque de anni regni ac vitæ Herodis disputatione peracta, ad Caium ac Lucium Cæsares redeo, a quibus tamen validissimum argumentum desumo, quo Herodiani principatus epocha mihi superius firmata, demonstratur. Auctor est Iosephus filios Herodis de paterni regni successione litigantes, Romam ad Augustum integram causam detulisse, Augustum vero in amicorum concilio rem discussisse, Nicolao Damasceno Archelai causam defendente. Hæc de Augusto scribit Iosephus lib. 17. cap. 12. interprete Gelenio: *Amicos in consilium advocat, & in his Caium Agrippæ & Iuliæ filiæ suæ filium, iam a se adoptatum, primum et locum in consistorio tribuens*. Hoc iudicium habitum est A. V. 751. ita ut nec in annum superiorem, nec in quempiam proxime insequentium protrahi possit. Primum illud infertur ex annis Herodis; siquidem A. V. 750. mense Octobris complevit annum regni a Romanis dati XXXVI. quare etiamsi vixisset alterum mensem, ac decessisset die circiter 25. Novembris, inito anno trigesimo septimo, quæ est Usserii sententia, causa successionis regni anno V. 751. agitata fuisset. Nam Archelaus celebrato apud Hierosolymam paschate, Romam navigavit ad Augustum. Alterum vero, nempe memoratum iudicium in proximos annos, quod pro arbitrio faciunt vulgo Scriptores, protrahi non posse, eo manifeste ostenditur, quod unus Caius Cæsar ab Augusto inter iudices sedere iussus est. Anno Urbis proximo 752. Lucius Cæsar virilem togam induit, ac omnibus honoribus exornatus est, quos die sui tirocinii Caius eiusdem frater ante triennium tulerat. Et sane eidem permissum fuerat, *ut in Senatum iret*; ex Dione lib. 55. & in excerptis a Zonara. Quare si iudicium illud habitum fuisset A. V. 752. aut quopiam insequentium, Augustus Lucium quoque Cæsarem ad idem iudicium accersivisset; quod præsertim Lucius erat eo anno Consul designatus; superius vero cap. 2. pluribus veterum testimoniis ostendi, Consules designatos ut plurimum sententiam ante alios rogari solitos. Neque fingi potest Lucius ab eo iudicio ab Augusto, quod esset iunior, exclusus fuisse. Nam erat princeps iuventutis, Consul designatus, in augurum idem collegium cooptatus, omnibus denique honorum titulis Caio maiori natu fratri æquatus. Quas quidem tum sacras tum profanas dignitates eidem Augustus contulerat, ne qua inter filios invidia erumperet; cui sane aditum principe aperuisset, si admisso Caio, Lucium pari cum illo dignitate

præ-

præditum, a memorato concilio exclusisset. Non desunt tamen Scriptores, qui de Lucio Cæsare ne quidem cogitantes, affirment Caium solum anno V. 754. ad illud iudicium ab Augusto accersitum; quod sane imaginatur Ricciolius in magno Chronico, anno primo vulgaris Epochæ Dionysianæ; cum tamen proximo anno Lucius Romanis legionibus in Hispania rector impositus fuerit; nempe post triennium ab accepta toga virili, ut exercitus præfectura par Caio esset, quem pariter post sumptam ante triennium togam puram, exercitui Augustus præposuerat anno V. 752. ut postea narrabo. Hinc vides, optime lector, historiam Iosephi Romanorum annalibus mirifice congruere. Dixi initio capitis Salianum Iosepho mendacii notam inurere, qui Caium præsentem iudicio adfuisse scripserit, *cohonestandi concilii gratia, in quo de Hebræorum rege ac regno agebatur*; cum tamen eo anno Caius in Oriente esset; putat enim eam causam Romæ ab Augusto cognitam A. V. 754. At Iosephus poterat etiam Lucium Cæsarem nominare, qui anno tantum proxime insequenti 755. Roma discessit. Illum sane antea nominaverat scribens *filiis Augusti*, qui nulli erant alii a Caio ac Lucio Cæsaribus, testamento Herodis pecuniam legatam. Nullus dubito, quin Nicolai Damasceni manu totius causæ series descripta fuerit, quo loco etiam vehemens æque ac elegans eiusdem oratio pro Archelao recitatur. Profecto omnes circumstantiæ adeo exacte recensentur, ut nisi eidem iudicio præsens, illas in literas mittere potuerit. Cui vero maior fides habenda est, illine qui causæ discussioni advocatus interfuit, an iis qui post sexdecim sæcula de eodem iudicio, eiusque circumstantiis sine vetustarum tabularum auctoritate, quæcunque pro libito sibi finxere, scripturiunt?

CAPUT VII.

Lucius Cæsar togam virilem induit. Idem Consul designatus, ac princeps Iuventutis, inter Augures cooptatus. Augurum magna apud Romanos auctoritas. Cicero eorundem disciplinam vanam fatetur. Idem tamen ambitione auguratus ductus. Affines poterant simul esse in collegio Augurum, sed non ex eadem familia. Plures ex eadem gente una simul fuisse in collegio Pontificum contra Panvinium ac Gutherium ex Cicerone ac Livio ostenditur. Iulius Cæsar, dein Augustus vetustam de sacerdotiis legem mutarunt. Plures Imperatores sequiori ætate simul Pontifices Maximi contra Gutherium. Balbinum ac Pupienum collegas Augustos omnium primos simul fuisse Pontifices Maximos, ex Capitolino ac nummis Mediceis ostenditur. Congiarium ob honores Lucii ab Augusto datum. Lucius Cæsar Patronus coloniæ Iuliæ Pisanæ Opsequentis. *Formula rogati, ac suscepti Patrocinii.*

INeunte A. V. 752. virili toga Lucio Cæsari maturatur. Is agebat annum ætatis decimum quintum, cum natus fuisset anno V. 737. quod annalibus Dionis debemus. Augustus, ut eadem pompa, qua Caium Lucii fratrem ante triennium in forum deduxerat, Lucio quoque virilem togam daret, consulatum decimum tertium accepit. Auctor est Svetonius cap. 26. Augustum plures sibi delatos consulatus recusasse; *duodecimum*, inquit, *magno, idest septemdecim annorum intervallo, & rursus tertium decimum biennio post ultro petiit, ut Caium & Lucium filios amplissimo præditus magistratu, suo quemque tirocinio deduceret in forum.* Hinc vides recte fastos digestos; nam inter anno V. 731. quo Augustus consulatum undecimum gessit, & anno V. 749. quo Consul XII. processit, septemdecim collegia consulum numerantur. Augustus Lucium die virilis togæ Principem Iuventutis ac præfectum Tribus declarandum curavit, consulem etiam eundem ea qua Caium, lege designavit, ut post quinquennium ex eo die, quo in forum ductus fuerat, magistratum iniret. Nummus Lucii Cæsaris Principis Iuventutis servatur in cimeliis Ludovici XIV. MAGNI Regis Galliarum, cuius ectypum a P. Carcavio regiæ gazæ numismatum custode, eximiæ doctrinæ atque omnium plane gratiarum viro, impetravi. In priori parte eius nummi caput Augusti

lau-

laureatum visitur cum epigraphe : AVGVST. TRIBVNIC. POT. alterius iconem pono.

Augustus cum Caium in Pontificum collegium cooptasset, Lucium collegio Augurum adscripsit. Extat vetus inscriptio pag. 234. Gruteriani operis.

L. CAESARI. AVGVSTI. F
AVGVRI. COS
DESIGNATO
PRINCIPI. IVVENTVTIS

Alia id genus elogia eidem in Hispania dicata, apud Gruterum laudatum exhibentur; sed haud opus est aliunde petere quæ præ manibus habemus. In Pisano cenotaphio memorantur honores L. CAESARIS. AVGVSTI. FILI. AVGVRIS. CONSVLIS. DESIGNATI PRINCIPis IVVENTVTIS. PATRONI. COLONIAE. NOSTRAE. Hi pariter honorum tituli in nummo c. 4. producto leguntur, de quibus cum plura adnotaverim, de sacerdotio tantum Lucii quædam exponam. Compertum est Augures in ipsius Romanæ urbis natalibus apud Romulum fuisse; siquidem auspicato Romam condidit. Quanto vero in honore apud Romanos esset augurum disciplina, prodit Livius lib. 1. scribens: *Auguris certe sacerdotioque augurum tantus honor accessit, ut nihil belli demique postea nisi auspicato gereretur, concilia populi, exercitus vocati, summa rerum, ubi aves non addixissent, dirimerentur*. Cicero eandem vocat in oratione de haruspicum resp. *ab ipsis Diis immortalibus, ut hominum fama est, Etruriæ traditam disciplinam*. Huius tamen, quod plane ridiculum est, *puerum auctorem* faciebant,

bant, ex eodem Cicerone lib. 1. de Divinatione. Ovidius rem describit lib. 15. Met. ubi V. 558. pueri eiusdem nomen prodit:

Indigenæ dixere Tagen, qui primus Etruscam
Edocuit gentem casus aperire futuros.

Idem Cicero libro 2. de Legibus prolixius de auguribus disputat; ubi *maximum*, inquit, *& præstantissimum in Republica ius est augurum, cum est auctoritati coniunctum; neque vero hoc, quia sum ipse augur, ita sentio, sed quia sic existimare nos est necesse*. Et lib. 1. de Divinat. *Principio*, inquit, *huius Urbis parens Romulus non solum auspicato Urbem condidisse, sed ipse etiam optimus augur fuisse traditur. Deinde auguribus & reliqui reges usi; & exactis regibus nihil publice sine auspiciis, nec domi, nec foris agebatur*. Erat lex de auguribus in XII. tabulis apud Tullium lib. 2. de Leg. *Quæque augur iniusta, nefasta, vitiosa, dirave dixerit, irrita infectaque sunto. Qui non paruerit, capitale esto*. Ibi etiam laudantur *interpretes Iovis Optimi Maximi augures*. Plerique tamen Romanorum auguralem disciplinam uti dubiam ac fallacem contemnebant, quod præsertim accidit postremo iam ruentis Reipublicæ tempore, cum passim auguria sinistra fingerentur, ut populi comitia eo mendacio solverentur; cum quæcunque sinistris auspiciis fierent, infecta essent. Ea arte leges ferri impediebant, ac frequenter *alio die* audiebatur. Cicero augur licet, omnem auguribus fidem detrahit lib. 2. cit. de Legibus scribens: *Sed dubium non est quin hæc disciplina & ars augurum evanuerit iam & vetustate & negligentia. Itaque neque illi assentior, qui hanc scientiam negat unquam in nostro collegio fuisse, neque illi, qui esse etiamnum putat*. Ne invidiam sibi contraheret, augurum scientiam quondam veram fuisse dicebat, quam tamen, uti antea quoque reapse fuerat, sua ætate fallacem esse fatebatur. Cum bellum civile Pompeium inter ac Cæsarem erupisset, lib. 6. Fam. epist. 6. ad Cæcinam scribebat: *Ego quoque augur publicus ex meis superioribus prædictis constituo apud te auctoritatem augurii & divinationis meæ; debet habere fidem nostra prædictio. Non igitur ex alitis involatu, nec e cantu sinistro oscinis, ut in nostra disciplina est, nec e tripudiis solistimis, aut somniis tibi auguror, sed habeo alia signa quæ observem, quæ etsi non sunt certiora illis, minus tamen habent vel obscuritatis, vel erroris*. Ea autem notabat, seu deducebat partim a Cæsare ipso, partim e tempo-

rum

rum civilium natura atque ratione. Illa sane Cæsaris ad tyrannidem aspirantis signa plane certa præviderat, scribens lib. 2. ad Atticum epist. 16. *Quid enim ista repentina affinitatis conjunctio, quid ager Campanus, quid effusio pecuniæ significant? quæ si essent extrema tamen esset nimium mali; sed ea natura rei est, ut hæc extrema esse non possint.* Et plane divinavit, cum ibidem dixit: *Tyrannidem simul fabricant*; quam epistolam scripsit ante octennium quam bellum civile oriretur.

Numa quatuor augurum collegium instituerat, ex patriciis tantum conflatum. At lege Ogulnia sacerdotiis plebi communicatis, quinque insuper augures additi fuerunt, quos Sylla etiam auxit lege lata, ut collegium augurum ex XV. sacerdotibus componeretur. Quanti vero illud sacerdotium fieret, ostendunt viri consulares ac triumphales, qui eodem initiabantur, ac ambitus, quo auguratum petebant. Cæsar ex Gallia, scribit Hirtius lib. 8. de Bel. Gallico, *contra consuetudinem in Italiam quam maximis itineribus est profectus, ut municipia & colonias appellaret, quibus M. Antonii quæstoris sui commendaret sacerdotii petitionem.* Etenim Antonius auguratum petebat, quem tamen exagitat Cicero in Philippicæ secundæ initio, testatus C. Curionis familiares de vi condemnatos, quod Antonii, dum auguratum petebat, *nimis studiosi fuissent.* Cum Crassus, Pompeius, ac Cæsar supra ceteros sese extulissent, ac tres viri omnia possent, Cicero procul a partium studio publicæ libertati invigilans, nulli illorum nomen dare voluit; attamen ingenue ad Atticum scribebat lib. 2. epist. 5. *Quoniam Nepos proficiscitur, cuinam auguratus deferatur, quo quidem uno ego ab istis capi possum.* At tunc a Tricipitina, ut Varronis verbo utar, auguratum non obtinuit; immo P. Clodii furori expositus, amissis bonis, in exilium missus fuit. Inde autem post annum reversus, uti scribit lib. 15. Fam. epist. 4. ad Catonem, *meam non modo non calamitatem, sed etiam gloriam studui quam ornatissima Senatus populique de me judicia intercedere. Itaque & Augur fieri volui.* Cæsar quamvis esset Pontifex Maximus, post Pompeium, Ptolemæum Ægypti, ac Pharnacem Ponti reges devictos, Romam victor reversus, augurum collegio adscribi voluit, uti ceteris quoque collegiis; ex Dione lib. 42. ac ipse Cicero lib. 13. Fam. epist. 68. Cæsarem *collegam* suum appellat.

Hinc factum est, ut Augustus Lucium Cæsarem in Augurum

legium cooptandum curaverit, ut tam insigni apud Romanos sacerdotio maiorem filio dignitatem quæreret. Ille, quod erat adolescentulus annos tantum natus quatuordecim, omnia sane ignorabat, quæ recondita Augurum disciplina continebat, quorum Cicero A. V. 797. annum agens ætatis LIX. se nescium fatebatur in oratione pro domo numero 31. inquiens: *Venio ad augures, quorum ego libros, si qui sunt reconditi, non scrutor; non sum in inquirendo iure augurum curiosus.* Idem tamen postea in collegium augurum cooptatus, libros augurales, quos Appius Pulcher elucubraverat, legere peroptans, ex Cilicia lib. 3 Fam. epist. 11. Appio scribebat: *Augurales libros ad commune utriusque nostrum otium servo.* Tiberius Augusti exemplum imitatus, Neronem alterum nepotum, Pontificem creavit ex Tacito lib. 3. Alterum vero Drusum Augurem fecit ex Svetonio in Caligula cap. 12. utrique die virilis togæ eadem sacerdotia conferens. Gutherius lib. 1. de Vet. Iure Pont. cap. 17. producto numismate, in quo Caius ac Lucius sacerdotii prætextis induti exhibentur, ait: *Nummus probat duos ex eadem domo Pontifices esse non potuisse, ut nec ex eadem gente. Nam si illud per leges licuisset, Cæsares illi Principes iuventutis, & consules designati solo sacerdotio distincti non fuissent.* Id probat ex Dione lib. 39. ad A. V. 698. ubi ait P. Cornelium Lentulum Spintherem curasse, ut P Cornelius filius in gentem Manliam adoptaretur, ut ea ratione in collegium Augurum cooptaretur, in quo cum antea esset scriptus P. Cornelius Sylla Faustus, eiusdem Spintheris filius excludebatur, quod lex vetebat, ne *duo simul ex eadem gente* idem sacerdotium haberent. Idem vero Gutherius recte advertit interpretem vocem apud Dionem *οἰωνιστὰς* perperam *pontifices* Latine reddidisse, cum *augures* eadem significet. Equidem duo affines poterant simul esse in Augurum collegio, quod colligo ex Cicerone in Bruto, ubi ait: *C. Fannius M. F. Caii Lælii gener, & moribus & ipso genere dicendi durior, is soceri instituto, quem, quia cooptatus in augurum collegium non erat, non admodum diligebat; præsertim cum ille Q. Scævolam sibi minorem natu generum, prætulisset.* Hic *Q. Mucius augur* dicitur Ciceroni initio statim dialogi de Amicitia, qui inter Lælium socerum ac ambos eosdem generos habitus fingitur. Nec in collegio Pontificum affinitatis rationem habitam patet ex eodem oratore pro domo sua dicente: *C Atinius patrum memoria, Q. Metelli, qui cum ex Senatu censor ele-*

elecerat, avi tui Q. Metelle, & tui P. Servili, & proavi tui P. Scipio, consecravit. Hi tres Pontifices, ad quos eam orationem habuit Cicero, erant consobrini, eorumque avus fuerat Q. Metellus Macedonicus, cuius bona Atinius Tribunus plebis consecraverat. Uti hæc mihi certa sunt, ita illud dubium videtur, num duo ex eadem gente potuerint una simul esse in eodem collegio, quod Gutherio ac Panvinio de omnibus collegiis affirmatur. In primis duos eiusdem familiæ in idem collegium nunquam legi cooptatos. Marcus Crassus erat Pontifex teste Cicerone initio orat. de haruspicum responsis; Publius vero Crassus filius erat e collegio Augurum; in cuius postea Parthico bello occisi locum Ciceronem cooptatum tradit Plutarchus in Cicerone. Hic idem Cicero Augur ad M. Brutum scribebat: *Ciceronem nostrum in vestrum collegium cooptari volo*, nempe Pontificum; in quorum numero erat M. Brutus, ut ex altera epistola ad eundem patet, in qua scribit: *Vos Pontifices*, & in Bruti dialogo, ubi ait Brutus: *Et hic Scipio collega meus*. Scipio vero erat Pontifex, uti fusius ostendi dissert. 1. cap. 4. & ex proxime laudata oratione Tullii pro domo apparet. P. Cornelius Spinther, ut in eadem dissertatione dixi, erat Pontifex, & initio orationis de harusp. resp. dicitur *Consul & Pontifex*. Idem vero, ut ex Dione observabam, P. Cornelium Lentulum filium in augurum collegium referendum dolosa adoptione curavit. At si loquamur de pluribus non quidem eiusdem familiæ, sed gentis, non possum Gutherii ac Panvinii sententiam universim admittere. Nam ex Livio ac Cicerone satis aperte mihi colligere videor, plures ex eadem gente una simul in collegium Pontificum cooptatos fuisse. Equidem Livius lib. 32. cap. 7. ad A. V. 556. scribit: *Ser. Sulpicius & L. Galba Pontifices eo anno mortui sunt*. At certum est L. Galbam fuisse e gente Sulpicia, cui tantum *Galbæ* cognomen proprium fuit. M. Cornelius Cethegus creatus fuit Pontifex A. V. 542. ex eodem Livio lib. 25. cap. 2. qui lib. 32. cap 7. narrat Cn. Cornelium Scipionem itidem factum Pontificem A. V. 556. lib. vero 33. cap. 42. M. Cornelii Cethegi Pontificis mortem recenset. Itaque duo ex gente Cornelia una simul Pontifices fuere. Præterea ex eodem lib. 23. cap. 2. Cn. Servilius Cæpio A. V. 542. cooptatus est in collegium Pontificum; & ex lib. 27. cap. 6. C. Servilius Geminus A. V. 546 in idem collegium adscitus fuit. Cn. Servilius Cæpio Pontifex gessit consulatum A. V. 551. & Caius Servilius Ge-

ninus Populi Romani suffragiis A. V. 571. creatus fuit Pontifex Maximus; ex eodem Livio lib. 39. cap. 46. ac diem obiit A. V. 574. ex lib. 40. cap. 42. Servilius vero Geminus post quinquennium decessit A. V. 579. teste eodem historico lib. 41. cap. 21. Itaque A. V. 555. duo gentis Sulpiciæ, ac duo insuper Servili erant in eodem Pontificum collegio. Sylla Dictator legem de sacerdotiis tulit, ac collegia ampliavit; eundem vero non vetasse duos eiusdem gentis cooptari simul in collegium Pontificum, ex Cicerone ostenditur, qui in orat. cit. de haruspicum resp. ceteros inter Pontifices qui de domo sua iudicarunt, nominat P. Lentulum Spintherem, Q. Metellum Creticum, ac P. Scipionem. Hic autem Scipio patrem habuerat P. Cornelium Scipionem Nasicam, ac ex Dione lib. 40. A. V. 702. *testamento in genus hereditatemque Metelli Pii adoptatus*, Q. Cæcilius Metellus Pius Scipio dictus fuit; ex epistola 8. M. Cœlii ad Ciceronem lib. 8. Familiarium. Si gens consideretur, e qua Scipio natus est, habuit collegam P. Lentulum Spintherem gentis eiusdem Corneliæ. Si vero ratio habeatur gentis, in quam adoptatus fuit, aderat in eodem collegio Q. Cæcilius Metellus Creticus. At certum est ex historia Dionis de P. Lentulo Spinthere superius recitata, non venisse in considerationem gentem, in qua quis natus fuerat, sed in quam per adoptionem transisset. Rursus Cicero ibidem laudat Pontifices M. Scaurum, ac M. Lepidum; & hi quoque erant gentis Æmiliæ. Ex his mihi luculenter probatur, nulla unquam lege interdictum fuisse, ne duo eiusdem gentis una simul Pontifices essent. Hoc etiam licitum fuisse in coloniis, insignis inscriptio Albæ in Latio prodit apud Gruterum pag. 235. 8.

TIBERIO. CAESARI. DIVI. AVG. F
DIVI. IVLI. N. AVGVSTO
PONT. MAX. COS. V. IMP. VIII. TRIBVN
POTEST. XVIII.
PONTIFICES. ALBANI
Q. IVLIVS. Q. F. FAB. RVFVS
C. IVLIVS. C. F. SCA. BASSVS
TI. IVLIVS. TIB. F. FAB. MERVLA
M. IVLIVS. C. F. FAB. SENICIO

Hi quatuor Pontifices coloniæ Albæ erant omnes Iuliæ gentis, tres e tribu Fabia, unus vero e Scaptia, quæ erant Iuliorum Cæsarum propriæ. Num vero duo eiusdem gentis potuerint una simul esse Augures in eodem collegio? Dio laudatus negat, nec secus unquam contigisse hactenus cognovi. Cicero Augur plures suos collegas nominat,

sed

sed omnes diversarum gentium. Pompeium Magnum ac Q. Hortensium in Philip. 4. & initio dialogi, cui a M. Bruto nomen imposuit. Marcum Antonium ac Cornelium Dolabellam in Philip. 2. Aulum Hirtium, Vibium Pansam, ac Q. Cornificium, ad quem scribens lib. 12. Fam. epist. 25. ait: *Hirtium quidem & Pansam collegas nostros, homines in consulatu Reipubl. salutares, alieno sane tempore amisimus*. P. Servilium, ac C. Iulium Cæsarem lib. 13. Fam. epist. 68. ubi: *Sperare*, ait, *tamen videor Cæsari collegæ nostro fore curæ, & esse, ut habeamus aliquam Rempublicam*. Adde his M. Valerium Messallam, qui Macrobio lib. 1. Sat. cap. 9. dicitur *Cn. Domitii in consulatu collega* A. V. 701. *idemque per annos quinquaginta & quinque augur*. Adde ex Dione lib. 39. P. Cornelium Lentulum Spintherem quadriennio ante Ciceronem in Augurum collegium adscitum, & quidem adolescentulum; teste Cicerone in fine Sestianæ, ubi de eodem ait: *Cui superior annus idem & virilem patris, & prætextam populi iudicio dedit*. Præterea L. Iulium Cæsarem ex Macrobio lib. 3. Satur. cap. 13. Hic fuerat Consul A. V. 690. ac licet avunculus ab Antonio Triumviro proscriptus fuit. Cicero in Philip. 12. appellat *L. Cæsarem fortem ac constantem Senatorem, avunculum tamen*, nempe Antonii. Habuit quoque Cicero collegam Appium Claudium Pulchrum in proconsulatu Ciliciæ eiusdem Ciceronis decessorem, cujus etiam libros augurales idem, uti superius dixi, laudabat. Item L. Cornelium Syllam Faustum, ex Dione lib. 39. Inter hosce Augures tres erant e gente Cornelia, P. Lentulus Spinther, P. Dolabella, ac Sylla Faustus. At teste Dione Spinther, ut cooptaretur in collegium augurum, in Manliam Torquatorum gentem adoptione transierat, nec unquam Cornelium appellatum legi. Cicero lib. 14. ad Atticum epist. 1. in fine ait: *Lentulus Spinther hodie apud me*. Idem ipse in epist. 14 & 15. inter familiares Ciceronis lib. 12. se ita inscribit: *P. Lentulus P. F.* cum Asiam pro quæstore obtineret A. V. 711. L. Cornelius Sylla Faustus Syllæ Dictatoris filius, quod Pompeiam Pompeii Magni filiam uxorem habebat, bello civili Pompeianas partes secutus, e prælio Tapsensi in Africa fugiens, ac dein captus a Sitio, una cum Afranio necatus fuit, auctore Hirtio de bello Africano cap. 95. ubi addit: *Pompeiæ cum Fausti liberis Cæsar incolumitatem, suaque omnia concessit*. Hunc infaustum vitæ exitum Faustus habuit A. V. 708. Eutropio etiam lib. 6. Inter duces, qui cum Scipione in Africa

ad

ad Tapsum contra Cæsarem pugnarunt, memoratur *L. Cornelius Faustus Syllæ Dictatoris filius*. Cornelius Dolabella Laodiceæ a Cassio obsessus, urbe prodita, satelliti cervicem secandam præbuit A. V. 711. Num vero Cornelius Dolabella in augurum collegium cooptatus fuerit ante necem Cornelii Syllæ Fausti, haud ausim statuere; nam Dolabellæ auguratum laudat Cicero in Philip. 2. quam recitavit A. V. 710. exeunte, eodem Dolabella ac M. Antonio Coss. Cæsar qui contra patriam bellum civile excitaverat, eamque cum copiis ingressus, haud religioni duxerat sacram pecuniam apud Saturni ædem a maioribus servatam, per vim auferre, potuit Dolabellam in Augurum collegium referre; cum præsertim ad eundem A. V. 705. scribat Dio de Cæsare: *Pontificesque defunctis sufficit, non quidem omnibus eorum legibus in ea re observatis*, lib 41. Idem Dio lib. 42. scribit P. Dolabellam ingentes seditiones Romæ excitasse, cum Cæsar A. V. 707. contra Pharnacem movisset, ac diem præsertim constituisse; *qua die pollicitus est se leges de novis tabulis perlaturum*; Cæsarem vero omnium opinione celerius, victo Pharnace, Romam ad seditiones componendas statim rediisse, quas ut composuit, *omnibus*, inquit, *pepercit*, *aliquosque ex iis honoribus insuper affecit*, *Dolabellam in primis*. Itaque eo A. V 707. quo Cæsar ex Pontico bello Romam reversus est, videri possit Dolabella auguratus sacerdotio honoratus a Cæsare. Res plane incerta est. Hic tamen advertendum est Cæsarem quod legibus ex S. C. solutus fuisset, sese augurum collegio addidisse, cum tamen in eodem esset L. Iulius Cæsar, qui eidem superstes fuit. Idem etiam Augustus postea fecit, ac successores deinceps. Prostant nummi, in quibus Augustus AVGVR inscribitur. Tiberius quoque in inscriptione, quam ex pag 235. 8. cap. 4. exhibui AVGVR nuncupatur. Et tamen Augustus filium Lucium Cæsarem, Tiberius vero Drusum nepotem in idem collegium Augurum cooptarunt; cum antea idem Tiberius Germanicum ex adoptione filium in eodem collegio habuisset, quod inscripti nummi ac lapides produnt; & ipsius Tiberii verba de Germanico apud Tacitum lib 1. *Neque imperatorem auguratu & vetustissimis cærimoniis præditum, attrectare feralia debuisse*. Etenim ægre tulit Germanicum suismet manibus Variana clade occisorum ossa collegisse; quod etiam tradit Svetonius cap. 3. in Caligula. Augustus cum unus esset e collegio Pontificum, idemque etiam Augur, Caium ac Lucium

sa-

sacerdotio exornaturus priorem Pontificem, alterum Augurem creandum curavit, quamvis ambo eiusdem gentis Iuliæ ac filii per adoptionem evasissent. Quare Gutherius scribens ideo filios ab Augusto in diversa collegia relatos, quod duo eiusdem gentis non poterant in idem sacerdotum collegium cooptari, de ipso Augusto haud cogitavit, qui tamen erat in utrunque collegium adscitus; siquidem Pontifex Maximus unus erat e collegio XV. Pontificum. Hinc falso scribit in fine cap. 17. Vespasianum Pontificem Maximum, dum Titum in collegium Pontificum cooptavit, *primum illud sibi arrogasse*. Nam Augusti ac Tiberii exempla præcesserant. Auctor est Svetonius in Claudio cap. 4. hunc ab Augusto *auguralis sacerdotii honore* decoratum, quod sacerdotium Germanicus etiam eiusdem Claudii frater obtinuerat. Itaque Augusto imperante, si consideretur familia, in qua quis nascebatur, Germanicus ac Claudius fratres una simul inter Augures fuerunt; at si ratio habeatur familiæ, in quam quispiam per adoptionem adscribebatur, habemus non quidem duos, sed plane tres in eodem collegio Pontificum, nempe Augustum avum, Tiberium filium, ac Germanicum Tiberii F. Augusti nepotem, cum omnes in Iuliam familiam transierint. Idem Svetonius in Caligula cap. 12. ait: *Augur in locum fratris sui Drusi destinatus, priusquam inauguraretur, ad Pontificatum traductus est*. Caius Cæsar erat e familia Claudiorum; at ex adoptione Germanici patris in gentem Iuliam transierat. Si naturalis familiæ ratio habeatur Claudium patruum collegam in auguratu sibi destinato habuit; si vero adoptiva familia spectetur, avum Tiberium in Pontificatu collegam itidem habuit. Hac occasione alterum eiusdem Gutherii errorem confuto. Etenim lib. 1. cap. 15. scribit quoties duo Augusti Principes una simul imperabant, unum eorum Pontificem Maximum fuisse, alterum vero tantummodo Pontificem; quod ex nummis M. Aurelii ac L. Veri, atque etiam, inquit, *ex Diocletiani Maximianique nummis & ceteris licet observare*. Fateor id moris initio servatum fuisse; verum diu ante Diocletiani imperium secus factum ostendam. L. Verus Augustus in vetustis Inscriptionibus Gruteri pag. 253. *Pontifex* dicitur, & in nummis legitur: L. VERVS AVG. PONT. TR. P. VI. COS. II. IMP. IIII. P. P. cum M. Aurelius collega Augustus Pontifex maximus diceretur. Septimius Severus M. Antoninum Caracallam filium in imperii Augusti societatem admisit; hic tamen in Gruterianis inscriptio-

ptionibus pag. 265. 3. & 379. 6 solum PONTIFEX dicitur. Extat in cimeliis Mediceis nummus cum epigraphe: ANTONINVS PIVS AVG. PONT. TR. P. VII. COS. LVD. SAEC. FEC. S. C. alter etiam in postica signatus: PONTIF. TR. P XII. COS. III. S. C. Item Getæ fratris nummus inscriptus: GETA CAESAR PONTIF. COS. & in altera parte: SAECVLARIA SACRA S. C. ex quo posteriori numismate habemus duos fratres simul Pontifices; & quod obiter notatum velim, Getam nondum A. 205. quo Consul cum Antonino II. fuit, Augusti titulum obtinuisse, secus ac visum est eruditissimo Petro Possino in notis ad acta SS. Martyrum Perpetuæ & Felicitatis; quod ipsum demonstrat insignis inscriptio, quam post Panvinium produxit Gruterus pag. 45. 13. ea enim dicitur dicata.

VII. IDVS. IANVAR. D. D. N. N.
IMP. ANTONINO PIO AVG. III. ET
GETA NOBILISSIMO CAES. II. COS

Anno Dionysiano 208. Antoninus III. & Geta II. Consules fuere, quo anno ineunte, nondum Geta erat Augustus, sed tantum nobilissimus Cæsar. In laudatis etiam cimeliis Mediceis æreus nummus visitur inscriptus: P. SEPTIMIVS GETA CAES. & in postica: PONTIF. COS. II. S. C. Vir eruditus ex Scaligero laudat nummum inscriptum: *Imp. Cæs. P. Sept Geta Pius Aug. Secularia sacra S. C.* Cum vero Sæcularia sacra, sive ludos Severus Imperator peregerit A. 204. putat ex iisdem sacris in Getæ nummo obsignatis, certo colligi eundem memorato anno Imp. Augustum fuisse. Verum nummi illius inscriptio editos antea a Geta adhuc Cæsare ludos sæculares designat, quamvis post aliquot annos ab editis ludis, idem numisma cusum fuerit. Extat nummus Augusti cum epighraphe: CAESAR COS. VI. & in altera parte: AEGYPTO CAPTA. At Augustus in quarto suo Consulatu A. V. C. 724. Ægyptum ceperat. Res passim in nummis occurrit, ut eosdem versantibus notum. Ex his constat ad annum usque Dionysianum 211. quo pridie Nonas Februarias Septimius Severus obiit, nunquam duos Augustos simul fuisse Pontifices Maximos. Getam nec patre superstite, nec eo anno, quo ab eiusdem obitu cum Caracalla imperavit, fuisse Pontificem Maximum nummi demonstrant. Extant duo in gaza Medicea cum inscriptione IMP.CAES.P.SEPT.GETA PIVS AVG. & in postica: PONT.

TR.

TR. P. II. COS. II. S. C. & alter: P. SEPTIMIVS GETA PIVS AVG. BRIT. & in altera parte: TR. P. III. COS. II. P. P. S. C. Nummus apud Occonem, in quo Geta dicitur P. Max. TR. P. II. COS. II. vel adulterinus est, vel perperam exscriptus; siquidem Geta Tribuniciam potestatem secundam exegit vivente Severo patre, cum occisus fuerit A. 212. Februario exeunte, cum esset TR. P. IIII. cum hoc tantum numero anni ejusdem TR. P. in nummis scalpti appareant, ac ex laudata inscriptione ineunte anno æræ Christianæ 209. nondum Augustus diceretur. Hoc ipsum aperte testatur Dio qui lib. 53 ait Imperatores omnibus sacerdotiis inauguratos esse, *semperque unus eorum (siquidem duo vel tres simul Imperatores sunt) summum Pontificatum gerit*. Semel tantum ad ætatem Dionis tres Augusti simul imperaverant, videlicet Septimius Severus, duoque ejusdem filii M. Aurelius Antoninus ac P. Septimius Geta, quos tantum ibidem Dio designat, qui historiæ finem imposuit Alexandro Severo imperante, cum anno epochæ vulgaris 233. Artaxerses Romanis in Oriente bellum intulisset. Ceterum post quadriennium Cælio Balbino, ac Pupieno Maximo adversus Maximinum Imperatoribus ab Senatu creatis, una cum ceteris imperii augusti titulis, Pontificatus Maximus utrique delatus fuit. Capitolinus cap. 8 de vita eorundem scribit: *Decretis ergo omnibus imperatoriis honoribus atque insignibus, percepta Tribunicia potestate, iure proconsulari, PONTIFICATU MAXIMO, patris etiam patriæ nomine, inierunt imperium*. In gaza Medicea exstant ærei nummi utriusque Augusti inscripti: IMP. CAES. D. CAEL. BALBINVS AVG. & in postica P. M. TR. P. COS. II. P. P. S. C. Item: IMP. CAES. M. CLOD. PVPIENVS AVG. & in adversa parte: P. M. TR. P. COS. II. P. P. S. C. Hi primum duo fuere in Romana gente una simul Pontifices Maximi. Horum exemplo Gallus & Volusianus, dein Valerianus & Gallienus & imperii & Pontificatus Maximi collegæ in eorundem nummis designantur. Immo cum contra Gallienum Postumus in Galliis rebellasset, ceteros inter imperii titulos, Pontificatum Maximum usurpavit. In laudatis cimeliis Magni Ducis Etruriæ visitur nummus cum epigraphe: IMP. C. M. CASS. LAT. POSTUMVS P. F. AVG. & in postica: P. M. TR. P. COS. II. P. P. S. C. Diocletianus ac Maximianus in vetustis Inscriptionibus Pontifices Maximi appellantur; Gruteri pag. 166. 7. & 281. 5. 7. Ita in titulo edicti apud Eusebium lib. 6. Hist. Eccl. cap. 17. quem e græco codice

dice Mediceo suppletum, & integrum produxi in dissert. 2. de Nummo Licinii cap. 1. Galerius, Constantinus, ac Licinius sigillatim *Pontifices Maximi* nuncupantur. Immo in celebri inscriptione Romana Gruteri pag. 160. 4 Valentinianus, Valens, ac Gratianus, qui simul imperarunt, *Pontifices Maximi* a Gentilibus appellantur. Num vero uterque collega imperii Pontificatus Maximi sacris initiatus fuerit eo ritu ridiculo, quem Prudentius describit, vel senior tantum Augustus Pontifex Maximus inauguratus, ac sacra ea potestate uni sibi reservata, titulum solummodo Pontificis Maximi juniori collegæ concesserit, in tanta veterum monumentorum inopia haud ausim divinare. Interim ex hucusque fusius adnotatis, patet Augustum omnium primum cooptasse Caium ac Lucium filios in ea sacerdotum collegia, in quæ ipse antea adscriptus fuerat. Nam cum ipse Augustus A. V. 706. Pontifex factus fuit, ac collegam habuit Lucium Iunium Cæsarem avunculum, erat e gente Octavia, cum in Iuliam post Cæsaris necem, anno demum V. C. 710. per adoptionem transierit. Extat nummus apud Ioh. Mariam Bidellum I. C. Mediolanensem in antica parte inscriptus: AVGVSTVS PONT. MAX. & in postica: C CAESAR PONT. COS. cuius iconem cap. 5. exhibui.

Augustus, quo Romana plebs Lucium novum Augurem, principem Iuventutis, ac Consulem designatum, lætis acclamationibus exciperet, congiarium eidem dedit, tantum pecuniæ viritim numerans, quantum die tirocinii Caii Cesaris iisdem honorum titulis decorati, distribuerat. Huiusce congiarii memoriam Ancyranæ tabulæ servarunt, in quibus hæc leguntur:

CONSVL. TERTIVM. DECIMVM. SEXAGENOS. DENARIOS PLEBI. QVAE. TVM. FRVMENTVM. PVBLICVM. ACCEPIT. DEDI

In Dionis libro 55. quo loco spatiosam decem annorum lacunam temporum iniuria fecit, hæc recitantur: *Ceterum Augustus multitudinem eorum, qui frumentum ex publico accipiebant, ad hominum ducenta millia redegit; in singulos eum dedisse ducentos quadraginta denarios nonnulli auctores sunt.* Statim vero narrat naumachiam ac exilium Iuliæ, quæ cum hoc A. V. 752. contigerint, inde colligo hoc eodem anno numerum plebis quæ publicum frumentum accipiebat, ad CC. hominum millia redactum; ac proinde congiarium ob honores Lucii Cesaris datum, concessisse Romanæ monetæ unum, ut vocant, millionem ac ducenta millia scutatorum. Svetonius cap. 41. de Augusto, ait: *Congiaria* *popu-*

populo frequenter dedit, sed diversæ fere summæ: modo quadragenos, modo tricenos, nonnumquam ducenos quinquagenosque nummos; ac ne minores quidem pueros præteriit, quamvis nonnisi ab undecimo ætatis anno accipere consuessent. Ibi tamen nummos sexagenos, quos die virilis togæ nostrorum Cesarum dedit, omisit. Illa vero maior altera summa in Ancyranis tabulis non apparet, sed arbitror inscriptionem Ancyranam ibidem mutilatam; nam huius anni congiarium postremo loco recitatur: quod tamen ultimum non fuisse indicant sexdecim anni, quibus adhuc Augustus superstes fuit; neque enim verosimile videtur nullum deinceps congiarium a beneficentissimo Principe populo Romano datum. Cum Claudius Neroni abs se adoptato virilem togam daret, scribit Tacitus lib. 12. additum nomine eius donativum militi, congiarium plebi. At congiaria, quæ Augustus distribuit, suo ipsius, non filiorum nomine dedisse dicitur in Ancyranis tabulis. Secus de ludis venationum datis ibidem legitur:

..TEMPVS. DEFVNCTARVM AFRICANARVM. MEO. NOMINE AVT FILIORVM. MEORVM. ET. NEPOTVM. IN. CIRCO ..... AVT. IN FORO. AVT. IN. AMPHITHEATRIS etc.

Hinc colligas venationes ferarum non in solo amphitheatro aut Circo, sed etiam in Foro ab Augusto exhibitas. Harum vero aliquas *nomine filiorum ac nepotum*, se dedisse testatur. Fragmentum hocce Ancyranæ tabulæ ibidem lacerum, supplere tentavit Gutherius lib. 3. de Vet. Iure Pont. cap. 20.

Hos quidem honorum titulos ineunte anno V. C. 752. Lucius Cæsar Romæ tulit, qui in utraque Pisana tabula leguntur. At ibidem scalptum insuper est: PATRONI COLONIAE NOSTRAE, quod non Lucii Cæsaris, sed Coloniæ Iuliæ Pisanæ honori deputatum fuit. Libera adhuc Republica, Coloniæ ac provinciales in clientelam præpotentium civium Romanorum veniebant; teste Dionysio Halicarnassensi lib. 2. *Tanta*, inquit *illis erat in omni vita temperantia, & felicitatem virtute, non fortuna metiebantur; nec tantum in ipsa Urbe plebs tota erat patrocinio, sed & coloniarum, & sociarum & amicarum civitatum, ac bello subactarum, omnes suos habebant patronos quoscumque vellent e Romanis civibus; & sæpe numero Senatus controversias civitatum ac gentium ad earum patronos remisit, eorumque iudicia rata habuit*. Ita Tralliani erant in clientela Flaccorum, ex Cicerone in oratione pro Flacco num. 42. Marcelli erant patroni

 Si-

Siculorum, ex Verrina sexta. Claudii Lacedæmoniorum, ex Svetonio cap. 6. de vita Claudii. Appianus lib. 2. Bel. civ. pag. 430. ait. *Allobroges ancipites consilii, rem cum Fabio Sanga communicant, Allobrogum patrono.* Perperam recentior interpres vertit: *suæ civitatis patrono*; siquidem Sanga Appiano dicitur τῶν Ἀλλοβρίγων προστάτης; Allobroges enim non unius urbis cives, sed provinciæ ad Rhodanum populi, vulgo nunc Sabaudienses nuncupati. Allobroges a Fabio Maximo victi, Siculi vero a Marcello debellati, eorum familiæ suæ gentis patrocinium suscipere voluerunt. Valerius Maximus lib. 9. cap 15. narrat Herophilum medicum semet nepotem C. Marii septies consulis finxisse, magnique nominis veneratione tantam sibi auctoritatem conciliasse, *ut coloniæ veteranorum complures & municipia splendida collegiaque fere omnia patronum adoptarent.* Hic a C. Cæsare Dictatore extra Italiam relegatus, cum eodem occiso, Romam reversus, de interficiendo Senatu cogitaret, in carcerem conjectus, ac neci traditus, usurpati per dolum patrocinii pœnas dedit. Hunc intelligit Tullius initio Philip. 1. cum ait: *Uncus impactus est fugitivo illi, qui in C. Marii nomen invaserat.* Itali universi Scipionem Africanum patronum sibi elegere; ex Appiano lib. 1. Bell. civ. pag. 361. Iunii Bruti erant patroni Puteolanorum, ex Philip. 2. Ciceronis. Antonii Bononiensium, ex Svet. cap. 17. in Augusto. Plinius junior lib. 4. Epist. 1. scribit se a Tiphernatibus *pœne adhuc puerum patronum cooptatum.* Quod postremum verbum plures fuisse ejusdem urbis patronos significat. Hinc Cicero gloriæ sibi vertit, quod solus fuerat adoptatus patronus a Capuanis. Hæc ille contra Pisonem num. 19. *Me inaurata statua donaverant, me patronum unum asciverant.* Et in Sestiana gloriatur, quod Capua se *unum patronum* adoptasset. Auctor est Cæsar lib. 1. de Bello civ. cap. 35. a Massiliensibus designatos *Cn. Pompejum & C. Cæsarem patronos civitatis, quorum alter agros Volcorum, Arecomicorum, & Helviorum publice iis concesserit, alter bello victas Gallias attribuerit, vectigaliaque auxerit.* Verum uterque patronus urbi illi bello civili nocuit; Cæsar cum illos obsedit, Pompejus cum obsessis suppetias non misit. Extant plurimæ apud Gruterum inscriptiones, in quibus coloniarum ac municipiorum patroni laudantur. Pag. 439. 6. Neapolis regio primaria Herculanensium L. Munacio

PATRONO MIRABILI STATUAM PONENDAM DECREVIT

Leguntur etiam in eodem opere formulæ, quibus civitates suos sibi

sibi patronos adoptabant. Unam ex pag. 362. subiicio.

DD. NN. CRISPO. ET CONTSANTINO. IUNIORE. NOBILISSIMIS CAESS. COSS. IIII. KAL. SEP.

Municipes. Municipi. T. Æli. Hadriani. Aug. Civilitani. Q. Aradium. Rufinum. Valerium. Proculum C. V. liberos. posterosque. eius. sibi liberis. posterisque. suis. Patronos. cooptaverunt. tesseramque hospitalem. cum. eo. fecerunt.

Q. Aradius. Rufinus. Valerius, Proculus. liberi posterique. eius. Municipes. Municipi. T. Ælii Hadriani. Aug. Civilitani. liberos. posterosque eorum. in. fidem. clientelamque suam, receperunt In. quam. rem. gratuitam. legationem. susceperunt. Insteus. Renatus. & Apollonius. Gallentius. Duoviri. T. Ælius. Nigozius. & Ælius Faustinus. Ædiles. L. Ælius. Optatianus. Cammarianus Flavius. Secundinus. Domitius. Optatianus &c.

Alia id genus decreta pro cooptandis patronis habes pag. 363. 443. & 456. Ex quibus patet Patronos nobilissimorum civium, immo ipsorum Magistratuum legatione destinata, civitatum tutelam suscepisse, in quorum etiam palatiis cives, si quando Romam venirent, hospitarentur; is enim honor erat tesseræ hospitalis. Quare nullus dubito, quin coloni Iuliæ Pisanæ obsequentis, præcipuorum civium legatione Romam missa, Lucium Cæsarem coloniæ Patronum adoptaverint.

CAPUT VIII.

Quinam Romanorum Patres Patriæ *nuncupati? Augustus eum titulum sero obtinuit. Annus perperam ob aliis statutus, ex Prænestina inscriptione indagatur. Eiusdem explicatio. Quædam inscriptiones lapidum ac nummorum exposite. Templi Martis Ultoris dedicatio. Naumachia Augusti. Eiusdem spectacula nomine Caii ac Lucii Cæsarum edita. Iulia eorundem Cæsarum mater ob adulteria in exilium deportatur. Quid Tacitus ac Seneca de Augusti severitate senserint. Fasti consulares suppleti. Caius Cesar ad legionum castra circa Istrum dimissus. Saliani falsum de Dione iudicium.*

ANnum V. C. 752. cuius initia tot in Lucium Cæsarem honorum titulis congestis, ac congiario plebi dato, Augustus

ftus ac universus populus Romanus feliciter auspicatus fuerat, Patris Patriæ cognomen Principi delatum, ac splendidissimi ludi exhibiti, templique Martis bis-ultoris dedicatio, lætiorem longe reddidere. Singula ordine memorabo. Cum in Pisanis tabulis Augustus PATER PATRIÆ sæpius nuncupetur, annus quo primum eo titulo idem Imperator appellatus fuit, indagandus est, quod in eodem assignando viri eruditione, ac multiplici literatura præstantes errarunt. Plinius noster Veronensis lib. 7. cap. 30. hisce Ciceronem compellat: *Salve primus omnium Parens Patriæ appellate, primusque in toga triumphum, linguaque lauream merite.* Hunc vero titulum Camillo primum delatum auctor Livius lib. 5. *Dictator* inquit, *recuperata ex hostibus patria, triumphans in Urbem redit: interque iocos militares, quos inconditos iaciunt, PARENS PATRIÆ, conditorque alter Urbis haud vanis laudibus appellabatur.* Quem titulum per iocum a militibus Camillus retulit, eundem in Senatu Cicero ob compressam Catilinæ conjurationem obtinuit. Plutarchus in Cicerone, ac ex eodem Appianus lib. 2. Bel. civ. pag. 431. delati huiusce Tullio cognominis Catonem auctorem prodiderunt. Verum ipse potius Cicero audiendus venit in Pisoniana. *Me Q. Catulus princeps huius ordinis, & auctor publici consilii, frequentissimo Senatu, parentem patriæ nominavit.* Idem in Sestiana num. 105. *Me, me ille*, ait, *absentem ut patrem deplorandum putabat, quem Q. Catulus, quem multi alii sæpe in Senatu patrem patriæ nominarunt.* Idem tamen Cicero C. Marium municipem suum eo cognomine nuncupaverat in Rabiriana num. 20. laudans *Caium Marium, quem vere patrem patriæ, parentem, inquam, vestræ libertatis, atque huiusce Reipublicæ possumus dicere.* Cum Cæsar Dictator Pompeiis fratribus difficili ac cruento prœlio in Hispania superatis, bellis civilibus finem imposuisse videretur, maximos a Romano Senatu, tanta civium clade adulationem edocto, honores retulit, quos recenset Dio lib. 44. addens: *Ad hæc Patris Patriæ nomen imposuerunt.* Idem tradit Svetonius cap. 76. Ita virum tanto adhuc civium sanguine fumantem, tam miti vocabulo, per detestandam adulationem, appellarunt. Prostant Cæsaris nummi inscripti: CAESAR PARENS PATRIÆ. Recte Iuvenalis Sat. 8. V. 244.

Roma patrem Patriæ Ciceronem libera dixit.

Hic enim a servitute, quam coniurati eidem minabantur, patriam

triam

triam liberaverat; unde a libera ac per ipsum tum liberata Republica, tam dulce nomen audivit. At Cæsar cum patriam tot nobilissimis ac fortissimis filiis orbasset, *Parens patriæ* appellatus fuit, cui etiam a coniuratis occiso, solidam columnam populum in foro statuisse inscriptam: PARENTI PATRIÆ, tradit Svetonius cap. 85. At Cicero lib. 12 Fam. epist. 3. de M. Antonio scribit *Primum in statua, quam posuit in rostris, inscripsit*: PARENTI OPTIME MERITO. Utrobique ille titulus inscriptus videtur, præsertim cum Ciceroni laudetur initio primæ Philippicæ facta per Dolabellam *eversio illius execrata columnæ*. Hinc Idus Martias, qua die Cæsar Pater Patriæ occisus fuerat, *Parricidium* ignominiæ causa nominarunt; ex Svetonio in Cæsare cap. 88. Ægre tamen ferebat Cicero, quod datum sibi quondam nomen, Cæsari vel trucidato deferretur, ita tamen ut eodem Cæsarem Octavianum adolescentem nondum vicesimum ætatis annum egressum, eodem potius exornandum contestaretur. Hæc ille in Philippica 13. contra Antonium declamavit: *Si enim ille* (Cæsar Dictator) *parens patriæ est, ut tu appellas; ego quid sentiam, videro: cur non hic*, nempe Octavianus, *PARENS verior, a quo certe vitam e tuis facinorosissimis manibus ereptam habemus?* Ita Augustus Parens patriæ audivit a Cicerone uno & quadragesimo anno antequam id cognominis a S P Q R. obtineret. Scribit Svetonius cap. 58 plebem Romanam missa Antium legatione, eum titulum Augusto obtulisse, quem cum ille recipere recusasset, ineunti Romæ spectacula, iterum detulisse, ac mox Senatum in curia per Valerium Messallam, id mandantibus cunctis. Addit Messallam, ita locutum: *Quod bonum faustumque sit tibi, domuique tuæ, Cæsar Auguste; (sic enim nos perpetuam felicitatem Reipublicæ, & læta huic precari existimamus) Senatus te consentiens cum populo Romano, consalutat* PATRIÆ PATREM. Cui lacrymans Augustus respondit, *compotem se factum votorum suorum, precarique Deos, ut illum omnium consensum ad ultimum vitæ finem sibi perferre liceret*. Diem qua Cæsar Augustus *Pater Patriæ* fuit appellatus, designat Ovidius lib. 2 Fastorum, videlicet Nonas Februarias.

Dum canimus sacras alterno pectore Nonas,
Maximus his fastis accumulatur honor.
Sancte PATER PATRIÆ, tibi plebs, tibi Curia nomen
Hoc dedit; hoc dedimus nos tibi nomen eques.
Res tamen ante dedit; sero quoque vera tulisti

No-

Nomina; iam pridem tu pater Orbis eras.
Hoc tu per terras, quod in aethere Iuppiter alto,
Nomen habes: hominum tu pater, ille Deum.

Annus tamen, quo Augustus Pater patriae dictus fuit, hucusque dubius apud Scriptores exstitit. Ovidius sane ait: *sero quoque vera tulisti nomina*; & Hadrianus teste Spartiano cap. 6. delatum sibi initio imperii titulum Patris patriae recusavit: *quod hoc nomen Augustus sero meruisset*. Panvinius magnus ille librorum helluo, & in Romana historia ad stuporem usque versatus, scribit l. 2. com. in Fastos, Augustum A. V. 758 Patrem patriae appellatum. Idem postea tradidit Casaubonus ad laudatum locum Spartiani, Calvisius, ac ceteri eorundem exscriptores. Salianus tamen longe prius illud cognomen delatum Augusto scribit, nempe A. V. 742. quo putat Herodem primum Romam navigasse, ut Imperatorem *cum S. P. Q. R. Patrem patriae salutaret*. Saliani errorem inscripti lapides refellunt; nam nec illo anno, neque novem aliis insequentibus, eo cognomine in vetustis elogiis appellatus legitur, quod erudite Panvinius observarat. Iohannes Petrus Bellorius Romanarum antiquitatum indagator solertissimus idemque doctissimus earundem interpres, in libro de duobus Nummis Antoninianis pag. 10. & 11. binas inscriptiones profert Augusto dicatas, in quarum priori dicitur TRIB POTES. XV. ac ibidem designantur consules Nero Claudius Drusus, ac Titus Quinctius Crispinus A. V. 746. in altera vero scalpta legitur TRIBVNIC. POTEST. XIX. C. Calvisio Sabino, L. Passieno Rufo Coss. A V. 750. nusquam vero titulus *Patris patriae* ceteros inter ibidem inscriptos, apparet. Panvinii ac Casauboni metachronismum refellunt Pisana Caesarum cenotaphia. Nam in tabula de annuis inferiis Lucii Augustus dicitur: TRIBVNICIAE POTESTATIS XXV. nempe XIII. Kal. Octob. A. V. 755. & ibidem idem Princeps *Pater Patriae* nuncupatur; qui pariter titulus in Caiano etiam lapide legitur. Ita viri eruditi, Pisanis hisce monumentis malo adhuc fato latentibus, illud nomen serius principi delatum existimarunt; quod tamen etiam ante quadriennium, quam Lucii cenotaphium dicaretur, eidem Imperatori attributum ostendit Praenestina inscriptio pag. 136. Gruteri, quam etiam notis illustravit doctissimus, ac quondam amicus Ioseph Svarezius lib. 1. Antiq. Praenest. cap. 18. Est fragmentum veteris Kalendarii, in quo haec tantum leguntur:

NON . N . CONCORDIAE
IN . ARCE . FERIAE . EX
S. C. QVOD. EO. DIE
IMPERATOR CAESAR
AVGVSTVS . PONTIFEX
MAXIMVS . TRIB . POTEST
XXI. COS . XIII. A . SENATV
POPVLOQVE . ROMANO . PATER
PATRIAE . APPELLATUS

Augustus A. V. 731. ut præter Dionem testantur plurimæ inscriptiones & fragmenta ipsa Capitolina, Tribuniciam potestatem accepit V. Kal. Iulias, quod scite notavit meus Panvinius; cum vero quotannis eandem potestatem iteraverit, A. V. 752. Nonis Februariis erat Tribuniciæ potestatis XXI. ac Consul XIII. qua quidem die Pater patriæ dictus fuit. Svarezius laudatus legit IN ARCE FERINÆ; sed cum Grutero FERIÆ legendum est, cuius interpetratio ex Varrone desumenda est lib. 5. de L.L. *Harum rerum*, inquit, *vestigia apparent in sacris novalibus in Arce: quod tunc ferias primas menstruas, quæ futuræ sunt eo mense, rex prædicit.* Etenim rex sacrorum in arce, quæ erat in Capitolio, ferias cuiusque mensis populo prædicebat; erant enim, ut ait Livius L. 5. *arx Capitoliumque sedes Deorum*. Macrobius L. 1. Satur. cap. 15. scribit sacrificio a rege sacrorum ac Pontifice minore celebrato, plebe in Capitolium iuxta curiam Calabram vocata, Pontificem minorem edicere solitum quot numero dies a Kalendis ad Nonas superessent: *Rusticos vero ex agris in Urbem confluere solitos accepturos causas feriarum a rege sacrorum, scituresque, quid esset eo mense faciendum*. Eas autem ferias ex Varrone, rex sacrorum in Arce prædicebat. In fragmento Kalendarii apud Gruterum pag. 134. ad diem 2. Augusti, legitur:

F IIII N. FERIAE. QVOD. HOC. DIE. IMP
CAESAR. HISPANIAM. CITERIOREM. VICIT

Romani dies victoriis ab Augusto reportatis, vel novis honorum titulis eidem delatis insignitos, inter feriatos, adulandi gratia, referebant. Ita cum A. V. 735. Græcia, Asia ac Syria perlustratis, in Urbem rediisset, *diem sui reditus inter ferias referri, & Augustalia dici passus est*: ex Dione lib. 54. Hinc explicatio Prænestinæ inscriptionis deducitur; nempe: *Nonis Novalia Concordia*;

diæ; quod in eam diem a rege sacrorum *feriæ in arce* prædicabantur, ob delatum Augusto titulum Patris patriæ.

Quidam ex lapidum ac nummorum inscriptionibus existimarunt ante A.V. 752. eum titulum Augusto delatum fuisse. Salianus tom. 6. A. Mundi 4058. in scholio secundo producit fragmentum laceræ inscriptionis apud Sedunum, in qua Augustus dicitur .. RIBVNICIA POTESTATE XV. & postea *Pater Patriæ*. Verum Gruterus pag. 226. 6. advertit eam inscriptionem perperam a Lipsio aliisque recitari; siquidem ex Simlero ac Commelini schedis scalptum ibi apparet POTESTATE XX. .. inferiori parte alterius decennalis notæ, aliarumque insequentium ibidem detracta. Hubertus Goltzius lib. 2. Veterum Numismatum pag. 216. plures nummos producit, in quibus Augustus longe ante annum 752. Pater patriæ inscribitur. Nempe. *Imp. Cæsari Divi F. Cos. V. P. P. Imp. VII. S. P. Q. R.* Anno V.C 725. Augustus quintum consulatum gessit. Item: *Cæsar Divi F. Augustus Cos. VIII. P. P. Imp. VII.* Anno V. 728. fuit consul VIII. Idem titulus cum Trib. Pot. III. & VIII. in aliis nummis Augusteis junctus apud eundem antiquarium legitur. Ego sane hisce nummis haud integram fidem habere possum. Prior sane, nisi adducenda mox explicatione utamur, adulterinus est, quod miror Goltzium non observasse ex Svetonio, qui in Augusto cap. 58. hæc ipsa verba Messallæ Patrem patriæ Augustum publico Senatus nomine appellantis, recitat: *Quod bonum, faustumque sit tibi, domuique tuæ, Cæsar Auguste* &c. *Senatus te consentiens cum Pop. Rom. consalutat patriæ Patrem*. At Cæsar Octavianus in suo consulatu VII. A. V. 726. L. Munatii Planci sententia *Augusti* cognomen obtinuit; ex Dione lib. 53. ac Censorino cap. 8. de Die Natali; quo quidem cognomine cum a Messalla *Patris patriæ* titulum eidem deferente, appellatus fuerit, plane evincitur falsam esse ejus nummi inscriptionem, in qua consul V. P. P. nuncupatur. At si quis religioni habet tot nummos inter spurios rejicere, unum reponi posse videtur, nempe posterioribus imperii ejusdem annis nummos jussos recudi, in quibus una simul tum consulatus, tum etiam anni Tribuniciæ potestatis Augusto jam exacti per ordinem scalperentur: cum vero id temporis Augustus P. P. jam diceretur, hunc titulum consulatibus post victum Antonium Augusto gestis, ac singulis annis TRIB. POT. additum a monetariis. Equidem Dio, qui singulos Augusti titulos suis quosque annis primum recenset, *Patris patriæ* cognomen

usque

usque ad A. V. 748. nusquam Augusto attributum memorat; cum vero insequentis decennii lacuna in ejusdem annalibus sit, intra illud annorum spatium Augustus P. P. appellatus fuit. Præterea cum ad annum usque V. C. 750. plurimæ dicatæ Augusto inscriptiones apud Panvinium ac Gruterum legantur, prodigio propius videri possit, nusquam eundem Imperatorem P. P. inscribi, si eo titulo id temporis decoratus fuisset; præsertim cum Augustus eo sibi delato, *lacrymans* dixerit: *Compos factus votorum meorum, P. C. quid habeo aliud Deos immortales precari* &c. Extat Gruteri pag. 58. 1. saxi inscriptio, in qua Augustus dicitur: *Pont. Max. Trib. Pot. VII. Cos. IIII. P. P.* Omnia digna risu. Augustus Pont. Max. factus est A. V. 741. Tribunicia potestas VII. eidem exiit A. V. 738. Denique A. 724. fuit consul IV. Ne quid tamen dissimulem, ex Prænestina inscriptione fateor annum decreti Augusto tituli P. P. non adeo certo deduci, quin reponi possit eundem inscribi Trib. Pot. XXI. ac Cos. XIII. non quod eo anno 752. appellatus fuerit P. P. sed quod eo anno a Prænestinis decretum emissum fuit, ut dies Nonarum Februarii inter feriatos referretur ob delatum eo die titulum P. P. Imperatori Cæsari Augusto. Ceterum nemo ignorat Colonias ac Municipia insigni decreto delatos a S. P. Q. R. Augusto honores statim, ut ita dicam, auxisse. Legitur altera inscriptio Gruteri pag. 199. 3. Prænestino Kalendario similiter.

IMP. CAES. AVG
PONT. MAX. TRIB
POT. XXI. COS. XIII
PAT. PATR
TERM. AVG. INTER
LANC. OPP. ET
IGAEDIT

Hoc anno V. 752. die 12. Maii Augustus templum Martis Ultoris dedicavit. Hoc templum diu antea Augustus bello civili adversus Cæsaris interfectores voverat A. V. 712. sed rebus prospere succedentibus, voti oblitus, anno demum 733. idem templum extrui jussit, ut in eodem recepta a Parthis Romana signa suspenderet; ex Dione lib. 54. Ovidius lib. 5. Fastorum ad IV. Idus Maii, hoc votum in acie Philippensi Augusto nuncupatum scribit.

Si mihi bellandi pater est; Vestaeque sacerdos
Auctor, & ulcisci numen utrumque paro.
Mars ades, & satia scelerato sanguine ferrum;
Stetque favor causa pro meliore tuus.
Templa feres, & me victore vocaberis ultor
Voverat, & fuso laetus ab hoste redit.

Deinde cum narrasset Parthos, bello tantum de proximo ab Augusto ostentato, immo solius Augusti nominis terrore perculsos, raptas Crasso aquilas ad eundem remisisse, ait:

Rite Deo, templumque datum, nomenque Bis-ultor:
Emeritus voti debita solvit honor.
Solemnes ludos Circi celebrate, Quirites;
Non visa est fortem scena decere Deum

Nummos Augusti cum effigie templi inscriptos MARTIS VLTORIS, exhibet doctissimus Patinus ad cap. 29. Svetonii, & in fragmento Ancyrano legitur: VLTORIS TEMPLVM; quod sane templum hoc A. V. 752. dedicatum fuisse auctor est Velleius lib. 2. *At in Urbe*, inquiens, *eo ipso anno quo magnificentissimis gladiatorii muneris naumachiaeque spectaculis, Divus Augustus; abhinc annos XXX. se & Gallo Caninio Coss. dedicato Martis templo, animos oculosque P. R. repleverat, foeda dictu, memoriaque horrenda in ipsius domo tempestas erupit.* Scripsit Velleius Vinicio consule, cui libros dicavit, a cuius consulatus exordio ad exitum A. V. 752. triginta anni numerantur. Augustus postremis annis imperii semestres consules creabat; quod ex fragmentis Capitolinis colligitur. Ipse vero quinque tantum consulatus annuos gessit, a sexto scilicet ad undecimum; quem annuum non gessit, suffecto sibi L. Sestio, ut ex fastorum fragmentis Capitolinis ac Dione alii iam antea observarunt. Svetonius in Augusto cap. 26. ait; *Ceteros autem sex, aut novem, aut sex, aut quatuor, aut tribus mensibus, secundum vero paucissimis horis*. Cum vero hoc A. V. 752. Augustus Kal. Ianuariis consulatum XIII. inierit, collega M. Plautio Silvano, ac Velleius eidem Augusto in eodem tertio decimo consulatu Caninium Gallum collegam addat; infero Caninium Gallum, cum M. Plautius pridie Kal. Iulias abdicasset, in reliquos sex menses consulem suffectum, ac Augustum novem menses in eodem magistratu continuasse. Nescio vero cur fastorum concinnatores Panvinius, Sigonius, ac Pighius Caninio *Caii* praenomen imponunt; cum Velleius, qui unus no-

bis

bis eum suffectum consulem indicavit, prænomen omittat. At certum est eundem Lucii prænomen tulisse, ut sit filius L. Caninii Galli consulis A. V. 717. Extat nummus Augusti cum epigraphe in postica parte: L CANINIUS GALLUS III. VIR. cum effigie Parthi signum curvato genu offerentis. Augustus viros tres prætura functos ærario præfecit; ex Tacito lib. 13. Annal. quos inter post A. V. 734. quo signa idem a Parthis recepit, fuit L. Caninius Gallus, postea consul suffectus, ac collega Augusti postremus; hic enim post decimum tertium, nullum postea consulatum gessit, ut contra Bacenium demonstrabo. Quamvis autem Velleius Caninio consule nominato, templum Martis dedicatum recenseat, non tamen post Kal Iulias dedicatio peracta fuit; nam gladiatorium tantum munus ac naumachia eodem consulum collegio signantur, addita postea templi Martis consecratione, ne rem eius anni memorandam omisisse videretur. Ovidius haud finit nos de die ac mense dedicati templi Martis Ultoris dubitare.

Naumachiæ ab Augusto exhibitæ meminere Dio in fragmento lib. 55 dicens: *Aquam in Circum Flaminium induxit in ea triginta sex crocodili sunt concisi*: & Svetonius cap. 43. narrans Augustum inter cetera spectacula exhibuisse *navale prælium circa Tiberim cavato solo, in quo nunc Cæsarum nemus est*. Navalem Persarum cum Atheniensibus pugnam ad Salaminam repræsentasse oculatus testis Ovidius prodit lib. 1. de Arte canens:

Quid modo cum belli navalis imagine Cæsar
Persidas induxit, Cecropidesque rates?
Nempe ab utroque mari iuvenes, ab utroque puellæ
Venere; atque ingens orbis in Urbe fuit.

Nero etiam Augusti exemplo, ex Dione apud Xiphilinum, *bellum navale Persarum cum Atheniensibus fecit*; & quidem marina aqua innatantibus belluis; quod Svetonius etiam affirmat in Nerone cap. 12. Situs Augustæ Naumachiæ in Ancyranis tabulis proditur.

NAVALIS. PRAEL. II. SPECTACULUM. POPULo. exhibui LIBERUM. IN QUO. LOCO. NUNC NEMUS. EST. CAESARUM. CAVATO. solo in LONGITUDINE. MILLE ET. OCTINGENTOS. PEDES. IN. LATITV DINE. PEDES. DUCENTI. IN. QVO. TRIGINTA. ROSTRATAE. NA VES. TRIREMESQUE. PLURIMAE.... INTER. SE. CONFLIXERUNT.... occubueRVNT. PRAETER. REMIGES. MILLIA... CIRCITER....

Ex hoc fragmento colligimus in eo loco, in quo Augustus naumachiam exhibuerat, densis postea arbores consitas, quæ *Nemus*

mus Cæsarum dictæ, Caii ac Lucii memoriæ dicatæ sunt. Cum Svetonius proxime laudatus dixerit: *in quo nunc Cæsarum nemus est*, inferre quis posset tempore Svetonii, qui post exactum ab Augusti morte sæculum floruit, idem nemus superfuisse, ac neminem successorum Principum memoriæ Caii ac Lucii sacratam sylvam excidisse. At Dio apud Xiphilinum de Nerone scribit: *Populo epulum dedit intra naves in eo loco, in quo ab Augusto bellum navale factum fuerat*. Sed de his alii viderint, qui antiquæ Romæ topographiam quærunt. Idem Svetonius in fine eiusdem capitis 43. de Augusto ait: *Nepotum quoque suorum munere, cum consternatum ruinæ metu populum retinere, & confirmare nullo modo posset, transiit e loco suo, atque in ea parte consedit, quæ suspecta maxime erat*. Cum annus quo Caius ac Lucius hoc munus ediderint, mihi ignoretur, hoc illud loco ex Svetonio commemorandum duxi. Imperator, quo filiis benevolentiam plebis conciliaret, plura eorundem nomine spectacula edebat, cum in iisdem tabulis Ancyranis numerentur feræ occisæ in spectaculis MEO. NOMINE. AVT. FILIORVM. MEORVM. ET. NEPOTVM.

Interea, ut sunt humana, Augusti ac Populi Romani gaudia toto fere hoc anno feliciter continuata, repentinus turbo decussit. Augustus quemadmodum foris prospera, ita domi adversa sæpius fortuna usus fuit. Iulia eiusdem filia ac nostrorum Cæsarum mater ex Rhodiensi secessu Tiberii mariti securiorem licentiam captans, nihil quod facere, aut turpiter pati femina posset, infectum relinquens, Augustæ domus honorem tum Senatorii tum Equestris ordinis viris per summum flagitium prodebat. Pater adeo severa illam disciplina educaverat, ut eandem vetaverit *loqui, aut agere quidquam, nisi propalam, & quod in diurnos commentarios referretur. Extraneorum quidem cœtu adeo prohibuit, ut L. Tucinio claro decoroque iuveni scripserit quondam: parum modeste fecisse eum, quod filiam suam Baias salutatum venisset*. Horum testis Svetonius cap. 64. Primo quidem Marcello nupserat, deinde Agrippæ annum agens duodevicesimum, cum quo per novennium vixit. At quod procul ab oculis Augusti non modo in Asiam cum Agrippa toti Orienti præposito, transmisit, verum etiam eundem Asiam perlustrantem, immo & bellum in Bosphoro gerentem sequi voluit, in pravos statim mores defluxit. Scribit Tacitus de Sempronio Graccho lib. 1. *Iuliam in matrimonio Agrippæ temeraverat*;

rat;

rat; nec is libidini finis: traditam Tiberio, pervicax adulter contumacia & odiis in maritum accendebat. Augustus adulteriorum filiæ indicia exceperat; sed, ut ait Macrobius lib. 2. Satur. cap. 5. *cum ad nepotum turbam similitudinemque respexerat, qua repræsentabatur Agrippa, dubitare de pudicitia filiæ erubescebat.* Postremo post Agrippæ mortem, Augusti privigno Tiberio Neroni copulata, initio mutuo cum eodem amore vixit, sed mox dissedit, ut perpetuo etiam secubaret. Illo vero Rhodum postea secedente, in omnem licentiam prorupit. Non defuere qui affirmarent ipsum fictas eius secessus caussas prætexuisse, cum id consilii cepisset *uxoris tædio, quam neque criminari, aut dimittere auderet, neque ultra perferre posset*; ex Svetonio in Tiberio cap. 10. Cum vero Augustus certissima adulteriorum filiæ indicia accepisset, ac præsertim ab eadem Iulium Antonium Marci Triumviri filium ac Marcellæ suæmet neptis maritum, procorum præcipuum, in spem imperii erectum, ira ac timore pudori mixtis agitari cœpit. Recte Seneca cap. 5. de Brevitate vitæ: *Filia & tot nobiles adolescentes adulterio velut sacramento adacti, iam infractam ætatem territabant, postquam iterum timenda cum Antonio mulier.* Vicere tandem pudorem metus ac indignatio. Hæc ait Svetonius cap. 65. *De filia absens ac libello per quæstorem recitato, notum Senatui fecit, abstinuitque congressu hominum diu præ pudore, etiam de necanda deliberavit.* Illam tamen in Pandatariam insulam deportari in exilium iussit, vino omnique delicatiori cultu eidem interdicto, cum prius nomine Tiberii, quamvis hic procul rem ignoraret, repudium remisisset. Adulteros partim exilio, partim capitali sententia damnavit. Eos inter nominantur Velleio Quinctius Crispinus, Appius Claudius, Sempronius Gracchus, Scipio, aliique minoris nominis. Ibidem vero narrat Iulum Antonium voluntaria nece sibi illata, supplicium prævertisse. Tacitus libro tertio Annal. de adulteris ac filia punitis ab Augusto, scribit: *Culpam inter viros ac feminas vulgatam, gravi nomine læsarum religionum, ac violatæ maiestatis appellando, clementiam maiorum, suasque ipse leges egrediebatur.* Seneca vero lib. 6. de Beneficiis cap. 32. Augusti contra filiam sententiam in examen vocans ait: *Hæc tam vindicanda Principi, quam tacenda (quia quarundam rerum turpitudo etiam ad vindicantem redit) parum potens iræ publicaverat. Deinde cum interposito tempore, in locum iræ subiisset verecundia, gemens quod non illa silentio pressisset,*

sisset, quæ tamdiu nesciverat, donec loqui turpe esset, sæpe exclamavit: Horum nihil mihi accidisset, si aut Agrippa, aut Mecenas vixissent. Iuliam postrema parte A. V. 752. adulteriorum convictam ac damnatam tradit Velleius lib. 2. scribens: *At in Urbe eo ipso anno, quo* manus gladiatorium ac naumachiam Augustus se & Caninio Gallo consulibus exhibuit, *fœda dictu, memoriaque horrenda in ipsius domo tempestas erupit*; statimque Iuliæ ac adulteris irrogatas pœnas recitat. Macrobius lib. 2. Satur. cap. 5. de Iulia ait: *Annum agebat trigesimum & octavum, tempus ætatis (si mens sana superesset) vergentis in senium, sed indulgentia tam fortunæ quam patris abutebatur.* Nata est Iulia A. 715. ex Dione lib. 48. Igitur anno quo relegata est, tricesimum octavum agebat; ac recte Macrobius cum Velleio convenit. Tacitus in insequentem annum Iuliæ exilium videtur protrahere; siquidem testatur lib. 1. Annal. Tiberium, cum A. V. 767. die 19. Augusti in imperium successisset, Iuliam statim inopia ac tabe necandam iussisse, simulque misso in Cercinam Africi maris insulam milite, Sempronio Graccho uni adulterorum cervicem præcidisse, qui, inquit, *quatuordecim annis exilium toleravit.* At ab A. V. 752. ad A. 767. & quidem circa Septembrem anni quindecim numerantur. Ricciolius lib. 6. tom. 1. suæ Chronol. cap. 14. num. 8. ait, anno Iuliano 44. desinente, quo Augustus consulatum XIII. gessit, adulteria Iuliæ in Augusti notitiam venisse; at ob diuturnas quæstiones causam in insequentem annum protractam, ac Iuliam relegatam fuisse *nisi sub finem anni 45. Juliani* V. C. 753. Sed adulteria Iuliæ notiora erant, quam ut annum eorundem inquisitio exigeret. Auctor est Seneca patrem in filiam sententiam pronuntiasse, antequam in locum iræ verecundia subiret. Iuli Antonii ac Phœbæ libertæ criminum consciæ voluntaria mors rem ipsam statim publicaverat. Dio tamen in excerptis a Valesio editis, scribit pag. 664. inter adulteros Iuliæ quendam tribunum plebis fuisse, qui *non ante in iudicium vocatus est, quam magistratu abiret.* Tribuni vero plebis magistratum, successoribus acceptis, abdicabant IV. Idus Decembris; quod etiam imperante Augusto, in usu fuisse testatur Dionysius Halicarnassensis lib. 6. scribens primos tribunos plebis creatos *ante diem IV. Idus Decembris, quemadmodum fit & nostro tempore.* Ille vero eos libros scribebat Claudio Tiberio Nerone II. & Cn. Pisone Coss. A. V. 747. Vide infertur eam causam ante mensem Decembrem cognitam fuisse *eo ipso*

ipso anno, quo Augustus, ut inquit Velleius, cum Caninio Gallo consul fuit. Immo ex hoc Velleii testimonio, addito altero Svetonii superius laudato, colligo ante exitum Septembris A. V. 752. Iuliæ adulteria Augusto palam indicata. Nam ex Svetonio eo anno, nono postea mense, consulatum abdicavit, altero sibi suffecto. Panvinius, Sigonius, ac Pighius, qui eruditissimis commentariis Fastos consulares illustrarunt, scripserunt hactenus ignorari, quinam in locum Augusti consul suffectus fuerit. Illum tamen, præeunte Lipsio, ex Ancyranis tabulis exhibeo, in quibus recitantur consules, & quidem ordinatim dispositi, in quorum magistratu Augustus milites in colonias deduxit. Ibi autem post Neronem ac Pisonem A. V. 747 & post C. Antistium ac D. Lælium A. V. 748. legitur: L. CANINIO ET Q. FABRICIO CONSULIBUS; nempe hi fuere consules suffecti A. V. 752. ut L. Caninius Gallus Kal. Iulii magistratum inierit collega Augusto cons. XIII. in cuius locum Kal. Octobris Q. Fabricius suffectus fuit; ac proinde ante Octobrem Iulia cum ceteris rea adulteriorum peracta est. Interim prænomen Caninii, qui *Caius* in commentariis fastorum dicitur, in *Lucium* mutandum esse patet; quod ex nummo etiam eiusdem superius ostendebam. Quod vero Tacitus quatuordecim annos exilii Sempronii Gracchi numerat, haud dubium facit annum damnatæ Iuliæ, sed annos integros intermedios accepit; vel forte Sempronius sub custodia Romæ detentus, inito postea anno sequenti, in Circinam deportatus fuit.

Salianus ad A. M. 4052. n. 11. scribit Iuliam matrem Caii ac Lucii damnatam, antequam filii Roma discederent; nempe ille in Syriam, hic in Hispaniam; *ergo*, inquit, *patris imperio sub oculis filiorum mater ignominia affecta est*. Id de Lucio vere affirmatur; nam post triennium Roma discessit: quod tamen de Caio non ausim adstruere. Nam Augustus, cum destinasset eumdem ad invisenda legionum castra mittere, quo de facie militibus cognito, illorum obsequium facilius conciliaret, hoc illum anno ad exercitus, qui ad Istrum castra habebat, dimisit; quod post peractam naumachiam contigit, ne filius maximi post Romam conditam spectaculi voluptate privaretur. Dio in excerptis ab Henrico Valesio editis pag 664. Iuliæ damnatione recitata, ait: *Caius Cæsar legiones quæ ad Istrum castra habebant, pacis more obiens, spectavit; bellum enim nullum ab eo gestum; non quod bellum nullum ingrueret, sed quia ipse in summa pace ac secu-*

 ritate

vitate principatus artes discebat, belli autem discrimina aliis mandabantur. Tacitus lib. 4. ex Augusti instituto, inquit, *ripam Danubii legionum duæ in Pannonia, duæ in Mæsia attinebant*, quæ irruptiones barbarorum reprimerent. Itaque Caius Cæsar, quo tempore Romæ judicium contra adulteros peragebatur, Romana castra ad Istrum invisebat. Hic corrigendus venit Salianus, qui ad A. M. 4048. num 7. scribit: *Dio plurium annorum res gestas in unum fascem congessit; ab anno enim 747. ad 757. non distinxit annos, quod plerique admodum ieiuni esse viderentur*. Etenim ibidem illorum annorum gesta eidem descripta fuisse, tum laudatum excerptum Dionis a Valesio una cum aliquot aliis publicatum, tum alia exscripta a Zonara ostendunt. Vtinam integra eius libri 55. historia, seu annales superessent, annum mortis Herodis, & peractum Romæ judicium, ac Caii Cæsaris in Oriente gesta cognosceremus; quæ partim in obscuro latent, partim indicata tantum apud varios illius ac proximæ ætatis Scriptores reperiuntur, neque ea suos in annos digesta; unde etiam in assignando anno natali Christi Domini tot diversæ Scriptorum sententiæ emanarunt.

CAPUT IX.

Armeniæ & Arabiæ tumultus. Tigranes, eiusque filii, ac nepotes Armeniæ reges. Augustus semel, iterum, ac tertio exercitus in Armeniam misit. Parthi Armeniis suppetias ferunt. Arabes Parthorum contra Romanos fœderati. Caius Cæsar ad bellum Parthicum Dux destinatur. Ovidius eleganti carmine Caio victoriam auguratur. Caius Cæsar Liviam Drusi filiam uxorem ducit. Usserii ea de re hallucinatio. Imperium proconsulare Caio defertur. Quædam de eodem imperio adnotata. Salmasius perperam Capitolinum notans, ex Tacito confutatur. Nulli imperium proconsulare intra Urbem concessum. Augustus semel tantum illo usus intra Urbem ad censum faciendum. Nero omnium primus imperium proconsulare perpetuum a Claudio accepit. Marcus Lollius Caii iuventæ rector impositus. Quidam expeditionis Caii comites recensentur. Dionysius insignis geographus. Eiusdem versus de Caio ac Lucio Cæsaribus. Idem a Scaligero, Barthio, ac Vossio de aliis Romanis Principibus perperam explicatur.

INterea Augustum domesticis infortuniis turbatum, exorti in Oriente tumultus, in novas curas coniecerunt. Armenii enim & Ara-

& Arabes obsequium exuentes defecerant, ac Parthi utrique genti contermini, ac Romanæ potentiæ infesti, seditiones, missis suppetiis, augebant. Armenia omnia, Parthico excepto, in Oriente regna, quæ Romanis cognita erant, magnitudine superabat. Trogus Pompeius in epitome lib. 42. Iustini ait: *Armenia a Cappadocia usque undecies centena millia ad mare Caspium patet; sed in latitudinem millia passuum septingenta porrigitur*. At Strabo ex Theophane libro 11. pag. 365. longitudinem Armeniæ centum tantum schœnorum (schœno stadia quadraginta continente) affirmat; semisse vero minus latam Strabo, Theophanes autem duplam latitudinem facit. Tigranes Armeniorum nomen supra ceteros decessores illustravit. Nam anno Urbis 659. regnum indeptus, Syriam occupavit, Ariobarzanem a Romanis Cappadociæ impositum eiecit, ac trecenta hominum millia inde in Armeniam abstraxit; dein pro Mithridate restituendo, bello adversus Romanos suscepto, innumeras contra L. Lucullum copias duxit. Auctor est Plutarchus in Lucullo habuisse illum in exercitu CL. millia peditum, equitum LV. millia, sagittariorum ac funditorum millia viginti, ac totidem munitorum viarum, præter lixas atque calones. Victus tamen a Romanis, didicit in prœliis non militum numerum, sed virtutem prævalere. Pompeio postea in Asiam veniente, Tigranes deditione facta, in eiusdem castra venit, ac avitum Armeniæ regnum impetravit, iussus præsidia ex Syria, ac Phœnice, aliisque occupatis abs se antea provinciis, detrahere. Tigrani successit Artabazes filius, contra quem Orodes Parthorum rex partem copiarum misit anno Urbis 700. ne M. Crasso suppetias ferret. Artavasdes dicitur Ciceroni libro 5. ad Atticum epistola 20. ac Tacito initio libri 2. Annal. Hunc, postea Antonius Triumvir, quod bello Parthico promissum equitatum ad se non adduxisset, per dolum captum, aureisque catenis vinctum, Alexandriæ in triumpho duxit anno Urbis 720. ex Dione lib. 49. Iosepho lib. 15. Antiquit cap. 5. atque ita Armenia partim vi, partim deditione in Antonii potestatem venit; cum Artaxias Artavasdis filius prœlio victus, ad Parthos concessisset. Verum Artaxias anno insequenti exercitu Parthorum ope collecto, Armeniam recuperavit; ex eodem Dione in fine libri eiusdem 49. Cum vero Artaxias impotenter regnaret, ac in subditorum odium venisset, Armenii ab Augusto, qui id temporis, nempe 734. in Sa-

mo insula hibernabat, Tigranem Artaxiæ natu minorem fratrem, Romæ degentem, dari sibi regem postulaverunt. Augustus accersito Tiberio privigno, iussit ut iunctus cum Archelao rege Cappadociæ legionibus, Tigranem in Armeniæ regnum deduceret. Tacitus lib. 2 paucis rem narrans ait: *Eius*, nempe Artavasdis, *filius Artaxias, memoria patris nobis infensus, Arsacidarum vi seque regnumque tutatus est. Occiso Artaxia per dolum propinquorum, datus a Cæsare Armeniis Tigranes, deductusque in regnum a Tiberio Nerone*. Hunc vero Tigranem Artaxiæ fratrem fuisse testatur Dio libro 54. addens: *Tiberius, ab Armeniis ante eius adventum occiso Artabaze, nihil suo apparatui respondens perfecit*. Ibi tamen perperam Artabazem vocat, quem superius in fine libri 49 Artaxiam nominaverat. Extant nummi Augusti cum epigraphe: CAESAR DIVI F. ARMEN. RECEP. IMP. VII. Cum Imperator VII. inscribatur, de Armenia hac priori vice recepta numisma explicandum est; nam cum iterum A. V. 749. & tandem 755. Caio Cæsare duce, Armeniam ad obsequium redegit, IMP. XIV. nuncupabatur, ut postea monstrabo. Velleius lib. 2. cap. 94. de Tiberio scribit: *Cum legionibus ingressus Armeniam, redacta ea in potestatem P. R. regnum eius Artavasdi tradidit*; nomen patris pro Tigrane filio perperam substituit. Idem more solito inferius cap. 122 Tiberium adulatus ait: *Quis enim dubitare potest, quin ex* ARMENIA RECEPTA (ut in nummo laudato) *& ex rege ei præposito, cuius capiti insigne regium sua manu imposuerat, ordinatisque rebus Orientis, ovans triumphare debuerit?* Svetonius etiam in Tiberio cap. 9. ait: *pro tribunali diadema imposuit*. Ita Tigranes Tigranis a Lucullo victi nepos, ac Artavasdis ab Antonio apud Alexandriam occisi filius, Armeniam obtinuit. Tacitus laudatus ait: *Nec Tigrani diuturnum imperium fuit, neque liberis eius, quanquam sociatis more externo in matrimonium regnumque*. Unus Dio in excerptis apud Zonaram annum mortis Tigranis prodit, hæc de Augusto scribens: *Tribuniciam potestatem in quinquennium Tiberio decrevit, & Armeniam post Tigranis obitum alienatam, attribuit. Verum eo re nihil profecit; nam pueri Caius ac Lucius Cæsares, cum se negligi putarent, succensebant, & Tiberius illorum iram veritus, in Armeniam non abiit, sed Rhodum profectus est. Anno vero insequenti consul duodecimus Caium, to-*

ga virili data, in curiam adductum, Principem iuventutis designavit &c. Ex quibus patet eodem anno Urbis 748. mortuo Tigrane, Armeniam defecisse, ac Tiberium potestatem Tribuniciam accepisse; anno autem insequenti 749. Augustum consulatum XII. gessisse. Tigrani vero filios successisse auctor est Tacitus, quorum tamen haud diuturnum imperium fuisse dicit, addens: *Dein iussu Augusti impositus Artavasdes: & non sine clade nostra revectus. Tum Caius Cæsar componendæ Armeniæ deligitur*. In his Keplero cap. 11. de Natali Christi, aliisque vulgo erratum est; nam cum Velleius narrato secessu Rhodiano Tiberii, subiciat: *Sensit terrarum Orbis digressum a custodia Neronem Urbis, nam & Parthus desciscens a societate Romana, adiecit Armeniæ manum, & Germania, aversis domitoris sui oculis, rebellavit*. Ex his, inquam, putant Armeniam anno Urbis 748. rebellasse, quam Augustus misso demum in Orientem post quadriennium Caio, ad officium reduxerit. At Velleius, uti assolet, imperantem tum Tiberium palpans, ea scripsit; cum tamen non statim post Tiberii recessum ab Urbe, Armenia ac Germania defecerint. Etenim Augustus e ectis e regno Armeniæ filiis Tigranis, Artavasdem Armeniis regem imposuerat, qui postea ab altero Tigrane cum Romanorum clade, regno proturbatus fuit. Hæc altera Armeniæ rebellio diserte Dioni apud laudatum Zonaram memoratur; qui cum narrasset togam virilem A. V. 752. Lucio Cæsari ab Augusto datam, addit: *Cum Armenii defecissent, & a Parthis iuvarentur, ea re dolens, quid ageret, ambigebat; nec enim propter senectutem bellum gerere poterat, & Tiberius, ut dictum est, iam secesserat* &c. Itaque Caius post deiectum solio Artavasdem, ad bellum Armeniacum missus fuit. Sane incompertum est, quem Augustus legatum miserit ad Armeniam Artavasdi asserendam. Phraates id temporis Parthis imperitabat. Is Orode patre, ac triginta simul fratribus per summum scelus occisis, regnum occupaverat A. V. 718. ac sub ipsis fere invasi imperii initiis, Antonio Triumviro cum sexdecim legionibus bellum sibi inferente, ingenti clade propulsato, magnam sui ipsius nomini famam circumdederat. Idem tamen Augustum totius postea Romani orbis dominum eximie coluit, ac non modo A. V. 734 Tigranem ab eodem Imperatore Armeniæ regem imponi passus est, verum etiam signa legionum Crasso ante annos tres supra triginta erepta, restituit, quo Augusti gratiam atque amicitiam sibi conciliaret. Immo

mo quo pretiosiori illam pignore cum eodem firmaret, quatuor filios Romam obsides miserat. Verum cum ab Augusto iam sene minus sibi timeret, ac a Tigrane in belli societatem vocaretur, rebellanti Armeniæ manum adiecit, ac prætextu sedandi eius gentis tumultus, præsidia Armeniæ arcibus imposuit.

Dum hæc in Armenia geruntur, novi in Arabia tumultus, quorum fons & origo incomperta, eruperunt. Augustus A. V. 730. Ælium Gallum cum parte copiarum ex Ægypto contra Arabes miserat, regionis potius lustrandæ caussa, quam subigendæ. Gallus difficillimo plane itinere, magna provinciæ parte penetrata, quibusdam regibus tributa imperaverat, plura oppida partim vi, partim deditione occupaverat. Hanc expeditionem fuse describit lib. 16. Strabo eiusdem Galli amicus & sodalis. Obodas Nabatæos Arabes regebat; cuius præter Strabonem mox citandum, meminit Iosephus lib. 16. Antiq. cap. 11. 13. & 15. Strabo lib. 16. pag. 536. ait: *Supra Syriam Nabatæi, ac Sabæi felicem Arabiam incolunt. Sæpe in Syriam excurrerunt, priusquam Romani ea potirentur; nunc & ipsi & Syri Romanis parent. Nabatæorum metropolis est ea, quæ Petra nominatur.* Mortuo Obeda, Aretas eiusdem affinis vacuam regni sedem occupavit circa A. V. 748. & hunc quidem parti Arabiæ imperasse testatur Strabo lib. cit. pag. 537. de Ælio Gallo scribens: *Quare post multos dies in Aretæ terram pervenit, qui Obodæ affinitate iunctus erat. Is Gallum amice suscepit, & dona obtulit.* At Aretas cum demortui Obedæ regnum suæ ditioni adiecisset, legatos ad Augustum cum donis misit, petens ut Imperator novi regni possessionem sibi confirmaret. Augustus initio quidem indignatus, quod se inconsulto, Aretas Obedæ regnum invasisset, dona reiecit; dein vero mutata sententia, acceptis muneribus, novi regni accessionem Aretæ factam, ratam habuit. Hæc narrantur Iosepho lib. 16. Antiq. cap. 15. & 16. Ceterum hoc anno V. 752. novos in Arabia tumultus excitatos unus Plinius auctor est; cuius capite sequenti testimonium producam. Arabes gens inquies ac latrociniis assueta, quoties Parthi adversus Romanos arma sumebant, ad illorum partes inclinabant. Hinc bello primo Parthico suas contra Crassum copias cum Parthis iunxerunt. Cicero hæc ex Cilicia scribebat lib. 15. Fam. epist. 4 *Interea cognovi magnas Parthorum copias & Arabum ad oppidum Antiochiam accessisse.* Rursus iidem bello Parthico secundo Pacorum Parthorum regis filium

Sy-

Syriam irrumpentem iuverant; cuius postea auxilii pœnas dedere, ingenti pecunia a Ventidio post Pacori necem mulctati; ex Dione lib. 48. Quare hoc quoque tertio bello Parthico arma ceperunt, id curante, ut arbitror, Phraate, ut Romanorum vires uno simul tempore toto Oriente distraheret.

Augustus sexagenario maior longinquam expeditionem detrectans, cum varia animo agitasset, Caium Cæsarem ad bellum Parthicum mittere destinavit. Ovidius lib. 1. de Arte amandi, cuius tamen causa Augusti odium sibi contraxit, cum naumachiam A. V. 752. exhibitam laudasset, hæc statim subiicit.

Ecce parat Cæsar domito quod defuit orbi
Addere; nunc Oriens ultime noster eris.
Parthe dabis pœnas; Crassi gaudete sepulti,
Signaque barbaricas non bene passa manus.
Ultor adest, primisque ducem profitetur in annis,
Bellaque non puero tractat agenda puer.
Parcite natales timidi numerare Deorum;
Cæsaribus virtus contigit ante diem.
Ingenium cæleste suis velocius annis
Surgit, & ignavæ fert male damna moræ.
Parvus erat, manibusque duos Tirynthius angues
Pressit, & in cunis iam Iove dignus erat.
Nunc quoque qui puer es, quantus tunc, Bacche, fuisti,
Cum timuit thyrsos India victa tuos.
Auspiciis annisque patris puer arma movebis,
Et vinces annis auspiciisque patris.
Tale rudimentum tanto sub nomine debes,
Nunc iuvenum Princeps, deinde future senum.
Cum tibi sint fratres, fratres ulciscere læsos;
Cumque pater tibi sit, iura tuere patris.
Induit arma tibi genitor; patriæque tuusque.
Hostis ab invito regna parente rapit.
Tu pia tela feres, sceleratas ille sagittas;
Stabit pro signis iusque piumque tuis.
Vincuntur Parthi causa, vincantur & armis;
Eoas Latio Dux meus addat opes.
Marsque pater, Cæsarque pater, date numen eunti;
Nam Deus e vobis alter es, alter eris.

Viri docti, quos inter Keplerus, putant Ovidium hosce libros scrip-

ſcripſiſſe anno Urbis 752. poſt exhibitam ab Auguſto naumachiam, cum ante recitata carmina, hiſce eandem memoret:

Quid modo cum belli navalis imagine Cæſar
Perſidas induxit, Cecropidaſque rates?

Illud adverbium *modo* recens editam naumachiam deſignat. Eos vero libros ante damnatam Iuliam ſcriptos opinantur, quod Auguſto adulteris ingenti ſeveritate pœnas irrogante, neutiquam poeta auſus fuiſſet adulteria ac promiſcuos feminarum amores non tantum laudare, verum etiam præcipere. Non reiicio probabilem coniecturam. Nam exilii ſui cauſam hanc ipſam dicit libro 2. Triſtium ad Auguſtum:

Altera pars ſupereſt: qua turpi crimine lectus,
Arguor obſcœni doctor adulterii.

Et inferius:

Nec tibi me inviſum laſcivia fecit, ob artes
Quas ratus es vetitos ſollicitare toros.

In laudatis Ovidii carminibus Caius Cæſar nuncupatur *iuvenum Princeps*, hoc eſt *Princeps iuventutis*; quod enim poeta erat ex ordine equeſtri, eo Caium titulo compellare voluit, quem eidem Equites detulerant. Cum dicit *Cum tibi ſint fratres*; Lucium Cæſarem, ac Agrippam Poſtumum Caii fratres intelligit. Ex illo vero diſticho:

Induit arma tibi genitor patriæque tuuſque
Hoſtis ab invito regna parente rapit:

Apparet Auguſtum id temporis *Patris patriæ* titulum tuliſſe; ibi enim *patriæ genitor* appellatur; quod non obſervarunt Panvinius ac Caſaubonus poſt ſeptennium eo cognomine Auguſtum honeſtantes. Illis vero verbis: *hoſtis* &c. *regna rapit*, Armeniam deſignat, cui Parthus manum adiecerat. Dum ait: *Induit arma tibi genitor*, inferri poſſet, Caium ex caſtris legionum ad Iſtrum Romam ab Imperatore revocatum, ut maximo ac potentiſſimo cum hoſte bellum adminiſtraturum coram inſtrueret; illis enim verbis Caium Romæ præſentem oſtendit. Denique cum dicit; *date numen eunti*, Caium in procinctu ad iter ſuſcipiendum fuiſſe ſignificat. Dio apud Zonaram de Auguſto ait: *Verum urgente neceſſitate, Caium deligit, poteſtate proconſulari, & uxore data, ut ea quoque ſe dignitas eius augeretur, conſiliariis etiam eidem aſſignatis*. Uſſerius tom. 2. Annal. ad annum Mundi 4003. ſcribit datam Caio in uxorem Lolliam Paullinam filiam vel neptem M.

Lol-

Lollii; cuius rei testem appellat Svetonium in Claudio capite 26. ubi meminit *Lolliæ Paullinæ, quæ Caio Cæsari nupta fuerat*. Errat vir eruditus; siquidem Caius Cæsar ibidem nominatus, non est Caius Augusti ex Iulia filia nepos, sed Caius Cæsar Caligula, qui tertius ab Augusto imperavit; de quo in eius vita cap.25. idem Svetonius scribit: *Lolliam Paullinam C. Memmio consulari exercitus regenti, nuptam &c. coniunxit sibi, brevique missam fecit*. Unus Tacitus lib. 4. Annal. uxorem Caii Cæsaris Augusti filii designat Liviam Drusi filiam. Etenim cum Seianus eandem ob mortem Drusi Tiberii filii viduam, ab eodem Tiberio sibi uxorem dari postulasset, hocce a Principe per literas responsum tulit: *Falleris enim, Seiane, si te mansurum in eodem ordine putas, & Liviam, quæ Caio Cæsari, mox Druso nupta fuerat, ea mente acturam, ut cum equite Romano senescat*. Itaque Livia nostri Caii Cæsaris sponsa, filia fuit Drusi anno Urbis 745 in Germania extincti, eademque Liviæ Augustæ neptis. Drusus Tiberii minor natu frater ex Antonia filia M. Antonii Triumviri ac Octaviæ sororis Augusti, tres liberos reliquit, Germanicum, Liviam, ac Claudium, qui postea imperavit. Germanicus natus erat die 31. Augusti ex veteri Kalendario apud Gruterum pag. 134. anno Urbis 739. Nam obiit anno Urbis 772. ex Tacito libro 2. Annal. circa Novembrem ex Svetonio, *annum ætatis agens quartum & trigesimum*: cap. 1. in Caligula. Claudius anno Urbis 744. Livia seu Livilla, ut illam vocat Svetonius cap. 1. de Vita Claudii, media inter utrunque fratrem ætatis erat; ex eodem Svetonio ibidem. Quare id temporis erat adolescentula annum nondum decimum tertium ætatis auspicata. Augustus Liviæ erat avunculus, Tiberius vero patruus. Livia Caii sponsa Tacito sub initium lib. 4. Annal. dicitur *formæ initio ætatis indecoræ, mox pulchritudine præcellebat*.

Augustus non modo uxorem, verum teste Dione apud Zonaram proxime laudatum *imperium proconsulare* Caio tradidit, quo eidem faciendi ea, quæ consules ac prætores olim ad bellum gerendum profecti agere poterant, videlicet milites scribere, pecunias exigere & imperare, ac summa cum potestate in provinciis sibi decretis versari. Cardinalis Baronius num. 86. Apparatus, quem Torniellus, aliique secuti sunt, Caium Cæsarem inter Syriæ proconsules numerat, sed hanc sententiam capite 15. confutabo. Nam Caio delatum fuit imperium proconsulare extraordina-

rium, non in unam solum Syriæ provinciam, sed in universas regiones Orientis, quæ Romano Imperatori parebant. Hoc plane imperium rogabat Cicero in Philippica 2. Cassio adversus Dolabellam daretur: *Ut quamcunque in provinciam eius belli gerendi caussa advenerit, ibi maius imperium C. Cassii sit, quam eius erit, qui eam provinciam tunc obtinebit, cum C. Cassius in eam provinciam venerit*. Idem imperium proconsulare a Senatu delatum fuisse Germanico testatur Tacitus lib. 2. Annal. *Tum decreto Patrum permissæ Germanico provinciæ, quæ mari dividuntur, maiusque imperium quocunque adisset, quam iis qui sorte, aut missu Principis obtineret*. Eodem tamen tempore Pisoni Syria a Tiberio commissa est, nec Germanicus inter Syriæ proconsules recensetur. Idem imperium extraordinarium bello piratico Pompeio traditum fuerat, *ut potestatem haberet imperandi regibus, præsidibus, civitatibus, ut iuvarent se rebus omnibus*, ex Appiano in Mithridaticis pag. 235. in maritimis quidem provinciis ad quadringenta stadia. Cum vero, teste Dione lib. 36. Piso in Gallia Narbonensi sua provincia legatis Pompeii delectuum habendorum potestatem denegasset, a populo magistratu deiectus fuisset, nisi pro eodem Pompeius deprecatus esset. Claudius Imperator qua die virilem togam Neroni dedit, ex Tacito lib. 12. Annal. decrevit, *ut proconsulare imperium extra Urbem haberet*. Haud tamen arbitror tam amplum imperium Caio concessum, sed quale Germanico, in omnes nempe provincias quæ mari dividebantur. Hoc imperium postea proconsulare Augustæ dignitati destinatis a posterioribus Principibus conferebatur. De M. Aurelio Cæsare scribit Capitolinus cap. 6. *Tribunicia potestate donatus est, atque imperio extra Urbem proconsulari*. Salmasius in notis Capitolinum carpit: *Vana*, inquiens, *illa adiectio*, extra Urbem; *nam imperium proconsulare extra Urbem tantum fuit*. Vanam tamen Salmasii censuram Tacitus, immo Claudius Imperator ostendit, qui Neroni dedit *proconsulare imperium extra Urbem*; quibus postremis vocibus imperium amplissimum extra pomœrium Urbis, in universalem Italiam ac reliquas Romani orbis provincias significatur, non autem imperium proconsulare in certa tantum provinciarum spatia, quale Pompeio delatum fuit; vel in aliquot tantum provincias, uti habuit Vitellius, quem Tiberius ex Tacito lib 6 *cunctis quæ apud Orientem parabantur, præfecit*; quod ipsum de Germanico idem Tacitus affirmavit: cui tamen non so-

lum

lum in Orientalibus provinciis, sed etiam in transmarinis imperium exercere concessum fuit; nempe in Epiro, Græcia, Macedonia, aliisque ultra Adriaticum mare provinciis. Hinc idem Græciam pertransiens, Atheniensibus concessit, *ut uno lictore uterentur*; ex Tacito lib. 1. qui statim addit eundem intrasse Perinthum ac Byzantium, Thracias urbes, mox Propontidis angustias, & os Ponticum; *ac provincias*, inquit, *internis certaminibus, aut magistratuum injuriis fessas resovebat*, pro imperio proconsulari, quo in easdem pollebat. Si cui privato, qui nullos antea in Urbe magistratus gesserat, belli administratio committebatur, is dicebatur pro prætore, vel pro consule bellum gerere, eique imperium prætorium aut consulare deferebatur. Cum Augustus privata pecunia exercitum annum undevicesimum agens conscripsisset, Cicero in Philippica V. imperium proprætorium eidem deferendum suadens, ait: *Demus igitur imperium Cæsari, sine quo res militaris administrari, teneri exercitus, bellum geri non potest; sit pro prætore eo iure quo qui optimo; qui honos quanquam est magnus illi ætati, tamen ad necessitatem rerum gerendarum, non solum ad dignitatem valet*. Pompeius cum adhuc privatus esset, eques Romanus missus fuit cum proconsulari imperio ad bellum adversus Sertorium in Hispania gerendum, qua de re eleganter Cicero in Maniliana num. 43. *Quid tam*, inquit, *inusitatum quam, ut cum duo consules clarissimi fortissimique essent, eques Romanus ad bellum maximum formidolosissimumque pro consule mitteretur? missus est. Quo quidem tempore cum esset non nemo in Senatu, qui diceret non oportere mitti hominem privatum pro consule, L. Philippus dixisse dicitur, non se illum sua sententia pro consule, sed pro consulibus mittere*. Pompeius id temporis annum ætatis tricesimum agebat; natus enim erat, ex Velleio, eo ipso anno quo ortus fuerat Cicero, V. C. 648. adhuc tamen nullos magistratus gesserat, unde *homo privatus* dicebatur. Itaque cum Caius Cæsar nullis & ipse magistratibus perfunctus esset, non poterat exercitus regere, aut bellum administrare sine imperio. Hinc imperium proconsulare eidem delatum fuit, ac proinde pro consule ad bellum Parthicum profectus est. Haud tanti fiebat apud Romanos proconsulatus florente Republica, vel primis Cæsaribus imperantibus. Nam qui ex privatis creabantur proconsules, quamvis multas victorias reportarent triumphare non poterant, quod sine auspiciis ac magistratu, licet cum imperio res

fortiter feliciterque gessissent. P. Scipio quatuor Pœnos duces proconsul in Hispania vicerat, ac universam regionem partim in deditionem, partim in societatem receperat. *Res amplissimo triumpho dignas censebat Senatus. Sed antea nemini adhuc contigerat, ut cum proconsul & sine magistratu esset, pro rebus gestis triumphanti invehi liceret in Urbem, nec patribus visum est, nec ipse Scipio magnopere contendit, ut novo exemplo morem maiorum sui causa commutarent*: Plutarchus in Scipione; quod de eodem Livius scribit lib. 28. Pompeius omnium primus proconsul ex privato factus, victis hostibus in Hispania, ac postea in Africa binos triumphos egit. Hinc Cicero in Manliana: *Quid tam incredibile, quam ut iterum eques Romanus ex S.C. triumpharet?* Cum vero res Romana in Cæsarum potestatem venisset, quamvis imperium proconsulare Imperatorum filiis deferretur, nusquam inter eorundem titulos in vetustis inscriptionibus legitur. Extant apud Gruterum pag. 236. num. 2. 3. 4. inscriptiones Germanico dicatæ, & num. 9. alia Neronis Cæsaris, in quibus proconsulis nomen omittitur, cum tamen dignitates tum profanæ tum sacræ augendi eorundem honoris causa, ibidem recenseantur. Spanhemius dissert. 8. de Usu & præst. numisf. pag. 713. scribit Cæsares non renovasse imperium proconsulare, illudque obtinuisse intra & extra pomœrium Urbis. Id plane Augusto ac Tiberio imperantibus neutiquam contigit. Etenim certum est Germanicum Cæsarem perpetuum imperium proconsulare non accepisse. Scribit Dio lib. 56. ad A. V. 764. *Tiberius & Germanicus, cui pro consule erat imperium, impressionem in Germaniam fecerunt.* At Tacitus lib. 1. Annal. A. V. 767. de Tiberio imperium tum indepto; ait: *At Germanico Cæsari proconsulare imperium petivit, missique legati qui deferrent* &c. *Quo minus ibidem pro Druso postularetur ea causa: quod designatus consul Drusus, præsensque erat*. Ex his duo colligimus: primum, Germanico Cæsari renovatum imperium proconsulare, neque illud delatum Druso, quod Romæ erat, cum lege cautum esset, ne quis cum imperio proconsulari intra pomœrium versaretur; cuius rei bina exempla recitat Dio in fine lib. 39. ac totidem Sallustius in Catilinaria, videlicet Q. Metelli Cretici, ac Q. Marcii Regis, & passim in Romana historia occurrunt. Hinc Cicero cum ex proconsulatu Ciliciæ cum suis lictoribus triumphum sperans, iam civili bello erumpente, cunctaret, ac Pompeius, quod Cicero *imperium haberet*, cun-

eundem magis *quam privatum aliquem* in Siciliam mittere vellet; lepide ad Atticum scribebat lib. 7. epist. 6. *Si hoc imperium mihi molestum erit, utar ea porta, quam primum videro*: nempe abdicato imperio proconsulari, propinquiori mihi porta Romam statim intrabo. Deinde ex eisdem Taciti verbis infero Caio nostro Cæsari imperium proconsulare datum, cum extra pomœrium esset in suburbanis. Augustum vero imperium proconsulare obtinentem extra pomœrium substitisse diserte tradit Dio initio lib. 55. qui cum dixisset Drusum funebri oratione a Tiberio in foro laudatum, ait: *Altera in Flaminio Circo ob Augusto habita est, qui cum exercitu Urbe profectus, neque fas ei erat introire, cum ea quæ ante id fieri instituta maiorum iubent, nondum perfecisset*. Etenim exponendum illi erat coram Senatu quid in ea expeditione egisset, atque imperium proconsulare abdicandum. Idem Dio lib. 55. ad A. V. 757. scribit Augustum censum egisse civium Romanorum, *qui in Italia habitarent*. At ne uti censor id facere videretur, *proconsulare imperium accepit*. Igitur Augustus non perpetuum, sed ad certum tempus imperium proconsulare gerebat. Claudius Imperator Agrippinæ ambitioni indulgens, Neroni Romæ intra pomœrium versanti, imperium proconsulare tradidit, illudque nullo certo annorum spatio definitum; eoque dato exemplo, vetusta Romanæ gentis instituta antiquavit, ac subsecutis postea Principibus ad idem tentandum omnium primus aditum aperuit. Hi quidem tanti postea fecere imperium proconsulare, ut in edictis ceteros inter titulos illud reponerent; ut patet ex l. 8. Eusebii Cæsariensis cap. 17. ubi trium Imperatorum titulos ἀνθύπατοι *Proconsul* claudit; quod ipsum passim in elogiis Cæsaribus dicatis apud Gruterum legitur.

Augustus ne Caius tanto sibi imperio delato impotenter uteretur, M. Lollium virum consularem, ac Orientis provinciis notissimum, eiusdem inventæ rectorem imposuit. Baronius in Apparatu num. 86. scribit Caio Cæsari adhuc adolescentulo ad bellum Armenicum proficiscenti *datum rectorem P. Sulpicium Quirinum*; cuius rei Tacitum auctorem laudat. Sed nusquam hæc Tacitus scripsit. Hæc lib. 3. An. ait de Sulpicio Quirino: *Datusque rector Caio Cæsari Armeniam obtinenti*; nempe post exactum fere triennium, cum iam Caius Arabia lustrata, ac bello Parthico pace composito, Armeniam ad obsequium reduxisset. Velleius qui in exercitu Caii Cæsaris militabat, unius Lollii meminit,

quem,

quem, inquit, *veluti moderatorem iuventæ filii sui Augustus esse voluerat*. Svetonius etiam in Tiberio cap. 12. M. Lollium *comitem ac rectorem* Caii Cæsaris nuncupat. Salianus anno M. 4052. num. 34. scribit Sulpicium Quirinum datum Caio *rectorem*, *ut tum in Syria, tum in Armenia, & Asia Caio dux esset & comes, & Lollii successor, si quid Lollii humanitus contigisset*. Hæc ille sine teste fingit, ut Quirinum in Syriam præsidem anno Urbis 752. intrudat; cum tamen Quinctilius Varus eo anno Syriam provinciam obtineret. Immo sub obitum Caii Cæsaris Sulpicium Quirinum Romæ fuisse, ac uxorem duxisse, suo inferius loco ex Svetonio demonstrabo. Dio apud Zonaram scribit Caio Cæsari cum imperio proconsulari ad bellum Parthicum proficiscenti *additos consiliarios*, qui eiusdem iuventam moderarentur. Præter Lollium rectorem Cæsaris, cum eodem fuisse Marcium Censorinum indicat Velleius lib. 2. In amicorum cohorte una cum Caio profectus fuit Cn. Domitius Ænobarbus Neronis Imperatoris pater, quem Svetonius capite 5. de vita eiusdem filii, vocat omni parte vitæ detestabilem: *Siquidem comes ad orientem Caii Cæsaris iuvenis, occiso liberto suo, quod potare quantum iubebatur, recusarat, dimissus e cohorte amicorum, nihilo modestius vixit*. Erat Domitius Augusti pronepos ex Antonia minori filia Octaviæ sororis Augusti genitus, idemque consobrinus Liviæ uxoris Caii Cæsaris, quæ Antoniam maiorem matrem habebat. Svetonius laudatus scribit Domitium Antonia maiori natum; at minorem Antoniam eiusdem matrem fuisse testatur Tacitus. In eodem Caii comitatu fuit Ælius Seianus Vulsiniis natus Seio Strabone equite Romano; ille enim dicitur Tacito initio libri 4. Annal. *prima iuventa Caium Cæsarem Divi Augusti nepotem sectatus*. Equidem tunc obscuro loco natus, ac vix Caio notus, eo postea potentiæ, imperante Tiberio, evasit, ut Liviam ipsi Caio Cæsari, ac post huius obitum Druso Imperatoris filio nuptam, ac iterum viduam, matrimonio secum iunctam habuerit.

Dionysius id temporis ob eximiam geographiæ peritiam in ore famæ versabatur. Natus hic erat apud Characem oppidum in felici Arabia, Persici sinus intimum, quo cum Alexander Magnus colonos ex Durine regia urbe tum diruta deduxit, inutilibus etiam militum additis, de suo nomine Alexandriam appellandum idem oppidum iussit; teste Plinio lib. 6. cap. 27. Arrianus etiam conditam ab Alexandro urbem in Arabia in libro septimo scribit,

quam-

quamvis eiuſdem nomen omittat. De Charaxe ſeu Charace Dionyſii patria quædam erudite nuper adnotata video doctiſſimo Cupero lib. 4. Obſervat. cap. 18. Hunc Dionyſium Auguſtus in Orientem præmiſit, ut Caio Cæſari in Syriam advenienti, omnium regionum, urbium, ac montium ſitus deſcriptos exhiberet. Cum enim Caius primam adverſus Arabes expeditionem facere iuſſus eſſet, Dionyſius uti in Arabia natus, longe facilius ceteris eandem Caio notam facere poterat, ſtatim ac in Orientem navigaſſet. De Plinii verba cap. 27. libri laudati: *Hoc in loco genitum eſſe Dionyſium terrarum orbis recentiſſimum auctorem conſtat, quem ad commentanda omnia in Orientem præmiſit Divus Auguſtus, ituro in Armeniam ad Parthicas Arabicaſque res maiore filio*; nempe Caio Cæſare. Extat Dionyſii Alexandrini liber carminum geographicus, cui titulus erudito interprete Henrico Stephano: *Deſcriptio orbis*; ſive magis ad verbum: *Luſtratio terrarum orbis*. Non defuere eruditi viri, qui huius libri auctorem Dionyſium Auguſti ætate longe poſteriorem putarent; quod ille Romam deſcribens, eandem vocat:

Ῥώμην τιμήεσσαν ἐμῶν μέγαν οἶκον ἀνάκτων:

Romam honorabilem meorum magnam domum dominorum.

Cum hac phraſe plures ſuo tempore Romæ dominos deſignet, Barthius lib. 58. Adverſ. cap. 5. Imperatores M. Aurelium Antoninum eiuſdem in imperio collegam L. Verum indicatos putat. At Scaliger in notis Euſebianis num. 2215. Septimium Severum ac filios Caracallam, & Getam arbitratur ibidem ſignificari, idque adeo confidenter, ut Euſthatium interpretem ſomniaſſe putet, cum dixit Dionyſium Auguſto imperante ſcripſiſſe. Voſſius lib. 2 de Hiſtoricis Græcis cap. 5. ait: *Quid prohibet ut Divos fratres M. Aurelium ac L. Verum intelligamus?* Addit tamen ex verbis Plinii proxime recitatis videri Dionyſium ſub Auguſto floruiſſe. At vocem *ἀνάκτων* tacitus præterit; ex qua tamen Scaliger ac Barthius inferunt Dionyſium imperio Auguſti poſteriorem fuiſſe. Ipſe tamen arbitror ea voce Caium & Lucium Cæſares deſignari. Nam filii regis *ἄνακτες* a Græcis dicuntur, & ab Ammiano Marcellino lib. 16. *Regales* appellantur, dum ait: *Hos ſequebantur poteſtate proximi reges numero quinque, Regaleſque decem, & optimatum ſeries magna*. In codice veterum grammaticorum pag. 2205. incertus auctor de differentiis vocum ait: *Inter* Regem *&* Regalem *hoc intereſt, quod Regis puer, Regalis eſt; Rex qui regit*

re-

regnum. Idem Dionysius loquens de Parthis, ait:

> Αὐσονίου βασιλῆος ἐπρήϋνεν ἀκωκή·
>
> *Ausonii Imperatoris mansuefecit cuspis*.

Unum hic Augustum intelligit, qui cum Asiam perlustrans, Tiberium cum legionibus A. V. 734 in Armeniam misisset, tot armorum strepitu tantum Phraati Parthorum regi terrorem incussit, ut feritate ac odio in Romanos posito, raptas Crasso aquilas ac signa ad Augustum remiserit, ac diuturniorem cum eodem pacem servaverit.

CAPUT X.

Augustus templum Iani ter clausit. Variæ lectiones Suetonii e MSS. Mediceis producuntur. Vossii opinio reiicitur. Vetus inscriptio apud Gruterum depravata, Lipsio minus recte explicatur. Orosii ac Casauboni de tempore Iani ab Augusto tertium clausi sententia fusius refellitur. Keplerus negans pacem, nascente Christo, in orbe Romano, ex Patribus confutatur. Anno primo Epochæ Dionysianæ bellum a Caio Cæsare in Oriente gestum ex Pisano cenotaphio demonstratur. Ovidii locus exponitur. Quando idem poeta natus, & in exilium missus. Scaligeri ea in re metachronismus. Caius Cæsar in Asiam transmittit. Tiberius ad eundem se confert. Quo anno utriusque congressus contigerit.

ANno ab V. C. 753. Cosso Cornelio Lentulo, L. Calpurnio Pisone Coss. Caius Cæsar paludatus cum proconsulari imperio Urbe egressus, per Græciam in Asiam transmisit, ac Augustus bello adversus Arabes, Armenios, ac Parthos publicato, Iani fores reclusit. Orosius libro 7. cap. 3. ait: *Deinde ut verbis Cornelii Taciti utar, sene Augusto Ianus patefactus, dum apud extremos terrarum terminos novæ gentes sæpe ex usu, & aliquando cum damno quæruntur, usque ad Vespasiani duravit imperium*. Svetonius in Augusto capite 22. ait: *Ianum Quirinum semel atque iterum a condita Urbe memoriam ante suam clausum, in multo breviore temporis spatio, terra marique pace parta, ter clausit*. At ibidem Beroaldus ac Langius legunt *tertio clausit*; cuius correctionis auctorem Livium adducunt, qui libro primo de Iano scribit. *Bis deinde post Numæ regnum clausus fuit: semel T. Manlio consule post Punicum primum perfectum bellum: iterum (quod nostræ ætati Dii dederunt, ut videremus (post Actia-*

cum

tum bellum ab Imperatore Cæsare Augusto pace terra marique parta. Quare, teste Livio, Ianus semel a Numa, iterum a T. Manlio, postremo ab Augusto clausus fuit. Velleius etiam lib. 2. cap. 38. ait: *Immanis bellicæ civitatis argumentum, quod semel sub regibus, iterum hoc T. Manlio consule, tertio Augusto principe, certæ pacis argumentum Ianus Geminus clausus dedit*. Hinc videtur inferri in Svetonio non *ter*, sed plane *tertio clausit*, legendum esse. Consului, nec quicquam dissimulabo, vetustos codices Svetonii, qui in Laurentiana bibliotheca Serenissimi Magni Etruriæ Ducis servantur; in quorum uno scribitur *pariter clausit*; in altero *iter clausit*; in aliis autem quatuor *ter clausit*. Extat ibidem idem liber impressus Romæ anno 1474. in quo adverbium illud numerale omittitur; sed in margine Angeli Politiani viri doctissimi manu reponitur *ter*, quæ sane germana lectio ex eiusdem Svetonii verbis colligi videtur; gloriæ enim Augusti tribuit, quod cum ab V. C. usque ad annum 519. T. Manlio consule ex laudato Livio Iani portæ iterum clausæ sint, licet eodem anno rursus reclusæ fuerint, ex Varrone libro 4. L. L. Augustus intra annos imperii sui ter easdem occluserit. Recte Baronius, Casaubonus, Lipsius, aliique ex Dione vulgarem Svetonii lectionem confirmant. Nam Dio libro 51. ad annum Urbis 725. scribit inter cetera a Senatu decreta ob victoriam Actiacam, maximæ voluptati Augusto fuisse, *quod portæ Iani ab ipsis clausæ sunt*. Eodem anno, iisdemque consulibus Ianum clausum Orosius scribit libro 6. capite 20. Idem Dio libro 53. ait Augustum anno Urbis 729. belli Cantabrici curis ac difficultatibus vexatum, in morbum decidisse, cum gereret consulatum IX. collega M. Iunio Silano, ac C. Antistii legati opera barbaros devicisse. Tum Augustus sanitati restitutus, ac bellis ubique feliciter confectis, *Iani templum, quod propter hæc bella fuerat, reseratum, clausit*. Orosius recte scribit lib. 6. capite 21. id datum honori Cantabricæ victoriæ. Errat tamen dum ait: *Anno Urbis 726. aperuit Iani portas, atque in Hispanias ipse profectus est*; addens Cantabrico bello in quintum annum protracto, Augustum Romam rediisse. Etenim Augustus Roma discessit anno Urbis 727. *ut in Britanniam bellum transferret*; ex Dione lib. 53. Præterquam quod errat Orosius, dum statuit Augustum Cos. VI. cum Agrippa III. cum eo anno Agrippa consulatum II. gereret. Ex Svetonio capite 26. Augustus *VIII. & IX. consulatum Tarracone iniit*. Quare anno ineunte V. 728. erat

in Hispania, uti etiam sequenti, quibus octavum ac nonum consulatum gessit. Idem probat inscriptio Gruteri pagina 224. 1. quam alia occasione producam. Anno vero 729. Cantabris victis, ac Iano clauso, Romam reversus est; quo tamen pervenit sub initium anni Urbis 730. ex Dione libro eodem 53. Igitur post triennium in Urbem rediit. Has Orosii ac Dionis in scribendo dissensiones consulto notavi, ut palam facerem ea quæ Orosius de iterum ab Augusto clausis Iani portis adstruxit, neutiquam ex Dione exscripta, quem ille certe non legit, sed ex Latinis historicis, quorum adhuc scripta supererant. Ceterum quo anno Augustus Iani fores tertio clauserit, inter Scriptores non convenit. Vossius lib. de Historicis Latinis ubi scribit de Livio, ait, satis constare ter ab Augusto clausum Ianum, *secundo quidem A. V. 730. Cantabris devictis; tertio autem anno sequenti, sive consulatu Augusti XI.* Labitur vir eruditus; nam Dio, qui unus Ethnicorum Scriptorum iterum clausi ab eo Principe Iani mentionem facit, diserte scribit id contigisse anno V. 729. Tertio vero Iani clausi nusquam meminit; ac proinde Vossius sine teste affirmat clausas Iani fores anno V. 730. Extat inscriptum in Hispania antiquitus saxum.

IMP. CAESAR. DIVI. F. AVGVSTVS. PONT. MAX.
COS. XI. TRIBVNIC. POT X. IMP. VIII.
ORBE. MARI. ET. TERRA. PACATO
TEMPLO. IANI. CLVSO. &c.

Inscriptionem integram lege etiam apud Gruterum pag. 149. ubi tamen perperam scribitur: COS. XII. nam quo anno V. 749. Augustus accepit duodecimum consulatum, gerebat Tribuniciam potestatem XVIII. Idem patet ex iteratis titulis Imperatorii nominis; nam cum suscepit consulatum XII. dicebatur Imp. XIV. Constat autem hoc elogium non fuisse dicatum Augusto in undecimo consulatu, quo functus fuit anno V. 731. siquidem hoc anno accepit potestatem Tribuniciam; uti ex fastis Capitolinis ac Dione Panvinius olim demonstravit. In illo vero epigrammate signatur annus X. eiusdem Tribuniciæ potestatis, quem inivit anno V. 740. V. Kal. Iulias usque ad V. Kal Iulias sequentis anni, quo tempore memorata inscriptio eidem dicata fuit. Ex consulatibus Augusti, quos novem a tertio ad undecimum continuavit, recte annus inferri potest, quo epigramma quopiam eorum

con-

consulatuum signatum, eidem dicatum fuit; secus autem ubi consulatus non continuavit; siquidem tunc postremus ab eo gestus consulatus semper in nummis & lapidibus singulis annis reperiebatur, quousque alterum consulatum accepisset. Ita dictus est COS. XI ab anno V. 731. ad A. 749. hoc enim anno ineunte consulatum XII capessivit. Itaque ex numero tantum iteratæ seu multiplicatæ Tribuniciæ potestatis annorum series deducenda est. Verum nec affirmare possumus Augustum TRIBUNIC. POT. X. Ianum clausisse. Nam anno V. 740. Augustus tum in Europa adversus Pannonios ac Ligures Alpes maritimas incolentes, per legatos bella gessit, tum in Asia per Agrippam adversus Bosphoranos; anno vero 741. quo, exeunte Iunio, annum Trib. Pot. X. complebat, nulla Romanis bella gesta Dio recitat; neque tamen Iani tertio ab Augusto clausi meminit. Hinc patet in laudato saxo Emeritensi recenseri quæ feliciter Augusto imperante contigerant; nam ibidem legitur: *Templo Iani clauso, & Republica Populi Romani optimis legibus, sanctissimisque institutis reformata, viam superiorum consulum tempore inchoatam, & multis locis intermissam, pro dignitate imperii latiorem longioremque Gadeis usque perduxit.* Hanc viam Emerita usque Gades Augustus Trib. Pot. X. perfecit, cetera superioribus annis imperii; nempe Ianum clauserat, ac Rempub. optimis legibus reformaverat: neque enim eo anno tantum leges pro incolumitate Populi Romani tulit, cum id antea feliciter præstitisset.

Orosius lib. 1. cap. 1. recitat natalem Christi Domini *anno imperii Cæsaris XLII. cum facta cum Parthis pace, Iani porta clausa sunt, & bella toto orbe cessarunt.* Annos imperii Augusti numerat ab anno Urbis 711. quo consulatum ac Triumviratum iniit, quod plerique etiam fecere. Idem Scriptor libro 6. capite 21. cum narrasset cæsas cum Quinctilio Varo legiones in Germania, Bosphoranos ab Agrippa domitos, ac denique Parthos aquilas ac signa Crasso erepta, ad Augustum remisisse, statim caput 22. hisce exorditur: *Anno ab V. C. 752 Cæsar Augustus ab Oriente in Occidentem, a Septentrione in meridiem, ac per totum Oceani circulum cunctis gentibus una pace compositis, Iani portas tertio ipse tunc clausit. Quas ex eo per duodecim ferme annos quietissimo semper obseratas otio, ipsa etiam rubigo consignavit.* Et post pauca addit: *Igitur eo tempore, idest eo anno quo firmissimam verissimamque pacem ordinatione Dei Cæsar*

compofuit, natus est Christus, cuius adventum pax ista famulata est. Casaubonus in notis ad caput 22. Svetonii scribit Augustum circa tempora nativitatis Christi Ianum clausisse, additque: *Sic tertium ab eodem clausus, per multos annos (fere 12. ait Orosius) ad Varianam usque cladem remansit obseratus*. Utriusque tamen anti-historiam Dio ac testis oculatus Velleius Paterculus redarguunt, quos forte Orosius ne quidem nomine notos habuit; unde gravius Casaubono in Romana historia peccatum est. Etenim A. V. 752. bellum Arabicum, Armenicum, ac Parthicum erupere, ac circa exitum eiusdem anni universus Romanus orbis armorum fragore resonabat inter maximi ac difficillimi belli apparatus, qui eo maiores instruebantur, quod Augusti filius eidem bello gerendo praepositus fuerat. Quare si eodem anno die 25. Decembris natus est Christus, inter mota totius orbis arma, in lucem venit, neque *factus est in pace locus eius*. Velleius lib. 2. scribit Tiberium A. V. 757. V. Kal. Iulias Ælio Cato ac Sentio Saturnino consulibus ab Augusto adoptatum; quem *protinus in Germaniam misit, ubi ante triennium immensum exarserat bellum*. Itaque A. V. 754. *immensum* in Germania *bellum* eruperat, quod cum per triennium protractum fuisset, Tiberius ad illud idem profligandum A. V. 757. missus fuit, cuius cum gesta Velleius recitasset cap. 105. ait: *Anni eius æstiva usque in Decembrem mensem perducta*. Postea cap. 106. *Proh Dii boni*, inquit, *quanti voluminis opera insequenti æstate, sub duce Tiberio Cæsare, gessimus?* Habes ibidem descriptum bellum anno V. 758. Rursus cap. 109. scribit Tiberium destinasse *proximo anno* Marcomannorum regnum aggredi, sed Pannoniis ac Dalmatis rebellantibus, contra eosdem Tiberium copias duxisse, eiusque gesta recitat cap. 110. 111. & 112. ubi ait: *prima æstate belli Messalini opus mandandum est memoriæ*; nempe anno V. 759. quo sane pariter anno Dio lib. 55. recitat prælia Valerii Messalini cum Batone Pannoniorum duce. Idem in fine cap 12. ait: *Hoc fere tempore Agrippa dignum furore suo exitum habuit*; anno scilicet insequenti V. C 760. quo ex Dione Agrippa Posthumus in exilium, iussu Augusti deportatus fuit. Habuit in castris eo anno Tiberius legiones X. ac LXX. cohortes, præter voluntarios ac regum copias auxiliares; nihil tamen memorabile gessit, hostibus ob terrorem nusquam in aciem exeuntibus; quare, ut idem ait, *asperrimæ hie-*

hiemis initio regressus Sisciam, legatos, inter quos ipsi fuimus, partitis præfecit hibernis. Ita exit anno V. 760. At cap. 114. ait: *Insequenti æstate omnis Pannonia, reliquiis totius belli in Dalmatia manentibus pacem petiit*. Et post pauca: *Autumno victor in hiberna reducitur exercitus*. Hæc contigere anno V. 761. ad quem pariter a Dione refertur pax cum Pannoniis facta, cum ubique victi in deditionem venissent. Rursus cap. 115. anni V. 762. gesta describens inquit: *Initio æstatis Lepidus, educto hibernis exercitu, per gentes integras immunesque adhuc clade belli, & eo feroces ac truces, tendens ad Tiberium imperatorem* &c. *pervenit ad Cæsarem*. Et postea: *Illa æstas maximi belli consummavit effectus*; nam universi Dalmatæ, uti anno superiori Pannonii, se suaque potestati Romanorum tradidere; quæ eodem etiam anno Dio recitat. Velleius vero ait tantæ victoriæ lætitiam funestos ex Germania nuntios corrupisse: *Cum intra quinque consummati tanti operis dies, funestæ ex Germania epistola, cæsi Vari trucidatarumque legionum trium, totidemque alarum, & sex cohortium*. Quibus similiter Dio narrat lib. 56. At anno V. 762. Q. Sulpicio Camerino & C. Poppæo Sabino Coss. Tacitus libro 1. Annal. Druso Cæsare ac C. Norbano Coss. V. C. 768. scribit Germanicum ad diruta castra Vari exercitum duxisse, ac *sextum post cladis annum* occisarum legionum ossa condidisse. Horum temporum bella Ovidius commemorans l. 2. Tristium ad Augustum ait:

Nunc tibi Pannonia est, nunc Illyris ora domanda;
Rhætica nunc præbent, Thraciaque arma metum.
Nunc te prole tua iuvenem Germania sentit,
Bellaque pro magno Cæsare Cæsar habet.

Et postea:

Nec tibi contingunt, quæ gentibus otia præstas,
Bellaque cum multis irrequieta geris.

Ex tot veterum Scriptorum testimoniis patet error Orosii, ac eum secuti Casauboni, qui a Christo nato per annos fere duodecim, sive ad Varianam usque cladem, pace ubique Romanarum gentium continuata, Iani fores occlusas affirmarunt. Orosius sæpius Svetonium exscribit, quem etiam nominat; Casaubonus vero etiam eruditis notis illustravit; qui tamen Scriptor cum in Tiberio cap. 15. eiusdem Romam reditum, ac subsecutam adoptionem recitasset, cap. 16. scribit eidem Illyrici belli curam impositam,

situm; *quod*, inquit, *gravissimum omnium externorum bellorum post Punica, per XV. legiones, paremque auxiliorum copiam, triennio gessit*; nempe ab A. V. 759. ad A. 762. uti ex Velleio Augusti eo in bello legato, ac Dione monstratum est. Itane post bella Punica, omnium externorum bello gravissimo Iani portæ alta rubigine obsignatæ, ut ait Orosius, claudebantur? Idem vero Svetonius capite insequenti 17 recitat Vari ac legionum necem cum *debellatum prius Illyricum esset*, ut plane prodigio propius videatur, Casaubonum in tanta Scriptorum luce cæcutiisse.

Cum Augustus A. V. 729. Iani fores iterum clauserit, easdem paulo post reclusas bella subsecuta produnt. Augustus ex Dione l. 54. A. V. 738. *L. Domitio & P. Scipione Coss. in Galliam profectus est, obtendens causas huius profectionis bella, quæ ibi concitata essent*. Hinc instantibus bellis, quæ ipsum Augustum Roma extrahebant, Ianus clausus esse non poterat; turpem enim cladem in Germania Lollius acceperat, capta ab hostibus aquila quintæ legionis; quod, inquit Velleius, *vocavit ab Urbe in Gallias Cæsarem*. Anno V. 739. bellum Rhæticum ab utroque Nerone fratre gestum est, quod ode 14. l. 4. Carm. Horatio describitur. Anno V. 740. bella contra Pannonios, Ligures alpinos, ac Bosphoranos gesta sunt. Pannonii autem A. V. 742. domiti sunt, quo anno Drusus primam in Germanos expeditionem fecit; cui bello etiam A. V. 745. immortuus est, cum Tiberius eius frater Dacos ac Dalmatas A. V. 744. superasset; quo bello Augustus Ravennam, vel Mediolanum, vel Aquileiam usque ab Urbe progrediebatur, ut non longius ab eisdem bellis abesset; ex Svetonio cap. 20. A. V. 746. ex Dionis l. 50. Augustus dicitur *in Germanos bellum molitus*, cui Tiberium præfecit. Sub idem etiam tempus L. Piso adversus Thracas ac finitimos barbaros bellum per triennium gessit; ex Velleio lib. 2. cap. 98. ac Dione l. 54 qui annum primum belli statuit V. C. 744. ut plane idem desierit A. V. 747 quo ineunte ipsis Kal. Ianuariis Tiberius Nero Cos. II. de Germanis triumphavit, *ac paulo post coorti s in Germania motibus, ad bellum profectus est*. Dio lib. 55. addens: *Eo anno in Germania nihil memorabile actum*. Anno insequenti Urbis conditæ 748 nusquam bella a Romanis gesta memorantur. Dio tantum apud Zonaram eo anno Armeniæ tumultus recitat, quos tamen Augustus Artavasde Rege Armeniis imposito,

seda-

sedavit. At ex historia rerum Caii Cæsaris constat A. V. 752. bellum erupisse, sed & alibi sub idem tempus a Romanis belligeratum tradit Dio in excerptis ab Henrico Valesio publicatis, in quibus pagina apud ipsum 664. *Caius Cæsar*, inquit, *legiones quæ ad Istrum castra habebant, pacis more obiens spectavit; bellum enim nullum ab eo gestum: non quod bellum nullum ingrueret, sed quia ipse in summa pace ac securitate principatus artes discebat, belli autem discrimina aliis mandabantur*. Hæc ibi Dio, recitatis ante Iuliæ adulteriis ad Augustum delatis, quod ex dictis contigit A. V. 752. Hinc cum ab A. V. 748. ad A. 751. nulla nobis a quoquam Scriptore Romanorum bella prodantur, liceat suspicari eo triennio Iani fores tertio ab Augusto clausas fuisse; cur enim meam opinionem, coniectando rem vetustate obrutam, non interponam? Illius autem unam & alteram coniecturam produco. Svetonius diserte testatur Ianum ter clausum fuisse ab Augusto; Dio vero annos assignat, quibus semel & iterum idem imperator Ianum clausit, cuius historia cum post annum V. C. 748. decem annorum gestis intercisis mutila sit, infertur Ianum clausum quopiam illorum annorum, quorum memoria in Dionis libris nulla est. Hallucinatur quippe Casaubonus citatus, dum ait: *Dio huius historiæ non meminit in illius anni rebus exponendis*, non animadvertens grandem annorum decem lacunam, quam in laudato volumine longior ac Romanæ antiquitati iniquior ætas fecit. Deinde Tacitus in aliquo voluminum, quæ modo desiderantur, sed ætate Orosii supererant, scribit: *Sene Augusto Ianus patefactus, dum apud extremos terrarum terminos novæ gentes sæpe ex usu, & aliquando cum damno quæruntur, usque ad Vespasiani duravit imperium*. Igitur cum patefactus sit Ianus, Caio ad bellum proficiscente, quod ille gessit ex Cenotaphio Pisano VLTRA FINIS EXTREMAS POPVLI ROMANI; & ab A. V. 729. quo Augustus Ianum iterum clausit, ad A. usque 748. plurima bella semper defævierunt, intra triennium tantum ante Caii expeditionem in Orientem Ianus claudi potuit. His accedit Augustum A. V. 729. quo iterum Iani portas occlusit, annum ætatis 37. complevisse; at Tacitus *sene Augusto Ianum patefactum* scribit, quod Caio in Orientem cum copiis destinato contigit, cum Augustus annum ageret ætatis LXII. ex quibus satis probabiliter infertur, uti modo dicebam, Augustum post annum 748. Iani postes clausisse.

Hisce

Hisce pariter coniecturis utcunque probabilior videri possit sententia magnæ eruditionis Scriptorum, quos cap. 5. laudavi, videlicet Christum Dominum natum exeunte Decembri A. V. 749. Nam cum traditione Patrum constet pace ubique florente, natum esse Dei Verbum, in similitudinem hominum factum, ac post annum Urbis 751. maxima bella eruperint, eiusdem Servatoris nativitas intra triennium, quo Ianus clausus erat, statuenda est. Nulli vero trium illorum annorum probabilius, quam A. V. 749. alligari suadent ea quæ de annis regni Herodis disputavi. Velleius lib. 2. cum narrasset Tiberium A. V. 749. ineunte (id est post datam virilem togam Caio Cæsari, ut diserte ibidem testatur) Rhodum secessisse, hæc postea subiicit: *Sensit terrarum orbis digressum a custodia Neronem Urbis; nam & Parthus desciscens a societate Romana, adiecit Armeniæ manum, & Germania aversis domitoris sui oculis, rebellavit.* Bellum Parthicum A. V. 752 desinente, incepit; quod ex Ovidio probatum est: Germania vero A. V. 764 teste eodem Velleio, rebellavit. Quare si Velleio hæc primum exorta bella dicuntur post profectum Romam Tiberium, ac Rhodum secedentem, pacem medio eius temporis spatio in orbe Romano fuisse, non obscure idem historicus significavit. Keplerus cap. 11. de Anno nativitatis Christi, scribit anno Iuliano 40. V. C. 748. Germaniam defecisse, ac Parthos rupto fœdere, adiecisse Armeniæ manum, quod Velleius hæc statim post Tiberium Roma digressum, testetur contigisse. Hinc cum circa annos, quibus a variis Scriptoribus nativitas Christi alligari solet, nusquam pax, sed bella continuata contigerint, in hanc tandem sententiam descendit: *Frustra igitur nitimur hic auctoritate Orosii, nec ullum momentum situm est in pace orbis, Ianove clauso ad investigandum annum Christi Natalitium.* In his tamen Keplerus deceptus est, quod statim ac Tiberius Roma Rhodum secessit, bellum Parthicum ac Germanicum erupisse putat, quod plane falsum est. Velleius quidem ob absentiam Tiberii, audaciam barbaros sumpsisse fingit, ac bella contra Romanos restaurasse. At nusquam eodem anno & Neronem profectus Rhodum, ac bella exorta affirmavit. Sane quod repetendum est, lib. 2. cap. 104. scribit ad P. Vinicium consulem statim ac Augustus anno V. 757 mortuo Caio Cæsare, V. Kal. Iulias Tiberium adoptasset: *Non diu vindicem custodemque imperii sui morata in Urbe patria, protinus in Germaniam*

maniam misit; ubi ante triennium sub M. Vinicio avo tuo, clarissimo viro, immensum exarserat bellum. Igitur bellum in Germania inchoatum fuit A. V. 754. auctore Velleio; ac proinde Keplerus perperam id bellum A. V. 748. Velleio auctore, exortum fingit. Bellum etiam Parthicum anno demum 752. inceptum colligitur ex Ovidio, qui lib. 1. de Arte quem scripsit eodem anno 752. Caium Cæsarem nostrum alloquens, ait:

Induit arma tibi genitor patriæque tuusque,
Hostis ab invito regna parente rapit.

Sub idem igitur tempus Parthus regnum Armeniæ invaserat. Profecto miror Keplerum putare Armeniam a Parthis A. V. 748. occupatam, ac Augustum post quadriennium de eadem demum recuperanda cogitasse, ac Caium ad bellum Parthicum cum proconsulari imperio misisse. Ille vero scriptor potuit in excerptis Dionis apud Zonaram discere Armeniam bis defecisse; nempe A. V. 752. iterum rebellasse, quæ cum superius narraverim, haud vacat cum lectorum fastidio repetere. Illud etiam idem Keplerus peccavit, quod Velleium perperam intelligens, negat nascente Christo, pacem in orbe fuisse, ac Romæ Iani postes clausas. Nam pacem in orbe Romano præsertim fuisse Christo nascente, Patres concordi sententia tradidere. Hieronymus in cap. 2. Isaiæ nascente Domino, inquit, *tunc omnia bella cessaverant*. S. Augustinus lib. 18. de Civit. Dei cap. 46. ait: *Regnante ergo Herode in Iudæa, apud Romanos autem immutato Reipublicæ statu, imperante Cæsare Augusto, & per eum orbe pacato, natus est Christus*. Immo ipsa Ecclesia Catholica in fastis Martyrum ad diem 25. Decembris narrat Christum natum *toto orbe in pace composito*. Anno primo vulgaris Epochæ Dionysianæ, quo Caius Cæsar consulatum gessit, bella a Romanis navata sunt, quæ unica Caiana tabula Pisis prodit, in qua Cæsar Augusti filius laudatur, quod consulatum *ultra finis extremos Populi Romani bellum feliciter gerens, peregerat*; ac proinde iuxta Dionysii epocham, anno primo Christi Romani cum Parthis bellum gerebant. Ovidius lib. 1. Fastorum, ubi de Iano fusius loquitur, hæc in fine canit:

Pace fores obdo, ne qua discedere possit,
Cæsareoque diu numine clausus ero.
Dixit, & attollens oculos diversa tuentes,
Adspexit toto quicquid in orbe fuit.

Pax erat, & vestri, Germanice, causa triumphi
Tradiderat domitas iam tibi Rhenus aquas.

Hæc tamen Augustum ac Germanicum palpantis poetæ vota fuerunt. Scripsit Ovidius libros Fastorum, cum exularet in Ponto; quod patet, ex his sub initium lib. 4. eiusdem operis:

Sulmonis gelidi patriæ, Germanice, nostræ,
Me miserum, Scythico quam procul illa solo est.
Ergo age, tam longas sed supprime Musa querelas;
Non tibi sunt mæsta sacra canenda lyra.

Cum natus esset eo anno, quo uterque Consul Hirtius ac Pansa A. V. C. 711. Mutinensi prœlio cecidere, ex 4. Trist. eleg. 9. deportatus est in exilium annos natus quinquaginta; unde in carmine contra Ibin ait:

Tempus ad hoc lustris mihi iam bis quinque peractis.

Et quidem mense Decembris; nam libro 1. Trist. elegia 10. describens iter in Pontum, ait:

Aut hæc me gelido tremere cum mense Decembri
Scribentem mediis Adria vidit aquis.

Itaque anno V. 761. poeta in exilium abiit. Hinc lib. 4. de Ponto eleg. 6. ad Brutum, quod Usserius recte observat, Fabii Maximi ac Augusti mortem deplorans, ait;

In Scythia nobis quinquennis Olympias acta est;
Iam tempus lustri transit in alterius.

Mortem Fabii Maximi sub idem tempus quo decessit Augustus, eiusque causis exponit Tacitus paulo post initium libri primi An. Illi vero e vita decesserunt A. V. 767. quo Ovidius ante octo fere menses, lustrum in exilio expleverat; etenim Olympiadem pro Romano lustro intelligit, uti Dissert. 1. cap. 1. ex aliis eiusdem Poetæ versibus ostendi. Hoc vero lustro continuata in Germania bella Romanos exercuere, quibus etiam Augustus immortuus fuit; uti Tacitus, Dio, ac Svetonius scribunt. Equidem Tacitus lib. 1. ait: *Druso Cæsare, C. Norbano Coss. decernitur Germanico triumphus, manente bello.* Hi Consules quinto mense ab excessu Augusti, magistratum iniere. Ita etiam Ovidius, cum ait: *Vestri, Germanice, causa triumphi* &c triumphum Germanico auguratur. Nam libros Fastorum exul scripsit, vivente adhuc Augusto, ad quem lib. 2. Tristium scribit:

Sex ego Fastorum scripsi, totidemque libellos;
Cumque suo finem mense volumen habet.

Er-

Erratum est eruditissimo Panvinio in libello de Triumphis Romanorum, dum putavit triumphum Germanico peractum A. D. VII. Kal. Iunias C. Cælio, L. Pomponio Coss. V. C. 770. laudari ab Ovidio l. 2. de Ponto elegia prima; ibi enim Tiberii triumphum recitari ex contextu carminis patet, cum de tertia persona cum Germanico loquatur, cui etiam triumphum ominatus, ait:

Te quoque victorem Tarpeias scandere in arces,
Læta coronatis Roma videbit equis.
Maturosque pater nati spectabit honores,
Gaudia percipiens quæ dedit ante suis.

Nempe *Tiberius* Germanici per adoptionem *pater*; de cuius triumpho ibidem loquitur, similem quandoque Germanico filio agendum vaticinatus. De eodem triumpho A. V. 766. Tiberio peracto, scribit lib. 3. de Ponto eleg 4. ad Rufinum, ad quem libellum de eodem triumpho mittit; qui tamen interiit. Scaliger in notis Eusebianis num. 2033 ait de Ovidio: *Natus autem anno tertio Iuliano. Erat ergo annorum quinquaginta duorum solidorum, cum excessit ex Italia. Scribebat elegiam IX. lib. 4. Ponti, octavo anno exilii Iuliano LXI. nam ibi Pomponium Flaccum Gracini fratrem fasces proximo Ianuario sumpturum dicit.* Peccat biennii fere metachronismum. Ovidius diem natalem suum describit lib. 4. Trist. eleg. 10.

Hac est armiferæ festis de quinque Minervæ,
Quæ fieri pugna prima cruenta solet.

Itaque natus est A. V. 711. a parilibus die XIII. Kal. Aprilis, quæ est altera Quinquatruum Minervæ, ac prima, qua *pugnæ cruentæ* in arena fiebant, eodem lib. 3. Fast. scribente:

Sanguine prima vacat, nec fas concurrere ferro;
Causa quod est illa nata Minerva die.
Altera, tresque super rasa celebrantur arena;
Ensibus exsertis bellica læta Dea est.

Dies 19. Martii erat prima Quinquatruum Minervæ ex eodem ibidem, qua fas non erat ferro concurrere. Igitur die 20. Martii natus est Ovidius. Aldus Manutius in vita Ovidii scribit eundem natum die XIV. Kal. Aprilis, qui erat prima quinquatrium; cum tamen poeta diserte dicat se natum altera die, qua primum in arena pugnabatur. Ex his contra Scaligerum constat Ovidio die 20. Martii a parilibus A. V. 761. *lustra bis quinque peracta*, ac proinde mense Decembris annum agentem quinquagesimum

primum ex Italia in exilium sub custodia profectum. Hinc lib. 4 de Ponto eleg. 14. ad Carum cum mortis Augusti, ac successionis Tiberii mentionem hisce versibus fecisset:

Materiam quæris? laudes de Cæsare dixi;
Adiuta est novitas numine nostra Dei.
Nam patris Augusti docui mortale fuisse
Corpus, in ætherias numen abisse domos:
Esse parem virtute patri, qui fræna rogatus,
Sæpe recusati ceperit imperii.

Cum hæc, inquam, cecinisset, annum exilii manifeste designans, addit:

—— sed me iam, Care, nivali
Sexta relegatum bruma sub axe tenet.

Augustus obiit die 19. Augusti A. V. 767. ac insequens hiems sexta sibi transigi Ovidio dicitur *sub axe nivali*, hoc est in exilio Pontico. Quare primam hiemem ibidem egit A. V. 762. cum præcedentem hiemem mense Decembri ex Italia discedens, in longiori itinere sub custodia in Pontum deportatus, consumpserit. Porro eo sexennio exilii Ovidiani sævissima, ut dixi, bella contigerunt, ut quæ de Iano clauso idem cecinit, pura puta poetæ vota censenda sint.

Hucusque intra Iani postes clausus, Caium ad Orientales provincias iter facientem sequi non potui; e Iani templo tandem egressus, Caii vestigiis insisto. Illum Græcia quæsitissimis honoribus excepit, non tam ipsum quam Augustum patrem adulata. Inde in Eubœam transmisisse Cæsarem vetus inscriptio apud Chalcidem insulæ primariam urbem indicat, laudata a Grutero pag. 1084.

ΓΑΙΟϹ ΚΑΙϹΑΡ
ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟϹ
ΚΑΙϹΑΡΟϹ ϹΕΒ
ΥΙΟϹ

GAIVS. CAESAR
IMPERATORIS.
CAESARIS. AVG.
FILIVS

Cum Samum traiecisset, ac classem adornasset, fœderatorum regum legationes excepit, quibus felicem faustumque in Asiam adven-

ventum gratulabantur, auxiliares copias ac commeatum eidem polliciti. Svetonius cap. 21. scribit Tiberium Caii Cæsaris privigni sui salutandi gratia, Rhodo Samum navigasse. Dio vero in fragmentis lib. 55. ait: *Caio autem ad bellum Armeniacum misso, Tiberius in Chium profectus, et se submisit; neque Caio solum, sed omnibus qui cum eo erant.* Velleius perpetuus imperantis Tiberii adulator, locum colloquii omittens, narrat Caium in Syriam missum, *convento prius Tiberio Nerone, cui omnem honorem, ut superiori habuit.* Secus tamen laudatus Svetonius de Tiberio scribit: *Namque privignum Caium Orienti præpositum, cum visendi gratia traiecisset Samum, alieniorem sibi sensit ex criminationibus M. Lollii comitis & rectoris eius.* Auctor est Tacitus lib. 3. Annal. a Tiberio Sulpicii Quirini officia in se laudata, *incusato M. Lollio, quem auctorem Caio Cæsari pravitatis ac discordiarum arguebat.* Cum Lollius iuvenem Cæsarem uni sibi uti rectori in omnibus addictum esse vellet, eundem Tiberio alieniorem fecit, ne vitricum in consiliorum societatem per literas saltem adsciseeret: utque unus ipse summa Caii potestate in universo Oriente pro arbitrio abuti posset. Antequam ad ulteriora progrediar, ostendendum mihi est Caii Cæsaris cum Tiberio congressum, sive apud Samum, sive apud Chium, contigisse A. V. 753. Iuliano 45. ex hoc enim priori anno expeditionis Caii exacte stabilito, non solum eiusdem in Oriente gesta maxime illustrantur, verum etiam facile ostenditur, quos in anachronismos plerique lapsi sint, qui cum anno natali Christi Domini Sulpicium Quirinum Syriæ præsidem, eundemque Caii post obitum Lollii, rectorem faciant, annos expeditionis Cæsaris sibi deque turbarunt. Unus nobis Svetonius audiendus est, qui Tiberii vitam usque ad imperium post obitum Augusti occupatum, per tempora ac rerum eidem gestarum speciem exequitur; quem tamen ordinem in describenda vita Augusti, neutiquam se tenere fatetur cap. 9. in Augusto. Igitur Svetonius cap. 11. narrata relegatione Iuliæ, quæ contigit circa postremos menses A. V. 752. de Tiberio scribit: *Transacto autem Tribunitiæ potestatis tempore, confessus tandem nihil aliud secessu devitasse se, quam æmulationis cum Caio Lucioque suspicionem, petiit, ut sibi securo ab hac parte, corroboratis his, & secundum locum facile tuentibus permitteretur revisere necessitudines, quarum desiderio teneretur. Sed neque impetravit,* &c. Demonstratum est superius cap. 3.

cap. 3. ex Dione ac Velleio Tiberium anno V. 748. potestatem Tribuniciam, in quinquennium ab Augusto accepisse; igitur Tiberius Tribuniciæ potestatis quinquennio anno V. 753. transacto, Romam redeundi facultatem ab Augusto per literas petiit, nec impetravit. Tum Svetonius ab his caput insequens 12. exorditur: *Remansit ergo Rhodi contra voluntatem; vix per matrem consecutus, ut ad velandam ignominiam, quasi legatus ab Augusto abesset. Enimvero tunc non privatum modo, sed etiam obnoxium & trepidum egit, mediterraneis agris abditus, vitansque præter navigantium officia, quibus frequentabatur assidue.* Et postea: *Et accesserant majoris sollicitudinis causa, videlicet cum Samum ad Caium privignum transmittens, illum alieniorem sibi sensit ex criminationibus M. Lollii comitis & rectoris ejus.* Hinc cum etiam intellexisset se in suspicionem venisse, per quosdam beneficii sui centuriones a commeatu castra repetentes, mandata ad complures ambigua dedisse, quibus militum fidem tentare ac sollicitare videbatur, quo procul se a novandis rebus ostenderet: *Eam quoque*, ait Svetonius cap. 13. *& armorum solitas exercitationes omisit; redegitque se, deposito patrio habitu, ad pallium & crepidas; atque in tali statu BIENNIO fere permansit, contemptior in dies & invisior.* At ex Velleio constat Tiberium Romam reversum anno V. 755. adhuc Lucio Cæsare superstite, qui ex Pisanis tabulis obiit mense Augusto ejusdem anni. Hinc infertur Tiberium circa æstatem anno V. 753. deposita toga, ad pallium ac crepidas se redegisse, ut BIENNIO *fere* in tali statu permansisse dici possit, antequam Romam reverteretur. Interea Cajo Cæsare in Asia ac reliquis in Oriente provinciis summo cum imperio degente, nobilissimæ urbes, in quas Græci colonias deduxerant, nummos Cæsaris effigie obsignarunt, quo suum erga Augusti filium obsequium publicarent. Nummum Smyrnæorum Tristanus edidit: alterum Nicææ in Bithyniæ urbis numisma vidi in elegantissimo eodemque ditissimo scrinio Illustrissimi & Excellentissimi D. Petri Mauroceni Veneti Senatoris, quem uti præcipui in urbe rerum domina magistratus summa cum laude gesti publice commendant, ita eundem eruditæ antiquitatis studium privatim etiam exornat. Quamvis autem Caius Cæsar ibidem obsignatus, *Augusti filius* non legatur, quod literæ detritæ sunt; ex alio tamen numismate plane persimili, quod in cimeliis laudati alias Comitis Johannis Lazari Patavini servatur, cujusve hic

 po-

posticam partem produco; nostrum Caium Cæsarem designatum existimo.

CAPUT XI.

Romanæ in Oriente provinciæ describuntur. Divisio provinciarum ab Augusto instituta. Asia, ac Bithynia cum Paphlagonia provinciæ Populi Romani a Proconsulibus annuis administratæ. Item Cyprus, ac Creta cum Cyrenis. Galatia, Lycaonia, ac Pisidia in formam provinciæ, Amynta rege mortuo, redactæ, Legatum proprætorem ab Augusto accipiunt. Pamphylia initio libera: sub Augusto proprio rectori subdita. Cilicia quando a Romanis occupata, fusius disputatur. Communis ea de re sententia expenditur. De tribus diœcesibus ab eadem abstractis Sigonii opinio examinatur. Ciliciam non spectasse ad iurisdictionem præsidis Syriæ contra Baronium ostenditur. Syriæ Legatus proprætor consularis ab Augusto impositus cum legionibus. Reges Orientis socii & amici P. R. Archelaus Cappadociæ Rex. Quot illi provinciæ subditæ. Polemo ac Pythodoris Ponti & Trapezuntis. Tarcondimotus Ciliciæ superioris circa Amanum. Antiochus Commagenus. Archelaus Ethnarcha Iudæorum cum vicinis Tetrarchis. Iamblicus Emesenus. Aretas Nabatæus. Reges Armeniæ maioris. Plura de singulis adnotantur.

ANtequam Caium Cæsarem in Syriam vicinasque provincias deduco, operæ pretium me facturum putavi, si prædicerem quæ tum Romanæ in Asia provinciæ fuerint, quinam eisdem rectores imponerentur, qui reges ac dynastæ socii & amici Populi Romani fuerint, cum Caius in Orientem advenit. Augustus

cum

cum post mortem M. Antonii, totius Romani orbis imperium occupasset, veritus ne Populus Romanus ad amissam libertatem recuperandam aspiraret, ac functum avunculi casum subinde perpendens, non modo uti cap. 8. dixi, imperium ad decennium tantum accepit; verum etiam plerasque provincias Senatui Populoque Romano regendas dimisit. De Asiaticis hic tantum sermonem instituo. Ille autem in Asia sibi retinuit Syriam, Phœnicem, Ciliciam, ac mortuo Amynta rege, Galatiam, Lycaoniam, atque Pisidiam, insuper Pamphyliam ac Cyprum; quam tamen insulam postea populo concessit. At provinciæ Senatus ac Populi R. in Oriente erant Asia, Bithynia cum Propontide, & quibusdam Ponti partibus, ac Paphlagonia post Philadelphi regis excessum. Horum auctores sunt Strabo, qui Augusto imperante vivebat in fine libri 17. ac Dio lib. 53. Asia provincia Populi R. regionem continebat cis Halym ac montem Taurum, Galatis exceptis, & gentibus, quæ Amyntæ paruerant, Bithynia item ac Propontide, teste laudato Strabone. Intra Asiaticam diœcesim erant Ionia, maior ac minor Phrygia, Lydia, Mysia, Caria, ac Pergamus. Hanc sibi ab Attalo testamento legatam, Romani obtinuerant, qui cum eas tantum in Asia provincias primo possiderent, easdem Asiæ nomine nuncuparunt, cum alias Asia alteram orbis terrarum partem ab Europa atque Africo distinctam significaret. Initio erat provincia prætoria, quam Senatores Romæ prætura functi, sortiebantur. Cicero libro primo epistola 1. ad Q. fratrem Asiæ pretorem, ait: *Quam iucunda tandem præturæ comitas in Asia potest esse? in qua tanta multitudo civium, tanta sociorum, tot urbes, tot civitates unius hominis nutum intuentur*. Laudat ibi Ioniæ ac Cariæ urbes ab eodem restauratas, ac sublata Mysiæ latrocinia. Extant apud Ciceronem plures epistolæ ad Asiæ pretores datæ; nec vacat rem certam addensatis testimoniis comprobare. At postquam Augusti decreto Asia populo restituta fuit, viri consulares ad eandem regendam mitti cœpere, atque Asia ex prætoria evasit provincia proconsularis. Dio libro 53. scribit: τῇ δὲ βουλῇ ἰδίᾳ μὲν τῷ ὑπατικῷ τήν τε Ἀφρικὴν καὶ τὴν Ἀσίαν &c. quæ perperam interpres legit: *Senatoribus autem seorsim Africam & Asiam*; cum latine reddere debuisset: *Senatoribus autem seorsim consularibus Africam & Asiam; prætoriis reliquas provincias adscripsit*; siquidem & prætores erant e numero Senatorum. Ex hac mutatione per Augustum facta, Scrip-

tores

tores qui postea res Romanorum literis consignarunt, rectores Asiæ ante imperium Augusti proconsules nominarunt; qui tamen reapse prætores seu proprætores extitere. Velleius libro 2. scribit Cæsarem opem contra piratas imploraturum, adiisse *Iuniam proconsulem* Asiæ; qui tamen erat prætor, uti recte Plutarcho in Cæsare appellatur. Ita pariter Svetonius in Augusto capite 3. nominat Q. Tullium Marci Ciceronis fratrem *proconsulatum Asiæ administrantem*; quem tamen Cicero laudatus *Prætorem* vocat. Cornelius etiam Nepos in vita Attici scribit illum noluisse ire cum Q. Cicerone legatum in Asiam: *Non enim decere se arbitrabatur, cum præturam gerere noluisset, affectam esse prætoris*. Bello quidem in Asia excitato, consules, florente Republica, Asiam provinciam sortiebantur. Cum Aristonicus Eumenis regis ex pellice filius, Asiam paternam hæreditatem sibi armis vindicaturus, cum copiis irrepsisset, Licinius Mucianus Crassus Proconsul Asiam sortitus est, eumdemque Proconsulem appellat Velleius libro 2. Hinc perperam Florus lib. 2. cap. 20. de Aristonico ait: *Crassi quoque prætoris cæcidit exercitum*. Etenim Asiam ex consulatu sortitus fuerat, ac proinde prætor dici non potuit. Ita eius successor M. Perperna, dein M. Aquillius post consulatum Asiam proconsules cum exercitu obtinuere; & Aquillius in fastis Capitolinis Proconsul inscribitur. Subiicio fragmentum Capitolinum a Panvinio ac Sigonio suppletum.

m'. aquili VS. M'. F. M'. N. PRO. COS. AN. DCXXVII
ex asiA. III. IDVS. NOVEMBER

Ita Asia pacata, prætores rursus eidem impositi fuere, quos inter eminuit Q. Mucius Scævola augur, qui in Dialogo de Oratore lib. 1. Ciceronis ore loquens ait: *Cum ego prætor Rhodum venissem*; ex quibus in vicina Asia prætura functus apparet. At paullo post L. Cassius Proconsul in Asiam missus fuit, ut Nicomedem in Bithyniam, & Ariobarzanem in Cappadociam reduceret Appiano in Mithridaticis pag. 186. Cassius dicitur *τῆς Ἀσίας ἀνθύπατος*: *Asiæ proconsul*. Quo magistratum gerente, Mithridates bellum Romanis intulit, quod Sylla, Lucullus, ac Pompeius cum imperio proconsulari administrarunt. Quod tamen bellum quoties, inita pace, interpolabatur, Prætores rursus Asiam provinciam obtinebant. Ita Svetonius in Iulio cap. 2. meminit M. Thermi Asiæ prætoris; ac C. Neronis prætoris eiusdem pro-

vinciæ Cicero in Verrina tertia, antequam Mithridates bellum renovaret, quod tertium fuit ab eodem rege Romanis illatum. Tunc L. Lucullus, teste Velleio libro 2. *septem annos ex consulatu Asiam tenuit*, cui Pompeius succedens, Mithridatem intra veteres Ponti fines redegit. Quare eodem procul ab Asia Romana provincia submoto, ac tandem extincto, Asia ad pretorum jus rediit; quos inter fuit Valerius Flaccus, quem a provincialibus accusatum Cicero defendit. Illi autem Q. Cicero successit, ac per triennium res Asiaticas administravit; item Q. Thermus, cui libro 13. Fam. plures epistolas Cicero scribit, inscriptas *Q. Thermo Propretori*; & lib. 8. epist 8. Asia in octo provinciis pretoriis a M. Cœlio includitur. Verum postquam ab Augusto Asia administrari Populo Romano concessa fuit, proconsularis provincia facta est, eique Senatores post gestum consulatum impositi fuerunt. Iosephus tres eorundem nominat lib. 16. Antiq. cap. 10. & primo quidem C. Marcium Censorinum consulem A. V. 746. Legitur etiam ibidem: *C. Norbanus Flaccus Proconsul Sardianorum Magistratibus S.* Is A. V. 730. consul fuerat. Denique hæc ibi habentur: *Iulius Antonius Proconsul scripsit Ephesiis*. Hic vero A. V. 744. consulatu perfunctus fuerat.

Altera P. R. provincia in Asia erat Bithynia cum Paphlagonia, Propontide, ac quibusdam Ponti partibus. Strabo in fine lib. 17. Bithyniam inter decem Populi R. provincias pretorias numerat. Tacitus lib. 1. Annal. ait: *Nec multo post Granium Marcellum pretorem Bithyniæ quæstor ipsius Cæpio Crispinus majestatis postulavit*. Mercerus ac Lipsius in notis pro voce *pretorem* contendunt *Proconsulem* reponendum, cum ex epistolis Plinii constet Bithyniam a Proconsulibus administratam. Haud tamen arbitror textum Taciti corrigendum. Etenim Augustus Senatui ac Populo teste Strabone laudato, assignavit provincias [illegible]: *duas quidem consulares, decem autem pretorias*, & has inter Bithyniam recenset. Provinciæ consulares erant Asia & Africa, in quas viri consulares tantum mittebantur, cum in reliquas decem Senatores pretura Romæ functi, destinarentur; unde & provinciæ Pretoriæ appellatæ. Idem vero Augustus ex Dione lib. 53. *Proconsules eos dici voluit, non modo duos istos consulares, sed reliquos etiam pretorios, aut qui pretoriorum loco haberentur*. Svetonius etiam cap. 7. de Vita Augusti ait: *Provincias validiores & quas annuis magistratuum imperiis re-*

gi

gerere facile nec tutum erat, ipse suscepit; ceteras Proconsulibus sortito permisit. Itaque decreto Augusti rector Bithyniæ proconsul dicebatur. At quod ii, qui in Bithyniam mittebantur, pretura, non autem consulatu defuncti fuerant, Bithynia provincia pretoria dicebatur, ac ob id rector eiusdem Granius Marcellus *pretor* Tacito nuncupatur; cui tamen lib. 16. C. Petronius *Proconsul Bithyniæ & mox consul* nominatur; hic decreti Augusti, illic pretoriæ provinciæ rationem habuit. Strabo lib. 3. pag. 115. de Bætica scribit: *Bætica Populo attributa, mittiturque in eam prætor*; græce enim, στρατηγός, hoc est *prætor* eidem dicitur, quod nempe vir prætorius Bæticæ imponebatur. Profecto Pighius tom. 3. ad A. V. 796. Umbonem Silonem minus recte *Bæticæ proprætorem* appellat; siquidem rectores provinciarum Cæsaris eo tantum nomine vocabantur. Ceterum Latini scriptores in rectoribus provinciarum nominandis, vetusta liberæ Reipublicæ nomina passim usurparunt, uti pluribus exemplis proxime ostendi. Plinius a Traiano Bithyniæ rector impositus; lib. 10. epist. 109. petit ab eodem, quid iuris habere velit Bithynas ac Ponticas civitates in pecuniis exigendis, additque: *Ego inveni a Proconsulibus concessam eis protopraxiam*. Et sæpius quosdam eius provinciæ *Proconsules* suos decessores nominat. Verum sub Traiano Bithynia ac Pontus non amplius populi, sed Imperatoris provinciæ erant. Extat vetus elogium Gruteri pag. 454.

C. PLINIVS. C. F. C. N.
CAECILIVS. SECVNDVS
COS. AVGVR. LEGAT. PRO. PRAET
PROVINC. PONT. CONSVLARI. PO
TESTATE. IN. EAM. PROVINCIAM. AB
IMP. CAESARE. NERVA. TRAIANO
AVG. GERMANICO. MISSVS, &c.

Recte autem dicitur *consulari potestate*, non imperio, in eam provinciam missus; imperium enim absolutam belli gerendi, seu rei militaris administrandæ potestatem designabat; potestas vero civilis iurisdictionis exercendæ liberam facultatem, uti optime adnotarunt Panvinius lib. 1. Fast. ad annum V. 428. & Sigonius lib. 3. de Antiq. iure provinc. cap. 5. Proconsules stante Republica, semper cum imperio in provincias mittebantur; sub Au-

gustis vero Proconsules, quod pacatis provinciis praeficiebantur, cum consulari potestate, sed sine imperio ac exercitu, in provinciis sibi a Senatu P. Q. R. decretis, civilem tantum iurisdictionis habebant. Tacitus lib. 1. Annal. *proconsulare imperium* latiori significatione usurpavit, cum dixit Achaiam ac Macedoniam *proconsulari imperio* levatam, ac Caesari traditas; nempe imperium pro civili potestate accepit. Plinius vero quamvis legatus propraetor Traiani Augusti, quod sine exercitu, sive legionibus Bithyniam regebat, consulari tantum potestate praeditus inscribitur.

Rectori Bithyniae, sive is praetor, sive proconsul appelletur, suberat magna pars Ponti, nempe ab Heraclea, quae prior urbis Ponti erat versus Bithyniam, usque Amisum. Reliquum regni Pontici possidebat Pythodoris regina, uti mox explicabo. Nobiliores urbes praeter Heracleam, erant Amisum patria Strabonis geographi, urbs libera, sociis ac foederata P. R. a Lucullo libertate donata; ex Appiano in Mithridaticis pagin. 228. quam eidem Augustus confirmavit; teste Strabone lib. 12. pag. 379. Sinope etiam civitas; in quam Romana deducta fuit, quo eam nomine appellat Plinius lib. 10. epist. 92. & 93. Strabo vero ait; *Nunc Romanorum cepit coloniam, quae in partem urbis & agri venit*; eidemque dicitur *ponticarum urbium praestantissima*. Ad ius etiam proconsulis Bithyniae spectabat Paphlagonia ex Plinio epist. 36. lib. 10. quod antea iussisse Augustum colligitur ex M. Agrippa, qui apud seniorem Plinium lib. 5. cap. 27. extra dioecesim Asiaticam Paphlagoniam collocat, quae ad occasum Bithyniae, a septentrione Ponto erat finitima. Strabo lib. 12. ait. *Nunc Romani habent, quum stirps regia defecit*. Item: *Ultimus Paphlagoniae rex fuit Deiotarus Castoris filius cognomento Philadelphus Morzeos regiam habens, & Gangra parvum oppidum cum arce*. Antistes Gangrensis postea fuit Primas totius Ecclesiasticae provinciae Paphlagoniae; ac epistolam synodicam episcoporum eius provinciae ad Leonem Augustum pro concilio Calchedonensi, omnium primus subscribit *Proterius Episcopus Gangrenae metropolis S. Dei Ecclesiae*. Porro Castor Straboni nominatus, erat Deiotari regis Galatiae ex filia nepos, qui avum apud Caesarem A. V. 709. accusavit; quem Cicero in oratione pro Deiotaro hisce perstringit: *Vos vestra fortuna, Castor, non potestis sine propinquorum calamitate esse contenti. Rex enim Deiotarus vestram familiam abiectam & obscuram e tenebris in lucem evocavit*,

tavit. Quis tuum patrem antea qui esset, quam cujus gener esset, audivit? Cum vero Deiotarus post paucos menses accepisset Cæsarem Romæ necatum fuisse, Castorem aggressus apud Gorbeium ipsum *& uxorem ejus filiam suam trucidavit*, ex laudato Strabone lib. 12. pag. 393. At post pugnam Philippensem, scribit Dio lib. 48. *Castori etiam eidem Attali & Deiotari in Gallograecia defunctorum ditio tradita est* A. V. 714. Debuit dicere *Deiotaro*, non Castori. Dio non semel filios alieno nomine, videlicet patrum eorundem appellat. Ita ad A. V. 759. pro Archelao ponit *Herodem Palæstinum*, qui Archelai pater fuit, & ad annum V. 734. Artaxiam regem Armeniæ vocat *Artabazem*, qui illius pater fuerat. Inter reges qui bello Actiaco in castris Antonii fuere, nominatur Plutarcho Philadelphus rex Paphlagoniæ, ubi dicit: *Desciverunt reges nonnulli ab Antonio, ut Amyntas & Deiotarus*. Dio lib. 50 de M. Titio & Statilio Tauro Augusti legati scribit; socium sibi *Philadelphum regem Paphlagoniæ* adscivisse. Hic Deiotarus dicebatur cognomento *Philadelphus*, teste Strabone mox cit. quo mortuo, Augustus ejus regnum Bithyniæ provinciæ adjunxit. Hactenus de duobus provinciis P. R. in Oriente, Asia atque Bithynia. De Cypro tertia P. R. provincia maritima quædam mox subjiciam.

Augustus ceteras Asiæ provincias sibi per legatos consulares, vel prætorios, seu etiam equestris ordinis regendas reservaverat. Prima quidem utrique provinciæ P. R. finitima erat Galatia cum Lycaonia, Pisidia, & Isauria, quæ antea regis Amyntæ regnum constituebant. Is antea fuerat Deiotari Gallogræcæ regis scriba, qui eodem defuncto, Pisidiam cum regio titulo anno V. 714 ab Antonio Triumviro obtinuit; ex Appiano lib. 5 Bel. civ. pag. 715. Idem postea Antonius ex Dione libro 49. ad annum V. 718. Amyntam *Galatiæ regem constituit, Licaoniæ Pamphiliæque partibus adiectis*. Isauriam pariter eidem datam testatur Strabo mox laudatus. Lycaonia, Pisidia, & Isauria anno V. 703. erant intra Romanam diœcesim Proconsulis Ciliciæ. Nam Cicero id temporis Ciliciæ proconsul iisdem provinciis ius dicebat ex lib. 5. ad Atticum epist. 21 & lib. 13. Fam. epist. 66. ad P. Servilium proconsulem Asiæ ait sibi tres diœceses Asiaticas attributas. Lege Sigonium lib. 1. de Antiq. iure provinc. cap. 11. Amyntas quosdam tyrannos qui Tauri iuga tenebant, bello aggressus, expugnavit, eorumque ditiones suo regno, adiecit. Strabo lib. 12.

In

In latere Isauria, inquit, *est Derbe, sedes Antipatri Derbai maxime adhaerens Cappadociae. Mea aetate & Isauriam & Derbem habuit Amyntas, cum Antipatrum illum Derbaeum per insidias sustulisset*. Hic Antipater olim amicus fuerat Ciceronis, qui ad Q. Philippum Asiae proconsulem l. 13. epist. 73. scribens: *Cum Antipatro Derbete mihi non solum hospitium, verum etiam summa familiaritas intercedit. Ei te vehementer succensuisse audivi, & moleste tuli* &c. Derbe erat urbs Lycaoniae; ex Actis Apostolorum capit. 14. inter episcopos eius provinciae, qui subscripserunt synodum Calchedonensem tom. 4. Concil. edit. Labbei pag. 791. recitatur *Paulus Derbensis*. Strabo l. 12. pag. 392. cit. de eodem Amynta ait: *Idem Isauriam quoque a Romanis accepit; quia & regiam sibi istic condidit, antiqua Isauria eversa*. Item ibidem. *Cum Antiochiam Pisidiae conterminam haberet, & usque ad Apolloniadem Apameae Ciboto confinem, ac quaedam ad montium latus pertinentia, nec non Lycaoniam: conatus est eos exscindere, qui e Tauro in istam regionem, quae Phrygiae erat atque Ciliciae, excursiones faciebant. Itaque cepit multa castella nunquam antea expugnata, de quibus Cremna fuit*. Bello Actiaco interfuit ex Velleio lib. 2. ac Dione l. 50. At Plutarchus in Antonio numerat Amyntam inter reges, qui domi morantes, Antonio tamen auxiliares copias miserunt. Verum postea scribit Amyntam cum Deiotaro Philadelpho e castris Antonii ad Caesarem transfugisse, cum Antonius illum ad conducendos stipendarios milites in Macedoniam ac Thraciam misisset. Augustus eius defectionis gratia, non modo regnum eidem confirmavit, verum etiam auxit, data eidem aspera Cilicia, quam Antonius Cleopatrae cum Cypro donaverat. Strabo lib. 14. scribit Archelaum regem Cappadociae possedisse *totam asperam Ciliciam, excepta Seleucia, quomodo & Amyntas prius habuit, & ante hunc Cleopatra*. Infelicem huius regis exitum prodit Strabo lib. 12. laudato: *Ceterum*, inquiens, *Amyntas Cremna capta, cum in Homonadenses expeditionem fecisset, qui maxime putabantur inexpugnabiles, & iam pleraque loca cepisset, ipsorum quoque tyrannum sustulisset, dolo uxoris captus est*. Augustus, Amynta ab Homonadensibus necato, eiusdem regnum anno V. 726. in provinciam redegit, M. Lollio propraetore imposito. Dio lib. 53. scribit: *Amynta mortuo, regnum filiis eius Augustus non tradidit, sed provinciam P. R. fecit, atque exinde Gallogra-*

Isauria cum Lycaonia Romanum habere praefectum coepit. Oppida Pamphyliae, quae prius sub Amynta fuerant, suae sunt libertati restituta. Ciliciam vero asperam Archelao regi tradidit, ut ex Strabone notavi, ac rursus ex Iosepho ostendam. Strabo lib. 12. cit. *Sagalessus*, inquit, *sub eo est Romanorum praefecto, qui Amyntae Regnum gubernat universum.* In vetusto codice latino subscriptionum synodi Calchedonensis tom. 4. legitur *Phoeblenus Salagessutanus* inter episcopos Pisidiae; recte tamen scribitur Act. 1. pag. 91. Σαγαλασσοῦ. Extat in gaza Medicea insigne numisma Imperatoris Claudii Gothici cum epigraphe in postica: ΣΑΓΑΛΑССЕΩΝ. Hinc habemus Augusti in Asia provinciam, quam Galatia, Lycaonia, Pisidia, ac denique Isauria componebant. Selgenses Pisidiae populi, quorum *urbem magnam* laudat Arrianus lib. 1. de Exped. Alexandri, ac Strabo lib. 12. propriam libertatem adversus Amyntam ac superiores reges defenderant. At inquit Strabo ibidem pag. 193. *Nunc prorsus subditi sunt Romanis, censenturque in provincia, quae Amyntae paruit.* Plinio lib. 5. cap. 27. dicitur *Lycaonia in Asiaticam iurisdictionem versa*, sed haec postea contigere. Eutropius lib. 7. ubi de gestis Augusti scribit: *Galatia quoque*, inquit, *sub hoc provincia facta est, cum antea regnum fuisset; primusque eam M. Lollius pro praetore administravit.* Is est Lollius, quem Augustus Caii Caesaris iuventae rectorem imposuit. In vetustis Inscriptionibus propraetoris Galatiae mentio fit pagina 1013. 4.

Altera Augusti in Asia provincia erat Pamphylia, in quam Romanorum primus Cn. Manlius, Antiocho Syriae rege superato, legionum aquilas intulit A. V. 565. Scribit de eodem Livius lib. 38. cap. 15. *Termesso pacem dedit, quinquaginta talentis argenti acceptis, item Aspendiis, ceterisque Pamphyliae populis.* Legati vero Antiochi cum illum convenissent, *pecuniam in Pamphyliam, frumentumque ex pacto cum L. Scipione foedere iussi advehere.* Altero anno, cum Perga urbs Pamphyliae regio praesidio teneretur, Antiochus, Manlio petente, militem inde revocavit. Cum vero rex pacem ea conditione obtinuisset, ut Asiam cis Taurum Eumeni Pergami regi redderet, inquit Livius: *De Pamphylia disceptatum inter Eumenem & Antiochi legatos cum esset, quia pars eius citra, pars ultra Taurum est: integra res ad Senatum reiicitur.* Pamphylios libertate donatos colligo ex eodem Livio lib. 44. ubi ait eorundem legatos Romam auream

coro-

coronam ingenti ponderis dono ad Senatum attulisse : *Benigneque* , inquit , *amicitiam renovare volentibus legatis responsum*. Itaque A. V. 585. erant liberi , cum legationes de societate & amicitia renovanda destinarent . Urbes tamen Pamphyliæ cis Taurum videntur regno Eumenis adiectæ , cum una cum Attali hæreditate in potestatem P. R. venerint , vel forte confectis belli Asiatici contra Aristonicum reliquiis , M. Aquilius Pamphyliam partem Cariæ ac Phrygiæ finitimam , in provinciæ formam redegit , quam ab Asiatica mox diœcesi separatam fuisse indicat Sylla ibidem prætor constitutus . Auctor Vir. virorum illust. de Cornelio Sylla ait : *Prætor provinciam Ciliciam habuit* ; quo tamen nomine Phrygiam minorem , Pamphyliam , ac partes Pisidiæ ac Lycaoniæ venisse mox , ubi de Cilicia sermonem faciam , ostendo . Romanus in Pamphylia magistratus A. V. 665. bello primo Mithridatico apud Romanorum rerum Scriptores reperitur . Is est Q. Oppius eo ipso anno quo L. Cassius proconsul Asiam regebat . Utriusque meminit Appianus in Mithridaticis pag. 181. cui pag. 816. dicitur Λεύκιος Κάσσιος ὁ τῆς Ἀσίας ἀνθύπατος : *Lucius Cassius Asiæ proconsul* . Pighio ad A. V. 664. *Q. Oppius Asiæ proconsul* ac successor L. Cassio adstruitur . At Usserio A. 86. ante vulgatem epocham Christi *Q. Oppius Pamphyliæ proconsul* appellatur . In Epitome Liviana libro 77. legimus : *Mithridates Asiam occupavit , Q. Oppium Proconsulem , item Aquillium legatum in vincula coniecit* . At mihi fere certum est Q. Oppium non Proconsulem , sed prætorem fuisse . Appianus pag. 184. ait : Ῥωμαίων στρατηγὸς Κόιντος Ὄππιος : *Romanorum prætor Q. Oppius* . In oratione ad Athenienses pro Mithridate contra Romanos habita apud Athenæum lib. 5. Ῥωμαίων δὲ στρατηγὸς περὶ Παμφυλίαν Κόιντος ὁ Ὄππιος : *Romanorum autem prætor in Pamphylia Q. Oppius* . Idem ex Cicerone colligo , qui in oratione pro Flacco num. 47. ait : *Revocarem animos vestros ad Mithridatici belli memoriam , ad illam universorum civium R. per tot urbes uno puncto temporis miseram crudelemque cædem , prætores nostros deditos , legatos in vincula coniectos* . At Mithridates unum Q. Oppium a Laodicensibus deditum cepit , ac Manium Aquillium apud Mitylenem captum , catena vinctum per Asiæ urbes circumtulit , quem Appianus pag. 184. *legationis huius & belli auctorem præcipuum* vocat ; & pag. 176. ait Nicomedem & Ariobarzanem in sua regna a Romanis deductos , *legatione ad hoc missa , cuius princeps erat*

Ma-

Manius Aquillius. Athenæus in memorata oratione ad Athenienses habita, gesta Mithridatis commendans, ait; *Romanorum prætor Q. Oppius in Pamphylia deditus, & in vincula coniectus sequitur. Manius* (non *Marcus*,) *Aquillius vir consularis, & qui de Sicilia triumphavit, longa catena nexus cum Bastarne quodam procero cubitos quinque pedes ab equite trahitur*. Hos igitur ambos idem Cicero appellat, ac Q. Oppium *prætorem*; Manium vero Aquillium legatum nuncupat. Ex his tamen non infertur Q. Oppium prætorem ius Pamphyliæ dixisse; nam cum bellum non uno loco contra Mithridatem gerendum foret, Senatus Romanus L. Cassio Proconsuli imperio in Asia prorogato, Q. Oppium prætorem illuc cum novis copiis forte destinavit, ut ditiones Romanas, ac sociorum & amicorum P. R. tutaretur; hoc enim sæpius contigit, ac bello secundo Punico in Italia una simul variis in provinciis exercitibus, præter consules, præerant Proconsules, ac prætores. Hæc forte contentiosi quidam reponere possent; ad quorum tamen sententiam non accedo, qui antea Syllam Ciliciæ prætorem fuisse scio. Appianus cit. pag. 193. de Mithridate ait: *Missis etiam circunquaque suis ducibus, subegit Lyciam, & Pamphyliam, aliaque usque Ioniam*. Cum vero Sylla victis hostibus, Asiam recuperasset, pace cum Mithridate facta, quosdam populos libertate donavit propter studium, quod eo bello erga Romanos ostenderant, eosque inter socios adscripsit, nempe Rhodios, Lycios, aliosque quos Appianus enumerat pag. 211. cum vero inter illos non recenseat Pamphylios, non obscure colligitur eosdem maiori ex parte ante illud bellum Romanis subditos fuisse. Sylla Asiam in 44. regiones descripsit Cinna IV. & Papyrio II. Coss. A. V. 670. ex Cassiodoro in Chronico; unde & Cicero pro Flacco num. 25. ait, L. Syllam *omnes Asiæ civitates pro portione in provincias descripsisse*. Post quadriennium Cn. Dolabellam Pamphyliam cum imperio proconsulari tenuisse ex Verrinis Ciceronis intelligimus; ille enim C. Verrem secum legatum in provinciam ducens, bellum cum finitimis Cilicibus gessit, Verre subditos ac socios furtis ac rapinis vexante. Cicero in Verrina tertia, cum dixisset occiso C. Malleolo quæstore, Verrem a Dolabella pro quæstore factum, ait: *Pro quæstore vero quomodo iste commune Myliadum vexarit, quomodo Lyciam, Pamphyliam, Pisidiam, Phrygiamque totam frumento imperando, æstimando* &c. Item: *Quæremus etiam quid iste in*

ultima Phrygia, quid in extremis Pamphyliæ partibus feceris? qualis in bello prædonum ipse fueris, qui in foro Populi Romani pirata nefarius reperiatur? Itaque Pamphylia, Pisidia, ac Phrygia erant provincia C. Verris, Lycia tamen erat tantum vectigalis. Phrygia minor hic nominatur, quia maior ad ius Prætoris Asiæ spectabat; nam Cicero idem pro Flacco num. 51. ait: *Asia vestra constat ex Phrygia, Mysia, Caria, Lydia*; & statim harum provinciarum accusationes contra Flaccum prætorem Asiæ refellit. In eadem Verrina tertia: *Aspendum*, inquit, *vetus oppidum & nobile in Pamphylia scitis esse* &c. *hoc dico nullum te Aspendi signum, Verres, reliquisse, omnia ex fanis, ex locis publicis, palam spectantibus omnibus, plaustris evecta, exportataque esse*. Rursus: *Pergæ fanum antiquissimum & sanctissimum Dianæ scimus esse, id quoque a te nudatum, ac spoliatum esse* &c. Perga etiam urbs erat Pamphyliæ. Cum Verres petiisset a Dolabella, ut se legatum ad Nicomedem regem *Bithyniæ*, ac Sadalam Thraciæ mitteret, exaggerat Orator furta, quæ in ea legatione per Asiam iter faciens, patravit, præsertim apud Milesios ac Lampsacenos. Hinc ait: *Cum tibi se tota Asia spoliandam ac vexandam præbuisset, cum tibi exposita esset omnis ad prædandum Pamphylia, contentus his tam optimis rebus non fuisti*. Rursus initio Verrinæ quintæ: *Is in te non expilatione Asiæ, vexatione Pamphyliæ, & lacrymis Siciliæ conficietur*. Ita ubique rapinas egit: in itinere Asiatico legatus ad memoratos reges, in Pamphylia legatus ordinarius ac proquæstor, in Sicilia autem prætor. Ex his Tullii testimoniis patet Pamphyliam alteram provinciam in Asia fuisse, in quam Romani magistratus mittebantur. Nam cum Cn. Dolabella Pamphyliæ præesset, C. Nero prætor Asiam regebat, ad quem Dolabella se contulit, teste ibidem Cicerone. Id temporis tamen piratæ ac tyranni partem Pamphyliæ occupabant. Strabo lib. 14. pagina 462. testatur Zeniceum in Olympo monte arcem habuisse: *Eius etiam*, inquit, *fuit Corycus, Phaselis, & multa Pamphyliæ loca, quæ omnia cepit Isauricus*. Et pag. 457. *Syde*, ait, *quæ Pamphyliæ urbs est, fabricam navium habebant Cilices, & per præconem vendebant captos*. P. Servilius Isauricus A. V. 766. Proconsul in Pamphyliam veniens, eiectis piratis, universam provinciam in P. R. potestatem redegit, ac Taurum transgressus, Isauros subiugavit, a quibus agnomen accepit, ac quosdam etiam Cili-

cum

ciæ urbes occupavit. Cum vero Pompeius universam Ciliciam, expugnatis prædonibus, in provinciæ formam redegisset, Pamphylia ad diœcesim Proconsulis Ciliciæ spectare cœpit. Hinc Cicero lib. 5. ad Atticum epist. 21. cum esset Proconsul Ciliciæ scribit ex idibus Martiis se habiturum Synnade forum Pamphylium. Eversa postea Republica Augustus Pamphyliæ proprætorem imposuit. Etenim Dio lib. 54. A. V. 744. scribit Thracibus arma contra Romanos capientibus, contra hosce barbaros missum ab Augusto L. Pisonem, *qui tum Pamphyliæ præerat*. Oppida vero quæ Amyntas rex Galatiæ possederat, eodem anno V. 729 demortuo ab Augusto *sua sunt libertati restituta*; ex Dione lib. 53. Eandem vero provinciam sub Cæsaribus extra iurisdictionem præfecti Ciliciæ fuisse, proxime ostendam; quamvis illi pro arbitrio uni proprætori modo singulas, modo binas, aut etiam plures provincias commiserint. Tacitus lib. 2. histor. ait: *Galatiam ac Pamphyliam provincias Calpurnio Asprenati regendas Galba permiserat*.

Tertia Augusti in Asia provincia erat Cilicia Syriæ ac Cappadociæ finitima, cuius altera pars aspera, altera campestris dicebatur. Scriptores qui nostra ac avorum ætate de imperio Romano commentarios ediderunt, unanimi sententia existimarunt ante annum V. 780. Ciliciam in formam provinciæ a Romanis redactam fuisse. Nam de Sylla Auctor libri de Viris illustribus, post urbanam præturam, inquit, *Prætor Ciliciam provinciam habuit*. Immo ipse Sylla in colloquio cum Mithridate rege habito, ait: *In Cappadociam ego reduxi Ariobarzanem ex S. C. cum præessem Ciliciæ*; apud Appianum in Mithridat. pag. 208. idemque in literis ad Senatum bello civili datis, exaggeravit exantlatos sibi labores, cum esset quæstor in Numidia, dein legatus bello Cimbrico, ac post ea Κιλικίας ἡγεμών, *Ciliciæ prætor*, sive rector; ea enim vox varios Romanorum magistratus promiscue apud Græcos significat. Præterea Cicero in 3. Verrina num. 30. ait: *Cn. Dolabellæ provincia Cilicia constituta est*; id autem contigit A. V. circiter 673. nam A. V. 675. P. Servilius consul Ciliciam ac bellum contra piratas sortitus fuit. Ceterum Ciliciam non tam cito, in provinciæ formam a Romanis redactam plura mihi persuadent. Et quidem Tigranes cum Antiocho Pio Syriam eripuisset, *simul occupavit Ciliciam & ipsam Seleucidis parere solitam, quibus omnibus Magadates, regis sui nomine cum*

exercitu præfuit per annos quatuordecim. Sed posteaquam Mithridates a Lucullo victus, ad Tigranem confugit, Magadates eum exercitum in sui regis auxilium abduxit. Horum auctor Appianus in Syriacis pag. 118. Mithridates a L. Lucullo victus, ad Tigranem A. V. 683. concessit. Quare Tigranes circa A. V. 670. Ciliciam campestrem occupavit, ejusque satrapa Magadates per annos quatuordecim eandem cum regio milite tenuit. Iustinus lib. 40. de Tigrane scribit: *Accitus in regnum Syriæ, per XVIII. annos tranquillissimo regno potitus est; neque bello alium lacessere, neque lacessitus inferre alii bellum necesse habuit.* Tigranes autem a Pompeio postea victus, Syriam ac finitimas provincias Romanorum potestati tradidit; ex Dione lib. 36. A. V. 688. a quo si per octodecim annos retrocedamus, erimus ad A. V. 670. Quare Cilicia campestris Tigrani parebat, cum Servilius Isauricus contra piratas in aspera Cilicia bellum gessit, nec ab isto, vel Dolabella, quem proconsulem Ciliciæ proprie dictæ faciunt, bello lacessitus, *tranquillissimo regno potitus est.* Scribit Dio lib. 35. Pompeium superatis prædonibus, in urbem Solos habitatores deduxisse, *quam Tigranes ante vastaverat*; ea vero urbs postrema est Ciliciæ campestris, inde postea aspera Cilicia assurgente. Igitur Tigranes universam campestrem Ciliciam occupavit. Asperam vero Ciliciam quæ mari alluitur, ac Tauri jugis altera ex parte munitur, prædones tenebant, hinc subiecta Pamphyliæ, ac Pisidiæ campestria latrociniis infestantes, illinc vero maria universa intra fretum Gaditanum prædatoriis classibus procursantes. Romani contra eosdem M. Antonium oratorem M. Antonii Triumviri avum, cum proconsulari imperio miserunt. Hæc ipse Antonius apud Ciceronem lib. 1. de Oratore ait: *Cum proconsul in Ciliciam proficiscens, Athenas venissem* &c. Idem vero Cicero in Bruto ait: *M. Gratidius M. Antonii perfamiliaris, cujus præfectus cum esset, in Cilicia est interfectus.* Res quidem triumpho, quem gessit, dignas ille patravit; at vires iterum piratæ recuperarunt, præsertim regnante Tigrane, quod hic e re sua putabat Romanos latronum incursionibus infestari. Dolabella Ciliciam provinciam obtinuisse dicebatur, non quod vel campestrem, vel magnam saltem asperæ provinciæ partem Romani possiderent, sed quod contra Cilices bellum illi gerendum esset. In Livio passim legimus consules provincias sortito obtinere, non quæ juris essent Populi R.

sed adversus quas bellum iisdem consulibus gerendum foret. Libro 21. anno primo secundi belli Punici ait: *Cornelio Hispania, Sempronio Africa cum Sicilia evenit*. Quo sane tempore nihil in Hispania vel Africa Romani possidebant. Lib. 31. scribit: *P. Sulpicio Macedonia sorte evenit; isque rogationem promulgavit vellent, juberent Philippo regi Macedonibusque &c. bellum indici*; cum Romana arma nunquam Macedoniam antea penetrassent; primum enim illud contra Macedones bellum susceperant. In illas tamen provincias consules mitti dicebantur, quod adversus easdem illis bellandum erat. Ita Cn. Dolabellæ Proprætori, ut diserte legitur apud Ciceronem in Verrina tertia num. 70. non proconsuli, ut Sigonius ac Usserius illum vocant, *Cilicia provincia constituta* dicitur a Cicerone, quod adversus latrocinantia Cilicum agmina bellum illi gerendum fuit; quo nomine Cilicum Isauri ac reliqui populi e Tauri jugis in subjectis campis rapinas agentes veniebant, non vero Cilices tantum Tracheotæ. Profecto Cn. Dolabellam in neutra Cilicia exercuisse jus sui magistratus illata superius ex tertia Verrina testimonia demonstrant; ibi enim Verres accusatur, quod *Lyciam, Pamphyliam, Pisidiam, Phrygiam* imperato frumento, aliisque expilarit. Cur ab utraque Cilicia tam rapaces manus abstinuit, si in eadem jurisdictionem exercuit? Dolabellam vero bellum gessisse cum Cilicibus, Verre legato ac proquæstore ejusdem, idem Cicero tradit: *Quæramus*, ait, *etiam quid iste in ultima Phrygia, quid in extremis Pamphyliæ partibus fecerit? qualis in bello prædonum ipse fuerit, qui in foro populi R. pirata nefarius reperiatur?* num. 109. & num. 51. ait: *Commotus est Dolabella; fecit id quod multi reprehenderant, ut exercitum, ut provinciam, bellum relinqueret, & in Asiam, hominis nequissimi causa, in alienam provinciam proficisceretur*; & numer. 54. narrat Verrem *exercitum & hostem reliquisse*, nempe *in bello prædonum*, uti proxime dicebat. Non dissimulo semel Ciliciam nominari initio divinationis contra Verrem, cum orator eidem exprobrat *furta atque flagitia non in Sicilia solum, sed in Achaia, Asia, Cilicia, Pamphylia, Roma denique ante oculos omnium maxima turpissimaque*. At Ciliciæ nomine neutiquam intelligit asperam, vel campestrem Ciliciam, sed Pisidiam, Lyciam, ac partem Phrygiæ, quæ apud Romanos uno Ciliciæ provinciæ nomine significabantur, vel certe exiguam Ciliciæ partem cis Taurum,

ubi

ubi erant Cybistra ac Castabula urbes Cilicum, ut postea exponam. Cicero numerat furta a Verre facta Aspendi ac Pergæ, quæ urbes in Pamphylia erant; at nullum peractum eidem latrocinium seu rapinam Tarsi, Anabarzi, aut Mopsuestiæ, vel alio in oppido Ciliciæ. Nam id temporis Magadates Tigranis satrapa campestrem Ciliciam cum exercitu citra Taurum tenebat, nec Verres potuit eo usque rapaces manus extendere. Publius Servilius in consulatu A. V. 675. Ciliciam provinciam sortitus, anno insequenti proconsul per Asiam suam in provinciam venit, ac prædones aggressus, plures illorum urbes expugnavit, quæ tamen omnes erant in Lycia, Pamphylia, & Isauria; nulla sane in Cilicia proprie dicta. Sidam cepit, de qua ait Strabo l. 14. pag. 457. *Sida quidem, quæ Pamphyliæ urbs est* &c. *Phaselis tres habens portus*, ab eodem occupata fuit. At Cicero in Verrem VI numer. 18. ait: *Phaselis illa quam cepit P. Servilius, non fuerat urbs ante Cilicum atque prædonum; Lycii illam homines incolebant* &c. *Asciverunt sibi illud oppidum piratæ primo commercio, deinde etiam societate*. Idem Cicero in Agraria secunda contra Rullum ait: *Iubet venire quæ Attalensium, quæ Phaselitum, quæ Olympenorum fuerint, agrumque Agerensem, & Orindicum, & Gedusanum. Hæc P. Servilii imperio & victoria clarissimi viri vestra facta sunt*. Nulla illarum urbium erat in Cilicia; nam Attalea ab Attalo Philadelpho condita, urbs erat Pamphyliæ, Olbiæ proxima, quæ postrema erat provinciæ, ac prope Phaselidem Lyciorum, ex Strabone lib. 14. pagin. 459. Olympus erat insignis civitas Lyciæ supra Phaselidem ac Corycum; ex eodem pag. 458. Epistolam synodicam provinciæ Lyciæ pro synodo Calchedonensi ad Leonem Imperatorem subscripsere *Anatolius Episcopus Olympiensis*, & *Aristodemus Episcopus Phaselitanus*; tomo 4. Concil. edit. Labbei pag. 940. Hinc corrigendus est locus Ciceronis in Verrina III. ubi bis dicitur P. Servilius in provincia, in qua Verres legatione ac proquæstura functus fuerat, *Olynthum urbem hostium cepisse*. Ubi *Olympum* reponas; nulla enim ea in regione Olynthus, quæ quondam in Græcia fuerat; & diserte in Agraria a Servilio publicum in fiscum redacta scribit quæ fuerant *Olympenorum*, nempe civium Olympi in Lycia. Asconius in Verrinam tertiam de Servilio scribit: *bellum in Cilicia gessit, deinde ea triumphavit, captis Coryco, Olympo, Phaselide, tribus magnis eius terræ urbibus*. At nulla istarum ur-

urbium ad Ciliciam spectabat. Eutropius lib. 6. ait: *P. Servilius Ciliciam subegit, Lyciæ urbes clarissimas oppugnavit, & cepit; in his Phaselidem, Olympum, Corycum Ciliciæ.* Errat tamen (ut sileam de subacta Cilicia) dum Corycum a Servilio captam putat fuisse in Cilicia; erat enim oppidum inter Olympum ac Phaselidem in Lycia, non autem altera Corycus, quæ sita erat in Cilicia aspera, quam Servilius non oppugnavit. Strabo ait Zeniceum prædonum ducem in Olympo monte arcem possedisse, addit que pagin. 462. *Eius etiam fuit Corycus, & Phaselis, & multa Pamphyliæ loca, quæ cepit Isauricus.* Idem etiam pag. 458. in Lycia ponit Corycum inter Olympum & Phaselidem. Servilius Isauriam difficili bello expugnavit; quæ tamen erat provincia distincta a Cilicia, uti omnes norunt, cum teste Plinio lib. 5. capit. 27. inter Ciliciam ac Pamphyliam sita fuerit. Nullum hucusque oppidum Ciliciæ a P. Servilio Isaurico expugnatum apud historicos inveni. Appianus in Mithridaticis pagin. 235. loquens de prædonibus, qui asperam Ciliciam tenebant, ait: *Nec Murena hos prædones aggressus, quicquam effecit memorabile, nec post eum Servilius Isauricus.* Itaque Servilius nihil præclarum contra Tracheotas Cilices gessit; qui tamen ex septima in Verrem, *unus plures prædones duces vivos cepit, quam omnes antea.* Scribit Cicero contra eundem Verrem in tertia invectiva Servilium *quinquennium exercitui præfuisse*; quare cum consul A. V. 675. provinciam Ciliciam sortitus fuerit, anno V. 680. Romam ad triumphum reversus est. Lucius Octavius ex consulatu quem A. V. 670. gessit, successor Servilii in provinciam venit; ubi anno sequenti proconsul ibidem nulla re memorabili gesta, morbo interiit. Lucius Lucullus consul Galliam Narbonensem sortitus, L. Octavii morte intellecta, ac fama belli tertii Mithridatici circunquaque resonante, curavit ut proconsul in Ciliciam mitteretur; quod etiam obtinuit. Immo Asiam etiam provinciam habuisse testatur Velleius lib. 2. ubi *Asiam sortitus* dicitur. Hoc ipsum patet ex Dionis libro 35. in cuius fragmenti initio scribit, cum bellum Mithridaticum protraheretur, Lucullum in suspicionem venisse, quod hostem debellare recusaret, ut diutius cum imperio esset: *Itaque*, inquit, *tum Romani imperium in Asia prætoribus assignaverunt*, A. V. 685. quo Lucullo imperium imminuerunt. Mithridates Bithyniam primo belli impetu irrumpens, Cyzicum terra marique obsedit. Appianus in

in Mithrit. pagin. 222. ait; *Dum hæc ad Cyzicum geruntur; Eumachus Mithridatis dux, incursionibus infestans Phrygiam, multos Romanos interfecit cum liberis & coniugibus, Pisidas ac Isauros subigens, & Ciliciam.* Ex his patet aliquam portionem Ciliciæ Romanis A. V. 681. in quem Cyzici obsidio protracta fuit, subiectam fuisse; neque enim asperam Ciliciam, quam tenebant piratæ rebus Mithridatis perutiles, devastassent eiusdem præfecti, uti neque campestrem Ciliciam quæ Tigrani regi Armeniæ, amico ac genero parebat. In Liviana epitome lib. 94. Phrygia tantum a præfectis regiis infestata dicitur. Ea tamen pars Ciliciæ Romanis subdita adeo exigua erat, ut vix tria eiusdem oppida inferius laudare possim; tantum abest, ut provinciæ nomine digna videatur. Mithridates A. V. 683. rebus suis desperatis, ubique Lucullo vincente, cum duobus equitum millibus ad Tigranem generum concessit. Cum vero Tigranes bellum contra Romanos adornaret, Magadates eiusdem præfectus, qui per annos quatuordecim Ciliciam campestrem unaque Syriam obtinuerat, copiis ex utraque provincia revocatis, ad Tigranem se contulit. Horum auctor est Appianus, cuius verba superius recitavi. Tum primum Cilicia campestris, in qua Tarsus, Anabazum, aliæque urbes erant, in Romanorum potestatem venisse testatur Pompeius apud Plutarchum, Tigranem regem, deditione facta, in castra Romana profectum, hisce alloquutus: *Lucullum incusare liceat; ab illo namque Syria, Phœnicia, CILICIA, Galatia, Sophene vobis ablata sunt.* Hoc ipsum ex Appiano colligitur, qui in Syriacis pagina 119. scribit post Magadatis e Syria abscessum, Antiochum Antiochi Pii filium, Syris non invitis, in regnum sese insinuasse: *Nec Lucullus*, inquit, *qui primus Tigrani bellum intulit, & recens acquisitis terris* (eas inter erat Cilicia campestris) *eum expulit, Syro avitam possessionem invidit.* Pompeius apud Iustinum lib. 40. Antiocho obiecit, quod antea Syria a Magadate Armenio præsidio munita, in angulo Ciliciæ latuisset. Itaque ab anno Urbis 670. ad A. 683. Cilicia in partes divisa quatuor a pluribus tenebatur. Maiorem quidem illius partem Tigranes occupabat, qui etiam ultra Euphratem cum copiis profectus, quædam Mesopotamiæ oppida occupavit; alteram vero Ciliciæ partem tenebant, uti diximus, prædones toti asperæ, ut vocant, imperitantes. Antiochus eundem angulum cum præsidio possidebat,

bat, quibusdam etiam oppidis in Romanorum potestatem redactis. Ceterum incompertum est, num Cilicia campestris post Armeniorum abscessum spontanea deditione sese Lucullo tradiderit, vel misso ab eodem milite occupata fuerit. Romanorum primus qui cum magistratu ac imperio in Cilicia campestri fuisse apud historicos invenitur, est Q. Marcius Rex, qui consul A. V. 686. Ciliciam provinciam sortitus, anno insequenti cum tribus legionibus in eandem venit. Sallustius lib. 5. historiarum apud Priscianum lib. 18. scribit: *At Lucullus audito Q. Marcium Regem pro consule per Lycaoniam cum tribus legionibus in Ciliciam tendere* &c. Dio etiam libro 35. ait Ciliciam provinciam Q. Marcio mandatam. Etenim Romani ea parte occupata, piratas utrinque claudebant, contra quos iam classes variis in locis adornabant, Pompeio maritimae contra eosdem expeditionis imperatore summa cum potestate destinato. Is eodem anno V. 687. pluribus legatis cum sua quibusque classe in omnes maris recessus missis, cum ingenti navium numero contra Tracheotas Cilices navigavit, de quibus scribit Appianus in Mithridaticis pagin. 234. *Praecipue excurrebant ex hac parte Ciliciae aspera, importuosaque, & altissimis assurgente cacuminibus, unde ab omnibus communi nomine appellabantur Cilices*. Nusquam ab Urbe condita nec maiori apparatu bellum a Romanis susceptum, nec breviori tempore profligatum fuit. Auctor est Plutarchus quingentas naves instructas, centum ac viginti millia peditum, equitum quatuor millia conscripta, quinque supra viginti legatos & omnes quidem praetorios Pompeio additos. Eius belli exitum paucis idem complectitur in Pompeio scribens: *Piratae instructis navibus apud Coracesium Ciliciae, advenientem Pompeium excepere, tum quo iusta pugna, profligati atque obsessi sunt. Tandem summa ope salute petita, sese ac urbes* &c. *tradidere*. Strabo libro 14. pagin. 459. ait: *Inde fines Pamphyliae & Coracesium asperae initium Ciliciae*, quod & *situm in petra praerupta* ibidem dicit. Synodum Calchedonensem inter Episcopos Pamphyliae subscripsit *Obremus Coracensis* tom. 4. Concil. edit. Labbei cit. pag. 791. Hinc patet totam asperam Ciliciam in praedonum potestate fuisse, antequam Pompeius maritimo eosdem praelio victos, deditione reciperet. Igitur A. 687. cum Marcius proconsul campestrem Ciliciam cum tribus legionibus teneret, Cn. Pompeius proconsul asperam quoque expugnavit.

Tum Cilicia inter præcipuas Romani imperii provincias numerari cœpit; siquidem utranque Ciliciam, asperam ac campestrem, Pamphyliam, Pisidiam, Isauriam, Cyprum, Lycaoniam cum parte Phrygiæ maioris Laodiceam usque complectebatur, illamque consules sortiebantur, cum interim Asia ac Bithynia prætoribus assignarentur. P. Lentulus Spinther, Appius Claudius, ac omnium optimus M. Tullius Cicero, eandem proconsules administrarunt. Verum bello civili exorto, Ciliciensis provincia imminuta fuit, tribus ab eadem diœcesibus abstractis, teste Cicerone lib. 13. Fam. epist. 67. ad P. Servilium. Sigonius lib. 1. de Iure Ant. Provinc. scribit has diœceses fuisse partem maioris Phrygiæ, Pisidiam, ac Lycaoniam. Et quidem partem illam Phrygiæ, quam postea Pacatianam dixere, cuius metropolis erat Laodicea, Asiaticæ iurisdictioni adiunctam fuisse ex laudata epistola ad Servilium Asiæ proconsulem Sigonius recte probavit. At Lycaoniam Pisidiæ partem a Romanis habitam ex his Plinii verbis infertur lib. 5. cap. 27. *Pisidarum colonia Cæsarea, eadem Antiochia. Oppida Oroanda, Sagalassus. Hos includit Lycaonia in Asiaticam iurisdictionem versa*. Haud tamen arbitror superstite Cicerone, Pisidiam ad Proconsulem Asiæ post inchoatum bellum civile, spectasse. Lycaoniam quidem Asiæ provinciæ adiunctam ex Cicerone discimus, lib. 13. epist. 73. in qua Q. Philippo proconsuli Asiæ commendat Antipatrum Derbetem, cui ille iratus dicebatur, eiusque filios veluti obsides secum in Italiam e provincia duxerat; Derbe vero, uti prænotavi, erat in Lycaonia. Quare eam Lycaoniæ partem, quam Romani possidebant, Proconsul Asiæ moderabatur. Tertia autem diœcesis, quam a Ciliciensi sua olim provincia disiunctam ait Cicero, fuit Pamphylia; quod Sigonius non advertit. Id satis aperte prodit P. Lentulus Spinther epist. 15. inter familiares Ciceronianas lib. 12. ubi ait: *Classem fugientem persecuti sumus usque ad Sidam, quæ extrema regio est provinciæ meæ*. Ex vero epistola subscribitur: *Dat. IV. Nonas Iun. Pergæ*. At Sida & Perga erant urbes Pamphyliæ, quarum utraque postea evasit metropolis duarum diœcesium Ecclesiasticarum primæ ac secundæ Pamphyliæ. Lentulus Spinther erat pro quæstore C. Trebonii proconsulis Asiæ, quem Dolabella occidit. Idem vero Lentulus epist. 14. scribit: *In Asiam redii, ut reliquias mei laboris colligerem, ac pecuniam quam primum Romam mitterem*. Quod vero alteruter

ruter Consulum dicebatur in Asiam contra Dolabellam venturus, rogat Ciceronem, *ut Asiam*, inquit, *obtineam, dum uterum alteruter venit*. Quare si Sida, quæ supra Pergam est versus Ciliciam, vocatur a Lentulo proquæstore Asiæ *extrema regio provinciæ meæ*. Pamphylia id temporis erat intra iurisdictionem Proconsulis Asiæ; cum antea Cicero lib. 3. Famil. epist. 5. cum esset proconsul Ciliciæ dixerit, *Sidam maritimam partem provinciæ suæ*. Sub Triumviris Ciliciæ provincia magis arctata fuit, nam Antonius Cyprum ac asperam Ciliciam Cleopatræ dedit, Pisidiam, Isauriam, ac Lycaoniam regi Amyntæ; unde Ciliciam campestrem Syriæ legato subiecit, ac C. Sosius A. V. 716. *Syriæ & Ciliciæ ab Antonio præfectus* dicitur Dioni lib. 49. Mortuo vero Amynta rege Galatiæ, Augustus anno V. 729. Pisidiæ, Isauriæ, ac Lycaoniæ diœceses subiecit proprætori Galatiæ, quam in provinciæ formam redegerat. Ciliciam vero asperam post extinctum Antonium, Archelai Cappadocis regno adiecit, ita ut sola Cilicia campestris in Romanorum ditione remanserit. Baronius in Apparatu num. 86. ait: *Nec ulla dubitatio est, sub provincia Syria Ciliciam esse redactam*; nempe imperante Augusto. At Usserius tom. 2. Annal. pag. 530. ad A. M. 4000. ait anno quinto ante vulgarem epocham Christianorum, *Ciliciæ proconsulatum obtinuisse* Quirinum, ac in vicinam Syriam cum extraordinaria potestate missum, ad censum peragendum. Montacutius in Apparatu IV. num. 25. ait: *Erant Syria & Cilicia distinctæ semper provinciæ consulares*; ubi impugnat allatam Baronii sententiam. In primis Baronius alibi, ut difficultatem quandam evaderet, Ciliciæ iterum imposuit proconsulem. Nam ad annum IV. imperii Claudii, cum videret in actis Apostolicis cap. 13. Sergium Paulum Cypri proconsulem appellari, cum tamen ex Strabone Cyprus esset provincia prætoria; scribit num. 11. Cyprum sæpe honoris causa subditam fuisse regimini Proconsulis Ciliciæ; *Sic igitur*, inquit, *Sergium Paulum proconsulem nominatum esse putemus, quod etiam Ciliciam proconsularem provinciam administraret*. At id temporis Vibius Marsus erat Proconsul Syriæ, teste Tacito, ut cap. 16. ostendam. Rem tamen Baronius discere poterat ex Dione lib. 54. ad A. V. 732. *Eodem tempore*, inquit, *Cyprum ac Galliam Narbonensem, quia nihil armis suis indigerent, populo reddidit, atque ita proconsules etiam in istas provincias mitti cœperunt*. Etenim omnes rectores provinciarum

Populi R. lege Augusta proconsules nuncupabantur; uti supra ex Tacito, Svetonio, ac Dione ostensum est. Hæ vero provinciæ a Strabone prætoriæ dictæ sunt, quod ad eas gubernandas Senatores prætura functi, mittebantur; quamvis hi proconsules dicerentur. In inscriptione Gruteri pag. 360. 3. P. Aquius Scaura C. CESARE Caligula imperante, PROCONSULE PROVINCIAM CYPRUM OBTINUIT. Creta etiam ex Strabone erat provincia prætoria; & tamen Tacitus lib. 3. An. Tiberio Imp. IV. Druso II. Coss. A. V. 774. ait: *Ancharius Priscus Cæsium Cordum proconsulem Cretæ postulaverat repetundis*. Ita Sergius Paulus Proconsul Cypri fuit, nec in Cilicia eius proconsulatus quærendus est. Tacitus lib. 13. ait: *Cossutianum Capitonem Cilices detulerant, maculosum fœdumque, & idem ius audaciæ in provincia ratum, quod in Urbe exercuerat*. Ex his colligo Cossutianum ex prætura urbana Ciliciæ provinciæ impositum rectorem A. V. 810. Nerone II. & L. Calpurnio Pisone Coss. ex Tacito ibidem, cum eo anno Numidius, seu Vinidius Quadratus Syriæ legatus præesset. Etenim Tacitus lib. 12. sub consulatu Claudii V. & Cornelii Orphiti A. V. 804. *Vinidium Quadratum præsidem Syriæ* laudat; ac deinde l. 14. ad consulatum Neronis IV. ac Cornelii Cossi A. V. 813. scribit: *Corbulo in Syriam accessit, morte Vinidii legati vacuam*. Alterum Ciliciæ rectorem, furtorum ac pœnæ socium addit Iuvenalis Satyra 8. V. 93. nempe Tutorem:

Et Capito & Tutor ruerint, damnante Senatu,
Piratæ Cilicum.

At certum est Tutorem non fuisse præsidem Syriæ; ut ex eorundem catalogo cap. 16. apparebit. Hinc falso asseruit Baronius Ciliciam sub provincia Syriæ redactam fuisse. Quod vero etiam imperante Augusto, Cilicia diversum a Syriæ legato rectorem habuerit, deduco ex Strabone, qui sub Augusto ac Tiberio vixit; is enim assignans causam, cur Augustus asperam Ciliciam a iurisdictione Romanorum magistratuum abstractam, Archelao regi Cappadociæ subdiderit, ait: *Visum est præstare, ut sub rege essent, quam sub Romanorum præfectis, qui ad iurisdictionem mittebantur, neque semper adfuturi, neque cum armis*; lib. 14. pag. 461. Si Cilicia campestris, imperante Augusto, fuisset sub præside Syriæ, adfuisset præfectus cum armis; nam Legato proprætori Syriæ parebant, Tiberio imperante, quatuor legiones,

Taci-

Tacito teste lib. 4. Annal. quamvis sub Augusto tres tantum in Syria legiones fuerint; ex Iosepho lib. 17. cap. 12. Itaque ibidem designantur gubernatores, qui in Ciliciam iuris dicendi tantum causa mittebantur, sine ullo imperio militari. Et hi quidem Augusto rerum potiente, non dicebantur proconsules post factam divisionem provinciarum, sed propraetores; Cilicia enim erat inter provincias, quas sibi administrandas Augustus reservaverat. Dio lib. 53. eadem divisione recitata ait: *Recensui autem provincias hoc modo, quoniam nunc earum quaevis suum habet peculiarem praefectum; cum antiquitus binis vel ternis singuli praeficerentur*. Nusquam tamen sub Augusto Cilicia campestris a rectore alterius provinciae administrata legitur; neque enim propraetori Pamphyliae subiici potuit, quod inter Pamphyliam ac Ciliciam campestrem Archelaus totam asperam Ciliciam tenebat; quae cum per mille trecenta ac viginti stadia porrigeretur, (navigationem eius orae maritimae designo) nequaquam utraque provincia ab uno regi poterat, cum ambae tanto terrarum spatio separarentur. Propraetor Galatiae Lycaoniam Ciliciae propinquam regebat, illamque cum ceteris provinciis quae Amyntae regnum componebant, M. Lollius omnium primus iussu Augusti propraetor administravit; sed nullum illi ius in Ciliciam fuisse colligitur ex Strabone lib 12. pag. 368. ubi ait: *His adiecerunt Romani undecimam praefecturam de Cilicia, quae ante Archelai fuit circa Castabala & Cybistra, usque ad Antipatri Derbem praedonis. Paruit autem Archelao etiam aspera circa Eleussam Cilicia, & ea omnis, in qua praedonum coetus coiverant*. Itaque ea pars Ciliciae ac Lycaoniae usque ad Derbem Archelao Cappadoci subdita erat, ac propterea Cilicia campestris a provinciis propraetoris Galatiae, ditione Archelai interiacente, separabatur. Audiatur Cicero non ille Romae antea orator, sed tunc Imperator in Cilicia ab exercitu salutatus, in epist. 4. lib. 15. Fam. ad Catonem, ubi ait: *Itaque exercitum mihi ducendum per Cappadociae regionem eam, quae Ciliciam attingeret, putavi*. Et statim: *Itaque in Cappadocia extremam non longe a Tauro apud oppidum Cybistra castra feci, ut & Ciliciam tuerer, & Cappadociam tenens, nova finitimorum consilia impedirem*. Cum Augustus asperam Ciliciam Archelao tradidisset, ut haec eiusdem regno coniungeretur, Cybistrensem ac Castabalensem dioecesim a Ciliciae provincia abstractam, eiusdem regno adiecit; neque enim decebat

cebat regem per Romanorum ditionem ex Cappadocia in asperam Ciliciam passim transire. Illæ Urbes erant in confiniis Ciliciæ cis Taurum, Cappadociæ finitimæ. Hinc Castabalensis Episcopus erat in diœcesi Metropolitæ Ciliciæ secundæ, & synodum Mopsuestenam in Cilicia subscribit *Stephanus Episcopus Castabalea civitatis*, tom. V. concil. edit. Labbei pag. 501. synodum vero Calchedonensem cum Episcopis Cappadociæ secundæ *Cyrus Cybistronensis*; ibidem tom. 4. pagina 789. qui pagina 377. dicitur *Cybistrensis*. Aliam huius tractus Ciliciæ urbem prodit Appianus in Mithridaticis pagina 343. ubi ait Pompeium Ariobarzanis regis Cappadociæ ditionem auxisse, Sophenia Gordenaque attributis: *Eidem*, inquit, *dedit etiam Ciliciæ civitatem Gabala, & quasdam alias*. Hæc est exigua illa pars Ciliciæ, quam Romani cis Taurum possidebant, a qua nomen sortiebatur provincia, quam Sylla, Cn. Dolabella, L. Octavius, ac Lucullus obtinuere. Horum postremus Ciliciam provinciam postulavit, ut inquit Plutarchus in Lucullo, *arbitratus, si Ciliciam Cappadociæ propinquam tenuisset, fore ut alter nemo ad Mithridaticum bellum destinandus esset*. At Cilicia cis Taurum circa Castabala ac Cybistra est finitima Cappadociæ. Hæc aperte demonstrant Ciliciam, imperante Augusto, ac in Cappadocia & Cilicia aspera regnante Archelao, neque Pamphyliæ, neque Galatiæ proprætoribus subiici potuisse, sed peculiares eidem rectores impositos fuisse, ut post Augustum Cossutiani ac Tutoris exempla convincunt. In vetustis Inscriptionibus pag. 1102. 9. quidam Haterianus laudatur

LEG. AVG. PR. PR.
PROVINC. CILIC.

Legatus Augusti pro prætore provinciæ Ciliciæ. Lege 3. *D. de testibus* §. 3. dicitur: *Divus Hadrianus Vivio Varo legato provinciæ Ciliciæ*: & Lege 2. Cod. *de iure immunit.* nominatur rescriptum *ad Benidium Rufum legatum Ciliciæ*: & *L.* 1. Cod. *de generali abolit.* legitur: *Imp. Antonius Rutiliano consulari Ciliciæ*. Dio etiam in vita Hadriani testatur Apronianum ipsius patrem Ciliciæ præfuisse. Flavio Vopisco in Aureliano cap. 42. commendatur Aurelianus proconsul Ciliciæ. Itaque sub Cæsaribus Cilicia diversum a legato Syriæ rectorem habuit, quamvis non eodem semper modo appellatum.

Lycia,

Lycia, imperante Augusto, libera & immunis erat. Illam olim Romani Rhodiis ob egregie ab ipsis navatam operam bello contra Antiochum, tradiderunt; sed cum postea Perseo regi Macedoniæ favissent, eandem illis ademerunt, ac liberam esse iussere. Sigonius ex tertia Verrina erudite ostendit non fuisse immunem, cum Verres pro quæstore eisdem frumentum, coria, aliave id genus Lyciis imperaverit. Cum bello civili Lycia a M. Bruto gravissimam cladem accepisset, Antonius Triumvir Lyciis immunitatem concessit; ex Appiano lib. 5. Bel. Civ. pag. 675. Ceterum Claudius Imperator A. V. 796. libertatem Lyciis ademit, seu propter exitiales inter eosdem discordias, uti scribit Svetonius capite 25. sive quod ad cædem usque quorundam Romanorum tumultuando progressi essent, eosque Pamphyliæ rectori adiecit; quorum auctor Dio lib. 60. Ita apud Gruterum pag. 458. 6. nominatur C. Porcius Quirina Priscus Longius.

PROCOS. LYCIAE. PAMPHYLIAE

Alterum epigramma videatur pag. 491. 12. Strabo, quo scribente Lycii erant liberi & immunes, lib. 14. pag. 456. ait: *Tres ac viginti urbes habent, & ex singulis in eam, quæ ipsis commoda videtur, coeunt, ac de rebus publicis consultant.* Ubi pluribus eius gentis politiam describit.

Quarta Augusti provincia in Asia erat Syria, cui legatum proprætorem semper imposuit, addito trium legionum præsidio, ut quicquid terrarum ab Ægypti confiniis ad Armeniam usque longo terrarum spatio prætendebatur, in officio contineret. Dixi superius Tigranem ab A. V. 670. usque ad A. 783. Syriam tenuisse per Magadatem satrapam, quo cum exercitu in Armeniam revertente, Antiochus Antiochi Pii regis Syriæ filius in vacuum hostibus regnum sese insinuavit. At Pompeius Mithridate ac Tigrane superatis, in Syriam descendens, ac ditissimum regnum occupans, in provinciæ illud formam redegit, ac Antiocho avitum Seleucidarum regnum repetenti, respondit: *Ne volenti quidem Syriæ, nedum recusanti daturum se regem; qui XVIII. annos, quibus Tigranes Syriam tenuit, in angulo Ciliciæ latuerit.* Iustinus lib. 40. Idem tradit Appianus in Syriacis pag. 119. & 133. Errat autem Iustinus, dum hunc Antiochum, quem Pompeius regno privavit, vocat Antiochi Cyziceni filium; erat enim eiusdem nepos, ac filius Antiochi Pii ac Selinis, cognomine Asiaticus,

uti

uti recte Appianus advertit. Sed nec Cicero recte dixit in Verrina 6. de hoc Antiocho eiusque fratre: *Reges Syriæ regis Antiochi filios pueros scitis Romam nuper venisse, qui venerant, non propter Syriæ regnum, nam id sine controversia obtinebant, ut a patre & a maioribus acceperant, sed regnum Ægypti ad se & ad Selinem matrem suam pertinere arbitrabantur*. Subdit Antiochum per biennium fere Romæ commoratum, & in patriam navigantem in Sicilia exscendisse, eique Verrem prætorem pretiosissimum vas surripuisse. Caius Verres erat prætor Siciliæ A. V. 681. C. Cassio Varo Cos. ex Verrina tertia, quem magistratum per triennium in Sicilia gessit. At id temporis Tigranes regno Syriæ *tranquillissime*, ut ait Iustinus, potiebatur, nec illud filii Antiochi Cyziceni *sine controversia obtinebant*; ut Cicero existimavit. Plutarchus etiam scribit Lucullum post fugatum ultimo prœlio Mithridatem A. V. 683. Appium Clodium ad Tigranem misisse, qui ab eodem Mithridatem reposceret; Appius vero apud Antiochiam a Tigrane in colloquium admissus fuit; cum id temporis Antiochus Asiaticus Syria exactus, in angulo Ciliciæ lateret, quod illi apud Plutarchum Pompeius obiecit. Appianus scribit Tigranem Syriam tenuisse per annos quatuordecim: Iustinus vero duodeviginti. Facile alter alteri conciliatur; nam reapse Armenius annos XIV. in Syria regnavit. Verum anno V. C 684. Syriam amisit, Armeniorum exercitu ad Tigranem ad bellum contra Lucullum profecto. Pompeius anno Urbis 688 cum contra Tigranem antea a Lucullo ingenti clade profligatum, movisset, Tigranes supplex in Pompeii castra venit, qui eidem paternum Armeniæ regnum concessit; at quæ præterea sua fecerat, haud illa exigua (erant enim præter cetera, partes quædam Cappadociæ, Syriæque, item Phœniciæ, Sophenæque regio Armeniæ finitima) ei ademit, atque insuper pecuniam imperavit. Itaque illum Pompeius coegit cedere iuri, quod tum armis, tum Syriorum invitatu, in Syriam habuerat anno decimo octavo, postquam occupaverat. Quod vero addit Iustinus toto eo temporis spatio nec a quopiam bello lacessitum, nec ipsum ulli bellum inferentem, *tranquillissime* regno Syriæ potitum, admitti nequit; nam Ptolemaidem A. V. 683. in Phœnicia obsedit ac cepit, ex Iosepho lib. 13. cap. 24 dein Selinem reginam intra Seleuciam Mesopotamiæ oppidum diuturna obsidione in potestatem redactam, interemit; ex Strabone lib. 16. pag. 516. Verba eius sunt, *In quo,*

nem-

nempe oppido, *Tigranes Cleopatram, cui Selinis fuit cognomentum, interemit aliquandiu inclusam, cum Syria excidisset*. Plutarchus etiam in Lucullo de P. Appio Clodio ad Tigranem Luculli legato ait: *Antiochiam circa Daphnem pervenit, ubi Tigranem quasdam in Phœnicia oppugnantem urbes opperiri jussus &c.* Eas inter fuit Ptolemais, uti ex Iosepho prænotavi. Ceterum Pompeius cum reditum in Italiam adornaret, M. Æmilium Scaurum quæstorem Syriæ præfecit, cui Senatus Marcium Philippum, & dein Marcellinum Lentulum, ambos prætorios, suffecit, quorum unus Syriam tenuit A. V. 695. alter anno insequenti. Postea cum bellum ab Arabibus Syriæ semper instaret, proconsules eidem provinciæ imponi cœperunt, quorum primus fuit A. Gabinius lege Clodia proconsul in Syria missus cum imperio in Persas usque ac Babylonem. At de proconsulibus Syriæ integro cap. 16. sermo redibit, ubi etiam plurium Scriptorum errores confutabo.

Has quidem Asiæ provincias partim Augustus, partim Senatus Populusque Romanus per proprætores, vel proconsules regebat; ita tamen ut proconsules annuum magistratum gererent, legati vero proprætores plus minusve in provinciis suis ab Augusto pro libito detinerentur. Duo autem præter memoratos in Orientem rectores mittebantur: alter in Ægyptum ab Augusto, alter in Cretam ac Cyrenem a Populo. Cum Augustus A. V. 724. Alexandriam occupasset, Ægyptum in provinciæ formam redegit, quæ cum esset populo frequentissima, & annonæ ac pecuniarum copia abundaret, incolæ vero morum levitate, ac rerum novarum studio suspecti haberentur, Augustus non Senatoribus, sed ex ordine equestri viris Ægyptum regendam tradere decrevit; immo vetuit, ne quis Senator in Ægyptum proficisceretur, nisi ipse nominatim id permisisset. Cornelius Gallus poeta insignis ac eques Romanus, quod ad Parætonium egregiam Augusto operam contra Antonii classem navasset, Ægypto præpositus fuit. Tacitus lib. 1. histor. ait: *Ægyptum copiasque quibus coercetur, iam inde a Divo Augusto, equites Romani obtinent loco regum. Ita visum expedire, provinciam aditu difficilem, annonæ fœcundam, superstitione ac lascivia discordem & mobilem, insciam legum, ignaram magistratuum domi relinquere.* Duæ legiones provinciam in officio continebant. Idem lib. 12. ait: *Divus Augustus apud equestres, qui Ægypto præsiderent, lege agi, decretaque*

eorum proinde haberi iusserat, ac si magistratus Romani constituissent: mox alias per provincias, & in Urbe pleraque concessa sunt, quæ olim a prætoribus noscebantur. Id novi apud Romanos exempli fuit; nunquam enim nisi prætoriis aut consularibus viris provinciarum ordinaria administratio committebatur, ac post divisionem provinciarum ab Augusto factam, illarum rectores a Populo eligebantur, qui prætura urbana vel consulatu perfuncti erant; inde provinciæ prætoriæ vel consulares, uti diximus, appellatæ. At Augustus etiam equites nullo antea magistratu decoratos, non solum Ægypto, sed aliis etiam quibusdam provinciis, quæ ad ipsum spectabant, imposuit, iis præsertim quæ antea a regibus tenebantur, excepta tamen Syria, ac Hispania Tarraconensi, quibus viros consulares præesse voluit; unde postea Tiberius reprehensus apud Svetonium cap. 41. *quod Hispaniam ac Syriam per aliquot annos sine consularibus legatis habuerit*. Iudæam post relegatum Archelaum Coponio equiti Romano Augustus demandavit; ex Iosepho lib. 18. Antiq. cap. 1. quod ipsum Strabo scripsit in fine lib. 17.

Libyam provinciam Africæ, quæ & Cyreniaca ab urbe metropoli Cyrene dicta est, testamento regis Ptolemæi Apionis Romani obtinuerunt Olympiade 176. V. C. 678. ex Appiano lib. 1. de Bel Civ. pag. 420. quam una cum Creta Augustus Populo concessit. Strabo lib 17. pag. 577. *Nunc*, inquit, *provincia est Cyreniaca cum Creta coniuncta*. Svetonius cap. 2. de Vespasiano scribit: *Quæstor Cretam & Cyrenas provinciam sorte cepit*. Imperante Augusto erat provincia, ac proconsules in eandem annui mittebantur. Tacitus lib. 15. scribit Claudium Timarchum Cretensem accusatum, *quod dictitasset in sua potestate situm, an proconsulibus, qui Cretam obtinuissent, grates agerentur*. Idem libro 3. Annal. nominat *Cæsium Cordum proconsulem Cretæ*, uti superius notavi. In vetustis Inscriptionibus pag. 415. 5. Q. Garcilius Macer, & pag. 1091. 6. Q. Cæcilius Rufinus dicuntur *proconsules Cretæ, & Cyrenarum*. At pag. 433. 1. C. Luxilius Egnatius inscribitur: PR. PR. PROV. CRETAE. CYR *Proprætor Provinciæ Cyrenarum*. Non semel enim provinciæ populi ab Augustis per proprætores administratæ sunt, sive bello in provinciis exorto, sive Senatus ac Populi potestate in ordinem redacta; quod sequiori Cæsarum imperio contigit. Provincia Cyrenarum postrema erat diœcesium Orientalium; nam reli-

reliqua pars Africæ ad imperium Occidentale spectabat. Cum Iudæi a magistratu Cyrenensi prohiberentur sacram pecuniam Hierosolymam transmittendam colligere, querelas ea de re ad Agrippam toti Orienti ab Augusto impositum, detulerunt, qui Cyrenæorum magistratui scripsit pro Iudæis: *Hos ego*, inquiens, *suo iuri, suisque moribus relinqui iubeo, & si qua in urbe pecunia sacra intercepta est, eam per delectos ad hoc idoneos Iudæis restitui*: ex Iosepho lib. 16. Antiq. cap. 10. Quare cum Caius Cæsar eiusdem Agrippæ filius, ab Augusto Orienti impositus fuerit, ac in Ægyptum expeditione adversus Arabes suscepta veniret, de utraque provincia post Asiaticas hæc pauca subieci.

Hactenus Romanas in Oriente provincias, ad quas cum extraordinario imperio Caius Cæsar ab Augusto missus fuit, descripsimus; modo exponendum est, quinam id temporis reges ac dynastæ in eodem Oriente fuerint, amici ac socii P R qui advenientem eas in regiones Augusti filium, quæsitissimis honoribus coluerunt. Hos inter non solum ob ditionis amplitudinem, verum etiam ob eximia in Cæsarem Caium officia, primo mihi loco nominandus venit Archelaus Cappadociæ rex, quem alii postea sequentur. Romani cum potentiam Parthorum latius trans Euphratem imperitantium suspectam haberent, quicquid terrarum a fontibus Euphratis ad mare rubrum extenditur, amicis regibus administrandum tradidere; ut hi vim Parthorum metuentes, muneribus atque affinitatibus eosdem sibi conciliarent, atque præpotentis hostis arma procul a Romanis provinciis submoverent, eorumque regna totidem veluti imperii Romani arces existerent. Ceterum bella civilia inter Pompeium ac Cæsarem, eorumque reliquias, uti Rempublicam pessum dedere, ita plerosque Orientis reges in eandem pariter ruinam traxerunt. Cum Ariobarzanes a Pompeio adhuc superstite ac consentiente patre, Cappadociæ rex impositus, ex Valerio Maximo lib. 5 cap 7. imperata a Cassio contra Triumviros subsidia mittere recusasset, ab eodem captus, ac neci traditus fuit, regnumque Ariarates frater occupavit; teste Dione lib. 47. ad A. V. 712. Cum vero Antonius Bruto ac Cassio extinctis, anno insequenti V. 713. victor Asiæ provincias perlustraret, Sisinna nobili apud Cappadoces familia ortus, Ariarathi de Cappadociæ regno coram Antonio litem intendit, ac ab eodem feminarum amori obnoxio, Glaphyræ matris formosissimæ opera, regnum obtinuit. Horum au-

 ctorem

ctorem habemus Appianum lib. 5. Belli Civ. pag. 605. de Antonio scribentem: *Disceptationes quoque civitatum ac regum ex arbitrio composuit: Sisinnæ Ariarathisque in Cappadocia, prælato Sisinna in Glaphyræ matris formosæ gratiam*. Hinc argumentum obscœni epigrammatis Augustus postea sumpsit, quod Antonio obiicit apud Martialem. At A. 714. cum Parthi Romanos tota Asia ac Syria eiecissent, Ariarathes Sisinnæ bellum intulit. Strabo libro 12. pag. 370. de Horoasso munitissimo Cappadociæ oppido scribit: *Nostra ætate Sisinnus thesaurum suum ibi asservavit, qui Cappadociæ imperium affectaret*. Quem vitæ exitum Sisinna habuerit, incompertum est, hoc tamen constat, acerbo eundem fato sublatum; nam cum anno V. 718. Antonius eiectis ex Asia Parthis, regna pro libito disponeret, regem constituit, inquit Dio lib. 49. *Cappadociæ, eiecto Ariarathe, Archelaum, cuius genus paternum deducebatur ab Archelais, qui contra Romanos belligeraverant; mater autem ei erat scortum Glaphyra*. Huius Archelai proavus Archelaus dux Mithridatis in Græcia contra L. Syllam bellum gesserat; dein bello secundo Mithridatico ad Murænam transfugerat. Huius filius Archelaus cum amicus esset Gabinio Syriæ proconsuli, in eiusdem castra venit, cum expeditionem in Parthos meditaretur. Cum vero Aulus Gabinius castra contra Ægyptios movisset, ut Ptolemæum Auletem in regnum reduceret, eiusque filiam Berenicem usurpato throno pelleret; Archelaus a Berenice spe nuptiarum Alexandriam evocatus, eadem uxore ducta, copias contra Gabinium ducens, victus prœlio occubuit, mense regni sexto; ex Strabone lib. 12. pag. 385. Hunc Archelaum Pompeius sacerdotem Bellonæ ac Comanorum principem (utraque enim dignitas uni eidemque conferebatur) constituerat, *cuivis dynastæ parem opibus*; ex Appiano in Mithridat. pag. 252. eoque cæso, Archelaus filius in sacerdotium ac principatum patri successit; quod tamen utrunque eidem abstulit Cæsar anno Urbis 707. cum Pharnacem vicisset, Lycomede subrogato: *Qui*, uti scribit Hirtius capit. 66. de Bello Alexandrino, *regio Cappadocum genere ortus, propter adversam fortunam maiorum suorum, mutationemque generis, iure minime dubio, vetustate intermisso, sacerdotium id repetebat*. Ex hoc vero Archelao eiusque uxore Glaphyra natus est Archelaus, quem Antonius Cappadociæ regem creavit, Sisinnæ frater, quem Ariarathes Cappadociæ regno eiecerat. Huius fami-
lim

liæ genealogiam ac sacerdotia recitat Strabo libro 12. pag. 384. libro vero 17. pag. 547. scribens de Archelao semestri rege Ægypti, ait: *Erat autem filius eius Archelus, qui contra Syllam bellum gessit, & postea a Romanis ex honor est habitus, ac avus eius fuit, qui tempore nostro in Cappadocia regnavit, Romanorum sacerdos qua in Ponto sunt*. Plutarchus in Antonio narrat Archelaum cum in castris Gabinii versaretur, magnam cum Antonio familiaritatem contraxisse, antequam regiis nuptiis oblatis, in Ægyptum malo fato recederet; tum nece eiusdem recitata, ait: *Nec vero latuit homines Antonii humanitas erga Archelaum iam mortuum; nam cum illi hospes familiarisque fuisset, bellum viventi necessitate intulit, mortui autem corpus quæsivit, & regio funere ornavit*. Archelaus avus Archelai regis Cappadociæ occisus fuit A. Urbis 698. cum Antonius in Gabinii castris equitum præfectum ageret, annos natus quinque ac viginti; ex Appiano libro 5. de Bel. Civ. pag. 675. Idem autem Antonius vicesimo postea anno Triumvir Archelaum nepotem regno Cappadociæ ornavit, non tam in Glaphyræ eiusdem matris sibi plurimum dilectæ gratiam, quam ob memoriam eiusdem avi regis Ægypti, sui olim in Syria amici. Scribit Iosephus libro 1. Belli cap. 27. Glaphyram Archelai regis Cappadociæ filiam, ac prioris Glaphyræ neptem, Alexandro regis Herodis filio nuptam, multa sæpius de suæ familiæ nobilitate commemorantem iactasse paternum genus a Tameno, maternum autem a Dario Hystaspis filio. Hæc me genealogia latet; unum tamen scio, Ricciolium Archelai genealogiam penitus ignorasse, & grandem etiam prochronismum peccasse libro 5. Chronol. Refor. cap. 9 tomi prioris, ubi numer. 5. ait: *Summoto Mithridate creatus est, Cappadocum consensu a Romanis Ariobarzanes; tandem Archelao pronepote mortuo Romæ consulibus C. Cælio Rufo & L. Pomponio, ut ait Tacitus, id est anno 34. ante Christum, desiit regnare in Cappadocia*. Hæc multum admodum Reformatam chronologiam Riccioli deformant. Archelaus postremus rex Cappadocum erat pronepos Archelai, qui in Græcia contra Syllam pugnavit, non vero Ariobarzanis, cui Romani regnum Cappadociæ tradiderant. Strabo libro 12. pag. 472. ait: *Ita rex ab iis factus est Ariobarzanes, cuius in tertia stirpe genus defecit. Exinde Archelaus ab Antonio rex est constitutus, nulla affinitate ipsis coniunctus*. At peius in chronologia labitur; nam C. Cælius Rufus & L. Pomponius

ponius Flaccus consulatum gessere A. V. 770. post Christum natum iuxta vulgarem epocham 17 quo anno Archelaus Romæ obiit, ex Tacito ac Dione. Itaque Ricciolius centum annorum, uno insuper addito, prochronismum admisit. Ariobarzanes secundus qui regnabat in Cappadocia A. Urbis 704. quo anno Cicero erat proconsul Ciliciæ, ante æram vulgarem anno quinquagesimo libro 6. ad Atticum epist. 1. dicitur *rex perpauper*, qui petita a procuratoribus Pompeii sexcenta talenta dare non posset. Verum Archelaus omnium P. R. sociorum regum ditissimus evasit, ita ut post eius obitum, regno in provinciam redacto, *fructibus eius levari posse centesimæ vectigal professus Cæsar Tiberius, ducentesimam in posterum statuerit*; ex Tacito libro 2. Annalium. Bello Actiaco cum validis copiis in Antonii castra venit, quo victo, veniam cum regno ab Augusto impetravit. Cum A. Urbis 734. iunctis cum Tiberio copiis, Tigranem in Armeniæ regnum reduxisset, teste Iosepho lib. 15. Antiq. cap. 5. Augustus id temporis Asiam perlustrans, Armeniam minorem, ac universam asperam Ciliciam eidem dedit; ex Dione libro 54. ad A. Urbis 734 Strabo libro 11. *Minorem*, inquit, *Armeniam cum alii alias Romanorum arbitratu habuissent, ultimo loco Archelaus tenuit*. Idem libro 14. pagin. 461. scribit: *Post Corycum Eleusa insula est continenti propinqua. Eam Archelaus condit, ac regiam sibi fecit, cum totam asperam Ciliciam, excepta Seleucia, esset nactus, quomodo & Amyntas prius habuit, & ante hunc Cleopatra*. Augustus Seleuciam ad Calycadnum liberam a iure regio, suis legibus vivere permisit; quod privilegium ratum habuisse sequioris ætatis Imperatores erudite ostendit ex eiusdem urbis nummis doctissimus Spanhemius dissert. 9. pag. 786. quem tamen miror ibidem Strabonem non laudasse. Iosephus Straboni similiter scribens libro 16. capite 8. de Herode rege ait: *Cum appulisset Eleusam oppidum Ciliciæ, quod Sebaste mutato nomine dicitur, offendit ibi Archelaum regem Cappadocum*; & capite 16. *Herodes nuntios cum literis mittit ad Archelaum Eleusæ degentem*. In subscriptione synodi Calchedonensis legitur: *Alexander Sebastæ Ciliciæ*. Eleusa Rhodo distat stadiis centum ac viginti, hoc est M. P. quindecim, a continenti Ciliciæ quatuor, eiusdem vero ambitum mille passuum fuisse tradit Strabo libro 14. pag. 458. Polemone rege Ponti vita functo, Archelaus Pythodoridem eiusdem uxorem matrimonio secum iunxit, ac quod
suscep-

suscepti ex Polemone filii erant adhuc infantes, eorundem ditionem quæ ad Euxinum circa Trapezuntem latius extendebatur, una cum uxore administravit. Porro Archelaus cum accepisset Caium Cæsarem in Orientem advenisse, summis illum officiis coluit; quæ illi postea imperante Tiberio, exitio fuere, ut insequenti capite ostendo.

In superiori autem Cilicia ultra Taurum ac circa Amanum montem plures reguli tyrannidem exercebant, nec Romani proconsules, qui Ciliciæ præerant, eosdem expugnare in lucri loco ponebant; cum ob altissimorum montium latibula, magna cum difficultate inveniri possent, ac facilius esset paucos dominos armis ostentatis, quam præferoces barbaros eisdem subjectos, legum præsidio in officio erga Romanos continere. Cicero cum proconsul Ciliciam provinciam obtineret, ac bellum Parthicum timeret, lib. 15. Famil epist. 1. scribebat ad consules: *Regis Dejotari & voluntatem & copias quantæcunque sunt, nostras esse duco. Cappadocia est inanis. Reliqui reges, tyrannique neque opibus satis firmi, nec voluntate sunt* Strabo libro 14. pag. 445. scribit: *Alii a pluribus regebantur tyrannis. Nostro tempore omnium est dominus factus Tarcondementus* (Tarcondimotus legendum est) *vir præstans, & ob virtutem a Romanis rex appellatus, qui successionem posteritati suæ tradidit.* Idem a Cicerone in epistola memorata laudatur: *Cum exercitum*, inquit, *in Ciliciam ducerem, in finibus Lycaoniæ & Cappadociæ mihi literæ redditæ sunt a Tarcondimoto, qui fidelissimus socius trans Taurum amicissimusque Populi Romani existimatur.* Bello Actiaco pro Antonio cum aliis Asiæ regibus interfuit, ac navali pugna ab Agrippa victus interiit, paulo ante quam apud Actium universa classe prælium committeretur; ex Dione libro 50. ad annum Urbis 723. Philopator ejusdem filius in paternum regnum successit; a quo tamen illum mox victor Augustus ejecit, quamvis filii Tarcondimoti, *qui summa antea amicitia cum Antonio & Cleopatra juncti, tunc fortunam secuti, defecerant ab iis.* Verum cum idem Imperator post decennium anno Urbis 734. universam Asiam lustraret, *eam ditionem*, inquit Dio libro 54. *Tarcondimoto, quam pater ejus Tarcondimotus in Cilicia habuerat, attribuit.* Huic successit Philopator, qui anno Urbis 770. tertio principatus Tiberii Cæsaris obiit regno interim turbato, plerisque Romanum, aliis regium imperium cupientibus; ex Tacito

cito libro 2. Annalium. Num hic, vel eiusdem decessor Tarcondimotus regnaret, cum Caius Cæsar in Orientem transmisit, non ausim adstruere. Alii ad Attalum tyranni a nullo nobis Scriptore recitantur.

Pythodoris regina Ponti eius quæ ad Cappadociam sita est, aliarumque circa Euxinum ditionum domina, in ore famæ versabatur. Hæc Polemonem regem maritum habuerat, eoque vita defuncto, filiis etiam tum impuberibus, regnum prudenter æque ac feliciter administrabat, præsertim cum Archelao regi Cappadociæ iterum nupsisset. Polemo anno Urbis 714. quandam Ciliciæ partem cum regio titulo ab Antonio obtinuerat; ex Appiano libro 5. Bel. Civ. pag. 715. cum Dario Pharnacis filio, Mithridatis nepoti, idem Antonius Ponti regnum tradidisset. Verum Polemo in Darii locum paucos intra annos suffectus, Pontum dimissa Cilicia, ab Antonio obtinuit. Antonium Parthico bello A. V. 718. secutus, ac cum Oppio Statiano Antonii duce a Parthis improviso aggressus; exercitu amisso, captus fuit, ac pecunia data, dimissus; ex Dione libro 49. Cum vero regem Mediæ ad societatem cum Antonio ineundam induxisset, Antonius *navati fœderis* præmium minorem Armeniam eidem donavit; ex eodem Dione in fine libri 49. ad annum Urbis 721. Post biennium bello Actiaco auxiliares copias ad Antonium transmisit, uti refert Plutarchus in Antonio. Augustus vero post victoriam Polemoni datum ab hoste Antonio regnum sanxit. Strabo lib. 12. pag. 398. scribit Polemonem filium fuisse Zenonis rhetoris, civis Laodicensis in Phrygia, *qui ob res præclare gestas, regno dignatus est primum ab Antonio, deinde a Cæsare Augusto*. Hic tamen minorem Armeniam Polemoni ablatam, Archelao Cappadoci tradidit. Dio libro 53. ait: *Eodem anno* V. C. 728 *Polemo rex Ponti in socios ac fœderatos P. R. adscriptus est, et prima subsellia in theatris per totum eius regnum Senatoribus tributa*. Cum A. V. 740. Scribonius quidam Mithridatis se nepotem fingens Bosphori regnum, mortuo Asandro rege ab Augusto illis gentibus dato, occupasset, ac Dynamim Pharnacis filiam, ac Mithridatis neptem, Asandri vero demortui uxorem, in matrimonium duxisset, Agrippa, qui tum Orienti cum imperio præerat, Polemoni iniunxit, ut Scribonium regno pelleret; isque cum Scribonium superstitem non invenisset (fraude enim cognita, hominem necaverant) resistentes tamen Bosphoranos prælio vicit,

cit, ac ab Agrippa qui cum legionibus in Bosphorum advenerat, idem regnum accepit una cum uxore Dyname, quod Augustus antea decreverat. Horum auctores Dio lib. 54. ac Iosephus libro 16. Antiquit. capite 3. Strabo lib. 11. pag. 340 scribit Polemonem barbaras quasque gentes ad Tanaim usque bello subegisse. *Tanaim urbem*, inquit, *iussa facere detrectantem nuper evastavit*. Idem pag. 344. ait: *Polemo Colchidem habuit; eoque mortuo uxor Pythodoris regnum in Colchos, Trapezuntem, Pharnaciam, & supra accolentes barbaros tenuit*. Erat hæc filia Pythodori civis Tralliani, teste eodem lib. 12. pag. 382. cui dicitur *prudens mulier & præesse rebus gnara*. At Polemo, cum Aspurgitanis circa Mæotidem paludem bellum intulisset, ab hostibus captus, misere interiit, ex eodem libro 11. pag. 341. qui inferius pag. 382. lib. 12. scribit: *Pythodoridis filiorum alter cum matre privatus regnum administrabat, alter recens Armeniæ maioris rex est creatus. Ipsa Archelao nupsit, & cum eo, dum is in vivis permansit, vitam exegit, nunc vidua est &c.* Anno Urbis 770. Archelaus Romæ obiit, ut proxime ex Dione ac Tacito narravi. Idem autem Tacitus ad annum Urbis 771. lib. 2. Annal. de Armeniis scribit: *Regem illa tempestate non habebant, amoto Vonone, sed favor nationis inclinabat in Zenonem Polemonis regis Pontici filium, quod is prima infantia instituta & cultum Armeniorum æmulatus, venatu, epulis, & quæ alia barbari celebrant, proceres plebemque iuxta devinxerat*. Illum Germanicus Cæsar volentibus Armeniis regem dedit, quem illi Artaxiam appellarunt. Nomen vero Zenonis antea tulerat a Zenone avo Pythodoridis patre. Alter Pythodoridis filius de nomine patris Polemo dicebatur; hæc de Caio Caligula Imperatore scribente Dione l. 59. ad A. V. 791. *Polemoni Polemonis filio paternum imperium ex Senatus consulto videlicet tribuit*. Huius Polemonis filii meminit, Claudio imperante, Iosephus libro 19. Antiq. cap. 7. *Ponti Dynastiæ Dominum* eundem appellans. Hunc regnum Ponti Neroni postea cessisse tradit Svetonius cap. 12. Ceterum Pythodoris regiam habebat apud Cabiram, quæ antea Mithridatis fuerat, quam cum Pompeius meliorem in formam redactam, Diopolim nominasset, *addidit ipsa operi aliquid & Augustam nuncupavit*: Strabo lib. 12. pag. 383. Quo vero anno Polemo occisus fuerit, nullus nos veterum docuit. Duo eiusdem numismata exhibet Carolus Patinus ob eximiam eruditionem eque-

stri dignitate nuper ornatus, in notis stelographicis ad cap. 18. Svetonii de Vita Neronis.

Quartum in Asia regnum Commagenorum erat, cuius metropolis Samosatæ Euphrati impositæ. Ea vero ditio parva quidem, sed admodum felix dicitur a Strabone lib. 16. pag. 516. Pompeius Antiochum regem Commagenorum bello aggressus, Reipublicæ tributarium fecerat. Cicero ex Cilicia A. V. 703. ad Romanos magistratus scribebat: *Regis Antiochi Commageni legati primi mihi nuntiarunt Parthorum magnas copias Euphratem transire cœpisse.* Ventidius eundem regem insimulatum, quod Parthis studuisset, intra Samosatas obsedit, ac adveniente Antonio, diutius oppugnatus, honorificis conditionibus deditionem fecit. Mithridates eidem successit, ac præsens, teste Plutarcho, cum auxiliaribus copiis bello Actiaco, in castris Antonii fuit. Huic Antiochus frater litem intendit, ac missum a fratre Romam legatum, dolo interfecit; quod cum Augustus intellexisset, evocatum Romam Antiochum, ac a Senatu damnatum, neci tradidit. At Mithridatem regem necatum pariter fuisse colligo ex Dionis libro 54. ubi de Augusto A. V. 734. hæc leguntur: *Mithridati cuidam Commagenem, quod eius rex patrem huius Mithridatis occidisset, puero etiamnum attribuit.* Tacitus l. 2. ad A. V. 770. ait. *Per idem tempus Antiocho Commagenorum, Philopatore Cilicum regibus defunctis, turbabantur nationes, plerisque Romanum, aliis regium imperium cupientibus.* Anno insequenti Germanico ad res Orientis componendas in Asiam misso, *Commagenis Q. Servæus præponitur, tum primum ad ius prætoris translatis.* Ex his Taciti verbis colligo post Mithridatem Antiochum apud Commagenos superstite Augusto regnasse, cuius regnum quamvis Tiberius Romanis provinciis adiecerit, Caius tamen eiusdem successor inito statim imperio, *Antiocho Antiochi filio Commagenem paternum regnum, adiectis Ciliciæ maritimis, dedit*, Dione teste lib. 59. quod tamen eidem rursus ademit, ex eodem de Claudio scribente lib. 60. ad A. V. 793. *Antiocho Commagenem, quam ei idem dederat, ademeratque Caius, restituit.* Huius Antiochi meminit Iosephus lib. 19. cap. 7. ac Tacitus lib. 12. A. V. 805. scribens Cilices agrestes Trosobore duce rebellasse, ac Anemurium obsedisse: *Dein*, inquit, *rex eius oræ Antiochus, Trosobore aliisque primoribus interfectis, cuncta sedavit.* Anamurium oppidum erat Ciliciæ Tracheæ. Svetonius

cap. 8.

cap. 8. de Vespasiano ait: *Thraciam, Ciliciam, & Commagenem ditionis regiæ usque ad id tempus, in provinciarum formam redegit*. Etenim Antiochus rex a Cæsennio Pæto Syriæ legato delatus, quasi cum Parthis conspirasset, regno eiectus, Romæ cum filiis degere a Vespasiano iussus est. Rem fusius narrat Iosephus lib. 7. de Bello Iud. capite 27. Casaubonus post Turnebum in notis ad laudatum caput Svetonii, putat legendum *Tracheam Ciliciam, & Commagenem*: nam Antiochus etiam Tracheæ Ciliciæ imperabat, ex Dione quem laudat; quod itidem ex Tacito poterat confirmare. Potuit etiam quod maxime ad rem faciebat, adducere Aurelium Victorem in epitome de Vespasiano scribentem: *Syria seu Palæstina, nec non Cilicia Trachea & Commagene, quam hodie Augustophratensem nominamus, provinciis accessere*. Verum omnium MSS lectio retinenda videtur ex Eutropio lib. 7. de Vespasiano scribente: *Thraciam, Ciliciam Tracheam, Commagenem, quæ sub regibus amicis erant, in provinciarum formam redegit*. Utut sit de hoc, certum est lapsum Usserium ad annum 72. epochæ Dionysianæ, dum ait Antiochum Vespasiano conciliatum, regno restitutum fuisse ex Iosepho. Nusquam enim hoc Iosephus scripsit, sed tantum Imperatorem Antiocho ac filiis conciliatum iussisse ut Romæ vitam agerent, regno interim in provinciæ formam redacto, uti laudati Scriptores testati sunt. Hunc vero Antiochum illum esse, qui a Caio Caligula regnum paternum acceperat, ex Iosepho colligitur lib. 19. in fine, ubi sponsalia Epiphanis eiusdem filii recitat.

Syriæ ac Phœniciæ provinciis plures reges, ut a subditis vocabantur, verius reguli Romanorum tributarii, prætendebantur. Archelaus ethnarcha Iudæam tenebat, eiusque frater Philippus Itureæ, Thraconitidi, & Gaulanitidi, quæ trans Iordanem ditiones erant, dominabatur. Herodes vero cognomento Antipas, Samariam obtinebat, Herodis regno ita diviso ab Augusto, Caio Cæsare filio inter iudices sedente, uti cap. 6. mihi narratum est. Profecto Herodem non fuisse superstitem, cum Caius in Orientem transmisit, præter superius congesta testimonia, indicio satis manifesto est, quod Nicolaus Damascenus & ex eodem Iosephus in vita Herodis, quam diligenter æque ac prolixe in literas misere, ne verbum quidem ea de re fecerunt. Equidem recensent Herodem semel atque iterum Agrippa cum imperio in Asiam veniente, ad eundem statim salutationis officia persoluturum

turum navigasse, eumque Hierosolymam deductum, ac maximo honore ab universis exceptum. Qui sane si in vivis fuisset, haud minus honorifice Caium Cæsaris Augusti filium per Iudæam, uti dicam, transeuntem, excepisset. Sanctus Lucas cap. 3. trium fratrum ditiones describit, cui etiam memoratur *Lysanias Abilinæ tetrarcha*. Num hic Lysanias filius fuerit Lysaniæ partis Arabiæ Nabatææ ac Itureæ principis ab Antonio A. V. 718. teste Dione lib. 49. interfecti, nepos vero Ptolemæi Mennei F. qui Heliopolim, Calcidem, & Ituræorum montes possedit ex Strabone lib. 16. pag. 518. in medio relinquo. Casaubonus exercit. 13. non putat illius filium fuisse, cum tres ac sexaginta anni ab obitu prioris Lysaniæ ad alterum Evangelistæ memoratum intercedant. Baronius ad annum Christi 31. num. 7. scribit Abilinam fuisse tetrarchiam in provincia Decapoleos in Palæstina, ex Plinio lib. 5. cap. 18. *Quippe qui*, inquit, *dicas provinciam in Palæstina Decapoleos dictam, cuius est mentio in Evangelio, cum decem habuerit civitates, earundem fuisse tetrarchias singulas, regnorum instar, & regna solere contribui*. Nusquam hæc Plinius asserit, siquidem cum laudato capite decem urbes recensuisset, ex quibus provincia Decapoleos componebatur, addit: *Intercursant, cinguntque has urbes tetrarchiæ regionum instar singulæ, & in regna contribuuntur Trachonitis, Paneas, in qua Cæsarea cum supra dicto fonte, Abila, Arca, Ampeloessa, Gabe*. Itaque ex Plinio decem urbes Decapoleos neutiquam singulæ tetrarchias constituebant, sed tetrarchiæ eas decem urbes cingebant, earundemque territoria intersecabant. Uno verbo. Plinius cum sigillatim decem urbes Decapoleos recitasset, Abilam, aliasve, quæ tetrarchias constituebant, subiicit, ut istæ ab illis decem diversæ citra dubium appareant. Abilam ditionemque finitimam Lysaniæ in Libano fuisse scribit Iosephus lib. 19. Antiqu. cap. 4.

Reges etiam Emesenis imperabant, quorum Sampsiceramus A. V. 709 Cæcilium Bassum contra Cæsaris duces auxiliaribus copiis iuvit, ex Strabone lib. 16. ubi Iamblichum eiusdem filium nominat, res cum sene patre administrantem. Hunc Iamblichum Antonius bello Actiaco per summam crudelitatem interfecit, quod suspicabatur eundem transitionem ad Cæsarem destinasse. Dio lib. 50. de Antonio ait: *Iamblichum partis cuiusdam Arabiæ regem inter tormentum occidit*. Augustus vero post annum unde-

deci-

decimum, cum Asiam lustraret, *Iamblicho Iamblichi filio paternum in Arabia principatum* dedit, ex eodem lib. 54. Hic vero regnum ad successores transmisit; nam Sampsicerami regis Emesenorum, imperante Claudio, meminit Iosephus lib. 19. Antiq. cap. 7. Cicero lib. 15. Famil. epist. 1. ex Cilicia Romam scripta, ait: *Eodem die a Iamblicho Phylarcho Arabum, quem homines opinantur bene sentire, amicumque esse Reipublicæ nostræ, literæ de iisdem rebus mihi redditæ sunt.* Lambinus frustra pro Phylarcho reponit Phararco; nam veterem lectionem retinendam novissimus idemque eruditissimus Ciceronis interpres Grevius in notis ibidem ostendit. Hic ille est Iamblichus, qui Cæcilio Basso suppetias tulit. Quod Pompeius patrem Iamblichi Sampsiceramum tributarium Reipublicæ fecisset, ac die triumphi in pompæ ferculis, inter devictorum regum nomina Sampsiceramum Romæ hactenus inauditum inscripsisset; Cicero id temporis Pompeio subiratus, eundem irrisionis causa *Sampsiceramum* non semel appellabat in epistolis A. V. 695. ad Atticum scriptis. Hæc ait lib. 2. epist. 16. *Nunc vero, Sampsicerame, quid dices? vectigal te nobis in monte Antilibano constituisse, agri Campani abstulisse?* Pompeius legem Iulii Cæsaris consulis de agro Campano dividendo adprobabat, secus ac in suo consulatu contra Rulli tribuni plebis conatus fecerat Cicero. Mons Antilibanus in Cœle-Syria supra mare Sidonium assurgit, & ultra Damascum ad Arabiæ montes porrigitur, ubi erat ditio Sampsicerami; ex Strabone lib. 16. laudato. In monte autem Libano erat Chalcis, cuius dynasta erat Lysanias, ex Iosepho lib. 14. Antiquitatum cap. 13. & cap. 14. ait: *Cæsare bellum apud Alexandriam gerente, certatim opem tulerunt Cæsari Iamblichus dynasta, & Ptolemæus Sohemi filius Libanum montem incolens.* Plures sane reguli in varias tetrarchias divisi cis & ultra Euphratem qua Syriam iuxta labitur, angustius dominabantur, quorum ne nomina quidem Romanorum rerum scriptoribus recitantur; & illi quidem Seleucidarum regno in Syria post annos ducentos ac septuaginta deficiente, varias ditiones occuparunt, nec Romanis curæ fuit eosdem bello aggredi, ac de medio tollere, quod montanam regionem eamque steriliorem tenebant.

Arabiam Nabateam, mortuo Obeda rege, Æneas eiusdem affinis, inconsulto Augusto, occupaverat, nomen vero Aretæ tum primum assumpsisse scribit Iosephus lib. 16. Antiq. cap. 15. Syl-

lieus

læus Obodæ regis procurator Romam profectus, Aretæ coram Augusto de regno litem intendit. At sub idem tempus Nicolaus Damascenus Herodis regis legatus Romam adveniens, Syllæum plurium criminum reum apud Imperatorem luculenta oratione peregit. Augustus quamvis initio Aretæ legatos, ac sibi delata munera despexisset, quod se inconsulto vacuam Nabatæi regni sedem occupasset, Syllæi criminibus patefactis, eoque damnato, Aretæ regnum sanxit. Aretas vivebat postremo anno imperii Tiberii Cæsaris; nam Iosephus lib. 18. cap. 7. de Herode Antipa Herodis regis Iudæorum filio scribit: *Herodes Tetrarcha uxorem habebat Aretæ filiam, cum qua iam multo tempore convixerat.* Narrat deinde bellum eiusdem Aretæ contra Herodem: unde constat Aretam diutius regnum possedisse. Aretas alter Obodæ decessor A. V. 689. cum quinquaginta armatorum millibus Hierosolymam obsedit; at a Scauro in Syriam a Pompeio misso, obsidionem solvere iussus, Philadelphiam recessit. Dein Pompeius in Syriam veniens, rebus provinciæ constitutis, *Aretam etiam Arabum Nabatæorum regem bello petiit*; ex Appiano in Mithr. pag. 244. Scribit Dio lib. 37. *ipsum sine labore cepit, præsidiumque eis addidit*. Rectius tamen Plutarchus ac Iosephus narrant Aretam timore perculsum, Pompeio significasse se dicto audientem fore, ac imperata facturum. Scaurus Pompeii quæstor in Syria relictus, bellum Aretæ intulit, & cum magnam regionis partem devastasset, acceptis ab Areta trecentis talentis bello finem imposuit. Post Scaurum Syriam biennio tenuere Marcius Philippus ac Lentulus Marcellinus prætores. *Uterque*, inquit Appianus in Syriacis pagina 120. *constitutus est cum Arabibus ex vicino infestantibus; quæ causa est ut posthac in Syriam mittantur proconsules, consulari potestate in bello gerendo præditi.* Aulus Gabinius primus Syriæ proconsul *contra Nabatæos profectus, hos quoque uno prælio profligat*. Iosephus lib. 14. Antiq. cap. 11. Porro Gabinii fortiter ac feliciter gesta in Syria, Iudæa, Arabia, ac Ægypto laudatus Iosephus describit; ut Ciceronis livor appareat, qui in Pisoniana ac de provinciis consularibus Gabinii proconsulatum tantis conviciis exagitet, cum tamen ipse ob Pendentissas ignoti antea Romæ nominis Cilicum agrestium genus, triumphum ambitiosus postulaverit, Catone contradicente, quem ob id *ingratissimum* appellat lib. 7. ad Atticum epist. 2. Aretæ successit Malchus, qui Arabiam Nabatæam tenebat

nebat

nebat A. V. 706. nam erumpente eo anno, post necem Pompeii, bello Alexandrino, *Cæsar*, inquit Hirtius initio libri de bello Alex. *equites ab rege Nabatæorum Malcho evocat*. Anno 713. Parthis duce Pacoro, Syriam irrumpentibus, Malchus ad eosdem accessit, ac anno insequenti Herodem Nabatæorum finibus exclusit, cum in Arabiam iter intenderet; ex Iosepho lib. 14. cap. 25. Ventidius Parthis e Syria fugatis multam inprimis *a Malcho Nabatæo pecuniam exegit, quod is Pacorum auxilio iuvisset*; ex Dione lib. 48. ad A. V. 715. Vivebat A. V. 723. nam a Plutarcho inter reges, qui bello Actiaco auxiliares copias ad Antonium miserunt, nominatur *Malchus Arabiæ rex*; ubi tamen *Manchus* perperam scribitur. Ille tamen fortunam secutus, Q. Didio Cæsaris Octaviani in Syria legato suadente, naves a Cleopatra in sinu Arabico fabricatas, queis per mare rubrum fugam capessere meditabatur, combussit; ex Dione lib. 51. ad A. V. 724. Vir eruditus scribit apud Arabes regem vulgari cognomine Malchum appellatum antiquitus, uti Cæsares, qui apud Romanos imperabant, Arsaces qui apud Parthos; unde huius regis cognomen cunctis regibus Nabatæorum commune *Malchus* eidem putatur. Odi logomachias: ne tamen in hanc opinionem descendam vetant Plutarchus, Dio, Iosephus, ac Hirtius, qui hunc tantum Arabum regem Malchum nominarunt, quo nomine alium quempiam eorundem Nabatæorum regem ne quidem semel nuncuparunt. Obodas A. V. 730. Arabiæ Nabatææ imperabat, ac per Syllæum, qui omnia unus apud ipsum erat, mille milites Ælio Gallo Ægypti præfecto misit, expeditionem in Arabiam felicem facturo. Erat Obodas *homo segnis & otio deditus*; ex Iosepho lib. 16. cap. 11. ac Strabone lib 16 pag. 537. ita ut Syllæus vim ac potentiam regni penes se haberet, regio tantum titulo Obodæ servato. Decessit circa annum Urbis 746. C. Sentio Saturnino Syriæ præside, teste Iosepho superius laudato; qui scribit Æneam, postea Aretam nuncupatum Nabatæorum regnum Augusto inconsulto, occupasse, quo de rege prius sermonem feci, quod non modo is Arabiam tenebat anno Urbis 753. quo Caius in Asiam transmisit, verum etiam eundem Arabiam felicem invisurum, excepit.

De regibus Armeniorum plura dixi initio cap 9. quæ iterum repetere non vacat. Appiano in præfatione laudatur *Armenia nulla quidem* Romanis tributa pendens, sed ex eorum auctori-

tate

tate *reges accipiens*. Ex quo enim Pompeius anno V. 688. Tigrani Armeniæ regnum reddidit, ac Augustus semel, iterum, ac tertio Armeniis regem imposuit, subsecuti Cæsares id in Armenios iuris exercuere, unde etiam sæpius cum Parthis eandem sibi potestatem usurpantibus bella gessere, de quibus Tacitus lib. 6. 11. ac sequentibus scribit. Traianus Romanorum Principum primus Armeniam in provinciæ formam redegit; nam teste Dione apud Xiphilinum, bellum intulit Armeniis, *quod rex Armeniorum non abs se, sed a rege Parthorum diadema accepisset*. Cum vero Armeniam occupasset, Parthamasirem regem Armeniorum punivit. Eutropius libro 8. ait: *Armeniam, quam occupaverant Parthi, recepit, Pharnace Syro occiso, qui eam tenebat*. Rufus vero in Breviario: *Armeniam*, inquit, *recepit a Parthis, sublato diademate, regi Armeniæ maioris regnum ademit*. Eius tamen successor Hadrianus, quod videbat Armeniam sine numeroso præsidio teneri non posse, *Armeniis regem habere permisit, cum sub Traiano legatum habuissent*; ex Spartiano cap. 21. regem vero ab Hadriano Armeniis datum colligitur ex verbis laudatis Appiani, qui eodem imperante historias descripsit. Huius etiam successores Antoninum Pium ac L. Verum reges Armeniæ creasse eorundem nummi indicant, inscripti: REX ARMENIIS, vel ARMENIAE DATVS; exemplum Augusti secuti sunt, qui id genus nummos potentiæ ostentandæ gratia cum ea epigraphe cudi iusserat. Hi quidem erant reges, quorum ditiones Romanas provincias, qua latius per Asiam a Ponto ad Ægyptum usque protendebantur, imperante Augusto, cingebant. Illi pro arbitrio subditis tributa ac milites imperabant, & si quid gravius contra eosdem peccabant, delati ad Augustum, in iudicium vocabantur; siquidem Archelaus rex Cappadocum a subditis, itemque eiusdem nominis ethnarcha Iudæorum a primoribus provinciæ apud Augustum delati, Romam evocati sunt. Bello Romanis instante, copias ab Imperatore iussi, in Romana castra mittebant, ac legatorum Syriæ dictis audientes erant, quoties hostium metus immineret. Scribit de Nerone Tacitus libro 13. *Legionesque ipsas propius Armeniam collocari iubet, duosque veteres reges Antiochum & Agrippam expedire copias, queis Parthorum fines intrarent*; idque passim in historia Romana occurrit. Cum vero testamentarias tabulas conderent, filios quidem successores regni destinare poterant, sed ab

ab Augusto regnum eisdem sanciendum erat, antequam ius regium exercerent; uti de filiis regis Herodis Iosephus ostendit libro 17. Immo quandoque Augustus filios a successione regni exclusit: *Mortuo*, inquit Dio lib. 53. *Amynta, regnum filiis eius non tradidit, sed provinciam P. R. fecit*. Haud licebat regibus finitimorum principum regna aut urbes inconsulto Augusto, bello lacessere. Hinc idem gravius Herodi succensuit, quod *exercitum extra regni sui fines eduxerit*; nec causam expeditionis audire dignatus est. Iosephus lib. 16. cap. 15. Sed de his hactenus.

CAPUT XII.

Caii Cæsaris in Arabiam expeditio. Iubæ regis Mauritaniæ libri geographici de Arabia ad Caium scripti. Iubæ pater rex Mauritaniæ vulgo perperam appellatus. Cleopatra Iubæ uxor amita Liviæ Caii Cæsaris uxoris. Iosephi Hebræi ac cum eo Saliani error de anno mortis Iubæ regis. Assignatur tempus quo Strabo de geographia scribebat. Caius Cæsar Arabiam invisit. Ex Ægypto in Palæstinam descendens, apud Hierosolymam non supplicat, contra patris Agrippæ exemplum. Augusti ac Liviæ erga templum Hierosolymitanum munificentia. Saliani de Caii Cæsaris expeditionibus anachronismi confutati. Archelai regis Cappadociæ erga Caium officia, exitio eidem postea fuere sub Tiberio. Marci Lollii Caii iuventæ moderatoris rapinæ ex veste eiusdem neptis a Plinio indicatæ.

ROmanas hucusque provincias, ac regna socia & amica P. R. recensendo, tota Asia peregrinati, ad Caium Cæsarem revertamur necesse est, Asiaticam eiusdem expeditionem descripturi. Illum quidem ingens cupido incesserat invisendæ Arabiæ felicis, quam semel tantum Romana arma ductore Ælio Gallo Ægypti præfecto tentaverant. Nam vel ipso *Felicis* nomine terris omnibus una beatior videbatur, præsertim cum aromata, gemmæ, aurum, quibus avida gens mortalium ad insaniam usque inhiat, inde a mercatoribus in Romanorum ditiones deportarentur. Eo autem lubentius primum illud bellum suscepit, quod Parthus, Caiani apparatus fama latius personante, intra regni fines exercitus continens, pacis consilia agitare, ac ad Augustum de eadem legatos destinare dicebatur. Et sane Arabica expeditio longe facilior apparebat, quod gens minus bellico-

ſa, armis tantum oſtentatis, imperata ſtatim factura credebatur; cuius victoriæ nuntio Parthorum etiam animi frangerentur, ac Armenii finitimorum auxiliis deſtituti, ad obſequium poſitis armis, reverterentur. Plinius pluribus in locis expeditionis Caii Cæſaris in Arabiam mentionem facit; quam tamen omiſerunt Baronius, Keplerus, Calviſius, Salianus, Tornïellus, Petavius, aliique; qui de anno natali Chriſti ſcribentes, de Caii in Orientem navigatione ſermonem, ut aiunt, ex profeſſo inſtituerunt. Igitur Plinius lib. 6. capite 27. ſcribit, Dionyſium geographum ab Auguſto in Orientem præmiſſum, *ituro Armeniam ad Parthicas, Arabicaſque res maiore filio*. Rurſus lib. 12. cap. 14. ait: *Iuba rex iis voluminibus, quæ ſcripſit ad Caium Cæſarem Auguſti filium ardentem fama Arabiæ*. Eorundem librorum Iubæ mentionem fecerat libro 6. capite 27. inquiens: *In hac tamen parte arma Romana ſe oſtendere placet nobis, Iubamque regem ad eundem Caium Cæſarem ſcriptis voluminibus de eadem expeditione Arabica*. Iuba filius erat Iubæ Numidiæ regis, qui tum ob literarum ſtudium, tum propter affinitatem cum Caio Cæſare, ſtylum in ſe paulisper morari cogit. Iubam huius patrem Florus libro 4. capite 2. Eutropius libro 6. & ex recentioribus Vſſerius ad A. Mundi 3958. & Patinus in notis ad caput 26. Svetonii, aliique Mauritaniæ regem ſcribunt. Verum mihi plane compertum eſt Iubam patrem non Mauritaniæ, ſed Numidiæ regem fuiſſe. Recte Dioni dicitur libro 41. *Iuba Hiempſalis filius, rex Numidiæ*. Plutarchus in Pompeio, ſcribit ab eodem captum Hiarbam regem Numidiæ, *cuius ſceptro deinde Hiempſal ſucceſſit*. Livius etiam in epitome libro 89. nominat *Hiarbam regem Numidarum* a Pompeio victum. Id contigit anno Urbis 672. quo anno Hiempſal Iubæ prioris pater, regnum Numidiæ Cn. Pompeii opera obtinuit. Vivebat anno Urbis 691. Nam Cicero conſul in Agraria ſecunda ait: *Hoc quia vos fœdus non iuſſeritis, veretur Hiempſal ut ſatis firmum ſit & ratum*. Et ſtatim: *Volitat enim ante oculos iſtorum Iuba regis filius adoleſcens non minus bene nummatus, quam bene capillatus*. In editis codicibus legitur: *Iuba regis filius*; ſed mendum ineſſe patet, quia Hiempſal id temporis erat rex Numidiæ, qui Iubam filium Romam miſerat. Bello civili exorto, Iuba id temporis Numidiæ rex Pompeii partes ſecutus, iunctis cum Q. Scipione copiis, victus apud Tapſum, quod oppidum erat ſupra

Car-

Carthaginem in Byzacena provincia, interdiu in fuga latens, noctu tantum iter faciens, ex Hirtio de bello Africano, *in regnum pervenit, atque ad oppidum Zamam, ubi ipse domicilium, coniuges, liberos habebat &c.* At Zama est urbs Numidiæ regum sedes. Ibidem cap. 25. scribit: *P. Sitius & rex Bogud coniunctis copiis, cognito regis Iubæ egressus, propius eius regnum copias suas admovere: Cirtamque oppidum eius regni opulentissimum adorti, paucis diebus pugnando capiunt*. Cirta pariter erat urbs Numidiæ. Cum vero Iuba aliena manu, ipso id iubente, extinctus esset, Cæsar, inquit Hirtius cap. 92. *ex regno provinciam fecit*. Hinc duæ deinceps provinciæ Romanorum in Africa; priorem *adempta Carthaginensibus, veterem*, inquit Appianus lib. 4. Bel. Civ. pag. 620. *alteram quæ prius regnum Iubæ fuerat, a C Cæsare occupatam, ideo novam appellant, quæ est Numidia*. Ex his fit manifestum Iubam fuisse regem Numidiæ. Lucanus lib. 8. de Iuba ait.

Et Numidas contingit avos.

Fateor eundem poetam non semel Iubam *Maurum* appellasse, sed eius regnum poetica licentia longe maius descripsit, cum Iuba angustius in Africa regnaret. Etenim scribit de eodem lib. 4.

—— *extremaque mundi*
Signa suum comitata Iubam, non fusior ulli
Terra fuit domino: quæ sunt longissima regna,
Cardine ab occiduo vicinus Gadibus Atlas
Terminat; a medio, confinis syrtibus Ammon.

Reliqua omitto, quæ poetæ tantum scribere licuit; neque enim ad Gades usque regnum Iubæ extendebatur, sed usque ad Muluchain amnem, quo Numidia a Mauritania Cæsariensi distinguebatur. Duæ erant Mauritaniæ, Tingitana ac Cæsariensis. Plinius l. 5. cap. 1. *Principio*, inquit, *terrarum Mauritaniæ appellantur usque ad Caium Cæsarem regna, sævitia eius in duas divisa provincias*. Iuba in Numidia regnante, Mauritaniam Cæsariensem tenebat rex Bocchus; Tingitana vero in Bogudis regis potestate erat. Cum Iuba Curionem Cæsaris in Africa ducem vicisset, ab Cæsare hostis est iudicatus; inquit Dio libro 41. ad annum Urbis 705. *Bocchus & Bogud, quod hostes Pompeii essent, reges dicti sunt*. Eorum regna digito monstrat Plinius citatus cap. 2. *Namque diu*, inquiens, *regum nomina obtinuere, ut Bogudiana appellaretur extima, itemque Bocchi quæ nunc*

Cæsariensi. Bocchus Mauritaniæ Cæsariensis rex huius forte Bocchi avus, Iugurtham C. Mario prodidit; ex Sallustio, Floro, aliisque. Bogudem vero Tingitanam Mauritaniam possedisse patet ex Dione libro 48. ad annum Urbis 716. ubi scribit Bogudem in Hispaniam adversus duces Cæsaris Octaviani transmisisse. *Interimque*, inquit, *deficientibus ab eo Tingitanis ex Hispania recessit, neque suum regnum recepit. Quippe qui in Hispania Cæsari favebant, ii Bocchi auxilio Bogudem vicerunt. Bogud ad Antonium se contulit. Bocchus regnum eius occupavit, idque Cæsari confirmavit, ac Tingitanis civitas data est*: Ita Bocchus utriusque Mauritaniæ rex evasit. Dio libro 49. ad annum Urbis 721. de Augusto scribit: *Boccho quoque (fuit is Rex Mauritaniæ Cæsariensis) vita functo, regnum eius nemini alii tradidit, sed inter Romanas provincias retulit*. Bogud vero post biennium bello Actiaco, Methone ab Agrippa expugnata, ibidem occisus est. Ceterum Iuba Numidiæ rege extincto, anno Urbis 708. a palilibus, Cæsar qua die de Africa triumphavit, Iubæ filium adhuc infantem inter captivos duxit. Plutarchus hæc scribit in Cæsare: *Iuba filius Iubæ quoque nomine, infans admodum in eo deductus est triumpho; fortunatissimam utique captivitatem, qua effectum est, ut ex barbaro scilicet & Numida* (non dicit Mauro) *inter doctissimos scriptores connumeretur*. Etenim ab Augusto Romæ educatus, tantos in literis progressus fecit, ut a Plinio lib. 5. cap. 1. dicatur *studiorum claritate memorabilior etiam quam regno*. Idem postea Augustus Cleopatram M. Antonii Triumviri ac Cleopatræ reginæ Ægypti filiam eidem Iubæ uxorem dedit, ac ex Dione libro 53. anno V. 729. *pro paterno regno, Getuliæ quasdam partes, quoniam pleraque ad morem Romanum composita erant, & Bocchi Bogudisque ditiones dedit*. Etenim cum Iulius Cæsar Numidiam paternum regnum Iubæ in provinciæ formam, uti dixi, redegisset, utranque iuniori Iubæ Mauritaniam, nempe Tingitanam ac Cæsariensem pro Numidia donavit, quæ iam ante viginti annos a Romanis magistratibus regebatur. Strabo libro 17. pagina 570. ait. *Non diu ante nostra tempora Bogud ac Bocchus reges, Romanorum amici, Mauritaniam tenuerunt, quibus mortuis, Iuba successit, cum Cæsar Augustus ad paternum regnum hoc etiam illi adiecisset*. Id tamen non de Numidia, sed de parte tantum Getuliæ intelligendum est. Interim etiam ex Strabone colligi-

Igitur, neutram Mauritaniam ad Iubæ patrem spectasse, sed eius partem Bogudi, partem Boccho subiectam fuisse. Idem Strabo in eadem pagina Numidiam scribens ait: *Post Syphacem Massinissa obtinuit regionem, dein Micipsa, postea eius successores, nostra tempestate Iuba Iubæ pater nuper mortuus*. Igitur Iuba pater erat rex Numidiæ. At Numidiam non fuisse donatam Iubæ filio idem Strabo testatur pagina sequenti 571. scribens: *Inter Cæsarem atque Tritam est magnus portus, quem Sardam vocant; atque hæc sunt confinia Iubæ & Romanorum ditionis*. Numidia autem est supra Tritum promontorium usque ad Tuscam, & extra iurisdictionem Iubæ, ab Africæ proconsule regebatur. Livia uxor Caii Cæsaris nata ex Antonia Antonii Triumviri ac Octaviæ Augusti sororis filia; quare Cleopatra eiusdem Antonii, & Cleopatræ reginæ filia, & regis utriusque Mauritaniæ uxor, erat amita uxoris Caii Cæsaris, ad quem Iuba libros scripsit de Expeditione Arabica. Iosephus lib. 17. Antiq. cap. 15. & lib. 2. de Bello Iud. cap. 6. alteram Iubæ regis uxorem Cleopatræ superinducit Glaphyram Archelai regis Cappadociæ filiam, quam scribit antea fuisse nuptam Alexandro filio Herodis regis, cuique filios pepererat: *quo*, inquit, *a patre Herode occiso, iterum nupsit Iubæ regi Mauritaniæ, hoc quoque defuncto, viduam apud patrem agentem in Cappadocia, duxit Archelaus*, qui fuit filius Herodis, ac frater Alexandri prioris mariti Glaphyræ. Miror Salianum perpetuum Iosephi hostem nullam de toties iteratis nuptiis Glaphyræ litem eidem intentasse, cum tamen Iosephus dubio procul ea in historia errorem admiserit. Dio libro 55. ad annum V. 759. narrata relegatione Archelai ethnarchæ Iudæorum, addit: *Getuli inique ferentes Iubam regem, non Romanos sibi præesse, contra eum insurgentes, finitima vastarunt &c.* Legit sane ista Salianus; hinc tom. 6. ad A. Mundi 4059. scribit: *Videtur Iubas in eo prælio, quo Getuli superiores fuerunt, occidisse*, quod Iosephus scribat Glaphyram Iubæ uxorem, mortuo viro, ab Archelao uxorem ductam. Ita hic homo erranti Iosepho adhæret, qui eidem vera scribenti, tantis sæpe clamoribus adversatur. Sed profecto tum Iosephum, tum illumet fidem præstantem Salianum errasse Strabo omni exceptione maior testis ostendit. Is qui Iuba regnante floruit, in fine lib. 6. ait: *Nunc Mauritaniam aliasque multas Africæ partes Iuba obtinet, ob studium in Romanos & amici-*

tiam hoc consecutus. Et in eadem pagina laudato Augusto iam demortuo, addit: *Et nunc præstat filius eius, & successor Tiberius pro norma administrationis & edictorum, exemplo patris sui utens, sicuti & ipsum imitantur patris administri filii Germanicus ac Drusus*. Idem vero superius lib. 4. pag. 142. scribit Rhætos ac Vindelicos a Tiberio ac Druso una æstate domitos. *Et iam*, inquit, *annus agitur tertius supra tricesimum, ex quo quiescentes tributum legitime persolvunt*. Dio libro 54. ait Rhætos subactos fuisse anno Urbis 739. Horatius libro 4. Ode 14. cantans Tiberii ac Drusi de Rhætis victorias, annum eleganter designans, hisce Augustum alloquitur:

Te copias, te consilium, & tuos
Præbente Divos: nam tibi quo die
Portus Alexandrea supplex,
Et vacuam patefecit aulam:
Fortuna lustro prospera tertio
Belli secundos reddidit exitus,
Laudemque & optatum peractis
Imperiis decus arrogavit.

Baronius in Apparatu numer. 103. scribit numerari ibi a poeta tempus a nece Cæsaris Dictatoris A. V. 710. ad captam Alexandriam anno V. 724. Verum tria illa lustra ab occupata Alexandria Horatio numerantur, dum tertio postea lustro insignem Augusto victoriam Neronum virtute partam testatur. Augustus anno V. 724. Alexandriam victor occupavit, & quidem mense sextili ex Orosio libro 6. cap. 19. & Macrob. libro 1. Satur. cap. 12. ex S. C. quod ibi recitat. Victoriam de Rhætis obtinuit eadem die tribus lustris exactis, nempe A. V. 739. ut plane Dio testabatur. Adde annum inchoatum ex Strabone tertium supra tricesimum, eris ad A. V. 771. quo quidem anno Strabo geographicos libros exarabat, eodemque Iuba rex Mauritaniæ vivebat. Et quidem post mortem Augusti, imperante Tiberio, ac Germanico etiamnum superstite, ait: *NUNC Mauritaniam Iuba OBTINET*. Rursus lib. 13. pag. 383. de Artaxia Polemonis regis Ponti ac Pythodoridis filio ait: *Recens maioris Armeniæ rex creatus est*. Tacitus vero lib. 2. An. ad consulatum tertium Tiberii Cæsaris V. C. 771. scribit Artaxiam a Germanico Armeniis regem impositum. Verum idem Strabo lib. 17. pag. 570. ait: *Iubæ nuper vita functo, successit in regno Ptolemæus Antonii*

tonii & Cleopatræ filia natus, & antea ibidem nominatus eidem fuerat *Iuba Iubæ pater NUPER mortuus*. Quare Iuba mortuus est circa A. V. 772. regni tertio fere ac quadragesimo. Itaque erravit Iosephus scribens Glaphyram uxorem Iubæ, viro mortuo, nuptias cum Archelao celebrasse, quem scimus A. V. 759. ab Augusto Viennam relegatum. Si tamen reapse Glaphyra nupta fuit Iubæ, dicendus est eidem Iuba repudium dedisse, ac reversam ad patrem in Cappadociam, iterum Archelao ethnarchæ Iudæorum nupsisse. Num vero Iuba post Cleopatræ uxoris mortem Glaphyram duxerit, vel eandem pariter cum Cleopatra uxorem habuerit, non ausim affirmare. Hoc scio, Iubam Iubæ patrem plures coniuges una simul habuisse; teste Hirtio de Bello Africano. Hæc de Iuba libuit inserere tum occasione librorum, quos de expeditione Arabica ad Caium Cæsarem scripsit, tum etiam quia uxorem habebat uxoris Caii Cæsaris amitam.

Prænotabam cap. 9. quoties Parthi bellum adversus Romanos suscipiebant, Arabes sua cum iisdem semper arma sociasse, non tam quod ea gens erat Parthis finitima, verum etiam quod a Romanis, qui cum exercitu Syriam tenebant, vetabantur excursiones in provincias totius Orientis opulentissimas facere. Hinc cum hoc bello Parthico, contra Romanos arma movissent, vel intestinis forte seditionibus agitarentur, Caius Cæsar primam contra eosdem expeditionem fecit, præsertim cum ingenti invisendæ Arabiæ cupiditate teneretur. Plinius lib. 6. cap. 28. ait: *Romana arma solus in eam terram adhuc intulit Ælius Gallus ex equestri ordine; nam Caius Cæsar Augusti filius prospexit tantum Arabiam*. Porro constat Plinium ibidem loqui de Arabia Felice; eam enim ibidem describit, ac Ælius Gallus eandem antea cum exercitu penetraverat; cum tamen in Arabiam, quam Petræam vocant, Scaurus Pompeii quæstor, ac dein Gabinius proconsul Syriæ legiones duxerint, ac magnam eiusdem partem Gabinius depopulatus fuerit. Ex iisdem Plinii verbis infero Caio advenienti statim Arabes paruisse, ac Cæsarem nullam inde bellicam laudem, sed visæ a se tantum Arabiæ voluptatem tulisse. Caium vero, vel eos certe qui erant in eius comitatu, profectos ad Arabicum sinum idem Plinius indicat lib. 2. cap. 67. ubi de eodem sinu loquens ait: *In quo res gerente C. Cæsare Augusti filio, signa navium ex Hispaniensibus naufragiis feruntur agnita*. Eo usque per totius Africæ gyrum disiectarum

navium

navium fragmenta Oceani furor eiecerat. Ex Arabia in Ægyptum Caium Cæsarem rediisse auctor est Orosius lib. 7. cap. 3. scribens: *Caium nepotem suum Cæsar Augustus ad ordinandas Ægypti Syriæque provincias misit, qui prætereuns ab Ægypto fines Palæstinæ apud Hierosolymam in templo Dei tunc sancto & celebri adorare contempsit, sicut Suetonius Tranquillus refert.* Scribit Tacitus libro 2. Germanicum quamvis proconsulari imperio in omnes provincias mari ab Italia divisas insignitum, a Tiberio acerrime increpitum, *quod contra instituta Augusti, non sponte Principis, Alexandriam introisset. Nam Augustus inter alia dominationis arcana vetitis, nisi permissu, ingredi senatoribus aut equitibus Romanis illustribus, seposuit Ægyptum.* Quare Caius permittente Augusto, Ægyptum intravit, præsertim cum res in Arabia, quæ Ægypto adiacet, sibi agendæ essent. Caium vero per Palæstinam in Syria iter fecisse testatur in Augusto Svetonius cap. 93. *Caium*, inquit, *nepotem, quod Iudæam prætervehens, apud Hierosolymam non supplicasset, collaudavit;* Augustus enim peregrinas cærimonias contemptui habuit. At Caius eo facto neutiquam optimi patris sui M. Agrippæ exemplum secutus est. Etenim Agrippa rex Iudææ in literis ad Caligulam Imperatorem apud Philonem in libro de legatione ad Caium, scribit; *M. Agrippa avus tuus maternus, Iudæam Herode rege avo meo regnante, adiit, nec gravatus est a mari metropolim mediterraneam ascendere, cumque spectasset templum, & decoros ritus sacerdotum, puritatemque civium, delectatus est spectaculo ut mirifico atque ineffabili.* Et postea: *Ergo quandiu hæsit ibi in Herodis gratiam, accedebat id quotidie, oblectans animum contemplatione sacri apparatus, & Sacrificiorum ordine, verendaeque maiestatis in summo sacerdote sacrato cultu ornato, cæterisque præsidente.* Iosephus vero lib. 16. cap 2. ait: Agrippam *Deo heca tombe immolata, populo epulum præbuisse.* Augustus semel A. V. 724. ac iterum post decennium in Syriam venerat, ac licet nunquam Hierosolymam accesserit, templum tamen magno honore affecit; nam teste eodem rege Agrippa: *Augustus iussit e suis ipsius redditibus efferri quotidie victimas rite in holocaustum altissimo Deo, quæ hodieque offeruntur; videlicet tauros, & agni duo, quas Cæsar altari destinavit; quamvis sciret ibi nullum simulacrum esse vel in occulto, vel in propatulo.* Ibidem etiam de uxore Augusti, Caii Cæsaris

nove-

noverca ait: *hoc magistro pietatis usa proavia tua Iulia Augusta ornavit templum hoc aureis phialis, & calicibus aliisque donariis plurimis & pretiosissimis*. Idem vero Orosius notat Augustum, quod Caium Hierosolymitani templi cultum omittentem laudasset, anno imperii quadragesimo octavo a Deo punitum, Roma tam dira fame vexata, ut Augustus lanistarum familias, omnesque peregrinos, servorumque maximas copias Urbe pelli iusserit: *Ita peccante*, inquit, *Principe in sanctum Dei, & correpto per famem populo, quantitatem offensionis qualitas ultionis ostendit*. Hæc tamen fames, quam describit Dio lib. 55. contigit A. V. 759. post sexennium ab adventu Caii Cæsaris in Iudæam ipso eiusque Lucio fratre extinctis. Hinc magis libet iudicia irati Numinis, queis supplicia mortalibus irrogat, expavescere, quam eorundem causas cum Orosio divinare.

Ex his plurium scriptorum anachronismi de expeditione Caii in Orientem refelluntur. Unius tantum Saliani errores subinde notabo, ut ceteri intelligant, quanti is homo faciendus sit, ubi Iosephum celeberrimum historicum passim iure iniuria mille errorum reum peragere non dubitat. Igitur Salianus tomo 6. ad annum Mundi 4002. V. C. iuxta Varronem 752. Augusto XIII. M. Plautio Silvano Coss. num. 5. scribit Caium in Orientem cum Quirino profectum, eiusque matrem Iuliam relegatam. Numero vero 11. ait: *Hanc porro nequissimæ mulieris relegationem priorem fuisse profectione Caii in Orientem, aut Lucii in Hispaniam, auctor est Velleius, cum ait post breve tempus ab hoc exilio, Caium missum in Syriam*. Addit num. 14. Caium in Syria cum Parthi regis filio collocutum, pacemque cum Parthis factam, ac denique Caium Hierosolymam prætervectum; eodem vero anno desinente natum esse Christum Dominum. Omitto plurima alibi confutanda. Certum est ex fastis consularibus Augustum postremis imperii annis bina tantum collegia consulum designasse, ita ut semestrem magistratum ut plurimum gererent. Auctor est Velleius Iuliæ filiæ adulteria Augusto innotuisse, ipsomet decimum tertium ac L. Caninio Gallo consulibus; nempe A. V. 752. post Kalendas Iulias; nam ad exitum usque Iunii collegam habebat Plautium Silvanum, non Silanum, uti perperam Ricciolius scripsit. Cum vero plures Senatorii ac equestris ordinis viri adulteriorum rei delati fuerint, vix intra mensem causa cognosci potuit. Quare Caius, auctore Saliano, ini-

to Augusto Roma discessit, Græciam invisit, in Asiam transmisit, Arabiæ Felicis res composuit, in Ægyptum descendit, inde Palæstinam ac Phœniciam prætervectus, in Syriam venit, tum in Parthos exercitum duxit, ad Euphratem perrexit, ac pacem cum Parthis fecit. Nae quatuor mensium spatio Cæsar Augusti filius tanta terrarum spatia peragravit, cum regio plane comitatu, cum exercitu, cum lixis, calonibus, ac ceteris copiarum impedimentis? Vix puto tabellarium tam cito tantum itineris confecturum. Sane Caius videtur cum Palladio comparandus, de quo extat integrum caput in lib. 7. Socratis cum titulo: *de Palladio cursore & eius celeritate*. Certum est ex Velleio ac tabula Pisana Lucium Cæsarem obiisse A. V. 755. quod etiam concedit Salianus ad A. M. 4057. num. 1. At Seneca cap. 34. de Consolatione ad Polybium hæc Claudium Imperatorem dicentem producit: *Caius Cæsar Divi Augusti avunculi mei nepos circa primos iuventutis suæ annos Lucium fratrem carissimum sibi, princeps iuventutis principem iuventutis amisit, in apparatu Parthici belli*. Verum Salianus ante triennium bellum Parthicum subita pace compositum scribit. Si hoc insigne Senecæ testimonium, si tot Plinii loca, in quibus Arabicæ expeditionis a Caio susceptæ non adnotavit, cur quem in manibus ac oculis habebat, Velleium Paterculum non observavit, qui narrato Iuliæ exilio, ait: *Breve ab hoc intercesserat spatium*, (utinam illud designasset) *cum Caius Cæsar ante aliis provinciis ad sedandum obitis, in Syriam missus, convento prius Tiberio Nerone* &c. Nonne diserte testatur Caium alias provincias obivisse, ut exortos ibidem tumultus componeret, antequam in Syriam veniret? Nempe fuerat ante in Arabia & Ægypto, quod alii prodidere. Salianus Caium ex Urbe cito citius ripam ad Euphratis trahit, ut statim bello Parthico finem imponat.

Cum Caius in Syriam venisset, omnium regum, qui erant socii & amici Populi Romani, legationes ac munera suscepit, Singulis eorum certantibus in Augusti filio colendo. Omnium tamen studia vicit Archelaus rex Cappadocum aliarumque regionum, quas superiori capite descripsi. Hæc tamen erga Caium officia Archelao post Augusti mortem exitio fuere. Nam Tiberius eidem, inquit Dio lib. 57. infensus, quod *Rhodi se neglexisset, & Caium in Asiam venientem officiose coluisset, insimulatum quasi novis rebus studeret, evocavit Romam, ac Se-*

natus

natus iudicio tradidit , hominem non senectute modo extrema , sed vehementi etiam podagra confectum . Tacitus vero eadem de re scribit : *Rex Archelaus quinquagesimum annum Cappadocia potiebatur , invisus Tiberio , quod eum Rhodi agentem nullo officio coluisset , nec id Archelaus per superbiam omiserat , sed ab intimis Augusti monitus , quia florente Caio Cæsare , missoque ad res Orientis , intuta Tiberii amicitia credebatur .* Nihil tamen durius contra Archelaum Senatus decrevit , quod illum alienata mente , ac plane delirantem esse existimaverit ; talem enim semet , fingebat , quo præsentissimum discrimen evaderet . Verum paulo post , ut ait Tacitus , *angore , simul senio fessus , & quia regibus æqua , nedum infima insolita sunt , finem vitæ sponte , an fato implevit* . Id contigit A. V. 770. Quare Archelaus alterum supra quinquagesimum annum regnavit , cum A. V. 718. rex Cappadociæ ab Antonio creatus fuerit ; uti ex Dione capite proximo prænotavi . Tacitus rotundo numero more scriptoribus frequentato , usus est . Et quidem Tiberius eo acrius odium contra Archelaum intendit , quod eundem a subditis accusatum , apud Augustum defenderat , ac quod regiam in maritima Cilicia apud Eleusam haberet , quæ Rhodo , ubi Tiberius degebat , brevi sexdecim M. P. navigatione distabat . Ita Tiberius Cappadociam Romanis provinciis adiunxit . Velleius magnus ille imperantis Tiberii assentator lib. 2. ait de Tiberio : *Auctoritate Cappadociam populo Romano fecit stipendiariam* . At verius Archelaus Tacito dicitur *exceptus immiti a principe* , ut non auctoritate , sed plane crudelitate usus , Cappadociæ regnum provinciam fecerit . Hinc patet errasse Appianum in Mithridaticis pag. 244. ubi ait , regnum Cappadociæ imperante Cæsare Augusto in provinciæ formam redactum . Quæ fuerint aliorum regum ac dynastarum erga Cæsarem officia , oblata ab ipsis M. Lollio munera satis aperte declarant . Is , uti superius mihi narratum est, Caii Cæsaris iuventæ moderator ab Augusto impositus , optimam a regibus Asiæ divitias extorquendi occasionem nactus , pecuniam , gemmas , ac pretiosa quæque eisdem per summam avaritiam corrasit ; & illi quidem , quo maximæ apud Caium auctoritatis ac potentiæ virum sibi ipsis amicum aut facerent , aut servarent , regias pene gazas in unius Lollii sinum larga , licet invita , manu profundebant . Ex mundo tantum muliebri Lolliæ Paullinæ neptis M. Lollii ingentes toto Oriente exercitas eidem rapinas demonstrat Plinius lib. 9. cap. 35. scribens : *Hoc fuit*

quare M. Lollius infamatus regum muneribus in toto Oriente, interdicta amicitia a Caio Cæsare Augusti filio, venenum biberet, ut neptis eius quadringentis H. S. operta spectaretur ad lucernas. Valebat ille ornatus millionem scutatorum Romanæ monetæ. Eodem vero indutam Paullinam in mediocrium sponsalium cœna, smaragdis margaritisque opertam alterno textu fulgentibus, idem Plinius oculatus testis affirmat. Hæc est Lollia Paullina M Lollii M. F. consularis viri ac Sororis L. Volusii filia, quam C Memmio nuptam Caligula sibi iunxit, ac brevi dimisit, quæ quod de Claudii Imperatoris matrimonio cum Agrippina certasset, ab eadem per delatores veluti a Chaldæis ac Magis consulta petiisset, accusata, bonis publicatis, iussa est Italia cedere, ex Tacito lib. 12. ubi addit: *Ita quinquagies sestertium ex opibus immensis exsuli relictum*; nempe centum ac viginti quinque scutatorum millia. Male a M. Lollio in Oriente parta, male Lolliæ nepti Romæ delapsa sunt. At vis Agrippinæ citra ultima non stetit, sed misso centurione, suæ nuper æmulæ vitam abstulit. Hunc exitum habuere *opes immersæ* ab Asiæ regibus per detestandam rapacitatem a Lollio collectæ; quæ tamen ipsum Lollium, teste Plinio, antea perdiderant: qua de re iterum sermo redibit.

CAPUT XIII.

Caius Cæsar in Syria consulatum init. Præposterum ea de re Saliani iudicium. Baronius consulatum Caii inficiatur: at ex Pisano Cenotaphio aliisque vetustis monumentis probatur. Augustus consul XIV. pro Caio perperam fingitur. Error indicis consularis apud Dionem Xilandro a Mureto falso affricatur. Tredecim tantum Augusti consulatus demonstrati. Lucius Æmilius Paullus Caii in consulatu collega. Idem maritus Iuliæ Caii ac Lucii Cæsarum sororis. Eiusdem genealogia vitiose a Glandorpio digesta, e vetustis inscriptionibus recte contexitur. Ciceronis dictum in dubium ab eodem per errorem vocatur. Infelix exitus L. Æmilii ac Iuliæ recensetur. Augusti epistola ad Caium de exacto sibi anno Climacterico. Caius Cæsar Parthorum fines irrumpit. Virgilii carmina de Augusto, a Tristano de Caio falso intellecta. Phraates Regis regum *titulum in literis ad Augustum inscribit.*

ANnum Urbis 754. Caius Cæsar Augusti filius consulatum in Syria iniens, in fastis designavit, collega L. Æmilio Paullo.

lo. Cum antea ab Augusto designatus fuerit consul, ea tamen lege, uti in tabulis Ancyranis legitur, *ut eum magistratum iniret post quinquennium ex eo die quo deductus in forum*; idemque Kalendis Ianuariis ab Augusto consulatum XII. anno Urbis 749. auspicante, in forum deductus, togam virilem sumpserit, exacto quinquennio, Kalendis Ianuariis anno Urbis 754. consulatum capessivit. Salianus ad annum Mundi 4053. numero 3. ait: *Caius in Italiam reversionem parabat, ut sequenti anno gereret consulatum*. Quasi in Oriente nollet consulatum auspicari, cum tamen Augustus consulatus *nec omnes Romæ, sed quartum consulatum in Asia, quintum in insula Samo, octavum ac nonum Tarracone inierit*; ex Svetonio capite 26. Cur omisso bello, ad quod missus fuerat, quodve feliciter hoc anno gessit, Romam ad capessendum consulatum redisset? Salianus in eo errore versatur, quod bellum Parthicum subita pace, citra cruorem finitum putavit; cum tamen post biennium a Saliana pace, hoc est hoc anno tantum inceperit, quo Cæsar consulatum administravit. Unus Baronius Caio Cæsari consulatum abrogat. Scripserat vir eruditissimus in apparatu numero 86. *Anno ab Urbe C. 748. præficitur Syriæ totique Orienti Caius Cæsar Augusti filius adoptivus; quo defuncto, nullus alius subrogatus reperitur, atsi qui ab Evangelista recensetur, idem qui supra Quirinus*. Addit Quirino Syriæ præside anno Urbis 751. exeunte, Cornelio Lentulo & Valerio Messallino Coss. Christum natum fuisse. Idem vero initio fere Annalium ad Augustei imperii annum 44. scripsit: *Anno Christi tertio Caius Cæsar & L. Æmilius Paulus consulatum gesserunt*. Ita Caium consulem facit, quem tamen ante triennium vita defunctum pronunciaverat. Hunc tamen errorem correxit in additionibus in calce tomi decimi, quæ in posterioribus editionibus ad annum Christi tertium leguntur. Hanc vero excusationem adducit, ut Panvinium accuset: *Ita*, inquit, *fasti consulares Onuphrii, quem nos sequentes, sero licet, errasse cum ipso sensimus ex Dione, qui hoc anno non Caium consulem, sed Augustum XIV. ponit cum Paulo Æmilio collega*. Verum optime meus Onuphrius, iure ac merito a Lipsio *Fastorum pater* appellatus, annum V. 754. Caii Cæsaris consulatu signavit, quem tum nummi, tum lapides antiquitus inscripti, locupletissime produnt, ut mirum sit virum doctissimum mendoso Dionis codici ea in re fidem præstitisse. Hæc in Pisano lapide de Caio leguntur:

POST,

POST. CONSVLATVM. QVEM. VLTRA. FINIS EXTREMAS POPVLI. ROMANI. BELLVM. GERENS. FELICITER. PEREGERAT

Igitur non solum Caius iniit consulatum, sed illum etiam, re bello feliciter gesta, peregit. Panvinius hoc ipsum evidenter, ostenderat ex inscriptione quam adducit lib. 2. fastorum ad annum V. 754. quæ etiamnum visitur Arimini in foro, eamque, ut ibidem sculpta est, exhibeo.

C CAESAR
AVGVST. F
COS
VIAS. OMNES
ARIMINI. STERN.

Idem noster civis eruditissimus ad A. V. 748. & 751. plures inscriptiones nummorum ac lapidum recitaverat, in quibus Caius Cæsar CONSVL DESIGNATVS nuncupatur. Quæ quanvis Baronius legisset, haud scribere dubitavit *petitum quidem fuisse a Caio consulatum, sed ab Augusto negatum*. At ita id temporis Augustus consulatum negavit, ut illum tamen in annum postea quintum tunc consulem designaverit. Extat inscriptio lapidis apud Pighium tom. 3. Annal. ad A. V. 753. & Gruterum pagin. 1075. 2.

C. CAESARE. AVG. FIL
. . PAVLLO. COS
LARES. AVGVSTOS
Q. NVMISIVS. Q. L. LEGIO
L. SAFINIVS. L. L. HILARVS
SADALIS. C. MODI. CIMBERI. SER
AESCHINIVS. M. OCTAVI. SER
MAGISTER. DE. SVO. P. C.

Eiusdem Caii Cæsaris consulatus in rariori numismate obsignatur, cuius ad me ectypum illustrissimus vir Franciscus Biragus Mediolanensis nummariæ antiquitatis peritissimus, ac aucti & illustra-

ti

ti Occonis editione, quam adornat, seris posteris commendandus, transmisit. In huius numismatis parte antica visitur caput Augusti sine laurea cum epigraphe; AVGVSTVS PONT. MAX. posticæ vero iconem produco, ubi Caius diserte CONSVL. appellatur.

In indice consulari Dionis qui libro 55. præfigitur, legimus: Γ. Καῖσαρ Αὔγουστος τῷ ιδ' C. Cæsar Augustus XIIII. Muretus in notis ad lib. 1. Taciti ait in codice Dionis scriptum fuisse Γ. Αὐγούστου υἱὸς Caius Augusti filius; at Xilandrum Dionis interpretem, corrupto textu auctoris, pro Caio Augustum consulem XIIII. perperam posuisse. At falso id vitio interpreti datur; nam in vetustissimo codice Mediceo ad D. Laurentii in pluteo LXX. legitur: Γ. Καῖσαρ Αὔγουστος τῷ ιδ'. Svetonius in Augusto cap. 26. tredecim tantum eiusdem consulatus numerat. Statius etiam lib. 4. Sylvarum, ubi septemdecim consulatus Domitiani laudat, ait:

Ter Latio deciesque tulit labentibus annis
Augustus fasces.

Et antiquior Svetonio Tacitus libro 1. Annalium recensens varios sermones, qui sub obitum Augusti, de eodem in ore vulgi erant, ait: *Numerus etiam consulatuum celebrabatur, quo Valerium Corvinum & C. Marium simul æquaverat.* Cicero autem in dialogo de Senectute scribit M. Valerium Corvinum ad centesimum usque annum vitam perduxisse; *cuius*, addit, *inter primum & sextum consulatum octo & quadraginta anni interfuerunt*: quæ verba exscripsit Plinius lib. 7. cap. 48. Septem vero C Marii consulatus notissimi sunt. Cicero in Planciana num. 42. meminit *C. Marii, qui duabus ædilitatis receptis repulsis, septies consul est factus*. Plutarchus in Mario laudans sex Valerii Corvini consulatus, septem etiam Marii numerat; quanvis

ut

ut recte dixit Velleius lib. 2. c. 23. *septimus Marius in priorum dedecus initis*. Nam eo in magistratu viros consulares & triumphales per detestandam sævitiam interfecit; unde ait Florus lib. 3. cap. 21. *Hæc tot Senatus funera intra Kalendas & Idus Ianuarii mensis, septima illa Marii purpura dedit*. Ausonius in panegyri ad Gratianum omnes horum consulatus commemorans, ait: *Ego autem iam consul & senex (adhuc aviditatem meam iam fatebor) te videre sæpius in hoc magistratu, Gratiane, desidero, ut & sex Valerii Corvini, & septem C. Marii, & cognominis tui Augusti tredecim consulatus unus æquipares*. Itaque fictitius plane est ille decimus quartus Augusti consulatus. Nummi Augusti, ac inscriptiones eidem dicatæ, hoc palam ostendunt, etiamsi omnes ea de re scriptores siluissent. Nummos exhibent Occo, ac Goltzius; lapidum vero elogia Gruterus pag. 187. 11. 12. 199. 2. 226. 8. 1082. 2. insignem vero inscriptionem pontis Ariminensis centies mihi visam, producam cap. 15. eamque correctam, cum apud Gruterum, Sigonium, ac Goltzium perperam exscripta legatur.

Caius Cæsar consul A.V. 754. collegam habuit L. Æmilium Paullum, cui cum nupta fuerit Iulia eiusdem Caii soror, ob hanc cum nostro Cæsare affinitatem, quædam de eodem subiiciam. Svetonius in Augusto cap. 64. ait Iuliam F. Agrippæ ac Iuliæ Augusti filiæ, nostrorum Cæsarum sororem, nuptam fuisse *L. Paullo censoris filio*. Igitur pater L. Paulli collegæ Caii in consulatu fuit L. Æmilius Paullus consul A. V. 704 Hunc antea adversarium, Iulius Cæsar datis mille ac quingentis talentis defensorem sibi emit; ex Svetonio cap. 29. & Appiano lib. 2. Bel.Civ; pag. 443. Valet ea summa nongenta millia scutatorum Romanæ monetæ. Addit Appianus L. Paullum ex ea pecunia dedicasse *basilicam quæ hodieque Paulli dicitur, opus inter urbana pulcherrimum*. At Cicero lib. 4. ad Atticum Epist. 15. scribit: *Paullus in medio foro basilicam iam pene texerit iisdem antiquis columnis*. Data est ea epistola A. V. 700. cum Scaurus, Domitius, Messalla, aliique suffragia certatim pro consulatu corrogabant; ex quibus eam basilicam a Paullo sua pecunia perfectam constat: quam tamen accepta a Cæsare pecunia, magnificentius ornatam, solemni postea pompa dedicavit. Huius frater erat M. Æmilius Lepidus magnus ille Cæsaris amicus, ac postea Triumvir, quo in magistratu (tyrannidem rectius dixerim)

rim) L. Æmilium Paullum fratrem proscripsit; ex Velleio lib. 2. quod *Lepidi frater Paullus hostis fuerat*; ut inquit Dio lib. 47. Narrat idem Velleius, qua die Lepidus Triumvir, ac L. Munatius Plancus de Gallis triumpharunt, milites, quod ambo germanos fratres suos proscripserant, irrisionis gratia cantasse:

De Germanis, non de Gallis,
Duo triumphant consules.

Æmilius Paullus fidus semper in Augusti amicitia fuit, quamvis ab eodem Imperatore M. Lepidus frater Triumviratu abrogato, in ordinem redactus fuisset, ac Lepidus nepos ob intentatas Principi insidias interfectus. Anno V. 732. senex censuram egit collega L. Munatio Planco; ex Velleio lib. 2. & Dione lib. 54. Uxorem habuit Corneliam filiam P. Cornelii Scipionis ac Scriboniæ, quam Augusto post susceptam Iuliam Caii ac Lucii Cæsarum matrem, dato repudio, dimiserat, ut Liviam duceret. Itaque Cornelia uxor L. Paulli censoris erat amita nostrorum Cæsarum Caii & Lucii. Extat elegans epicedium in obitu Corneliæ Propertio concinnatum in fine libri 4. Ubi Cornelia hæc fari fingitur.

Nec te dulce caput, mater Scribonia, læsi.

Et postea:

Te lepide & te Paulle meum post fata levamen,
Condita sunt vestro lumina nostra sinu.
Vidimus & fratrem sellam geminasse curulem,
Consule quo facto tempore rapta soror.
Filia tu specimen censuræ nata paternæ,
Fac teneas unum nos imitata virum.

In his poetæ versibus duo filii Corneliæ & L. Æmilii Pauli Censoris nominantur; nempe M. Æmilius Lepidus consul anno Urbis 759. qui in indice libri 55. Dionis recte dicitur: *M. Æmilius L. F. Lepidus*; & L. Æmilius Paullus Cæsaris collega anno Urbis 754. qui ibidem signatur: *L. Æmilius L. F. Paullus*. Hæc antea iam observarat Glandorpius in Onomastico, ubi tamen in Æmiliorum Lepidorum genealogia contexenda, perperam Ciceronem reprehendit, quod appellans in Philippica 13. Lepidum eodem postea anno exeunte Triumvirum creatum, ait: *Hæc si cogitas, es M. Lepidus Pontifex Maximus, M. Lepidi Pontificis Max. pronepos*; quæ, inquit Glandorpius, *temporum ratio non videtur admittere, cum inter primum consulatum Lepidi senioris, ac consulatum Triumviri centum quadraginta unus anni*

intercedant! Sed minus recte Cicero in reprehensionem vocatur, cum ipsi certe Glandorpio error obrepserit. Livius lib. 40. Q. Fulvio, L. Manlio Coss. V. C. 577. *Censores*, inquit, *creati M. Æmilius Lepidus, & M. Fulvius Nobilior: Et postea. Princeps electus est ipse censor M. Æmilius Lepidus Pontifex Maximus.* Idem libro 41. anno Urbis 580. altero lustro eundem Æmilium Lepidum principem Senatus iterum electum scribit. Rursus lib. 43. anno Urbis 585. ait: *Senatum deinde censores legerunt: M. Æmilius Lepidus princeps ab tertiis iam censoribus lectus.* Denique in epitome libro 48. ait: *M. Æmilius Lepidus qui princeps Senatus sextis iam censoribus erat lectus, antequam expiraret, præcepit filiis lecto se strato, sine linteis, sine purpura efferrent.* Ex his duo quæ ad institutum faciunt, inferuntur. Primum quidem M. Æmilium Lepidum Pontificem Maximum A. V. 600. lustro LV. lectum fuisse principem Senatus a sextis censoribus, cum a primis eam dignitatem accepisset A. V. 575. lustro L. Illum vero obiisse anno 603. colligo ex Cicerone in Catone Maiori, ubi in eo dialogo qui fingitur habitus L. Quinctio Flaminio ac M. Acilio Balbo Coss. V. C. 604. ait Cato. *Quem vero nuper P. Crassum Pont. Maximum, quem postea M. Lepidum eodem sacerdotio præditum vidimus?* Antea vero meminerat *P. Scipionis qui bis paucis diebus Pontifex Maximus factus est.* Igitur M. Lepidus Pont. Max. P. Scipionis decessor obierat anno superiori V. C. 603. Præterea colligo M. Lepidum Pont. Max. plures filios superstites reliquisse, quorum unus fuit Q. Lepidus, cuius nullum adhuc magistratum legi. Hic filium habuit M. Æmilium Lepidum, qui collega Q. Lutatio Catulo A. V. 676. consulatum gerens, bellum civile conflavit; ex Floro libro 3. cap. 23. Plutarcho in Sylla, & Appiano lib. 1. Bel. Civ. pag. 418. Hic ex Appuleia suscepit M. Æmilium Lepidum Triumvirum, ac L. Æmilium Paullum. Glandorpius pag. 28. avum Lepidi Triumviri ponit M. Lepidum consulem A. V. 628. Quintum vero Lepidum ne quidem nominans; at hunc reapse fuisse avum Triumviri patet ex fastis triumphalibus Capitolinis, in quibus legitur Lepidi iterum Triumviri triumphus. Gruteri pagin. 297. col. 3.

M. AIMILIUS. M. F. Q. N. LEPIDUS. II. III. VIR. R. P. C
PRO. COS. EX. HISPANIA PRIDIE. K....

In fastis etiam consularibus pagin. 295. iisdem verbis idem consul

illi describitur. Goltzius laudat nummum cum epigraphe. M. AEMIL. M. F. Q. N. LEPIDUS PRAEF. VRB. is urbanam præfecturam gessit A. V. 705. Glandorpius, quo Ciceronis dictum in dubium vocaret, a priori consulatu proavi Lepidi Pont. M. ad primum pronepotis Triumviri tempus deducit; cum tamen ab altero proavi consulatu, quem cum P. Mucio Scævola gessit A. V. 579. ad consulatum eiusdem pronepotis Triumviri anno Urbis 703. intercedant anni centum ac viginti novem; ab obitu vero eiusdem usque ad Triumviri consulatum numerentur anni centum & quinque. Profecto cum M. Æmilius Pont. Max. decesserit anno V. 603 non video, cur Lepidus Triumvir eiusdem pronepos a Cicerone dici non potuerit, cum M. Lepidus Q. F. nepos Lepidi sexies princip.s Senatus, ac pater Lepidi Triumviri in Sardinia obierit anno Urbis 677 cum anno superiori bellum civile excitasset. Ex his maiores L. Æmilii Paulli Caii Cæsaris collegæ in consulatu, ac eiusdem cognati ob Iuliam uxorem, colliguntur. Is enim patrem habuit L. Æmilium Paullum consulem ac censorem, avum M. Lepidum consulem anno Urbis 676. proavum Q. Lepidum, abavum denique M. Æmilium Lepidum bis consulem, Censorem Pontificem Max. ac sexies principem Senatus. Paullus Æmilius prima iuventa Cæsaris Octaviani militiam in bello adversus Sex. Pompeium secutus est. Suetonius in Augusto cap. 16. cum dixisset Augustum bello Siculo apud Rhegium pedibus iter facientem, pene a Pompeianis navibus captum, ait: *Tunc etiam per devios tramites refugientem, servus Æmilii Paulli, comitis eius, dolens proscriptum olim ab eo patrem Paullum, & quasi occasione ultionis oblata, interficere conatus est.* Id contigit anno Urbis 716. Hic postea consulatu ab Augusto ornatus, ac ob ductam in uxorem Iuliam Augusti neptem ac Cæsarum nostrorum sororem, Imperanti familiæ affinitate coniunctus, tot beneficiorum oblitus, contra Augustum conspiravit. Suetonius detectam ac compressam in Augustum coniurationem *Lucii Paulli progeneri sui* testatur in vita eiusdem cap. 19. & in Claudio cap. 26. cum dixisset a Claudio admodum adolescente uxorem ductam *Æmiliam Lepidam Augusti proneptem* L. Paulli ac Iuliæ filiam, dein Liviam Medullinam, ait: *Priorem, quod parentes eius Augustum offenderant, virginem adhuc repudiavit.* Tacitus libro 4. Annal. A. V. 781. Iunio Silano & Silio Nerva Coss. scribit: *Per idem tempus Iulia mortem obiit, quam neptem Au-*

gustus convictam adulterii, damnaverat, proieceratque in insulam Trimetum haud procul Apulis litoribus. Illic viginti annis exilium toleravit, Augusta ope sustentata; quae florentes privignos cum per occultum subvertisset, misericordiam erga afflictos palam ostentabat. Igitur Iulia in exilium deportata fuit A. V. 761. Lucio ac Caio Cæsaribus iam demortuis. Num eiusdem maritus L. Paullus contra Augustum ante vel post damnatam uxorem coniuraverit, hactenus ignoravi. Hunc exitum habuit L. Æmilius Paullus Caii Cæsaris in consulatu collega, eiusque uxor ac nostrorum Cæsarum soror Iulia.

Gellius libro 15. cap. 7. fragmentum epistolæ Augusti ad Caium recitat, quod exscriptum exhibeo. *Ave, inquit, mi Cai, meus ocellus iucundissimus, quem semper medius fidius desidero; cum a me abes, sed praecipue diebus talibus, qualis est hodiernus, oculi mei requirunt meum Caium, quem ubicumque hoc die fuisti, spero laetum & valentem celebrasse quartum ac sexagesimum natalem meum. Nam, ut vides, κλιμακτῆρα communem seniorum omnium tertium & sexagesimum evasimus. Deos autem oro, ut quantum mihi superest temporis, id salvis vobis traducere liceat in statu Reipublicae felicissimo* &c. Natus est Augustus IX. Kal. Octobris C. Antonio ac M. Tullio Cicerone Coss. V. C. 691. ex Svetonio capite 5. ac Velleio libro 2. In marmore etiam Narbonensi apud Gruterum pagin. 229. extat insignis inscriptio, in qua indicitur annuum Sacrificium faciendum in honorem Imperatoris Cæsaris Augusti.

VIIII. K. OCTOBR. QUA. DIE. EUM. SAECULI. FELICITAS ORBI. TERRARUM. RECTOREM. EDIDIT

Igitur A. V. 754. die 23. Septembris exacto anno LXIII. clymacterico, sexagesimum quartum auspicatus, eas ad Caium F. literas dedit, cum hic procul in Oriente bello Parthico distineretur. Utinam liber ille epistolarum Augusti ad Caium superesset; plurima sane ad Cæsaris expeditionem spectantia ex eodem disceremus, quæ modo penitus ignorantur. Velleius lib. 2. de nostro Cæsare scribit: *In Syriam missus, convento prius Tiberio Nerone, cui omnem honorem ut superiori habuit, tam varie se ibi gessit, ut nec laudaturum magna, nec vituperaturum mediocris materia deficiat.* Ita, ne eo bello a Caio gesta laudans, Tiberium Caii memoriæ infensum offenderet, cuncta præ-

teriit,

teriit, & ea mediocri laude digna, immo paribus vitiis defoedata affirmavit. Una Pisana tabula res hoc anno a Caio Cæsare feliciter peractas, brevi encomio ad posteros transmisit. Verba superius recitavi, nempe: *Post consulatum quem ultra finis extremas Populi Romani bellum gerens, feliciter peregerat*. Igitur hoc anno Caius bellum in hostili gerens, consulatum feliciter administravit. Ex his colligimus Caium Cæsarem superato Euphrate, qua Syriam a Mesopotamia disterminat, barbarorum ditionem invasisse. Ovidius lib. 1. de Remedio amoris, cum dixisset ab amore odio haberi homines occupatos, otiosos vero eidem acceptos esse; ait:

Sunt fora, sunt leges, sunt quos tuearis amici,
Vade per urbanæ splendida castra togæ:
Vel tu sanguinei iuvenalia munera Martis
Suscipe; deliciæ iam tibi terga dabunt.
Ecce fugax Parthus, magni nova causa triumphi,
Iam videt in campis Cæsaris arma suis.
Vince cupidineas pariter, Parthasque sagittas,
Et refer ad patrios bina trophæa deos.

Certum est hosce libros scriptos a poeta post priores libellos de Arte amandi, in quorum primo Caio contra Parthos eunti, victoriam auguratur. Id patet ex initio libri huius primi de Remedio amoris, ubi Cupidinem alloquens, canit:

Quin etiam docui, qua posses arte parari;
Et quæ nunc ratio est, impetus ante fuit.
Nec te, blande puer, nec nostras prodimus artes;
Nec nova præteritum musa retexit opus.

Hinc duos libros de Remedio Amoris scripsit fervente bello Parthico, cum scribat Parthos iam videre suis in campis arma Cæsaris Caii, qui *extra finis extremas Populi* R. ipsum Parthorum regnum ingressus, bellum in hostili acrius urgebat. Parthos vero rem prœlio decernere detrectantes, intra munitiora oppida se continuisse, idem poeta videtur innuere scribens.

Tempora nec numera, nec crebro respice Romam,
Sed fuge; tutus adhuc Parthus ab hoste fuga est:

Scio Parthorum exemplo fugam quandoque utilem ibidem vulgo probari; sed quod Ovidius bellum Parthicum paulo ante nominaverat, eoque tutus adhuc Parthus fuga dicatur, satis probabiliter in eum sensum, quem indicavi, illud carmen trahi potest.

Tri-

Tristanus insignis alias nummorum veterum interpres, in priori tomo pag. 137. ubi de Caii Cæsaris numismatibus scribit, putat poetarum maximum lib. 4. Georgicorum in fine Caii eiusdem contra Parthos expeditionem laudasse, cum dixit:

—— Cæsar dum magnus ad altum
Fulminat Euphratem bello, victorque volentes
Per populos dat iura, viamque affectat Olympo;
Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope, studiis florentem ignobilis oti.

Labitur vir eruditus; nam cum Virgilius obierit C. Sentio & Q. Lucretio Coss. V. C. 735. Caius Cæsar primum tantum ætatis annum exegerat; qui igitur fieri potuit, ut Maro eiusdem contra Parthos gesta laudaverit? Augustus bis tantum Asiam perlustravit A. V. 724. quo exercitum in Ægyptum contra Antonium duxit, & iterum A. 734. quo Asiæ provincias ac regna finitima socia & amica P. R. composuit. Testatur Donatus in vita Virgilii, eundem libros Georgicorum recitasse Augusto a bello Actiaco reverso, apud Atellam per quatriduum, cum ibidem virium resarciendarum causa, Cæsar substitisset, priusquam Romam se conferret. Igitur poeta opus illud complevit A. V. 724. cum Cæsar universam Asiam, quæ prius Antonio Triumviro parebat, in suam potestatem redigeret, ac legationes & munera ab Asiæ regibus, amicitiæ ineundæ gratia, reciperet. Euphratem vero nominat, qui Romanum imperium a barbarorum regnis in Asia disterminabat.

Interea Phraates, cum Caium in Syriam cum ingentibus copiis advenisse intellexisset, literas Romam ad Augustum miserat, quibus eidem significabat semet Armeniæ minimum adiecisse, ne civili bello ibidem excitato, Parthorum quies turbaretur: abs se autem adiutum copiis Tigranem regia e stirpe virum, quod Armenii regem ab Augusto datum Artavasdem throno eiecissent. Augustus rescripsit mota primum a Parthis arma in Oriente: ipsum Armenios qui impositum abs se regem expulissent, suppetiis allatis, rebellantes contra foederum leges fovisse: præsidia ubi ille ex Armenia revocasset, pacem ac amicitiam aeterum renovaturum. Cum vero hasce literas Augustus *Phraati*, regis titulo omisso, inscripsisset, *adeo nihil territus est Phraates, ut rescribens superbe, sibi ipsi* Regis regum *titulo dato, Augustum tantum Cæsaris vocabulo affecerit*; ex Dione in fragmentis libro 55.

Quod

Quod plures minorum gentium reges Partho tributa pendebant, eum sibi titulum usurpabat. Phraates istius avus cum A. V. 689. ad Pompeium literas eo superbo titulo obsignatas, misisset; *Pompeius* Regum *vocabulo amputato, per literas ipsum* Regem *simpliciter appellavit: quod nominis Tigrani etiam præter morem Romanum tribuit, cum de eodem triumpharet*; Dio lib. 37. Etenim Tigranes cum multos reges sibi ministrantes haberet, quorum alii equitante se iuxta currerent, alii ius dicenti connexis invicem brachiis, circumstarent, ex Plutarcho in Lucullo, *rex Regum* audiebat. Hinc ab eodem Plutarcho dicitur *iratus Lucullo, quod regem, tantum, non* regum regem *se in epistola salutasset, rescribens nec illum imperatorem voluit appellare*. Romanorum Principum primus Vespasianus eo titulo regem Parthorum appellavit; nam cum hic literas ad eundem misisset, cum inscriptione: *Rex regum Arsaces Flavio Vespasiano; nec reprehendit quidem, sed ei iisdem verbis, non adscriptis imperatoriis nominibus, respondit*; ex Dione apud Xiphilinum. Ceterum Augustus ab aliis Phraatem regem regum nuncupari sinebat, ut patet ex inscriptione Romana apud Gruterum pag. 287.

SERASPADANES. PHRAATIS
ARSACIS REGVM. REGIS. F.
PARTHVS
RHODASPES. PHRAATIS
ARSACIS. REGVM. REGIS. F
PARTHVS

Et quidem Augustus superbos adeo titulos abhorrebat, ut nec privatim a Caio, vel Lucio se *Dominum* appellari pateretur. Cum a mimo se præsente de quopiam altero dictum fuisset: *O Dominum aequum & bonum*! & universi quasi de Augusto dictum, cum plausu excepissent, manu ac vultu adulantium voces compressit; *& insequenti die gravissimo corripuit edicto, Dominumque se posthac appellari, ne a liberis quidem aut nepotibus suis, vel serio vel ioco, passus est*; Svetonius cap. 53. Immo Caio Cæsari in Orientem cum imperio proconsulari proficiscenti iniunxit, ne ullos militum *commilitones*, sed *milites* tantum appellaret; *ambitiosius id existimans, quam aut ratio militaris,*

aut

aut temporum quies, aut sua domusque suæ maiestas postularet; idem Svetonius cap. 25. Interim hiems annum clausit, quo Caius Cæsar, ut cum Pisana tabula loquar, *consulatum ultra finis extremas Populi Romani bellum gerens, feliciter peregit*. Illustrissimi Boldoni eas voces *finis extremas* uti barbaras, nec latinas carpentis censuram in dissertatione quarta capite 3 confutabo, ne grammatica litigia historicæ dissertationi immisceam.

CAPUT XIV.

Artavasdis Armeniæ regis obitus. Tigranes pro successione scribens ad Augustum, Caium adire iubetur. Tiberii apud Rhodum anxietas. Caii Cæsaris cum filio regis Parthorum colloquium. Pax inter Romanos ac Parthos convenit. Lollius Caii rector, eiusdem gratia exclusus. Tiberius Romam, Caio permittente, revertitur. M Lollii mors. Eiusdem domi forisque dignitates recensitæ. Horatii epistolæ ad Lollium, ad Marci filium scriptæ contra Glandorpium. Saliani de Lollio iudicium reiicitur. Annus quo Tiberius Romam redist, demonstratur. Lucius Cæsar Hispaniam mittitur. Casauboni interpretatio correcta. Idem perperam Strabonis locum emendat. Æmilia Lepida Lucio Cæsari sponsa destinata. Pater Lepidæ Glandorpio ignoratus, ostenditur. Reinesius ac Lipsius epitaphium ab Atteio Philologo positum, minus feliciter explicant. Usserii prochronismus refellitur.

ANnum V. C. 755. P. Vinicius ac P. Alfenus consules aperuere, qui uti initio lætus, ita Augusto postea luctuosus evasit. Artavasdes, quem ab Armeniis eiectum, Caius Cæsar Augusti iussu in regnum reducere conabatur, morbo oppressus, interiit. Tum Tigranes, qui ab Armeniis vocatus, Parthis etiam auxilia mittentibus, regnum invaserat, æmulo sublato, legatos cum muneribus ad Augustum misit, nec regio titulo in literis usus, supplex Imperatorem rogavit, ut mortuo iam Artavasde, regnum sibi permitteretur. Augustus donis acceptis, ac simul dubiam Parthici belli fortunam veritus, bona cum spe Tigranem in Syriam proficisci iussit ad Caium, quem rebus Orientis impositum, sperabat cuncta quæ e re publica forent, esse facturum. Horum auctor est Dio in Græcis excerptis editis a Fulvio Ursino legatione 30. Ille tamen in castra Caii Cæsaris descendere recusavit,

ſavit, ſuſpicatus, ne cum eius belli auctor fuiſſet, quidquam acerbius contra ſe a Cæſare ſtatueretur. Itaque ſatius duxit Armeniæ urbes aucto præſidio munire, cum Romani procul a regni finibus a Parthis in Syria diſtinerentur. Phraates rex Parthorum ſenio gravatus, (duodequadraginta enim annos Parthis imperabat) cum ſe pleriſque primatibus odio eſſe intelligeret, veritus ne per occaſionem externi domeſticum bellum a ſeditioſis conflaretur, conſilia de pace reſtauranda ſecum agitare cœpit. Artavasdis mors, ac miſſæ utrinque de pace literæ, expeditioni iam contra Parthos feliciter ſuſceptæ, moras iniecerant. Etenim cum Caio iniunctum fuiſſet, ut Artavasdem, expulſo Tigrane, in Armeniæ regnum reduceret, eodem defuncto, Cæſar dubius quid conſilii caperet, literas ad Auguſtum dedit, quibus ſignificabat Parthorum regem ad pacem inclinare, neſcire tamen ſe quemnam Armeniis regem præficeret.

Tiberius Caii Cæſaris vitricus poſt eiusdem adventum in Orientem *contemptior in dies & invisior* evaſerat; teſte Svetonio cap. 13. de eiusdem vita, ita ut familiari quodam convivio mentione eius orta, extiterit qui Caio polliceretur, confeſtim ſe, ſi iuberet, Rhodum navigaturum, caputque exulis (ſic enim appellabant) relaturum. Quo præcipue, non iam metu, ſed diſcrimine, coactus eſt tam ſuis, quam matris impenſiſſimis precibus reditum expoſtulare, impetravitque adiutus etiam caſu. Deſtinatum Auguſto erat, nihil ſuper ea re, niſi ex voluntate maioris filii ſtatuere. Is forte tum M. Lollio offenſior, facilis exorabiliſque in vitricum fuit. Hucuſque Svetonius. Indignationis vero Caii contra Lollium rectorem eidem ab Auguſto adſignatum, cauſſa mox aperiam. Caius cum literas ab Auguſto recepiſſet, quibus ſignificabat ſe pacem cum rege Parthorum conficiendam ea lege probare, ut ex Armenia copias revocaret, ac omnem eius regni curam Romanis dimitteret; limites vero utriuſque imperii eoſdem ſtatui, qui antea fuiſſent. Dio in excerptis editis a Fulvio Urſino laudata legat 39. ſcribit *Auguſtum bellum Parthicum veritum*, ad pacis conſilia deſcendiſſe, quamvis res contra eoſdem ſuperiori æſtate geſtæ, ſpem prolatandi in Oriente imperii multis vulgo inieciſſent. At ille cum ſecum reputaret Craſſum primo bello Parthico, cum priori æſtate traiecto Euphrate, plures Meſopotamiæ urbes deditione in fidem accepiſſet, altero tamen anno, amiſſo exercitu, ab hoſtibus

captum ac cæsum; Antonium quoque bello secundo Parthico, cui Ventidio duce digna triumpho de Parthis victoria obtingerat, infelici postea successu iterum Parthos per semet aggressum, amissis impedimentis ac machinis cum magna copiarum parte, ignominiosa Romano nomini pace ab hoc ipso Phraate rege impetrata, discessisse, dignam potius Romana maiestate pacem cum hoste transigere decrevit, quam fortunam in bello adversus Parthos Romana clade semel & iterum expertam tentare. Ingenti enim sibi gloriæ deputabat, prima fere irruptione in Parthorum fines, eosdem ad petendam pacem adactos, ea conditione firmandam, ut Armeniæ dandi regis potestas penes Romanos esset. Itaque cum Caius transmissas sibi ab Augusto de pace conditiones Phraati significasset, ac ultro citroque commeantibus nuntiis, tempus tereretur, ac quo maiori cum pompa fœdus inter duo potentissima imperia obsignaretur; convenere, ut rex Parthorum ripam ad Euphratis accederet, ad quam etiam Caius Cæsar descenderet, ac uterque æquato stipatorum numero, in colloquium veniret. Unus nobis oculatus testis audiendus est Velleius Paterculus libro 2. cuius tamen priora verba a Lipsio emendata, exscribo: *Cum rege*, inquit, *Parthorum iuvene excelsissimo in insula, quam amnis Euphrates ambiebat, æquato utriusque partis numero, coiit. Quod spectaculum stantis ex diverso hinc Romani, hinc Parthorum exercitus, cum duo inter se eminentissima imperiorum & hominum coirent capita, perquam clarum & memorabile, sub initia stipendiorum meorum, tribuno militum mihi visere contigit*. In editis codicibus legitur: *cum rege Parthorum iuvene*: quam lectionem falsam constat, quia tum temporis Phraates rex senex erat; neque eius filius Phraataces, qui ex Thermusa ortus, quatuor fratribus grandioribus natu Romam per speciem obsidum missis, secundum in regno locum occupabat, rex dici potest, cum post obitum tantum Phraatis regium titulum obtinuerit. Itaque legebam *regio Parthorum iuvene*; ita Florus libro 4. capite 9. Pacorum Orodis Parthorum filium *regium iuvenem* appellat. Quamvis vero in castris Parthorum ipse rex Phraates adesset, maluit colloquium a filio haberi, quod filius etiam Augusti ad idem colloquium veniret. Utraque lectio probari possit. Pax recitatis legibus, sancita fuit, quarum præcipua, ut Parthus auxiliares copias ex Armenia revocaret, ac electio regis Armeniorum Principi Romano integra servare-

tur.

tur. Sed iterum audiendus Velleius: *Prior Parthus apud Caium in nostra ripa, posterior hic apud regem in hostili epulatus est. Quo tempore M. Lollii, quem veluti moderatorem iuventa filii sui Augustus esse voluerat, perfida & plena subdoli ac versuti animi consilia per Parthum indicata, Cæsaris ero evulgavit, cuius mors intra paucos dies fortasse an voluntaria fuerit, ignoro.* Hæc ille. Quoties quispiam utranque Principis aurem occupat, idemque unus secretorum minister admittitur, adulatione iuxta ac superbia parique potentia usus, dominum illecebris, subditos vero terrore sibi obnoxios tenet. Pessimas vero istorum artes, perfida consilia, ac versutias omnium postremi pessimo fato, principes norunt; cum quisque vereatur sinistros de ministro supra ceteros gratissimo sermones coram rerum domino miscere, quibus si haud plena statim fides adhibeatur, præsentissimum sibimet exitium paret. Lollius ab Augusto iuventæ Caii rector impositus, cum in ditissimas provincias advenisset, uni avaritiæ studens, corradendis undequaque pecuniis animum intendit; nec ad privatorum tantum scrinia, sed in regum Asiæ gazas cupiditatem extendit. Et hi quidem quo Cæsaris Augusti filii gratiam sibi conciliarent, ingentem auri vim, gemmas magni pretii, holoserdas, atque acu pictas vestes, uni Lollio donarunt, ut eodem conciliatore, inter amicos Caii adscriberentur. Ita ille ingenti pretio Caii gratiam vendebat Asiaticis regibus, quorum ditiones superius mihi descriptæ, a Colchide supra Euxinum ad Erythræum usque sinum Romani imperii finibus prætendebantur. Hasce avarissimi hominis rapinas toto Oriente actas, Phraates rex inter secreta colloquia Caio Cæsari omnium primus indicavit. Hinc Plinius libro 9. cap. 35. ait: *Hoc fuit, quare M. Lollius infamatus regum muneribus in toto Oriente, interdicta amicitia a Caio Cæsare Augusti filio, venenum biberet &c.* Immo ex Velleio, eiusdem *perfida & plena subdoli ac versuti animi consilia per Parthum indicata* non obscure significant, Lollium quædam cum ipso rege Parthorum consilia communicasse; quibus bellum lente traheretur, quo diuturnior ipsi in Oriente potestas esset, ac maiores interim divitias pro arbitrio colligeret. Caius Lollio indignatus, amicitia interdixit, quousque quidpiam severius ab Augusto in eundem statueretur.

Hæc Cæsaris contra Lollium indignatio Tiberio plurimum profuit; nam cum facultatem revertendi Romam ab Augusto petiisset,

set, is ea de re ad Caium literas dederat, *destinatum* enim illi *erat*, ait Svetonius cap. 13 in Tiberio, *nihil super ea re, nisi ex voluntate maioris filii statuere. Is forte TUNC M Lollio offensior, facilis exorabilisque in vitricum fuit. Permittente ergo Caio, revocatus est; verum sub conditione, ne quam partem curamve Reipublicae attingeret.* Auctor est Tacitus lib. 3. Annal. Tiberium rerum potitum undevicesimo ab hinc anno in Senatu laudasse Quirini in se officia, *incusato M Lollio, quem auctorem Caio Caesari pravitatis ac discordiarum arguebat*. Etenim vir tota arte fallendi praeditus, Tiberium apud Caium subinde criminabatur, ut inter utrunque auctis discordiis, omnia apud Caesarem unus pro arbitrio posset. At Caius Lollii fraudibus a Phraate rege sibi indicatis, falsas etiam Lollii de Tiberio delationes arbitratus, facilem se praebuit in concedenda facultate Tiberio, ut ex secessu Rhodio in Urbem reverteretur. Porro inter comites Tiberii apud Rhodum erat Thrasyllus divinatoriae artis magister, qui Tiberium magnarum rerum spe continuo lactabat, totius Romani orbis imperium eidem vaticinatus. At Tiberius cum sua in deterius quotidie ruere animadverteret, in animum induxerat, magni hiatus, ut cum poeta loquar, promissorem fabulas sibi in dies vendentem, ac secretorum temere conscium, de saxo in subiectum pelagus praecipitem dare. Tunc Thrasyllus, *cum procul adventare navim vidisset, quae nuntium reditus Romam a matre & ab Augusto vehebat, praedixit quae is esset annuntiaturus*. Dio lib. 55. ac Svetonius in Tiberio capit. 14. Tacitus etiam libro 6. scribit Tiberium apud Rhodum Chaldaeorum arti futura hominum fata praedicentium, Thrasullo (ita hominem vocat) magistro studuisse; narratque modum, quo Tiberius magistri peritiam expertus fuerat. Vellejus libro 2. recitata morte Lucii ac Caii, statim addit: *Ante utriusque horum obitum, patre tuo Publio Vinicio consule, Tiberius Nero, reversus Rhodo, incredibili laetitia patriam repleverat*. Postquam Romam advenit, data virili toga filio Druso, e Pompeiana domo in hortos Maecenatianos trasmigravit, ac omnium negotiorum publicorum expers, totum se ad quietem contulit.

Marcus Lollius amicitia Caii Caesaris exclusus, pudore iuxta ac ira excruciatus, *intra paucos dies*, teste Velleio, *fortuita, an voluntaria morte* decessit. Plinius laudato loco, & ex eodem

Soli-

Solinus, scribunt sumpto veneno, voluntariam sibi necem intulisse. Hunc exitum M. Lollius habuit, acribus ministeriis summos ab Augusto honores consecutus. Is mortuo Amynta rege Galatiæ, atque Lycaoniæ, Isauriæ ac Pisidiæ, eiusdem regnum in provinciam redactum, primus pro prætore administravit anno Urbis 729. ex Dione libro 53. Rufo in Breviario, & Eutropio libro 7. Idem anno Urbis 733. Q. Lepido collega consulatum gessit. Extat eiusdem consulatus memoria in inscriptione Romæ in ponte Fabricio.

L. FABRICIVS. C. F. CVR. VIAR
FACIVNDVM. COERAVIT
Q. LEPIDVS. M' F. M. LOLLIVS. M. F. COSS. EX. S. C. PROBAVERVNT

Horatius hisce consulibus annum ætatis quartum & quadragesimum agebat, ut ex fine libri primi epistolarum patet:

Me quater undenos sciat implevisse Decembres,
Collegam Lepidum quo duxit Lollius anno.

Idem poeta libro 4 Carm. Oden nonam M. Lollio scribit. In quibusdam Miss. Mediceis *ad M. Lollium consulem* scripta legitur. Extant eiusdem Horatii lib. 1. epist. secunda, ac decimaoctava ad Lollium, quem hunc ipsum de quo loquimur, putat Glandorpius. At plane vir eruditus hallucinatur; nam in posteriori ait:

—— denique sævam
Militiam puer, & Cantabrica bella tulisti
Sub duce, qui templis Parthorum signa refixit,
Et nunc si quid abest, Italis adiudicat armis.

His ille Augustum designat, qui recepta a Parthis signa in templo fixit, quo bellum contra Cantabros gerente, Lollius in eiusdem exercitu adolescens militabat. At Augustus A. V. 729. bellum in Hispania contra Cantabros gessit, quo anno M. Lollius in Galatiam pro prætore missus fuit. In prioris vero epistolæ fine scribit:

—— nunc adhibe puro
Pectore verba puer; nunc te melioribus offer:

Igitur utraque epistola scripta est ad Lollium M. Lollii filium; quem poeta *puerum* utrobique appellat. Ceterum Lollius pater post consulatum, A. V. 734. Bessos vicit, eodemque victoriæ impetu contra Germanos profectus, cladem *maioris infamiæ*

quam

quam detrimenti accepit; ex Svetonio in Augusto c. 23. amissa quintæ legionis aquila. Verum cum in prœlium rursus descenderet, tantum barbaris terrorem incussit, ut statim pacem impositis sibi a Lollio conditionibus, fecerint. Hac de re Velleius Lollii nomen imperanti Tiberio invisum carpens, lib. 2. scribit: *Accepta in Germania clades sub legato M. Lollio, homine in omnia pecuniæ, quam recte faciendi cupidiore, & inter summam vitiorum dissimulationem vitiosissimo, amissaque legionis quintæ aquila, vocavit ab Urbe in Gallias Cæsarem.* Anno dein decimo septimo cum Caii iuventæ moderatorem ageret, a Parthorum rege, uti diximus, accusatus, infelicem vitæ exitum habuit. Extat huius Lollii apophtegma apud Macrobium libro 2. Satur. cap. 6. in Galbam Galbæ imperatoris patrem, qui quod brevi corpore, ac gibbo deformi esset, ex Svetonio in Galba cap. 3. in caussis tamen actitandis ingenium ostentaret: *M. Lollii vox circumferebatur; ingenium Galbæ male habitat.* Salianus tom. 6. in scholiis ad annum M. 4052. de Lollio loquens ait: *Istius ergo fortassis avaritia edictum Caio persuasum fuerit, quod tamen ille successori Cyrinio agendum reliquit.* Intelligit edictum, quo nascente Domino totius orbis descriptio ab Augusto decreta fuit. Peccat triennii pleni prochronismum. Nam Lollius obiit A. V. 755. ut mox ex hucusque narratis ostendam; at edictum illud ex Saliano promulgatum fuit A. V. 751. desinente. Sed ubi idem Salianus pacem a Caio cum Parthis factam triennio anticipavit, amissa semel temporum serie, passim in anachronismos lapsus est.

Horum quæ diximus hoc anno V. C. 755. chronologia demonstranda est. In primis tanquam certum statuendum est Tiberium hoc anno circa mensem Iulium Romam advenisse; nam ex Velleio Romam reversus est ante obitum Lucii Cæsaris, qui acerbo fato sublatus fuit mense Augusto huius A. V. 755. uti ex eiusdem Pisano cenotaphio colligitur. Tacitus etiam hoc ipsum locupletissime tradit scribens de Tiberio in fine libri 6. *Dein Rhodo egressus, vacuos Principis penates duodecim annis, mox rei Romanæ arbitrium tribus ferme ac viginti obtinuit.* Tiberius mortuo Augusto anno Urbis 767. die 19. Augusti annos imperii inchoavit, a quo anno si per annos duodecim retrocedamus, quibus Romæ Rhodo reversus vixit, erimus ad annum Urbis 755. Præterea Dio scribit Tiberium Rhodum secessisse anno Urbis 748.

Vel-

Velleius vero anno insequenti data Caio Cæsari ab Augusto virili toga. Svetonius in Tiberio cap. 14. ait: *Rediit octavo post secessum anno*; nempe iuxta Dionis sententiam: Velleio vero idem dicitur *septem annos Rhodi moratus* libro 2. & rediisse *P. Vinicio consule*. Quare constat Tiberium Romam reversum fuisse A. Urbis 755. Augustus priusquam illum revocaret, ea de re Caii placitum per literas quæsivit, quas Caius tum accepit, cum *Lollio offensior* esset, & quidem adhuc superstiti; ex Svetonio in Tiberio cap. 13. nempe iisdem diebus, quo colloquio cum Partho obsignandæ pacis gratia habito, Lollii toto Oriente actas rapinas intellexit. Itaque mense Maio pax cum Parthis redintegrata fuit, ac Caius sub idem tempus Augusto rescripsit, placere sibi, ut Tiberius Romam rediret. Hisce literis acceptis, Livia Tiberii mater navim statim Rhodum ad filium misit cum literis Augusti, quibus Romam redeundi facultatem eidem permittebat. Testatur vero Velleius Lollium *intra paucos dies* post colloquium Caii Cæsaris extinctum. Antequam autem Caii literæ Romam ex Syria, aliæ vero Augusti Rhodum ad Tiberium deferrentur, & hic Romam perveniret, trium saltem mensium spatium exigitur.

Augustus, ne Lucius Cæsar Caii Cæsaris frater aulæ otio torpesceret, eundem iussit in Hispaniam navigare, ut utrunque filium in Oriente & Occidente per exercitus ostentaret. Uti vero Caium annum decimum octavum ætatis natum, in Asiam miserat, ita iussit Lucio, ut hoc anno quo duodevicesimum ætatis explebat, in Hispaniam transmitteret. Tacitus libro 1. Annal. ait Lucium Cæsarem *ad Hispanienses exercitus* missum. Idem libro 4. numerans legiones, quæ anno nono imperii Tiberii provinciarum præsidio ex Augusti instituto impositæ fuerant, ait: *Hispaniæ recens perdomitæ, tribus habebantur*. Strabo etiam qui anno quinto imperii eiusdem scribebat, libro 4 pagin. 115. *Maior*, inquit, *pars Hispaniæ subest legato consulari, qui exercitum habet non contemnendum trium legionum, ac tres legatos*. Casaubonus τριῶν που ταγμάτων, vertit: *trium circiter cohortium*. At perperam. Quis enim tres cohortes *exercitum non contemnendum* dicat? Rursus legati non cohorti, sed legioni præficiebantur; qui enim cohortem ducebat, *præfectus* dicebatur. Vox illa τάγμα legionem etiam apud Græcos significat. Dionysius lib. 6. ait: [illegible]: *decem*

tem legiones e quatuor mille viris singulas. Immo idem Strabo libro 7. pag. 201. scribit in Germania Cheruscorum insidiis periisse τὰ τρία τάγματα Ῥωμαίων μετὰ τοῦ Οὐάρου Κοιντιλίου: *tres legiones Romanas cum Quintilio Varo*. Uti recte ipse Casaubonus vertit. Tacitus in libro de Moribus Germanorum ait: *Varum tresque cum eo legiones etiam Caesari abstulerunt*. Svetonius in Augusto cap. 23. vocat cladem *Varianam paene exitiabilem tribus legionibus caesis*. Si Casaubonus Taciti locum advertisset, neutiquam tres legiones Hispaniæ in totidem cohortes commutasset. At non solum ad eas legiones invisendas Lucius missus fuit, verum etiam ad nobilissimas veteranorum colonias perlustrandas, quas tum Iulius Cæsar, tum postea Augustus in Hispaniis deduxerant. Illarum plurimas recenset Plinius lib. 3. capit. 1. & 3. quas etiam eruditissime illustravit Antonius Augustinus in dialogis. Eas inter reponendam Calpem ex rarissimo numismate CHRISTINÆ augustæ Suecorum Reginæ Spanhemius observat dissert. 9. pag 766. in eo enim legitur: C. I. CALPE: *colonia Iulia Calpe*, quæ Straboni l. 4. pag. 96. dicitur *urbs vetusta ac memorabilis*. Erratum plane est eidem Casaubono in notis scribenti: *Calpem urbem nemini veterum ne nominatam quidem reperio*. At illam nominat Nicolaus Damascenus in libello de Educatione Augusti, apud quem regis Herodis legatum egit, scribens Svetonio similiter cap. 8. in Augusto ac Velleio libro 2. cap. 59. Octavium post avunculum Cæsarem in Hispaniam contra Pompeii filios profectum, eodem periexisse, ac denique victorem Cæsarem assecutum περὶ τὴν Κάλπην *circa urbem Calpiam*.

Antequam Lucius Roma discederet, sponsalia cum Æmilia Lepida eundem celebrasse auctor est Tacitus lib. 3. Annal. illa enim eidem dicitur *destinata quondam uxor Lucio Cæsari, & Divo Augusto nurus; cui*, ut antea scripserat, *super Æmiliorum decus L. Sulla ac Cn. Pompeius proavi erant*. Glandorpius pag. 31. Onomastici ait; *Æmilia Lepida quo patre prognata, compertum non habeo*. Conabor ex Tacito ac vetustis Inscriptionibus eiusdem patrem exponere. Narrat ibidem Tacitus Lepidam adulterii accusatam a P. Sulpicio Quirinio marito, *defendente ream Manio Lepido fratre*. Is est Manius Æmilius Lepidus, qui imperante Augusto, anno Urbis 764. consulatum gessit, cuius mentio extat in celebri inscriptione Narbonensi Gruteri pagin. 229. Fragmentum recito.

ET.

ET. PRIDIE. K. IVNIAS. QVOD. EA. DIE. T. STATILIO TAVRO. MV. AEMILIO. LEPIDO. COS. &c.

Sigonius ac Panvinius prænomen Marci huic Lepido dederunt, quod eisdem latuit ea inscriptio. Taurus ac Lepidus consules memorantur *L. 13 D de S C. Silaniano*. Ex his infertur Æmiliam Lepidam ejusque fratrem Manium Lepidum filios fuisse Q. Æmilii Lepidi. Sane in indice consulari Dionis præfixo lib. 56. ad eundem A.V. 764. scribitur consul cum T. Statilio Tauro *M. Æmilius Q. F. Lepidus*. Porro Q. Æmilius functus est consulatu A. V. 733. cujus extat mentio Romæ in ponte Fabricio, quam inscriptionem proxime produxi; ibique dicitur Q. LEPIDVS. MV. F. *Manii filius*; unde patris prænomen filio consuli A. V. 764. impositum. At proavi Lepidæ L. Sylla Dictator ac Cn. Pompeius ita deducuntur. P. Cornelius Faustus Sylla L. Syllæ Dictatoris filius, Pompeiam Cn. Pompeii magni filiam in matrimonio habuit; ex Hirtio cap. 95. de Bello Africano. Ex his nata Cornelia, Q. Æmilio Lepido nupsit, ex quibus orta *Æmilia Lepida* L. Syllæ ac Pompeii magni proneptis. Fateor tamen Æmiliorum genealogiam difficulter concinnari, quod ea gens in plures familias divisa erat. Passeratius in notis ad elegiam ultimam libri 4. Propertii, putat L. Æmilium Paullum fratrem fuisse Q. Æmilii Lepidi consulis anno V. 733. quem Lepidæ Lucio sponsæ destinatæ patrem probavi. Sed plane errat. Nam L. Æmilius Paullus consul ac censor, fuit frater Marci Æmilii Lepidi Triumviri, uti fusius cap. 13. ostendi; quorum pater fuit Marcus Æmilius Lepidus. At pater Q. Lepidi consulis A. V. 733. *Manii* prænomen tulit, ac puto fuisse Manium Lepidum, qui anno V. 788. cum L. Volcatio Tullo consulatu perfunctus est. Extat apud Gruterum pag. 653. hocce epitaphium.

PVDENS. M. LEPIDI. L. GRAMMATICVS
PROCVRATOR. ERAM. LEPIDAE. MORESQ. REGEBAM
DVM. VIXI. MANSIT. CAESARIS. ILLA. NVRVS
ATTEIVS. PHILOLOGVS. DISCIPVLVS

Lipsius in notis ad laudata verba lib. 3. Taciti, ac Reinesius epist. 31. pagin. 275. scribunt hic appellari Lepidam Lucio Cæsari ac Augusto nurum destinatam. Et sane nullam aliam Lepidam cujuspiam Cæsarum nurum præter Lucii sponsam, historici

 storici

storici prodiderunt. Svetonius in libello de Illustribus Grammaticis, producit fragmentum epistolæ Attei Philologi ad Lucium Hermam, ubi ait se *præcepisse multis & claris iuvenibus; in quibus Appio quoque & Pulchro Claudiis fratribus, quorum etiam comes in provincia fuerit*. Hi vero fratres fuere Appius Claudius, qui cum L. Domitio A. V. 700. consulatum gessit, ac anno insequenti Ciliciam provinciam obtinuit, cui postea Cicero successit; ut ex libro tertio Familiarium epistolarum intelligitur. Alter frater fuit P. Clodius Pulcher infestus ille hostis Ciceronis, qui anno V. 693. quæstor in Sicilia fuit; ex Cicerone libro 2. ad Atticum epist. 1. & antea A. V. 684. a Lucullo, qui Claudiam eius sororem in matrimonio habebat, ad Tigranem legatus pro deposcendo Mithridate, missus fuerat; ex Plutarcho in Lucullo, & capit. 48. excerptorum Memnonis apud Photium. Ex his patet Atteium Philologum ante A.V. 690. utriusque Claudii præceptorem fuisse, ac proinde diu antea eundem Atteium inter Pudentis grammatici discipulos fuisse. Quare Lepidam, cuius Pudens grammaticus procurator in memorato cenotaphio vel epitaphio inscribitur, alteram fuisse oportet a Lepida Lucio Cæsari desponsa A. V. 755. eamque etiam alterius Cæsaris nurum fuisse, sive is L. Cæsar fuerit, qui consulatum gessit A. V 790. sive Sex. Cæsar Flamen Quirinalis, qui anno V. 797. inter iudices in causa de domo sua memoratur Ciceroni initio orationis de Haruspicum responsis. Hæc temporum ratio persuadet; nam etsi ultro concedamus Pudentem grammaticum annos natum viginti V. C. 685. habuisse inter discipulos Atteium Philologum, idem A. V. 755. annum nonagesimum egisset. His accedit Atteium Philologum mortuum fuisse ante memoratum A. V. 755. ut ex verbis Asinii Pollionis de eodem apud laudatum Svetonium colligitur. Sosipater Charisius Attei Philologi libros citat lib. 1. Instit. Grammat. *V. Didam*, & rursus *V. Iugeris*. Priusquam huic narrationi de Lepida finem imponam, corrigendus mihi est Usserii prochronismus, qui scribit Lepidam A. V. 753. P. Sulpicio Quirino nupsisse, quod Tacitus dicit eandem a Quirino, dato libello repudii accusatam, ac damnatam A. V. 773. Svetonius vero in Tiberio cap. 49. narret eandem a Quirino *dimissam e matrimonio post vigesimum annum*. Sed Svetonius rotundo numero usus est. Nam cum Lucius Cæsar obierit, uti idem Usserius concedit A. V. 755. qui fieri potest, ut Quirinus destinatam eidem Cæsa-

Cæsari sponsam, adhuc superstiti surreptam uxorem duceret?

CAPUT XV.

Lucius Cæsar Massiliæ moritur. De anno eiusdem obitus varia Scriptorum sententia. Salianus affirmans eundem diuturniori morbo confectum, refellitur. Annus ex solo Cenotaphio Pisano intelligitur. Anni Tribunitiæ potestatis Augusti in Pisanis tabulis signati, exponuntur. Sigonius Tacitum a Fastis Capitolinis discordem perperam putat. Annos Tribunitiæ potestatis non esse inchoandos a Kalendis Ianuariis, ex nummis MEDICEIS contra Petavium ostenditur. Insignis Inscriptio Ariminensis apud Gruterum depravata, recte exscripta, producitur. Idem ex Pisanis Cenotaphiis ac Narbonensi tabula demonstratur. Annales Dionis ex veteri inscriptione confirmati. Mensis ac dies initæ ab Augusto Tribunitiæ potestatis. Eiusdem in Fastis Capitolinis anni minus recte Sigonio ac Pighio numerati. Annus, mensis, dies obitus Lucii ex Pisano Cenotaphio exhibentur. Carmen lyricum Tiberii in obitu Lucii Cæsaris. Caii constantia in morte Lucii fratris, Seneca laudata. Pisani annuas inferias Lucii Cæsaris Manibus in Colonia mittendas decernunt.

UT brevia sunt mortalium gaudia, a destinato Lucio Cæsari thalamo, ad eiusdem tumulum cito citius transeundum est. Augustus certam se utrique Cæsari imperii successionem firmasse arbitrabatur, Caio in Oriente, Lucio in Occidente, Romanis exercitibus impositis. At brevi utriusque filii iacturam faciens, lubricas hominum spes, & inania plerunque potentissimorum principum vota cognovit. Nam, ut inquit Tacitus lib 1. Annal. *Lucium Cæsarem euntem ad Hispanienses exercitus, Caium remeantem Armenia, & vulnere invalidum mors fato propera, vel novercæ Liviæ dolus abstulit*. Velleius lib 2. de Lucio scribit: *Hispanias petens, Massiliæ decessit*. Florus vero lib. 4. cap. ult. de utroque: *Ambo fato breves, sed alter inglorius; Massiliæ quippe Lucius morbo solvitur*. Quo anno Lucius Cæsar Hispanias petens, extremum diem clauserit, inter Scriptores non convenit. Petavius lib. 11. Doctr. Temp. cap. 3. scribit, Lucium obiisse A. V. 756. Iuliano 48. Valesius in notis ad excerpta Dionis pagina 90. ait: *Constat enim post Tiberii redi-*

tum ex Rhodo, *Caium & Lucium Cæsarem plusquam biennii vi-xisse spatio*. Cum vero certum sit Tiberium A. V. 755. e secessu Rhodio Romam rediisse, mors Lucii juxta Valesium contigisset A. V. 757. Omitto Calvisium, qui utriusque Cæsaris obitum retrahit ad annum Urbis 748. Saliani ea de re commenta referam. Is ad A. M. 4053. Cosso Cornelio & L. Pisone Coss. V. C. 753. numero 3. scribit Lucium Cæsarem euntem in Hispaniam, *Massiliæ in morbum incidisse, quem fuisse diuturniorem ex eo videtur constare, quod eo solutus est vita duodeviginti mensibus ante Caium*. Et postea ad A. M. 4057. num. 1. ait: *mortuum Lucium Cæsarem sub finem præcedentis anni*; nempe V. C. 755. Quis homini revelavit Lucium Cæsarem diuturniori morbo conflictatum, ultra biennium Massiliæ decubuisse? Dio in excerptis apud Zonaram scribit: *Verum Lucius eius*, nempe Caii Cæsaris, *frater prius e vita discessit, morbo repente extinctus*. Dio testatur Lucium νόσῳ ἐξαίφνης: *morbo repente* extinctum. At Salianus sine teste scribit miserum adolescentem ultra biennium morbo apud Massiliam laborasse. Augustus sine in literis quas anno superiori V. C. 754. die suo natali 23. Septembris ad Caium Cæsarem de superato ab se anno climacterico scripsit, ait: *Deos autem oro, ut quantum mihi superest temporis, id salvis vobis, traducere liceat* &c apud Gellium lib. 15. Noct. Attic. cap. 7. Tunc uterque Cæsar salvus erat ac sospes. Ex Pisano tantum Lucii Cæsaris Cenotaphio annus ac mensis eiusdem mortis intelligitur. Etenim XIII. K. OCTOBR. PISIS, ut in titulo eiusdem Cenotaphii legitur, a decurionibus decretæ fuerunt anniuersariæ inferiæ mittendæ Manibus L. Cæsaris AVGVSTI CAESARIS PATRIS PATRIAE PONTIFICIS MAXIMI TRIBVNICIAE POTESTATIS. XXV. FILIO &c. Ex his patet Lucium Cæsarem anno Urbis 755 die 19. Septembris, quando Augustus annum agebat Tribunitiæ potestatis XXV. non fuisse superstitem. Verum quia de annis Tribunitiæ potestatis Augusti minus recte quidam viri eruditi senserunt, res mihi paulo altius repetenda est.

Sigonius in commentariis fastorum ad annum Urbis Capitolinum 730. scribit fastos Capitolinos, quod annos Tribunitiæ potestatis Augusti attinet, a Tacito discrepare, cum iuxta illos, Augustus mortem obierit anno Tribunitiæ potestatis XXXVI. at iuxta Tacitum XXXVII. Sed vir in Romana historia alias versatissimus initium Tribunitiæ potestatis Augusti non est assecutus,

cum

cum ea in re Tacitus cum Capitolinis tabulis plane conveniat. Auctor est Dio libro 53. anno V. 731. a Senatu novos Augusto honorum titulos decretos, quos inter, *ut Tribunus plebis perpetuus esset*. Additque: *Inde exortum est, ut Augustus, quique eum secuti sunt Imperatores lege quadam reliquis bisce, & potestate Tribunitia uterentur*. De qua potestate Tacitus scribit libro 3 Annalibus: *Id summi fastigii vocabulum Augustus reperit, ne regis, aut dictatoris nomen assumeret, ac tamen appellatione aliqua cetera imperia premineret*. Rursus idem Dio libro 53. de Imperatorum titulis loquens, ait: *Omnem vero potestatem tribunitiam, quanta unquam maxima fuit, accipiunt, & quia quotannis cum tribunis plebis eius anni renovant, annorum imperii ipsorum hinc summa concipi solet*. Immo teste Tacito citato loco: *M. Silanus ex contumelia consulatus, honorem principibus petivit, dixitque pro sententia, ut publicis privatisque monimentis, ad memoriam temporum, non consulum nomina praescriberentur, sed eorum qui Tribunitiam potestatem gererent*. Panvinius ex lapidum ac nummorum inscriptionibus omnium primus observavit Imperatores non iterasse potestatem Tribunitiam ipsis Kalendis Ianuariis, quo in errore haesit Sigonius; sed ea anni die, qua illam primum inierant. Sane miror Petavium lib. 11. Doctr. temp. cap. 26. putasse *cum novo anno Iuliano novam Tribunitiam potestatem inchoatam*. Idem antea scripserat in chronologia Imperatorum in fine Animadvers. in Epiphanium num. 35. & 37.

Horum errorem pluribus confutavi in parergo de Votis Decennalibus cap. 3. Domitianus die natali imperii Idibus Septembris potestatem Tribunitiam primum accepit, anno Christianae epochae vulgaris 81. In nummis inscribitur. TR. P. IIII. COS. XI. Item in aliis: TR. PV. COS XI. Illi omnes nummi scalpti sunt anno epochae vulgaris 85 quo undecimum consulatum gessit. Porro nummi, in quibus dicitur *Tribunitiae potestatis quartum*, cusi sunt ante diem 13. Septembris, a qua deinceps usque ad annum insequentem diemque 13. Septembris signatur in nummis *Tribunitiae potestatis quintum*. Rursus in cimeliarchio Serenissimi Magni Ducis Etruriae visuntur quatuor nummi Imperatoris Commodi inscripti in postica parte: P.M. TR.P.XVII IMP VIII. COS. VII. P.P. Unus vero cum epigraphe: HERC. ROM.CONDITORI. P. M. TR. P. XVIII. COS. VII. P. P. Commodus gessit septimum

cons

consulatum anno Dionysiano 192. V. C. 945. quo exacto, ipsa nocte ante Kal. Ianuarias occisus fuit. Cum vero intra eundem annum multiplicaverit potestatem Tribunitiam, constat eandem non ipsis Kalendis Ianuariis, sed ea anni die, qua illam primum inierat, iterasse. Id ipsum de Augusto evidenter demonstratur. Hic potestatem Tribunitiam suscepit A. V. 731. die 27. Iunii, ut postea ostendam. Quo vero tempore obiit V. C. 767. die 19. Augusti, agebat annum Tribunitiæ potestatis trigesimum septimum. Extant eiusdem nummi apud Occonem ac Goltzium in quibus inscribitur: PONTIF. MAXIM. TRIBVN. POTEST. XXXVII & Tacito sub initium libri 1. Annal. dicitur eidem *continuata per septem & triginta annos Tribunicia potestas*. In ponte Ariminensi ab eodem extructo ad portam, ut vocant, S. Iuliani, hoc epigramma visitur, quod sæpissime mihi lectum, ac fideliter exscriptum, subiicio.

IMP. CEASAR. DIVI. F. AVGVSTVS. PONTIF. MAXIM
COS. XIII. IMP. XX. TRIBVNIC. POTEST. XXXVII. P. P.

Apud Gruterum pagina 160. 2. perperam scriptum est: COS. XIIII. & TRIBVNIC. POTEST. XXXVIII. utrobique unitate superaddita. Sigonius in fastis ad A. V. 708. eandem inscriptionem recitat, ubi in numero consulatuum eodem modo peccat. In Caii Pisano cenotaphio recitatur decretum decurionum Pisis emissum post IIII. NONAS APRILES, in quo Augustus dicitur: TRIBVNICIAE POTEST. XXVI. . . . AELIO. CATO. C. SENTIO SATVRNINO. COS. Hi consules magistratu perfuncti sunt A. V. 757. a quorum consulatu post IV. Nonas Aprilis ad diem 19. Augusti, qua Cæsar Augustus obiit, decies tantum Kalendæ Ianuariæ numerantur, quibus singulis si Augustus iniisset novam potestatem Tribunitiam, idem obiisset gerens potestatem Tribunitiam XXXVI. Igitur cum decesserit anno Tribunitiæ Pot. XXXVII. uti ex Tacito, ac nummorum, lapidisque inscriptionibus demonstratum est, eandem potestatem multiplicabat post mensem Ianuarium, nempe die 27. Iunii. Extat inscriptio apud Gruterum pag. 229. in qua legitur votum in perpetuum nuncupatum a Colonia Narbonensi, in quo nominantur consules T. Statilius Taurus & Manius Æmilius Lepidus, & rursus T. Statilius Taurus & L. Cassius Longinus. Horum consulatus incidit in A. V. 764. & Cassius Longinus a Kal. Iuliis suffectus fuit in

locum

locum Manii Lepidi. Porro in recitatis modo inscriptionibus Augustus prius dicitur TRIB. POTESTATIS XXXIIII. tum postea in altero latere: TRIBVNICIA POTESTATE XXXV. Est duplex decretum colonicum; primum emissum ante exitum Iunii, Statilio Tauro & Manio Æmilio Lepido coss. cum Augustus esset Tribunitiæ potestatis XXXIIII. alterum vere formatum est X. K. OCTOBR. quando Augustus erat Tribunitiæ potestatis XXXV. Ita intra eundem A. V. 764. Augustus multiplicavit potestatem Tribunitiam. At Augustum intra Aprilem ac Sextilem menses iterasse potestatem Tribunitiam patet ex Caiano cenotaphio, in quo ponitur decretum Coloniæ Obsequentis Iuliæ Pisanæ sancitum post IV. Nonas Aprilis A. V. 757. a Parilibus & ibidem Augustus dicitur TRIBVNICIAE POTEST. XXVI. Quare A. V. 767. IV. Nonas Aprilis erat Tribunitiæ potestatis XXXVI. antequam vero eodem anno die 19. Augusti mortem oppeteret, erat Tribunitiæ potestatis XXXVII. Igitur intra illud anni spatium multiplicavit potestatem Tribunitiam. Hucusque latuit mensis ac dies qua Augustus primum iniit potestatem Tribunitiam: Ex laudato tamen Cenotaphio Pisano colligitur post IV. Nonas Apriles eundem primum accepisse potestatem Tribunitiam. Primus versus tam insignis inscriptionis, in quo dies ac mensis conditi decreti exprimebantur, malo chronologiæ fato ab ignava manu resectus fuit; cum tamen constet illud decretum post IV. Nonas Aprilis emissum. Itaque dies indagandus est ex altera inscriptione Gruteri pagina 234. collata cum annalibus Dionis libro 53.

t. sta TILIO TAVRO II. COS
K. MAI
Caesar in HISPANIA. FVIT
m. iuNIO. SILANO. COS
... NON. IVN
imp. c. caesAR. IN. HISPANIA. FVIT
c. norBANO. FLAC. COS
EID. IVN
imp. c. CAESAR. VALETVD
cN. PISONE. COS
... IVL
imp. c. caesAR. IN. MONTE. FVIT
imp. c. caesAR. COS. ABDICAVIT

Ex

Ex hoc fragmento annales Dionis mirifice confirmantur, & huius vicissim historia positam inscriptionem illustrat. Dio libro 53. anno V. C. 729. Augusto IX. M. Iunio Silano Coss. narrat bellum ab Augusto in Hispania gestum, cuius difficultatibus cum in morbum incidisset, *Tarraconem se contulit*. Svetonius cap. 26. de Augusti consulatibus scribit: *Octavum & nonum Tarracone iniit*. Ille vero octavum consulatum gessit collega T. Statilio Tauro II. anno Urbis 728. Quare recte etiam eo anno dicitur in producto epigrammate fuisse in Hispania. Rursus Dio scribit ad annum Urbis 730. *Augusto X. C. Norbano Consulibus, Kalend. Ianuariis Senatus iuramento confirmavit se eius acta approbare. Cumque iam Urbi appropinquare diceretur; nam propter morbum diutius abfuerat, &c.* Igitur anno Urbis 730. *Idibus Iunii* Augustus *valetudinem* recuperavit, ac postea restauratis viribus, Romam eodem anno petiit. Porro nullus dubito quin bona valetudo Cæsari Augusto recuperata, in eadem inscriptione indicetur; nam mala valetudo, uti pessima & adversi omnis nequaquam in lapide obsignata, perpetua apud posteros memoria donanda erat. Denique idem Dio ad annum Urbis 731. ait: *Augustus undecies consul cum Calpurnio Pisone, adeo gravi morbo decubuit, ut nulla salutis spes adesset*. Addit eundem opera Antonii Musæ medici sanitati restitutum fuisse, ac deinde Agrippam in Asiam cum imperio misisse, ac numerum etiam prætorum auxisse. *His ordinatis*, inquit Dio, *in Albanum exiit, ac consulatu se abdicavit*. Hæc eadem in posito epigrammate leguntur ... IVL. *Cæsar in monte fuit. Cæsar Cos. abdicavit*. Ex hoc tamen lapide colligimus Augustum intra diem 14. Iunii & 15. Iulii in Albanum montem secessisse, ac consulatu se abdicasse; nam mensis IVL. ibidem indicatus potuit ante habuisse notas numerales ante Kalendas Iulias, & rursus alias a Kalendis usque ad Idus Iulias. Hæc in dubium vocari non possunt. Denique scribit Dio cum Senatus intellexisset Augustum abdicato consulatu, sibi suffecisse L. Sestium partium Bruti studiosum, tanta Augusti magnanimitate lætatum, ut perpetuam eidem potestatem Tribunitiam contulerit. Igitur Augusto post diem XIV. Iunii anno Urbis 731. potestas Tribunitia delata fuit. Panvinius cum apud Velleium libro 2. legeret Augustum die 27. Iunii anno Urbis 757. adoptato abs se Tiberio contulisse una simul potestatem Tribunitiam, in eam sententiam descendit, ut dicendum puta-

putaret, eadem etiam die V. Kal. Iulias Augustum multiplicasse potestatem Tribunitiam. Nam fas est credere Augustum si kuani sibi die tantam dignitatem Tiberio contulisse, is enim Velleio dicitur *Tribunicia potestatis consortione aequatus Augusto*; nulla autem alia apparet causa solemnitatis eius diei, nisi quod ea ipsa die Augustus Tribunitiam potestatem A. V. 731. primum acceptisset. Hanc Panvinii sententiam secuti sunt Goltzius, Calvisius, aliique communiter. Idem tamen Panvinius ad A. V. 731. minus recte scribit ex Svetonio liquere Augustum eo anno trimestrem consulatum gessisse, ac *circa Kalendas Apriles abdicasse*. Nam ex laudata inscriptione, quam vir undequaque eruditissimus nondum e ruderibus erutam, videre non potuit, constat Augustum consulatu abiisse post 14. diem Iunii, cum in montem Albanum secessisset. Svetonius autem cap. 26. de consulatibus Augusti ait: *Quinque medios consulatus a sexto* inclusive *ad undecimum* exclusive *annuos gessit; ceteros autem sex, aut novem, aut sex, aut quatuor, aut tribus mensibus, secundum vero paucissimis horis*. Ex his Svetonii verbis cum allata inscriptione collatis, colligo Augustum A. V. 731. sex tantum mensibus consulatum gessisse. Nam cum legamus . . . IVL. Caesarem in monte fuisse & consulatum abdicasse, ante Kalendas Iulias utrunque contigit; alias si labente Iulio abdicasset, septem mensibus consulatum gessisset, quod nunquam Augustum fecisse Svetonius testatur. Hinc abdicatio consulatus contigit ab ante diem XVIII. Kal. IVL. ad Kal. Iulii; ac proinde intra illud idem spatium potestatem Tribunitiam accepit, quam eadem die quotannis multiplicabat. Sigonius ac Pighius, ille ad annum V. 731. hic vero tom. 3. Annal. ad annum V. 730. putarunt in fastis Capitolinis potestatem Tribunitiam initam ab Augusto anno V. Varroniano 732. Verba Pighii sunt pagina 514. *Capitolina tamen fragmenta satis indicant, XXXVI. Tribunitia potestate fuisse Augustum cum moreretur*. In fastis Capitolinis adhuc supersunt quatuor collegia consulum ordinariorum cum quibusdam consulibus suffectis, quibus praemittuntur Augustus ac Tiberius cum annis Tribunitiae potestatis utriusque. Postremum collegium consulum exscribam.

IMP. CAESAR. DIVI. F. AVGVSTVS. PONT. MAX. TR. POT. XXXV.
TI. CAESAR. AVGVSTI. F. DIVI. N. TR. POT. XIIII.
C. SILIVS. P. F. P. N. L. MVNATIVS. L. F. L. N. PLANCVS

Caius Silius ac Lucius Munatius Plancus consulatum gessere anno V. 766. Quare si eo anno iuxta fastos Capitolinos Augustus agebat Tribunitiam potestatem XXXV. cum anno insequenti V. C. 767. obierit, erat id temporis Tribunitiæ potestatis XXXVI. Hinc colligunt Sigonius ac Pighius Tacitum anno anticipasse eandem Tribunitiam potestatem Augusti. Verum uterque ea in re deceptus est. Nam ibidem signantur consules, qui Kalendis Ianuariis magistratum inierunt, præmissis annis Tribunitiæ potestatis Augusti ac Tiberii cum iisdem Kalendis Ianuariis concurrentibus. Ita Kalendis Ianuariis A. V. 766 quando C. Silius ac L. Munatius Plancus consulatum auspicati sunt, Augustus erat Tribuniciæ potestatis XXXV. Tiberius vero XIV. usque ad V. Kalendas Iulias eiusdem anni, qua die Augustus inibat Tribunit. Pot. XXXVI. usque ad V. Kalendas Iulias anno V. insequentis 767. a qua die usque ad XIV. Kal. Septembris, qua e vivis excessit, fuit Trib. Pot. XXXVII. Certe id de Tiberio negari nequit. Nam cum ille V. Kal. Iulias A. V. 757. iniit Trib. Pot. VI. quod Sigonius ac Pighius concedunt, cum Velleius id discrete testetur; Kalendis Ianuariis A. V. 766. usque ad V. Kal. Iulias erat Tribunitiæ potestatis XIIII. uti inscribitur in laudato fragmento; at die 27. Iunii inibat Trib. Pot. XV. Ex quo palam fit in fastis Capitolinis adductis inscribi Tribunitiam potestatem Augusti ac Tiberii, quæ cum Ianuariis Kalendis usque ad V. Kal. Iulias concurrebat.

Hactenus producta, ex utraque tabula Pisana mirifice confirmantur, ac annus mortis Lucii demonstratur. Decretum de annuis inferiis Manibus Lucii Cæsaris mittendis, conditum fuit a decurionibus Pisanis XIII. Kal. OCTOBR. cum Augustus diceretur TRIBVNICIAE POTESTATIS XXV. Potestas Tribunitia delata fuit Augusto anno Urbis 731. V. Kal. Iulias; annus primus eiusdem definit A. V. 732. die 27. Iunii. Igitur Trib. Pot. XXV. in Pisana tabula signata, incepit die 27. Iunii anno V. 755. ac duravit usque ad eandem diem insequenti anno V. 756. Quare Lucius Cæsar Massiliæ decessit anno V. 755. ante mensem Octobrem, cum die 19. Septembris annuæ inferiæ eidem decretæ fuerint. Iam de anno tam manifesto charactere designato, nulla deinceps esse potest dubitatio. Dies quoque mortis eiusdem Cæsaris in eadem tabula legebatur; sed imperiti cuiuspiam fabri manus, ut clavum eodem in lapide figeret, scalpro saxum

pen-

perforatam, diem ac mensem exclusit. At non ita omnia detrivit, quin legatur: QVOD ANNIS A. D. . . . . ubi post inferiorem notam numeralem X. palam apparet, quæ plane indicat Kalendas post ipsam notam signatas fuisse. Ante diem XIII K. OCTOBR. qua conditum est decretum, quinque tantum signantur Kalendæ, nempe ad usque XVIII Kal. Octobris. Verum intra illos dies non fuisse mortuum Lucium patet ex eodem Pisano decreto, in quo legimus: *Cum Senatus P. R. inter cæteros plurimos ac maximos honores L. Cæsaris Augusti Cæsaris Patris patriæ, Pontificis Maximi, Tribunitiæ Potestatis XXV. filio, Auguri Consuli designato, per consensum omnium Ordinum.* Annuæ inferiæ Romæ eidem demortuo decretæ subnectebantur; cum quinque aut sex versus eiusdem Pisani lapidis duas in partes diffracti, perierunt. Itaque Pisani coloni exemplum Senatus Romani secuti sunt, in decernendis annuis parentalibus Cæsari defuncto. At constat intra quinque dies a XVIII. ad XIII. Kal. Octobris, non potuisse nuntium obitus Lucii Massilia Romam pervenire, statui ibidem a Senatu iusta funebria, ac eorundem notitiam ad Pisanos colonos deferri. Igitur mors Lucii mense Augusto contigit. Hæc quamvis manifesta, insigni Suetonii testimonio confirmantur, qui capit. 65. de Augusto ait: *Caium & Lucium in duodeviginti mensium spatio amisit ambos.* Caius ut ex eiusdem cenotaphio Pisano patet, obiit anno Urbis 757. a parentibus A. D. VIIII. K. MARTIAS. Ac si a die 21. Februarii eius anni quo Caius decessit per duodeviginti menses retrocedamus, exibimus ad mensem Augusti anno V. 755. Ipse vero ita supplevi A. D. XII. K. SEPT. quod spatium, ex quo literæ exclusæ fuerunt, novem literarum characteres est capax, quod diligentissime observavi coram viris eruditissimis Equite Francisco Maria Cassinio, ac Iohanne Baptista Riccardo, Academiæ Pisanæ Doctoribus, quos honoris & amicitiæ etiam caussa nomino. Quod vero observavi in vetustis Inscriptionibus mensem Septembrem abbreviatis literis signatum fuisse, SEP. vel etiam SEPT. si in Pisano cenotaphio sculptum fuit SEP. duæ unitates addendæ erunt, nempe, XIIII. K. SEP. Haud tamen arbitror quempiam tanta teneri curiositate cognoscendi diem ipsum obitus Lucii, ut velit me hariolum fieri, ac eundem divinare, præsertim cum in eodem vacuo spatio legi poterit XVIII. K. SEP. Uno verbo, mors Lucii contigit anno V. 755. mense Augusto intra diem 14. ac 21. eiusdem

mensis. Ex hac tamen pretiosa tabula Pisana patet errasse Salianum ac Ricciolium, qui obitum illius Cæsaris ad Decembrem A. 755. protrahunt, cum Pisis die 19. Septembris decreta fuerint sacra funebria eiusdem Manibus quotannis stata die instauranda.

Florus lib. 4. cap. ult. de Caio ac Lucio scribens, ait: *Ambo fato breves; sed alter ingloriat. Massiliæ quippe Lucius morbo solvitur.* Recte *ingloriatus* eidem dicitur, nam Lucius in summo aulæ otio educatus, nulla legionum castra, nullos hostium exercitus viderat, ac vix Italia egressus, repentino morbo sublatus est. Augustus ægre & acerbo tulit Cæsaris filii mortem, quod uni tantum Caio spes successionis inniteretur. Tiberius Lucium privignum immaturo fato sublatum, lyrico carmine deflevit, cui titulum dedit: *Conquestio de Lucii Cæsaris morte*: teste Suetonio cap. 70. de vita Tiberii. Crocodili lacrymas dixeris; etenim æmulo imperii, cui inhiabat, extincto, altero tantum gradu a supremo rei Romanæ fastigio se distare lætabatur, quamvis in speciem dolorem ob mortem Cæsaris præ se ferret. Interea cum Romæ, ac Pisis ceterisque in Italiæ coloniis defuncti Lucii Manibus sacra funebria certatim fierent, eiusdem mortis nuncium Caius frater accepit. Qua vero constantia simul dolori mixta improvisum fratris obitum idem exceperit, describit Seneca cap. 34. de Consolatione ad Polybium, Claudium Augustum hæc dicentem inducens: *Caius Cæsar Divi Augusti avunculi mei nepos circa primos iuventutis suæ annos, Lucium fratrem carissimum sibi, princeps iuventutis principem iuventutis amisit, in apparatu Parthici belli; & graviore multo animi vulnere, quam postea corporis, ictus est: quod utrumque idem piissime & fortissime tulit.* Recte Seneca non bello Parthico dixit, sed *in apparatu Parthici belli*; quod bellum paulo antea facta pace, compositum fuerat. Ex his autem Senecæ verbis colligimus hoc anno Caium in Syria substitisse, neque in Armeniam profectum; siquidem antequam Phraates præsidia ab Armenia revocaret, ac ceteræ conditiones pacis executioni demandarentur, illiusque ratihabitionem ab Augusto Caius acciperet, ac quis Armeniæ rex imponendus esset, decerneretur, æstas anni Urbis 755. ac Caius in apparatu belli Parthici circa exitum Septembris nuntium accepit obitus Lucii Cæsaris fratris. Auctor est Velleius Augustum *post Lucii mortem, adhuc Caio vivo*, de-

liberasse Tiberium in filium per adoptionem adsciscere, veritus ne si Caio in Oriente morante, improviso fato raperetur, quispiam ex aliena familia vacuam Romæ imperii sedem occuparet; at *vehementer repugnante Nerone*, inhibitum fuisse, ne destinatam adoptionem perageret. Liviam quidem in id consilii Augustum traxisse non dubito; illa enim nil magis in votis habebat, quam Tiberium filium in partem imperii ab Augusto vocari. Immo non defuere qui Lucium dolosa potius Liviæ arte, quam morbo sublatum putaverint, teste Dione ac Tacito, quorum verba inferius recitabo. Cum vero Romæ a Senatu honores funebres Lucio demortuo decreti fuissent, Pisani coloni annuas inferias stata die quotannis eiusdem Cæsaris Manibus per magistratus togis pullis indutos, mittendas decreverunt, sacrificiis ac libationibus designatis: de quibus dissertatione insequenti ex professo, ut aiunt, sermo redibit. Ne vero eius decreti oblivio ullo unquam tempore induceretur, idem in marmorea tabula incidendum curaverunt.

CAPUT XVI.

P. Sulpicius Quirinius Caio Cæsari novus ab Augusto Rector imponitur. Baronii ac Saliani ea de re sententia expenditur. Præsides Syriæ ab anno Urbis DCCVII. usque ad annum DCCCXXII. enumerantur. Casauboni ac Montacutii errores in eorundem catalogo contexendo, passim notantur.

Augustus M. Lollii, quem rectorem Caio assignaverat, morte intellecta, P. Sulpicium Quirinum novum iuventæ Caii moderatorem designavit. Paucis hominem describit Tacitus l. 3. *Nihil*, inquit, *ad veterem & patriciam Sulpiciorum familiam Quirinius pertinuit, ortus apud municipium Lanuvium: sed impiger militiæ, & acribus ministeriis consulatum sub D. Augusto, mox expugnatis Homonadensium castellis, insignia triumphi adeptus, datusque rector Caio Cæsari Armeniam obtinenti; Tiberium quoque Rhodi agentem coluerat, quod tunc patefecit in Senatu, laudatis in se officiis, & incusato M. Lollio, quem auctorem Caio Cæsari pravitatis & discordiarum arguebat*. Hæc Tacitus. Illa interim verba notanda sunt: *datusque rector Caio Cæsari Armeniam obtinenti*, quæ non obscure indicant anno Urbis C. 758. P. Quirinium rectorem designatum, cum Caius primo

mo statim impetu, ut capite 17. ostendam, Armeniam occupasset. Apud Livium, ac alios Romanos scriptores *obtinere provinciam*, idem est ac sortiri provinciam, vel in pace regendam, vel bello aggrediendam. At cum Caius universo Orienti praepositus fuerit, nequit dici unam Armeniam obtinuisse; quare idem est ac Armeniam iam possidenti. Si vero Tacitus phrasi Romana usus, significare voluit, bellum contra Armenios decretum Caio, ita ut nondum Armeniam occupaverit. Nolo hac de re cum quopiam contentionis funem ducere, ac libenter concedam Quirinium posteriori parte anni superioris V. C. 755. Caio Caesari rectorem impositum. Baronium tamen probare non possum in additionibus in calce tom. 10. vel in posterioribus editionibus ad annum Christi III. scribentem de Quirino: *Caio in Syriam proficiscenti datus est ab Augusto rector, cui & successit post mortem.* Nam ex Velleio qui sub Caio militabat, & Suetonio, Caio, in Asiam proficiscenti, M. Lollius rector ab Augusto datus fuit; Quirinius vero rector eidem impositus Armeniam obtinenti, ut Tacitus diserte testatur. Salianus pro arbitrio historias sibi compingens, ad A. M. [illegible] num. 34. scribit Quirinum *datum Caio rectorem, ut tum in Syria, tum in Armenia & Asia Caio dux esset & comes, & Lollii successor, ut supra dixi, si quid Lollio humanitus contigisset*. Et ante num. 12. dixerat: *At is de rectoris honorario [illegible] factus est rector ex Augusti, ut apparet, destinatione, ne in tam longinqua regione, dum consulitur Augustus, iuvenis rectore careret, atque via ambitiosis litibus praecideretur*. Haec ille fingit gesta Augusto XIII. consule V. C. 752. cum tamen labente A. V. 755. Lollius decesserit; Quirinius vero anno insequenti Roma profectus, in Asiam venerit rector Caio impositus. Nam post mortem Lucii uxorem duxit Aemiliam Lepidam eidem Caesari antea destinatam, uti superiori capite ex Tacito ac Suetonio narratum est. Rursus Quirinus datus est rector Caio *Armeniam obtinenti*, quod hoc solum A. V. 756. contigit; nam ante hunc annum in Arabia ac Syria tantum fuerat. Cum autem Tacitus scribit de Quirinio: *Tiberium quoque Rhodi agentem coluerat*, nequaquam id referendum est ad id temporis, cum rector Caii in Asia versaretur. Nam Lollius dictum obiit post pacem cum Parthis factam, & Caius reditui Tiberii Romam assensus est, Lollio adhuc superstite. Quando vero Tiberium coluerit, paulo inferius indicabitur. Profecto non video

cur

cur non etiam per literas officii & obsequii erga Tiberium testimonium dare potuerit, sed coram tantum erga eundem officiosus fuisse dicendus sit. In has tamen præposteras sententias plerique viri eruditi descenderunt, ut Quirinium anno natali Christi Domini Syriæ præsidem adstruerent, quod in Evangelio D. Lucæ cap. 2. legatur: *Exiit edictum a Cæsare Augusto, ut describeretur universus orbis. Hæc descriptio prima facta est a præside Syriæ Cyrino*; cum vero parentes domini Servatoris in Bethlehem proficiscerentur, nomen daturi, Christus natus est. Hinc putant Quirinium Syriæ præsidem fuisse, cum Caius in Oriente rem Romanam administraret. Hac occasione Cardinalis Baronius in Apparatu a num. 85. ab initio regni Herodis usque ad Christi natalem Syriæ præsides enumerat, & eos inter A. V. 748. recenset Caium Cæsarem; quod antea scripserat Pighius tom. 3. Annal. ad annum Urbis 754. & postea etiam Torniellus tomo 2. Annal. anno Mundi 4048. num. 1. aliique. Salianus ad annum Mundi 4052. in titulo grandioribus characteribus scribit: *Præside Syriæ Quinctilio Varo & Cyrino*, binos una simul eidem pacatæ provinciæ rectores imponens; cuius vix exemplum in historia Romana invenitur. Ceterum cum Baronius parum feliciter Syriæ præsidum catalogum concinnasset, Casaubonus novum indicem contexuit, præfatus Exercitat. 1. ad Apparatum Baronii num. 85. *Ad cognitionem temporis, quo natus est Servator mundi, momentum affert non leve præsidum Syriæ successio recte exposita.* At ne Casauboni quidem diligentia omne punctum tulisse visa est Montacutio; quare & ipse manum eidem operi admovit in Apparatu IV ad Origines Ecclesiasticas, initio statim vociferatus Baronium *errare multipliciter, & in plerisque pueriliter, confundere ac perturbare ordinem temporum, rerum seriem*. Sed ipse sane Montacutius in eo catalogo reficiendo sæpissime deficit, plerunque procul a vero exorbitat, ac semel plusquam pueriliter errat. Hinc in animum induxi præsides Syriæ recensere, non tantum ut palam demonstrem Caium Cæsarem perperam inter eosdem recitari, verum etiam ut administrationis Syriacæ Quirinii tempus intelligatur, ac censores Baronii talionem ferant. At ne longior scribendus mihi index evadat, decrevi præsides Syriæ enumerare ab anno Urbis 707. quo Iulius Cæsar extincto Pompeio, victor ex Ægypto res Syriæ, inconsulto Senatu, pro arbitrio disposuit.

§. I.

§. I.

Sex. Iulius Cæsar A. V. 707. Syriæ impositus. Casaubonus diuturniorem eiusdem præfecturam putans, refellitur.

CÆsar capta Alexandria, noluit Ægyptum in provinciæ formam reducere, sed regiam potestatem Cleopatræ eiusque minori fratri, æquata auctoritate, concessit; maior enim natu frater Ptolemæus rex nuper prœlio victus, in fuga perierat. Cæsar Ægypti rebus compositis, ac tribus legionibus ibidem novorum regum præsidio relictis, in Syriam venit A. V. 707. Hirtius de Bello Alexandrino cap. 65. de Cæsare, ait; *Paucis diebus in ea provincia consumptis, Sex. Cæsarem amicum & necessarium suum legionibus Syriæque præfecit*. Mense Quinctili anni Pompiliani, seu Maio in forma Iuliana Cæsarem fuisse Antiochiæ ex epistola 19. lib. 11. ad Atticum, & ex Chronico Iohannis Malelæ Antiocheni, quod nuper editum fuit, erudite probat Usserius tom. 2. anno 47. ante vulgarem epocham Christi. Sextus Cæsar A. V. 705. primo civilis belli sub Cæsare in Hispania militaverat; cum Varro Pompei legatus undique conclusus a Cæsare, legionem tradere coactus fuit; *ille ad eum Sex. Cæsarem misit, atque huic legionem tradidi iussit*; lib. 2. de Bello Civ. cap. 20. Sex Cæsar accepta pecunia, Herodem Syriæ præfecit, teste Iosepho lib. 14. Antiq. cap. 17. Casaubonus scribit illum præfuisse Syriæ *usque ad illud tempus fere quo Cæsar bellis confectis, reversus est in Italiam*, Cæsar victis filiis Pompeii in Hispania, *mense Octobri in Urbem* redit anno V. 709. ex Velleio lib. 2. cap. 56. At Sextus Cæsar ante menses circiter sexdecim in Syria occisus fuerat. Nam Cæcilius Bassus equestris ordinis vir, qui e pugna Pharsalica Tyrum se receperat, venia a Cæsare impetrata, cum sinistra de bello eiusdem in Africa contra Scipionem nuntiarentur, fingens literas ad se ab eodem Scipione datas, quibus significabat Cæsarem acie victum, in Africa cecidisse, ac sibi Syriam provinciam demandatam, legionariis, quibus Sex. Cæsar præerat, persuasit, ut eundem interficerent; quo interempto, Syriam occupavit. Ita Dio lib. 47. ac Libo apud Appianum lib. 3. Bell. Civ. pag. 576. At Cæsar sub initium Aprilis anno V. 708. Scipionem in Africa profligavit, ex Hirtio de Bello Afric. cap. 79. Igitur ante eum mensem,

vel certe ante Maium eiusdem anni V. 708 Cæcilius Bassus sinistram Cæsaris pugnam in Africa eiusque necem ex confictis Scipionis literis publicavit; nam inito Maio, victoriæ Cæsaris fama quoquoversum pervenerat.

§. II.

Q. Cæcilius Bassus Syriam occupat A. V. 708. Q. Cornificius a Cæsare contra Bassum destinatur. Eruditissimi Grævii sententia de anno proconsulatus Cornificii in Africa expenditur: Quo anno scriptus a Cicerone liber de Oratore ad Brutum. Antistius Vetus quæstor bellum in Syria contra Bassum gerit.

CÆsar Scipione ac Iuba rege in Africa victis, ac Numidia Iubæ regno in provinciæ formam redacta, Idibus Iuniis anno V. 708. ex Africa in Italiam cum classe reversus est: Hirtius in fine lib. de Bello Africano. Tum Q. Cornificio Syriam ac bellum contra Cæcilium Bassum eundem Cæsarem demandasse colligo ex literis Ciceronis ad Cornificium datis lib. 12. Familiarium. Q. Cornificius anno V. 706. quæstor pro prætore Illyricum cum duabus legionibus iussu Cæsaris occupaverat, Pompeii ducibus e provincia fugatis; ex Hirtio cap. 42. de Bello Alexandrino. Accepto vero successore anno 707. Appio Claudio, Ciliciam videtur obtinuisse ex epist. 17. libri laudati, in qua hæc eidem Cicero scribit: *Ex Syria nobis tumultuosiora quædam nuntiata sunt, quæ, quia tibi sunt propria quam nobis, tua me causa magis movent quam mea.* Manutius, & Corradus, ad quos novissime accessit Iohannes Georgius Grævius vir nostræ ætatis doctissimus, censent memoratam epistolam scriptam fuisse ad Cornificium Africam provinciam obtinentem, & ut ait Grævius, *Q. Fabio Maximo*, *C. Trebonio Coss.* Hos consules creavit Cæsar A.V. 709. mense Octobri Romam reversus; ex Dione lib. 43. Svetonio in Cæsare cap. 76. unde etiam cap. 80. Q. Fabium Maximum *trimestrem consulem* appellat. Idem ex Fastis Capitolinis ac tabula Collotiana apparet; utrobique enim iidem consules leguntur suffecti Cæsari consuli IV. Verum exeunte A. V. 709. Q. Cornificium non fuisse proconsulem Africæ patet ex Cicerone, qui in tertia Philippica narrat M. Antonium consulem A. V. 710. ante diem IV. Kal. Decembris Senatum in Capitolium coegisse, ubi *provinciarum religiosa sortitio* peracta

 fuit,

fuit, additque post quosdam: *C. Calvisius Africam. Nihil stolicius; modo enim ex Africa decesserat: & quasi divinans se rediturum, duos legatos Uticæ reliquerat.* Igitur C. Calvisius Sabinus postrema parte anni Urbis 709. Africam obtinebat, e qua anno insequenti discedens, duos ibidem apud Uticam legatos reliquerat, eamque ab Antonio prorogato imperio, iterum A. V. 710. obtinuit, ac proinde Q. Cornificius postrema parte anni 709. Q. Fabio, ac C. Trebonio Coss. Africam non regebat. Rursus Cicero in laudata illa epistola 17. dum ait: *Ex Syria nobis tumultuosiora quædam nuntiata sunt, quæ, quia tibi sunt propiora quam nobis, tua me magis causa movent quam mea,* non obscure indicat se illa scribere, cum primum tumultus in Syria a Q. Cæcilio Basso concitati nuntius Romam allatus fuisset. At exeunte A. V. 709. bellum ultra annum in Syria contra Cæcilium Bassum gerebatur. Et sane cur Syriacos tumultus Q. Cornificio propiores, eorumque causa eiusdem se cura angi Cicero dicere potuisset, cum Cornificius in altera orbis parte, nempe Africa, id temporis cum imperio esset? Præterea ibidem ait Cicero: *Proxime scripsi de optimo genere dicendi &c.* Est liber de Oratore ad M. Brutum, ut in notis recte monent laudati interpretes. Porro eo in libro hæc ad Brutum scribit: *Ergo omnibus terris una Galliæ communi non ardet incendio, in qua frueris ipse te, tum in Italiæ luce cognosceris, versarisque in optimorum civium flore vel robore.* Cæsar anno Urbis 707. ante Kal. Ianuarias, M. Brutum Galliæ Cisalpinæ præfecerat; ex Plutarcho in Cæsare, & Appiano lib. 2. Bel Civ. pag. 397. Anno vero 709. tertio Kal. Ianuarias C. Vibius Pansa Urbe egressus est, M. Bruto successor datus; ex Cicerone epist. 17 ad Cassium lib. 15. Familiarium. Ex his patet Ciceronem librum de Oratore scripsisse priori parte A. V. 708. cum M. Brutus Galliam cis alpes teneret; quem quidem librum cum *proxime* abs se scriptum dicat in memorata epistola ad Cornificium, hanc quoque colligimus datam A. V. 708. Ex insequenti etiam epistola 18. ad eundem vulgaris illa interpretum opinio refellitur. Hæc ille ait: *Quod mihi videor ex tuis literis intelligere, te nihil commissurum esse temere, nec antequam scisses, quo iste nescio quis Cæcilius Bassus erumperet.* Cur Cornificius Africæ proconsul propriam sibi curam fecisset belli contra Bassum in Syria longinqua adeo provincia gerendi? Quis ex his non intelligit

telligit Cornificium in Cilicia, vel forte Asia, vicinis Syriæ provinciis id temporis fuisse? Addit Cicero: *Equidem sic iam obdurui, ut ludis Cæsaris nostri æquissimo animo viderem T. Plancum; audirem Laberii, & Publii poemata.* Ragazonius ac Manutius plane errant scribentes hosce ludos exhibitos a Cæsare A. V. 709. ab Hispaniensi bello Romam reverso. Nam dati sunt postquam A. V. 708. ex Africa victor redierat; ex Dione lib. 43. Appiano lib. 2. pag. 492. Livio lib. 115. Svetonius etiam eosdem paucis describens in Cæsare cap. 39. ait: *Ludis Decimus Laberius eques Romanus mimum suum egit.* Et sane omnia ludorum genera ibidem a Svetonio memorata, recitat Dio ad A. V. 708. antequam Cæsar ultimam expeditionem contra Pompeii liberos Hispaniam obtinentes, susciperet. Et antea in eadem epistola 18. dixerat: *In summum otium te ire arbitrabar, & ab impendentibus magnis negotiis discedere. Utrumque contra accidit; istic enim bellum est exortum, hic pax consecuta.* Hinc etiam solidissime probatur Q. Cornificium non fuisse A. V. 709. Africæ proconsulem. Nam anno V. 708. Pompeianis reliquiis in Africa superatis, ac Numidia Romanis provinciis adiecta, Cæsar Romam transmisit, primumque bellum in Africa erupit A. V. 712. cum T. Sextius Antonio, Cornificius vero Cæsari Octaviano studentes, infesta sibi signa intulerunt; uti Dio lib. 48. & Appianus lib. 4. pag. 620. testantur. Immo Appianus post initum triumviratum bellum civile in Africa excitum scribit, cum Sextius denuntiasset Cornificio, ut Africa vetere sibi decederet, *quod universa Africa ex triumvirali divisione Cæsari deberetur.* Quare auctore Appiano, pax a Iulio Cæsare in Africa A. V. 708. constituta, post quadriennium civili primum bello turbata est. At teste Cicerone, ea in provincia, in quam Cornificius missus fuit, vel certe in finitima, *bellum exortum est*; sola autem Cilicia finitima erat Syriæ, in qua Cæcilius Bassus tumultus exciverat. Hæc plane sunt argumenta, quibus vel invitus cogor ab eruditissimi Grævii sententia discedere.

Itaque cum Cornificius A. V. 708. conterminam Syriæ provinciam administraret, Cæcilio Basso Syriam occupante, Cæsar eandem Syriam ac bellum contra Bassum Cornificio demandavit. Cicero in epistola 19. ad eundem, ait: *Bellum quod est in Syria, Syriamque provinciam tibi tributam esse a Cæsare, ex tuis literis cognovi.* Annus quo data est hæc epistola nulla chrono-

logica nota designatur. Illam tamen scriptam A. V. 709. ex Cicerone ipso non obscure mihi videor colligere. Nam uti demonstratum est, Cornificius A. V. 708. vicinam Syriæ provinciam obtinebat. Anno autem 710. Africam proconsul administrabat. Etenim Cicero epist. 21. commendat Cornificio Canicium, seu rectius, cum Grævio, C. Anicium, *qui negotiorum suorum causa legatus in Africam, legatione libera*; rogatque ut Anicio lictores tradat, Senatoriæ dignitatis ornandæ gratia. In epistola vero 22. narrat Cornificio Senatum ad XIII. Kal. Ianuarias sibi assensum *de provinciis ab iis qui obtinerent, retinendis*: addens: *Hoc ego tum Reip. causa censui, tum mehercule in primis retinendæ dignitatis tuæ*. Hanc orationem habuit Cicero die 20. Decembris A. V. 710. eamque diem sæpius memorat in Philippicis, uti cap. 17. alia occasione dicetur. Igitur si Cornificius A. V. 710. Africam cum imperio tenebat, eique auctore Cicerone, imperium in eadem provincia prorogatum fuit, A. V. 709. Syriam a Cæsare obtinuit. Usserius tom. 2. Annalium anno ante Christi epocham 44. V. C. 710. scribit hoc anno Cornificio Syriam decretam; at necato Idibus Martiis Cæsare, Syriam datam P. Dolabellæ, Cornificium vero in Africam pro consule missum. Idem docet Montacutius cit. num. 13. Verum A. V. 710. quo Cæsar necatus fuit, L. Murcus, ut proxime ostendam, Syriam, decreto Cæsaris, provinciam habebat. In annum vero 711. a Cæsare *Syriæ Cassius, Brutus Macedoniæ* ex urbana prætura præsides designati fuerant; ex Appiano lib. 2. Bel. Civ. pag. 527. cujus testimonium in dubium perperam vocant ex illis verbis Ciceronis de decreta Syria Cornificio; quod recte quidem facerent, si aliunde constaret loqui Ciceronem de proconsule Syriæ pro anno Urbis 711. Itaque Q. Cornificius anno Urbis 709. Syriam provinciam obtinuit. Et quidem Cicero ea in epistola ait: *Sed de Parthici belli suspicione quod scribis, sane me commovit. Quantum copiarum haberes, cum ipse conjectura consequi poteram, tum ex tuis literis cognovi: Itaque opto, ne se gens moveat hoc tempore, dum ad te eæ legiones perducantur, quas audio duci*. Ex his patet Cornificium id temporis in vicina Parthis provincia sive Cilicia sive Syria fuisse cum copiis, quarum ipse numerum ad Ciceronem perscripsit, cum etiam sibi a Parthis timeret, ne Cæcilio Basso auxiliares copias submitterent; quo etiam tempore ad eundem legiones jussu Cæsaris ducebantur,

bantur, ad bellum contra Bassum profligandum. Idem Cornificius A. V. 710. Romam venit, eumque in Cumano ac Pompeiano diversatum scribit Cicero epistola sequenti 20. quo anno, necato Cæsare, Africam obtinuit, succedens C. Calvisio, qui spe retinendæ provinciæ, duos Legatos Uticæ reliquerat. Illum vero provinciam obtinuisse a Senatu patet ex Appiano lib. 4. Bel. Civ pag. 620. cum enim Sestius instaret apud Cornificium, ut Africam sibi a Cæsare iuvene Triumviro destinatam concederet, respondit: *Æquum esse, ne cui Senatus iniussu decederet provincia, quam a Senatu accepisset.*

C. Antistius Vetus, quem quæstorem fuisse indicat, quod ex Syria Romam postea reversus est ad præturam petendam, ex epistola M. Bruti inter familiares Ciceronis ad Brutum undecima, collectis copiis privata auctoritate, ut Cæsaris Dictatoris benevolentiam ac gratiam sibimet quam maxime conciliaret, contra Cæcilium Bassum anno Urbis 708. profectus est. At Bassus Apameam Syriæ occupatam, egregie muniverat, intra eandem se continens cum legione, quam una cum vita Sex. Cæsari eripuerat. Idem *ex novo delectu alteram legionem confecerat*; teste Appiano libro 3. Bel. Civ. pagina 576. Nam ut, inquit Dio libro 47. *omnes qui valida essent ætate, non liberos tantum, sed servos etiam ad militiam delegit, pecuniam confecit, arma fabricavit*; qui addit Bassum Syriæ se prætorem nominasse. Cum Antistius vario marte circa Apameam quam obsederat, sæpius dimicaret, bellum novis suppetiis restauraturus, inde discessit, atque ita exiit anno V. 708. Q. Cornificius contra Bassum una cum Antistio Vetere bellum gerere a Cæsare iussus, anno V. 709. in Syriam cum imperio proconsulari venit. Dio libro 47. *Antistio*, inquit, *finitimi qui Cæsaris rebus studebant* (nempe Cornificius, aliique inferioris auctoritatis duces) *missique Roma milites accesserunt*; nempe eæ legiones, quas Cicero duci ad Cornificium intellexerat; epist. 19 cit libro 12. Familiarium. Verum cum Basso auxiliares copiæ advenissent, missæ ab Emessenorum regulis, ac Alchædamus Arabum regulus in eiusdem castra descendisset, bellum in Syria recruduit. Strabo libro 16. pagina 518. de Basso scribit: *Nam & exercitum regio alebat, & socios habebat permultos regulos, qui loca munita in proximo tenebant.* Iosephus etiam libro 14. Antiquitat. capit. 17. ait: *Magnum bellum exortum est circa Apameam,*

Cæsa-

Cæsarianis ducibus contra eum venientibus cum equestribus ac pedestribus copiis. Interea Cæsar utroque Pompeii filio difficili ac periculoso prœlio in Hispania victis, ac eius regionis urbibus in deditionem acceptis, mense Octobri, ut Velleius est auctor, Romam reversus, L. Statium Murcum probatæ virtutis virum proconsulem cum tribus legionibus in Syriam contra Cæcilium Bassum destinavit.

§. III.

L. Statius Murcus A. V. 710. in Syriam venit, ac una cum Q. Marcio Crispo bellum contra Cæcilium Bassum continuatur. Casauboni ac Montacutii error. Appiani interpres perperam a Montacutio corrigitur. Legio Appiano τέλος nuncupata. Apud Strabonem τάγμα itidem legionem significat, ac Casauboni interpretatio reiicitur. De numero legionum Cassii Longini in Syria. Error Usserii de anno quo Tullius Cimber Bithyniam administravit.

APpianus lib. 3. cit. pag. 576. scribit: *Sestius Murcus cum tribus legionibus a Cæsare contra eos*, videlicet Bassum ac sub eo militantes legionarios, *missus, magna vi repulsus est; donec Minutius Crispus e Bithynia, cui præerat, vocatus, cum aliis tribus legionibus venit in eius auxilium*. Horum proconsulum nomina corrupte exprimuntur. Casaubonus ait, a Dione lib. 47. Statium Murcum appellari, quem Appianus Sestium dicit, quorum cum utraque familia Romæ fuerit, *neque facile*, inquit, *nunc dixerim utra sit vera lectio*. Idem rursus scribit, ex Dione lib. 47. *Bellum gerunt adversus Bassum M. Crispus & L. Statius Murcus. Possit videri hic Iosephi Marcus, esse Marcus Crispus*. Iosephus libro 14. capite 17. ait: *Id bellum dum trahitur, Marcus venit Sexti successor*. Montacutius cit. Appar. IV. num. 12. scribit a Velleio *Staium Murcum* appellari; unde eam lectionem secutus: *Misit*, inquit, *ab Italia Staium illum Murcum*. Duo isti severi Baronii censores hallucinati sunt. Cicero in Philippica XI. ait: *Senatui placere C. Cassium proconsulem provinciam Syriam obtinere, ut qui eam optimo iure provinciam obtinuerit, eumque a Q. Marcio Crispo proconsule, L. Statio Murco proconsule, A. Allieno legato exercitus accipere, eosque ei tradere*. Marcus Brutus epist. 11. ad Ciceronem ait: *Cassius noster Syriam, legiones Syriacas habet, ultro*

altro quidem a Murco, & a Marcio, & ab exercitu ipso accersitus. Cassius libro 12. Famil. epistola 11. ad Ciceronem scribit. *In Syriam me profectum esse scito ad L. Murcum, & Q. Crispum imperatores*. Horum nomina, apud illos Græcos Scriptores depravata, facile ex epistolis Ciceronianis, quæ puerorum manibus teruntur, corrigi poterant. Et quidem *Statius Murcus legatus* commendatur a Cæsare libro 3. de Bello Civili capite 15. qui pro eodem strenue rem apud Oricum gessit. Tacito quoque libro 1. Historiarum nominatur Statius Murcus Pisonis Cæsaris interfector. Ita *Murcus* proprium Statiæ gentis cognomen erat. Montacutius advertere debebat nusquam Staiam familiam inter Romanas ab historicis recenseri. Unus M. Staius Flaccus Duumvir municipalis legitur apud Gruterum pag. 1087. 1. Idem vero Montacutius Appiani interpretem reprehendit, qui L. Statium Murcum proconsulem in Syriam missum dixerit μετὰ τριῶν τελῶν, *cum tribus legionibus*, cum vertendum Latine fuisset; *cum tribus cohortibus velatis; non enim*, inquit. τάγμα, *sed τέλος scriptum apud Appianum*. Male, ut suam eidem vocem reddam. In superiori capite 14. ostendi τάγμα pro cohorte accipi a Casaubono, cum tamen eo loci Strabo legionem significaverit. Certum est Cæsarem Dictatorem Sexto Cæsari legionem in Syria reliquisse, quam ad se postea Cæcilius Bassus transtulit. Ea vero ab Appiano τέλος dicitur pagina eadem 576. Idem Appianus libro 4. Bell. Civ. pag. 652. scribit de numero legionum in pugna Philippensi: ἐννεακαίδεκα ἑκατέρων τέλη, *undeviginti militum legiones*. Si vertas *cohortes*, risu excipieris, cum utrinque totius Romani orbis, de cujus imperio a Triumviris certabatur, exercitus eo convenerint. Libro 4. pag. 656. legio Marcia τέλος eidem dicitur; at cohortem prætoriam ibidem στρατηγίδα σπεῖραν appellat. Lib. 2. pagina 485. legio quinta, cujus insigne erat elephantus, τέλος dicitur. Ibidem pagina 446. legio quam Pompeius a Cæsare repetiit sub initium belli civilis. Rursus pagina 455. duæ legiones cum quibus Curio in Africam transmisit; ex Cæsare lib. 2. de Bello Civil. capite 23. & pag. 457. legio nona quæ apud Placentiam seditionem conflarat; ex Svetonio in Iulio capite 69. ubique τέλος eidem Appiano scribitur. Laudavi testimonia in quibus vox τέλος nulla ratione pro cohorte accipi potest, sed ubique legionem dubio procul significat. Ineptus essem, si innumera alia loca Appiani laudarem, quæ passim in ejusdem libris occurrunt.

Stra-

Strabo libro 16. pag. 518. scribit Cecilium Bassum Apameam tenuisse cum duabus legionibus; *ταγμάτων* voce usus. Casaubonus ait: *Cum duabus cohortibus*. Sed legiones dicendæ sunt; nam alteram Cæsar Sexto reliquerat, alteram ex novo delectu confecerat; ex Appiano §. 1. citato. Usserius etiam tomo 2. Annal. anno quadragesimo tertio ante vulgarem epocham Christi pag. 381. scribit L. Statium Murcum cum *tribus agminibus*, contra Bassum, cui *duo agmina* aderant, profectum. *Siquidem*, inquit, *unicam tantum legionem constituisse ex Cassii ad Ciceronem literis constat lib. 12. Fam. epist. 11. & 12.* Sed plane *legiones* scribendum patet ex Cassii literis; nam epistola 11. ait, L. Statium Murcum ac Q. Marcium Crispum *exercitus sibi tradidisse*. At sex agmina, quorum singula legionis numerum non æquabant, non poterant exercitus plurali numero nuncupari. Ibidem vero Cassius ait: *Legionem quam Q. Cæcilius Bassus habuit, ad me venisse scito*. Nempe quæ erat Romanorum militum; alteram vero legionem, quam Bassus tumultuariam *ex servis* etiam conscripserat, non nominat, quod turpe esset eandem Romanis legionibus adjungere. Velleius lib. 2. ait: *C. Cassius acceptis a Stajo* (Statio) *Murco & Crispo Marcio, prætoriis viris, imperatoribus, prævalidis in Syria legionibus &c.* Ita non agmina, sed *legiones* & quidem *prævalidas* appellavit. Additque de eodem Cassio: *Et decem legiones in eo tractu*, hoc est Syria, *sui juris fecerat*. Quintus Cassius lib. 12. Famil. epist. 13. scribit ad Ciceronen: *Cassius noster cum decem legionibus, & cohortibus viginti auxiliariis, & quatuor millibus equitum a M. P. viginti castra habet*, cum Dolabellam premeret. Appianus lib. 3. pagina 576 narrat Cassius *duodecim legiones* habuisse, tres L. Statii, totidem Q. Crispi, quæ Bassum apud Apameam obsidebant, duas ipsius Bassi, ac denique quatuor, quas Allienus legatus Dolabellæ ex Ægypto deduxerat. At Cassius ipse lib. 12. Fam. laudata epistola 11. scribit, se obtinuisse exercitus L. Murci ac Q. Crispi nempe sex legiones. Item *legionem quam Q. Cæcilius Bassus habuit ad me venisse scito. Quatuorque legiones quas A. Allienus ex Ægypto eduxit, traditas ab eo mihi esse scito*. Igitur undecim legiones fuere. Denique audiendus M. Brutus epist. 4. *Cassius noster*, inquit, *Syriam, legiones Syriacas habet, ultro quidem a Murco & a Marcio & ab exercitu ipso accersitus*. Ex quibus patet Usserium minus recte dubitasse copias L. Murci ac Q. Marcii legiones appellare.

Hæc

Hæc sane levioris momenti, quod copiarum nomen attinet; at quod ad rem spectat, colligitur ex dictis, quam valide Bassus a ducibus Cæsarianis apud Apameam oppugnaretur; nam L. Statius Murcus proconsul in Syriam a Cæsare missus, una cum Antistio Vetere, cum tribus legionibus contra Bassum movens, inquit, Appianus laudatus, *magna vi repulsus est, donec Minutius* (Marcius) *Crispus e Bithynia cui præerat, vocatus, aliis tribus legionibus venit in eius auxilium*. Statium Murcum anno Urbis 710. recta in Syria venisse constat; nam ab Appiano is dicitur *a Cæsare missus*, Cæsar autem anno Urbis 710. Idibus Martiis necatus fuit. Idem tradit Iosephus lib. 14. Antiq. capite 17. *Id*, inquit, *bellum dum trahitur, Marcus* (Murcus) *venit Sexti successor, & interim Cæsar ab his qui cum Cassio & Bruto conspiraverant, in Senatu occiditur*. Usserius citata pag. 381. ait a Statio Murco vocatum Marcium Crispum ex Bithynia, cui ex Iulii Cæsaris decreto a Senatu comprobato, post Tullium Cimbrum ille præerat. Labitur vir eximiæ altas eruditionis; siquidem Q. Marcius Crispus ante Tullium Cimbrum Bithyniæ præfuit. Cum ob necem C. Cæsaris Dictatoris plebs Romana contra coniuratos fremeret, *quotquot eorum a Cæsare provincias acceperant, in eas profecti sunt: D. Brutus in Galliam Italiæ finitimam, Trebonius in Asiam, Tullius Cimber in Bithyniam*; ex Appiano lib. 3. cit. pag. 527. Itaque Tullius Cimber circa Aprilem anno Urbis 710. in Bithyniam cum imperio perrexit. Cicero libro 14. ad Atticum epist. 10. scribit Trebonium itineribus devis profectum in provinciam, & Octavium, qui postea Cæsar Augustus fuit, Neapolim venisse XIV. Kal. Maii. Hinc illi circa Aprilem in provincias Roma profecti sunt. Quintus Cassius libro 12. Famil. epist. 13. scribit Ciceroni de rebus quæ anno Urbis 711. in Syria contra Dolabellam a C. Cassio feliciter gerebantur: *Sequebatur*, inquit, *classis altera, quam anno priore in Bithynia Tullius Cimber comparavat*. Igitur anno V. 712. Tullius Cimber Bithyniæ præerat. Cum vero exeunte eodem anno, Cicero XIII. Kalendas Ianuarias orasset in Senatu de provinciis prorogandis, Cimber anno etiam insequenti 711. Bithyniam imperio prorogato, obtinuit. Huius testis Dio lib. 47. scribens, cum Dolabella apud Laodiceam Syriæ a C. Cassio obsideretur: *Tarsenses Tullium Cimbrum, qui Bithyniæ præsidebat, ipse quoque unus ex Cæsaris percussoribus,*

ad opem Cassio ferendam properantem, conati sunt transitu Tauri prohibere. Cassius lib. 12. Fam. epist. 12. scribit Ciceroni: *Audivi Dolabellam in Ciliciam venisse cum suis copiis. Proficiscar in Ciliciam*. Data est epistola *Nonis Maii*. Ibidem epist. 15. P Lentulus Spinther narrat Dolabellam Laodiceam se cum suis copiis contulisse, Cassium vero quatridui iter a Laodicea abfuisse. Data est epistola *IV. Non. Iunias* Pergæ in Pamphylia. Quare cum mense Iunio anno V. 711. Dolabella Laodiceæ obsessus fuerit a Cassio, patet Tullium Cimbrum qui suas cum Cassio copias iunxit, anno eodem Bithyniæ præfuisse. Anno vero insequenti 712. Appuleius ex Appiano lib. 4. Bel. Civ. pag. 616. *Bruti auspiciis rexit Bithyniam*; Brutus enim eodem anno, exeunte autumno, in campis Philippicis victus, necem sibi intulit. Hinc colligitur Q. Marcium Crispum non fuisse Tullii Cimbri successorem, sed eiusdem decessorem anno Urbis 709. Bithyniam provinciam habuisse, ac ineunte vere anno V. 710. cum tribus legionibus in castra L. Statii Murci proconsulis Syriæ contra Bassum venisse, ac Tullio Cimbro interim sibi successore destinato, in Bithyniam adveniente, in Syria cum proconsulari imperio substitisse, ac bellum contra Cæcilium Bassum toto eo anno ac insequenti usque ad C. Cassii in Syriam adventum administrasse.

§. IV.

P. Cornelius Dolabella consul anno V. 710. Syriam provinciam obtinet. C. Cassius Longinus ineunte anno V. 711. Syriam præoccupat. Appiani dictum ex Cicerone refellitur. Dolabella Trebonium Asiæ proconsulem trucidat. Velleii Paterculi error. Dolabellæ mors. Usserii hallucinatio ex Cicerone correcta. Scaliger verba Tullii pro S. C. perperam obtrudit. Syria Cassio a Senatu decernitur. Triumvirorum conspiratio. L. Cassius nepos proconsulis in Syria legatus. Uterque A. V. 712. interficitur.

P. Dolabellam Cæsar ad bellum Parthicum iturus, consulem sibi sufficere statuerat; quare eodem a coniuratis interfecto, Dolabella *fasces atque insignia consulatus corripuit*; ut scribit Velleius lib. 2. cui M. Antonius alter consul auctor fuit, ut rogatione ad populum lata, Syria sibi provincia decerneretur. *Idem*

vero Antonius iussit Tribus ferre de Dolabella suffragia. Sic Syria illi provincia obvenit. Appianus libro 3. bel Civ. pag. 531. Dolabella Roma statim profectus est; verum *in itinere per Macedoniam ac Thraciam anno fere circumacto, in Asiam venit*; ex Dione lib. 47. Cum Dolabella diuturniores in Asia moras faceret, C. Cassius qui ob necatum Cæsarem Roma secesserat, potentiæ sibi comparandæ gratia, in Syriam perrexit, ubi ingenti fama florebat, ob Parthos ex eadem provincia ejectos, cum occiso Crasso, cuius ille quæstor fuerat, tota Syria prædas agerent. Tum civile in Syria bellum contra Cæcilium Bassum finem accepit, cunctis exercitibus unum Cassium imperatorem deposcentibus. Id contigit sub initium anni V. 711. a palilibus; cuius rei nuntium ad Ciceronem per literas misit, datas *Nonis Martiis ex castris Taricheis*; ex libro 12. Famil. epist. 11. est autem Tarichea Galilææ oppidum. Cassium vero propria auctoritate Syriam occupasse testatur Cicero in Philip. 11. *Natura*, inquit, *legi paruit, cum est in Syriam profectus, alienam provinciam, si homines legibus scriptis uterentur; his vero oppressis, suam iure natura*. Appianus libro 4. pag. 623. cum narrasset Cæcilium Bassum obsessum fuisse a legionibus Murci ac Crispi ait: *Obsidioni propere intervenit Cassius, & Bassi exercitu spontanea deditione potitus, Murci etiam Marciique legiones assumpsit, vel amicorum opera conciliatas, vel propter S. C. non detrectantes imperium*. Verum nondum ullum de Cassii imperio S. C. factum fuerat, quod tantum promovit Cicero, audita Trebonii nece, ex laudata Philippica. Legenda est epistola 11. libri 12. cit. In epistola 12. scribit Cassius: *Bassus misere noluit mihi legionem tradere. Quod nisi milites, invito eo legatos ad me misissent, clausam Apameam tenuisset, quoad vi esset expugnata*. Interea P. Dolabella Trebonium unum interfectorum Cæsaris, amicis prius colloquiis allectum, noctu cum milite Smyrnam ingressus, ceperat, ac biduo sævissime excruciatum, necaverat. Antonius in epistola, quam exagitat Cicero in Philippica 13. ait: *Dedisse pœnam sceleratum cineri atque ossibus clarissimi viri, & apparuisse numen Deorum intra finem anni vertentis*. Hinc Usserius tomo 2. Annalium ad annum quadragesimum tertium ante Christum, colligit Trebonium occisum non multo ante Idus Martias, qua die complebatur annus a morte Cæsaris. Secus tamen dicendum est; nempe A. V.

 710.

710. usque ad Kal. Ianuarias intelligi, ut Trebonius mense Decembri interemptus fuerit. Nam Cicero in Philippica II. ait: *Allienus familiaris & necessarius meus post interitum Trebonii profectus, ne dici quidem se legatum Dolabellæ volet*. At Cassius lib. 12. Fam epist. 11. data *Nonis Martiis* ait: *Quatuorque legiones, quas Allienus ex Ægypto eduxit, traditas ab eo mihi esse scito*. Itaque si Allienus discessit a comitatu Dolabellæ post interitum Trebonii, ac in Ægyptum usque profectus, eductas inde legiones, ante Nonas Martias C. Cassio tradiderat; Trebonius non circa Idus Martias, sed prope exitum Decembris A. V. 710. peremptus fuit. Manutius minus recte in notis scribit nondum occisum Trebonium, cum Cassius illam epistolam scripsit. Velleius lib 2. cap. 69. dicit a Dolabella Smyrnæ occisum Trebonium, *cui succedebat*. At falso; nam Dolabellæ non Asia, cujus erat Proconsul Trebonius, sed Syria provincia obvenerat. Cicero in laudata Philippica ait: *In Galliam invasit Antonius, in Asiam Dolabella, in alienam uterque provinciam*. At de eodem postea Dolabella subjicit: *Nunc tota Asia vagatur, volitat ut rex, nos alio bello detineri putat*; nempe circa Mutinam cum M. Antonio. Quæ interim Asiæ urbibus mala Dolabella intulerit, narrat Lentulus Spinther Asiæ pro quæstore lib. 12. Famil. epist. 15 Brutus etiam epist 4. lib Epistolarum Ciceronis ad M. Brutum ait: *Hoc magis doleo Asiam nos amisisse, quam sic vexari a Dolabella audio, ut iam non videatur crudelissimum ejus facinus interfectio Trebonii*. Interea Dolabella exeunte Aprili ex Asia in Ciliciam cum copiis se contulit; ex epist. 12. C. Cassii eodem lib. 12. Cum vero in Syriam descendisset, Antiochia exclusus, Laodiceam, se ut mavult eruditissimus Grævius, Laudiceam se recepit, ex laudata epistola Lentuli Spintheris data Pergæ in Pamphylia IV. Non. Iunias. Cassius quæstor, sive is Parmensis, sive alter C. Cassii proconsulis propinquus fuerit, præfectus classis contra Dolabellam, lib. eodem 12. epist. 13. narrat Ciceroni C. Cassium contra Dolabellam profectum, XX. M. P. procul Laudicea castra metatum, cum decem legionibus, viginti auxiliariis cohortibus, ac quatuor millibus equitum. Data est epistola Idibus Iunii Cypro a Crommyu-acride, quod Cypri est promontorium, uti scite adnotavit doctissimus Petrus Victorius. Cassius proconsul propius Laudiceam exercitum admovit, ac ægre ferens obsi-

obsidium in longius trahi, auro urbem expugnavit, Quintii centurionibus pecunia corruptis, qui eiusdem milites intra mœnia admisere. Dolabella annos natus sex ac viginti, ne vivus in hostis potestatem veniret, cervicem servo præcidendam præbuit. Id contigisse circa exitum Quintilis mensis colligo ex Appiano, qui lib. 3. pag. 587. scribit de Cæsare Octaviano iam consule: *Lege lata absolvit Dolabellam, qui hostis iudicatus fuerat*. At Cæsar consulatum iniit die 19. Sextilis, nondum Romæ nece Dolabellæ intellecta. Usserius citato loco pag. 392. ait ex Appiano una cum Dolabella sibi manus intulisse Marsum præfectum nocturnarum excubiarum; & ex Dione etiam M. Octavium legatum Dolabellæ. Erat unus idemque vir, teste Cicerone in Philip. XI. ubi ait Dolabellam in Asiam irrupisse *cum legione præmisso Marso nescio quo Octavio scelerato latrone atque egente*; additque: *mihi enim hic Senator ignotus est*. Itaque perperam Usserius Marsum ab Octavio diversum putavit. Cassius ubi a Syriacis legionibus sacramentum accepit, non expectato S. C. imperatoria insignia, ac nomen proconsulis statim usurpaverat, quo se titulo inscribit in literis datis Nonis Martiis A. V. 711. lib. 12. Fam. epist. 11. Cæsar Octavianus modestius se gesserat; quamvis enim veteranorum exercitum propriis pecuniis collegisset, nec fasces, nec titulum proprætoris usurpavit, militari tamen imperio utebatur. Cicero in Philippica undecima ait: *Cæsari bellum necessitas, fasces Senatus dedit*. Cum vero Cassio bellum contra Dolabellam instaret, Syriæ civitates obeundo, teste Iosepho lib. 14. cap. 18. *comparabat arma & milites, gravia etiam tributo exigendo, sed maxime Iudæam afflixit, plusquam septingentis argenti talentis imperatis*. Romæ vero nuntiata nece Trebonii Asiæ proconsulis, ac ob eandem Dolabella hoste S. C. iudicato, postridie agitatum fuit in Senatu de imperatore contra Dolabellam destinando; nondum enim Romæ intellexerant Cassium Syriacas legiones occupasse. Quorundam sententia fuit, *ut consules Dolabellæ persequendi causa Asiam & Syriam sortirentur*; ex Cicerone in Philip. 11. Asiam enim iam ille tenebat, ac brevi etiam Syriam, quæ illi provincia obvenerat, occupaturum credebant. Cicero Philippicam XI. recitans, Cassium eidem bello præficiendum contendit, ac S. C. præformavit, quo Cassio imperium proconsulare decerneretur; *ut imperandi in Syria, Asia, Bithynia, Ponto ius potestatemque*

que

quæ haberet: ibidem. Cum Ciliciam non nominarit, id temporis Syriæ adjecta videtur, cum Pamphylia a Ciliciæ provincia avulsa ad Asiaticam diœcesim pertineret; ex literis P. Lentuli Spintheris eodem anno datis ad Senatum ac Ciceronem lib. 12. Fam. epist. 14. & 15. Scaliger in notis Eusebianis num. 1973. verba Ciceronis pro S. C. obtrudit; sed errorem eiusdem recte reprehendit Ufferius pag 383. ex epist 7. lib. 12. in qua idem Cicero Cassio scribit: *Quæ mea sententia in Senatu facile valuisset, nisi Pansa vehementer obstitisset*. Etenim Pansa consul sententiam dixerat, ut ipse cum collega Hirtio Syriam & Asiam sortiretur. Lentulus etiam Spinther in literis ad Ciceronem scriptis die 29. Maii: *Quoniam*, inquit, *consulibus decreta est Asia, & permissum est iis, ut dum ipsi venirent, darent negotium qui Asiam obtinerent &c.* Dio libro 47. ait: *neque enim sciebant iam a Cassio Syriam obtineri*. Huius vero nuntium labente Aprili acceperunt. Cicero in libro epist. ad M Brutum epist. 3. ait: *Ad V Idus Apriles literæ mihi in Senatu redditæ sunt a Lentulo nostro de Cassio, de legionibus, de Syria, quas statim cum recitavissem, cecidit Servilius, complures præterea*. Biduo post idem accepit a M. Bruto per literas Kal. Aprilis Dyrrachio datas, cui rescribens epist. 5. ait: *De Cassio lætor, & Reip. gratulor, mihi etiam, qui repugnante & irascente Pansa, sententiam dixerim, ut Dolabellam bello castris persequeretur; & quidem audacter dicebam, sine nostro S. C iam illud eum bellum gerere*. Ex quibus Appianus corrigendus est, qui uti supra prænotabam, scribit libro 4 Bel. Civ. pagina 623. Murcum ac Crispum Syriacas legiones *propter Senatus consultum* Cassio cessisse. Antea quidem fama vulgaverat Cassium in Syria esse, cum Dolabella per Asiam vagaretur. Hinc Cassio scribebat Cicero libri 12. epist. 4 *Dolabella valde vituperabatur ab hominibus non insulsis, quod tibi tam cito succederet, cum tu vix dum triginta dies in Syria fuisses. Itaque constabat eum recipi in Syriam non oportere*. Quamvis autem Cassius ineunte Martio anno Urbis 711. cum undecim legionibus Syriam teneret, ac ea de re Nonis Martiis epistolam 11 lib. 12. Fam. ad Ciceronem misisset, eam epistolam nondum ineunte Maio Cicero acceperat; hinc in libro epist. ad Brutum decima quam scripsit die 5 Maii, ait: *De Cassii nostri copiis nihil sciebamus; neque enim ab ipso ulla litera, neque nuntiabatur quidquam quod pro certo habere-*

beremus. Verum cum ex literis P. Cornelii Spintheris, M. Bruti, aliorumque Romæ intellexissent Cassium Syriacos exercitus tenere, die 27. Aprilis, Servilio sententiæ principe, a Senatu decretum, *ut Cassius persequeretur Dolabellam*; ex Cicerone epist. eadem ad Brutum. Igitur C. Cassius Longinus ea demum die S. C. Syriam provinciam obtinuit. Ex his patet Dionem errasse l. 47. scribentem Dolabellam intellecto S. C. quo Cassio Syria provincia decreta fuerat, in Asia substitisse, ac Trebonium frequentiori convictu deceptum interemisse. At Cassius paulo post, uti narravimus, capta Laudicea, Dolabellam interemit, ac in Ciliciam profectus, Tarsenses, quod Dolabellæ partes secuti fuerant, publica privataque pecunia mulctavit.

Anno ad exitum fere vertente, initum inter Triumviros fœdus Romanum orbem gravioribus longe bellis afflixit. Extat in lapide Collotiano dies initæ conspirationis ita signatus Gruteri pag 298.

m. a EMILIVS. M. ANTONIVS. IMP. CAESAR. III. VIR. R. C.
EX. A. D. V. K. DEC. AD. PR. K. IAN. SEXT.

Igitur die 27. Novembris anno Urbis 711. vano prætextu *Reipublicæ constituendæ*, qui in eorundem etiam nummis legitur, memorati cives Triumviratum iniere usque ad pridie Kal. Ianuarias sextas, nempe ad exitum Decembris A.V. 716. Hinc subsecuta sævissima proscriptio, qua tot nobilissimi cives misere periere, quos inter Cicero VII. Idus Decembris, undecima ab inito Triumviratu, iugulatus interiit. Cum antea Cæsar Octavianus cum legionibus Romam profectus, die 19. Augusti consulatum extorquens; curasset ut a Q. Pedio collega Brutus ac Cassius hostes publici a Senatu iudicarentur, M. Agrippa omnium primo contra Cassium subscribente; ex Velleio lib. 2. cap. 69. A. V. 712. a paliliibus, Brutus, qui Asiam occupaverat, Cassium ad se accivit, ut in commune contra Triumvirorum conatus consultarent. Cassius cum in Asiam se transferret, *fratris filium cum una legione reliquit in Syria*: Appianus lib. 4. pag. 626. Hic erat L. Cassius L. Cassii Caii fratris filius, quod ex eodem Appiano colligitur; nam pag. 669. inter eos qui in acie Philippensi omni vitæ spe abiecta, ad necem usque pugnarunt, nominatur *L. Cassius imperatoris fratris filius*. Brutus ac Cassius Rhodiis ac Lyciis expugnatis, cum undeviginti legionibus

in

in Europam transmittentes, prœlio victi, ne in hostium potestatem venirent, oppressæ patriæ libertatis superstites esse recusantes, voluntariam sibi necem intulerunt circa exitum autumni A. V. 712. ut cap. 6. ostendi Syriæ legatum post transmissionem Cassii in Europam ignoramus; nam L. Cassium nepotem e Syria patrui castra ac fatum secutum ex Appiano proxime notavi. Ille quidem Felicem quendam Palestinæ, Fabium vero Damasco præfecerat; ex Iosepho lib. 14. cap. 18. Cum Antonio Triumviro Orientales provinciæ obtigissent cum universo Illyrico ad Scodram usque Dalmatiæ urbem (hanc Veneti postremo bello Turcico expugnatam, incenderunt) idemque Athenis hiemem exegisset; vere A. V. 713. appetente, in Asiam transmittentes, ac gravissimis ubique tributis imperatis, adulta æstate in Syriam descendit; ex Appiano lib. 5. Bel. Civ. pagina 706.

§. V.

L. Decidius Saxa A. V. 713. legatus Syriæ ab Antonio Triumviro imponitur. Eiusdem patria ac sub Cæsare stipendia. Cicero Saxæ infensus. Idem prælio a Labieno victus, occiditur. Card. Baronius a Casauboni ac Montacutii censuris vindicatur. P. Ventidius ab Antonio in Syriam A. V. 714. mittitur. Duo de eodem Montacutii errores confutantur. C. Sosius tertius Antonii in Syria legatus A. V. 715. Dionis de Sosio antilogia notatur.

ANtonius instante hieme, A. V. 713. *Planco in Asia, Saxa in Syria relicto, in Ægyptum profectus est*: Dio libro 47. Casaubonus scribit: *In historia 47. Dionis* Δεκίανι Σάξας *corrupte pro* Δίδιος Σάξας legi. Hinc cum lib. 127. Livianæ epitomes *Didius Saxa* Antonii legatus recitetur, putat hunc esse Q. Didium A. V. 724. Syriæ legatum. Omnia imperite. Etenim ex Cæsare ac Cicerone huius primi Antonii in Syria legati notitia illi petenda fuerat. Cum Cæsar A. V. 705. bellum in Hispania contra legatos Pompeii gereret, scribit lib. 1. Bel. Civ. cap. 66. *Mittitur L. Decidius Saxa cum paucis, qui loci naturam perspiciat*. Erat enim id temporis metator castrorum. Hinc prænomen Decidii Saxæ intelligitur. Cæsar eundem A. V. 710. Tribunum plebis creavit. Infestus eidem Cicero in Philippica 11. ait: *Accedit Saxa nescio quis, quem nobis Cæsar ex ultima*
Cel-

Celtiberia Tribunum plebis dedit, castrorum antea metator; nunc, ut sperat, Urbis. Et in Philip. 13. *Saxam vero Decidium præterire qui possum? hominem deductum ex ultimis gentibus, ut eum Tribunum plebis videremus, quem civem nunquam videramus*. At Strabo lib. 3. Celtiberos laudat uti pacatos populos, & cum toga formam induites Italicam. Hic apud Mutinam strenuam Antonio operam navavit; unde Cicero tot illum conviciis passim suis in Philippicis excepit. Bello contra Brutum ac Cassium legatus Antonii una cum C. Norbano copias ex Italia in Epirum transportavit, ac omni regione ad Pangæum usque occupata, in campis Philippicis castra locavit, eademque ab hostibus usque ad Antonii adventum defendit; ex Dione libro 47. Hunc autem Saxam iam olim militia Cesaris imbutum, ac rebus bello Mutinensi ac Philippensi gestis probatum, Antonius A. V. 713. Syriæ legatum constituit. Cum vero anno insequenti V. C. 714. Labienus cum Parthorum copiis Syriam irrupisset, Saxa prælio cum barbaris inito, vincitur, ac Antiochiam se recipiens, deinde insequente Labieno, dum in Ciliciam fugit, captus ac statim iugulatus, occubuit. Hæc fusius recitat Dio lib. 48. ubi addit: *Saxa mortuo, Syriam Pacorus subegit universam*. Intelligo hic a Casaubono pag. 134. & Montacutio num. 16. litem Baronio de nomine intendi. Hæc ibi Montacutius scribit: *Antonius absens plerunque per legatos Syriam administrabat; qui non erant re vera præsides, sed quasi procuratores illius præsidis perpetui. Errat igitur Cardinalis, quod advertit Exercitator; nec excusat Bulingerus, qui legatos ab Antonio nominatos, recenset inter Syriæ præsides*. Rideo insulsam censuram. Extat *L. 1. D. de officio præsidis*, hocce Macri vetustissimi I. C. fragmentum: *Præsidis nomen generale est, eoque & proconsules, & legati Cæsaris, & omnes provincias regentes, licet Senatores sint, Præsides appellantur*. Ibidem lib. 20. Papinianus ait: *Legatus Cæsaris, idest Præses, vel Corrector provinciæ, abdicando se, non amittit imperium*. Ita viri eruditi Lipsius in Excursibus ad lib. 1. Taciti lit. M. Cuiacius tom. 4. initio comment. ad lib. 1. Resp. Papiniani, Alciatus lib. 3. Paregon iuris c. 3 & in tractatu de Magistrat. Civ. & Militar. aliique notarunt nomen *præsidis*, ac *rectoris* promiscue convenire omnibus qui populis præsunt, sive sint proconsules, sive proprætores. Tacitus lib. 12. Annal. ait: *Scripsitque P. Attilio Histro, qui Pannoniæ præsidebat*. In Cicerone aliisque passim legi-

legitur: *praesse provinciae*. Itaque Præses sive a verbo *præsideo*, sive a verbo *præsum* derivetur, cum *præsidere*, ac *praesse*, proprie dicatur de quarumcumque provinciarum Rectoribus, nullo jure doctissimum Cardinalem reprehendunt, quod legatos Antonii *Præsides* nuncupavit. Quid si appellasset *proconsules*? At hoc nomine Antonii legati in fastis Capitolinis signati sunt, quod proxime ostendo. Erant legati cum proconsulari potestate; a qua proconsules nuncupati. Sane Casaubonus Q. Didium, Montacutius M Messallam, qui erant legati Augusti, Syriæ *præsides* vocant; cur vero eo nomine legati Antonii citra errorem appellari non possint? Post factam provinciarum Augusti, & Populi Romani divisionem, legati Augusti in Syria ab eisdem auctoribus Præsides appellantur, quo tamen nomine legatos Antonii, qui eadem auctoritate magistratum in provinciis administrabant, nuncupandos esse pro arbitrio recusant. Montacutius insignem parenthesim hisce verbis Taciti lib. 6. Annal. inserit num. 33. *Exin Flacco Pomponio Syriæ Proprætore defuncto* (& tamen fuit Consularis) *recitantur Cæsaris literæ* &c. Legati Cæsaris, seu qui provincias maiores administrabant, quæ non Populi, sed Imperatoris essent, lege Augusti ex Dione lib. 53. *Proprætores* dicebantur; quod erat proprium ac speciale ipsorum nomen, cum id temporis *Præses* cuiuscunque provinciæ rector promiscue diceretur. Plinius iunior Gruteri pagina 454. 3. dicitur: LEGAT. PRO PRAET PROVINC. PONTI CONSVLARI. POTESTATE *in eam provinciam ab Imp. Cæsare Nerva Traiano Aug missus*; & tamen Plinius erat consularis. Hinc apud Tacitum lib. 2. Annal Domitius Cæler dicebat: *Pisonem, non Sentium, Syriæ præpositum. Huic fasces, & ius prætoris, huic legiones datas*. Piso erat legatus pro prætore Syriæ, nempe legatus cum iure prætorio in Syriam missus. Dio libro citato de Augusto ait: *Prætoris nomine, quod bellis maxime ab antiquis inde temporibus conveniebat, a se delectos insigniuit, Proprætores eos nuncupans*; sive consulares viri essent, sive prætorii. Itaque omnes legati Cæsaris Augusti provinciis impositi, erant Proprætores. Antonio Triumviro Orientis provincias & Illyricum moderante, eiusdem legati in Syria generali nomine *præsides*, speciali *proconsules* dicebantur in fastis Capitolinis; cum tamen ipsi semet legatos tantum nuncuparent, nec secus se ipsos inscribebant, qui sub Cæsaribus Syriam rexerunt. Tacitus libro 2. scribit: *Rector Syriæ*

Cre-

Creticus Silanus exitum, custodia circundat. Libro 6. *Donec M. Trebellius legatus a Vitellio Syriæ præside cum quatuor millibus legionariorum & delectis auxiliis missus.* Rector ac Præses appellantur. At lib. 11. ait: *Ni Vibio Marso Syriæ legato bellum minitante cohibitus foret.* At lib. 6. citato. *Exin Flacco Pomponio Syriæ pro prætore defuncto* &c. Legatus ac pro prætor erant specialia nomina; passim tamen rectores Syriæ a Tacito legati dicuntur.

P. Ventidius Bassus a Pompeio Strabone Pompeii Magni patre in triumpho ductus, postea ob militarem virtutem summos magistratus obtinuit. Antonii partes secutus, tres ad eundem post Mutinensem cladem legiones perduxit A. V. 711. ex epist. 34. lib. 10. Fam. Ciceronis, a quo in Philippicis carpitur. Hinc eodem anno V. Kal. Maias hostis publicus S. C. denuntiatus fuit; ex libro ad Brutum epist. 10. Cum Triumviri Romam occupassent, extrema parte anni consulatum suffectum gessit, cum eodem A. V. 711. antequam pro Antonio arma caperet, prætor fuisset ex Velleio lib. 2. Exercitum A. V. 713. bello Perusino contra Cæsarem duxit; ex Appiano l. 5. Bel. Civ. pag 689 Anno insequenti, restaurata apud Brundusium inter Cæsarem & Antonium concordia, in Syriam legatus ab Antonio missus, Labienum cum Parthis acie victum, vivum in Cilicia, cepit, ac neci tradidit; ex Livio libro 127. Altero postea anno Pacorum Orodis Parthorum regis filium in campis Cyrrhesticis cum ingenti hostium strage interfecit. Hæc fusius recitavi cap. 6. Duo de Ventidio errata Montacutii corrigenda sunt. Etenim num. 17. scribit, Ventidium primum de Parthis triumphasse, *occiso Pacoro eorum rege*; & n. 18. *occiso demum Antonio, hoc est decennio a devictis Parthis, triumphasse.* Pacorus non rex, sed filius regis Parthorum fuit. Cicero lib. 15. Fam. epist. 1. *Pacorum Orodis regis Parthorum filium* nominat; cum A. V. 702. Ciliciæ præesset. Velleius scribit Labienum extinctum *ductu Ventidii una cum Parthorum copiis celeberrimoque iuvenum Pacoro regis filio.* Luctum ac dolorem ad furorem usque Orodis ob Pacorum filium necatum ex Trogo describit Iustinus lib. 42. Gravius tamen Montacutio peccatum est, dum triumphum Ventidii protrahit pleno decennio a devictis Parthis. In fastis Capitolinis legitur.

P. VENTIDIVS. P. F. PRO. COS. EX. TAVRO. AN. DCCX.. MONTE. ET PARTHEIS. V. K. DECEM
CN. DOMITIVS. M. F. M. N CALVINVS. AN. DCCXVII. PRO. COS. EX. HISPANIA. XVI. K. SEXTIL

Triumphi in laudatis tabulis Capitolinis continuata annorum ſerie, recenſetur. Quare quamvis annus triumphi Ventidii poſteriori- bus notis numeralibus detritus, non appareat, ex triumpho tamen Cn. Domitii, qui contigit anno V. 717. colligitur Ventidium ante illum annum triumphaſſe. Plutarchus in Antonio, de eodem ſcribit poſt deditas Samoſatas, quam urbem Ventidius poſt Parthos devictos, ſtatim obſederat; *Paucis deinde rebus per Syriam compoſitis, Athenas rediit, inde Ventidium, ut decuit, laudatum atque donatum, Romam ad triumphum remiſit*. Plura de Ventidio tradit Gellius lib. 15. cap. 4. ubi teſtatur eundem *morte obita, publico funere ſepultum*. Cicero in Philip. 12. de Ventidio ait: *Cui fui ſemper amicus, antequam ille Reipublicæ, boniſque omnibus tam aperte eſt factus inimicus*.

C. Soſius Ventidio ſucceſſor ab Antonio datus, A. V. 716. Syriæ præfedit. Ioſephus lib. 14. cap. 17. ait: *Antiocho autem paulo poſt urbem dedente, & hoc pacto finito bello, Soſio provinciam Antonius cum exercitu tradidit*. Antonius poſt Samoſatas ſibi quidem turpibus conditionibus deditas ab Antiocho rege Commageno, ex Syria Ventidium ſecum Athenas ducens A. V. 715. teſte Plutarcho laudato, C. Soſium *Syriæ ac Ciliciæ* præfectum impoſuit; ex Dione lib. 49. Hic anno inſequenti Hieroſolymam expugnavit, Antigono rege poſt captam urbem, in eiuſdem poteſtatem veniente, quod pluribus, quod annum attinet, cap. 6. mihi demonſtratum fuit. Eiuſdem de Iudæis triumphus ita ſignatus legitur in faſtis Capitolinis.

C. SOSIVS. C. F. T. N. PRO. COS. EX. IVDAEA. AN. DCCXIX. III. NONAS. SEPTEMBR

Hinc conſtat legatos Antonii ac Cæſaris Triumvirorum *Proconſules* appellatos, quod cum imperio proconſulari provinciis ab iiſdem præficerentur. Soſius anno V. 722. Romæ conſulatum geſſit, ac cum pro Antonio contra Cæſarem liberius loqueretur, iram Cæſaris veritus, in Ægyptum ad Antonium ſe contulit; ac anno ſequenti 723. bello Actiaco alter Antonianæ claſſis præfectus fuit. Horum

rum auctorem habemus Dionem initio lib. 50. Scribit Svetonius capite 17. in Augusto, eundem rupta cum Antonio pace, eoque hoste iudicato, amicos omnes illi remisisse; *atque inter alios C. Sosium & Cn. Domitium tunc adhuc consules*. Duo Sosii numismata exhibet Eques Patinus in notis ad laudatum caput Svetonii, quæ eiusdem Iudaicum triumphum designant, cum epigraphe: C. SOSIVS IMP. Hinc apparet legatos Triumvirorum, re fortiter ac feliciter contra hostes gesta, veteri more imperatoris titulo decoratos; quos tamen Montacutius num. 16. *quasi procuratores* obtrudit. Dio eodem lib. inferius scribit Sosium cum L. Tauresii naves oppressurus, classem eduxisset, in Agrippæ classem incidisse, a quo aggressus, *ipse cum Tarcondimoto aliisque multis interiit*; paulo antequam totis viribus navali prælio apud Actium certaretur. Velleius, cum dixisset: *Advenit deinde maximi discriminis dies, quo Cæsar Antoniusque productis classibus, pro salute alter, in ruinam alter terrarum orbis dimicavere*, Antonianæ classis præfectos numerans; ait: *Classis Antonii regimen Publicolæ, Sosioque commissum*. Plutarchus tamen non Sosium, sed Cœlium nominat, scribens in Antonio: *Antonius & Publicola dextrum cornu, Cælius sinistrum habebat*. Ceterum ipse Dio lib. 51. cum dixisset Cæsarem pepercisse quibusdam qui bello Actiaco Antonio adhæserant, ait: *Inter vita donatos præcipuus fuit Sosius, qui cum bello sæpe Cæsarem petiisset, tunc fuga elapsus, occultatusque post inventus, ac dimissus est*. Profecto in alterutro libro Dio falsus est.

§. VI.

L. Munatius Plancus A.V. 719. L. Calpurnius Bibulus A.V. 723. Syriæ legati. Utrunque Casaubonus ac Montacutius omittunt.

BAronius in Apparatu num. 85. scribit: *Sosio est subrogatus Q. Didius, quem auctore Dione constat præfuisse Syriæ saltem usque ad tempus Actiacæ pugnæ, quæ facta est anno ab V.C. septingentesimo vigesimo quarto*. Pugna navalis apud Actium contigit anno V. C. 723. die 2. Septembris iuxta epocham Varronianam, quam se sequi testatur Baronius num. 110. Sed hoc omisso, catalogus præsidum Syriæ nobis supplendus est, cum duo Antonii in Syria legati non modo a Baronio, verum etiam ab eiusdem censoribus Casaubono & Montacutio omittantur. Prior

est L. Munatius Plancus, qui ex pretura Galliam ulteriorem obtinuit A. V. 711. a Cæsare in A. V. 712. consul designatus. Supersunt plures mutuo scriptæ Planci ac Ciceronis epistolæ lib. 10. Fam. Ex epistola tertia, quæ anno V. 711. scripta est, constat id temporis florente ætate fuisse, & a pueritia carissimum Ciceroni. *Omnia*, inquit Cicero, *summa consecutus es, virtute duce, comite fortuna; eaque es adeptus adolescens, multis invidentibus, quos ingenio industriaque fregisti*. Additque vulgo quondam creditum *ipsum nimis servire temporibus*, quod sane & semper fecit. Nam cum bello Mutinensi cum tribus legionibus Galliæ præesset, ac pluribus literis se copias contra M. Antonium ducturum spopondisset, ad quod celeriter agendum Cicero epist. 6. data die 20. Martii eiusdem anni aliisque etiam hortabatur, adversus Antonium cum tribus veteranis legionibus, & quarta tironum movens, ubi accepit Lepidum die 29. Maii suas cum Antonii exercitu copias iunxisse ex epistola 23. in provinciam rediit, ac paulo post Asinio Pollione curante, prodita patria, ac tempori inserviens, in Antonii partes transiit, ac C. Plotium fratrem per summam crudelitatem inter proscriptos a Triumviris poni curavit. Cum vero mense Decembri universa Urbs tot trucidatorum civium funera deploraret, L. Munatius triumphavit, ut ex fastis Capitolinis apparet.

L. MVNATIVS. L. F. L. N. PLANCVS. PRO. COS. AN.
EX GALLIA IIII. K. IAN

Illum vero A. V. 711. triumphasse patet ex sequenti triumpho M. Lepidi, qui contigit hoc ipso mense triduo post Planci triumphum. Legatur Appianus lib. 4. pag. 607. Plancus bello Perusino A. V. 713. ex Asia ab Antonio in Italiam missus, contra Cæsarem Octavianum exercitum duxit, cui Agrippa duas legiones ingentibus promissis a se pertractas, eripuit, ac ceteris ipsum deserentibus, ex Italia fugiens A. V. 714. Fulviam Antonii uxorem in Græciam deduxit. Hunc vero Plancum consularem ac triumphalem virum Antonius Syriæ postea præfecit. Appianus in fine libri 5. Bel. Civ. pag. 753. cum dixisset Sextum Pompeium a M. Titio iussu Antonii, interfectum, subiicit: *Sunt qui dicant Plancum, non Antonium, id mandasse; qui ἄρχοντα Συρίας præfet seu rector Syriæ solitus fuerit in maioris momenti literis nomen adscribere Antonii, & uti annulo ipsius signatorio*. Dio vero libro

bro 49. scribit: *Ita Sextus Pompeius mortuus est, L. Cornificio & Sexto quodam alio Pompeio Coss.* A. V. 719. Quare hoc anno L. Munatius Plancus Antonii in Syria legatum agebat, quem tres memorati Scriptores in albo rectorum Syriæ omiserunt. Huic Planco, cum *morbo proditor*, ac tempori semper inserviens, bello Actiaco exorto, Antonium deseruit, infame elogium ponit Velleius libro 2. Denique Plancus A. V. 723. postremus ex privatis censor fuit.

Alter Syriæ præses iisdem auctoribus omissus, fuit L. Calpurnius Bibulus Bibuli Cæsaris in consulatu collegæ filius. Hic, cum pater Pompeianæ classis præfectus morbo apud Corcyram interiisset, anno V. 711. in locum Pansæ qui bello Mutinensi perierat, pontificatum petebat; ex Cicerone in libro epist. ad M. Brutum 10. Verum eodem anno a Triumviris proscriptus, in Macedoniam ad Brutum se recepit. Appianus libro 4. pagin. 611. scribit: *Bibulus quoque cum Messalla in gratiam acceptus, classi præfectus ab Antonio, copias eius transvexit contra Cæsarem,* καὶ στρατηγὸς ἀπεδείχθη Συρίας ὑπὸ Ἀντωνίου, καὶ στρατηγῶν ἐπ' αὐτῆς, ἀπέθανε: *& ab Antonio Syriæ præses designatus, eandem provinciam administrans, mortuus est.* Casaubonus in titulo num. 30. hæc iactabundus promiserat: *Præsidum Syriæ enumeratio parum feliciter a Baronio tentata, accurate pertexitur.* Sed certe parum ille accuratam ea in re operam posuit, qui hosce duos Syriæ rectores tam aperte ab Appiano nominatos, ignoravit. Bibulus A. V 722. circa æstatem Antonii milites ex Asia in Europam transportavit, cum etiam Antonius in Peloponneso apud Patras eo anno hiemaverit, ac sub exitum autumni cum classe Corcyram usque navigaverit; ex Dione lib. 50. Obiit vero Bibulus paulo post in provincia Syriæ A. V. 723.

§. VII.

Q. Didius A. V. 724. Cæsaris Octaviani in Syria legatus. Casaubonus eundem cum Decidio Saxa perperam confundit. M. Valerius Messalla Corvinus eidem successor a Casaubono ac Montacutio datur. Confutantur ex fastis Capitolinis. Messallæ de Aquitanis triumphus Tibullo celebratur.

ANno V. 723. IV. Nonas Septembris victo apud Actium Antonio, Augustus rebus Græciæ intra paucos dies constitutis

in

in Asiam profectus, cum plerasque ibi pariter res ordinasset, *in Italiam properavit media hieme se IV. & M. Crasso Coss.* anno Urbis 724. Dio lib. 51. ad hunc annum hæc refert: *Eodem tempore Arabes a Q. Didio Syriæ perfecto persuasi, naves in sinu Arabico fabricatas ad navigationem per Rubrum mare, combusserunt*. Num Q. Didius ab Augusto, cum autumno anni superioris in Asiam transmisit, Syriæ, quæ ab Antonio defecerat, impositus fuerit, vel post mortem Bibuli, ante pugnam Actiacam ab ipso Antonio Syria provincia accepta, ad Cæsarem post Antonii cladem, transierit, ignoratur. Narrat ibidem Dio gladiatores, qui Cizici jussu Antonii ad ludos triumphales exercebantur, ubi exitum navalis pugnæ intellexerunt, rotundo agmine in Egyptum iter intendisse, ac ubi in Syriam advenere, Antonium ad se accersivisse, *facilius se putantes cum eo conjunctos in Syria bellum gerere posse*; non veniente vero Antonio, cunctos sese Didio dedisse, ea conditione *ne gladiatores posthac essent, atque Daphnem Antiochiæ suburbium eis habitandum concederet*. Recte Casaubonus duo Iosephi loca correxit ex hac historia Dionis. Etenim cum Herodes hoc anno Cæsarem apud Rhodum convenisset, veniam pro auxiliis Antonio transmissis, impetraturus, Cæsar veniam concedens, respondit: *Prior autem ab officiis cepisti, quantum apparet, quem adversus eorum* (Antonium ad Cleopatram intelligit) *gladiatores idonea auxilia misisse Ventidius perscribit*. Corrigendum recte suspicabatur Casaubonus: *Q. Didius perscribit*. Hæc autem recitat Iosephus lib. 1. Belli cap. 15. At lib. 15. Antiq. cap. 10. ea narratio longe corruptior habetur. Nam Ventidius in Capidium mutatur, ac pro τοὺς μονομάχους *gladiatores*, ibi legitur τοὺς μονάρχους *monarchas*, quod verbum in alienam plane interpretationem Rufinus detorsit. Hæc recte adnotata Casaubono, ac post ipsum Usserio. Verum grave erratum admisit ibidem Casaubonus scribens de Q. Didio: *Videtur is esse, qui in epitome Liviana 127. Didius Saxa Antonii legatus nominatur*. In summario eius Liviani libri scribitur de Parthis in Syriam duce Labieno irrumpentibus: *victoque Didio Saxa M. Antonii legato, universam eam provinciam occuparunt*. At Saxa a Labieno non modo victum, sed etiam interfectum testatur Dio lib. 48. addens: *Saxa mortuo, Syriam Pacorus subegit universam*. Id contigit anno Urbis 713. Hunc tamen Saxam A. V. 724. Syriæ rectorem facere, grandis sane hallucinatio est, cum ante plenum

decen

decennium Saxa interfectus fuisset.. Ceterum hic non Didius, sed Decidius Saxa, uti superius dixi, appellandus est.

Q. Didio in præfectura Syriæ sufficitur M. Valerius Messalla, de quo scribit Baronius num. 85. sui Apparatus: *Hic præfuisse videtur usque ad A. ab V. C. 731. quando M. Agrippa tam Syriæ quam toti Orienti præficitur*. Casaubonus etiam ait: *Hoc anno V. C. 726. vel proximo successisse Messallam Didio potest utcunque fieri coniectura ex Dione*. Montacutius vero ait numero 20. *Messalla qui collega Cæsari fuerat in consulatu eo anno quo pugnatum erat ad Actium, anno sequenti consularis Syriæ præses constituitur ab Augusto profecturo in Ægyptum*. Nulli horum veritatem assecuti sunt. A Montacutio incipiam. Dio diserte scribit Q. Didium A. V. 724. Cæsare IV. & M. Crasso Coss. Syriæ præfuisse, cum gladiatores in Syria substitere, illuc Antonium ex Egypto evocantes; quare nullo teste, eo anno Messalla Syriæ præficitur. Appianus lib. 4. Bel. Civ. pag. 611. ait de Messalla: *Navali quoque prælio ad Actium pugnavit pro Cæsare; deinde contra Gallos rebelles missus, victor triumphum meruit*. Tibullus lib. 1. Eleg. 3. scribit.

Ibitis Ægeas sine me, Messalla, per undas
O utinam memores ipse cohorsque mei.

Eundem vero una cum Augusto in Ægyptum ad debellandum Antonium, profectum, colligo ex eodem poeta inferius dicente:

Bisque die resoluta comas, tibi dicere laudes
Insignis turba debeat in Pharia.

Alexandrinos intelligit ab insula Pharo urbi adiacente. Ita Lucanus Ptolemæum regem Ægypti libro 8. *Pharium tyrannum*, & *Phariam fidem* appellat; &, inferius rogum Pompeii descripturus, antequam Cœsar in Ægyptum adveheretur, ait:

Ante tamen Pharias victor quam tangat arenas,
Pompeio raptim tumulum fortuna paravit.

M. Valerius Messalla Corvinus armorum peritia nulli Augusti ducum secundus, egregiam operam eidem anno Urbis 719. bello Delmatico navaverat. Appianus in Illyricis pag. 765. ait: *Messalla Corvinus ut illos expugnaret, a Cæsare præmissus* &c. Tibullus vero lib. 4. Eleg. 1. ad Messallam eius contra Delmatas gesta recenset. Quare Augustus Messallam Corvinum probatæ sibi fidei ac virtutis ducem ad bellum contra Antonium secum in Ægyptum duxit. Baronii vero ac Casauboni sententia aperte re-

refellitur ex fastis triumphalibus Capitolinis, ubi legimus:

M. VALERIVS. M. F. M. N. MESSALLA. A. DCCXXVI.
CORVINVS. PRO. COS. EX. GALLIA. VII. K. OCT.

Igitur Messalla A. V. Capitolino 726. Varroniano 727. Romæ de Aquitanis triumphum egit, ac anno superiori in Gallia bellum gessit, cuius & belli contra Gallos ac de eisdem triumphi laudatus Appianus mentionem facit, statim ac dixisset Messallam apud Actium pro Cæsare pugnasse. Tibullus magnus Messallæ amicus ac maximus encomiastes libro 2. Eleg. 1. canit:

Gentis Aquitanæ celeber, Messalla, triumphis,
Et magna intonsis gloria victor avis.

Lege eundem lib. 1. elegia septima de eadem victoria ac Messallæ triumpho plura scribentem. Itaque perperam Messalla Syriæ præses imponitur anno Urbis 727. Interim ex recitato triumpho Messallæ ex fastis Capitolinis, apparet etiam legatos Augusti appellatos fuisse proconsules. Hic vero mirari liceat a Montacutio, cuius verba exhibui, Messallam Augusti legatum diserte *Syriæ præsidem* appellari: eundem vero insultare Baronio, quod Antonii in Syria legatos nuncupaverit præsides. Antonius ac Cæsar æquali potestate triumvirali pollebant, ac proinde de utriusque legatis eodem modo loquendum est, si consentanea dicere mavis, quam Cardinali doctissimo litem intendere, in qua tuomet testimonio aut oblivionis aut malevolentiæ convincaris. Ceterum ex Dionis verbis lib. 51. M. Valerium Messallam Corvinum Syriæ præsidem faciunt; ubi enim Dio narravit Q. Didium gladiatoribus Antonii suburbium Antiochiæ inhabitandum concessisse, addit: *Hi quidem gladiatores postea a Messalla decepti, alii alio dimissi quasi in legiones adscribendi, per occasionem interfecti sunt.* Ex quibus apparet Valerium Messallam in Syria cum imperio fuisse. Usserius etiam pagina 492. anno 30. ante Epocham vulgarem Christi ait: *Discedens e Syria Cæsar, reliquit ibi Messallam Corvinum.* Nullum plane locum inter præsides ordinarios Syriæ Messallæ invenio. Nam ex Dione A. V. 724. Q. Didius erat Syriæ præses; A. V. 725. Messalla erat proconsul seu legatus cum imperio proconsulari in Gallis. Hinc dicendum arbitror, Messallam cum imperio extraordinario in Syriam missum A. V. 724. gladiatores ex suburbio Antiocheno alio, brevi perituros, amandasse. Exinde cum Cæsar eisdem gladiatoribus indignatus esset, quod Sy-

Syriam pro Antonio invaserant, haud fas est credere eundem victorem A. V. 724. ex Ægypto Antiochiam ingressum, ex Iosepho lib. 15. Antiq. cap. undecimo, sivisse vilissimos ac nefariæ conditionis homines amœnissimum Antiochiæ suburbium diutius occupare. Plura de Valerio Messalla congerit Glandorpius in Onomastico pagina 866.

§. VIII.

Varro A. V. 729. Syriam regit. Interpres falsus Iosephi Baronio ac Saliano imponit. Montacutius perperam concedit Varronem fuisse procuratorem Cæsaris in Syria. Iosephi locus exponitur. Marcus Agrippa A. V. 731. Syriæ præficitur. Augustus A. V. 734. in Syriam venit. Velleii adulatio ac errores notati. Virgilius redeunti in Italiam Augusto, in Græcia occurrens, morbo contracto, paulo post diem suum obit. Baronii sententia expenditur. M. Tullius oratoris filius Syriæ rector in Appiano, Casaubono ac Montacutio non observatus. Agrippa in Orientem iterum venit. Ludi quinquennales Actiaci anno quinto non exacto, sed ineunte exhibebantur. Quatuor summa sacerdotum collegia iisdem per vices præsidebant. Eo in munere VII. Viri Epulones Quindecimviros præcedebant. Dionis cum Iosepho consensus. Agrippæ imperium in provinciis Orientis Populi Romani. Id non exercuit iure tribunitiæ potestatis contra Casaubonum. Alter eiusdem error notatus. Iosephus immerito a Saliano vapulat. Plurimi errores Montacutii in historia, chronologia, ac geographia refelluntur. Augusto in provincias adveniente, ordinarii earundem rectores magistratum continuabant.

IOsephus lib. 15. Antiq. cap. 13. cum narrasset Herodem Romam filios misisse, scribit adolescentes humaniter ab Augusto exceptos, qui & eodem tempore regnum Herodi auxit, donata eidem parte ditionis quæ ad Zenodorum pertinebat, quod ex eadem latrones erumpentes, finitimos infestabant, qui cum *Varronem Syriæ præsidem* adiissent, ac Zenodorum latronibus conniventem accusassent, Varro datis ad Augustum literis, responsum tulit, ut ditio Zenodoro ablata, Herodi traderetur. Paucis deinde versibus interiectis, adventum M. Agrippæ in Asiam recenset, qui contigit anno V. 731. ut mox ostendam. Casaubo-

nus hunc Varronem Syriæ præsidem ex Iosepho produxit, qui eiusdem etiam meminit lib. 1. Belli cap. 15. Baronius hunc tamen antea observaverat numero 84. Apparatus, sed inconstantiæ Iosephum arguerat, qui Varum Syriæ præsidem dixerit anno regni Herodis XVI. & postea scripserit, anno vigesimo paulo ante obitum Herodis Varum successisse Sentio Saturnino: *Nec est,* inquit Baronius, *quod possit dici, eundem Varum iterum eo missum, cum nec ipse Iosephus, nec alii id testentur*. Prava Gelenii interpretatio Baronium in errorem traxit. Nam, ut iam alii prænotarunt, ubi Iosephus lib. 1. Belli cap. 15. scribit; Οὐάρρωνα τὸν ἡγεμόνα τῆς Συρίας legunt *Varum præsidem Syriæ*; cum vertendum fuerit: *Varronem præsidem Syriæ*. Ita libro 15. Antiq. cap. 13. eidem Iosepho dicitur Οὐάρρων, Rufinus recte Latine reddidit. *Varro*. At qui successit Sentio Saturnino eidem Iosepho lib. 17. Antiq. cap. 7. dicitur Οὔαρος Κυϊντίλιος: *Varus Quintilius*. Varrones dicebantur Romæ Terentii ac Visellii. Tacito lib. 3. An. *Visellius Varro inferioris Germaniæ legatus* nominatur. Terentii autem Varrones passim in Romana historia occurunt. Ad utram gentem Varro Syriæ præses Iosepho laudatus spectarit, incertum. Terentius Varro imperante Augusto A. V. 729. contra Salassos bellum gessit, teste Dione. Quare non is erat, qui a Iosepho præses Syriæ dicitur; præsertim cum idem Terentius Varro Muræna consul designatus, antequam A. V. 730. magistratum iniret, e vita migraverit, uti ex fastis Capitolinis Panvinius ac Pighius adverterunt. Montacutius cit. num. 20. postquam post Casaubonum Baronii ac Saliani errorem correxisset, duo graviora statim errata committit, mihi hic confutanda. In primis inquit: *Falluntur autem: neque enim fuit Varro præses Syriæ, sed Augustalis legatus; qui Syriam procurabat, cui adiunctus Herodes vel potius ei impositus; ita enim Iosephus 1. Bel. cap. 13.* κατέστησε δὲ αὐτὸν Συρίας ὅλης ἐπίτροπον: *Designavit autem illum totius Syriæ procuratorem, ac ne quid eius provinciæ* τοῖς ἐπιτρόποις *procuratoribus eo inconsulto liceret administrare, præcepit*. Ex his tamen Iosephi verbis perperam Montacutius eam in sententiam descendit. Nam omnes præsides Syriæ erant legati Augustales, hoc est Augusti. Varro autem a Iosepho non procurator, sed præses nominatur; siquidem diserte illum vocat ἡγεμόνα τῆς Συρίας lib. 1. Belli citato, & in lib. 15. Antiquit. meminit Οὐάρρωνος ἡγεμονεύοντος; quo nomine Sentium Saturninum, Quinctilium Varum, ceterosque Sy-

riæ

riæ præsides constanter appellavit. Nec Varro procuravit in Syria, sed Syriam legatus Augusti cum imperio proconsulari rexit. Duum generum fuere procuratores Augusto imperante; quidam enim provincias minores regebant cum iure gladii, qui tamen erant audientes dicto legati Augustalis totius diœcesis seu regionis. Ita Iudææ in provinciam redactæ procuratores imposuit, quos recte ἐπιτρόπους Iosephus appellat. Et ipsi Tacito lib. 15. Christus Dominus dicitur *per procuratorem Pontium Pilatum supplicio affectus*. Vitellius autem præses Syriæ, cui Iudea erat adiuncta, ipsum Pilatum a provincialibus accusatum, administratione Iudææ deiectum, Romam iussit ad causam dicendam navigare; ex Iosepho lib. 18. Antiq. cap. 5. Tacitus initio lib. 1. Hist. *Duæ Mauritaniæ*, inquit, *Rhetia*, *Noricum*, *Thracia*, *&* *quæ alia procuratoribus cohibentur* &c. Horum procuratorum inscriptiones passim apud Gruterum occurrunt. Alii vero procuratores aderant ipsis legatis Augusti. Strabo lib. 3. pag. 115. cum dixisset Hispaniam citeriorem legato consulari tres legiones habenti parere, ait: *Sunt & ἐπίτροποι procuratores ibi Cæsaris equestris ordinis*, *qui militibus pecuniam ad vitæ necessitates suppeditent*. Illi etiam tributa exigebant, ac possessiones ipsorum Cæsarum in provincia procurabant; quod patet ex Iosepho lib. 17. cap. 11. Britanni apud Tacitum de vita Agricolæ querebantur *singulos sibi olim reges fuisse*, *nunc binos imponi*, *e quibus legatus in sanguinem*, *procurator in bona sæviret*. Mortuo in Magistratu provinciæ præside, ius gladii obtinebant, ac in demortui locum succedebant, quousque missus a Cæsare novus præses in provinciam adveniret. Sancta Perpetua in actis sui martyrii editis ab eruditissimo Holstenio, ait: *Hilarianus procurator*, *qui tunc loco proconsulis Minucii Timiani defuncti*, *ius gladii acceperat*. Procuratores erant ex ordine equestri; quod patet ex laudato Strabone, ac Iosepho lib. 18. Antiq. cap. 1. Tacitus initio de vita Agricolæ, ait: *Utrunque avum procuratorem Cæsaris habuit*, *quæ equestris nobilitas est*. Præsides vero Syriæ erant Senatores, non vero equites Romani, immo viri consulares ab Augusto Syriæ semper præpositi sunt; unde postea Tiberio Augusti successori vitio datum quod *Syriam per aliquot annos sine consularibus legatis habuerit*; teste Svetonio in Tiberio cap. 41. Ex his patet imperite a Montacutio dici Herodem Varroni procuratori additum. Nam Herodes procuratoribus tantum Syriæ adiunctus fuit, iique iussi ne quid inconsulto Herode

rode, decernerent; neque haud satis magna censenda erat dignitas regis, ab equitibus Romanis in consilium vocari. Varronem vero fuisse præsidem ex eo etiam constat, quod cum eidem Cæsar rescripsisset *expugnanda esse latronum receptacula*; ex lib. 15. Antiq. cap. 13. *Varro milite aggressus loca suspecta, expurgavit latronibus regionem, ipsamque Zenodoro abstulit*; ex eodem lib. 1. Belli cap. 15. Igitur Varro erat Syriæ præses cum imperio proconsulari, quo bellum administrabat. Alter Montacutii error est: nam cum Varro Syriam procurabat; *carebat*, inquit, *præside per hoc tempus Syria, per procuratores administrata, quandiu in Oriente agebat Cæsar, atque ideo Agrippa, qui successerat, Cæsaris successor nominatur a Iosepho*. Hæc ille. Iosephus lib. 15. Antiq. cap. 13. cum gesta a Varrone Syriæ præside recitasset, ibidem statim addit: *Interea in Asiam Agrippa mittitur, administraturus transmarinas provincias pro Cæsare*. Agrippa A. V. 731. in Syriam primum cum imperio venit. At Cæsar cum A. V. 724. mense Augusto Alexandriam cepisset, & *Ægyptus hoc mense in potestatem P. R. redacta* fuerit ex S. C. apud Macrobium lib. 1. cap. 12. cum Cornelium Gallum novæ provinciæ præfecisset, apud Samum hiemavit, *quintum in insula Samo* consulatum iniens collega Sex. Appuleio anno Urbis 725. ex Svetonio cap. 26. Scribit Dio lib. 51. ad eundem anno Urbis 725. *Æstate in Græciam, atque hinc in Italiam transmisit*. Idem postea Augustus anno Urbis 733. rebus in Græcia confectis, Samum navigavit, ibique hiemavit, *vere in Asiam perrexit M. Appuleio, P. Silio Coss.* V. C. 734. Itaque quando Varro Syriam regebat, antequam Agrippa A. V. 731. in Orientem venit, Cæsar non erat in Asia, sed anno Urbis 728. & 729 in Hispania bellum gerebat, ex inscriptione quam cap. 15. exhibui, ubi consulatum octavum & nonum dicitur iniisse Tarracone; teste ibidem Svetonio, qui demum ex Hispania in Urbem rediit anno 730. ex Dione lib. 53. Quid igitur somniat Montacutius de Augusto in Oriente, cum Varro Syriam regebat?

M. Vipsanius Agrippa anno V. 731. teste Dione libro 54. in Syriam missus fuit. Agrippa, inquit Dio, *Urbe profectus, in Syriam non perrexit; sed adhuc maiori usus moderatione, eo missis legatis suis, ipse Lesbi permansit*. Etenim M. Marcellus Augusti nepos, cum successionem imperii avidiori spe concepisset, ægre ac moleste ferebat Agrippam tanta apud Augustum gratia pol-

pollere; quod ubi Princeps intellexit, ne invidia maius in dies augmentum caperet, specie honoris, procul ab Urbe Agrippam amovit, Syriæ præfectura eidem demandata. Iosephus scribit lib. 15. Antiq cap 13 *Interea mittitur* Ἀγρίππας τῶν πέραν Ἰονίου διάδοχος Καίσαρι: *Agrippa pro Cæsare*, hoc est *Cæsaris Vicarius ultra Ionium*. Quod enim διάδοχος, *successor* Casaubono ac Montacutio latine dicitur, historia non patitur; neque enim proxime ante Agrippam Cæsar in Asia fuerat, sed in Hispania, ac per annum cum eodem Agrippa Romæ. Ideo vero a Iosepho Agrippa διάδοχος dicitur, quia veluti partito cum Cæsare imperio, universo Orienti præpositus fuit, non uni Syriæ provinciæ. Id temporis Asia ac Bithynia duæ erant Populi Romani in Oriente provinciæ una cum Creta ac Cyrene, in quas non ab Augusto, sed suffragiis populi designati proconsules mittebantur, quas ad se Cæsar transtulisse sine teste dici nequit, ut nulli interim in easdem a populo magistratus destinati fuerint. Itaque vel eam facultatem a populo Augusto petiit, vel ultro populus suas quoque provincias, cum id optare Principem intelligeret, Agrippæ regendas commisit. Casaubonus scribit: *Dio illius* (Agrippæ) *magistratum non vocat tantum* ἀρχήν, *sed etiam Tribunitiam potestatem*. Sed hæc nihil ad primum Agrippæ in Asiam adventum facit. Nam Agrippa anno tantum V. C. 736. duobus Lentulis Coss. potestatem Tribunitiam accepit. Hinc anno V. 731. sine potestate Tribunitia, totius Orientis provincias regebat. Tacitus lib. 2. Annal. ait: *Tunc decreto Patrum, permissæ Germanico provinciæ quæ mari dividuntur, maiusque imperium quoquo adisset, quam his qui sorte aut missu Principis obtinerent*. Si hoc amplo imperio proconsulari Arippa ornatus dicatur, cum in Orientem missus fuit, una cum eodem fuere in Asiaticis provinciis populi ordinarii proconsules; in quorum tamen diœceses maius imperium Agrippa obtinebat, uti proxime patebit, cum de altero eiusdem in Asiam adventu sermo redibit. Ex Dione autem habemus eundem Agrippem *suos legatos* in Syriam misisse, qui provincialibus ius dicerent, dum interim ipse declinandæ invidiæ causa, apud Lesbum ad diœcesim proconsulis Asiæ spectantem subsistebat.

Augustus M. Marcello, L. Arruntio Coss. V. 732. ex Dione lib. 54. *in Siciliam profectus est, ut eam ac omnes alias ad Syriam usque provincias constitueret*. Per eius absentiam ob comi-

initia consularia, ingens seditio Romae exorta est. Hinc *anni initio M. Lollius solus consulatum gessit*; ibidem Caesar Q. Lepidum ac L. Silanum consulatus competitores ad se vocatos, ac acriter reprehensos, in Urbem remisit, iubens ut cum populus suffragia ferret, Roma egrederentur. Post novas iterum turbas, Q. Lepidus consulatum obtinuit. Haec cum moleste Augustus tulisset, animum induxit Romae praefectum imponere, qui se absente, res urbanas curaret; ac cum neminem Agrippa aptiorem intelligeret, eundem e Syria ad se in Siciliam evocavit, Urbisque eidem administrationem commisit; & quo maiorem eidem dignitatem conciliaret, in generum illum adscivit, Iulia filia eidem in uxorem tradita. Addit Dio: *Augustus rebus in Sicilia ordinatis, Syracusisque & aliis quibusdam urbibus coloniae Romanorum ut essent, destinatis; in Graeciam transmisit*. Et paulo post: *Rebus in Graecia confectis, Augustus in Samum navigavit, ibique hiemavit. Vere in Asiam perrexit M. Appuleio, Publio Silio Coss.* A. Urbis 734. Strabo libro 17. pagina 564. de Legatis Candacis reginae Aethiopum scribit: *In Samum itaque profecti, Caesarem invenerunt, in Syriam progredi parantem, & Tiberium in Armeniam amandantem*. Dio etiam narrat eodem anno a Tiberio Tigranem in Armeniae regnum deductum. Addit Iosephus lib. 15. Antiq. cap. 5. Archelaum regem Cappadociae in eadem expeditione suas cum Tiberii legionibus copias iunxisse. Velleius libro 2. cap. 94. Tiberio de more adulatus ait: *Nec multo post missus ab eodem vitrico cum exercitu ad visendas ordinandasque quae sub Oriente sunt provincias, praecipuis omnium virtutum experimentis in eo tractu editis, cum legionibus ingressus Armeniam, redacta ea in potestatem P. R. regnum eius Artavasdi tradidit; cuius rex quoque Parthorum tanti nominis fama territus, liberos suos ad Caesarem misit obsides*. Hic scriptor ubi de Tiberio loquitur, libidine assentandi, non semel historiae fidem infregit. Ipse Augustus id temporis per semet Asiam ac Syriam ordinavit, Tiberius bello tantum contra Armenios praefectus est. Neque Artavasdi Armeniae regnum tradidit, sed Tigrani; uti praeter Dionem, ac Iosephum testatur Tacitus lib. 2. Annal. *Datus*, inquit, *a Caesare Armeniis Tigranes, deductusque in regnum a Tiberio Nerone*. Sed nec Tiberii nomine territus Phraates filios obsides misit, id enim post decennium contigit, teste Strabone, Titio Syriae praeside. Augustus Asia provin-

cia

cia proconsulari ordinata, *ibi & in Bithynia omnia constituit, non minori cur, ut & priores provincias, cum essent populi, quam suas procurans*; Dio laudatus, qui statim subdit: *Idemque in Syriam cum advenisset*, Tyrios ac Sidonios propter factiones punivit. *Interim Phraates, quia nihil dum eorum quae pactus fuerat, perfecisset, veritus ne bello ab Augusto impeteretur, signa et militaria, & captivos omnes misit*. Nihil de obsidibus filiis, aut timore Parthis ob Tiberium concepto, uti palpando scribebat Velleius. Ex his patet Augustum circa æstatem A. V. 734. in Syriam venisse, cum verno tempore Asiam ac Bithyniam P. R. provincias perlustrasset, atque optimis legibus easdem composuisset. Iosephus lib. 15. Antiq. cap. 13. scribit: *Decimo septimo ejus*, nempe Herodis, *regni anno Cæsar venit in Syriam*. Annos regni a captis Hierosolymis ac rege Judæorum Antigono A. V. 717. M. Agrippa ac Caninio Gallo Coss. numerat, ab eo enim anno septemdecim numeratis, erimus ad A. V. 734. Rursus lib. 1. Belli cap. 15. cum dixisset Augustum ad bellum in Ægypto contra Antonium gerendum per Syriam transisse, inferius statim addit: *Et decimo anno reversus iterum in provinciam* &c. A. V. 724. iterum in Syriam venit. Optime, quod tempus attinet, Dio ac Iosephus conveniunt. Ceterum instante hieme, Augustus in Samum reversus, libertatem hospitii præmium Samiis dedit, ac non pauca eo tempore negotia confecit. Vere iam appetente, Athenas transmisit, teste eodem historico, quo anno ineunte C. Sentius Saturninus ac postea Q. Lucretius consulatum gessere. Virgilius, inquit Donatus in vita ejusdem, cum *aggressus iter, Athenis occurrisset Augusto ab Oriente Romam revertenti, una cum Cæsare redire destinavit. At cum Megaram vicinum Athenis oppidum visendi causa peteret, languorem nactus est, quem non intermissa navigatio auxit, ita ut gravatus in dies tandem Brundusium adventaret; ubi diebus paucis obiit X. Kalend. Octobris Cn. Plautio, Q. Lucretio Coss.* Ubi pro Cn. Plautio *C. Sentio* legendum est; neque enim Cn. Plautius potest dici consul suffectus, quia in lapide Collotiano Gruteri pag. 208. legitur eo anno unus tantum SVF. M. VINVCIVS P. F. Ex his colligimus Augustum circa æstatem A. V. 735. ex Græcia Romam redusse. Hoc Augusti in Asiam iter, & ejusdem Romam reditum descripsi, ut quorundam insignium Scriptorum errores facilius ostenderem.

Cardinalis Baronius num. 85. Apparatus scribit, Agrippam ex

Syria revocatum A. V. 733. *quo ipse Augustus in Syriam profectus reperitur, ubi mansit saltem triennii temporis spatio; nam sub consulatu Sentii Saturnini adhuc agebat in Oriente componens res provinciarum, ut testatur Velleius Paterculus.* Hinc toto eo triennio nullos in Syria præsides ordinarios statuit, cum præsens ibidem Augustus omnibus ius diceret, ac reliqua exequeretur, quæ absens per legatos in Syria faciebat. Verum ex Dione, quem unum suæ sententiæ auctorem Baronius laudat, constat Augustum mita æstate A. V. 734. in Syriam profectum, ac postea apud Samum hibernasse, ut vix quinque in Syria menses moratus fuerit, non vero per triennium, ut vir magnus arbitrabatur. Sed nec illud admiserim Augusto in Orientis partibus degente, nullos eiusdem legatos, nec a Populo suas in provincias missos proconsules extitisse. Cum enim reges suas provincias lustrant, neutiquam ordinarii earundem præfecti magistratum deponere coguntur, sed & illi advenienti regi occurrunt, ac totius provinciæ statum exponunt. Et quidem cum Augustus in Occidente degebat, ac Lugdunum, quo propior esset bello Germanico, se conferebat, nonne in superiori ac inferiori Germania, in Gallia etiam, atque Hispania ejusdem legati proprætores magistratum continuabant? Cur Augusto in Oriente morante, nullos Orientis provinciis id temporis præfectos dicemus? Augusto apud Samum hiemante, quis in Syria, quis in Cyrene, quis in Bithynia ius dicebat? Cum Augustus quinque tantum menses in Syria exegerit, quis ab A. V. 733. ad 737. quo rursus Agrippa redit in Orientem, Syriæ res administravit? Appianus lib. 4. Bel. Civ pag. 619. de M. Tullio Cicerone oratoris filio, qui victo Bruto ad Sex. Pompeium in Siciliam se receperat, scribit: *Post hæc Cæsar, quo averteret a se Ciceronis proditi dedecus, augurem eum fecit, & paulo post consulem, postremo* τῆς Συρίας στρατηγὸν *Syriæ præsidem.* Schottus in notis ad septimam suasoriam Senecæ vertit: *Syriæ prætorem*; sed perperam: etenim non prætor, sed *legatus* ac *proprætor* Syriæ rector nuncupabatur. M. Tullius Ciceronis oratoris F. consulatum suffectum gessit A. V. 724. iniens magistratum Idibus Septembris. Eius vero administratio Syriaca ab A. V. 733. ad A. 737. videtur contigisse, cum ante illos annos alii proprætores eam provinciam administraverint. Scio Senecam patrem in suasoria VII. dicere: *Cum M. Tullius filius Ciceronis Asiam obtineret, homo qui nihil ex paterno ingenio habuit præter urbanita-*

nitatem &c. At plerique sub Augusto diversas provincias obtinuere. Sentius Saturninus ac Quinctilius Varus post Syriam, legati propraetores in Germaniam missi sunt; Piso Pamphyliam, dein Moesiam rexit; M. Lollius Gallogreciae, ac postea Germaniae legatum egit. Utut de hoc sit, Casaubonus ac Montacutius, qui praesidum Syriae catalogum, Baronii indiceni suppleturi, sibi ipsis iterum concinnandum duxerunt, ex Appiano Tullium Ciceronis filium nominare saltem debebant.

Agrippa anno V. 738 L. Domitio & P. Scipione Coss. iterum in Syriam reliquasque Orientis provincias missus fuit; siquidem ad eundem annum scribit de Augusto Dio libro 54. *nam statim Agrippam in Syriam miserat*; illi autem ante biennium Tribunitiam potestatem Augustus conferens, inquit Dio, *ad imperium quodammodo evexerat*. Hinc etiam Tiberius a Velleio lib. 2. dicitur *Tribunitiae potestatis consortione aequatus Augusto*. Agrippam vero incumbente jam autumno, Roma discessisse colligo ex Dione ibidem scribente: *Tum quinquennales etiam ludi propter principatum ejusdem ab Agrippa (nam is quoque a collegio Quindecim virorum, quibus per ordinem eorum ludorum curatio incumbebat, cooptatus, & inauguratus fuerat) exhibiti sunt*, anno V. 738. Idem autem Dio initio lib. 53. ad A. V. 726. Caesare VI M. Agrippa II. Coss. scripserat de Augusto: *Ludos propter Actiacam victoriam decretos, cum Agrippa exhibuit* &c. *iique deinceps ad nostram usque aetatem ludi quinto quoque anno facti sunt; eorumque curatio quatuor sacerdotum collegiis per ordinem incumbit, Pontificibus nimirum, Auguribus, Septemviris, & Quindecimviris*. Itaque hos ludos Actiacos primum A. V. 726. Agrippa pontifex cum collegis dedit. Illum vero fuisse pontificem testatur Velleius versus finem lib. 2. scribens eundem ad *complura sacerdotia enixum*. Erant ludi similes, quod tempus attinet, Olympicis; nam quinto quoque anno ineunte, exhibebantur. Quare anno Urbis 730. Augures ludos Actiaco II. dedere. Anno V. 734. ludis III. Septemviris Epulones praesederunt. Denique A. V. 738. uti recte tradit Dio, Quindecim viris ludos Actiacos IV. Agrippa praeside, ediderunt. Hi autem ludi fiebant mense Septembri, quo ineunte, Augustus victor navali pugna apud Actium extiterat. Ex his patet Agrippam exhibitis anno V. 738. ludis Actiacis, circa autumnum in Asiam transmisisse. Haec ex Josephi historia mirifice confirmantur, qui de hoc altero Agrippae in Asiam

advento scribit lib. 16. cap 2. Herodem, cum intellexisset Agrippam in Asiam iterum rediisse, ad eundem profectum, illum invitasse ut in Iudæam veniret, eoque impetrato, Agrippam Hierosolymam se contulisse, ac regia pompa exceptum. Tum subdit: *Quamvis libenter ibi diutius fuisset commoratus, appetente tamen bieme, tempestatum metu, maturius adnavigavit in Ioniam, cum amicis maximis bonoratus muneribus*. Cum his plane verbis caput conclusisset, tertium caput hisce exorditur: *Rex autem exacta domi bieme, instante vere, rursus ad illum properavit, audito quod cum exercitu Bosphorum peteret*. Hæc Iosephus. Cum Agrippa inito autumno ex Asia in Palæstinam transmisit, labebatur annnus V. 739. nam altero superiori autumno Roma discesserat, celebratis mense Septembri ludis Actiacis. At Herodes *instante vere* anno Urbis 740. rursus profectus est ad Agrippam *cum exercitu Bosphorum* petentem. Dio libro 54 scribit Agrippam cum copiis in Bosphorum profectum M. Crasso & Cn. Cornelio Coss. V. C. 740. Vides igitur miram Iosephi cum Dione concordiam. Idem autem Dio inferius scribit de Augusto anno V. 741. *Post Agrippam ex Syria reversum, Tribunitia potestate in aliud quinquennium prorogata, cohonestavit*. Iosephus etiam libro eodem 16. capit. 6. scribit Agrippam in Italiam reversum: *Postquam annos decem diœcesim Asiæ administrasset*. Primum venerat in Asiam A. Urbis 731. cui cum annis decem præfuisset, Romam reversus est anno Urbis 741. Quæ ipsa est Dionis chronologia. Unus vero Iosephus amplissimam in Orientis provinciis potestatem Agrippæ prodidit. Etenim libro 16. capit. 4 narrat Iudæos apud eundem conquestos de injuriis, quas a Græcis Ioniæ urbes incolentibus accipiebant. At capite 10. recitat literas Agrippæ ad magistratum Ephesiorum; quarum initium: *Pecuniæ sacræ, quæ Hierosolyma mitti solet more patrio, procurationem ac tutelam penes Iudæos esse volo* &c. Ibidem alias ad magistratum Cyrenensem, quæ incipiunt: *Iudæi Cyrenenses, pro quibus iam Augustus scripsit Flavio Libyæ præsidi* &c. Ionia in Asia, ac Cyrene in Africa, erant provinciæ populi Romani; quare cum in easdem Agrippa imperium exerceret, colligimus eidem imperium proconsulare maius datum, quam iis qui sortito easdem provincias id temporis obtinebant. Neque enim id potestatis habuit iure Tribunitiæ potestatis, ut putavit Casaubonus; siquidem ea dignitate prædıti poterant aliorum tantum decretis intercedere, eademque irrita facere; rursus fiebant sacrosancti,

cti, ut si a quopiam vel verbo læsi essent, statim eundem neci tradere possent; ex Dione lib. 53. Hinc Tiberius Rhodi a quodam convicio lacessitus, citatum pro tribunali voce præconis convitiatorem, in carcerem rapi jussit, in quo exercuisse jus Tribunitiæ potestatis visus est; teste Svetonio cap. 11. Illam enim Tiberius etiamnum apud Rhodum obtinebat. Imperatoribus etiam Tribunitia potestas & imperium proconsulare extra Urbem deferebatur, quæ duo erant sane distincta; longe autem majoris dignitatis erat Tribunitia potestas, quam imperium proconsulare; hoc enim Germanico ac Neroni collatum fuit; cum tamen neutri potestas Tribunitia communicata fuisset. Antonius Pius eadem die *factus est patri & in imperio proconsulari & in Tribunitia potestate collega*; ex Capitolino cap 4. de vita Pii, qui utranque dignitatem M. Aurelio una contulit; teste eodem cap. 6. in M. Antonino Philosopho.

Iam aliorum in hisce exponendis errores refellendi sunt. Casaubonus pagina 136. ait: *Etsi autem revocatus est Agrippa Romam ab Augusto sequente anno 732. tamen rediisse mox in Orientem, & duo quinquennia ibi egisse non est dubium. Dio Cassius in anno 741. reditum illius narrat in Urbem*. Eidem suas ipsius in eadem pagina contra Baronium voces reddo: *Magna dormitio*. Agrippa ab Augusto ex Oriente anno V. 733. ante æstatem revocatus, Romæ Iuliam Augusti filiam uxorem duxit, idemque anno V. 734. Caium filium ex Julia suscepit. Anno 735. Agrippa *Galliis administrandis est præfectus; tumultuabantur enim invicem Galli, & a Germanis infestabantur; iis motibus sedatis, in Hispaniam transiit*. Horum auctor ibidem Dio, qui ejusdem contra Cantabros gesta recenset. A. V. 736. Agrippa in Urbem reversus, potestatem Tribunitiam in quinquennium ab Augusto accepit, ac utrique insidiæ intentatæ sunt, quas evaserat, conjuratis supplicio affectis. A. V. 737. nascitur Lucius alter filius Agrippæ. Augustus *Caium & Lucium adoptavit domi per assem & libram emptos a patre Agrippa*; ex Svetonio cap. 64. in Augusto. A V. 738. mense Septembri cum collegio XV. virum præsedit ludis Actiacis, ut superius ex Dione dicebam. Igitur ab A. V. 733. ad 738. pleno quinquennio ab Oriente abfuit, ut satis imperite illa Casaubono exciderint: *duo quinquennia ibi egisse non est dubium*; cum certissimum sit ex Dione uno tantum, eoque interciso quinquennio eundem in Oriente degisse. At Iosephus scribit Agrippam res

Asiæ

Asiæ annos decem administrasse. Hinc nuper historicus ab Saliano falsi reus peragitur. Verum facile defenditur, si dicamus Agrippam, cum primum in Asiam veniens, apud Lesbum substitit, Syriam, *ex missis legatis suis*, uti scribit Dio, administrasse. Augustus in Asiam veniens, Agrippæ legatos e Syriaca administratione non amovit. Id temporis Syria in tres Romanas provincias, duoque regna præter angustas dynastias, partita erat. In Palestina Herodes, in Commagene Mithridates A. V. 734 ab Augusto eidem impositus, regnabant. Cœlesyriam, Phœniciam, ac Antiochensem tractum tres Agrippæ legati gubernabant, atque in edictis Agrippæ nomen præponebant. Pompejus A. V. 703 ex tertio consulatu utramque Hispaniam proconsul obtinuit, quam tamen per legatos Afranium, Petreium, ac Varronem apud urbem ipse subsistens, administravit; unde & M. Cœlii sententia a Cæsare lib. 1. Bel. Civ. cap. 2. laudatur: *Ut Pompejus in suas provincias proficisceretur, ne qua esset armorum causa*. Tacitus lib. 2. Hist. cap. 65. ait: *Cluvius comitatui Principis adjectus, non adempta Hispania, quam rexit absens exemplo L. Arruntii*. Et lib. 6. Annal. narrat *Arruntium, ne in Hispaniam pergeret, decimum jam annum* detentum. Ita Agrippa absens potuit per legatos Syriam administrare. Qui tamen hæc velit adstruere, M. Tullium, si Appiano fidem præstamus inter Q. Didium ac Varronem circa A. V. 727. Syriæ præsidem imponat necesse est. Iuxta Baronii opinionem, qui Augustum inter præsides Syriæ connumerat, ab anno V. 734. quo Augustus ex Syria discessit hiberna apud Samum habiturus, Syria per quadriennium rectore caruit, cum Agrippa post æstatem A. V. 738. in Orientem iterum transmiserit. Quæ tamen opinio prorsus falsa est.

Verum quid Montacutio faciemus? Is enim num. 21. & 22. duodetriginta fere versibus de Syriaca Agrippæ administratione loquens, tot in errores eosque crassissimos labitur, ut nec una periodus a reprehensione absit. Eiusdem verba recitabo, ne tam immania in historia monstra eidem afficta videantur. Ille ergo ita loquitur initio num. 21. *Fuit ergo Syriæ, sed & Orientis præses M. Agrippa ad annum DCCXXXI. eo missus; hoc est decennio postquam prius ἐπὶ τῶν ἐπαρχιῶν illam venerat Cæsar. quæ mens fuit Josephi in 1. de Bello pag. 695. ubi ait: ἤδη δεκάτης οὔσης ἐπὶ τῆς ἐπαρχίας*. Ex Dione recte dicit Agrippam a Cæsare in Syriam missum anno V. 731. sed quod de suo addit, purum commentum est, nec

hæc Iosephi mentem est assecutus. Etenim ante A. V. 731. Cæsar semel in Asiam venerat statim post victoriam Actiacam A. V. 723. & iterum anno insequenti, cum per Syriam contra Antonium exercitum duxit. Nusquam antea Asiam ille viderat, quod ea spectabat ad collegam Triumvirum Antonium; ac juvenis cum Romam transmisit, usque Apolloniam tantum progressus fuerat. At Montacutius circa A. V 721. Augustum in Asiam trahit. Iosephus lib. 1 Belli cap. 15. cum narrasset obsequia ab Herode præstita Cæsari A. V. 724. per Syriam in Ægyptum cum exercitu transeunti, simulque, quam honorifice Cæsar ipsum etiam Herodem demisisset, addit postea: *Decimo anno iterum in provinciam veniens, procuratoribus præcepit nihil ipso non consulto efficere; ac post Zenodori obitum terram omnem inter Trachonem & Galilæam eidem attribuit.* Hæc palam scribit Iosephus de secundo adventu Cæsaris in Syriam, qui, uti ex Dione ac Strabone prænotavi, contingit A. V. 734. nempe ut optime Iosephus notat *decimo anno* postquam A. V. 724. primum in Syriam venerat, contra Antonium bellum in Ægypto gesturus. Hæc omnia postea in lib. 15. Antiquitatum cap. 13. repetit, ubi ait: *Decimo septimo demum eius* Herodis *regni anno Cæsar venit in Syriam*; addit tum temporis Zenodorum *apud Antiochiam Syriæ periisse. Cæsar vero*, inquit, *& hujus ditionem sane non contemnendam donavit Herodi, quæ sita Galilæam inter & Trachonem* &c. & statim: *adiunxit eum deinde procuratoribus Syriæ, mandavitque ut omnia ex eius consilio facerent.* Decimus septimus annus regni Herodi exibat anno V. 734. a captis iuxta ipsius chronologiam Hierosolymis, ac morte Antigoni. Ita in libris Antiquitatum altero charactere chronologico designat annum V. 734. quo *decimo anno*, postquam Augustus A. V. 724. in Syriam venerat, in eandem iterum provinciam reversus est. Dio ad A. V. 734. de Augusto scribit lib. 54 illum, cum in Oriente versaretur, dedisse *Herodi Zenodori cujusdam Tetrarchiam*. Quam belle cum Iosepho concinit! Strabo etiam lib. 16. pag. 520. ait latrocinia ea in regione *sublata, Zenodoro latrone*, fere cessasse. De illius vero rapinis fusius agit Hebræus historicus. Montacutius in tanta luce infeliciter lapidem offendit. At sequitur ibidem: *Iosephus ait Cæsarem secundo venisse in Syriam & Orientem sub consulatu Arruntii & Marcelli anno DCCXXXI & cum Iosepho consensit licet invitus & aliud agens Cardinalis* &c. Nusquam hosce consules Iosephus nominavit. Ille

vero

vero scribit venisse secundo Augustum in Syriam *anno decimo* postquam primum in eandem antea provinciam venerat ; & rursus venisse anno regni Herodis XVII. quibus characteribus designatur A. V. 734. ut proxime dixi. Praeterea turbat Montacutius fastos consulares; nam anno V. 731. Augustus XI. ac Cn. Piso consulatum gessere ; Arruntius vero ac Marcellus A. V. 732. Ita ubique vacillat ac cadit. Rursus num. 22. ait : *Agrippa certe secundum Iosephum* [illegible] *decem annis Syriam administrabat. Venerat eo ad A. 731. Anno 733. praesente Augusto, cessavit illa* [illegible] *intercisa per triennium*. Est alter plane homo qui loquitur ; etenim hic ait Agrippam in Syriam venisse anno V. 731. Augustum vero A. V. 733. At idemmet ex Iosepho proxime dicebat Caesarem in Syriam venisse A. V. 731. Praeterea Caesar in Syria vix quintum mensem exegit, uti locupletissime ostendi ; at ille paucos menses in triennium mutat. Addit : *Reversus est Augustus post triennium expletum 736. rediit Augustus, & in Syriam reversus est Agrippa, ubi subsistebat usque ad A. 741.* Vix puto Montacutium haec scripsisse; illa enim *rediit Augustus*, grammatici non patientur, cum bis in eodem versu idem dicatur. At Augustus, o bone, rediit non A. V. 736. sed proxime superiori 735. Ita scribit Dio, ac eo anno redeunti ex Oriente Augusto in Graecia occurrit Virgilius, qui paulo post eodem anno diem obiit: Caveto ne mortui, te auctore, Caesari occurrant, eique dicant : *mortui te salutant*; uti in naumachia Claudio Caesari pugnaturi dixerunt : *morituri te salutant*, auctore Svetonio in Claudio cap. 22. Addit Montacutius : *Ille autem Asiam, cum primum mitteretur, non adibat, sed in insula Lesbo residens, Asiam & Syriam, ut prius Antonius, per legatos suos* ἐπιτρόπων, *administrabat*. Perperam legatos Agrippae vocat ἐπιτρόπους, cum πρεσβευτὰς dicere debuisset. Dio lib. 53. circa finem narrat Agrippam apud Lesbum substitisse, ac Syriam legatis abs se destinatis administrandam commisisse. Strabo lib. 3. pag. 115. scribit cum legato propraetore Hispaniae Tarraconensis fuisse πρεσβευτὰς τρεῖς, *tres legatos*, ubi etiam aderant ἐπίτροποι τοῦ Καίσαρος *procuratores Caesaris*. Cum Tiberius bellum in Germania ac Illyrico pro Augusto gereret, eius duces *legati*, nusquam *procuratores* dicti leguntur. Livius in epitome libro 127. Saxam ac Ventidium M. Antonii *legatos* vocat, qui etiam *proconsules* in fastis inscribuntur. Cum Pompeius summo cum imperio bellum piraticum adornaret, plures

res sibi duces sua quemque classe subiectos habuit; quos Appianus in Mithridaticis non procuratores *ἐπιτρόπους*, sed *πρεσβευτὰς*, idest legatos nuncupat pagina 236. & statim eisdem nominatis, *στρατηγοὶ* eidem etiam dicuntur; ut & Dioni legati Agrippæ *ὑποστράτηγοι*, quasi duces subordinati. Hæc rursus subiicit Montacutius: *E Lesbo sequenti anno*, hoc est 732. *revocatus est Romam: & rediit eodem anno, atque Asiam adiit*. Non est revocatus anno Urbis 732. sed sequenti 733. ut testatur Dio, quo anno Iuliam duxit; ex qua anno sequenti 734. Caium suscepit. At ridiculum est Agrippam, eodem anno quo ex Asia discessit, illuc iterum redisse; nam, uti dixi, anno 734. Caius filius eidem Romæ natus est. Anno vero V. 735. bellum contra Cantabros in Hispania gessit. Dein A. 736. Tribunitiam potestatem Romæ ab Augusto accepit; ac postea A. 737 Augustus ab Agrippa domi per assem & libram Caium ac Lucium emens, adoptavit. Hæc ex Dione, Svetonio, ac Velleio superius probavimus. Itane eodem A. 732. Agrippa in Asiam reversus est, qui pleno quadriennio abfuit? Errores erroribus addens ait: *Nam accessit ad eum Herodes apud Sinopem in Ionia, accusatus a Iudæis*. Historia ac chronologia sus deque a Montacutio confusa, immo corrupta, cosmographiam etiam invertit. Iosephus lib. 16. cap 3. narrat Herodem verno tempore ad Agrippam properasse, quem tamen Mitylenis non inveniens, *apud Sinopem Ponticam urbem offendit*. Iosephus diserte ponit *Sinopem in Ponto*. At Montacutius Sinopem in Ioniam transfert. Addit Iosephus Agrippam e Ponto cum Herode profectum per Paphlagoniam, Cappadociam, ac Phrygiam minorem, venisse Ephesum, quæ urbium Ioniæ erat metropolis. Falsum insuper est quod subdit de accusato id temporis Herode apud Agrippam. Iosephus eo cap. 4. lib. 16. scribit: *Postquam autem ventum est in Ioniam, præsto fuit magna multitudo Iudæorum eius regionis urbes incolentium; qui nacti opportunitatem, questi de indigenarum iniuriis, quod nec legibus suis eos vivere finerent, & festis diebus traherent ad tribunalia &c. Has querelas ut Agrippa audiret, Herodes dedit operam*. Tantum abest, ut Herodes apud Agrippam accusatus fuerit, ut idem ipse Iudæis accusatis apud Agrippam, patrocinatus fuerit, quod illorum rex erat. Rursus erroribus finem iam tandem imponens, ait: *Ad A. 741. mortuo M. Lepido, pontificatum adiit Augustus, & Romam revertitur Agrippa designatus in Pannonia: sed male* (legendum *morte*) *præ-*

præreptus, eo non abiit; decessit autem in Campania. Illa priora ex lib. 54. Dionis ad A. V. 741. didicit; at miror hominem hæc in eadem Dionis pagina non observasse: *Post Agrippam e Syria reversum, Tribunitia potestate in aliud quinquennium cohonestavit, ac in Pannoniam, ubi tum bellum glisсebat, cum maiori imperio, quam ullus alius extra Italiam haberet, misit. Agrippa eam expeditionem iam hieme instante, qua M. Valerius Messalla Barbatus, & P. Sulpicius Quirinius consules fuere, fecit; quo eius adventu exterriti Pannonii cum a rebellione destitissent, reversus, cum in Campaniam venisset, morbo decubuit*. Igitur fallus est Montacutius, dum de Agrippa scribit: *Designatus in Pannoniam eo non abiit*. Immo in Pannoniam profectus est, ac sui adventus terrore barbaris ad officium reductis, ac pacata provincia, Romam reversus, in Campaniam secessit, ubi intra paucos dies morbo oppressus decessit. Montacutius num 1. Apparatus IV. cuius inscriptio: *De Syriæ præsidibus*, de indice eorundem a Cardinali Baronio contexto iudicium ferens, ait: *In toto hoc negotio errat multipliciter, & in plerisque pueriliter. Confundit & perturbat ordinem temporum, rerum series &c.* Equidem ipse in me recipio, ac iuratus pronuntio plura, ac longe graviora errata Montacutio admissa in uno Syriæ præside Marco Agrippa describendo, quam doctissimo Cardinali de omnibus Syriæ rectoribus scribenti; uno tantum errore dempto, quod procuratores Iudææ pro Syriæ præsidibus obtrudit; qui Baronii error iuxta procuratorum numerum multiplex est, quamvis unicus tantum censeri possit.

§. IX.

M. Titius Syriæ præses A. V. 742. Plura de eodem adnotantur. Lapis ac nummus eiusdem nomine inscripti producuntur. Idem ex catalogo præsidum Syriæ imperite a Montacutio expungitur. Rufini in Iosepho lectio e Græco codice MEDICEO contra Gelenium ac Montacutium adstruitur.

POst M. Agrippam Titium præsidem Syriæ exhibet Iosephus libro 16. Antiq cap. 12. scribens de Herode una cum Archelao rege Cappadociæ Antiochiam profecto: *Ibi Syriæ præsidem Titium reconciliavit Archelao*. Meminit eiusdem Strabo lib 16. pag. 515. ubi loquens de Phraate rege Parthorum ait: *Tantum*

Cæ-

Cæsaris amicitiæ studuit, ut & illi trophæa remitteret, quæ Parthi de Romanis erexerant; & vocato in colloquium Titio, qui id temporis Syriæ præerat (τὸν ἐπιστάτην τῆς Συρίας illum vocat) *quatuor ei filios legitimos obsides tradidit: Seraspadem, Cerospadem, Phraatem, & Boonem.* Vetus inscriptio in hortis Mediceis Romæ unius & alterius nomina corrigenda monstrat; illam produximus cap. 14. Hunc Syriæ præsidem ex Strabone omnium primus recitavit Glandorpius in Onomastico in gente Titia. Baronius illum omisit. At Montacutius ingentem de eodem litem intentat Casaubono, sed imperite æque ac pueriliter. M. Titius Titii a Triumviris proscripti filius, ad Sextum Pompeium Siciliam tenentem A. V. 711. cum patre se receperat. Cum A. V. 714. bellum inter Antonium ac Cæsarem exortum esset, M. Titius in Narbonensem provinciam profectus, classem peculiaris potentiæ tot inter civilium bellorum tumultus obtinendæ causa, adornare cœperat. Menas Sex. Pompeii libertus ac rei maritimæ ab eodem præfectus, veritus ne Titius Pompeii ditiones occuparet, contra eumdem cum classe profectus, vivum cepit. Hæc Dio lib. 48. additque: *Huic Titio propter patrem suum, et quod nomen Pompeii milites ejus suis scutis inscriptum ferebant, venia data est, sed is malam suo benefactori gratiam retulit, quem & debellavit, & occidit.* Cum Titius ad Antonium in Ægyptum se recepisset, magno in honore ab eodem habitus, classis præfecturam obtinuit. Interea cum Pompeius A. V. 718. a Cæsare Octaviano Sicilia pulsus, in Asiam fugiens, Mitylenem se contulisset, ac naves pararet, & classiarios exerceret, Antonius ex Appiano lib. 5. pagina 747. *ducem adversus eum designavit Titium, ut classe ac exercitu accepto e Syria, Pompeio bellum molienti resisteret.* Pompeius iam Lampasco in Hellesponto occupato, Cyzicum terra marique aggressus, frustra tentaverat, ac tres legiones sub signis habens, magnis stipendiis Italos, qui Asiam incolebant, ad militiam invitabat. Cum Titius e Syria cum centum ac viginti navium classe superveniens, Pompeium ab amicis destitutum, in fugam ullo sine prœlio compulit, eumque ab Amynta captum, Titius iussa Antonii executus, interfecit anno Urbis 719. Dio lib. 49. scribit contra Pompeium ab Antonio missum *M. Titium, qui quondam ad se a Sex. Pompeio desciverat.* Addit Appianus iussu Munatii Planci Syriæ legati interfectum, qui literas de nece Sexto inferenda Antonii annulo obsignatas, ad

Titium transmisit. Bello postea Actiaco exorto, hic Plancus ad Cæsarem ab Antonio defecit. Velleius lib. 2. Planci ab Antonio defectione recitata, ait: *Mox autem hunc avunculum Titius imitatus est*. Itaque Titius nepos Planci, eiusdem sorore natus, ab Antonio repetito rebellionis exemplo, ad Cæsarem descivit. Dio lib. 50. cum narrasset Cn. Domitium ac C. Sosium consules A. V. 722. Roma ad Antonium se contulisse. *Compensaverunt*, inquit, *hoc eorum factum alii ab Antonio ad Cæsarem fugientes, interque eos Titius etiam Plancusque, quos Antonius & præ reliquis omnibus in honore habuerat, & secretorum conscios fecerat*. Addit eosdem indicasse Cæsari testamentum Antonii apud Vestales servari: *Nam id Titius ac Plancus obsignaverant*. Antonius Titium consulem in partem anni insequentis V. C. 723. designandum curaverat, ut ex hoc fragmento quod produxit ad eundem annum Panvinius in fastis, ac ex eodem Gruterus pag. 474. 8. intelligitur.

CIVIUM. ROMANORUM
QUI. MITYLENIS. NEGOCIANTUR
M. TITIO. M. F. PRO. COS. PRAEF
CLASSIS. COS. DESIG. PATRONO
HONORIS. CAVSSA

M. Titius consulatum suffectum gessit anno Urbis 723. a Kalend. Maii ad Kalend. Octobris. In tabula Capuana apud Pighium ad annum Urbis 719. & Gruterum pagina 299. legitur.

IMP. CAESAR. III. M. VALERIUS. MESSAL
K. MAI. M. TITIUS
K. OCT. CN. POMPEIUS

Ex his patet negotiatores Mitylenenses allatum epigramma dicasse priori parte anni V. 722. quando Titius in annum sequentem COS. DESIG. PRAEFectum CLASSIS Antonianæ agebat, antequam eodem anno, prodito Antonio, transitionem ad Cæsarem faceret. Cum Titius consul designatus ibidem dicatur, posita est inscriptio ante K. Maias A. 723. quibus ille consulatum iniit; ac rursus antequam A. V. 722. transitionem faceret; non enim Mitylenenses, qui erant sub Antonii imperio, homini proditori HONORIS CAVSSA illud elogium dicassent. Augustus bello Actiaco M. Titium consulem una cum Statilio Tauro terrestribus copiis pre-

præfecit, ita tamen ut penes Taurum summum imperium esset. Hinc apud Dionem lib. 50. dicuntur: *M. Titius & Statilius Taurus subito adorti equitatum Antonii fudisse, sociumque sibi Philadelphum regem Paphlagoniæ adsciviisse*. Extat nummus a Velsero laudatus lib. 4. de Augusta Vindel. pag. 61. inscriptus. CAESAR AVGVSTVS TRIBVNIC. POT. IX. COS XI. & in postica: M. TITIO. P. QVIN. VARO. L. COR. BALBO. Bos ibidem obsignatus coloniam ab iisdem deductam indicat, quam Augustam Vindelicorum putat idem scriptor. Tres illi fuere viri consulares, Balbus etiam triumphalis. Augustus inibat potestatem Tribunitiam IX. anno Urbis 739. V. Kal. Iulias; eadem vero finita, memorata die anno Urbis 740. inibat X. Igitur M. Titius intra id tempus fuit III. Vir coloniæ deducendæ, quæcunque illa fuerit. Ex Iosepho lib. 16. Antiq. cap. 12. constat Titium fuisse præsidem Syriæ id temporis, quo Herodes rex tertio in Italiam transmisit. At cap. 6. pluribus demonstravi Herodem anno Urbis 742. secundo in Italiam navigasse. Circa annum V. 746. Syriaca M. Titii administratio desiit; nam Herodes, cum tertio in Italiam venit, Romæ Augustum veneratus est. At Augustus anno V. 744. erat in Gallia, teste Dione in fine lib. 54. Extat vetus inscriptio Gruteri pag. 61. 1.

IMP. CAESAR. DIVI. F. AVGVSTVS
PONTIFEX. MAXIMVS
IMP. XIII. COS. XI. TRIB. POTEST. XV.
EX. STIPE. QVAM. POPVLVS. ROMANVS
ANNO. NOVO. APSENTI. CONTVLIT
NERONE. CLAVDIO. DRVSO
T. QVINCTIO. CRISPINO COS
VOLCANO

Itaque Augustus ineunte anno novo, quo consules fuere Claudius Drusus ac Quinctius Crispinus V. C. 745. APSENS Roma erat. Idem circa æstatem eius anni, cum Drusus consul in Germania morbo decessit, erat Ticini ex Valerio Max. lib. 5. cap. 5. sub exitum eiusdem anni, *asperrimo hiemis* ex Tacito libro 3. Annal. Drusi cadaver in Urbem transtulit, ac *anno proximo* V. C. 746. *C. Annio Gallo, C. Marcio Censorino Coss. Romam ingressus est*: Dionis verba sunt libro 55. Quare hoc anno Herodes Romæ Augu-

gatum adiit; ac Titius successorem sub idem fere tempus accepit; siquidem ex Josepho cap. 13. cum Herodes rediisset, invenit missos ab Augusto in Syriam Sentium Saturninum ac Volumnium, de quibus postea sermo proxime habendus est. Ex his M. Titius anno Urbis 742. Agrippæ successor in Syriam veniens, eandem per quadriennium administravit. Scribit Velleius libro 2. Titio ob occisum Pompeium Magni filium, *in tantum duravit hoc facinore contractum odium, ut mox ludos in theatro Pompeii faciens, execratione populi spectaculo, quod præbebat, pelleretur.*

Montacutius M. Titium e catalogo Syriæ præsidum expunxit, quia Josephus laudatus eundem vocat Τίτον; at cum Strabo Titium appellet, contendit esse *depravatam scripturam apud Strabonem. Legendum omnino quemadmodum dictum est* Τίτον, *non* Τίτιον. Addit: *Hunc errorem sequitur magnus ubique nugator Baronius.* Immo hic censor nugas loquitur. In antiquo codice Josephi in Laurentiana Serenissimi COSMI III. Magni Ducis Etruriæ bibliotheca, in pluteo LXIX. legitur: τὸν ἡγεμόνα Συρίας Τίτιον *Syriæ præsidem Titium*. Rursus in pluteo LXVI. in quinque MSS. codicibus latinis interprete Rufino, legimus *Syriæ procuratorem Titium*, quod ipsum in antiqua editione apparet. At Gelenius græcum codicem corruptum offendens, nempe editum Basileæ anno 1544. ubi Τίτον legitur, *Titum* reddit. Apud Plutarchum etiam in Antonio legitur Τίτον καὶ Πλαγκον, cum tamen ex Latinis scriptoribus, ac Dione dicendum sit: *Titius ac Plancus*. Nusquam historici prænomine viros designant, sed illos nomine familiæ appellant; Titus autem prænomen est Romanis familiis promiscue usurpatum. Tiberius Imperator ac Vespasiani filius Titus per antonomasiam solo prænomine designantur. Si vero nomen familiæ proxime dixeris, poteris solo postea prænomine, non addita familia, hominem indicare. Hunc vero suum Titum addito nomine familiæ, Montacutius designans ait: *Titius ille Josephianus, Titus est Volumnius, qui Legatus Sentio Saturnino præside, & procurator Judææ, in Syria cum subordinario imperio versabatur.* Quis Apollo eidem insurravit Volumnium *Titi* prænomen tulisse? Josephus, qui unus Volumnii meminit, prænomen omisit. Hospes in Romana historia legatum ac procuratorem confundit, cum diversa plane utriusque munera fuerint; uti iam satis superius demonstravi. Illud plane ridiculum est, cum Volumnius Montacutio dicitur *Legatus & procurator Judææ*. Id temporis Herodi

regi

regi Iudæa parebat, eratque extra iurisdictionem procuratoris Syriæ, qualis erat Volumnius. Sabinus Syriæ procurator, post mortem Herodis, cum eiusdem pecuniam ad Augusti fiscum spectare contenderet, nondum ulli filiorum Herodis regno ab Imperatore sancito, omnium primus post annum Urbis 716. potestatem intra Iudæam exercuit. At inquit: *Qui Cæsaris res in Syria administrabant, Syriæ vel Iudææ procuratores indifferenter dici poterant, cum sub Syria provincia Iudæa censeretur.* Regnante Herode Iudæa neutiquam sub Syria, quæ a Romanis magistratibus regebatur, censeri poterat, cum proprio regi pareret. Hinc cum postea Archelaus regno Iudaico ab Augusto privatus fuisset; Iudæa in formam provinciæ redacta, sub Syria censeri cœpit. Recte Iosephus, qui gentis suæ res longe melius quam Montacutius, novit, initio libri 18. ait: *Quirinius in Iudæam venit iam attributam provinciæ Syriæ.* Et in fine superioris libri 17. *Ceterum ditione Archelai attributa Syriæ, missus est illo a Cæsare vir consularis Quirinius* &c. Cum Rufinus Iosephi interpres verba illa: τὸν ἡγεμόνα Συρίας Τίτον, latine reddidisset: *Procuratorem Syriæ Titium*, Montacutius interpretationem laudans, ait: *Eum cum* præsidem *non fuisse intelligeret, sed procuratorem, id quod erat*, procuratorem *dixit*. Quæso, a quonam id Rufinus potuit intelligere, qui quadrigentis post Titium annis inter homines ambulavit? Utinam ille Rufini codicem inspexisset, sane vidisset *Titium* ab eodem scribi; unde nec Titum, hoc est nomen familiæ in prænomen Titii e familia Volumnia viri commutasset. Cum Phraates cum Titio in colloquium venerit, eique filios obsides tradiderit, aperte infertur illum non fuisse procuratorem, qui erat præsidi Syriæ subordinatus, sed reapse maximo supra ceteros Romanos magistratus imperio in Oriente præditum, cum rex regum Phraates omnium nobilissimum in colloquium vocasse credendus sit, ut filios eidem Romam obsides mittendos traderet.

§. X.

LVDI. SAECVLARES. QVINCT
IMP. CAESARE. DIVI. F. AVGVSTO
C. SENTIO. C. F. C. N. SATVRNINO
M. CLAVDIO. M. F. M. N. MARCELLO
M. FVFIO. M. F. STRIGONE MAG. XV. VIR.
D. LELIO. D. F. D. N. BALBO

Circa annum V. 746. legatus Syriam administravit, ac in causa filiorum Herodis, quos intentati parricidii rex idemque pater accusabat, mitem sententiam, ac patris pietate dignam pronuntiavit. Bello postea Germanico anno Urbis 754. exorto, ab Augusto in Germaniam legatus missus fuit. Scribit Velleius libro 2. Tiberium anno Urbis 757. cum Germaniam cum legionibus ingressus, omnem partem asperrimi belli sibi vindicaret; *in iis quæ minoris erant discriminis, Sentium Saturninum, qui cum legatus patris ejus in Germania fuerat, præfecisse: virum multiplicem virtutibus, navum, agilem, providum, militariumque officiorum patientem ac peritum pariter, sed eundem ubi negotia fecissent locum otio, liberaliter lauteque eo abutentem; ita tamen ut eum splendidum ac hilarem potius, quam luxuriosum aut desidem diceres; de cujus viri claro celebrique consulatu prædiximus.* Cum Tiberius Cæsar anno Urbis 759. bellum Germanicum profligaturus, adversus Maroboduum Marcomannorum regem legionum robur duceret, *Sentio Saturnino mandatum, ut per Cattos, excisis continentibus Hercyniæ sylvis*, Marobodui regnum invaderet; ex Velleio libro 2. Dio etiam libro 55. de eodem anno Urbis 752. scribit: *Honores triumphales C. Sentius Germaniæ præfectus* obtinuit, *quod horum* nempe Tiberii ac Sentii Saturnini, *metu bis Germani pacem petiissent*. Hæc tantum de hoc Syriæ præside Saturnino in vetustis monumentis inveni. Cum præses in Syriam venit dicitur a Iosepho libro 16. capite 17. *Vir consularis, multisque defunctus honoribus*.

Pleraque quæ de hoc Saturnino Cardinalis Baronius scribit in Apparatu, hic in examen vocanda sunt. Nam num. 88. ait Saturninum, Pedanium, ac Volumnium una simul Syriam administrasse; a Iosepho vero Saturninum ac Pedanium *præsides Syriæ appellatos*. Salianus etiam tom. 6. in titulo anno M. 4048. ait: *Præside Syriæ Saturnino & Volumnio*. Et cum num. 6. dixisset Herodem dedisse literas Volumnio & Olympio ad Archelaum re-

gem Cappadociæ perferendas, ait: *Hic Volumnius alius videtur a præside Syriæ; neque enim ei mandata daret ut subdito. Alibi Volumnium magistrum militiæ appellat.* Hæc quidem de duobus Volumniis recte Saliano adnotata; at quod alterum Volumnium Syriæ præsidem facit, minus eundem in Romana historia peritum declarat. Ex quibusdam Iosephi dictis viri docti in eam opinionem descenderunt, ut Saturnino Syriæ præsidi alterum collegam ea in præfectura assignarent. Etenim lib 16. cap. 13. Saturninum ac Volumnium vocat τῶν Συρίας ἐπιστατοῦντας; & cap. 16. τῆς Συρίας ἡγεμόνας: *Syriæ præsides*, utrobique vertit interpres. At prorsus falsò; nam plane absurdum est Volumnium præsidem æquata potestate ac imperio Syriam rexisse, cum eandem Sentius Saturninus administraret. Fateor bello instante binos quandoque proconsules eidem provinciæ impositos; etenim Q. Metellus Pius, ac Cn. Pompeius cum imperio proconsulari bello Sertoriano Hispaniam obtinuere. Cicero in decima Philippica hoc Senatus consultum præformat: *Senatui placere Q. Hortensium proconsulem cum Q. Cæpione proconsule, & legatis suis provinciam Macedoniam obtinere, quoad eis S. C. successum sit.* Et ut de Syria exemplum proferam, Tacitus lib. 15. Annal ad A. V. 716. ait: *Syriæque executio Cincio, copiæ militares Corbuloni permissæ.* Ita in Syria civilis iurisdictio penes Cincium præsidem erat, militare imperium Corbulone ibidem obtinente. Verum provinciis pacatis nusquam Duumviri æquato imperio una simul impositi fuere. Nulla vero bella Syriæ pacem turbabant, Saturnino eandem regente. Itaque unus Sentius Saturninus id temporis erat legatus proprætor Syriæ; Volumnius vero erat tantum procurator eiusdem provinciæ; ac diserte eidem Iosepho lib. 1. Belli cap. 17. dicitur Οὐολούμνιος ὁ ἐπίτροπος, *Volumnius procurator*. Apud Iosephum voces ἡγεμόνες, ἡγεμών, ἐπιστατοῦντες quandoque significant promiscue illos, qui magistratum in provincia gerunt, eorum munere nequaquam speciali vocabulo designato, cum tamen in eiusdem libris frequenter solos præsides, seu legatos proprætores exprimant. In laudatis locis iuxta priorem significationem eam vocem usurpavit. Ceterum nusquam legatum Syriæ ἐπίτροπον nuncupavit; hoc enim vocabulo procurator, non vero præses designatur. Quare cessat, eodem auctore, omnis hæc de re dubitatio, cum Volumnium procuratorem postea diserte nuncupaverit. Dio lib. 53. ait: *Imperator etiam* ἐπιτρόπους procuratores (*sic enim ii vocantur, qui*

pu-

publicos reditus colligant, certasque impensas faciant (in omnes provincias suas ac Populi R. ex equitibus alios, alios ex libertis mittit. Augustus solos equites procuratores destinavit, sub Claudio libertis id etiam munus communicatum. Hinc perperam Saliano Volumnius purus eques Romanus, nondum Senator, nedum consularis, sub Augusto praeses, hoc est legatus Syriae Saturnini collega fingitur; cum uti ex Suetonio dixi, Tiberius in reprehensionem venerit, quod vires non consulares, quamvis Senatores Syriae praefecisset. Iam de Pedanio Syriae praeside, quem Baronius alterum eiusdem provinciae legatum, collegam Saturnino addit, cum Volumnium *procuratorem* Syriae optime ex Iosepho dixisset, Hebraeus historicus lib. 1. Belli cap. 17. referens iudicium Beryti habitum in causa Alexandri & Aristobuli filiorum Herodis ait: *Praesederunt autem rectores, quibus a Caesare scriptum fuerat, Saturninus, & Pedanius legati, & cum his Volumnius procurator.* Ex his duos simul praesides Syriae Saturninum ac Pedanium Baronius deduxit. Haec narratio apud Iosephum confusa est. Nam postea addit: primum Saturninum sententiam pronuntiasse mitem illam quidem ac patre dignam; nempe regis filios non videri sibi capite damnandos. *Idem*, inquit, *etiam duobus legatis visum est, eosque nonnulli alii secuti sunt. Tristem vero sententiam Volumnius dixit*, &c. At in lib. 16. Antiq. cap. 17. eandem rem narrans, ait: *Et primus Saturninus vir consularis* &c. *sententiam protulit, post illum ipsius tres filii, qui legati patris erant; eandem sententiam tulerunt. Contra Volumnius capite plectendos pronuntiat.* Nullum Pedanium legatum nominat, sed tres Saturnini filios eiusdem legatos. At in libro primo Belli & Pedanium nominat, ac duos tantum legatos. Ille vere libros de Antiquitatibus Iudaicis scripsit post libros de Bello Iudaico, quos appellat in fine lib. 20. testatus se iisdem finem imposuisse anno XIII. imperii Domitiani; libros vero de Bello ipsum Vespasianum, ac Titum legisse idem affirmat libro 1. contra Appionem. Hanc difficultatem declinarem, si diceretur Pedanius legatus propraetor Galatiae, vel forte Ciliciae inter iudices ab Augusto specialiter deputatus; at narratio Iosephi hoc non videtur admittere; etenim lib. 1. Belli laudato ait, Augustum Herodi rescripsisse melius ipsum facturum, si convocato prius propinquorum, [illegible], *& provinciae magistratuum* concilio, de communi sententia, quid de filiis sibi statuen-

tuendum esset, accurate dispiceret. Interpres vertit: *rectorum provinciæ*; at perperam; nam *rector* de præside tantum dicebatur: ita Tacito sub initium lib. 2. Annal. nominatur *rector Syriæ Creticus Silanus*. Iosephus voce ἡγεμόνων, Romanos imperium supremum & subordinatum in Syria gerentes designavit, quam quidem vocem uno nomine latine exprimere non possumus; cum proprætor, & legati ejusdem, atque etiam procurator provinciæ eadem designentur, qui cum essent Romani in Syria magistratus, ideo ea circumlocutione vox illa latine a Iosepho usurpata, Latio donanda est. Pedanius etiam non legatus provinciæ (is enim unus erat Sentius Saturninus) sed legionis dici potest. Cum quatuor fuerint in Syria legiones ex Tacito lib. 4. Annal. imperante Tiberio, anno nono principatus ejusdem, ac totidem etiam sub exitum Neroniani imperii recenseat lib. 2. Hist. scribens de Muciano Syriæ præside: *Legiones quatuor obtinebat in pace*; ita tres Saturnini filii, ac Pedanius quatuor legionum Syriæ legati dicantur. Hæc tamen incerta sunt, & fortassis etiam falsa. Imperante Augusto, tres tantum legiones in Syria fuisse non obscure colligitur ex Iosepho, qui lib. 1. cap. 12. ait: *Varus cognito ex Sabini literis periculo tertiæ legionis, assumptis duabus reliquis (nam tres in universum erant in Syria) & quatuor turmis equitum* &c. Igitur sub Quinctilio Varo Saturnini in Syria successore, tres tantum legiones Syriæ præsidio impositæ erant ab Augusto. Quartam addidit Tiberius, cum bellum ab Artabano rege Parthorum ob tumultus Armeniæ instare suspicaretur. Rursus nec singulis legionibus singuli legati præerant; nam ex Strabone lib. 3 pag 115. legato prætori Hispaniæ Tarraconensis tres aderant legati, quorum unus cum duabus legionibus Lusitaniam tenebat; alter cum unica legione montana ad Pyrenen usque custodiebat; tertius sine ulla legione mediterraneos populos pacatos, ac magna ex parte togam indutos Italicam regebat. Velleius lib. 2. scribit L. Asprenatem *legatum sub avunculo suo Varo* in Germania opera *duarum legionum quibus præerat*, exercitum immunem in Quinctilii Vari calamitate servasse. Num filii Saturnini fuerint ab ipsomet patre suos in legatos adsciti, Pedanius vero Augusti decreto cum unica vel duabus legionibus Phœniciæ vel Cœlesyriæ impositus? Hæc, inquam, incerta sunt; illud autem constat Saturninum ac Pedanium æquato imperio non fuisse Syriæ præsides, provinciæ præsertim id temporis pacatæ. Ex laudata

tamen

tamen Iosephi historia Salianus rursus refellitur, qui Volumnium Syriæ præsidem ac Saturnini collegam putat; etenim in memorato apud Berytum concilio, post Saturninum, eiusdem legati priori loco sententiam dixere, post quos Volumnius iudicasse dicitur, ut plane appareat, inferiorem fuisse ipsis legatis proprætoris, ne dum æquatum cum ipso præside imperium obtinuisse.

Tertullianus lib. 4. contra Marcionem cap. 19. probans Christum hominem natum in carne mortali, ait: *Sed & census constat actos sub Augusto tunc in Iudæa per Sentium Saturninum, apud quos genus eius inquirere potuissent.* Marcion solum S. Lucæ Evangelium admittebat; quod tamen pro arbitrio corrumpebat, duobus prioribus præsertim capitulis resecatis, in quibus Christi Domini nativitas describitur; ut testatur S. Epiphanius cap. 42. de Hæresibus, ac Tertullianus laudatus, qui provocat ad descriptionem sub natalem Christi Domini iussu Augusti factam, in qua Christi genus ac parentes aperte designati legebantur. In eodem etiam lib. cap. 7. tradit Christum iuxta Marcionem repentinum ac prorsus ignotum apparuisse: *Cuius nemo adhuc certus de tribu, de populo, de domo, de censu denique Augusti, quem testem fidelissimum Dominicæ nativitatis Romana archivia custodiunt.* Hunc autem censum in Iudeæ peractum scribit a Sentio Saturnino. Hoc Tertulliani testimonio mirifice confirmatur sententia de Natali Christi A. V. 749. nam hoc anno Sentius Saturninus Syriam regebat. At his videtur obstare S. Lucas cap. 2. ubi ait: *Exiit edictum a Cæsare Augusto, ut describeretur universus orbis. Hæc descriptio prima facta est a præside Syriæ Cyrino; & ibant omnes ut profiterentur singuli in suam civitatem.* Addit autem Christum natum, dum B. Virgo ac Ioseph in Iudeam pergebant, ut profiterentur. Ex quibus infertur nascente Domino, Saturninum non fuisse præsidem Syriæ, sed P. Sulpicium Quirinum. Baronius num. 81. Apparatus testatur, se obstupuisse ad *Novatorum vesaniam* affirmantium verba illa: *Hæc descriptio facta est a præside Syriæ Cyrino*, non esse a D. Luca conscripta, sed ex margine in textum irrepsisse. Hanc tamen vesaniæ notam subire non credidit doctissimus Henricus Valesius, dum in notis ad cap. 5. lib. 1. Hist. Eusebii Cæsariensis ait: *At mihi quidem videtur error in textu Lucæ irrepsisse in Quirinii nomine, & pro Quirinio restituendum esse nomen Sentii Saturnini.* Ex laudatis Tertulliani

ver-

verbis colligit *Tertullianus tempore quosdam in Evangelio Dicti pro Quirino Saturninum legisse*. Hæc tamen opinio falsitatis arguitur ex Iustino Martyre, qui in apologia ad Antoninum Pium ait Christum natum esse in Bethlehem vico Iudææ, *quemadmodum & ex descriptionibus census acti, quæ sub Quirinio primo vestro in Iudæa procuratore sunt confectæ, intelligere potestis*. Iustinus vero est Tertulliano antiquior. Cardinalis Baronius pleraque acute excogitavit, ut allati ex Tertulliano testimonii vim declinaret. Existimat Sentium Saturninum a Tertulliano nominatum non fuisse Præsidem Syriæ, sed alium qui A.V. 757. cum Ælio Cato consulatum gessit, ac in cenotaphio C. Caii nominatur, quo consule post lustrum a nato Christo *more Romano census agebatur*. Etenim, inquit Baronius, cum Tertullianus non satis exploratum haberet an Christus natus fuerit absoluta descriptione alterius lustri proxime elapsi, an vero cum eadem adhuc perageretur, recurrit ad subsequens lustrum, in quo illi constabat, tum Christum, tum ejusdem parentes descriptos fuisse. Hæc ille. Verum hæc responsio ex falsa opinione derivat, in qua ibidem Baronium fuisse video; nempe singulis lustris in Iudæa censum peractum. Nam Iudæa erat sub dominio Herodis regis, ac nondum in formam Romanæ provinciæ redacta; census autem in solis Romanis provinciis peragebatur, non autem in regnis amicis ac sociis Populi R. Tacitus lib. 6. Annal. ad A. V. 789 ait: *Per idem tempus Clitarum natio Cappadocia, Archelao subiecta, quia nostrum in modum deferre census, pati tributa adigebatur, in juga Tauri montis abscessit*. Clitæ extincto Romæ Archelao A. V. 770. ac Cappadocia in provinciæ formam redacta, censum deferre jussi, rebellarant. Hinc patet sub Archelao, quem Antonius ac postea Augustus regem Cappadociæ imposuere, eam gentem census non detulisse. At idem Antonius ex S. C. Herodem Iudææ regem elegerat, quem uti & Archelaum Cappadocem, Augustus regnum habere permisit. Recte Tacitus dixit *nostrum in modum deferre census*, quod nempe Romani imperii, non autem regnorum ea esset consuetudo. Profecto vir doctissimus duo hæc, quæ diversa sunt, *deferre censum*, ac *tributum solvere*, pro eodem minus recte accepit. Postquam Iulius Cæsar Gallias subegit; inquit Dio lib. 54. *singulis mensibus tributum erat Gallis pendendum*; ac censum diu postea deferre coacti sunt ab Augusto. Extat hac de re insigne testimonium Claudii Imperatoris in oratione de Civitate Ro-

mana

mana Gallis danda, cuius aere quondam incisae, extat fragmentum Gruteri pagina 502. Hinc ibi Imperator de Gallis, ait: *Illi patri meo Druso Germaniam subigenti, tutam quiete sua securamque a tergo pacem praestiterunt, & quidem cum ad census NOVO TUM OPERE ET INADSUETO GALLIIS, ad bellum avocatus esset; quod opus quam arduum sit nobis nunc cum maxime, quamvis nihil ultra quam ut publice nota sint facultates nostrae, exquiratur, nimis magno experimento cognoscimus*. Drusus A. V. 742. in Germanos primum movit, qui Romanorum fines irrumperant, *quia videbant Gallos iugum servitutis gravatim ferre*; ex Dione lib. 54. Tunc enim primum Galli *novo tum opere & inadsueto* censum profiteri ab Augusto iussi fuerant, quamvis supra annum quadragesimum in provinciae formam redacti fuissent. Tantum abest, ut regna suis quaeque regibus subiecta, socia licet & amica Populi Romani, censum per singula lustra deferre cogerentur. Sed neque illud verum est, quod scribit de censu per Syriam singulis quinquenniis acto. Nam Augustus tribus ac quadraginta annis, quibus post mortem Antonii, unus rei Romanae arbitrium habuit, *censum populi ter egit*; ex Svetonio cap. 27. ac semel tantum in Italia A. Urbis 757 censum habuisse dicitur a Dione libro 55. *pauperioribus ac iis qui extra Italiam viverent, omissis, ne quid turbarum darent*. At Baronius extra Italiam singulis quibusque lustris census actum opinatur, haud veritus, *ne quid turbarum darent*. Ex verbis Claudii Imperatoris palam fit raro per provincias census habitos, quod *opus arduum nimis magno experimento* cognosceretur. Vix enim sine periculosis tumultibus in Romanis provinciis vel semel factum constabat. Hinc cum Iudaea anno Urbis 759. deportato in exilium Archelao, Romanis provinciis addita fuisset, ac Quirinius Syriae praeses censum in eadem perageret, Iudas Gaulanites, teste Iosepho libro 18. cap. 1. sollicitabat ad defectionem populos, censum nihil aliud quam manifestam servitutis professionem dictitans. Igitur erat *novum tum opus & inadsuetum* Iudaeis, neque unquam ea in gente factitatum. Idem narratur in Actis Apostolorum capite V. 37. *Post hunc extitit Iudas Galilaeus in diebus professionis, & avertit populum post se, & ipse periit, & omnes quotquot consenserunt ei, dispersi sunt*. At verba illa *in diebus professionis* aperte indicant tum primitus Iudaeos coactos ab Augusto per Quirinium praesidem censum profiteri; est enim no-

ta certi ac determinati temporis, quo Iudas Galilæus eos tumultus dedit; nullum autem certum tempus designaretur, si singulis quinquenniis; uti ille arbitratur, census in Iudæa agi consuevisset. Baronius num. 87. ait: *Nec licet ea provincia a Romanis Herodi ac ceteris regibus concessa esset, desiit tamen aliquando tributum solvere*; nam *ex Evangelio*, inquit, *compertum est eosdem Iudæos tempore Herodis regis Romano imperatori censum persolvisse*. Matth. 22. Iudæi Christum interrogant: *Quid tibi videtur, licet censum dare Cæsari, an non?* Et Lucæ 20. *Licet nobis tributum dare Cæsari, an non?* Errat vir alias eruditissimus; nam id temporis Iudæa non erat regnum, sed Romana provincia per magistratus Romanos administrata, ac eandem tunc Pontius Pilatus procurabat. Herodes vero Antipa non erat Iudæorum rex, sed tantum tetrarcha Galilææ, Lucæ III. & XXIII. Itaque Iudæa erat provincia tributaria ac Syriæ dudum addita. At cum Iudæa Herodem regem habebat, eiusque postea filium Archelaum ethnarcham, nunquam censum apud Romanos magistratus per singula quinquennia detulit; immo nec tributum ullum persolvit; quam vis Appianus in præfatione, solos reges maioris Armeniæ immunes fuisse scribat. At sub Augusto nusquam huiusce tributi, quod regna socia & amica P. R. solverent, mentio in antiquorum monumentis mihi occurrit.

§. XI.

P. *Quinctilius Varus anno V. 750. Syriæ rector imponitur. C. CAESAR a Baronio inter ordinarios Syriæ præsides numeratus. Hæc sententia non approbatur. Item nec opinio eiusdem de annis præfecturæ Quinctilii. Salianus literas Augusti ad eundem de Iudæa Romanis provinciis adiicienda, comminiscitur.*

EX Iosephi historia constat Sentio Saturnino successisse P. Quinctilium Varum; ac diserte libro 17. capite 7. ait: *Quinctilius Varus successor Saturnino missus*. Velleius libro 2. ait: *Varus Quinctilius illustri magis, quam nobili ortus familia, cum ingenio mitis, moribus quietus, ut corpore & animo immobilior, otio magis castrorum, quam bellicæ assuetus militiæ, pecuniæ vero quam non contemptor, Syria, cui præfuit, declaravit; quam pauper divitem ingressus, dives pauperem reliquit*. Tacitus libro

bro 5. Hist. scribit, mortuo Herode, quendam Simonem regium nomen invasisse. *Is a Quinctilio Varo obtinente Syriam, punitur*. Baronius in Apparatu num. 86. scribit: *anno Urbis 748. præficitur Syriæ totique Orienti C. Cæsar Augusti filius adoptivus: quo defuncto, nullus alius subrogatus reperitur, nisi qui ab Evangelista recensetur, idem qui supra Quirinus, idemque dictus Cyrinus*. Et post sex versus, de Quirinio ait: *Hic autem habuit successorem Quintilium Varum, quem eodem auctore* (in margine Dio citatur lib. 56.) *constat mansisse in eo magistratu usque ad consulatum Sulpicii Camerini & Poppæi Sabini*, Christi Redemptoris XI. *Cui non Quirinus, ut Iosephus habet, sed M. Ambivius est subrogatus*. Ita Baronius Caium Cæsarem inter præsides Syriæ numerat, cui in provincia defuncto successerit P. Quirinius. Verum Caius non uni Syriæ præpositus fuit, sed toti Orienti cum imperio proconsulari extraordinario; cum tamen id temporis Syria ac reliquæ provinciæ a suis præsidibus ordinariis regerentur; ut ostendi cap. 10. Nemo recte Cæsarem Germanicum inter ordinarios Syriæ præsides numeraret, quod ius ac imperium in Syria habuit; nam Cn. Piso id temporis Syriam obtinebat, cuius cum Germanico dissensiones Tacitus lib. 2. Annal. describit. Et quidem dum celeberrimus Annalium conditor a Iosephi historia recessit, in plures anachronismos lapsus est; quod alii dudum adnotatum. Quod enim Caium Cæsarem Sentio Saturnino successorem in Syriam mittit anno V. 748. ex superius mihi narratis refellitur. Nam Caius anno V. 749. Romæ ab Augusto consule XII. virilem togam accepit; teste Svetonio cap. 26. in Augusto. Idem cum Herodes, ubi etiam degebat anno V. 752. uti ex Ovidio monstravimus. Quinctilius Varus Syriam provinciam acceperat, paucis mensibus ante obitum Herodis anno Urbis 750. διάδοχος μὲν Σατορνίνῳ τῆς ἐν Συρίᾳ ἀρχῆς ἀπεσταλμένος; ut ait Iosephus libro 17. capit. 7. *Successor in regimine Syriæ Saturnino emissus*. Quos vero in anachronismos atque antilogias vir maximus, Iosepho duce neglecto, ceciderit, paucis ostendo. Scribit natum Christum anno V. 751. die 25. Decembris C. Cornelio Lentulo & M. Valerio Messalino Coss. quo tempore Quirinius Syriæ præses censum in Iudæa agebat. Quod vero D. Lucas in Evangelio scribit: *Hæc descriptio prima facta est a præside Syriæ Cyrino*; ita num. 83. vocem illam *prima* exponit: *Non sic est accipiendum, ut tunc primum Iudæi fuerint descripti atque censi; sed primam dixerit*

respecta secundæ sub eodem præside factæ, more Romano, quolibet lustro censendo populum. Nec quis subinde existimet impossibile, ut tam diuturno tempore Quirinus fuerit in provincia. Nam & Quintilium Varum longe maiori annorum numero eamdem administrasse Iosephus testatur. Itaque Quirinius censum prima descriptione agebat A. V. 751. & inito etiam sequenti 752. Altera descriptio post lustrum eidem peracta est A. V. 757. Ælio Cato ac Sentio Saturnino Coss. uti fusius tradit idem Baronius numer. 91. Concedamus ultro hoc ipso A. V. C. 757. P. Quinctilium Varum Quirinii successorem in Syriam venisse. At num. 86. ut proxime recitavi, dixerat: *Quintilium Varum eodem auctore constat mansisse in eo magistratu usque ad consulatum Sulpicii Camerini & Poppei Sabini*, V. C. 762. Hoc Dio non adstruit, sed scribit iisdem Coss. Quinctilium Varum legatum proprætorem Germaniæ cum tribus legionibus ab Arminio cæsum. Admittamus eo ipso anno ex Syria in Germaniam ab Augusto missum. Vix per quinquennium Varus ab A. 757. ad A. 762. quo in Germania periit, Syriam administravit. Igitur qui fieri potest, ut Varus *longe maiorum annorum numero Syriam* rexerit, quam Quirinius, qui bis lustralem, ut ille ait, censum in Syria egit? Idem num. 88. appellat Iosephum scribentem Varum Syriæ præsidem *usque ad finem Archelai in eo munere perdurasse*. Nusquam hoc Iosephus dixit; immo lib. 17. cap. 15. novennium regni Archelai paucis versibus absolvit, nec ulla ibidem Vari mentio fit. Illud ex eodem constat, primum annum ethnarchiæ Archelai concurrere cum exitu anni primi administrationis Vari in Syria, ac post novennium misso in exilium Archelao, Quirinium in Syriam venisse. Quare alius inter utrunque præses Syriæ ponendus est, quem Iosephus non nominavit, ac nobis nusquam ab aliis scriptoribus indicatur. Verum cum Cajus Cæsar A. V. 753. in Orientem veniens, anno insequenti & altero, ante expeditionem in Armeniam exercitus in Syria rexit, Quinctilius Varus eandem provinciam præses ordinarius obtinebat. Interim metachronismus Baronii corrigendus est, qui cum Varum e Syria evocatum scribat A. V. 762. Sulpicio Camerino & Poppæo Sabino Coss. quod repetit etiam in Annal. ad A. Christi XI. eiusdem interitum protrahit in consulatum Cornelii Dolabellæ ac Iunii Silani V. C. 763. scribens ad calcem ejus anni: *Iisdem consulibus contigit memorabilis illa Variana clades in Germania* &c. quæ

sane

sane clades a Dione, Velleio, ac Tacito recitatur ad A.V.762. Salianus tom. 6. ad A. Mundi 4052. V.C. 752. Augusto XIII. consule P. Quinctilium Varum Syriæ præsidem in titulo scribit, cui magistratum continuat in annum Mundi 4061. V. C. 761. Furio Camillo & Sex. Nonio Coss. ubi num 5. ait Augustum *ad Syriæ præsidem Quinctilium Varum literas & mandata dedisse, ut Iudæam ditionem Archelai provinciæ Syriæ contribueret*; idque Cæsarem scripsisse testatur, *antequam Archelaus Romam proficisceretur*. In primis interrogatum hominem velim, cur in novennium Syriacam Varo administrationem proroget? In titulo anni M.4046. scribit: *Præside Syriæ N. N.* deinde in titulo A. M. 4047. ait: *Præside Syriæ Titio*. Debuit scribere *Titio*, ut probatum est. Tandem A. M. 4048. *Præside Syriæ Saturnino & Volumnio*. Cur tam avarus erga *Titium*, vix unum annum regiminis eidem in Syria concedit, neque vult intercalare, at dein tam prodigus erga Quinctilium Varum, ut per novennium imperium eidem in Syria proroget? Id tamen pro arbitrio historicus sine teste in literas miserit; cur Augustum turpissimæ notæ subiicit, qui auditis tantum Archelai accusatoribus, mandatum statim Varo dederit, ut Iudæa Archelao erepta, Romanis provinciis adiiceretur? Augustus Antiochum regem Commagenum homicidii accusatum, *ad se accivit*, ac in Senatu causa cognita, damnatum neci tradidit; ex Dione in fine lib. 52. Idem Imperator Archelaum regem Cappadociæ a subditis accusatum, ad causam dicendam compulit, quem a Tiberio defensum, in iudicio absolvit; ex eodem lib. 57. Scribit de Augusto Suetonius cap. 33. *Dixit autem ius non diligentia modo summa, sed & lenitate*. Ceterum a Saliano auditis tantum accusatoribus, nondum Archelai defensione intellecta, de deiiciendo ex Iudæa Archelao literas præcipiti sententia, ad Quinctilium Varum dedisse dicitur. Hic homo adeo Iosepho infensus est, ut cum prænarrata Iosepho exscribenda suscipit, ab eiusdem historiæ veritate discedat, suasque sæpe lectoribus fabulas venditet. Quanto felicius nomini suo consuluisset, si cum Iosepho dixisset Archelaum a subditis apud Augustum accusatum, statim per suummet procuratorem iussu Cæsaris Romam evocatum; quo ubi venit, *Cæsar auditis eius accusatoribus, & IPSIUS DEFENSIONE, misit eum Viennam in exilium* &c. Quis illi literas ad P. Quinctilium, qui certe ad eum usque annum in Syria non substitit, revelavit? Quis illarum eidem sensum seu

mandata protulit? Quis universam illam bellissimam historiam recitavit? Hæc ipse perinde ac somnia reputo. Interim notandum est P. Quinctilium Syriæ præsidem eadem morte extinctum, qua eiusdem pater Sex. Quinctilius Varus ante annum quinquagesimum V. C. 712. post pugnam Philippensem interierat. Nam pater dimissus a Cæsare apud Corfinium, ubi quæstor cum aliis Senatoribus captus fuerat; ex Cæsare lib. 1. Bel. Civ. cap. 23. in Africa contra Curionem pugnavit; ex lib. 2. cap 28. Brutum postea secutus, victus in campis Philippicis, ne victorum quidem tentata misericordia, *liberti, quem id facere coegerat, manu, cum se insignibus honorum velasset, iugulatus est*. P. Quinctilius, qui *Sexti F. Varus* dicitur in inscriptione, quam in hac dissertatione capite 2. produxi, profligatis ab Arminio tribus legionibus, quibus proprætor legatus præerat, *paterni avitique exempli successor, se ipse transfixit*: de utroque verba sunt Velleii libro 2. At ob amissas legiones, tanto dolore correptum Augustum ferunt, teste Svetonio capite 23. *ut caput interdum foribus illideret, vociferans: Quinctili Vare, redde legiones*. Addit Velleius: *Caput eius abscissum, latumque ad Maroboduum, & ab eo missum ad Cæsarem, gentilitii tandem tumuli sepultura honoratum est*. Hoc ille crudele fatum vitasset, si Salianus supra novennium unum tantum annum Syriacæ eiusdem administrationi adiecisset.

§. XII.

§. XII.

P. Sulpicius Quirinius quando in Syriam legatus Augusti venerit. Eiusdem genus ac magistratus. Insignis Montacutii hallucinatio. Iosephi historia adversus V. C. defenditur. Num Quirinius pluries in Syria cum imperio fuerit? Idem consularis Homonadensium castella sua expugnat. Ubinam regio Homonadensium sita. Non erant finitimi Ciliciæ a Romano magistratu administratæ, sed Ciliciæ asperæ, quæ Archelao Cappadoci parebat, ac provinciæ proprætoris Galatiæ. Usserius Quirinium Ciliciæ proconsulem perperam existimavit. Strabonis locus e MS. Mediceo restituitur, ac Casauboni interpretatio reiicitur. Quando Quirinius Tiberium apud Rhodum adierit. Sulianus C. CAESAREM dicti in Syria census auctorem fingit. Cur descriptio a Quirinio in Iudæa facta, ab Evangelista prima *dicatur? Quo anno Tiberius æquum cum Augusto imperium in provinciis obtinuerit. Usserii sententia reiicitur. Taciti locus recte Lipsio emendatus. Veterum Patrum de anno mortis Christi Domini sententia. Docti recentiores quatuor paschata Servatori post baptismum celebrata minus consequenter putant.*

MOntacutius aliique Quinctilio Varo P. Sulpicium Quirinium successorem in Syria præsidem substituunt; ac ille quidem sine teste scribit de Varo num. 31. venisse in Syriam *paulo ante obitum Herodis. Fuit autem præses per novem fere annos.* Antequam hanc opinionem, aliasque refello, ex Iosepho omnium optimo (Canonicos excipio) rerum Iudaicarum scriptore, Quirinii in Syriam adventus exponendus est. Is ergo in fine lib. 17. scribit Archelao Romæ damnato, atque Viennam Galliæ urbem in exilium deportato: *Mittitur a Cæsare Quirinius vir consularis, qui censum agat in Syria.* Idem tradit initio libri 18. Huius Quirinii genus ac gesta paucis recitat Tacitus lib. 3. Annal. *Nihil*, inquit, *ad veterem & patriciam Sulpiciorum familiam Quirinius pertinuit, ortus apud municipium Lanuvium; sed impiger militiæ, & acribus ministeriis consulatum sub Divo Augusto, mox expugnatis per Ciliciam Homonadensium castellis, insignia triumphi adeptus, datusque rector Caio Cæsari Armeniam obtinenti, Tiberium quoque Rhodi agentem coluerat.* Eiusdem *Quirinii* consula-

sula-

Solaris prædivitis meminit in Tiberio Suetonius cap. 49. Quirinius ubi in Syriam advenit, in Iudæam decreto Cæsaris Augusti Syriæ additam, statim se contulit, Archelai ethnarchæ facultates in publicum fiscum relaturus, simulque in Iudæa censum acturus. Scribit Iosephus lib. 18. cap. 1. *Tametsi primum ægre ferrent mentionem descriptionis, non sunt tamen reluctati pertinaciter, parendo auctoritati Pontificis Ioazari.* Hinc patet nunquam antea censum in Iudæa peractum; quod pluribus superius ostendi. Idem historicus annum census primitus peracti ita designat cap. 3. τριακοστῷ καὶ ἑβδόμῳ ἔτει μετὰ τὴν Ἀντωνίου ἐν Ἀκτίῳ ἧτταν ὑπὸ Καίσαρος, *tricesimo ac septimo anno post cladem Antonio apud Actium a Cæsare illatam.* Antonius victus fuit apud Actium die 2. Septembris A. V. 723. Hinc annus XXXVII. desinit die 2. Septembris A.V. 760. Dio etiam lib. 55. ad annum V. 759. ait: *Herodes Palæstinus* (Archelaum debuit dicere) *a fratribus accusatus, trans alpes est relegatus, ac pars eius ditionis in publicum redacta.* Annus XXXVII. a victoria Actiaca inchoabatur A. V. 759. Ita Dio, quod tempus attinet, Iosepho similiter loquitur. Baronius ad annum Christi 16. ait: *Dio res Iudæorum a Iosepho historico mutuatus creditur.* Id tamen falsum esse patet, tum quod Dio in nomine errat, tum quia scribit illum a fratribus accusatum; at Iosephus ne quidem verbum de fratribus faciens, narrat illum tam a primatibus Iudæorum, quam Samaritarum delatum apud Cæsarem; tum denique quia Dio ait partem ditionis eiusdem in publicum redactam; at Iosephus universam eius ditionem Syriæ contributam testatur. In unico tantum versu tanta Dionis a Iosepho discrepantia palam demonstrat eam historiam neutiquam e Iosephi libris exceptam. Itaque annus Urbis 760. primus fuit Syriacæ administrationis Quirinii. Hinc cum Quinctilius Varus anno Urbis 750. in Syriam venerit, unus saltem medius inter utrunque ignotus adhuc nobis præses Syriam tenuit; neque enim pleno decennio sub Augusto præsides in nobilissima provincia cum imperio detinebantur, juxta illud eidem a Mæcenate suggestum apud Dionem libro 52. *neque minus triennio in provinciis, neque plus quinquennio magistratum obirent.* Fere indignor Iosepho, quod libro 17. capite 15. decem tantum omnino versibus novennium ethnarchiæ Archelai absolverit, ac toto eodem capite diffuse narret duo somnia Archelai, eiusque uxoris Glaphyræ; siquidem si pauca quædam de eiusdem gestis ibidem inseruisset, non modo Sy-

riæ

riæ præsides, verum pleraque alia scitu digna ad posteros transmisisset.

Montacutius recte ait Quinctilium Varum *paulo ante obitum Herodis* in Syriam venisse, num. 31. Appar. IV. & ex Iosepho aperte patet. Nam Antipater Herodis filius, cum Romam navigavit, Sentium Saturninum in Syria præsidem reliquerat; cum vero septimo postea mense in Palæstinam rediit, Quinctilium Varum *Saturnino successorem missum*, ut ait Iosephus, Hierosolymis invenit; statimque parricidii intentati reus in carcerem conjicitur, ac paulo post tum idem interficitur, tum Herodes quinto postea die a cæde Antipatri, & regnandi ac vivendi finem fecit. At si Herodes obiit, ut ait Montacutius, anno Urbis 756. a parilibus, paulo ante tempus paschale, ac Varus, ut idem ait, *fuit præses per novem fere annos*; idem Varus desinente autumno A. V. 755. in Syriam venit, ac proinde annus nonus eiusdem magistratus in Syria inchoatus fuit anno Urbis 763. quod etiam regimen continuavit ineunte anno sequenti, *ut per novem fere annos* in provincia substitisse dici possit; siquidem Antipater septem Romæ menses moratus novum postea Syriæ præsidem Varum offendit. Montacutius in proxima pagina num. 28. scribebat, Baronio iactanter insultans, Quinctilium Varum *ex communi omnium historiarum consensu* periisse in Germania in consulatu Camerini ac Sabini A. V. 762. *Periit ergo*, inquit irridens Baronium, *in Germania eo anno, quo Iudæam adhuc præses administrabat. Quod non potuit aliter fieri, nisi per dispositos equos de Syria in Germaniam advolasset*. Tu ipse, o bone, scribis Quinctilium Varum A. V. 762. in Germania extinctum, quem tamen A. V. 763. adhuc præsidem in Syria facis; quod ne quidem per dispositos equos fieri potest, sed tantum si ex Acheronte Quinctilii manes in vitam revoces, vel cæsi hominis larvam Syriæ præsidem imponas. Et quidem in margine scribis: *Prodigiosus error Baronii*; quo tamen longe prodigiosius tuum erratum est. Doctissimus Cardinalis scribit A. V. 762. ex Syria Varum revocatum, anno insequenti in Germania cum legionibus periisse. Eius metachronismum superius ostendi. At quid prodigiosi erroris continet, si dicamus ineunte vere A. V. 762. Varum e Syria revocatum, Romam venisse, ac statim iussu Augusti in Germaniam profectum, incumbente autumno amisso exercitu, extinctum fuisse? Scribit Velleius lib. 2. cap. 117. de eodem Varo: *Mediam ingressus Ger-*

maniam &c. *trahebat æstiva*, tanta quidem in speciem simulata provincialium pace, *ut se prætorem urbanum in foro ius dicere, non in mediis Germaniæ finibus exercitui præesse crederet*. Idem Velleius ait paulo superius cap. 115 *Illa æstas maximi belli consummavit effectus*; nam Daorisos & Desiates Dalmatiæ populos pæne inexpugnabiles Tiberius Cæsar evertit, tum laudatis ducibus qui eo bello Dalmatico strenuam operam navaverant, ait: *Cum intra quinque tanti operis dies, funestæ ex Germania epistolæ cæsi Vari, trucidatarumque legionum trium* &c. Itaque exacta æstate Varus in Germania interiit. Hæc plane ostendunt, perperam prodigiosi erroris Baronium incusari. Illud etiam hic mihi notandum est Montacutium in editis postea Originibus Ecclesiasticis mortem Herodis biennio anticipare. Nam part. 1. n. 169. scribit mortuum Herodem non anno U bis 756 quod dixerat in apparatu, sed anno V. 754. Caio Cæsare & L. Paullo Coss. Ita ubi semel a vera Iosephi narratione discessit, portenta loquitur; hanc illam chronologiam figit, refigit, variat, mutat, ut sane fabulas pro arbitrio vendere, non rectam temporum doctrinam ex vetustis scriptorum tabulis deductam, tradere videatur. Itaque Montacutius perperam Archelai relegationem, ac Quirinii in Syriam adventum protrahit in A. V. 764. Et sane incredibile videtur Iosephum ignorare potuisse annum, quo Quirinius censum in Iudæa peregit, cum Principes Hierosolymis esse desierint, Romanis magistratibus ad Iudæos regendos a Cæsare destinatis. Idem Iosephus testatur initio libri de Vita sua ipsius patrem natum esse anno postremo principatus Archelai, se vero anno primo Caii Caligulæ, nempe anno tricesimo post relegatum Archelaum ac Quirinii in Iudæam adventum, ut plane a pluribus ocularis testibus intelligere potuerit, quo anno propriis principibus amissis, a procuratoribus Cæsaris Iudæa primum cœperit administrari. Porro ex ipsis procuratoribus qui vivente Augusto, in Iudæam missi sunt, non obscure inferri potest eundem Montacutium errare, dum Quirinii adventum statuit ad A. V. 764. Nam in eodem Apparatu IV. num. 43 scribit cum Iosepho Coponium primum Iudææ procuratorem cum Quirinio in Syriam venisse: addit num. 44. *Quandiu Coponius in provincia fuit, non liquet; e Iosephi Antiq.* 18. 3. *probabile est non multos annos fuisse cum imperio*: Demus tantum imperium biennii, ut qui iuxta Montacutium in provinciam venit A. V. 764. Romam redierit A. V. 766. M. Am-

bivio

bivio successore accepto, cui postea subrogatus fuit ab Augusto, teste Iosepho, Annius Rufus, *quo procuratore in Iudæa moritur Augustus*; quæ iidem ille scriptor cum Iosepho affirmat. At Augustus decessit A. V. 767. quo anno M. Ambivius Iudæam obtinebat, non autem Annius Rufus. Hactenus contra Montacutium disputatum.

Iosephus, quod eiusdem historiam de Quirinio attinet, a nemine severius exceptus fuit, quam a Baronio non modo in Apparatu, verum etiam cum secundis curis priorem Annalium tomum doctior sui ipsius censor corrigeret. Etenim in appendice in calce tomi X. reposita, posterioribus editionibus ad annum Christi III. inserta accusat; *Iosephum adeo delirantem de tempore eiusdem præfecturæ Quirini, quem non ante annum a Christo nato XVI. ponit, exacto iam a regno Archelai, sub Tiberio Imperatore contra ipsam Evangelicam veritatem*. Sed immerito Iosephus vapulat, cui non possum non advocationem commodare, ne & ipse qui eundem ea in re secutus sum, *delirare* censear. Iosephus Quirinii præfecturam, ac censum ab eodem in Iudæa habitum contigisse scribit anno XXXVII. post Actiacam victoriam; quæ cum acciderit, uti prænotavi, anno Urbis 723. Quirinii præfectura ponitur anno Urbis 760. a quo anno Augustus per septennium imperavit. At Baronius mortem Herodis ad annum Christi VIII. statuit ab Urbe condita 759. M. Æmilio Lepido & L. Arruntio Coss. ab Actiaca victoria XXXVI. tum si novennium integrum ethnarchiæ Archelai addatur, habetur annus Urbis 768. quo ante annum Augusto demortuo, Tiberius rei Romanæ arbitrium tenebat. Non est hæc Iosephi de annis regni Herodis sententia; hic enim Herodem ait decessisse 34. anno a morte Antigoni, ab accepto regno a Romanis 37. nempe anno V. 751. uti cap 6. fusius ostendi. Itaque optime Iosephus scripsit, neque iuxta abs se deductos calculos errat. At si Baronii supputationem sequeretur, plane deliraret; cum finis principatus Archelai sub Tiberio ea ratione contigisset. Addit Baronius: *Sic quidem contra Iosephi deliria certo apparet sub Augusto imperatore, vivente Herode seniore, reperiri duplicem, immo triplicem Quirini in Syria præfecturam; primam post consulatum ipsius, quæ exemplo aliorum potuerit esse prolixior; secundam cum Caio ipsi inhærente rectore; tertiam post eius mortem, cum eam solus administraret* Hinc ait descriptionem, quæ Lucæ a *prima* dicitur *facta a præ-*

side Syriæ Cyrino, eidem peractam, cum Caio defuncto, solus Syriam administraret. In Apparatu num. 86. scribit Caium Cæsarem Syriæ totique Orienti præfectum; *quo*, inquit, *defuncto nullus alius subrogatus reperitur, nisi qui ab Evangelista recensitur, iste qui supra Quirinus, idemque dictus Cyrinus*. Salianus ad annum Mundi 4052. V. C. 752. ait descriptionem, cuius Lucas in Evangelio meminit, a Caio Cæsare in Syria cum imperio degente, publicatam, *ut maiores pecuniæ in bellum Parthicum cogerentur*; in scholiis vero ad eundem annum prænarrata avaritia M. Lollii, addit: *Istius ergo fortassis avaritia edictum Caio persuasum fuerit, quod tamen ille successori Cyrino agendum reliquit*. Et in titulo eiusdem anni scribit: *Præside Syria Quinctilio Varo & Cyrino*. Saliani errorem paucis refello. Cum census a Romanis in provinciis agebatur, nihil pecuniæ a descriptis exigebant, sed eo tantum fine censum faciebant, ut *nihil ultra, quam ut publicæ notæ essent facultates, exquireretur*; ex Claudio Imperatore in oratione pro civitate Gallis danda. M. Lollius uti ex Velleio ac Svetonio ostendi cap. 14. obiit anno V. 755. quo anno iuxta Salianum Christus erat trimus; igitur Quirinius Lollii successor non peregit descriptionem, quæ nascente Domino facta est; sed antequam Lollius e vita decederet. Iam ad arcem caussæ descendo. Ex cenotaphio Pisano Caii constat eundem obiisse Sex. Ælio Cato ac C. Sentio Saturnino Coss. A. V. 757. die 21. Februarii. Quare si Quirinius, quod ait Baronius, censum egit, cum solus post mortem Caii Cæsaris Syriæ præesset, Christi Domini Natalis pleno quinquennio posterior est eo anno, cui a Baronio alligatur, nempe Urbis conditæ 751. Si hanc insignem inscriptionem, adhuc latentem, inspicere potuisset, in eam opinionem neutiquam descendisset. Hinc etiamsi eidem concedatur Quirinium post Caii Cæsaris mortem Syriam rexisse, hoc nihil facit ad descriptionem, cuius mentionem facit Evangelista. Nec minus iuvat secunda præfectura Quirinii *cum Caio ipsi inhærente rectore*. Nam cum Caius in Syriam venit, non Quirinium, sed M. Lollium suæ iuventæ rectorem ab Augusto impositum habebat; ex Svetonio cap. 12. in Tiberio. Velleius oculatus testis lib. 2. de M. Lollio scribit: *quem veluti moderatorem iuventæ filii sui Augustus esse voluerat*. Miror virum eruditissimum hunc priorem Caii Cæsaris rectorem non adnotasse. Quirinius a Tacito lib. 3. dicitur *datus rector Caio Cæsari Armeniam obtinenti*.

Ca-

Caius anno tantum V. C. 756. Armeniam obtinuit; anno enim superiori 755. ex Seneca cap. 34. de Consolatione ad Polybium, adhuc erat in apparatu belli Parthici, eodemque anno, vere ineunte, pace ab illo cum Parthis facta, M. Lollius a rege Parthorum in colloquio cum Caio Cæsare habito, multorum criminum accusatus, ac Caii amicitia sibi interdicta, sponte an fato decessit. Hæc superius demonstrata sunt. Quare cum Quirinius A. V. 756. rector Caii iuventæ impositus fuerit, etiamsi tunc Syriæ dicatur præfuisse, neutiquam eo anno facere potuit descriptionem, cuius meminit S. Lucas in Evangelio. Immo Caius A. V. 752. qui a Baronio primus nati Christi adstruitur, nondum in Syriam ab bellum contra Parthos administrandum venerat; quod itidem oculatus testis Ovidius libro primo de Arte ipsi auctori exitiali affirmat.

Iam prima Quirinii in Syria præfectura, quam doctissimus Annalium Ecclesiasticorum conditor septemdecim annorum spatio priorem facit, quam a Iosepho ponatur, in examen vocanda est. In apparatu num. 85. scribit Quirinium lib. 3. Annal. Taciti, *post consulatum* quem gessit A. V. 742. collega M. Valerio Messalla, *mox debellasse per Ciliciam castella Homonadensium, ac sic insignia meruisse triumphi*. Tum num. 86. statim ratiocinatur: *At dubium non est, illos consuevisse in provinciis bella gerere, qui illis praessent proconsules sive præsides; nec alia dubitatio est, sub provincia Syriæ Ciliciam esse redactam; quibus rationibus fateri opus est, Quirinium in Syriam præsidem missum post suum consulatum anno ab Urbe condita septingentesimo quadragesimo tertio*. Hæc ille. In primis falsum est sub Cæsaribus, illos semper in provinciis bella gessisse, qui eisdem præessent. Nam cum P. Licinius Mucianus præses Syriam cum quatuor legionibus obtineret, bello contra Iudæos gerendo præfectus fuit Fl. Vespasianus; quamvis Iudæa una esset ex provinciis Syriæ, eiusque præsidi subiecta. Scribit Tacitus instante Syriæ bello Parthico: *Syriaque executio Cinctio, copiæ militares Corbuloni permissæ*, libro 15. Annal. Hæc exempla tantum adduco, quæ Syriæ præsides attinet. Rursus falsum est Ciliciam sub provincia Syriæ redactam fuisse, uti fusius ostendi cap. 11. Immo ipse Baronius ad A. Christi 46. Claudii Imperatoris quartum, scribit in Actis Apostolicis Sergium Paulum Cypri rectorem appellari proconsulem, *quod Ciliciam provinciam proconsularem administrabat*; Cyprus

enim *sæpe honoris causa data est administranda Ciliciæ proconsuli*. Hæc ibi num. IX. Denique falso asseritur Quirinium post gestum in Urbe consulatum, statim Syriam cum legionibus obtinuisse; nam Mæcenas inter cetera politica documenta, hoc Augusto insinuasse dicitur a Dione lib. 52. *Neque magistratus tempore, nec statim ab eo, sed interposito quantum singulis satis videbitur, tempore, arma eis committes*; nam *meliores eo efficientur, si aliquandiu privatim post gestum magistratum vixerint*. Hoc vero Augustum reapse executum testatur Svetonius cap. 36. scribens auctorem illum fuisse, *ne magistratus deposito honore, statim in provincias mitterentur*. Hinc Titium, Saturninum, Varum, post plures annos a gesto consulatu, in Syriam missos vidimus. Denique A. V. 743. ex Svetonio ac Iosepho M. Titium præsidem fuisse ostendi, ut nullus plane ibidem Quirinio id temporis locus esse potuerit, nisi Duumviros eius provinciæ præsides fingamus.

Sed nec expeditio Quirinii contra Homonadenses eundem id temporis Syriæ præsidem designat; nam Homonadenses non modo longius a Syriæ confinibus aberant, verum etiam ultra ipsam erant Ciliciam, quæ Romanis parebat. Strabo lib. 12. pag 392. cum Pisidiam descripsisset, ait: *Supra hos omnia tam montana Catennenses finitimi Selgensibus, & Homonadensibus*. Et paulo inferius, cum dixisset Amyntam regem Galatiæ regiam sibi in Isauria condidisse, ait: *Cumque in eodem loco novum moliretur murum, ad finem opus non perduxit, sed eum Cilices per insidias interceptum occiderunt, cum in Homonadenses impetum fecisset. Cum enim Antiochiam Pisidiæ conterminam haberet, conatus est eos exscindere, qui e Tauro in istam regionem, quæ Phrygiæ erat ac Ciliciæ, excursiones factitabant. Itaque cepit multa castella nunquam antea expugnata, de quibus etiam Cremna fuit. Sandalium autem ne tentavit quidem, situm inter Cremnam & Segallassum. Cremnam colonia Romanorum occupavit, Segallassus sub eo est Romanorum præfecto, qui Amyntæ regnum gubernat universum &c. Ceterum Amyntas Cremna capta, cum in Homonadenses expeditionem fecisset, ipsorum quoque tyrannum sustulisset, dolo uxoris captus interiit*. Ex his situs Homonadensium intelligitur; erant enim intra Tauri iuga in confiniis asperæ Ciliciæ mediterraneæ, qua Pisidiæ ac Lycaoniæ coniungitur. Hinc idem Strabo lib. 14. pag. 467. refellens

Apol-

Apollodorum, qui *Cilices tantum maritimos* commemorasset, ait: *At qui sub Antipatro sunt Derbaeo, & Homonadenses, aliique plures Pisidis contermini.*

Qui mare non norunt, neque falsos addidicerant
Esse cibos,

quo ponentur? Homonadenses vero etiam Isauriae finitimos fuisse testatur. Plinius lib. 5 cap. 27. cum Isauriam descripsisset, ait: *Simili modo omnibus, qui eadem composuere* (Strabonis libros geographicos Plinius non legit) *ignorata est illi contermina gens Homonadum, quorum intus oppidum Homona; cetera castella XLIIII, inter asperas convalles latent.* Supra Homonadenses a Tauro excelsa montium iuga versus Septentrionem surgunt, Antitaurum appellant. In subscriptionibus Synodi Calchedonensis act. 6. legitur: [illegible]: *Tyrannus episcopus civitatis Homonadum.* In latinis autem subscriptionibus, quas e vetusto codice Romae Sirmondus vir eruditissimus exscripsit, tomo IV Concil. edit. Labbei pag. 791. *Tyrannus Imadonensis* (Homonadensis legendum) inter episcopos Lycaoniae nominatur. Et tomo II. pag. 959 synodum primam C. P in latinis codicibus dicitur inter episcopos Lycaoniae subscripsisse *Cyrillus Homonadensis.* Augustus occiso Amynta, cui Galatia, Pisidia, Lycaonia, Isauria, atque aspera Cilicia parebant, uti cap. 11. ostendi, eiusdem regnum in provinciae formam redegit, M. Lollio propraetore iisdem provinciis imposito; asperam tamen Ciliciam maritimam Archelao regi Cappadociae donavit; quod ibidem ex Strabone ac Dione monstravi. Strabo lib. 12 pag. 368. loquens de Cappadociae praefecturis ait: *His adiecerunt Romani undecimam praefecturam de Cilicia, quae ante Archelai fuit circa Castabala & Cybistra usque ab Antipatri Derbem praedonis.* Porro Homonadenses erant finitimi ditioni Antipatri Derbaei, quae est urbs Lycaoniae. Cybistra erat in confiniis Cappadociae & asperae Ciliciae circa Taurum; ex Cicerone epist. 4. lib. 15. Familiarium. Ex his patet Homonadenses, imperante Augusto, non fuisse finitimos Cilicibus, qui a peculiari propraetore regebantur, sed inter utrosque ad meridiem iacuisse ditionem, quam a Cilicia avulsam, Augustus Archelai Cappadociae regno adiecerat; ad Occidentem vero confines fuisse provinciae, quam obtinebat, mortuo Amynta, propraetor Galatiae. Cum vero Homonadenses Pisidiam ac Lycaoniam, ac ditionem Archelai populabundis agminibus frequenter infestarent,

rent, Augustus ad eosdem debellandos, Quirinium cum exercitu misit, cui & auxiliares copias Archelaus addidit. Etenim cum propraetor qui Amyntae regnum administrabat, nullum exercitum in provincia haberet, legatus cum imperio proconsulari destinandus fuit. Non tamen ausim affirmare Quirinium id temporis fuisse legatum propraetorem Galatiae; nam cum Augustus illuc, cum primum Amyntae regnum in formam provinciae redactum fuisset, destinavit anno Urbis 729. M Lollium propraetorem, qui anno postea Urbis 733. consulatum gessit; palam fit non viros consulares, sed equites fuisse eam in provinciam missos. Verum ingruente bello, quod extra Ægyptum nunquam ab Augusto equitibus administrandum committebatur, Quirinius vir consularis eas provincias cum imperio proconsulari obtinuit; & Augustus pro belli necessitate contra Homonadenses, qui ex Strabone eiusdem temporis scriptore, *putabantur inexpugnabiles*, quod altissimis ac praeruptis undique montibus cingebantur, virum consularem non provinciae, sed exercitus administrandi causa, in Galatiam misit. Usserius anno V. ante epocham vulgarem Christi pagina 530. Quirinium Ciliciae proconsulem facit, cum bellum contra Homonadenses gessit. At Cilicia ut cap. 11. dixi, ditione Archelai regis Cappadociae ab Homonadensium confiniis separabatur, unde illud bellum ad propraetorem Lycaoniae ac Pisidiae spectabat; a quo tamen quod uti dixi, equestris ordinis erat, geri non poterat. Cum vero Quirinius cum proconsulari imperio in provinciam Lycaoniam venisset, ac angustos montium anfractus valido barbarorum praesidio infessos superare non posset, diuturniori obsidio Homonadenses expugnavit. Strabo libro 12. pagina 392. *Ipsos*, inquit, *Quirinius fame expugnavit, ac quater mille viros vivos cepit, inque vicinis urbibus collocavit, regione vacua hominum vigentis aevi relicta*. Eius victoriae gratia ornamenta triumphalia, teste Tacito, accepit. Casaubonus Cyrini castra commemorat ex Strabone lib. 12. pag. 371. scribens Mazacam, quae Caesarea Cappadociae metropolis postea dicta est, distare *a Ciliciis portis itinere sex dierum (& Cyrini castra per Tiana quae medio sita sunt itinere) a Cybistris CCC. stadiis*: graece sic illam parenthesim legit: καὶ τὸ Κυρίνου τὸ στρατόπεδον διὰ Τυάνων. Cum haec primum legi, putabam me invenisse locum, in quo Quirinius castra metatus fuisset; sed quod obscuriorem sensum ea parenthesis reddebat, consului codicem MS. Laurentianae bibliothecae, ex quo errorem Casaubono admissum cognovi; siquidem

dem ibidem legitur : καὶ τὰ Κύρου στρατόπεδα διὰ Τυάνων : nempe, *Et a Cyrinis castris per Tiana* &c. uti recte noster Guarinus olim legit. Et quidem non Cyrini, sed Cyri Persarum regis castra ibidem recenseri certum est ex Arriano libro 1. de Expedit. Alexandri scribente : *Ipse ad angustias aditus, qui Ciliciam aperit, contendit, cumque ad castra Cyri, qui cum Xenophonte erat, venisset, ut pylas, (* hoc est *portas) valido præsidio insessas vidit* &c. Geographi etiam prope portas Ciliciæ *castra Cyri* designant. Annus autem quo Quirinius expeditionem contra Homonadenses fecit, nec a Strabone, nec a Tacito designatur. Hic tamen ait : *Consulatum sub Divo Augusto, mox expugnatis per Ciliciam Homonadensium castellis, insignia triumphi adeptus, datusque rector Caio Cæsari Armeniam obtinenti, Tiberium quoque Rhodi agentem coluerat, quod tunc patefecit in Senatu.* Si Quirinius ea obsequia coram, quod tamen incertum est, non vero per literas Tiberio apud Rhodum degenti præstitit, idemque reverso in Urbem Tiberio, rector Caio impositus fuerit, ut aperte monstratum est, apud Rhodum honoris & obsequii causa Tiberium invisit intra annum Urbis 748. & 755. quo temporis spatio Tiberii apud Rhodum secessus concluditur. Scribit Velleius omnes qui proconsules legatique in transmarinas provincias veniebant, Tiberii salutandi gratia, Rhodum accessisse, eique fasces suos submisisse ; & Svetonius capite 12. *Nemine*, inquit, *cum imperio, aut magistratu tendente quoquam, quin diverteret Rhodum.* Ita Quirinius ad bellum cum imperio extraordinario contra Homonadenses missus Rhodum Tiberio salutationis officia persoluturus, divertit.

Cardinalis Baronius Quirinum diu ante annos Urbis 760. præsidem Syriæ adstruit, quod diserte scribit S. Lucas capite 2. Christum Dominum natum fuisse, cum iussu Augusti universus orbis describeretur : *Hæc*, inquit S. Evangelista, *descriptio prima facta est a præside Syriæ Cyrino*. Igitur diu ante annum V. C. 760. Quirinius fuit præses Syriæ. Iam dixi cum doctissimis recentioribus Christum Dominum natum esse anno Urbis 749. die 25. Decembris, quo sane tempore Sentius Saturninus Syriam administrabat. Hinc plures eruditi viri dicunt Quirinium cum imperio extraordinario in Syriam missum, ad censum peragendum. Nam cum eo anno pax toto Romano imperio floreret, Augustus decrevit universorum, qui vel subditi, vel socii essent populi Romani, numerum ac facultates noscere. Hinc Lucæ 2. dicitur : *Exiit edi-*

ctum

ctum a Cæsare Augusto, ut describeretur universus orbis: Ex hac ille postea descriptione breviarium confecisse putant, in quo, ut ait Tacitus libro primo Annal. *opes publicæ continebantur, quantum civium, sociorumque in armis, quot classes, regna, provinciæ, tributa, aut vectigalia, & necessitates, ac largitiones, quæ cuncta sua manu perscripserat Augustus.* Cum vero Quirinius vir consularis id temporis in Oriente degeret, ac bellum contra Homonadenses feliciter confecisset, eundem in Syriam cum extraordinario imperio misit, ut tum ibidem, tum in Iudæa quæ gens erat socia & amica P. R. censum perageret. Quamvis vero eo anno Sentius Saturninus Syriam administraret, Quirinius ob recentem victoriam tota Asia celebratus, descriptioni faciendæ præpositus fuit. Tacitus libro 1. Annal. A. V. 767. *Regimen*, inquit, *summæ rei penes Germanicum, agendo Galliarum censui, tum intentum.* Et postea ad annum Urbis 769. sub initium libri 2. de eodem Germanico ait: *Igitur huc intendit missis ad census Galliarum P. Vitellio & Cantio.* At Germanicus id temporis non erat legatus ordinarius Galliæ, sed summo cum imperio ad census in Gallia accipiendos ab Augusto destinatus. Ita etiam Romæ census non a consulibus, neque prætoribus, qui erant ordinarii magistratus, sed a duobus consularibus uni eidemque tantum muneri destinatis, agebatur. Quod vero Sentius Saturninus tunc Syriam obtinebat, Tertullianus ordinarium magistratum nominavit; qui tamen ea in re exequenda, Quirinio erat subordinatus. Apud Evangelistam vox ἡγεμονεύοντος non accipitur pro legato proprætore Syriæ, sed pro quocunque potestatem atque imperium in Syria obtinente; ita Felix eidem Lucæ in Actis Apost. cap. 24. nuncupatur ἡγεμών, qui tamen erat procurator. Salianus ad A. M. 4052. num. 74 scribit de Cajo Cæsare cum in Syriam advenisset: *Augusti Cæsaris nomine promulgavit edictum, ut describeretur universus orbis; quod forte sollius Caii auctoritate, inscio Augusto, factum est, ut maiores pecuniæ in bellum Parthicum cogerentur, eaque causa fuerit, cur minus eius mentio extet apud historiæ Romanæ scriptores.* At diserte Sanctus Lucas ait: *Exiit edictum a Cæsare Augusto, ut describeretur universus orbis.* Si a Caio Cæsare exiit edictum, aut falsum scripsit Evangelista, aut non quod erat, sed quod falso publicatum fuerat, ac si verum esset, nimium credulus sorbuisset: quæ plane sacro historico perperam affinguntur. Præterea Caius censum

sum in Syria, vel etiam in Orientis tantum provinciis indixisset, ubi imperium obtinebat; at census dicitur indictus a S. Luca *universo orbi* Romano: *Exiit edictum a Cæsare Augusto, ut describeretur universus orbis*. Immo Caius belli tantum gerendi, non item & census per Orientem accipiendi potestatem acceperat; neque ausus fuisset rem arduam, ac provincialibus molestissimam, turbatis bello Parthico provinciis, citra Augusti mandata imperare. Cur Evangelista Caium Cæsarem, cuius nomen edicto præpositum fuisset, subticuisset, Quirinio eiusdem ea in re ministro appellato? Quod autem addit Salianus de pecuniis ex censu ad bellum Parthicum colligendis, superius confutatum est. Recitatur titulus quinquagesimus octavus libro XI. Cod. Iustiniani, *de censibus & censitoribus*; & in Theodosiano libro decimo tertio *de censu & adscriptione*; ex quibus Salianus, & ante ipsum alii existimarunt eodem modo censum antiquitus acceptum. Sed plane errant; nam sub sequioris ætatis Imperatoribus census capitationem, seu certam annui tributi speciem significabat, unde & censitores appellati, qui iuxta quantitatem rei possessæ tributum taxabant; de quibus extant præclaræ epistolæ Basilii Magni 304. 305. 426. in libro 2. Cod. Theod. *de censu* legitur: *Plebs urbana, sicut in Orientalibus quoque provinciis observatur; minime censibus pro capitatione sua conveniatur*. Capitationem quidem pro tributo capitis seu personæ accipiunt. At perperam; nam hæc erat ignominia eorum, qui in veteri Republica in tabulas Cæritum referebantur, ut pro capite æra penderent. Et Vespasianus didragma in singula capita Iudæis abs se debellatis imposuit, ex Dione apud Xiphilinum; quod tributi genus uti ignominiosum Nerva sustulit, ut ex eiusdem nummis colligitur, hac epigraphe signatis: *CALUMNIA FISCI IUDAICI SUBLATA*. At quod sub Traiano & Hadriano iterum rebellarunt, scribit Appianus in Syriacis pagina 119: *Iudæis graviora sunt tributa, quæ in singula capita, quam quæ pro censu conferunt; Syri quoque ac Cilices quotannis persolvunt centesimas*. Itaque capitatio significat censum iuxta taxationem rerum possessarum æstimatum ac indictum. Recte in glossis Isidori: *Capite census, taxatio possessionum*. Legatur Gothofredus ad *leg.* 14 *de annona & trib.* Cod. Theod. Ex Augusti forte instituto Syri centesimas solvebant; quare Caius Cæsar, inscio Augusto, non ausus fuisset, novum Syriæ tributum imponere. Iudæa vero Herodi regi subdita, huic,

non autem Romanis, tributa pendebat. Hinc eius descriptionis faciendæ impetus Augustum incessit, ut totius Romani orbis habitatorum numerum, eorumque facultates notas haberet; quod unum per censum exquirebatur, ex laudata Claudii Imperatoris oratione. Nec Iudæi repugnarunt, quod sciebant nihil ex censu se Cæsari daturos, cum pura puta esset hominum ac rerum possessarum descriptio. Hunc igitur censum Quirinius habuit A. V. 749. cum extraordinario imperio in Syriam missus; quæ descriptio *prima* a S. Luca dicitur, quod idem postea Quirinius A. V. 760. præses ordinarius in Syriam veniens, censum iterum in Iudæa egit, eadem tum primum in provinciæ formam redacta. Illa fuit, teste Evangelista, totius orbis descriptio; hanc vero per Syriam tantum ac Iudæam peractam scribit Iosephus locis laudatis.

Altera explicatio textus allati ex Evangelio S. Lucæ auctorem habet Iohannem Georgium Heruvartum in opere chronologico, quam Keplerus aliique sequuntur, ac nuper pietate æque ac eruditione insignes Henschenius ac Papebrochius in Diatriba præliminari ad mensem Aprilem Exercit. 2. num. 9. nempe ut vox πρώτη apud D. Lucam non *primam*, sed *priorem* descriptionem significet; nomen enim positivum πρῶτος pro comparativo non raro a Græcis usurpatur; ad quod probandum innumera exempla Heruvartus addensat. Quare ita textum Lucæ interpretantur: *Hæc descriptio prior facta est, quam ille præsidis Syriæ Cyrini*. Quæ quidem interpretatio, si novitatem excipias, eas difficultates emollit, e quibus viri eruditi cum se expedire non possent, de administratione Syriaca Quirinii pleraque non modo sine teste ac tabulis, verum etiam adversus veteris historiæ fidem in literas misere. Hanc tamen alteram expositionem verborum Lucæ ita refero, ut nec probem, nec improbem. Quod vero de Evangelio S. Lucæ loquimur, non erit abs re difficultatem tollere, quæ ex initio cap. 3. eiusdem iis, quæ de Christo nato anno Urbis 749. non semel dixi, vulgo opponi solet. Etenim sanctus Evangelista scribit Iohannem Baptistam in deserto baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum incepisse prædicare *anno quintodecimo imperii Tiberii Cæsaris, procurante Pontio Pilato Iudæam &c.* quo tempore Christus Dominus baptizatus est: *Et ipse*, inquit, *Iesus erat incipiens quasi annorum triginta*. Tiberius imperium indeptus est A. V. 767. die 19. Augusti. Annum igitur XV. imperii inchoavit eadem die anno Urbis 781. Baptismus Christi Domini

ni ab Ecclesia recitatur VIII. Idus Ianuarii. At si Christus dicatur natus anno Urbis 749. die 25. Decembris, anno Urbis 781. usque ad Palilia, qui erat XV. imperii Tiberii Cæsaris, Christus die VI. Ianuarii, cum baptismum suscepit, annos fuisset natus duos supra triginta, ac dies tredecim. Respondent annos imperii Tiberii numeratos Evangelistæ non ab anno, quo post mortem Augusti solus Romani orbis dominium tenuit, sed cum lege per consules lata fuit, *ut provincias cum Augusto communiter administraret*; ex Svetonio capite 21. in Tiberio. Velleius lib. 2. cap. 121. de Tiberio scribit: *Cum res Galliarum maxima molis, accensasque plebis Viennensium dissensiones, coercitione magis, quam pœna mollisset, & Senatus P. Q. R. postulante patre eius, ut æquum ei ius in omnibus provinciis exercitibusque esset, quam erat ipsi, decreto complexus esset &c. in Urbem reversus, iam pridem debitum, sed continuatione bellorum dilatum ex Pannoniis, Dalmatisque egit triumphum*. Hinc apud Tacitum Tiberius circa finem imperii Augusti libro primo Annal. ab eodem *filius, collega imperii, consors tribunitiæ potestatis adsumitur*. Pighius tomo 3. Annal. scribit imperium in provinciis æquum ac ipsi Augusto erat, Tiberio collatum anno ante mortem eiusdem Augusti C. Silio & L. Munatio Coss. Urbis conditæ 766. iuxta Varronis epocham. Et quidem Svetonius, qui per tempora vitam Tiberii describit, capite 18. narrat Tiberium anno, qui proxime Varianam cladem secutus est, nempe Urbis conditæ 763. in Germaniam ad regendos exercitus reversum; & capite 20. *a Germania*, inquit, *in Urbem post biennium regressus, triumphum quem distulerat, egit* anno Urbis 765. Dein capite 21. scribit: *At non multo post lege per consules lata, ut provincias cum Augusto communiter administraret, simulque censum ageret, condito lustro, in Illyricum profectus est*. Lustrum condidit duobus Sextis Coss. anno Urbis 767. ex lapide Ancyrano; quare anno superiori 766. æquum cum Augusto extra Urbem imperium accepit. Profecto id dignitatis ex Svetonio post triumphum obtinuit. Verum hac in re potior fides Velleio ipsius Tiberii amico, nedum eius ætatis scriptori habenda est, qui diserte testatur Tiberium post Viennensium seditiones compositas, ac decreto S. P. Q. R. æquo cum Augusto per provincias imperio accepto, *in Urbem reversum*, triumphasse. Itaque anno Urbis 765. antequam triumpharet, par cum Augusto imperium ex S. C. ac ple-

his scito obtinuit. Usserius tomo secundo Annal. ad annum 12. vulgaris Epochæ Christi, scribit a Tiberio, cum *censor iam factus* esset, Urbis curam L. Pisoni commissam, quod is biduo duabusque noctibus perpotationem continuasset *apud ipsum iam Principem*; ut ait Plinius libro 14. capite 22. At Tacitus libro 6. Annal. narrat L. Pisonis mortem anno Urbis 785. Epochæ Christi 32. Cn. Domitio ac A. Vitellio Coss. cum *viginti per annos* in præfectura Urbis administranda probatus fuisset. Quare L. Piso A. V. 765. præfectus Urbi factus est a Tiberio *iam Principe*. Hæc Usserii ratiocinatio si vera esset, sententiam memoratam confirmaret. Verum mihi plane constat Usserium ea in re hallucinatum. Svetonius cap. 42. de Tiberio ait: *Postea Princeps in ipsa publicorum morum correctione, cum Pomponio Flacco & L. Pisone noctem continuumque biduum epulando potandoque consumpsit: quorum alteri Syriam provinciam, alteri præfecturam Urbis confestim detulit, codicillis quoque* iucundissimos & omnium horarum amicos *professus*. Plinius vero loco laudato, binas noctes perpotando consumptas tradit: *Eaque*, inquit, *commendatione credidere L. Pisonem Urbis Romæ curæ ab eo delectum, quod biduo, duabusque noctibus perpotationem continuasset apud ipsum iam Principem*. Dum uterque scriptor Tiberium id temporis *Principem* vocant, post obitum Augusti, cum unus Tiberius imperaret, id contigisse significant. Nam unus Augustus quoad vixit, *Princeps* dicebatur; cuncta enim, ut ait initio Annalium Tacitus, *nomine Principis sub imperium acceperat*. Tiberium vero mortuo Augusto *principatum recusasse*, quamvis in speciem, cum eidem semper inhiasset, tradunt Svetonius capite 24. Velleius libro 2. Et Tacitus initia imperii eiusdem describens, *novum Principem: principatum adeptum*, aut *principem locum: mutatum Principem*, aliisque id genus phrasibus utitur. Ex his patet Tiberium iam Principem, nempe cum mortuo Augusto, unus ipse Romano orbi imperaret, cum L. Pisone longiorem illam cœnam duxisse. His accedit, Tiberium in provinciis biennio ante mortem Augusti imperium obtinuisse; intra Urbem vero non habuisse, nisi ius intercedendi ob tribunitiam potestatem. Quare unus Augustus Urbis præfecti designandi potestatem habebat. Hinc Lipsius in notis ad locum laudatum Taciti pro *viginti annis*, scribit *decem* legendum; cum constet Pomponium Flaccum alterum commensalem anno Urbis 770. consulatum gessisse, cuius me-
minti

minit Ovidius libro 4. de Ponto elegia 9. Et ex eodem Tacito libro 2. anno Urbis 772. Iunio Silano & Norbano Flacco Coss. Cn. Piso Syriam, Pomponius vero Flaccus Mœsiam regebant; ex quibus infert ob egregie operam post A. V. 772. Baccho navatam, Pomponium Syriam, ac L. Pisonem Urbis præfecturam a Tiberio obtinuisse. Itaque nullus dubito, quin error in numerum annorum in Taciti codicem irrepserit; ac proinde eiusdem Tiberii principatus ex Tacito ad A. V. 765. Usserio perperam asseratur. Quod vero scribit Svetonius eam compotationem Tiberio peractam *in ipsa publicorum morum correctione*, minus recte Usserius colligit contigisse, cum Tiberius *censor est factus*. Nam censor fuit cum Augusto anno Urbis 767. quare anno superiori censor designatus fuerat, non vero A. V. 765. Sed Svetonius, si censorem Tiberium significaret, annum Urbis conditæ 767. designasset, quo *ipsa publicorum morum correctio* a censoribus peracta fuit. Itaque designat tempus, quo Tiberius publicis edictis urbano luxui modum ponebat anno Urbis 775. ut ex Tacito, ac Svetonio §. 13. ostendam. Iam ad annum baptismi Christi redeo. Cum Tiberius par cum Augusto imperium in provinciis anno Urbis 765. obtinuisset, annus huius imperii XV. eidem labebatur ab A. V. 779. ad 780. Christus iuxta eam quæ mihi probabilior sententia, seu quæ iis quæ de Caio Cæsare vetusti scriptores prodidere, conformior videtur, natus est exeunte anno V. 749. quare anno V. 779. annum ætatis trigesimum agebat. Cum vero tria saltem Paschata ab incepta eiusdem prædicatione, ex Evangeliis colligantur, antequam mortem subierit, eiusdem mors statuetur A. V. 782. duobus Geminis consulibus, quo anno eundem passum S. Augustinus, aliique Patres ex vetusta traditione passim affirmarunt; quod etiam testatur S. Prosper in Chronico integro edito a Labbeo tom. 1. Bibl. Ms. ubi ait: *Usitatior traditio habet D. N. XV. anno Tiberii Cæsaris* (non ab imperio communiter cum Augusto accepto, sed a monarchia post mortem Augusti inita) *duobus Geminis Coss. crucifixum*. Idem tradit Idatius in Chronico ab eodem Labbeo edito, & Victorius Aquitanus in canone paschali. Id ipsum confirmant Henschenius ac Papebrochius laudati ex aliis vetustissimis Chronicis, quorum unum apud Canisium tom. 2. scriptum est anno XIII. imperii Alexandri Severi. His addi potest, Eusebium ex vetustis tabulariis Edessæ urbis lib. 1. Hist. Eccles. cap. 13. narrare ad Abgarum Principem Edessenorum statim post Christi in

cælum ascensum a Thoma Apostolo Thaddæum unum e LXX. discipulis missum, a quo Abgarus diuturniori morbo curatus fuit. Eusebius e Syriaco in Græcum idioma gesta illa ad verbum ibidem vertit; in quorum fine legitur: *Acta sunt hæc anno quadragesimo ac trecentesimo*; uti e correctis exemplaribus, ac antiquo codice Rufini eum numerum recte restituit V. C. Valesius in notis. Edessenorum Epocha inchoatur anno primo Olympiadis 117. quo Seleucus regnare cœpit in Asia, ex Eusebio in Chronico, V. C. 442. Igitur annus quadragesimus supra trecentesimum incidit in annum primum Olympiadis 202. V. C. 782. duobus Geminis consulibus. Eusebius in Chronico annum secundum Probi Imperatoris testatur incidisse in annum Edessenorum 588. Annus secundus Probi labebatur A. V. C. 1030. vulgaris epochæ Dionysianæ 277. ut pluribus demonstravi in dissert. de Votis Decennalibus c. 6. quibus non possum non addere insignem inscriptionem ab eruditissimo Sponio nuper Romæ observatam, ac mihi transmissam.

IOVI. INVICTO
SILVANO. ET. HERCULI
GENIO. VRBIS
FORTUNAE. FEL. ANSACE
NVS. MILES. COH. VIII.
AVRELIAN. 7. VARI
NIAN. AR. ET. SIGN
D. D

a latere

DED. III. NON
IVL. D. N.
M. AVR. PROBO
AVG. ET. M
AVR. PAVLI
NO. COSS.

Ex hac insigni inscriptione intelligimus anno Christiano 276. M. Aurelium Probum fuisse Imperatorem, quod negabat Baronius, eunque consulem ordinarium, secus ac Panvinius iudicavit; siquidem eo sæculo publica monumenta solis consulum ordinariorum nominibus obsignabantur. Habemus etiam prænomen, ac familiam Paulini consulis, quæ hactenus latuere. Itaque annus secundus Probi fuit vulgaris epochæ 277. a quo numero si demas annos 248. habebis annum æræ Christianæ 29. duobus Geminis Coss. uti ab anno Edessenorum 588. per annos 248. retrocedentes, incidimus in annum eorundem epochæ 340. quo anno post Christi Domini in cælum ascensum, Abgarus a Thaddæo morbo liberatus, Christianam fidem amplexus est. In hac vero sententia tria tantum Paschata Christo post baptismum prædicante, admitti possunt

sunt, ne dicatur Iohannes baptismum indixisse, antequam Pilatus in Iudæam adveniret, cum S. Lucas c. 2. scribat id contigisse *procurante Pontio Pilato Iudæam*. Etenim Iosephus lib. 18. Antiq. cap. 5. narrat ob cædem Samaritarum a primatibus eius gentis Pilatum apud Vitellium præsidem Syriæ accusatum, a quo iussus fuit Romam proficisci, responsurus coram Tiberio ad crimina a Iudæis obiecta: *Ita*, inquit, *ille decem annis exactis in Iudæa, cum necesse haberet parere Vitellio, ad Urbem iter suscepit, quo prius quam perveniret, vita excessit Tiberius*. At Tiberius obiit die 16 Martii A. V. 790. a parilibus Epochæ Dionysianæ 37. Hinc Pilatus A. V. 789. puta circa Novembrem, annum decimum in provincia exegerat, ut in Iudæam advenisse dicendus sit A. V 779. epochæ vulgaris Dionysianæ 26. quo anno Iohannes Baptista labente Octobri, ut probabili coniectura deducit Usserius pag. 566. criminum expiationem populo indicere occepit. Christus vero anno insequenti sexta Ianuarii ab eodem Iohanne baptizatus fuit, ac proinde tria tantum paschata celebravit, antequam mortem duobus Geminis Coss. subiret. Docti ac pii collegæ qui vastum Bollandi opus continuant, Exercit. 2. laudata numero 14. scribunt Pilatum in Iudæam advenisse Cosso Lentulo & Asinio Agrippa Coss. V. C. 778. epochæ vulgaris 25. Itaque decimus annus administratæ Iudææ Pilato exiit anno Urbis 788. vulgaris æræ 35. Hinc fit, ut vel undecim annos eosque in provincia exactos, Pilato concedant, vel dicant Pilatum e provincia Vitellii iussu, Romam profectum, annum & quod excurrit, in itinere consumpsisse, ac tandem mortuo Tiberio, Romam pervenisse.

§. XIII.

§. XIII.

Q. Cæcilius Silanus Creticus Syriam administrat. Glandorpius falso eundem e Iunia gente putavit. Anni in duobus Silani nummis rarissimis gazæ MEDICEÆ minus V. C. noti, explicantur. Cn. Calpurnius Piso Syriam provinciam obtinet. Montacutius neutrum apud Iosephum observavit. Cn. Sentius Saturninus prolegatus Syriæ. Montacutii error de eodem. L. Pomponius Flaccus legatus in Syriam mittitur. Idem recte Tacito proprætor *appellatus contra Pighium ac Montacutium. Syria sub Tiberio aliquamdiu a legato non consulari administrata. Eadem provincia L. Vitellio demandatur. Huic P. Petronius successor datus. Inane de eodem Montacutii dubium. Baronius tres Petronios in unum Syriæ præsidem confundit. Vibius Marsus Syriam regit. Iosephi a Tacito dissensus. C. Cassius Longinus I. C. Syriæ præses. Pomponii I. C. error corrigitur. T. Numidius Quadratus Syriam cum imperio tenet. Baronii contra Iosephum obiectio solvitur. Duo Quadrati numismata proferuntur. Domitius Corbulo Quadrato demortuo succedit; huic Cincius. Utrumque præsidem Montacutius omittit. C. Cestius memoratam provinciam obtinet. Suetonii textus a Lipsio ac Montacutio frustra emendatur. Defuncto Cestio, P. Licinius Mucianus successor in Syriam missus. Titus Hierosolymam expugnat.*

Hucusque continuatam seriem præsidum Syriæ ad P. Sulpicium Quirinium deduxi, ut ostenderem nullum inter eosdem locum Caio Cæsari superesse, secus ac quibusdam viris eruditis visum est; inde etiam Quirinii administratio Syriaca suo tempori restituta est, ac Iosephi historia, quæ eosdem præsides attinet, ab obiectis erroribus vindicata. Illorum etiam numerum apud alios scriptores deficientem supplevi, ac pleraque obscuriora in bono lumine collocavi. Haud tamen ceteri, qui in administranda Syria, Quirinio successere, recensendi videbantur, quod ad historiam Caii illustrandam, neutiquam conducebant. Verum quod video Montacutium præsides Syriæ ad eversam usque Hierosolymam recitare, ac plerosque eo in catalogo texendo, errores committere, paucis eosdem corrigendos mihi esse duxi, ut hac occasione historiæ nitorem promoverem. Itaque quæ subiicio, appendicis

loco

loco scripta indicentur. P. Sulpicius Quirinius anno ab Actiaca victoria, in Syriam cum imperio veniens, censum, uti praenotavi, in Iudaea peregit, ac provincia administrata, Romam reversus, imperante postea Tiberio, Lepidam uxorem Lucio Caesari quondam destinatam, adulterii ream peregit, ac eidem igni aquaque interdictum est; praesertim cum Tiberius aperuisset compertum sibi ex Quirinii servis eundem a Lepida veneno petitum. Horum auctor Tacitus lib. 3 Annal. ad A. V. 773. Anno vero sequenti, teste eodem, Quirinius decessit, *publicis exequiis* elatus, quem defuncto honorem Tiberius a Senatu petierat. Ceterum Quirinio successit Q. Caecilius Metellus Creticus Silanus, qui A. V. 760. consulatum gesserat. Tacito sub initium lib. 2 Annal. laudatur *rector Syriae Creticus Silanus* ad A. V. 769. Glandorpius in Onomastico pag. 506. putat hunc fuisse C. Iunium Silanum; at e cognomine *Cretici* patet fuisse e gente Caecilia, in quam Q. Caecilius Metellus ob debellatam Cretam, illud cognomen invexerat. Servantur duo huius Silani numismata Antiochiae percusa, in gaza Medicea cum epigraphe: ΕΠΙ ΣΙΛΑΝΟΥ ΓΜ. alterum cum notis ΔΜ. nempe SUB SILANO *Anno XLIII* & *Anno XLIV*. Eruditissimus Sphanhemius diss. 9. pag. 867. recte observat non designari, uti fit in aliis nummis ibidem scalptis, aeram Antiochenam. Nam annus, quo decessit Augustus Silano Syriae praeside, erat Epochae Antiochenae LXII. neque indicari annos principatus Augusti, qui obiit anno imperii LVI. Quare rem sub dubio relinquens ait: *alterius eundum in consilium*. Ceterum ipse quidem puto designari annos postquam Augustus Antiochiam obtinuit anno V. 724 cum antea ad M. Antonii imperium spectaverit. Nam cum victoria Actiaca contigerit ineunte Septembri anno V. 723. Antiocheni non statim ad Caesarem defecerunt, uti neque Herodes, quod Antonius in proxima Aegypto copias ad instaurandum bellum, colligebat; quare anno insequenti Q. Didio praeside Syriae, Augusti imperio se submiserunt. Hinc in nummis notantur anni imperii Augusti in urbe Antiochena 43. & 44. Montacutius numero 32. ait: *Proximus a Quirinio Flaccus commemoratur, quod equidem meminerim apud Iosephum*; additque *ante illum plures apud alios recitari*. Sed vel oculi, vel memoria Montacutium defecere. Iosephus Silani diserte meminit lib. 18. cap. 3. ubi de Vonone Parthorum rege scribit: *Silano Syriae praesidi se tradidit*. Cum Tiberius Germanicum summo cum imperio in

Orientem mittere destinasset, inquit Tacitus lib. 2. ad A. V. 770. *Demoverat Syria Creticum Silanum, per adfinitatem connexum Germanico, quia Silani filia Neroni vetustissimo liberorum ejus pacta erat; præfeceratque Cn. Pisonem ingenio violentum & obsequii ignarum, qui cum dubium non haberet se delectum, qui Syriæ imponeretur, ad spes Germanici coercendas*, in Syriam ubi advenit, in omnibus Germanico adversabatur, ita ut Germanicus eundem è provincia abire iusserit. Verum paulo post Germanico mortem oppetente, quam idem Piso veneficiis intulisse creditus est, in Syriam revertens, apud Celenderim Ciliciæ oppidum a demortui Germanici legatis obsessus, ac deditionem facere coactus, in Urbem ab iisdem redire iussus est. Hæc pluribus exequitur Tacitus ad A. V. 772. lib. 2. citato; ubi narrat consultum fuisse post mortem Germanici inter legatos ac Senatores quisnam Syriæ præficeretur; *& ceteris modice nixis, inter Vibium Marsum & Cn. Sentium diu quæsitum; dein Marsus seniori, & acrius tendendi Sentio concessit*. Igitur A. V. 772. Cn. Sentius Saturninus prolegatus Syriam obtinuit. Montacutius num. 33. de Iosepho scribit: *Silanum, Germanicum, Pisonem, Sentium prætermisit* &c. Hic quoque Montacutium memoria destituit. Hæc Iosephi verba sunt lib. 18. in fine cap. 3. *Germanicus ad res Orientis ex S. C. componendas missus, forte fortuna occasionem quærente ejus exitio, post redactam in meliorem statum Syriam Pisonis opera veneno sublatus est*. Idem Montacutius num. 32. verba Taciti interpretatus, videlicet cur Marsus Sentio seniori cesserit: *Marsus enim*, inquit, *nondum consul fuerat; at Sentius Saturninus consulatum gesserat sub Augusto*. Cum autem Augusto imperante duo Sentii Saturnini consules fuerint, advertit hunc prolegatum Syriæ non fuisse illum, qui ante annos XXXV. quam Germanicus diem suum obiret, cum Lucretio Vespillone gesserat consulatum, sed illius filium. C. Sentius Saturninus collega Q. Lucretio, consulatu functus est A. V. 735. annis non 35. sed 37. antequam Germanicus fato raperetur. Alter Saturninus gessit consulatum sub Augusto A. V. 757. quem tamen Montacutius perperam post mortem Germanici Syriæ legatum extraordinarium putat; nam hic teste Tacito *Cneus Sentius* dicebatur, ille vero *Caius Sentius*, diverso prænomine appellabatur, ac in Caiano cenotaphio inscribitur *C. Sentius Saturninus*.

Post Sentium Saturninum L. Pomponius Flaccus Syriam admini-

nistra-

nistravit. Svetonius in Tiberio cap. 42. de eodem ait: *Postea Princeps in ipsa publicorum morum correctione cum Pomponio Flacco, & L. Pisone, noctem continuumque biduum epulando, potandoque consumpsit. Quorum alteri Syriam, alteri Urbis præfecturam continuo dedit*. Usserius id putabat contigisse A.V.765. cum Tiberius designatus fuit censor, sed ejus errorem superius confutavi. Ex Tacito res petenda est, qui lib. 3. ad A. V. 775. ait: *C. Sulpicius, D. Haterius consules sequuntur. Inturbidus externis rebus annus, domi suspecta severitate adversus luxum, qui immensum proruperat, ad cuncta quis pecunia prodigitur*. Statim vero Tiberii verba recitat: *Quid enim primum prohibere & priscum ad morem redigere adgredior? villarumne infinita spatia, familiarum numerum, & nationes? argenti & auri pondus?* &c. *Tot a majoribus repertæ leges, tot quot Divus Augustus tulit, illæ oblivione, hæ (quod flagitiosius est) contemptu abolitæ, securiorem luxum fecere* &c. Igitur hoc anno, quo morum correctio per Ædiles inducta fuit, quod præter Tacitum ibidem, testatur etiam Svetonius in Tiberio cap. 34. noctem ac biduum Pomponius Flaccus ac L. Piso edendo potandoque cum Tiberio, consumpserunt; ac proinde anno Urbis 775. ille Syriam, hic præfecturam Urbis obtinuere. Tacitus lib. 6. scribit mortuum L. Pisonem anno Urbis 785. cum *viginti per annos* eo in munere probatus fuisset. Lipsius, uti diximus, recte divinabat pro nota simplici X. binas XX. repositas. At hoc mendum ex proxime dictis corrigitur. Iosephus libro 18. capite 8. vocat Pomponium Flaccum *virum consularem ac Syriæ præsidem*. Tacitus vero libro 6. ad annum Urbis 786. ait: *Exin Flacco Pomponio Syriæ proprætore defuncto* &c. Pighius tom. 3. Annal. ad annum Urbis 779. vocat illum *proconsulem* addens *mendose proprætorem vocari*. Montacutius vero addit statim parenthesim: *Et tamen fuit consularis*. Ita sane: & ceteri erant consulares, & tamen omnes Proprætores; hoc enim peculiari titulo designabantur, qui provincias Cæsaris administrabant, cum ii qui provinciis populi imponebantur, proconsules appellarentur; uti ex Dione ac vetustis Inscriptionibus ostendi cap. 11. Extat inscriptio apud Gruterum pag. 457 in qua M. Pontius Sabinus dicitur *Consul* ac LEG. AVG. PR. PROV. SYRIAE, & pag. 365. 7. Q. Arrius nuncupatur itidem *legatus Augusti proprætore Syriæ maioris*. In eodem thesauro inscriptionum sæpius occurrunt legati Augusti in eisdem provinciis *proprætore*

tores nuncupati, licet essent consulares; equidem pag. 396. 1. civitates superioris Illyrici elogium dicant P. Cornelio Dolabellæ COS. &c.

LEG. PRO. PR. DIVI. AVGVSTI ET. TI. CAESARIS. AVGVSTI

Velleius libro 2. ait: *Cuius*, nempe Iunii Blæsi, *curam ac fidem Dolabella quoque vir simplicitatis generosissimæ in maxima parte Illyrici per omnia imitatus est*. Cæterum Flaccus annos XI. Syriam legatus proprætor obtinuit, ac in provincia mortuus est; nam ex Tacito in fine libri 1. Annal. *Id quoque morum Tiberii fuit, continuare imperia, ac plerosque ad finem vitæ in eisdem exercitibus, & iurisdictionibus habere*. Cuius instituti varias ibidem caussas assignat, uti etiam Iosephus libro 18. Antiq. cap. 13. Cum Tiberius ex eodem Tacito libro 4. Capreas in insulam A. V. 780. se abdidisset, adeo publicas curas abiecisse visus est, ut non tribunos militares præfectosque, *non provinciarum præsides ullos mutaverit: Hispaniam & Syriam per aliquot annos sine consularibus legatis habuerit*: Suetonii verba sunt cap. 41. de vita eiusdem. Ita Pomponius Flaccus ad vitæ usque exitum Syriam rexit. Illi quidem Tiberius L. Ælium Lamiam consulem A. V. 756. successorem destinaverat; qui tamen, ut ait Tacitus lib. 6. *administrandæ Syriæ imagine exsolutus, Urbi præfuerat*, L. Pisoni A. V. 785. suffectus, ac anno sequenti eo in magistratu extinctus. Pomponio vero in Syria mortuo, nullum consularem toto biennio substituit, uti ex Svetonio prænotavi. Quinam interim legatus non consularis id temporis Syriæ præfuerit, ignoratur. Idem vero Tacitus libro 6. ad annum V. 788. ait: *Cunctis quæ apud Orientem parabantur, L. Vitellium præfecit*, patrem Auli Vitellii, qui postea imperavit. Plura de L. Vitellio habet Svetonius in Vitellio cap. 2. Dio lib. 60. cui dicitur *Syria abs se gubernata insignis*. Eundem Syriæ præfectum nominant ac commendant Philo de legatione ad Caium, ac Iosephus lib. 18. cap. 5. & 6. In hoc tantum Syriæ præside commemorando nihil erroris Montacutio admissum. Ejusdem fortiter ac feliciter in Syria contra Artabanum regem Parthorum gesta, recitat in laudato libro Tacitus. Svetonius in Caligula cap. 14. de Artabano rege Parthorum ait: *Venitque ad colloquium legati consularis, & transgressus Euphratem, aquilas & signa Ro-*

mane Cæsarumque imagines adoravit. Hunc vero legatum consularem fuisse L. Vitellium tradit Dio lib. 60. scribens de Vitellio: *Obviam ei*, nempe Artabano, *repente ad Euphratem factus, exterruerat, ita ut in colloquium venire, ac sacrificare eum Augusti ac Caii statuis coegerit* &c. Hic quatuor annis Syriam rexit.

P. Petronius a Caio Caligula L. Vitellio successor missus A. V. 792. in Syriam venit. Iosephus lib. 18. cap. 11. ait: *Caius porro indigne ferens a solis Iudæis ita se despici, legatum in Syriam mittit Petronium successorem Vitellio, iubetque ut cum valido exercitu invadat Iudæam*. Caius A. V. 790. imperium indeptus, priori ac altero anno optimum Principem egit, teste Philone, Iosepho, Svetonio, Dione, aliisque. At postea ad pessima quæque prolapsus, Deum se a cunctis adorari iussit, ac adversus Iudæos divinum sibi cultum deferre recusantes, novum in Syriam præsidem Petronium misit. Addit Iosephus: *Petronius cum duabus legionibus hibernavit apud Ptolemaidem, primo vere bellum illaturus*. Vere appetente, scripsit Caio messem expectandam, nec antea bellum inchoari posse: interim statuam Caii in templo Iudæorum dicandam, se apud Sidonem formandam iussisse; ita tempus trahens, quod nolebat tot hominum millia stultitia ac sevitia Principis perire, nihil eo anno contra Iudæos tentavit. Interea Cajo die 24. Ianuarii A. V. 794. occiso, Petronius Iudæos patriis legibus ac avita religione libere uti permisit. Montacutius num. 35. scribit Petronium anno secundo Caii in Syriam missum; sed ex Iosephi historia constat illum in provinciam anno tertio Caii advenisse circa autumnum, cum paulo postquam in provinciam venerat, apud Ptolemaidem in hibernis legiones collocaverit. Rursus ait de eodem Petronio: *An idem, de quo multa Tacitus in 16. Annalium, haud scio*. Baronius vero ad A. Christi 41. num. 21. scribit: *Sed ut quis fuerit iste Petronius, intelligatur, sciendum est fuisse equestris ordinis, militia clarum, qui & sub Augusto (ut de eo testatur pluribus Strabo) adversus Æthiopes copias duxerat: ceterum cum humili loco natum, ad equestrem pervenisse dignitatem, auctor est Valerius Maximus lib. 4. cap. 7.* Uterque hunc Petronium Syriæ præsidem cum aliis eiusdem gentis confundit. Iosephus lib. 19. cap. 6. Petronii Syriæ proprætoris literas recitat ad Dorienses, quarum initium est; Πόπλιος Πετρώνιος πρεσβευτὴς Τιβερίου Κλαυδίου Καίσαρος: *Publius Petronius legatus Tiberii Claudii Cæsaris*. At Tacito lib. 16. memoratur *Caius Petronius*.

nius. Igitur Montacutius ex diversis prænominibus poterat intelligere diversos esse Petronios. Idem contra Baronium dicendum, qui nec prænominum, sed nec temporis diversitatem adnotavit, ac tres Petronios in unum confudit. Dio ad A. V. 732. libro 54. nominat; Γάιον Πετρώνιον τὸν τῆς Αἰγύπτου ἄρχοντα: *Caium Petronium Ægypti præfectum*. At in lib. 6. Plinii cap. 29. legimus Romana arma in Æthiopiam primum intrasse *duce P. Petronio & ipso equestris ordinis præfecto Ægypti*. Erratum puto in prænomine; Græci enim cum non simplici litera C., sed *Caium* diserte scribant, difficilius eorundem codices in prænominibus erratis amanuensium subiacent. Sed notio seu character temporum illustrior est. Petronius secundus Ægypti præfectus subrogatus fuit ab Augusto in locum Cornelii Galli A. V. 728. ex Dione lib. 53. Cum fames Palæstinam premeret, Herodes ex Iosepho lib. 15. cap. 12. *anno regni decimo tertio* pecuniam ad emendum frumentum in Ægyptum misit, *quam tunc Petronius obtinebat pro Cæsare*. Annus XIII. Herodis a captis Hierosolymis iuxta Iosephum, complectebatur partem A. V. 729. & partem insequentis. Strabo lib. 17. quem Baronius laudat, scribit legatos Candacis reginæ Æthiopum iussos a Petronio Cæsarem adire: *Itaque*, inquit, *in Samum profecti, Cæsarem invenerunt in Syriam progredi parantem*. Id contigit A. V. 734. ex Dione libro 54. Habemus per sexennium Petronium cum imperio in Ægypto. At Petronius Syriæ præses provinciam adhuc tenebat anno primo Claudii V. C. 794. nempe sexagesimo sexto ab eo anno, quo C. Petronius ab Augusto præfectus Ægypto datus fuerat. Sed peius idem confunditur cum altero Petronio, cuius laudato loco meminit Valerius Maximus. Nam ut omittam ab eodem nuncupari L. Petronium, scribit Valerius Petronium fuisse una cum P. Cœlio ab Octavio consule Placentiæ cum præsidio bello Cinnano impositum. Id contigit A. V. 662. quo Cn. Octavius consulatum gessit, ac L. Cinna bellum civile conflavit, centum ac viginti sex annis priusquam P. Petronius in Syriam a Caio mitteretur. Gens Petronia Romæ in colonias etiam deducta fuerat, ac Titus Petronius Pisanus laudatur initio cenotaphii Caiani; quosdam ex eadem familia Senatores laudat Glandorpius. At P. Petronius Syriæ præses nominatur Tacito lib. 6. Annal. ad A. V. 789. nam cum ob incendium Circi atque Aventini quatuor Senatores ipsius Imperatoris progeneri damno singulorum æstimando electi fuissent, additus fuit *nominatione consulum P. Petronius*.

Eius

Eiusdem obitus contigit ante Claudii Cæsaris mortem; siquidem a Seneca in ludo de morte Claudii, fingitur advocatus eiusdem apud inferos *P. Petronius, vetus convictor eius, homo Claudiana lingua disertus*. Plura de Petronio scribit Philo in libro de legatione ad Caium, eidemque dicitur *præfecturam adeptus provinciarum Asiæ Syriæque*, quod legato proprætori Syriæ ius militare esset in Cilicia ac Cappadocia ad Armeniam usque majorem. Ibidem etiam hæc Caligulæ contra Petronium voces recitat: *Tumes continuatis magistratibus*; ex quibus colligitur ipsum consularem virum fuisse. Rursus de Caio: *Simulque iussit scribi P. Petronio Syriæ præsidi*, ne quid in Iudæorum templo novaret. Itaque certo constat Petronium *Publii* prænomen tulisse.

Iosephus lib. 19. cap 6. ait: *Petronio Marsus in administranda provincia Syriæ successit*, altero anno Claudii Imperatoris A. V. 795. Hic A. V. 790. adulterii accusatus, paulo ante mortem Tiberii simulata inedia, quasi sibi mortem voluntariam inferre destinasset, mortuo interim Tiberio discrimen evasit; ex Tacito lib. 6. qui ait: *Marsus quoque vetustis honoribus & illustris studiis erat*. Montacutius num. 36. scribit: *Marsum accusabat rex Agrippa apud Claudium imperatorem, & obtinuit ut ei succederetur per Cassium Longinum.* Hæc ille ex Iosepho lib. 20. cap. 1. At Montacutius Tacitum secus scribentem dissimulavit. Agrippa mortuus est anno regni septimo, anno quarto Claudii Imperatoris inchoato, ex Iosepho lib. 19. cap. ult. V. C 797. At Tacitus lib. 11. Annal. de Bardane Parthorum rege scribit: *Exin validissimas præfecturas invasit, & recuperare Armeniam, ni Vibio Marso Syriæ legato bellum minitante cohibitus foret*. Et post paucos versus ait: *Iisdem consulibus ludi sæculares octingentesimo post Romam conditam, quarto & sexagesimo quam Augustus ediderat, spectati sunt*. Igitur teste Tacito Vibius Marsus A. V. 800. triennio post Agrippæ regis mortem, adhuc Syriam regebat. Tacito vero quod historiam Romanorum magistratuum attinet, plus fidei quam Iosepho præstandum, nullus, ut arbitror, inficias ibit; uti e contra in rebus Iudaicis recensendis, Iosephum Tacito peritiorem fuisse non dubito. C. Cassius Longinus circa A. V. 801. Syriam provinciam habuit. Tacitus lib 12. ad A. V. 802 scribit Meherdatem nepotem Phraatis a Claudio Imperatore legatis Parthorum concessum, ut eundem in regnum Romæ deducerent; additque: *Post hæc C. Cassio qui Syriæ præerat*,

rat, deducere iuvenem ripam ad Euphratis jubet. Ea tempestate Cassius ceteros *praemineba: peritia legum. Qui licet in urbano otio educatus, legiones tamen in Syria ac si bellum esset, exercuit. Ita dignum maioribus suis, & familia Cassia ratus, per illas quoque gentes celebrata*. Etenim C. Cassius Longinus quæstor M. Crassi, post cladem ejusdem, Parthos e Syria ejecerat. Hunc C. Cassium Longinum laudat Pomponius de Origine iuris, atque fuisse consulem cum Quartino, imperante Tiberio. Et quidem in indice consulum præfixo lib. 5. Taciti legitur: *M. Vinucio, C. Cassio Longino* V. C. 783. Errat vero Pomponius, dum ait hunc Cassium a Caio Cæsare in Sardiniam exulem deportatum. Nam Tacitus lib. 17. scribit Caium Cassium opibus vetustis, & gravitate morum Neroni invisum, ab hoc ipso per literas ad Senatum accusatum, quod inter imagines majorum etiam C. Cassii effigiem coluisset, ita inscriptam: DVCI PARTIUM; additque Cassium S. C. in Sardiniam deportatum. Svetonius in Nerone capit. 37. scribit Cassium Longinum iuris consultum, ac luminibus orbatum, delatum fuisse, quod in vetere gentili stemmate C. Cassii percussoris Cæsaris imagines restituisset. Id contigit A. V. 818. Ceterum C. Cassium haud diuturnius in Syria imperium habuisse patet ex eodem Tacito, qui lib. 12. A. V. 804 laudat *T. Vinidium Quadratum præsidem Syriæ*. Iosephus tamen lib. 20. Antiq. capit. 5. *Numidium Quadratum* vocat; & sane nonnullis videtur error in Taciti codicem irrepsisse, cum *Quadrati* cognomen Numidiæ gentis proprium fuerit. Hinc anno epochæ Dionysianæ 167. *T. Numidius Quadratus* consulatum in fastis gessisse dicitur. Plinius lib. 6. epist. 11. laudat *Fuscum Salinatorem, & Numidium Quadratum egregium par*. Eius aviam *Numidiam Quadratillam* vita functam commendat lib. 7. epist. 24. Fateor tamen pagina 183 Gruteri legi: CASTRUM. PRAETORIUM. EX PR. VINI. QUAD. ET. ANT. OP. ubi quidam Vinidius Quadratus nominatur. Tacitus lib. 12. ad A. V. 805. scribit, cum Ventidio Cumano *Galilaeorum natio, Felici Samaritæ parerent*, ortas inter utranque discordias; *arsissetque*, inquit, *bello provincia, ni Quadratus Syriæ rector subvenisset*, Cumano damnato, cum Felicem in cognitione causæ in gratiam Pallantis ejusdem fratris apud Claudium libertorum potentissimi, inter judices in tribunal recepisset. Baronius ad annum Christi 50. numero 8. ait: *Sed patentis erroris nihilominus idem Iosephus arguitur,*

dum

dem ait esse damnatum Romæ Cumanum, ac inde Claudium Felicem Pallantis liberti Claudii Augusti germanum missum esse in Iudæam. Nam Felix simul cum Cumano in eam provinciam missus est, sic ea inter eos divisa, ut Felix Samariam administraret, Cumanus vero reliquam provinciæ partem. Verum Iosephus nusquam dixit Felicem Roma missum Cumano successorem, immo aperte ex libro 2. Belli capit. 11. oppositum colligitur; siquidem cum dixisset Cumanum Romæ damnatum a Claudio Imperatore, statim ait: *Post hæc Felicem, Pallantis fratrem misit ad Iudæos, qui eorum provinciam cum Samaria & Galilæa curaret. Agrippam vero de Chalcide in regnum maius transtulit, tradens ei illam quoque provinciam, quæ Felicis fuisset.* Erat autem ista Trachonidis, Bethanea, Gaulanitis. Igitur Felix, antequam damnato Cumano, Iudææ imponeretur, Galilæam transmarinam, quæ Iordane ac montibus Cœlesyriæ ac Philadelphiæ includitur, auctore Iosepho, regebat; ac proinde in Iudæam non ex Urbe, ut minus recte vir eruditus Iosepho imponit, sed ex Galilæa transmarina advenit. Anno ab Urbe condita octingentesimo septimo ex Tacito libro 13. a Nerone primo anno imperii Domitius Corbulo retinendæ Armeniæ præponitur, iusso Numidio Quadrato partem legionum Syriacarum eidem tradere; unde inter utrunque simultas orta, de qua ibidem Tacitus, qui inferius ad annum Urbis 808. ait: *Syria P. Anteio destinata, & variis mox artibus delusus, ad postremum in Urbe retentus est.* Ita Quadratus diutius in Syria cum imperio degit. Spanhemius dissert 9. pagina 867. e gaza Palatina nummum Antiochensium producit cum epigraphe: ΕΠΙ. ΚΟΥΑΔΡΑΤΟΥ ΕΤ. ΕΡ. *sub Quadrato Anno CV.* videlicet æræ Antiochenæ, qui annus incidit in annum Urbis 810. Eques Patinus in additis ad Ursinum alium eiusdem Quadrati nummum profert cum charactere temporis ΕΤ. Δ. *anno quarto*, nempe Neronis, cuius annus imperii quartus inchoabatur die 13. Octobris anno Urbis 810. Ita etiam in numismate Silani Syriæ præsidis, uti superius dixi, anni imperii Augusti apud Antiochiam obsignati leguntur. Montacutius numero 37. ait: *Quadratum excepit, ut ego quidem arbitror, Cestius Gallus.* Errat, ac duos Syriæ præsides transilit. Tacitus libro 14. ad annum Urbis 813. scribit: *Corbulo in Syriam abcessit, morte Vinidii legati vacuam, sibi permissam.* Igitur Numidius, sive Vinidius Syria per decennium administra-

ta, in provincia vita decedens, Corbulonem successorem habuit. At Nero veritus, ne Corbulo rerum gestarum felicitate, ac maxima toto Oriente potestate præditus, quidpiam ultra privatam sortem agitaret, eiusdem imperium imminuit. Huius rei idem Tacitus auctor lib. 15. ad annum Urbis 816. *Syriæque*, ait, *executio Cincio, copiæ militares Corbuloni permissæ*. Cincia gens Romæ antiqua, ac pluribus magistratibus conspicua. Si in Cincii nomine erratum non est amanuensi, qui Tacitum exscripsit, cum forte *Cestium* Tacitus scripserit, brevi successorem ille accepit Cestium Gallum, quem Syriæ præsidem initio belli Iudaici nominant Iosephus libro 2. Belli cap. 13. & seq. & sæpius in libello de Vita sua, & Tacitus libro 5. Hist. Porro Iosephus loco laudato capit. 13. scribit Cestium Gallum *instante Azymorum solemnitate* Hierosolymam venisse; & in fine capitis scribit ob rapinas ac sævitiem Gessii Flori procuratoris Iudææ, bellum contra Romanos inchoatum *duodecimo anno imperii Neronis, decimo septimo autem regni Agrippæ, mense Maio*. Annus XII. imperii Neronis mense Maio incidit in annum Urbis 819. Hinc anno superiori Cestius Gallus Syriam obtinebat. Patrem habuit C. Cestium Gallum consulem anno Urbis 788. Svetonius in Vespasiano cap. 4. scribit Iudæos rebellasse, addens: *Cæsoque præposito, legatum insuper Syriæ consularem suppetias ferentem, rapta aquila, fugaverunt.* Cestius quo anno consulatum suffectum gesserit, ignoratur. Lipsius scribit id temporis Gessium Florum præpositum fuisse Iudææ, qui tamen nusquam a Iosepho cæsus dicitur. Quare legendum putat: *cæsoque præsidio*. Idem tradit Montacutius numero 37. ac emendat: *fusoque præposito*. Addit tamen insignes historicos in quibusdam a se invicem dissentire; ac notat bis Cestium Syriæ præsidem nominari a Iosepho in libello de Vita sua. Verum ibidem etiam Montacutius potuit hæc Iosephi verba inaudire: *Suadebamus tamen ut se continerent, & hostem abire sinerent, quod speraremus Gessium brevi venturum cum validis copiis, & eum tumultum sedaturum*. Et statim addit: ὁ δ' ἐπανελθὼν καὶ συμβαλὼν μάχῃ ἡττᾶται, συχνῶν μετ' αὐτοῦ πεσόντων: *At ille reversus & committens prælium, pugna victus est, multis cum ipso cadentibus*. Et postea hæc ibidem scribit: *Suaque clade extremam toti nostræ genti calamitatem attulit*. En uti Iosepho de Gessio præposito a Iudæis cæso, Svetonius similiter loquitur. In libro vero de Vita sua Gessii cladem ait contigisse *post occisum Manbahemum*,

quem

quem libro 2. Belli capite 18. ait obtruncatum paulo post diem septimam Septembris anno Urbis 819. antequam Cestius propraetor Syriae die 30. Octobris partem Hierosolymae occuparet. Ille vero cum exercitum abduceret, die 8. Novembris ingentem a Iudaeis cladem accepit, teste eodem Iosepho capite 24. qui tamen nihil de amissa aquila scribit. Cestius Saulum cum aliis ad Neronem in Achaia hiemantem navigare iussit, ut Principi Iudaeorum rebellionem, ac adversa Romanorum praelia significarent: Nero paulo antea vocatum ad se Corbulonem interfici iusserat; qui tamen apud Cenchreas Peloponnesi urbem prope Corinthum suo se gladio, quo Armeniam a Parthis defenderat, interemit; ex Dione apud Xiphilinum in Nerone. Hinc optimo duce per summam crudelitatem extincto, bello contra Iudaeos administrando praefecit Flavium Vespasianum, qui ex Achaia, ubi cum Nerone erat, Tito Alexandriam statim praemisso, per Asiam in Syriam venit, ex Iosepho libro 3. capite 1. Tacitus libro 5. Hist. scribit sub Gessio Floro procuratore Iudaeae (anno eius administrationis secundo ex fine libri 20. Antiq.) bellum ortum, & comprimere, inquit, *coeptantem Cestium Gallum Syriae legatum, varia prelia ac saepius adversa excepere. Qui ubi fato, aut taedio occidit, missu Neronis, Vespasianus fortuna famaque, & egregiis ministeriis, intra duas aestates, cuncta camporum, omnesque praeter Hierosolymam, urbes victore exercitu tenebat.* Cestium vero sub adventum Vespasiani adhuc superstitem fuisse, patet ex Iosepho in libro de Vita sua; ubi cum dixisset Sephoritas a Cestio praesidium Romanorum militum petiisse, statim adventum Vespasiani narrat. Spanhemius dissert. 9. laudata exhibet nummum inscriptum; ΕΠΙ ΚΕΣΤΙΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ ΕΤ. ΔΙΡ. *sub Cestio Antiochensium Anno CXIV.* Annus hic Epochae Antiochenae inchoabatur mense Octobri anno Urbis 818. cuius mensis die 13. Nero duodecimum annum imperii auspicabatur. Vir doctus minus recte ait in annum decimum vel undecimum principatus Neronis annum CXIV. incidisse. P. Licinius Mucianus in demortui Cestii Galli locum in Syriam a Nerone missus, auctor postea Vespasiano fuit post Neronis ac Othonis mortem, imperii occupandi, suasque quatuor legiones tribus Vespasiani sociavit. Tacitus sub initium libri 2. Histor. utriusque morte indicata, ait: *Ceterum hic Syriae, ille Iudaeae praepositus, vicinis provinciarum administrationibus invidia discordes, exitu demum Neronis, positis odiis, in medium con-*

saluere. Nero periit A. V. 821. die 10. Iunii. Hinc Mucianus anno superiori V. C. 820. in Syriam venerat, Cestio Gallo eodem anno paulo post Vespasiani adventum, in provincia defuncto. Hactenus de præsidibus Syriæ ab anno V. 706. ad annum 822. quo, ut ait Tacitus, *ante Idus Iulias Syria omnis in Vespasiani sacramento fuit*. Eodem vero anno Muciano in Italiam cum exercitu contra Vitellium profecto, Titus insequenti anno Hierosolymam memorabili obsidio aggressus, expugnavit, uti fusius Iosephus describit. Hactenus de præsidibus Syriæ parergon. Iam ad Caii Cæsaris historiam longiori plane magistratuum Syriacorum narratione interpolatam, revertor.

CAPUT XVII.

Caius Cæsar Armeniam cum exercitu ingreditur. Tigrane ejecto, Ariobarzanem Armeniis regem imponit. Barbaræ nationes a Cæsare devictæ. Num Caius ob victoriam salutatus Imperator? Quando is titulus victori datus. De Imperatoris titulo Augusto multiplicato, scriptorum, numismatum, ac lapidum discrepantia. Artageræ rebellio. Cajus Cæsar eam urbem obsidens, a præfecto per insidias vulneratur. Artageræ excidium. Pessima Cæsaris valetudo. Eiusdem ministrorum rapinæ. Caius in Italiam revertens, in Lycia moritur. Vetus illa scribendi formula: Ante diem VIIII. Kalend. *exponitur. Textus* L. Anniculus D. de verb. signif. *Accursio, Alciato, aliisque depravatus, ex autographo Pandectarum Florentinarum restituitur. Eruditissimi Stephani Baluzii opinio expenditur. Scaligeri sententia confutatur. Dies & annus obitus Caii Cæsaris ex Cenotaphio Pisano demonstrantur.*

CAius Cæsar pace cum Parthis facta, ea præsertim conditione, ut auxiliares ex Armenia copias revocarent, in Syria cum legionibus hibernavit. Interim Tigranes, recedentibus ex Armenia Parthis, animum non despondit, sed populatium virtuti fisus, cuncta ad bellum propulsandum, summa cura & industria exequebatur. Caius ineunte vere, motis e Syria castris, contra Tigranem profectus est. *Armeniam deinde ingressus, prima parte introitus prospere gessit*; ex Velleio lib. 2. Florus lib.4.

cap 4.

cap. 4. ait, Caium Armeniam *non incruento, nec multo tamen certamine* subegisse. Itaque Armenii prima statim congressione victi ad obsequium a Cajo redacti sunt. Tacitus initio lib. 2. Annal. scribit: *Tum Caius Cæsar componendæ Armeniæ deligitur. Is Ariobarzanem origine Medum, ob insignem corporis formam & præclarum animum, volentibus Armeniis præfecit.* In tabula Pisana Caius bellum feliciter administrasse dicitur: *Bene gesta republica, devictis, aut in fidem receptis bellicosissimis ac maximis gentibus.* Itaque quasdam gentes armis, quasdam voluntaria deditione, in potestatem redegit; quarum tamen nomina non designantur. Ex his tamen Zonaram ex Dione falso scripsisse colligitur: *Cum Caius in Syriam venisset, & nil præclari gessisset, vulnus accepit.* Ille enim Arabiæ tumultus composuit, Parthos ad petendam pacem adegit, ac Armeniis acie victis, novum regem imposuit. Nullus dubito, quin Caius Iberos ac Albanos, Armenia capta, obsequentes habuerit; nusquam enim Romani Armeniam invaserunt, quin bellum statim in Iberiam atque Albanorum regionem transtulerint. Pompeius Tigrane Armeniæ rege superato, *contra Albanos Iberosque bellum gessit*; ex Dione libro 37. Plutarchus in Antonio scribit: *Canidius ab eodem circa Armeniam relictus, ea subacta, & insuper Iberorum, & Albanorum regibus prostratis, & ad Caucasum usque profectus, gloriam & nomen Antonii barbaris nationibus formidolosum fecit.* Quare Caius recepta Armenia, Iberorum ac Albanorum reges in fidem ac amicitiam P. R. accepit. Strabo qui id temporis vivebat, in fine lib. 6. scribit: *Armenii porro, & qui supra Colchos siti sunt, Albani & Iberi præsentiam duntaxat requirunt ducum Romanorum, & facile cohibentur.* Tigranes regno Armeniæ a Cæsare ejectus, quo se contulerit, incertum. Tacitus lib. 6. Annal. ad A. V. 789. qui postremus principatus Tiberii Cæsaris fuit, hæc recitat: *Ne Tigranes quidem Armenia quondam potitus, ac tunc reus, suppliciu civium effugit.* In indice Lipsii ad Tacitum hic Tigranes a Tiberio punitus, idem dicitur qui olim a Caio Armenia ejectus fuerat. Hoc tamen falsum esse colligo ex Iosepho, qui lib. 18. Antiq. cap. 7. ait: *Alexander Herodis regis filius, qui a patre necatus est, Alexandrum & Tigranem filios suscepit e Glaphyra Archelai Cappadocum regis filia. Ex his Tigranes apud Armenios regnans, cum apud Romanos delatus esset, sine liberis obiit.* Itaque hic

Ti-

Tigranes minoris Armeniæ rex fuit, quam avo Archelao Romæ defuncto, a Tiberio obtinuit, cum antea regi Cappadociæ paruisset. Ille vero A. V. 752. erat adolescentulus ex Iosepho lib. 17. capite 1. cum tamen alter Tigranes ex Artavasdis stirpe id temporis Armeniam maiorem invasisset.

Hic forte quæri possit, cur bellicosissimis gentibus partim armis, partim bello tantum de proximo ostentato, aut devictis, aut in deditionem acceptis, nec Caius Cæsar Imperatoris nomen tulerit, nec idem Augustus multiplicaverit. Tacitus lib. 3. Annal. in fine de Tiberio: *Id quoque Blæso tribuit, ut Imperator a legionibus salutaretur, prisco erga duces honore, qui bene gesta re publica, gaudio & impetu victoris exercitus conclamabantur, erantque plures simul Imperatores, nec super ceterorum æqualitatem; concessit & quibusdam Augustus id vocabulum, ac tunc Tiberius Blæso.* Hoc *Imperatoris* nomen post Pendenissas in Amano superatos, sibi delatum iactabat Cicero lib. 5. ad Atticum epist. 20. scribens: *Imperatores appellati sumus; castra paucos dies habuimus ea ipsa, quæ contra Darium habuerat apud Issum Alexander, imperator haud paulo melior quam aut tu, aut ego.* Hunc vero titulum vigente Republica usque ad peractum triumphum retinebant. Hinc Cicero cum sub initium bellorum civilium in Italiam ex proconsulatu Ciliciæ venisset, ac spem triumphi nutriret; ut ex eiusdem epistolis lib. 6. ad eundem Atticum intelligitur, in fine sextæ eodem scribente: *Amicorum literæ me ad triumphum vocant*, se *Imperatorem* in titulo epistolarum dicebat, quarum multæ in eodem codice leguntur. Idem in Ligariana ait: *Cæsar ad me ex Ægypto literas misit, ut essem qui fuissem; qui cum ipse imperator in toto imperio populi Romani unus esset, esse me alterum passus est.* Nondum enim Cæsar de Gallis triumphaverat. Hinc lib. 10. ad Atticum epist. 7. recitat exemplar epistolæ sibi a Cæsare scriptæ cum titulo: *Cæsar Imperator Ciceroni Imperatori.* Ita lib. 10. Famil. epist. 24. Plancus, & 34. M. Lepidus se inscribunt *Imperatores* A. V. 711. triumphum enim in exitu tantum anni egerunt. Pompeius vero in literis quæ lib. 8. ad Atticum insertæ leguntur, ita se inscribit: *Cn. Magnus Proconsul*; diu enim antea triumpharat. Cum C. Antonius consul collega Ciceronis coactum coniuratione Catilinaria exercitum fudisset, *huius victoriæ causa Imperator, quanquam occisorum numerus constituto minor esset* (tria hostium millia interemerat) *appel-*

pellatus est. Appianus lib. 2. Bell. civil. pag 44: de eodem titulo scribit: *Id honoris olim ducibus conferebatur a suis militibus tanquam virtutis testimonium, quem illi post quodvis praeclarum belli facinus admittebant; nostra aetate, ut audio, nemini contingit hujusmodi acclamatio, nisi caesis hostium decem millibus*. Cum Pompeiani in quadam congressione Caesaris milites loco pulsos, in castra coegissent, occisis nongentis tantum & sexaginta militibus, ac triginta centurionibus, signis autem militaribus duobus ac triginta captis, *Pompeius eo praelio* Imperator *est appellatus: hoc nomen obtinuit, atque ita se postea salutari passus est*. Id veluti ambitiosius praeter morem factum Caesar libro 3. Bell. civil. cap 61. memorare voluit. Augustus cum plures victorias obtinuisset, pluries etiam Imperatoris nomen iteravit, dum adhuc esset Triumvir; quod itidem fecit Antonius, uti ex utriusque Triumviri nummis colligitur. Illum tamen pluries iteratum titulum idem Augustus etiam post triumphos A. V. 725. demum peractos, retinuit, ac postea toties multiplicavit, ut eidem *nomen Imperatoris semel atque vicies partum* Tacitus testetur lib. 1. Annal. At in inscriptione Ariminensi uno aut altero ante obitum mense eidem dicata, inscribitur IMP. XX. ex quo patet rectius fortassis Dionem scripsisse, Augustum *vicies nomen Imperatoris tulisse*. Nam in laudata inscriptione, quam adduxi cap. 13. Augustus dicitur TRIBVNIC. POTEST. XXXVII. cujus die 54. Augustus obiit, cum legiones in Germania, ubi tantum id temporis hostes erant, *in castris aestivis* degerent, nec ulla fieret militaris expeditio; ut plane non appareat, ob quam victoriam Augustus sub exitum vitae Imperator fuerit salutatus. Vidi hic Florentiae tres nummos apud Apollonium Bassettum rei antiquariae studiosissimum, ac Serenissimo Magno Etruriae Duci a secretis, cum epigraphe: IMP CAESAR DIVI F. AVGVSTVS IMP. XX. & in postica: PONTIF. MAXIM TRIBVN POT. XXX. quam gerebat anno Urbis 765. usque ad diem 27. Iunii. Verum cum in nummo apud Goltzium pag: 17. inscribatur: IMP. XXI. rem in medio relinquo. Interim compertum est Augustum anno V. 748. appellatum in publicis monumentis Imperatorem XIII. Extat Gruteri pag 226 ex Plinio lib. 3. cap 20. elogium Augusto in trophaeo Alpium dicatum, cujus partem tantum exscribo.

IMP.

IMP. CAESARI. DIVI. AVGVSTI F.
PONT. MAX. IMP. XIIII. TRIBVNIC POTEST. XVII.
S. P. Q R

Augustus A. V. 748. V. Kal. Iulias potestatem Tribunitiam XVII. explebat, ac id temporis Imperator XIV. dicebatur; neque eam appellationem multiplicavit nisi A. V. 759. Extat pagina 16. Goltzii inter Augusteos nummus cum epigraphe: AVGVST. PONT. MAX. TR. POT. XXI. COS. XIII. IMP. XIV. Idem A. 752. gerebat consulatum XIII. ac Trib. Pot. XXI. ab ante diem V. Kal. Iulias. Gruterus pagina 1082. hoc epigramma recitat.

IMP CAESARE. DIVI F. AVGVSTO
PONT. MAX. TRIB. POTEST. XXVIIII.
COS. XIII. P. P. IMP. XV

Anno V. 759. die 27. Iunii potestatem Tribunitiam XXIX. auspicabatur. Dio lib. 55. ad eundem annum ait Tiberium ad Albim usque victore exercitu Germaniam peragrasse, nihil tamen memorabile actum, *quamvis de Germanis Imperatoris nomen non Augustus modo, sed Tiberius etiam acceperit*. Ex Velleio tamen libro 2. Tiberii ad Albim usque expeditio anno superiori 758. contigit, ac proinde eodem anno Augustus Imp. XV. dictus fuit. Hinc patet neque Caio, neque Augusto nomen Imperatoris partum; quamvis ille rempublicam feliciter ac fortiter administrasset, *devictis aut in fidem receptis bellicosissimis ac maximis gentibus*, ut in eiusdem Pisano cenotaphio legimus. Augustus Imperatoris titulum, quo in prænomen mutato supremus eiusdem principatus signabatur, uti victoriæ insigne cognomenti loco ceteris haud facile concedebat; præsertim cum loco triumphi, ornamenta tantum triumphalia, novo more ab ipso primum inducto, ducibus seu legatis concederet. Cum M. Crassus Thraces, Mysios, ac Bastarnas superasset, horum etiam rege suamet manu interfecto, *neque tamen Imperatoris nomen Crassus accepit, sed solus Cæsar*; ex Dione lib. 51. ad annum V. 725. Idem lib. 54. ad A. V. 743. describit victorias in Germania a Druso, & ab eiusdem fratre Tiberio in Pannonia reportatas, addens: *Nomen autem Imperatoris, etsi sicut Tiberius etiam, a militibus Imperator fuerat dictus, ac uterque re bene gesta, id abunde meruerat,* *non-*

nondum ab Augusto datum est. Hinc factum puto, ut milites Augusti mentis probe conscii, capta Armenia, ac bellicosissimis gentibus aut armis devictis, aut in deditionem acceptis, Caium Cæsarem neutiquam Imperatorem salutarint, quod adhuc adolescens tanto nomini imminaturus videretur, nec illud Princeps post primas statim victorias deferri permitteret, neque delatum legatis, ipse postea ratum haberet. Tiberio anno demum V. 746. *Imperatoris nomen decretum* testatur Dio lib. 55. quanquam anno Urbis 734. Armeniam receperit, ac Tigrani novo regi diadema imposuerit. Velleius lib. 2. de Tiberio scribit: *Quis enim dubitare potest, quin ex Armenia recepta, & ex rege ei præposito, cujus capiti insigne regium sua manu imposuerat, ordinatisque rebus Orientis, ovans triumphare debuerit?* Hæc ille gessit anno Urbis 734. ex Dione lib. 54 & Strabone lib. 17. Nec Augustus ob Armeniam receptam Imperatoris titulum multiplicavit. Extant ejusdem nummi inscripti: CAESAR DIVI. F ARMEN RECEP. IMP. VII. Verum ante annos novem eidem dicatum fuerat elogium Gruteri pag. 226. 5.

SENATVS POPVLVSQVE ROMANVS
IMP. CÆSARI. DIVI. IVLI. F. COS. QVINCT.
COS DESIGN SEX IMP SEPT
RE. PVBLICA. CONSERVATA.

Augustus A. V. 725. quintum consulatum gessit, ac in annum insequentem Consul VI. designatus fuit, quo tempore Imperator VII. dicebatur; quem titulum recepta post novennium Armenia, non multiplicavit. Ille vero anno eodem V. C. 725 ob victorias M. Crassi, uti ex Dione proxime notavi, Imperator VII. dictus fuerat. Hoc igitur exemplo præeunte, cum Caius Cæsar Armeniam iterum recepit, nec ipse, neque Augustus *imperatoris* nomen retulerunt.

Interea Caii Cæsaris victoriam, communemque P. R. ob recuperatam Armeniam, lætitiam improvisum infortunium funestavit. Artageram, quæ post Artaxatam & Arxatam, urbs Armeniæ præcipua habebatur, Addus præfectus ad rebellionem sollicitavit, ac cives, quod ægre ferrent Tigranis magni stirpe a regni possessione deturbata, Medum hominem a Romanis regem impositum, palam ab Ariobarzane defecerunt. Caius Cæsar Artageræ rebellione intellecta, legiones contra eandem propere ducens, urbem obsidio cinxit. Addus, cum videret Romanos sub oculos Caii

oppugnationem impigre urgere, ut animum induxit ipsum Cæsarem per dolum occidere, sperans fore, ut Romani amisso duce, collectis statim vasis, ab obsidione discederent. Rem non uno modo auctores narrant; quare sub ipsorum verbis eventum recitabo. Velleii sane testimonium, qui præsens tribunus militum aderat, primo mihi loco recitandum est. Hæc ille de Caio Cæsare scribit lib. 2. cap. 102. *Armeniam deinde ingressus, prima parte introitus prospere gessit; mox in colloquium, cui se temere crediderat, circa Artageram graviter a quodam, nomine Addao, ita animum minus utilem Reipublicæ habere cœpit.* Dio in excerptis a Zonara ait: *Addus enim Artageram tenebat, eum ad mœnia pellectum, tanquam arcani aliquid dicturus, vulneravit; ac is quidem urbe expugnata, captus est.* Strabo, qui id temporis vivebat, hæc tantum scribit lib. 11. pag. 364. *Artageras ad defectionem perduxit Ador, oppidi præfectus, Cæsaris autem duces diuturna oppugnatione id ceperunt, murosque dejecerunt.* At Florus libro 4. cap. ult. scribit: *Domnes, quem rex Artaxatis præfecerat, simulata proditione, adortus virum intentum libello, quem ut thesaurorum rationes continentem, ipse porrexerat, stricto ferro cruentat vulnere in tempore. Ceterum barbarus undique infesto exercitu oppressus, gladio & pyra, in quam se percussus immisit, superstitis etiamnum Cæsari satisfecit.* Rufus in Breviario rem partem ex Floro exscribens, ait: *Claudius Cæsar nepos Augusti cum exercitu missus ad Orientem, cum per majestatem Romani nominis facile cuncta sedasset, atque ei se Armenii, qui tunc temporis validiores erant, cum Parthis dedidissent, indicesque instituto Pompeii prædictis gentibus Claudius Cæsar præficeret, Domnes quidam, quem Parthis Arsaces præposuerat, proditione simulata, libellum, in quo scripti thesauri continerentur, obtulit, quem cum Imperator Romanus legeret intentus, ultro aggressus, gladio vulneravit.* Hæc vetusti scriptores. Florus perperam Caium apud Artaxatas vulneratum dicit; id enim contigit apud Artageram, Velleio ac Strabone auctoribus. Rufus vero Claudium falso nominat, cum Caium scribere debuisset; rursus errat cum ait Parthos se Cæsari dedidisse; etenim ante annum pacem cum Caio fecerant, ea tantum conditione, ut ex Armenia præsidia revocarent. Præterea tum Florus tum Rufus Domnem vocant, quem memorati scriptores id temporis viventes, Addum seu Adorem nuncuparunt; nec illum Parthis Arsaces, sed Ar-

Armeniis novus rex Ariobarzanes præposuerat; siquidem Strabo ait: *Artageras ad defectionem Ador oppidi præfectus perduxit*. Itaque recens a novo rege defecerat oppidum, auctore præfecto. Si vero Addus post expugnatam urbem, captus est, uti Dio scribit, Caius prope mœnia in colloquium venit, ac mistis ictus fuit, non autem gladio, cum porrectum a barbaro libellum legeret. In Caii cenotaphio Pisano legitur: IPSVM VOLNERIBVS *pro re publica* ACCEPTIS, *ex eo casu crudelibus fatis ereptum*. Seneca capit. 34. de Consolatione ad Polybium hæc Claudium Imperatorem loquentem inducit: *Caius Cæsar Divi avunculi mei nepos circa primos iuventutis suæ annos, Lucium fratrem carissimum sibi, princeps iuventutis principem iuventutis amisit, in apparatu Parthici belli; & graviore multo animi vulnere, quam postea corporis, ictus est: quod utrumque idem pissime & fortissime tulit*. Num Caius acceptum vulnus *fortissime* tulerit, nescio, nec enim fidem facit Seneca eo in libro, in quo maximum liberti Claudii adulatorem agit. Interim Caium hoc anno V. C. 756. apud Artageram vulnus accepisse, ex iisdem Senecæ verbis manifeste colligitur, quod & antea mihi prænotatum. Nam cum ex tabula Pisana Lucius obierit circa 21. diem Augusti A. Urbis 755. Caius qui in Orientem degebat, nuntium mortis Lucii non accepit nisi circa Octobrem *in apparatu Parthici belli*. Igitur nondum Armeniam tenebat, neque adulto autumno, contra eandem movisset, aut munitissimam urbem, quæ nisi *diuturna obsidione*, teste Strabone, expugnari potuit, aggressus fuisset, cum in Armenia citius hiems incipiat. Hinc constat Artageræ obsidionem, ac vulnus Caii Cæsaris referenda esse in annum V. 756.

Ceterum cum Caius ex vulnere in pessimam valetudinem incidisset, Augustus eiusdem discrimine intellecto, illum per literas hortatus est, ut Romam reverteretur, quo facilius in patria amissam valetudinem recuperaret. At Caius rescripsit, a re quidem publica se dimissionem petere, malle tamen quicquid sibi vitæ reliquum foret permitterent, procul ab urbanis tumultibus, in Asia peragere. Velleius loco laudato scribit: *Nec defuit conversatio hominum vitia eius assentatione alentium; etenim semper magnæ fortunæ comes adest adulatio; per quæ eo ductus erat, ut in ultimo ac remotissimo orbis angulo consenescere, quam Romam regredi, mallet*. Dio vero apud Zonaram similiter Velleio idem narrans ait: *Caius autem & iam alioqui parum firma*

valetudine, & multo dissolutiore ingenio, ex vulnere aegrotavit, & multo hebetior factus, postulavit, ut privatum sibi otium agere liceret. Id Augustus aegerrime ferens, cum hortatus est, ut in Italiam reversus, quod vellet, ageret. Interea qui Caio aderant, eodem ut plurimum decumbente, ac publica officia declinante, res suas privatas strenue promovebant, omnia venum exhibentes, ut aula Caii totius iam Orientis spoliis, inscio Cæsare, oppleretur. Harpyarum agmen ducebat ipsius Caii pædagogus, cuius ac sociorum quamvis lateant nomina, pœnas tamen, quas postea Romæ dederunt, Svetonius publicavit in Augusto capite 68. *Pædagogum*, inquit, *ministrosque Caii filii, per occasionem valetudinis mortisque eius superbe avareque in provinciam grassantes, oneratis gravi pondere cervicibus, præcipitavit in flumen.* Ita insatiata auri sitis toto tandem Tybere extincta. Augustus acerbe quidem Caii Cæsaris casum tulerat, sed gravius eundem turbabat captum Caio consilium in Asia commorandi. Itaque eidem iterato rescripsit, neutiquam sibi molestum esse studium privati otii, quod ipse toties a populo Romano postulatum, nunquam impetrarat; satius tamen esse Augusti filium in Italia degere, quam in Armenia remotissimo orbis angulo veluti exulem delitescere. Caius vero, inquit Velleius, *diu reluctatus, invitusque revertens in Italiam, in urbe Lyciæ (Lymiram nominant) morbo obiit.* Dio apud Zonaram: *Caius navi oneraria in Lyciam advectus, obiit.* Tacitus lib. 1. Annal. *Caium remeantem Armenia, & vulnere invalidum, mors fato propera vel novercæ Liviæ dolus abstulit.* Svetonius in Augusto cap. 65. *Caium & Lucium in duodeviginti mensium spatio amisit ambos; Caio in Lycia, Lucio Massiliæ defunctis.* Seneca pater Caium perperam in Syria defunctum scribit in procemio controver. 4. nam Velleius ipsam urbem Lymiram, in qua Cæsar acerbo fato sublatus est, nominavit. Urbis situm in Lycia describit Strabo lib 14. pagina 458. *Sequuntur*, inquit, *ostia Limyri amnis, & si terra stadia viginti ab his ascenderis, Limyra oppidum.* Ovidius lib. 9. Met. V. 646.

—— Lyciamque pererrat;
Iam Cragon, & Limyram, Xantique reliquerat undas:

Cragon mons est Lyciæ cum urbe cognomine. In subscriptionibus synodi Calchedonensis legitur nomen *Stephani Limyrensium* episcopi. Ubi tamen in subscriptionibus latinis perperam additur *Li-*

my-

myræ civitatis Lydiæ, ubi *Lyciæ* reponendum. Epistolam vero synodicam provinciæ Lyciæ ad Leonem Imperatorem tom. 4. Concil. edit. Labbei pag. 940. cum collegis subscribit *Stephanus episcopus Limyrenus*. Et in synodo II. Constantinopolitana adfuit inter Lycios episcopus *Lupicinus Limyrensis*. Hunc vitæ exitum habuit Caius Cæsar annum agens tertium supra vigesimum, & ut in Pisano eiusdem cenotaphio legimus, *ex volneribus pro re publica exceptis, ex eo casu crudelibus fatis ereptus, Populo Romano iam designatus iustissimus ac simillimus parentis sui virtutibus Princeps*. Gentiles in morte suorum fata crudelia incusabant. Virgilius 4. Georg. 494.

—— en iterum crudelia retro
Fata vocant, conditque natantia lumina somnus,

n antiquo epitaphio Gruteri pagina 607. 4.

i pensare animas sinerent crudelia fata.

Dies qua Caius Cæsar decessit, ex Pisana tantum inscriptione intelligitur; ibi enim coloniæ Decuriones iubent: *Diem eum, quo te Caius Cæsar obit*, QVI DIES EST A. D. VIIII. K. MARTIAS, *pro Alliensi lugubrem memoriæ prodi*. Illas literas A. D. Rhenanus in notis Livianis non intellexit. Nam cum in lib. 7. dec. . legeret de die ludorum Apollinarium: *Itaque ipse primus ita ovit, fecitque A. D. III. Nonas Quinctiles*, scribit in vetusto odice legi: *Ante diem III. Nonas Quinctiles*; sed plane reponendum esse: *Ad tertium Nonas*, nullo puncto A & D abs se separatis. Sed optime Sigonius nulla opus correctione monstravit; am ea loquendi formula doctiores quique olim usi sunt. Cicero in prima Catilinaria ait: *Meministine me ante diem XII. Kal. Novembris dicere in Senatu certo die fore in armis, qui dies futurus esset ante diem VIII. Kal. Novembris, C. Manlium* &c. Et postea: *In ante diem V. Kal. Novembris*. Sallustius in Catilinaria scribit C. Manlium arma cepisse *ante diem VI. Kal. Novembris*. Cæsar lib. 1. de Bello Gallico cap. 6. *Is*, inquit, *dies erat ante diem V. Kal Aprilis*. Et quidem dum Cicero ait: *In ante diem V. Kal.* nullo pacto correctio Rhenani admitti potest; nempe *in ad diem V. Kal.* quod itidem patet ex altera præpositione præposita apud Gruterum pag. 298. in fastis Colotiani fragmenti, ubi dies initi Triumviratus ita signatur: EX. A. D. V. K. DEC. *Ex ante diem V. Kalendas Decembris*; & apud Ciceronem lib. 3. ad Atticum epist. 17. *ex ante diem Non. Iun.*

usque

usque ad pridie Kal. Septembris. Extant vetustæ Inscriptiones eidem chronologica formula consignatæ. Nam pag. 328. legitur: *C. Silano, C. Furnio Coss.* A. D. XIII. K. MART. pagina 120 5. A. D. XIIII. K. IVN. pagina 563. A. D. XI. K. IVN. Itaque recte in Caiano cenotaphio bis sculptum fuit: A. D. VIIII. *K. Martias*. Porro observavi viros eruditos eam dicendi formulam non intellexisse. Nam putant notam illam temporis *ante* idem ac pridie diei signatæ significare, ac perinde esse scribere: *decimo Kal. Martias*, ac *ante diem VIIII. Kal. Martias*. Plutarchus in Romulo scribit Romam conditam [illegible] Μαΐων. Lippus vertit: *ad duodecimam Kalendas Maii*; cum tamen latine reddendum fuisset: *ante undecimum Kalendas Maias*. Ricciolius lib. 4. Chronologiæ tomi prioris cap. 2. num. 19. recitatis verbis Plutarchi, ait: *Dixit autem* ante undecimum Kal. Maias, *fortasse quod festum illud a vespera antecedenti inchoabatur*. Fateor me risisse hasce primas vesperas festivas apud Romanos. Et plane mirum videtur virum, qui chronologiæ *Reformatæ* titulum suo volumini præfixit, rem apud chronologos passim memoratam, ignorasse. Idem autem est dicere: *ante diem XI. Kal.* ac *XI. Kal.* vel *ad XI. Kalendas*. Et sane hic designandi temporis character seu formula in Græcis monumentis passim occurrit. Actio 1. synodi Ephesina dicitur celebrata [illegible]. Recte vertit antiquus interpres *decimo Kalendas Iulii*. Item actio prior synodi Calchedonensis scribitur habita [illegible] Ὀκτωβρίων. Reddit optime interpres: *sub die octavo Idus Octobris*. In Græcis etiam saxis antiquitus inscriptis Gruteri pag. 316. 1. legitur: ΠΡΟ. ΙΖ. ΚΑΛ. ΙΟΥΝ. *ante XVII. Kal. Iunias*. Et pag. 499. 12. ΠΡΟΓ. ΝΩΝΩΝ. ΜΑΙΩΝ. *ante tertium Nonas Maii*. Sed ex Latinis aurei seculi scriptoribus id ipsum ostendo. Cicero A. V. 710. die 20. Decembris orationem in Senatu habuit, qua eundem ad pristinam libertatem recuperandam hortatus est, cum post occisum Cæsarem, M. Antonius obsesso D. Bruto intra Mutinam, tyrannidem affectare videretur. Hunc vero diem Cicero non minus quam Nonas illas suas Decembris, semper in ore habuit, ac passim in orationibus postea habitis, & in epistolis ad proconsules scriptis, vir suarum rerum iactantissimus celebravit. Itaque initio Philippicæ sextæ ait: *Causa fortissimis optimisque consulibus Kalendis Ianuariis de Republica primum referendi fuit, ex eo quod decimo tertio Kal. Ianuarias Senatus, me au-*

cto-

ctione, decrevit. Eo die primum, Quirites, fundamenta iacta sunt Reipublicæ. Eandem diem 20. Decembris aliter exprimit aliis in locis, nempe: *Ad XIII Kal. Ianuarias.* In lib. 10. Fam. epist. 28. ad C. Trebonium proconsulem Asiæ (quam tamen epistolam non accepit, occisus a Dolabella) scribit: *Cum Senatum ad XIII Kal Ian. Tribuni plebis vocavissent* &c. *Hic dies, meaque contentio atque actio spem primum populo Romano attulit libertatis recuperandæ.* Ita scribit *ad XIII. Kal. Ian.* lib. 11. epist. 6. ad D. Brutum; & lib. 12. epist. 22. ad Q. Cornificium, & epist. 25. ad eundem: *Ego mi Cornifici, quo die primum in spem libertatis ingressus sum, & cunctantibus ceteris, ad XIII. Kal. Ian. fundamenta Resp. ieci.* Ita etiam loquitur in fine Philip. X. At in Philippica XIV eandem diem aliter designans ait: *Memoria tenet me ante diem XIII. Kal. Ian. principem revocandæ libertatis fuisse.* Et Philippica V. ait: *Ante diem XIII. Kal. Ian. decretis vestris eum concidistis; constituistis, ut hæc ad vos Kal Ianuariis referrentur, quæ referri videtis.* Hanc vero Philippicam V. Cicero ipsis Kalendis Ianuariis Hirtio & Pansa Coss. A. V. 711. a parilibus, recitavit, ut ex initio eiusdem patet. Porro ibidem ait: *Recordamini qui dies nudius tertius decimus fuerit* &c. Revocat in memoriam P. C. quæ die 20. Decembris contra M. Antonium decreverant. Ex his aperte colligitur pro eadem die designanda Ciceronem dixisse *XIII Kal.* & *ad XIII. Kal.* ac denique *ante diem XIII Kal. Ianuarias.* Alciatus *ad L. 132. D. de verb. signif.* cum in Philippica V. legisset: *Ante diem XIIII Kal Ianuariis*, ac postea ex laudatis aliis locis eiusdem Ciceronis intellexisset eundem diem esse XIII. Kal. Ianuarii; scribit *ante diem decimum Kalendas* idem esse ac *nono Kalendas*, cui etiam opinioni Budæus adhæsit. Et sane in septem codicibus Mediceis in memorata Philip. quinta legitur: *Ante diem XIIII. Kalendas Ianuarii.* Verum ibidem legendum esse *ante diem XIII.* ex correctiori codice eruditi observarunt; quos inter Paulus Manutius in notis ad epist. 8. lib. 8. Familiarium. Ibi vero alium locum indicat, ex quo idem loquendi modus, auctore Cicerone, clarissime explicatur. Cic. epist. 5 lib. 16. hæc ad Tironem scribit: *Nos apud Alyziam, ex quo loco tibi literas ante dederamus, unum diem commorati sumus, quod Quintus nos consecutus non erat, is dies fuit Nonis Novembris. Inde ante lucem proficiscentes, ante diem octavum Idus Novembris has literas dedimus.* Hic plane eva-

ne

nesciunt primæ vesperæ Riccioli. Nam Cicero *Nonis Novembris*, id est die quinta apud Alyziam degit; inde ante lucem proficiscens *ante VIII Idus*, id est die sexta insequenti, eas literas Tironi scripsit. Itaque idem est dicere *ante VIII. Idus*, ac *octavo Idus*. Idem ostendi posset ex epist. 9. eidem Tironi scripta, si novissima clarissimi Grævii lectio reciperetur, ubi scribit: *id erat A.D.VIII. Kal. Decembris* &c. sed quod ceteri legunt, *ad VII. Kal.* illud testimonium omitto. Svetonius in Claudio cap. 45 de eodem scribit: *Excessit tertio Idus Octobris*. At Seneca in ludo in morte eiusdem: *Ante*, inquit, *tertium Eidus Octobris*. Tacitus vero narrans quæ post illius Principis obitum statim contigere, ait: *Tunc medio diei, tertio ante Idus Octobris, foribus palatii repente diductis, comitante Burrho, Nero egreditur ad cohortem.* Itaque apud Latinos scriptores idem dies significatur diversis hisce scribendi formulis: *tertio Idus*: *ante tertium Idus*: *tertium ante Idus*. Censorinus in aureo libello de Die natali cap 8 edit. Aldi de annis Nabonassari ait: *Sed horum initia semper a die primo mensis eius sumitur, cui apud Ægyptios nomen est* ***; *quique hoc anno fuit ante diem VII Kalendas Iulias, cum abhinc annos centum Pio & Brutio Præsente Coss. iidem dies fuerint ante diem XII.* (lege XIII.) *Kalendas Augusti*. Hæc Censorinus scribebat Ulpio & Pontiano Coss. anno V. 991. ut ibidem ipsemet testatur. Quo sane anno die 25. Iunii incipiebat annus Nabonassari 986. uti recte post Scaligerum lib. 3. Doctr. temp. docuerunt Petavius lib. 9. Doctr. temp. Bucherius pagina 233. in canones Victorii, aliique chronologi. Ricciolius part. 1. Chronol. lib. 5. cap. 5. num. 2. in eodem luto hærens, priorem locum Censorini corrigendum dicit, nempe: *ante diem VI. Kal. Iulias*, ut initium Thoth cadat eo anno in meridiem diei 25. Iunii; alterum vero locum nulla emendatione indigere putat, ac proinde recte scriptum: *ante XII. Kal. Augusti*, nempe die 20. Iulii. Livius libro 27. capite 25. scribit ludos Apollinares stato die primum factos *ante diem III Idus Quinctiles; is dies deinde solemnis servatus*. At in veteri Kalendario a Lambecio V C. integro publicato in Iulio mense legitur: *III. Idus*, *Apollinares*. Gellius lib. 15. capite 22. ait: *Ante diem tertium Nonas Ianuarii M Cicero natus est* Cicero autem natum se scribit *tertio Nonas Ianuarias* libro 7. ad Atticum epist. 5. & libro 13. epist. 41.

Paulus I. C. *D. de verb significat. L. anniculus* 132. uti legunt

Al-

Alciatus in commentariis ad eandem legem, & Rebuffus, aliique post Vallam libro 4 Elegantiarum capite 80 ait: *Anniculus amittitur qui extremo anni die moritur; & consuetudo loquendi id ita esse declarat:* Ante diem decimum Kalendarum, post diem decimum Kalendarum, *utroque sermone undecima dies significatur.* Hoc doctissimi iuris consulti testimonio improbata Riccioli interpretatio confirmari nonnullis forte videbitur. Et sane Paullus Episcopus Fori Sempronii in erudito opere de Canone paschali, laudatis verbis Paulli probat ante diem decimum Kalendarum undecimum ante easdem Kalendas diem designare. Mirum quam difficilis memoratus textus iuris consulus visus fuerit. Accursius *malam litteram* vocat. Budæus ait Paullum ea scribendi formula lectores potius morari, quam eosdem docere voluisse. Antonius Augustinus lib. 4. Emendat. scribit mendose verba Paulli exscripta. *Nos*, inquit, *ita scriptum Florentiæ vidimus; neutro enim sermone undecim dies significantur;* nempe autographum Pandectarum Florentiæ summa religione custoditum, consuluit. Verum quamvis sensum autographi exhibuerit, ipsissima tamen verba neutiquam reddidit. Cum nuper Theodorus Gronovius Iohannis Friderici filius ac Iacobi frater, Florentiam advenisset, ac Serenissimo COSMO III. quod ceperat, consilium aperuisset, edita Pandectarum volumina cum autographo, quod inter Palatii cimelia servatur, conferendi, tum Magnus Dux, quo celeberrimorum codicum nitor quam maxime promoveretur, haud religioni duxit bina illa volumina ad faces olim & quidem rarissime, ut nonnulli ab eorundem lectione exclusi, obiecerunt, ostensa, eidem Gronovio lustranda permittere. Itaque una cum ipso hæc in altero Pandectarum codice verba observavi: *Ante diem decimum Kalendarum, post diem decimum Kalendarum: neque utro enim sermone undecim dies significantur.* Ex hac autem germana lectione textus, Riccioli opinio iterum refellitur, unaque reiiciuntur Alciati, Rebuffi aliorumque interpretationes, quas ex corrupto loco Paulli inani opera commenti sunt. Et sane Rebuffum in opinione Riccioli fuisse patet, quod cum dixisset quosdam ita textum Paulli legere: *Neutro enim sermone undecimus dies significatur*, statim ait: *Quæ si ita legerentur, falsum diceret textus quod ante diem decimum non significetur undecimus; quamobrem restringendus est hic intellectus ultra columnas Herculis, ut qui nullum habeat sensum vel veritatem.* Ridere libeat, quamvis tam

procul distent, ad hasce Rebuffi columnas Herculis. Etenim illa verborum Paulli recitatio optimum sensum habet, & verissima est, quamvis non iisdem iuris consulti verbis expressa. Idem enim *L.* 134. *D. de verb. significat.* ait: *Anniculus non statim ut natus est, sed trecentesimo sexagesimo quinto die dicitur, incipiente plane, non exacto die.* Itaque qui inchoato extremo anni die moritur, ut inquit *L.* 132. *anniculus amittitur*; quod probat argumento a vulgata loquendi consuetudine ducto, qua dicentes *ante diem decimum Kalendarum*, ipsum diem termini, nempe primas sequentes Kalendas computamus, non autem diem undecimum qui Kalendas sequitur, nempe diem secundum mensis. Quare inquit I. C. etiam anniculum amitti, qui ipso die CCC. sexagesimo quinto *incipiente plane, non exacto* amittitur; neque necesse est amitti die primo anni insequentis. Itaque constat, auctore celeberrimo iuris consulto, ea vulgata dicendi formula: *ante diem decimum Kalendarum*, non significari undecim dies, sed tantum decem, ipsis Kalendis computatis.

Hoc etiam loquendi modo veteres Patres locutos video. S. Innocentius Papa in epist. XI. ad Aurelium primatem Africae scribit: *Nam cum ante diem undecimum Kalendarum Aprilium pene Luna XVI. colligatur (nam quidpiam minus est) itemque cum in ante diem quartum Kalendarum earundem veniat XXIII. existimavi XI. Kalendarum memoratarum die, festa paschalia celebranda.* His plane characteribus designatur Pascha anni epochae vulgaris 414. celebratum XI. Kalend. Aprilis, Cyclo Solis III. Lunae XVI. lit. D. Luna Alexandrinis XVI. itemque Victorio in Canone paschali; uti erudite docet Bucherius in eundem Canonem cap. 5. & 7. Quod quidem Pascha die 22. Martii celebratum, dicitur ab Innocentio peragendum *ante diem XI. Kalendarum Aprilium*. Lactantius in libro 4 Institut. cap. 10. scribit Christum Dominum passum fuisse *ante diem decimum Kal. Aprilis*. Idem vero in lib. de Mortibus persecutorum, quem Stephanus Baluzius diligentissimus aeque ac eruditissimus Ecclesiasticae antiquitatis restaurator nuper publicavit, cap. 2. ait: *A Iudaeis cruciatus est post decimum diem Kalend. Aprilis*. Nullam vero in Lactantio antilogiam esse tradit vir insignis in notis ad idem caput 2. *Idem enim*, inquit, *valet* post diem *ac* ante diem, *ut monet Paullus in L. Anniculus*. Verum doctissimi interpretes secus Paulli textum intelligunt. Antonius Augustinus lib. 4. Emen-

dat.

dat. ad laudatam legem Paulli ait: *Ante diem tertium Nonas, & tertio Nonas, & die tertio post Kalendas idem esse deprehenditur.* Hæc Cujacii verba in Adversariis olim notavi: *Post diem X. Calend. significatur dies decima post Calendas, ut ipsæ Calendæ computentur. Ergo post diem X. Calend. Ianuaris, id est IIII. Idus Ianuaris.* Recte notat P. Manutius in epist. 12. lib. 3. Familiarium Tullii, *ante diem tertium Nonas* veteres Latinos dixisse, id est *tertio die ante Nonas*; nam cum dicitur *tertio Nonas*, concisa locutio est; subintelligitur enim *die ante*; siquidem præpositio tacita Kalendas in quarto casu regit. Quare *post decimum diem Kalend. Aprilis*, idem est ac *decimo die post Kalendas Aprilis*. Plutarchus scribit Ciceronem natum ἡμέρᾳ τρίτῃ τῶν νέων καλανδῶν. Achilles Bochius vertit: *Tertio Kalendas Ianuarii*, quod perperam dici olim eruditis adnotatum. Fabricius in vita Ciceronis recte ait: *Tertio die Kalendarum novarum natum Ciceronem, sive post tertium diem Kalendarum Ianuarii, quo genere loquendi non quartus, sed tertius dies Ianuarii significatur* &c. Cœlius lib. 8. Fam. ep. 7. scribit Ciceroni Pompeium dixisse, *se ante Kal. Martias non posse sine injuria de provinciis Cæsaris statuere, post Kalendas Martias se non dubitaturum*. Illa particula *post*, dies Kalendas Martii insequentes designat, sed indeterminate; adde numerum certum *post decimum Kal. Martias*, decimam Martii diem significabis; etenim *dies decima* tum ante, tum post Kalendas esse potest; at præpositio temporis *post* decimæ diei præposita, eandem ad propriæ significationis modum determinabit, ut non decima ante Kalendas, sed decima post Kalendas denotetur. Neque Paullus memoratæ doctissimi Baluzii opinioni suffragatur; nam scribit, neutra loquendi formula *ante diem decimam Kalend.* & *post diem decimam Kalend.* diem undecimam significari, sed decimam, non quidem ejusdem mensis, sed tum decimam diem ante, idest præcedentem Kalendas, tum decimam post, nempe posteriorem Kalendis. Hinc Caius I C. eodem D. libro L. 233. ait: *Post Kalendas Ianuarias die tertio pro salute Principis vota suscipiuntur*; nempe III. Nonas Ianuarias. Hinc apparet alium plane mensem significari hisce loquendi phrasibus: *ante decimam Kal. Aprilis*, ac *post decimam Kalendas Aprilis*, priori enim modo dicendi designatur dies 23. Martii; altero vero dies posterior decimo Kalendas Aprilis. Quare Lactantii verborum formula neminem veterum Latinorum auctorem habet, ac doctissimis receu-

tioribus improbatur. Scio Astronomos diem a meridie præcedentis ad meridiem insequentis diei numerare. Hinc dies 23. Martii post meridiem ipsis dicitur *post diem decimum Kalendas Aprilis*. Lactantius ut designaret tempus diei, qua passus est Dominus, videlicet post meridiem diei 23. Martii, scripsit juxta modum loquendi Astronomorum. Hæc tamen non quidem eruditissimo Baluzio opposita, sed proposita, ac ejusdem censuræ supposita velim.

Ex hucusque disputatis verba illa Caiani Cenotaphii A.D. VIIII. K. MARTIAS optime intelliguntur, nempe designare: *Ante diem IX Kalendas Martias*, seu *Nono Kalendas Martias*, videlicet die XXI. Februarii, qua Caius Cæsar excessit. Scaliger libro 2. Emendat. temp. agens de anno veteri Romanorum pagina 166. ait: *Locutio autem illa* ANTE DIEM *comprehendit etiam tempus proximum ante ortum, immo a media nocte ad ortum*. Etenim Romani diem a media nocte ad proxime insequentem mediam noctem numerabant; uti notant Censorinus capite 10. de Die natali, & Macrobius libro 1 Satur. capite 3. Hinc Scaliger putat ea phrasi *ante diem* proprie significari tempus diei inchoati a media nocte ad ortum solis, quod Ausonii testimonio confirmat ad Paulinum scribentis: *Jam prima nox erat ante diem nonum decimum Kalend. Januariarum, cum reddita mihi sunt literæ tuæ oppido quam literatæ*. Hæc tamen nihil probant, siquidem etiamsi ille Paulini literas accepisset prima vel secunda vigilia, recte dixisset eas se literas accepisse nocte ante diem XIX. Kalendarum. Et sane Scaliger eam opinionem ex pluribus Ciceronis locis deducere poterat, quorum nonnulla laudabo. In libro 4. ad Atticum epist. 3. ait: *Ante diem XII. Kalendas Decembris Milo media nocte cum magna manu in campum venit*; et postea: *Ante diem VIII. Kalendas hæc ego scribebam, hora noctis nona*. Ibidem initio epist. 4. *Perjucundus mihi Cincius fuit ante diem tertium Kalendas Februarias, ante lucem*. Libro 1. Famil. epist. 2 ad Lentulum editionis Grævii: *Hæc scripsi A.D. XVI. Kalendas Februarias ante lucem*. Libro 16. epist. 5. ad Tironem: *Inde ante lucem proficiscentes, ante diem VIII. Idus Nov. has literas dedimus*. Ceterum ex his aliisque similibus loquendi formulis, quæ in Ciceronis epistolis occurrunt, oppositum potius probari puto, quam id quod Scaliger excogitavit. Nam si *ante diem* proprie significat tempus diei a media nocte ad ortum, cur Cicero huic

cha-

charačteri temporis *ante diem* toties addit *ante lucem*? cum vero hæc d signatio temporis diei haud superfluo addita fuerit, consequens est, ut eis verbis *ante diem* antelucanum tempus non indicetur. Item Cicero libro 15. Famil. epist. 4. ad Catonem edit. Grævii ait: *A. D. quartum Idus Octobres, cum advesperasceret, expedito exercitu, ita noctu iter feci, ut ad tertium Idus Octobres cum lucesceret, in Amanum ascenderem.* Ita *ante diem* vespertino quoque tempori applicatur. Verum quod P. Manutius, aliique legunt *ad IV. Idus Octobres*, produco alterum testimonium ex libro 11. Famil. epist. 6. ad D. Brutum, ubi hæc Cicero scribit: *Cum Tribuni plebis edixissent ut Senatus adesset ad XIII. Kalendas Ianuar* (Grævius legit A. D. XIII. &c.) postea addit: *Itaque in Senatum veni mane: quod cum esset animadversum, frequentissimi Senatores convenerunt.* Igitur Cicero *mane* in Senatum venit die 20. Decembris. Censorinus capite 10. de Die natali ait: *Secundum diluculum vocatur* mane, *cum lux videtur.* Concinit Macrobius 1. Sat. cap. 3. *Diluculum*, inquiens, *cum incipit dignosci dies; inde mane cum dies clarus.* Cum vero Senatores intellexissent Ciceronem *mane*, idest *claro die* in Senatum ivisse, eo & ipsi convenerunt; a quibus factum est decretum in favorem Bruti contra M. Antonium, quod Cicero in laudatis superius locis Philippicæ V. & X. dicit formatum *ante diem XIII. Kalendas Ianuarias*; quod sane orto iam sole conditum fuit. Itaque *ante diem* proprie etiam significat tempus diurnum, non autem a media nocte ad lucis ortum. Livius libro 27. Tradit ludos Apollinares factos *ante diem tertium Nonas Quintiles.* At ludi Apollinares non ante lucem, sed sole iam lucescente edebantur. Nam idem libro 37. ait: *Ludis Apollinaribus A.D.V. Idus Quintiles, cælo sereno, interdiu obscurata lux est, cum Luna sub orbem Solis subisset.* Hac de eclypsi disputat Bullialdus in epistola ad Gronovium seniorem contra Scaligerum ac Petavium. Cæsar libro 1. de Bello Gallico capite 7. hostium legatis respondit: *Si quid vellent, ante diem Idus Apriles reverterentur.* Deinde: *Ubi ea dies quam constituerat cum legatis, venit, legati ad eum revertuntur.* Quo loco diem vulgariter seu civili modo accipit post ortam lucem. Ex his quæ prolixius prosecutus sum, patet quid illis verbis A. D. VIIII. K. MARTIAS in Caiano lapide significetur; nempe non dies 20 Februarii, sed dies 21. eiusdem mensis, non tamen eius diei tempus a media

noctě

nocte ad lucem, uti Scaliger arbitrabatur, sed integer dies a media nocte ad proximae insequentem mediam noctem, intra cuius dici tempus Caius Cæsar dicitur decessisse. In altero etiam cenotaphio decernitur sacrificium quotannis faciendum Diis Manibus Lucii Cæsaris A. D. XII. K. SEPT. *ante diem duodecimum Kalendas Septembris*. Hoc tamen post mediam noctem ante lucem fieri oportebat; nam statim post mediam noctem Diis Manibus Romani sacrificabant; uti dissert. 3. explicabitur.

Quo vero anno Caius Cæsar obierit, olim dubitatum est: Nam Scaliger in notis Eusebianis ac Calvisius in Chronico putarunt eundem extinctum A. V. 745. Pighius eiusdem mortem recitat tom. 3. Annalium sub consulatu Ælii Lamiæ & M. Servilii V. C. 756. Baronius in apparatu num. 86. ante exitum A. V. 751. Verum ex eiusdem Cæsaris Pisano Cenotaphio annus mortis duplici charactere designatur V. C. 757. a parilibus. Etenim ibidem dicitur nuntius mortis Caii Pisas allatus IV. Nonas Apriles, cum Augustus esset TRIBVNICIAE POTEST. XXVI. Ex prenotatis cap. 15. primus annus tribunitiæ potestatis Augusti incepit A. V. 731. V. Kal. Iulias; igitur A. V. 757. IV. Nonas Apriles labebatur annus tribunitiæ potestatis XXVI. usque ad diem V. Kal. Iulias. Præterea eadem statim die nuntio obitus Caii intellecto, funebres honores a *Pisanis* colonis eidem decreti fuerunt A. D. IIII. NONAS APRILES, QVAE fer. AELIO CATO, C. SENTIO SATVRNINO COS. FVERVNT. Horum consulatus in fastis incidit in A. V. 757. Hinc patet Caium Cæsarem e vita migrasse die 21. Februarii A. V. 756. cum die 21. Aprilis annus V. 757. inchoaretur, epochæ vulgaris Christi Dionysianæ IV. Svetonius de Tiberio cap. 15. scribit: *Caio et Lucio intra triennium defunctis, adoptatur ab Augusto*. Idem autem in Augusto cap. 65. dixerat: *Caium & Lucium in duodeviginti mensium spatio amisit ambos*. Hæsit veluti ad aquas Casaubonus, ac pro *intra triennium*, putat *intra biennium* legendum, additque: *In definitione temporis nonnullus mihi scrupulus, quem evelli cupio magis, quam possum evellere*. Nulla est in Svetonii dictis antilogia. Nam Lucius obiit die circiter 20. Augusti A. V. 755. uti patet ex eiusdem cenotaphio, & fusius expositur cap. 15. Caius vero e vivis excessit die 21. Februarii A. V. 757. mense Aprilis inchoando, ex altero Pisano lapide. Ita in duodeviginti

men-

mensium spatio ambos Augustus amisit. At *intra triennium* defuncti dicuntur, quia Caius post Lucii mortem superstes fuit parte anni Iuliani 47 usque ad exitum Decembris; item altero anno insequenti, ac parte anni Iuliani 49. a Kal. Ianuariis ad VIIII Kal. Martias, atque adeo intra triennium ambo defuncti sunt. Lipsius triennium Svetonio memoratum computat a reditu Tiberii in Urbem ac mortem Caii. Sed hoc perinde est; siquidem Tiberius Romam reversus est adulto anno ab V.C. 755 uno aut altero tantum mense ante obitum Lucii Cæsaris. Velleius qui militum tribunus sub Caio in Oriente militavit, narrata illius morte, ait: *Cum ante annum ferme L. Cæsar, frater eius, Hispanias petens decessisset.* In quibusdam editionibus cum L litera, qua prænomen *Lucii* designatur, ab imperitis nota numeralis putaretur, scripsere: *Cum ante annum ferme quinquagesimum frater eius* &c. Ceterum adverbium *ferme* idem est ac plus minus, ac promiscue accipitur pro utroque. Cum autem Caius aliquot menses supra annum Lucio Cæsari superstes fuerit, Velleius scripsit Lucium ante annum ferme mortuum. Anni tribunitiæ potestatis Augusti in utroque lapide designati, haud sinunt ea de re nos dubitare. In cenotaphio Lucii annuæ inferiæ eidem decretæ dicuntur *XIII Kal. Octobris*, cum Augustus esset *tribunitia potestatis* XXV. Annus tribunitiæ potestatis XXV. finem habuit die 27. Iunii A. V. 756. cum incepit tribunitia potestas XXVI qua labente die 2. Aprilis, morte Caii Pisis intellecta, annua sacra eiusdem Manibus a Pisanis decreta sunt. Cum autem in Caiano lapide dicitur ob mortem eiusdem renovatus dolor, NONDVM QVIETO LVCTV, quem cives ob demortuum Lucium Cæsarem susceperant; illis verbis doloris magnitudinem, Augusto adulantes, exaggerant, quasi aliqua suscepti dudum luctus vestigia superessent. Hinc eleganter luctu *nondum quieto* dixerunt, non autem *nondum finito*, quia vel ipsæ mulieres post annum ab amisso viro, luctum finiebant. Ita Pisis finitus erat luctus, & per emphasin nondum quietus dicitur, & ut ego quidem arbitror, fingitur. Stephanus Baluzius exactissimæ eruditionis scriptor, & ob plurima vetustioris Ecclesiæ monumenta e curiosis codicibus magno sacræ historiæ incremento publicata, nobis præterisque cum honoris præfatione nominandus, in doctissimis notis ad cap. 45. Lactantii de Mortibus persecutorum, plura exempla colligit, in quibus adverbium *ferme* additur numero determinato; ita tamen ut non minus,

sed

sed eodem plus aliquid exprimatur. S. Augustinus cap. 23. libri post Collat. ad Donatistas ait, Ælianum proconsulem cognovisse causam Felicis Aptungitani XV. Kal. Martias *post menses ferme quatuor* ab synodo S. Melchiadis Papæ contra Donatum; quæ tamen habita fuerat die 2 Octobris; nempe intercesserant inter utrunque iudicium menses quatuor cum dimidio.

CAPUT XVIII.

Augustus domesticis infortuniis consflictatus. Luctus eiusdem in morte Caii. Asinius Pollio quod eo luctu instante, cum amicis cœnasset, ab Augusto reprehensus. Idem Tiberium Neronem ac Agrippam Posthumum Cæsarem fratrem adoptat. Basilica Caii ac Lucii ab Augusto, porticus a Livia in honorem eorundem extructa. Caii Cæsaris ossa ac cineres Romam deferuntur. Augustus nemus sub nomine Cæsarum conserit.

Augustus dudum ad infortunia familiæ ac frequentia suorum funera obduruerat. Nam Marcellum ex Octavia sorore nepotem, quem imperii successorem destinabat, in ipso flore iuventæ amiserat. Agrippam generum veteri amicitia ac constanti fide, rebusque domi ac foris gestis sibi quam maxime probatum, extulerat. Iuliam unicam filiam ob impudicitiam in exilium deportandam iusserat. Drusum privignum bellicosissimum ac felicissimum iuvenem, quem teste Svetonio cap. 1. de Vita Claudii *cohæredem semper filiis instituerat*, quem defunctum ita pro concione laudaverat, *ut Deos precatus sit, similes ei suos Cæsares* Caium ac Lucium *facerent*; hunc, inquam magnæ Germaniæ partis victorem extinctum viderat. Pedo Albinovanus de Augusto canit:

Ille vigil, summa sacer ille locatus in arce,
Res hominum ex tuto cernere dignus erat.
Nec fleri ipse suis, nec quenquam flere suorum;
Nec quæ nos patimur vulgus, & ipse pati.
Vidimus erepta mærentem stirpe sororis:
Luctus, ut in Druso, publicus ille fuit.
Condidit Agrippam, quo te, Marcelle, sepulcro;
Et cepit generos iam locus ille duos.
Vix posito Agrippa, tumuli bene ianua clausa est;

Per-

Perficit officium funeris ecce soror.
Ecce ter ante datis, iactura novissima Drusus
A magno lacrymas Cæsare quartus habet.
Claudite iam Parcæ nimium reserata sepulcra;
Claudite: plus iusto iam domus ista patet.

At quintum in funere Lucii, ac post octodecim menses Caio extincto, sextum feralis domus ianua referanda eidem fuit. Hæc de Augusto prodit Svetonius cap. 65. *Aliquanto autem patientius mortem, quam dedecora suorum tulit; nam Caii Luciique casu non adeo fractus, de filia absens, ac libello per quæstorem recitato, notum Senatui fecit.* Augusti tamen luctum in obitu Caii ex eiusdem cum Asinio Pollione querelis intelligimus. Do auctorem Senecam patrem in proemio libri quarti Controversiarum scribentem: *Cum mortuo in Syria* (Lycia dicendum erat) *Caio Cæsare, per codicillos questus esset Divus Augustus, ut erat illi clementissimo viro non civiliter tantum, sed etiam familiariter, quod in tam magno & recenti luctu suo, homo carissimus sibi, pleno convivio cœnasset, rescripsit Pollio:* Eo die cœnavi, quo Herium filium amisi. *Qui exigeret maiorem ab amico dolorem, quam a patre?* Cum Tiberius ægre ferret tamdiu luctum Romæ ob Germanici mortem continuari, edicto populum monuit, ut dolori modum adiceret: *Referendum*, inquiens, *iam animum ad firmitudinem, ut quondam Divus Iulius amissa unica filia, ut Divus Augustus ereptis nepotibus, abstruserint tristitiam;* Tacitus lib. 3. Annalium. Ceterum Augustus, quo imperantem familiam utroque Cæsare viduatam, novis ascitis successoribus, stabiliret, quarto post Caii mortem mense exacto, V. Kal. Iulias Tiberium Claudium Neronem, ac Agrippam Posthumum nostrorum Cæsarum fratrem, in filios adoptavit; qua die, teste Velleio, Tribuniciam iterum potestatem Tiberio contulit. Lucii tamen ac Caii nomina adeo quoad vixit, eiusdem menti inhæsere, ut cum post novennium a morte Caii, L. Planco ac C. Silio Coss. V. C. 766 a Parilibus tertio Nonas Aprilis testamentum faceret, illud ex Svetonio cap. 101. in hæc plane verba inchoaverit: *Quoniam sinistra fortuna Caium & Lucium filios mihi eripuit, Tiberius Cæsar mihi ex parte dimidia & sextante heres esto.* Idem vero Augustus Caii ac Lucii memoriam ad seros posteros transmissurus, ingentis molis basilicam eorundem nomine inscripto, extruendam curavit. Hoc tabulæ Ancyranæ produnt, in quibus Gruteri pag. 232. legimus.

 Fo-

Forum . Iulium . & . Basilicam . quae . fuit . inter aedem . Castoris . & . Saturni . caepta . profligata que . opera . a . patre . meo . perfeci . & . eandem Basilicam . consumatam . incendio . ampliato . eius solo . sub . titulo . nominis . filiorum (CAI . ET LVCI) *cum*. vivus . non . perfecissem . perfeci . ab haeredibus .

Hanc Caii ac Lucii basilicam laudat Ovidius lib. 2. de Ponto elegia 2. ad M. Valerium Messallinum; ubi cum dixisset Augustum post debellatam Pannoniam, ac Delmatiam, Romam laurea coronatum rediisse, ait:

Quem pia vobiscum proles comitavit euntem,
Digna parente suo, nominibusque datis.
Fratribus assimilis, quos proxima templa tenentes
Divus ab excelsa Iulius æde videt.

Tiberium designat ab Augusto una cum Cæsareo nomine, in filium adoptatum, quem fratribus Caio ac Lucio ab eodem antea Augusto adoptatis assimilem dicit, eorunque nomine inscriptum templum, licet nondum perfectum, appellat. Ovidius hanc epistolam scripsit A. V. 762. Sextus Rufus in libello de Regionibus Urbis in Circo Maximo post templum Castoris designatum, ait: BASILICA CAI ET LVCI Pyrrhus Ligorius magni inter superioris sæculi antiquarios nominis, apud Panvinium de Urbe Romana pag. 203. putat hanc Basilicam fuisse, ubi nunc est ædes S. Mariæ Ægyptiacæ ex inscriptionibus utrique Cæsari dicatis, quæ ibidem repertæ sunt. Svetonius in Augusto capite 29. scribit eundem extruxisse *porticum basilicamque Lucii & Caii*. Livia Augusti uxor apud plerosque in suspicionem venit maturatæ Cæsaribus mortis; teste Dione apud Zonaram. Profecto Tacitus lib. 1. de utroque iuvene scribens, ait: *Mors fato propera, vel novercæ Liviæ dolus abstulit*. At lib. 4. prope finem id firmissime asseverans de Livia inquit: *Quæ florentes privignos cum per occultum subvertisset, misericordiam erga adflictos palam ostentabat*. Utut illa erga superstites se gesserit, immensæ molis porticum demortuorum memoriæ dicavit. Dio lib. 56. ad annum V. 765. ait: *Porticus Liviæ in honorem Caii & Lucii Cæsarum ædificata, tum dedicata fuit*. Idem Dio in fragmentis lib. 55. ait:

Por-

Porro corpora Caii ac Lucii a tribunis militum, ac singularum civitatum decurionibus Romam apportata sunt, & hastæ quas aureas ab equitibus, cum virilem togam sumerent, acceperant, in curia suspensæ. Id honoris Druso defuncto antea datum, eodem Dione teste lib. 55. Augustus, inquit, *Romam corpus defuncti attulit, portantibus id principio usque ad hiberna centurionibus ac tribunis militum, inde singularum in itinere urbium primoribus.* Nullus dubito quin utriusque Cæsaris ossa ac cineres in mausoleum intulerit, quod sibi suisque sepulcrum Augustus in sexto suo consulatu A. V. 726. inter viam Flaminiam ripamque Tiberis extruxerat. Apud Gruterum p. 235. 4. extat hoc inventum Romæ epitaphium.

OSSA
C. CAESARIS
AVGVSTI. F
PRINCIPIS. IVVENTVTIS

Cum Germanicus Epidaphne diem obiisset, Agrippina uxor eiusdem cineres atque ossa in Urbem detulit; ac inter eidem decretos honores, hos recitat Tacitus in fine l. 2. *Sepulcrum Antiochiæ, ubi crematus, tribunal Epidaphne, quo in loco vitam finierat.* Ita extincto in Lycia Caio Cæsari, Emedani sua in urbe cenotaphium eidem posuere, quod demortui tantum elogium fuit, non ibidem conditi epitaphium, ut Bellonius existimavit. Augustus postea eo in loco, ubi A. V. 752. naumachiam exhibuerat, perpetuo virentium arborum sylvam plantavit, quam NEMVS CAESARVM nuncupatam testantur tabulæ Ancyranæ. Ceterum basilicam Caii ac Lucii, porticum Liviæ, nemus Cæsarum, insignia perenni utriusque Cæsaris memoriæ dicata opera, longior ætas evertit, ac nulla eorundem nobiliora monumenta supersunt, quam Pisana Cenotaphia, quorum occasione Caii ac Lucii vitam ex vetustis Romanorum scriptorum voluminibus collectam, rudiori hucusque stylo complexus, ad eorundem inferias explicandas proxima dissertatione accedam in alteram partem coniiciendi.

FINIS

Primæ Partis Cenotaphiæ Pisanæ